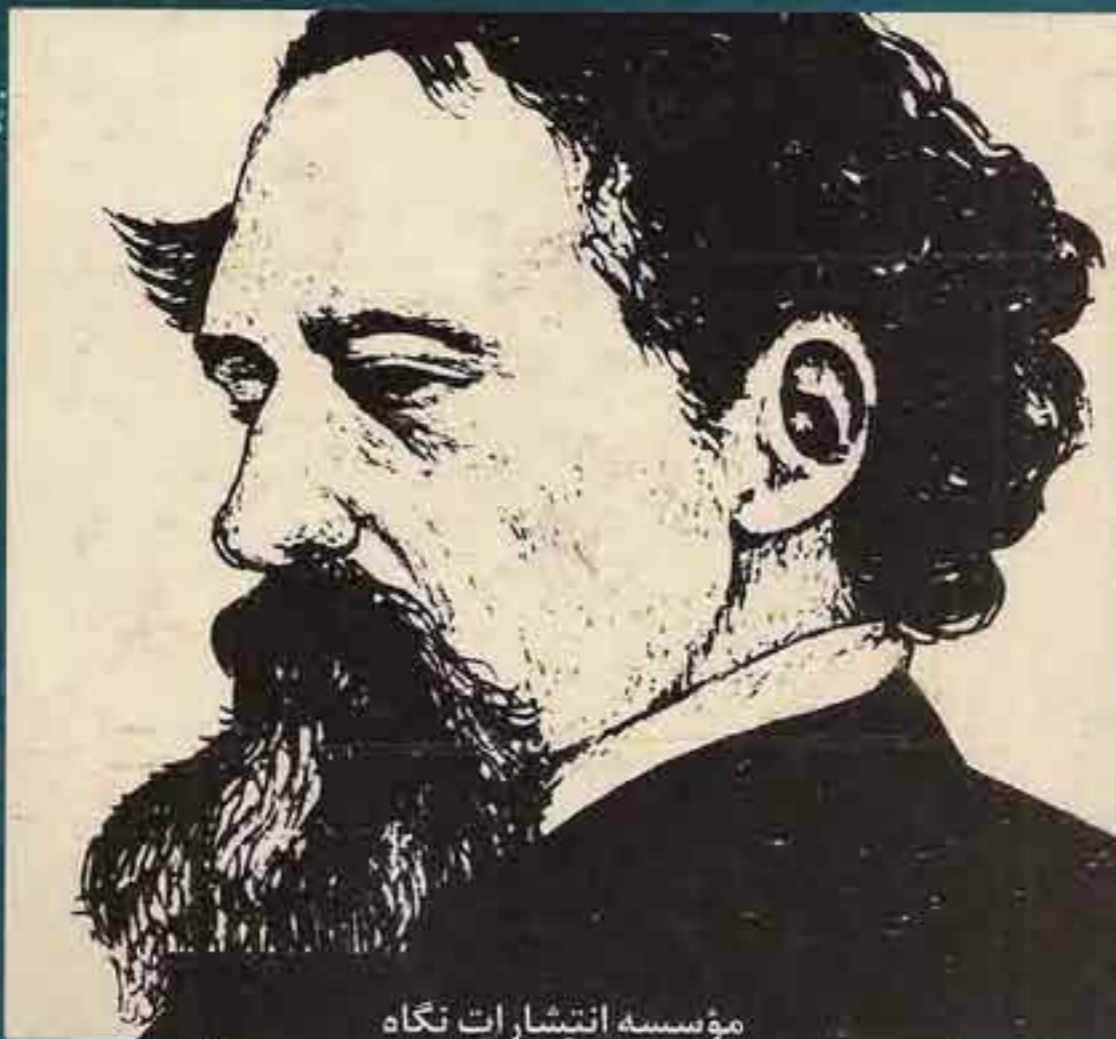

داستان دو شهر

چارلز دیکنز

ابراهیم یونسی

مؤسسه انتشارات نگاه

چارلز دیکنز

داستان دوشهر

ترجمه

ابراهیم یونسی

مؤسسه انتشارات نگاه

تهران - ۱۳۷۷

دیکنز، چارلز، ۱۸۱۲ - ۱۸۷۰ Dickens, Charles

داستان دو شهر / چارلز دیکنز، ترجمه ابراهیم یونسی -

تهران: مؤسسه انتشارات نگاه، ۱۳۷۷، ۴۸۰ ص.

ISBN: 964 - 6736 - 22 - X

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیفا (فهرست نویسی پیش از انتشار):

عنوان اصلی: A tale of two cities

این کتاب در سال های مختلف با ناشرین متفاوت منتشر شده است.

۱. داستان های انگلیسی - قرن ۱۹. الف یونسی، ابراهیم، مترجم. ب. عنوان

۷۷-۱۰۱۶۷ ۱۳۷۷ ۸۲۳/۸ PZ۳/د۹۸۵۲

با همکاری انتشارات علمی فرهنگی

داستان دو شهر

نوشته چارلز دیکنز

ترجمه ابراهیم یونسی

چاپ اول (نگاه): ۱۳۷۷؛ لیتوگرافی؛ امید؛ چاپ؛ کیا؛ تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

مؤسسه انتشارات نگاه: خیابان ۱۲ فروردین، شماره ۲۱، تلفن: ۶۴۶۶۹۴۰

ISBN: 964 - 6736 - 22 - X

شابک: X-۲۲-۶۷۳۶-۹۶۴

سخنی چند درباره نویسنده

در یکی از نخستین فصول بلیک هاوس چنین آمده است: «این هم حقیقتی است تلخ که حتی اشخاص بزرگ نیز اقوام تنگدست دارند.» و حقیقت این است که این مرد بزرگ نیز جز اقوام تهیدست چیزی در جهان نداشت، آن هم در روزگاری که برخلاف عصر حاضر موقعیت اجتماعی خانواده و سوابق آن تعیین‌کننده وضع اجتماعی طفل بود.

پدرش در اتاق خدمتگاران یکی از خانواده‌های بزرگ آن روز پرورش یافت، و شاید همین امر است که دیکنز را نسبت به طبقه اشراف که هیئت حاکمه آن روز از میانشان برمی‌خاست و همچنین نسبت به حمایتشان بدبین می‌سازد. پدر بزرگش، ویلیام دیکنز، فراش بود و پس از ازدواج با الیزابت بال، خدمتگار لیدی «بلند فورد»، در «کروهاال» به پیشکاری «جان کرو» رسید که از چستر به وکالت پارلمان انتخاب شده بود. این زوج دو پسر داشتند به نام ویلیام و جان که در سال فوت پدر (۱۷۸۵) دیده به جهان گشود. بیوه ویلیام دیکنزی سی و پنج سال در کروهاال در خدمت خانواده بود. در سال ۱۸۲۰ که به سن تقاعد رسید، در منزلی واقع در اکسفورد استریت مسکن گزید؛ در اینجا کودکان اغلب از او دیدن می‌کردند و او نیز قصه‌های دلکشی را برایشان نقل می‌کرد - یکی از این کودکان، نوه‌اش چارلز بود که بعدها خاطره این عاقله زن را در بلیک هاوس، در قیافه خانم رانسول، خانه‌دار چسنی ولد جاوید ساخت.

خانواده کرو به پسران خانم دیکنز علاقه‌مند بودند و به تعلیم و تربیتشان همت گماشتند، و سرانجام ویلیام را در جایی به کارگماردند و از طریق دوست

خود، آقای کانینگ شغلی در کارپردازی بحریه برای جان دست و پا کردند، و بدینسان جان دیکنز با درآمد سالیانه‌ای به مبلغ ۷۰ لیره به خدمت حکومت درآمد. در همان سال که جان دیکنز به خدمت دولت درآمد، (۱۸۰۵) جوان دیگری به نام «تامس کالیفورد بارو» با استفاده از نفوذ پدرش چارلز بارو که ناظر مالی اداره کارپردازی بود در همان اداره به کار اشتغال ورزید. جان و کالیفورد با هم دوست شدند و جان دیکنز از طریق او به خانواده بارو معرفی شد و با مرور زمان دل در گرو عشق خواهر دوست خود، الیزابت، بست و در ۱۸۰۹ با وی ازدواج نمود. از ظواهر امر چنین برمی آید که خانواده بارو به اتکای وابستگی دوری که با «سرجان بارو»ی معروف داشتند این وصلت را به دیده موافق نمی‌نگریستند و وصلت با پسر کلفت را دون شأن خویش می‌دانستند و از همین جاست که سالها بعد هنگامی که چارلز دیکنز ازدواج خویش را به اطلاع این دایی رسانید نامبرده در جواب اظهار تأسف کرد از اینکه وابستگی‌های خانوادگی مانع از آن است که عروس و داماد را در خانه خویش بپذیرد.

جان دیکنز هنگامی که در «لندپرت» با الیزابت ازدواج کرد سالیانه ۲۰۰ لیره درآمد داشت. این دو، صاحب دو فرزند شدند: دختری به نام فانی (۱۸۱۰) و پسری به نام چارلز (۱۸۱۲)، که هر دو در کلیسای «سنت مری» پرت سی، غسل تعمید یافتند.

درباره جان دیکنز و احوال شخصی او گزارش جامع و دقیقی در دست نیست؛ از لحاظ درآمد وضعش بد نبود: گیر و گرفت کار را در خمیر و سرشت خود او باید جستجو نمود. یکی از زنان دوست خانواده از او به عنوان آدم «خوش‌پز» یاد می‌کند که خوب می‌پوشید و همیشه به خاتم‌هایی که از زنجیر ساعتش آویخته بود ور می‌رفت. چارلز بعدها، به لحنی بسیار محبت‌آمیز، لحنی که هرگز شامل مادرش نشد، از وی سخن می‌دارد، ولی اغلب از دست ناراحتی‌ها و گرفتاری‌های مالی او می‌نالد — زیرا جان دیکنز به ظاهر آدمی است بی‌مسئله که در مسائل مالی درک و شعور چندانی ندارد، اما بدیهی است با تصویری هم که تحت نام آقای «میکابر» در «دیوید کاپرفیلد» از وی به دست داده شده است کاملاً منطبق نیست چون به جرأت می‌توان ادعا کرد که جان دیکنز همه معایب آقای میکابر را نداشت و مانند پدر «نل» در Old Curiosity Shop آدمی قمارباز

سخنی چند درباره نویسنده / ۷

نبود، بیشتر پولش را صرف خرید مشروبات گرانقیمت می نمود، و قضیه ای هم که او را به زندان «پرت سی» افکند بدهی بود که به یک مشروب فروش داشت، هرچند ماهیت این امر به درستی معلوم نیست. به هر حال، لحظه ای در زندگی چارلز وجود نداشت که در خانواده صحبت گرفتاری و ناراحتی مالی نباشد و لحظه ای نبود که به آینده خویش امیدوار باشد، و شاید یاد همین روزها بود که بعدها او را بر آن داشت که به هر قیمت که هست آینده محکم و قابل اعتمادی برای خود تأمین کند.

کارمندان کارپردازی بحریه محل و مأوای ثابت و معینی نداشتند و همیشه در معرض نقل و انتقال بودند. در سال ۱۸۱۴ جان دیکنز به سامرست هاوس منتقل شد و با زن و فرزندان خویش در خانه شماره ۱۰ خیابان نوفوک در حوالی بیمارستان میدل اسکس مسکن گزید. در ۱۸۱۷ به چاتهام انتقال یافت و در محلی موسوم به شماره «۱۱» اردنانس، بین چاتهام و روچستر اقامت گزید و تا سال ۱۸۲۱ در آنجا ماند.

خانم آلن خواهر بیوه خانم دیکنز با آنان می زیست و در مخارج خانه شرکت می نمود اما این خانم در حوالی سال ۱۸۲۱ با یکی از جراحان بیمارستان، به نام «لامرت» که تصور می رود همان دکتر «سلامر»ی باشد که در نامه های پیک ویک از او یاد شده است، ازدواج کرد. این ماجرا طبعاً درآمد خانواده را تقلیل داد و آقای دیکنز ناگزیر گردید با زن و پنج فرزندش به ساختمان محقرتری نقل مکان کند.

زمانی که چارلز هشت ساله بود درآمد سالانه خانواده در حدود ۳۵۰ لیره یا مبلغی معادل ۷۰۰ لیره امروز بود. چارلز و خواهرش فانی در چاتهام به مدرسه می رفتند، پرستارشان مری ولر^۱ می گوید که چارلز کرم کتاب بود و در اوقات فراغتی که داشت آنی کتاب را از دست نمی نهاد. در همین اوان، جان دیکنز به رغم بی پولی و گرفتاری مالی که داشت چند مجلد کتاب ارزاقیمت خرید، از آن جمله رودریک راندم، پرگرین پیکل، همفری کلینکر، تام جونز، کشیش ویکفیلد، رابینسن کروزوئه، هزار و یک شب و... دون کیشوت. اما باید گفت که

1. Mary Weller

ترجمه اسمولت^۱ از ژیل بلاس بود که در دنیای داستان‌های پیکارسک^۲ را به روی دیکنز گشود. دیکنز داستان دوستی خویش را با این میهمانان عزیز در یکی از بخش‌های دیوید کاپرفیلد به تفصیل شرح می‌دهد و می‌گوید: «این دوستان تخیل و امیدم را در قلمروی ورای زمانی و مکانی که در آن می‌زیستم زنده نگه می‌داشتند، اینان در این دوران سختی مایه تسکین و تسلائی خاطرمد بودند... به مدت یک هفته تمام خویشتن را تام‌جونز می‌پنداشتم و خاطره رودریک راندم به مدت یک ماه تمام لاینقطع ذهنم را به خود مشغول می‌داشت.» بعدها نیز هر وقت به این کتاب‌ها می‌اندیشید، صحنه جالبی در پیش روی دیده باطنش جان می‌گرفت و برمی‌خاست - صحنه‌ای از بعد از ظهری تابستانی: «کودکان دیگر در حیاط کلیسا بازی می‌کردند و من روی تخت‌خوابم نشسته بودم و می‌خواندم، تو گویی تا ابد خواهم خواند...» و همین خواندن‌ها بود که در دنیای بیکرانی از ماجرا و تخیل را به روی این کودک حساس گشود.

در این روزگار اغلب با کشتی کارپردازی بحریه بین مدوی^۳ و شیرنس^۴ سفر می‌کرد، این همان کشتی محکومینی است که در آرزوهای بزرگ از آن سخن می‌دارد. از بهترین خاطرات این ایام، مدرسه ویلیام جایلز است که شاگردان آن از برادران و خواهران جایلز و کودکان تعدادی از صاحب‌منصبان بحریه تشکیل می‌شد. جایلز که از معلمان درس خوانده و اکسفورد دیده بود به زودی با استعدادهای این کودک آشنا شد و با علاقه بسیار به تقویتشان همت گماشت و خاصه غنا و لطف و خلوص زبان گلداسمیت را به وی خاطرنشان ساخت، و هنگامی که در سال ۱۸۲۳ از وی جدا شد یک دوره از مجلدات مجله «Bee Zنبور» حاوی مقالات گلداسمیت را به عنوان یادگاری به او هدیه کرد، و شاید همین مقالات بود که بعدها دیکنز را به نگارش مطالب متنوعی از قبیل «ساعت آقای همفري» و «صحبت‌های خانگی» تشویق نمود. اغلب می‌گفت که این «زنبورها» گذشته را به یاد او می‌آورده و موجب می‌شده‌اند با خود بیندیشد که

1. Smollet

۲. رجوع شود به مقدمه کتاب «فتنه‌های بیدار» از جی. ب. پریستلی.

3. Medway

4. Sheerness

سخنی چند درباره نویسنده / ۹

آیا روزی هم فراخواهد رسید که او نیز زنبورانی ساخته و پرداخته فکر خویش را به پرواز درآورد و صدایشان را به گوش جهانیان برساند؟

باری، در زمستان ۱۸۲۲ - ۲۳ جان دیکنز مجدداً با همان حقوق به سامرست هاوس منتقل شد؛ پیش از عزیمت به محل مأموریت جدید با آقای جایلز قرار گذاشت که چارلز کما فی السابق در نزد او بماند و به تحصیل ادامه دهد... طی اقامت در چاتهام، چارلز همچنان که سرشت هر پسر بچه‌ای است با کلیه سوراخ سنبه‌های روچستر آشنا شد و به هر کنج و گوشه آن سر کشید و همین امر بر زندگی بعد او قویاً اثر گذاشت، چه همان گونه که می‌بینیم روچستر نخستین محلی است که در نخستین فصول پیک ویک از آن نام می‌برد و در آخرین فصول راز ادوین درود که اثر ناتمام او است از آن یاد می‌کند.

به هر حال، خانواده جان دیکنز به لندن آمد و در حوالی شهر در خانه شماره ۱۶ خیابان بایهام، کامدن تاون، اقامت گزید. جیمز لامرت نیز که در ارتش نام‌نویسی کرده و منتظر ارجاع شغل بود با آنان به لندن آمد - همچنین کلفتی که از نواتخانه گرفته بودند و بعدها در Old Curiosity Shop نام مارشیونس به خود گرفت.

چارلز در ۱۸۲۳ مدرسه جایلز را ترک گفت و به خانه واقع در خیابان بایهام آمد: در اینجا آینده شومی در انتظارش بود؛ دیگر از درس و درس خواندن خبری نبود، ناگزیر بود در انجام کارهای خانه کمک کند، کفش‌ها را واکس و لباس‌ها را برس بزند. امید داشت باز به مدرسه برود، ولی به نظر می‌رسید کسی را پروای او نیست و کسی حاضر نیست مخارج تحصیلش را بپردازد...

در اینجا نیز با تمام سوراخ سنبه‌های محل آشنا شد و تمام این حوالی و حدود را در آثار بعدی خویش منعکس ساخت: باب کراچیت^۱ در کامدن تاون می‌زیست: جمیما اوانز^۲ و تامی تریدلز با آقای میکابر در همین محل زندگی می‌کردند...

جیمز لامرت اغلب او را با قایق به این سو و آن سو می‌برد و چارلز از این مسافرت‌ها لذت وافر بهره برمی‌گرفت، اما فقری که بر خانواده سایه افکنده بود

1. Bob Crotchit

2. Jemima Evans

این خوشی‌ها را پاک منغص می‌ساخت. در ۱۸۲۳ خانم دیکنز که می‌خواست از راه باز کردن مدرسه‌ای «پولدار» شود خانه‌ای در خیابان «گاور» اجاره کرد و پلاک برنجینی بر سردر آن نصب کرد: «مؤسسه تربیتی خانم دیکنز» که همان مدرسه دخترانه‌ای است که خانم میکابر تأسیس کرد که نه کسی در آن نامی نوشت و نه پولی از آن عاید شد. وضع مالی خانواده چنان به وخامت گرایید که حتی کتابخانه گرامی نیز از اثرات آن برکنار نماند، و چارلز کوچولو هر روز چیزی را زیر بغل می‌زد و نزد «گروگیر» می‌برد و در ازاء آن چیزی می‌گرفت و برای شاگرد مغازه اسم و ضمیر لاتینی صرف می‌کرد. سرانجام بدی وضع خانواده به درجه‌ای رسید که هرآن احتمال می‌رفت جان دیکنز به زندان بدهکاران بیفتد. در این حال بود که سر و کله جیمز لامرت، با پیشنهاد کار برای چارلز، پیدا شد. جیمز لامرت از خدمت نظام چشم پوشیده و با شرکت برادرش کارخانه واکس‌سازی وارنر^۱ را اداره می‌کرد. وقتی که گفت حاضر است در ازاء هفته‌ای شش یا هفت شیلینگ چارلز را به کارگمارد خانم دیکنز از خوشحالی سر از پا نشناخت و پیشنهاد را قاپید و حتی جان دیکنز نیز که مشتاق بود چارلز به تحصیل ادامه دهد وضع را به حدی دشوار یافت که ناگزیر بر رغم تمایل خویش موافقت کرد. وارد آمدن این ضربه مقارن با دوازدهمین سالروز تولد چارلز بود (۱۸۲۴). آن روزها کودکان بسیاری در کارگاه‌ها کار می‌کردند و شاید جیمز لامرت نیز در طرح این پیشنهاد نظر سویی نداشت و می‌خواست به این وسیله به خانواده چارلز کمک کند، و حتی وعده می‌داد که وسایلی فراهم خواهد ساخت که چارلز ضمن کار بتواند به تحصیلات خود ادامه دهد. ولی این واقعه برای چارلز که با استعدادهای خویش آشنا بود، ضربه‌ای مهلک و مرگبار بود. می‌گوید احساس می‌کرد که همه او را از خود رانده و طرد کرده‌اند، و بدتر از هر چیز این بود که می‌دید پدر و مادرش خوشحالند از اینکه او را از سر باز کرده و به بدبختی و بیچارگی افکنده‌اند و می‌افزاید که حتی اگر مدرسه متوسطه را هم گذرانده و در مسابقه ورود به کمبریج توفیق حاصل کرده بودم این قدر ابراز شادی و خوشحالی نمی‌کردند! یاد این ایام تا آخرین دم حیات با دیکنز بود:

1. Warner's Blacking Factory

سخنی چند درباره نویسنده / ۱۱

«غم و درد و خفت ناشی از این وضع آنچنان با سرشتم عجین شده است که حتی اکنون هم که در اوج شهرت هستم و در منتهای راحت زندگی می‌کنم اغلب مواقعی که در خود فرو می‌روم فراموش می‌کنم که زن و فرزندان عزیز دارم، یا اینکه به مردی رسیده‌ام — اغلب افکارم آواره می‌شود و سر به جانب آن روزگار تیره و غمبار می‌نهد.»

دو هفته پس از اینکه چارلز خردسال به مزدوری رفت ضربه‌ای که خانواده مدت‌ها انتظارش را می‌کشید فرود آمد و جان دیکنز به‌خاطر چهل لیره بدهیی که داشت به زندان «مارشال‌سی» افتاد. مایملکش جمعاً به ده لیره ارزیابی شد و چارلز در حالی که لباس‌های پدر را بر دوش و ساعت او را در جیب داشت به نزد مقومی در حوالی «اوبلیسک» رفت تا آنها را تقویم کند. خانم دیکنز مدتی کوشید تا با گرو گذاشتن سنجاق سینه یا قاشق نقره‌ای که باقی مانده بود، خانواده را اداره کند، اما سرانجام ترک مقاومت گفت و به اتفاق کودکان به زندان رفت و در جوار شوهرش مسکن گزید. خدمتگاری که با آنها به زندان رفته بود، می‌گوید که اتاقی دم در زندان داشتند و وضع کودکان در زندان به مراتب بهتر از روزگار آزادی آقای دیکنز بود.

اما چارلز در این سفر با آنان همراه نبود. او همچنان در کارخانه واکس‌سازی در ازاء روزی یک شیلینگ مزد کار می‌کرد، و در لیتل کالج استریت، کامدن تاون، در خانه زنی به نام خانم رویلانس^۱ اقامت داشت که تصویری از او را تحت نام خانم پیپ‌چین^۲ در کتاب «دامبی و پسر» به دست می‌دهد. صبحانه و شام را در زندان می‌خورد و ناهار را در قهوه‌خانه‌ای در حوالی محل کار صرف می‌کرد و مواقعی که پولی نداشت به کاونت گاردن می‌رفت و به خوراکی‌ها خیره می‌شد. یکشنبه‌ها می‌رفت و خواهرش فانی را که در آکادمی سلطنتی موسیقی بود برمی‌داشت و به زندان می‌برد. پس از مدتی با موافقت پدر کامدن تاون را ترک گفت و در «لانت استریت» منزل کرد. ظاهراً بیش از شش یا هفت ماه در این محل نماند اما همین مدت کوتاه سرشار از تجربه بود.

در همین ایام، در همین محل، در جنوب رودخانه تایمز کودک دیگری به سن

1. Roylance

2. Pipchin

و سال او می‌زیست - این کودک رابرت براونینگ بود و باز کودکی دیگر که شش ماه بزرگ‌تر از چارلز و از پدر و مادری انگلیسی و هندی بود، در همین محل و در بخش شمالی رود، در چیس‌ویک^۱ در خانه‌ای می‌زیست که در «وانیتی‌فر»^۲ آکادمی میس «پینکرتن» نام گرفته است - این کودک «ویلیام میک پیس ثاکری» بود. اینان هر دو، مسابقه زندگی را در شرایطی آغاز کردند که با شرایط چارلز به هیچ روی قابل قیاس نبود، ولی چارلز سرانجام در این مسابقه هر دو را پشت سر نهاد.

باری، خانم ویلیام دیکنز، مادر جان دیکنز، در آوریل ۱۸۲۴ درگذشت و از اندوخته‌اش که هفتصد و پنجاه لیره بود، دویست لیره به جان دیکنز رسید. برادرش ویلیام بی‌درنگ ۴۰ لیره بدهی برادر را پرداخت و نامبرده را از زندان آزاد ساخت و جان دیکنز پس از سه ماه اقامت در زندان کار سابق خویش را در کارپردازی بحریه از سر گرفت. اما زمانی که در زندان بود به عالیجناب ویلیام هاس‌کیسن^۳ متوسل شده و از او تقاضا کرده بود توصیه کند که او را به علت ناخوشی قبل از رسیدن به سن قانونی بازنشسته کنند... خانواده دیکنز همچون کبوترانی دست‌آموز مجدداً به کامدن‌تاون بازگشتند و در کالج استریت اقامت گزیدند. چارلز کما فی‌السابق به کارخانه می‌رفت، اما در همین اوان نزاعی میان آقای دیکنز و جیمز لامرت درگرفت و آقای دیکنز چارلز را از کارخانه درآورد. خانم دیکنز کوشش بسیار کرد تا میانه را جوش دهد و چارلز به سر کار خود بازگردد و به خاطر همین کوشش و تقلا بود که چارلز هرگز بر او نمی‌بخشید «...من بعدها نیز هرگز فراموش نکردم، و هرگز هم فراموش نخواهم کرد، و هرگز فراموش نمی‌توانم کرد که مادرم با چه شور و اشتیاقی می‌خواست مرا به کارخانه بازگرداند...» اما آقای دیکنز حاضر نبود سخنی در این باره بشنود و بلافاصله در جستجوی مدرسه‌ای مناسب به راه افتاد.

در همان سال آقای دیکنز با حقوق سالیانه ۱۴۵ لیره بازنشسته شد، و

1. Chiswick

۲. Vanity Fair اثر ویلیام ثاکری.

3. William Huskisson

سخنی چند درباره نویسنده / ۱۳

هرچند این کار همانگونه که دیدیم به تقاضای خود او صورت گرفت، قلت درآمد، خانواده را در وضع بد و ناگواری قرار داد و آقای دیکنز را ناگزیر ساخت کمر را سفت تر ببندد و کمی درآمد را از طریق دیگر جبران کند؛ سرانجام به برادرزنش آقای «بارو» که در آن وقت سردبیر روزنامه «آئینه مجلس» بود مراجعه کرد و در سمت خبرنگار به کار مشغول شد و عجباً که در تندنویسی مهارت و قابلیت بسیار از خود نشان داد — پیدا بود که تندنویسی را در زندان فراگرفته است.

باری، در زندگی جدیدی به روی چارلز گشوده شد، و در مدرسه آقای جونز که مدرسه مناسبی بود و در حوالی «گرانبی استریت»^۱ واقع بود به تحصیل اشتغال ورزید. موضوع‌هایی که در این مدرسه تدریس می‌شد عبارت بود از زبان لاتینی و ریاضیات و تاریخ و موسیقی. چارلز مدت دو سال در این مدرسه بود و هرچند یک سال ترک تحصیلی که داشت مانعی در راه پیشرفت و همگامیش با سایر دانش‌آموزان بود مع الوصف بدو فرصت داد که از ضربه وارده به خود آید و به احیاء استعدادهای خویش همت گمارد. مدرسه‌ای که آقای جایلز مدیریت آن را بر عهده داشت، دروس قدیمه را تدریس می‌نمود. برنامه آن بعینه همان برنامه‌ای است که در «سالم هاوس» دیوید کاپرفیلد می‌بینیم. و از همین جاست که وقتی از جان دیکنز می‌پرسند که تحصیلات چارلز چیست در جواب می‌گوید: «ها، ها. حقیقتش را بخواهید، باید عرض کنم که خودش چیزهایی یاد گرفته.» و ارزش همین چیزهایی که خود طفل فراگرفته است در نحوه دید و برداشت او از زندگی، در خلال سطور هزاران صفحه داستان‌هایش به چشم می‌خورد.

در ۱۸۲۷ جان دیکنز به کمک عمه‌اش، خانم چارلتن، چارلز را در دارالوکاله آقایان «الیس و بلاک‌مر» در سمت منشیگری به کار گماشت. چارلز تا ۱۸۲۷ در این دارالوکاله با حقوق ماهی سه لیره به کار مشغول بود. در پنجم مارس ۱۸۳۲ در زمرهٔ اعضاء روزنامه «تروسن» که صاحب امتیاز آن مردی به نام ماردویانگ^۲ و

۱. Granby Steet

2. Murdo Young

سردبیر آن شخصی به نام لامان بلانچارد^۱ بود درآمد و به عنوان مخبر پارلمانی به مجلس عوام راه یافت و همچنان در خدمت مطبوعات باقی بود تا اولین «طرح» خود را با امضای مستعار در صندوق مراسلات مجله «مانثلی ماگازین» واقع در جانسن کورت، فلیت استریت، انداخت...^{*}

مترجم

1. Laman Blanchard

در تهیه این مقاله از کتاب «چارلز دیکنز» نوشته یونا پاپ هنسی Una Pope Hennessy استفاده شده است.

مقدمه

داستان دو شهر به عنوان نمونه‌ای از کارهای ادبی دیکنز، اسمی است با مسما و اثری است که در آن نویسنده به شیوه خاص خود با ایدآل‌های اروپا تماس پیدا می‌کند. سایر داستان‌های دیکنز همه داستان یک شهرند، زیرا دیکنز روحاً و معنأً یک کاکنی^۱ بود. — هرچند این عنوان امروزه به نحو نامعقولی از مفهوم اولیه خود دور شده و معنای لوطی و آدم بی سر و پا را یافته است. کاکنی به مفهوم سابق و آنطور که از ضرب‌المثل‌ها و زبان‌زدها مستفاد می‌شود، آدمی بود که در حوالی کلیسای سن ماری لوبو متولد شده، یعنی در واقع امر کسی بود که در حدود جاذبه تمدنی عالی و مذهبی جاوید دیده به جهان گشوده بود. شکسپیر در قلب جنگل زیبا و خیال‌انگیز خود ناگهان به ایدآل کاکنی عطف می‌کند و آن را با در نظر گرفتن جمیع جهات و جوانب امری حقیقی می‌داند. بد نیست برای تفریح یا خوشی در پی عشق یا در طلب نفرت، آدم به درون جنگل انبوه آردن^۲ آواره شود، خوب است کسانی که غمزده و بیمار عشقند، یا از غم فقدان عشق در عذابند، یا از پوچی کوی‌ها و برزن‌ها دلزده‌اند و خاصه از خرد خویش احساس ملامت می‌کنند، به فضای تار و روشن جنگل پناه برند و از آن تسکین و تسلی بجویند. با این همه، در همین جاست که شکسپیر به زبان گیرا و به لحنی شگفت در تأیید همین حقیقت سخن سر می‌دهد. و این یکی از همان

۱. Cockney، لندن، شهری.

2. Arden

لحظات نادر و شگفت‌انگیزی است که آدم خیال می‌کند در تماشاخانه است و اعلام می‌کنند: «شکسپیر وارد می‌شود». او قبول دارد که برای کسانی که از کوی و برزن خسته و از شهر دلزده‌اند، جنگل جای خوب و مطبوعی است، و هم او خود سرود جنگل را با جذبه و شوری عاشقانه سر داده است، اما در بیان احساس کسی که دلش از شهر نگرفته، بلکه از گرسنگی به جان آمده و از کوی و برزن ملول نیست، از پیاده‌روی خسته شده است و بر این سور ملکوتی وارد می‌شود، نوای دیگری به لحن شکسپیر راه می‌یابد و وی با خلوص و اعتقادی بهت‌آور سرودن تمدن بشری را بدین‌سان می‌سراید:

اگر نظاره‌گر ایام بهتری بوده‌اید،

اگر بر خوان نیک‌مردان نشسته‌اید،

اگر در آنجا بوده‌اید که ناقوس‌ها به کلیسا خطاب می‌کنند،

اگر روزی قطره اشکی از پلک‌های خویش سترده‌اید،

یا می‌دانید که رحم آوردن چیست و مورد شفقت قرار گرفتن چگونه است...

در آثار شکسپیر چیزی زیباتر از تصویر این تصور نیست که می‌بینید جمعی از توانگران در صحراگرد هم آمده‌اند و وانمود می‌کنند که دلزدگی از شهر را با این عمل از دل می‌زدایند، و در این حال گرسنه‌ای شمشیر به دست بر ایشان وارد می‌شود و در ستایش از شهر سخن سر می‌دهد: اگر در آنجا بوده‌اید که ناقوس‌ها به کلیسا خطاب می‌کنند، اگر در صدارس ناقوس‌های کلیسای «بو» بوده‌اید. اگر آن‌قدر از سعادت بهره داشته‌اید که خود را کاکنی بخوانید...

باید به خاطر داشت که این امتیاز همیشه در مورد دیکنز مصداق دارد. دیکنز کاکنی بزرگی است که در عین حال که غم‌انگیز است، مضحک و مسخره نیز هست، و هم او است که بر سور مجلل جمال‌پرستان وارد می‌شود و می‌گوید: «دست نگهدارید و بیش از این مخورید. مادام که از دیگران رفع احتیاج نشده است حق خوردن ندارید». اگر چیزی باشد که دیکنز به سائقه‌گریزه واقعاً بدان علاقه‌مند باشد همان گسترش شهر به مفهوم گسترش تمدن است، و تصور می‌کنم همه ما با چنین چیزی، اگر به مفهوم گسترش تمدن باشد، موافقیم. اعتراض و ایرادی که به بسط و گسترش حومه منچستر و بیرمنگام هست صرفاً بدین علت است که چنین گسترشی به مراتب زشت‌تر و ناهنجارتر از وضع

هریک از دهات اروپایی است، و باز اگر چیزی باشد که نفرت و انزجار دیکنز را برانگیزد پرداختن به طبیعت و نقاشی آن در قالب مناظر دراماتیک است، به شکل یک پرده نقاشی که صورت سمبل و نشان مشخصه فرهنگ طبقات متمکن را یافته است. دیکنز بررغم تصاویر زیبایی که خود از طبیعت، خاصه طبیعت حوالی شاهراه‌های انگلیس، به دست می‌دهد روی هم رفته طرفدار جدی شهر بود؛ هواخواه آجر و ساروج بود؛ او یک شهری بود؛ و شهری هم البته به معنای شهرنشین است، و در عین حال که نیرویش در این بود، ضعفش نیز در این بود که وابسته به یک شهر بود.

او به این منظور که سودی از سفر برگیرد، هیچگاه از حدود لندن و چاتهام پا بیرون ننهاد؛ بدیهی است که سراسر اروپا را زیر پا نهاد، اما بی‌شک این سفرها سطحی‌تر از سفر هر مسافری بود؛ در این گونه موارد حتی از سیاح معمولی نیز سطحی‌تر بود. اروپا را با «چوب‌پا» گشت و هرگز با خاک آن تماس حاصل نکرد. محک و آزمون سودی که از سفر به اروپا عاید می‌شود، فقط یک چیز است، یک انگلیسی، که در این مقام یک اروپایی است، هنگامی که به مرکز شکوه و جلال و عظمت اروپا نزدیک می‌شود باید احساس کند که به خانه خویش می‌رود. اگر احساس خانه خدایی نمی‌کند همان بهتر که در خانه بماند. انگلستان خانه واقعی او است؛ این چنین است لندن. آدم کافی است شب‌هنگام از آن خارج شود و به دشت‌های «اسکس» یا ارتفاعات «ساری» روی ببرد و به روح ماجرا و زیبایی طبیعت دست یابد. مسافرت به اروپا اقدام عبثی است، مگر آنکه در مسافر احساس تبعیدی را برانگیزد که به خانه خویش بازمی‌آید؛ دیدن «رم» عبث و بیهوده است، مگر آنکه آدم حس کند که قبلاً نیز آن را دیده و فهمیده است. مسافرت‌های عدیده دیکنز به اروپا همه عبث و بیهوده بود. لذتی که از آنها برمی‌گرفت همانند همان حظ و لذتی بود که وقتی پسریچه‌ای بود و از چاتهام پا بیرون می‌نهاد و در چمنزارها می‌دوید، در خویشتن احساس می‌کرد، یا آن‌گاه که به مردی رسیده بود و یا قایق گمرک به «فنس» و شرق لندن می‌رفت. در حقیقت در این مقام کاکنی‌ای بود که دست به سفری دور و دراز زده بود، اما اروپایی نبود

که به خانه و کاشانه خویش بازمی آید. او هنوز همان «کاکنی اورلاندو»^۱یی بود که هم‌اکنون از او سخن داشتم. او هنوز بر این گمان است که هر بیگانه‌ای که به شیوه روستایی خویش خوش است، ناکسی است مرموز. بیان دیکنز را خطاب به تمدن شاد و لاقید جنوب اروپا شاید بتوان در این گفته شکسپیر بازیافت:

ولی هرکه باشید،

در این دشت غیر قابل حصول،

در سایه این شاخه‌های غم‌انگیز،

گذر ساعات دیرپای زمان را از نظر دور می‌دارید،

اگر نظاره‌گر چیزهای بهتری بوده‌اید،

اگر آنجا بوده‌اید که ناقوس‌ها به کلیسا خطاب می‌کنند...

و خلاصه، اگر از این سعادت برخوردار بوده‌اید که در صدارس ناقوس‌های کلیسای سن ماری لوبو دیده به جهان گشوده باشید. دیکنز در واقع هرگز تصور نمی‌کرد که جز شهر خود او شهر دیگری هم وجود دارد.

به این مناسبت لازم است تأکید کنم که دیکنز هرگز اروپا را نفهمید و چون چنین است می‌توانیم به ارزش و عظمت عملی که با نوشتن داستان دو شهر به انجام رساند پی ببریم و آن را آن‌چنان که هست ارزیابی کنیم. علی‌الخصوص لازم است بدانیم که در نظر او لندن مرکز عالم بود. او هیچ وقت مفهوم واقعی این نکته را که پاریس پایتخت اروپا است در نمی‌یافت، و هرگز نمی‌دانست که تمام راه‌ها به رم ختم می‌شوند، و هیچ‌گاه آن‌طور که یک انگلیسی می‌تواند، حس نمی‌کرد که قبل از آنکه یک لندنی باشد یک نفر آتنی است. مع‌الوصف و با همه این ضعف‌ها کاری بس شگرف صورت داد: کتابی درباره دو شهر نوشت: شهری که آن را می‌فهمید و شهری که آن را نمی‌فهمید، و عجب آنکه توصیفش از شهری که نمی‌شناسد به مراتب بهتر از توصیفی است که از شهر آشنا به دست می‌دهد. و این راه وصول به همان چیز مسلم و تردیدناپذیری است که نبوغ نام دارد: همان چیزی که مردم مستقیماً و به روشنی از آن سخن می‌دارند، چون

۱. Orlando، «پسر سر راولند دوبرا» که بر اثر بدرفتاری برادرش در جنگل آردن عزلت

گزید. As You Like it اثر شکسپیر.

نمی‌دانند چیست و چگونه است، زیرا یک کلمه ساده چون کلمه احمق هم همیشه رازی نامحدود را در خود نهفته دارد.

داستان دو شهر بیشتر آلوده به رنگ دوران آخر عمر دیکنز است. شاید گفته شود که دیکنز همچنان که پا به سن می‌گذاشت بیش از پیش به افسردگی می‌گرایید، ولی این ادعا به دو دلیل نادرست خواهد بود. اول آنکه آدم هیچ وقت پا به پای گذشت عمر به افسردگی نمی‌گراید، برعکس بسیاری از عشاق جوان و افسرده را می‌توان یافت که چهل سال بعد دل‌زنده و شادمانند. ثانیاً دیکنز حتی از لحاظ جسمی هم هیچ وقت پیر نشد. آن خستگی و ملالتی هم که در او ظاهر شد در عنفوان شباب بود، و علت آن هم نه گذشت عمر، بلکه کار زیاد و طبع آزمایی در زمینه‌های متعدد بود. گفتن اینکه دیکنز دستخوش سرخوردگی بود همان قدر نامعقول است که بگوییم کیتس^۱ بود. این چنین ملالتی نه به علت کندی جریان خون بلکه به سبب سرعت مستمر و بلاانقطاع آن بود. ملالتش نه در نتیجه گذشت عمر بلکه ناشی از جوانی بود و داستان دو شهر در عین حال که سرشار از غم و دلتنگی است لبریز از شور و شوق نیز هست و این شور به عوض آنکه پیرانه باشد شوقی است جوانانه. منتها یک مورد هست که این اثر را در زمره آثار اواخر عمر دیکنز قرار می‌دهد، و آن نیز وابستگی دیکنز به یکی دیگر از نویسندگان^۲ بزرگ دوران ویکتوریا است. و با توجه به این نکته است که می‌توان حقیقتی را که از آن سخن می‌دارم به درستی دریافت و دید: این حقیقت که جهل و بی‌خبریش از فرانسه همگام با درک و دریافت شگفتی است که از حقیقت وضع آن دارد، و همین جاست که نبوغش به روشنی جلوه می‌کند - یعنی چیزی را که نمی‌شناسد می‌تواند بفهمد و درک کند.

دیکنز در این رهگذر از کارلایل الهام می‌گیرد. شک نیست که تامس کارلایل انقلاب فرانسه را که نیرویش در پشت سر رفرم‌های انگلیس بود از نو برای انگلیسی‌ها کشف کرد. این هم یکی از شوخی‌های جالب است که انقلاب فرانسه را باید کسی برای انگلیسی‌ها کشف کند که خود در واقع امر بدان معتقد نبود. با

۱. John Keats، شاعر رمانتیک انگلیسی (۱۷۹۵ - ۱۸۲۱).

۲. اشاره به تامس کارلایل مقاله‌نویس و مورخ اسکاتلندی (۱۷۹۵ - ۱۸۸۱).

این همه بیشتر منتقدان و صاحب‌نظران معتبر در این باره اتفاق نظر دارند که مطالبی که کارلایل دربارهٔ این تحول بزرگ نگاشته بسیار عمیق و دقیق است. کارلایل دربارهٔ انقلاب مطالعة فراوان داشت، دیکنز در این زمینه جز مطالعة نوشته‌های کارلایل مطالعاتی نداشت. کارلایل افکار و نظریات خود را بر پایهٔ مطابقه و مقابله و مراجعه به اسناد و مدارک بنا می‌نهاد، دیکنز کسی بود که افکارش را از اشارات معمولی شایع در کوچه و خیابان - همان کوچه و خیابان همیشگی - می‌گرفت، چون همان‌طور که گفتم وابسته به یک شهر بود. کارلایل در حد خود آدم مطلع و دانشمندی بود، حال آنکه دیکنز از هر حیث بی‌اطلاع بود. دیکنز یک انگلیسی بود که از فرانسه جدا بود، کارلایل یک اسکاتلندی بود که با فرانسه پیوند تاریخی داشت. مع الوصف و با همهٔ این احوال، تصویری که دیکنز از انقلاب به دست می‌دهد به مراتب بهتر و درست‌تر از تصویری است که کارلایل ارائه می‌دهد. انقلابی که دیکنز تصویر می‌کند از انقلابی که کارلایل وصف می‌کند به حقیقت نزدیک‌تر است. بدیهی است توضیح علل و مبانی این تصور اگر ناممکن نباشد بسیار دشوار است. در سخن از چنین موردی آدم فقط می‌تواند شیوه‌ای را به کار گیرد که «کاردینال نیومن» در اشاره به «لحن و آهنگ» مذهب کاتولیک به کار گرفت. یکی از «آهنگ»‌های انقلاب همان چیزی است که مردم نافهم آن را خوشبینی و اشخاص فهیم آن را دلیری و شجاعت می‌نامند. کارلایل هرگز نتوانست آن‌چنان که باید به روح و کنه این مطلب دست یابد، زیرا بررغم قدرت روحی و معنوی که داشت هیچ‌گاه از دلیری بهره نداشت، به همین دلیل نثر را بر شعر ترجیح داد. او معانی و بیان را می‌فهمد، چون معانی و بیان به مفهوم سرایش است با داشتن هدف معین، منتهی تغزل را نمی‌فهمد، چه مراد از تغزل سرایش است بدون هدف، همان گونه که هر آدم شادی بی‌هدف می‌سراید و نغمه سر می‌دهد. و اما علیرغم خورنریزی‌ها و گیوتینی که مدام در فعالیت بود انقلاب فرانسه سرشار از دلیری محض بود و نه تنها سرشار از دلیری بلکه لبریز از شادمانی نیز بود. کارلایل هرگز چنین سرور و سبکسری را در انقلاب بازنیافت. زیرا چنین چیزی را در وجود خود احساس نمی‌کرد، حال آنکه دیکنز اگرچه اطلاعی از انقلاب نداشت عناصر آن را به مقادیر زیاد در خویشتن داشت. دیکنز هنگامی که بر اجحاف و ناروایی می‌تاخت آن را با همان شیوه و همان رضایت

و خرسندی خاطر یک طرفه‌ای می‌گویید که توده مردم فرانسه باستیل را در هم کوبید. دیکنز صاف و ساده و درست به چیزهایی اعتقاد داشت، و من تصور می‌کنم که در راه این چیزها شمشیر هم می‌کشید. کارلایل به صدها چیز اعتقاد داشت، اما این اعتقاد مطلق و درست نبود، و در عین حال که اهل باطن بود شکاک نیز بود. در واقع امر نمونه کامل یک خدمتگار غرغرو بود، از قماش همان خدمتگارانی که در کمدهای اشرافی می‌بینیم: از پی اشراف می‌روند و همچنان که می‌روند غرولند می‌کنند و ناله سر می‌دهند. او نیز مانند «کالب بالدرستون»^۱ بی آنکه چاکر صفت و نوکر مآب باشد تسلیم و مطیع محض بود. ولی دیکنز از آن تیپ آدم‌ها بود که به عوض غرولند ممکن است طغیان کنند و سر به شورش بردارند و بعید نبود همانند مردی که باستیل را گرفت به کوچه و خیابان رود و با حریف گلاویز شود. ما معمولاً وقتی از یک آدم کوچه و خیابان سخن می‌داریم منظورمان آدمی است چلمن و بی‌دست و پا و ضعیف، حال آنکه این لغت در قاموس فرانسویان عصیانگر و شورش‌ی معنا می‌دهد.

هرکس می‌تواند تفاوت عمیقی که دیکنز از کارلایل، که سخت شیفته او بود، متمایز می‌کند به خوبی دریابد. در صحنه‌هایی که کارلایل از انقلاب به دست می‌دهد، هرچند با شکوه و سمبولیک‌اند، می‌نمایند که حوادث تمام و کمال در شب روی می‌دهد. در صحنه‌هایی که دیکنز تصویر می‌کند همه چیز حتی قتل عام نیز روز هنگام به وقوع می‌پیوندد. کارلایل همیشه بر این گمان است که چون این چیزها تراژدی‌هایی بیش نیستند لذا اشخاصی که آنها را انجام می‌دهند قاعدتاً احساسی تراژیک دارند. دیکنز می‌داند که آدمی که بدترین تراژدی را به وجود می‌آورد مضحک احساس می‌کند، من باب مثال، آقای «کیلپ»^۲. انقلاب فرانسه دنیایی به مراتب ساده‌تر از آن بود که کارلایل بتواند درک کند و بفهمد، چون کارلایل طبیعتاً آدم دقیق و نکته‌بینی بود و ابداً ساده نبود، اما دیکنز چون

۱. Caleb Balderstone، آبدار سرسپرده و خدمتگزار راوینس. وود در «عروس لامر مور» اثر والتر اسکات.

۲. Daniel Quilp، کوتوله محیل و نافلابی که از آزار دیگران لذت می‌برد (عتیفه‌فروشی Old Curiosity Shop اثر دیکنز).

ساده بود توانست آن را چنان که بود ببیند و درک کند، و لذا خشم ساده و بی‌پیرایه‌ای را که علیه پیداد طغیان کرده و نیز حس انتقامجوی و خشونت‌ی را که از پی آن آمده بود به خوبی دریافت. یک وقتی به یک برده‌دار امریکایی گفت: «خشونت و قدرت مطلقه دو شهرت بد طبیعت انسانی هستند». کارلایل نمی‌توانست خود را بدین سطح برکشد، او همیشه درصدد بود خاصهٔ مرموز و ناشناخته‌ای را با خشونت و بیرحمی انقلاب مربوط سازد و نتیجهٔ این کار، خواه آن را بد ناشناخته می‌پنداشت و یا هرج و مرج می‌خواند یا خوب ناشناخته می‌پنداشت و قانون قدرت می‌نامید، هر دو به یکسان نامساعد بود. در هر دو صورت، مفهوم عدالت و انتقام را هرگز دریافت.

دیکنز در این کتاب مفاهیم شورش و طبیعت آدمی را به نحو دقیق و مقنعی باز می‌نماید. کارلایل، داستان را به صورت یک تراژدی صرف درمی‌آورد، ولی دیکنز در داستانی که باز می‌گوید انقلاب را به شکل یک تراژدی ارائه نمی‌دهد، چون می‌داند که طغیان یا خروج را به‌ندرت می‌توان تراژدی خواند؛ شورش در حقیقت امر اجتناب از تراژدی است — تراژدی حقیقتی گنگ و خاموش است. مردم با فریادهای موخش با یکدیگر می‌ستیزند، زیرا با روح پهلوانی و احساس اخوت غیر قابل تعویض با هم درگیر می‌شوند. اما درختان در سکون و سکوت مطلق با هم به ستیز برمی‌خیزند، چون نزاعشان همه بیرحمی است و امانی در کار نیست. در این کتاب، به عنوان یک تاریخ‌گیوتین مصیبت نیست، بلکه راه‌حل مصیبت است. گناه سیدنی کارتن گناه عادت است، نه انقلاب. افسردگی او زائیدهٔ لندن است، نه پاریس. او هیچ‌گاه مانند وقتی که سرش از تن جدا می‌شود شاد و سعادتمند نیست.

گ. ک. چستر تن

فصل اول

زمان

بهترین روزگار و بدترین ایام بود. دوران عقل و زمان جهل بود. روزگار اعتقاد و عصر بی باوری بود. موسم نور و ایام ظلمت بود. بهار امید بود و زمستان ناامیدی. همه چیز در پیش روی گسترده بود و چیزی در پیش روی نبود، همه به سوی بهشت می شتافتیم و همه در جهت عکس ره می سپردیم - الغرض، آن دوره چنان به عصر حاضر شبیه بود که بعضی مقامات جنجالی آن، اصرار داشتند در اینکه مردم باید این وضع را، خوب یا بد، در سلسله مراتب قیاسات، فقط با درجه عالی بپذیرند.

پادشاهی درشت آرواره و ملکه ای زشت روی براریکه سبضت انگلستان تکیه داشتند: پادشاهی درشت آرواره و ملکه ای زیباروی برآورنگ شاهی فرانسه نشسته بودند و در هر دو کشور، در نظر امنای قوم از روز روشنتر بود که این وضع جاودانه است.

سال ۱۷۷۵ پس از میلاد بود. در آن عصر خجسته نیز مانند این

روزگار، انگلستان از مکاشفات روحانی بی‌نصیب نبود. خانم «ساوث کت» تازه به بیست و پنجمین سنین مبارک عمر رسیده بود. بدیهی است مدت‌ها پیش یکی از سربازان گارد شاهی، که از غیب‌گویی سرشته‌ای داشت، ظهور این شخصیت بزرگ را اعلام داشته و گفته بود که اقداماتی برای نابودی لندن و وست‌مینستر Westminster در جریان است. وهنگامی که ارواح فاقد اصالت این‌سالی که روبه اتمام بود به ارسال پیام‌های خویش آغاز کردند، حتی شیخ کلین^۱ پسر ازدوازه سال ارسال پیام، از سروصدا باز ایستاده بود. باری، این اواخر پیام‌هایی درباره حوادث عادی از ناحیه اتباع بریتانیا در امریکایه دربار و مردم انگلستان واصل شده بود و عجیباً که اهمیت این پیام‌ها برای نسل بشر بیش از هر پیامی بود که از طریق ذریه کلین واصل گشته بود.

فرانسه که در زمینه امور روحانی روی هم رفته ناموفقتر از انگلستان بود به سرعت در سرایش سقوط می‌غلطید، بول کاغذی می‌ساخت و خرج می‌کرد. به علاوه تحت هدایت و ارشاد روحانیان به چنان مدارجی از کمال رسیده بود که دست جوانی را می‌برید و زبانش را با گاز انبر از دهن بیرون می‌کشید و وی را زنده زنده طعمه آتش می‌ساخت، به گناه اینکه در درون قطار زانو نزده و نسبت به تنی چند از کشیشان چرکین جامه که از پنجاه قدمی

۱) Mrs. South Cott جوانا ساوث کت (۱۸۱۴-۱۷۵۰) ادعا کرد که وی همسر مسیح است و در آخرین سال عمر خود مسیح دیگری را به دنیا خواهد آورد. خانم ساوث کت که معتقد بود از قوه پیشگویی بهره‌مند است، مردم لندن را در آراه گرفتن پول تقدیس می‌کرد.

۲) Cock - lane ghost، در سال ۱۷۶۲ در لندن شایع شد که موجودی نامرئی شیها در خانه پرنس نامی را در محله کلین می‌کوبد، و ادعا شد که این روح خانم کت است که ظاهر شده. بعدها تحقیقاتی در این زمینه صورت گرفت معلوم شد که اینکار را دختر یازده ساله خانواده پرنس می‌کند و منظور از آن این است که شوهر خانم کت را به قتل همسرش متهم سازند.

وی می‌گذاشته‌اند مراتب احترام به جای نیاورده بود. و هیچ بعید نیست که در آن زمان که این دردکش به قتل رسید، درختانی در جنگلهای فروز و فرانسه بودند که نظرهیزه شکن «تقدیر» بر آنان قرار گرفت تا به زمین درآیند واره شوند و با الوارهایشان ناقله‌ای^۱ مجهز به تیغه و کیسه‌ای ساخته و پرداخته آید که دستگاه مخوف تاریخ باشد. و نیز بعید نیست در همان روز، برزگر مرگ، ارابه‌های زمخت و آلوده به گل و شلی را که خوک‌ان آنان را بوییده و طیور بر آنان بیتوته کرده بودند از میان سایر ارابه‌ها برگزیده و به منظور حفاظت از هوای آن روز در طویلۀ برزگران حوالی پاریس جای داده باشند تا گردونه انقلاب گردند. اما این هیزم شکن و این برزگر، هرچند آهسته اما پیوسته در کار بودند، و لذا همچنانکه با گامهای بی‌صدا به این سو و آن سو می‌رفتند کسی صدایشان را نمی‌شنید، نه اینکه نمی‌شنید بلکه ظن به بیداریشان در حکم کفر و الحاد و خیانت بود

در انگلستان آن قدر نظم و امنیت نبود که لاف و گزاف ملی را توجیه کند: سرقت مسیحانه و راهزنی هر شب، حتی در خود پایتخت به وقوع می‌پیوست. به خانواده‌ها اخطار شده بود تا اثاثه خود را در محل مطمئنی به امانت نگذاشته‌اند از شهر خارج نشوند، راهزن شبانگاهی کاسب روز هنگام بود، و اگر کاسبی که شب هنگام درست سر دست راهزن‌ان راه بروی گرفته بود او را بازمی‌شناخت بی‌پروا گلوله‌ای به مغزش شلیک می‌کرد و سواره دور می‌شد. هفت راهزن در کمین کالسکه پست نشستند، مستحفظ پست سه نفر از ایشان را کشت و به علت نداشتن مهمات بیشتر با گلوله چهارم به زندگی خویش پایان داد، و سپس کالسکه با فراغت خاطر و سرفروست چاییده شد. در «ترنهام گرین»^۲ راهزنی راه بر شهردار لندن، آن شخصیت والا، گرفت و جناب ایشان را در پیش چشم ملتزمان رکاب لغت کرد، زندانیان زندانهای لندن با کلیدداران زندان به ستیزه بر می‌خاستند، و قانون به حمایت از شان

(۱) منظور گیوتین است.

2) Turnham Green

و حرمت خویش آنان را به گلوله «کارابین» می‌بست: دزدان در سالت‌های دربار صلیب‌های الماس نشان را برگردن نجیب و اشراف قبیچی می‌کردند، تفتنگداران در پی اشیاء مسروقه به کلیسای «سنت جاپاز» می‌ریختند؛ جمعیت به تفتنگداران شلیک می‌کرد و تفتنگداران به روی جمعیت آتش می‌گشودند، و چنین وقایعی در نظر هیچ‌کس غیر عادی نبود، و در این میان وجود جلاد، که لحظه‌ای فراغت نداشت و گاهی از کار نمی‌گشود، مدام مورد نیاز بود؛ گاه، صف طولی از انواع تبه‌کاران را به دار می‌کشید؛ گاه سارق را که پنجشنبه دستگیر شده بود شنبه به دار می‌آویخت؛ گاه دسب دهها نفر را در «نیوگیت» داغ می‌کرد و زمانی جزواتی را دم در «وست مینسترهال» به آتش می‌کشید؛ امروزان قاتل بیرحمی را می‌گرفت و فردا دله دزدی را که شش ینس از پسر کی‌روستایی دزدیده بود به کام مرگ می‌فرستاد.

همه این چیزها و هزارویک چیز دیگر از این قبیل در سال ۱۷۷۵ میلادی و به هنگامی که این سال به پایان خویش نزدیک می‌شد رخ می‌داد، و در این میان، اگرچه هیزم شکن مرگ وبرزگر تقدیر بی‌اعتنا به این حوادث همچنان به کار خویش مشغول بودند، آن دو شخص درشت آرواره و زشت‌روی و زیبا همچنان به راه خویش می‌رفتند، دست‌کم از حقوق الهی خویش استاده می‌کردند، و بدینسان جریان سال ۱۷۷۵، حضرات والا و هزاران حضرات داتی و از جمله اشخاص این داستان را در راهی که در پیش پایشان گسترده بود به پیش می‌رانند.

(۱) Newgate، در غربی حصار لندن. ضمانت‌نام زندان معروف لندن که در همین محل واقع شده بود. این زندان چندین بار تجدید بنا شد و سرانجام در سال ۱۹۰۲ با خاک یکسان شد.

فصل دوم

کالسکه پیست

راهی که در جمعه شب او خرماء نوامبر در بیش روی نخستین شخصیت داستان ما می‌گشود راه داورا^۱ بود. در نظر او راه، در آن سوی کالسکه که تقلاکنان از «شوترز هیل»^۲ بالا می‌رفت امتداد یافته بود. او نیز مانند سایر مسافران در گزل و شل، در کنار کالسکه راه می‌بیمود، و این کار نه بدان علت بود که در چنان شرایط و اوضاعی خوش داشتند پیاده روی کنند بلکه بدین علت که راه سر بالا و تجهیزات کالسکه و خود آن چنان سنگین، و گزل و شل به حدی بود که اسبها تا اینجا سه بار از حرکت باز ایستادند و حتی یک بار با قصد اینکه کالسکه را به «بلاک هیلز»^۳ بازگردانند راه را کج کردند، اما لگامها و شلاق و کالسکه‌ران و مستحفظ - به اتکای آن قسمت از آیین نامه انضباطی که هرگونه استدلالی را غیره این نکته که بعضی حیوانات از نعمت عقل - بر - خوردارند منع می‌نمود - همه با هم آذن را به راه آوردند؛ اسبها تاجا تسلیم شدند و به سرکار خوش بازگشتند.

با سر قرواقاده و دم لرزان، تقلاکنان راه خود را از میان گزل و شل

1) Dover

2) Shooter's Hill

3) Blackheath

می‌گشودند، گاهی تا زانو در گل فرو می‌رفتند، زمانی می‌لرزیدند و به‌رو در می‌آمدند، گفنی چیزی نمانده است استخوان را نشان از مفصل بدرآید. هر بار که کالسکه‌ران به‌منظور اینکه نفسی تازه کند می‌خواست متوقفشان سازد و با جنی احتیاط‌آمیز می‌گفت: «او - ها! هو-هو!» اسبی که جنود از سایر اسبهای گرده نه بود را با ضامیش بالا می‌افکند، چون اسبی که بخواهد سخنان خود را با حرکت سر تأکید دهد و متکرر این باشد که بتوان کالسکه را به رأس تپه رساند. «هرگاه که او این سر و صدا را به راه می‌انداخت، مسافر ما، مانند هر مسافر عصبی دیگری، یکه می‌خورد و دختش آشفته می‌گردید.

مهی غلیظ که در دره غنوده بود و به قصد فرا از تنهایی از تپه بالا می‌خرید، همچون ره‌جی خبیث در جستجوی قراری بود که باز نمی‌یافت. مه سرد و چسبناك، پیچ و تاب خوران، همچون امواج دریایی بمار و بی- آرام، به آرامی و موج پس موج، در حالی که موجی بر موج دیگرش می- غلتید بالا می‌آمد. چنان غلیظ بود که جز این چیزهایی که نتیجه اعمال خود وی بود و نیز چند قسمی از راه، همه چیز را از فتنه چراغهای کالسکه پنهان می‌داشت؛ بخاری که از تن اسبهای خسته به می‌خاست در آن می‌دوید، گویی که مه ناشی از آن است.

علاوه بر او دو مسافر دیگر نیز تملاکنان در کنار کالسکه از تپه بالا می‌رفتند. هر سه سر و روی خود را پیچیده بودند و چکمه ساق بلند به پا داشتند. هیچیک از آنان بنا بر آنچه می‌دید نمی‌توانست نگویند که تیافته دوتای دیگر به چه شبیه است: باطن هر یک از آنان نیز همچو ظاهرش بر دیگران پوشیده بود. در آن زمان مردم به کمترین آشنایی با هم گرم نمی‌گرفتند، زیرا هر رفیق قانده‌ای ممکن بود دزد یا شایک دزد باشد، خاصه که در هر چاپارخانه یا مهمانسرای، از صاحب آن گرفته تا مهربان‌ترین ناشناس، بودند اشخاصی که جیره‌خوار سردسته راهزنان بودند. مسحوظ کالسکه پست «داور»

نیز در آن جمعه شب سال ۱۷۷۵ به هنگامی که تقلاکنان از «شوترز هیل» بالا می‌رفت، همچنانکه در جایگاه خویش، در پشت کالسکه به یا خاسنه بود و یا چشم و دست جعبه سحهای را می‌ناید که در محفظه پیش پایش قرار داشت و حاوی شش طیانچه لوله بند و یک کارابین پر بود، پ این گمان بود. محیط کالسکه سمت خوش و دوستانه بود: مستحفظ به مسافران بد گمان بود و مسافران به او و به همدیگر ظنین بودند و همه نسبت به هر کس و همه سوء ظن داشتند و کالسکه ران جز به اسبابه کسی و چیزی اعتماد نداشت و تازه در مورد این حیوانات هم حاضر بود با وجدان، احتیاط به تورات و انجیل قسم بخورد که برای چنین سفری آمادگی ندارند.

کالسکه ران گفت: «هو-هو! که این طور! به تکنون دیگه بخورید به بالای تپه می‌رسید، بعدش هر درکی می‌خواهید بیدید- برای اینکه اونقدر در دسر دادید که متید نباشم!... می‌گم جو!»

مستحفظ جواب داد: «ها!»

«جو، ساعت چیه؟»

«دو دقیقه از یازده گذشته.»

کالسکه ران گفت: «باه! و ما هنوز به بالای «شوترز هیل» نرسیده ایم! سو! یاه! راه یفت جاتم!» اسبی که اعتراضات خوش را با حرکت سر تأکید می‌داد و اکنون به نشانه عدم موافقت با سخنانش به شدت سر می‌جنباند با شلاقی که برگ ده‌اش فرود آمد از جا کند و سه اسب دیگر از پی‌اش روان شدند. کالسکه در حالی که چکمه‌های ساق بلند در کنارش گل و شل به اطراف می‌پاشید بار دیگر تلاش و تقلا از سر گرفت. هر گاه می‌ایستاد مسافران نیز از حرکت باز می‌ماندند، هیچگاه از اودور نمی‌شدند. اگر یکی از ایستان به خود جرئت می‌داد که به دیگران پیشنهاد کند قدمی چند به جلو، از کالسکه، درون ده، راه بیساید با همین عمل موجب می‌گردید در دم با گلوله‌ای،

به عنوان راهنم، به حیاتش خنمه دهند.

آخرین تکان، کالسکه را به رأس تپه رسانید. سبها ایستادند تا نفسی تازه کنند و مستحفظ پیاده تمد تا ترمزها را برای فرود آمدن از تپه ببندد و در کالسکه را به روی مسافران بگشاید.

کالسکه ران، در حالی که از جایگاه خویش به پایین می نگرست به لحنی اختار آمیز گفت:

«یس! جو!»

«ها تام! چیه؟»

و هر دو گوش فرا دادند.

«میگم، مثل اینکه صدای پای اسبه که چارنعل داره میاد.»

مستحفظ جواب داد: «لی تام مثل اینکه به تاخت مید.»

در کالسکه را رها کرد و به چابکی بر جای خویش قرار گرفت و گفت:

«آئیون! به نام شه از شما میخوام از جاتون کون نیخورین!»

پس از این اختار تشکش را مسلح کرد و آماده بر جای ماند.

مسافر ما بر رکاب کالسکه ایستاده بود و داشت به درون می رفت:

ده مسافر دیگر پشت سرش ایستاده و آماده ورود بودند؛ و بی در حالی که

نیمی از بدنش داخل و نیمه دیگرش بیرون از کالسکه بود، به همان حال بر

رکاب ماند و دو مسافر دیگر نیز در میان جاده بر جای خویش ماندند.

نگاهها همه از کالسکه ران به مستحفظ و از مستحفظ به کالسکه ران آواره بود،

همه گوش فرا می دادند. کالسکه ران به دشت سرنگریست، مستحفظ به پشت

سرنگریست؛ حتی اسب جلوی که افکارش را با حرکت سر تأکید می داد، گوش

تیز کرد و بی آنکه اعتراضی بکند به پشت سرنگریست.

آرامش و سکوتی که از پی تلخ تلخ کالسکه آمده بود به سکوت و آرامش

شب می افزود و آن راسخت قوت می داد. بر اثر نفس نفس زدن اسبها جنبش

خفیفی به پیکر کالسکه راه می یافت، توگویی او نیز مضطرب بود. قلب

مسافران چنان تند می زد که صدایش به گوش می رسید. اما بهر حال این مکت حکایت از احوال اشخاص از نفس افتاده ای را داشت که نفس را در سینه حبس کرده بودند و ضربان نبضشان بر اثر انتظار تند شده بود. صدای پای اسبی که چهار نعل از تپه بالا می آمد دم به دم نزدیکتر می شد. مستحفظ با منتهای قدرت صدا فریاد برآورد:

«اوی ! با تو هستم ! ایست ! والا آتش می کنم!»

نواخت گامهای اسب ناگهان سستی گرفت و از خلال شلب شلب گلی هشی که به اطراف می پاشید صدای مردی از درون مه به گوش رسید :

«کالسکه پست داوره ؟»

«میخوای چکار ؟»

«بایکی از مسافرا کار داشتم - آگه کالسکه پست داوره»

«کدوم مسافر ؟»

«آقای جاویس لوری»

مسافر ما بلا درنگ هویت خویش را اعلام داشت. مستحفظ و کالسکدران و دو مسافر دیگر با بدگمانی او را برانداز کردند. مستحفظ خطاب به صدایی که از درون مه به گوش آمده بود بانگ برآورد:

«همونجایی که هستی بمون. برای اینکه آگه اشتباه کنم دیگه در زمان حیانت جبران نمیشه.»

«آقای که اسمش لوریه خودش جواب بده.»

«چیه ؟ کیه منو میخواد ؟ جری ؟ امت ؟»

مستحفظ زیر لب غرغر کنان گفت: «آگه جری اینه که خیلی بدمداست.

صداش خشنتر از اوئه که به ما بخوره.»

«بله آقای لوری.»

چکار داشتی؟»

«پیغامی براتون آوردم - از ب. و شریک».

آقای لوری خطاب به مستحفظ گفت:

«آقای مستحفظ، من این پیک را می‌شناسم.

این را گفت و از رکاب کالسکه به زیر آمد؛ دومسافر دیگر باعجله‌ای.

که چندان مقرون به ادب نبود وی را در پیاده‌شدن کمک کردند و خود

بلافاصله به درون کالسکه رفتند و تیشۀ پنجره را بالا کشیدند.

آقای لوری در ادامه سخنان خویش گفت:

«اجازه بدهید جنو بیاید، طوری نیست.»

مستحفظ غرغرکنان گفت: «امیدوارم نباشد، ولی زیاده از این بابت

مطمئن نیستم.»

سپس با صدای بلند گفت: «اوی رفیق!»

جری با صدای گرفته‌تر و خشن‌تر از پیش گفت: «بله - رفیق!»

«آهسته بیا جلو! فهمیدی؟ واگه طانچه‌ای به زین اسبت آویزونه

نیمم دست به طرفش دراز کنی‌ها. برای اینکه من آدمی هستم که زود اشتباه

می‌کنم، و اشتباهی هم که می‌کنم به صورت گلوله است. خوب، حالا جلو

بیا ببینم.»

هیکل اسب و سواری به آهستگی از درون مهی که چرخ زنان بر می-

خواست پیش آمد و به کالسکه، که مرد مسافر در کنار آن ایستاده بود، نزدیک

شد. سوار از حرکت باز ماند، نگاهی به مستحفظ افکند و کاغذ تا شده‌ای

را به دست مسافر داد. اسب از نفس انتاده بود و سوار و اسب هر دو از

سر تا پا، از سم تا کلاه، غرق گل بودند.

مسافر به جی‌آرام و در عین حال مطمئن گفت:

«آقای مستحفظ!»

(1) Telson منظور بانك تلسن و شركاء است.

مستحفظ مراقب در حالی که دست راست را بر قنداق کارابن و دست چپ را بر لوله آن نهاده ، بر سوار چشم دوخته بود به تندی گفت :
«بله آقا !»

جای نگرانی نیست. من کارمند بانک تلسن هستم. قطعاً بانک تلسن را می‌شناسید. من برای انجام کاری به پاریس می‌روم. يك «کرون»^۱ پیش‌من انعام دارید ؛ اجازه هست این نوشته را بخوانم ؟
«آقا ، پس حالا که این طور است عجله کنید.»

مسافر، نامه را گشود و در پرتویکی از چراغهای کالسکه که در طرف او بود آن را خواند - ابتدا دیش خود ، سپس با صدای رسا گفت: «در داور منتظر مادم و ازل باشید.»

«آقای مستحفظ همان طور که دیدید طولانی نبود. «جری» بگو که جواب من این است: عمر دوباره»

جری بر روی زین یکه خورد و با صدای گرفته‌تر از پیش گفت :
«این جواب عجیبی است !»

«این پیغام را به آنها ب‌سان، آنها می‌فهمند که پیغامشان به من رسیده. فراقی نمی‌کند، مثل این است که نوشته‌ام. و تانی توانی عجله کن. شب به خیر.»
این را گفت و در کالسکه را گشود و سوار شد، همسفرانش در این کار کمترین کمکی به او نکردند؛ همه ساعتها و کیسه‌های پولشان را در جکمه‌ها - یشان مخفی کرده و خود را به خواب زده بودند تا بدینوسیله خویشتن را از انجام هر عملی معاف دارند.

کالسکه در حالی که مهی سنگینتر از پیش بر گرد تنش می‌بیچید ، تقلاً - کنان در سراسیمه به حرکت درآمد. اندکی بعد مستحفظ ، کارابین را مجدداً در جعبه اسلحه جای داد، نگاهی بر سایر محتویات آن افکند و طباچه‌هایی را که بر کمر داشت از نظر گذراند ، سپس نگاهش را متوجه جعبه کوچکتري

1) Crown

نمود که در زیر یایش قرار داشت و حاوی مقداری ابزار آهنگری و دوشعل و يك فندك بود. طبیعی است به کلبه وسایل لازم مجهز بود و اگر چراغهای کالسکه بر اثر باد و بوران خاموش می شدند - که اغلب می شدند - کافی بود در به روی خود بیند (ضمن اینکه سعی می کند چراغهایی که از سنگ آتش زنه می بجهند به پوشال کف کالسکه سرایت نکنند) و اگر بخت بار باشد صرف پنج دقیقه یا راحتی و جمعیت خاطر، آتشی فراهم کند.

مستحفظ از بالای طاق کالسکه خطاب به کالسکدران گفت:

«تام!»

«چی میگی جو ؟»

«پیغامو شنیدی ؟»

«آره جو . شنیدم.»

«خوب ، تام ، ازش چی فهمیدی ؟»

«هیچی . جو.»

مستحفظ تأمل کنان جواب داد:

«تصادفومی بینی ! من هم چیزی ازش نفهمدم.»

در این ضمن، جری که در درون مه و تاریکی تنها مانده بود، از مادیان پیاده شد، البته نه فقط به این منظور که استراحتی به مادیان خسته از نفس افزاید خود بدو بلکه برای اینکه گل را از سر و صورت خود پاک کند. آبی را که بر لبه کلاهش نشسته بود - لبه کلاه در حدود نیم گالن گنجایش داشت - بتکاند. در حالی که دسته جلوها را بر بازوی گل گرفته اش انداخته بود لحظه ای چند ایستاد و پس از اینکه صدای چرخه ها محو شد و شب آراهش خویش را باز یافت در جهت عکس حرکت کالسکه از تپه به زیر آمد. نگاهی به مادیان افکند و خطاب به او گفت:

«خانه جون دیگه پس از اون چارنعلی که دره تمیل باره رفتی، اعتمادی

به دستهای ندارم، تا به دشت برسیم... . عمر دوباره! راستی که پیغام عجیبیه!
ولی جری، این جور چیزها زیادش به حال تو مناسب نیست! آره جری!
اگه روزی عمر دوباره مد بشه کلاحت حسابی پس معرکه می‌مونه!»

فصل سوم

اشباح شبانگاهی

و این نیز امری است عجیب و درخور تأمل که يك موجود بشری برای موجود بشری دیگر رازی عمیق باشد. و این نیز شایان تأمل است که هرگاه شب هنگام به شهری بزرگ وارد می‌شوم، هر يك از آن گروه‌خانه‌هایی که با قیافه عبوس سر به‌عم آورده و گرد هم آمده‌اند، رازی خاص خود داشته باشد؛ و هر يك از اتاقهای آن رازی مخصوص را در خود نگهدارد؛ و هر قلبی که در صدها هزار سینه ساکنان این شهر می‌تپد، در برخی از صور و حالات خویش برای قلوبی که از همه به‌وی نزدیک‌ترند، رازی سر به‌مهر باشد. دهشتی بسان وحشت مرگ را می‌توان به این خاصه اسناد داد. دیگر نمی‌توانم صفحات این کتابی را که گرامی می‌داشتم ورق بزنم و امیدوار باشم که بموقع آن را به پایان می‌رسانم. دیگر نمی‌توانم به اعماق این آب بی‌بن، که آن‌گاه که انوار زودگذر به‌درون آن سرك می‌کشیدند، جنبه‌هایی از دفاین نفیس و سایر چیزها را در آن باز می‌دیدم، بنگرم. متدر بود که کتاب، حال آنکه هنوز يك صفحه از آن را نخوانده بودم، بناگاه بسته شود؛ تقدیر چنین بود که آب، در همان حال که نور بر سطح آن بازی می‌کرد، برای همیشه منجمد گردد - و من د بی‌خبری برکناره آن ایستاده‌ام! دوستم بدرود زندگی

گفته، همسایه‌ام مرده و عزیزم، موس جانم، دیده از جهان فرو بسته است، و عمین خسیصه جاودانی راز است که همیشه در وجود آن شخصیت مفروض بوده و من آن را تا واسین دم حیات با خویشتن خواهم داشت. آیا در هر يك از گورستانهای این شهری که من از میانش می‌گذرم خفته‌ای هست که از لحاظ من مرموزتر از شخصیت درونی ساکنان پر جنب و جوش آن یا از لحاظ ایشان درك نکردنی‌تر از شخصیت درونی من باشد؟

از این لحاظ، مراث طبیعی و ضبط ناشدنی پيسك اسب سوار بعینه همان بود که به شاه یا نخست وزیر مملکت یا ثره‌تمندترین بازرگان لندن به‌ارث رسیده است؛ در مورد آن سه مسافری نیز که در فضای اندك آن کالسکه کهنه‌ای که به سختی راه می‌پیمود، به‌روی خویش بسته بودند وضع بر همین منوال بود؛ هر يك برای دیگری رازی سر ب مهر بود، گویی هر يك در کالسکه شش اسبه یا شصت اسبه خویش بود و عرض يك کنت نشین میان او و همسفر مجاورش حائل گشته بود.

سوار با یورتمه آزاد از راهی که آمده بود باز می‌گشت، اغلب در میخانه‌های کنار راه توقفی می‌کرد و می‌نوشت، ولی نشان می‌داد که مایل نیست چیزی از افکار خویش را بر زبان آورد، کلاهش را همچنان تا به‌روی چشم پایین می‌کشید. نحوه استغراق چشمانش با این وضع مناسبت داشت، چه ظاهری سیاه و، از لحاظ رنگ و شکل، بدون عمق داشتند و بسیار بهم نزدیک بودند، توگویی بیمناك بودند از اینکه اگر از هم دور باشند و تنها بمانند غافلگیر شوند. در زیر آن کلاه سه‌گوشی که به خلط‌دان سه‌گوش شباهت داشت و بر فراز شال گردنی که گلو و چانه‌اش را می‌پوشاند و دنباله آن تا زانویش می‌رسید، حالتی شوم داشتند. هر گاه که برای نوشیدن مشروب توقف می‌کرد، شال گردن را با دست چپ از روی چانه پس می‌زد و با دست راست مشروب می‌ریخت، سپس شال گردن را بلافاصله به‌روی چانه می‌کشید. باری، همچنانکه سواره راه می‌پیمود افکارش مدام در بیرامون

موضوع دور می‌زد. با خود گفت:

«نه جری، نه! هیچ به صرفه‌ات نیست. نه، جری با کارنو یکی جور در نمی‌آید! خمر دوباره! شرط می‌بندم کله‌اش گرم بود!»

این پیغام ذهنش را چنان می‌آشفته که چندین بار به سرش زد کلاهش را بردارد و سرش را بخارد. جز در فرق سر، که طاس بود، موهای سیاه زیر و پیر هشتی داشت که بر سرش سیخ ایستاده و از دامنه‌های سر شروع شده و تا حوالی بینی پخ و هموارش ادامه یافته بود، و این به حدی به ساخته یک آهنگر شبیه و به یک دیوار گلمیخ کوبیده مانند و به سر بی‌شباخت بود که تردید نیست ماهرترین «جفتک چارکش» باز جهان صاحب آن را به بازی نمی‌گرفت و او را در عداد خطرناکترین کسانی به شمار می‌آورد که بتوان از رویشان پرید.

سوار، همچنانکه یورتمه با این پیغامی که می‌بایست آن را به نگهبان بانک تلسن، در حوالی «تمپل بار»، تسلیم کند تا او نیز آن را به مقامات بالاتر برساند، راه می‌پیمود؛ اشباح شبانگهی در نظرش قیافه‌اشیایی را به خود می‌گرفتند که از متن پیام بر می‌خاست، حال آنکه در نظر مسادیان قیافه اشکالی را به خود می‌گرفتند که از ناراحتی درون مایه می‌گرفت؛ و ظاهراً تعداد این اشباح زیاد بود، چون از هر سایه‌ای رم می‌کرد.

در این ضمن کالسکه پست، با سه مسافر مرموز خود، تفلان‌کنان و لُق‌لق خوران به راه ملالتبار خویش ادامه می‌داد. در نظر مسافران نیز اشباح شبانگهی قیافه اشکالی را به خود می‌گرفت که چشمان خواب‌آلود و افکار پریشان‌شان ارائه می‌داد.

بانک تلسن در درون کالسکه سخت در فعالیت بود، و همچنانکه پیک بانک که بازویی را در تسمه جرمی افکنده بود (و این تسمه مانع از این می‌شد که به مسافر پهلوی خود بخورد و هرگاه که کالسکه در دست‌انداز می‌افتاد خود به گوشه‌ای پرت می‌شد) با چشمان نیم‌باز در جای خویش

نشسته بود و سرش با حرکت کالسکه بالا و پایین می‌رفت پنجره‌های کوچک کالسکه و نور کورسوی چراغ که از میانشان به درون راه می‌یافت و بسته حجیم مسافر رو به رو، همه دست به دست هم داده و به قیافه بانکه درآمده و رونقی به‌داد و ستد داده بودند. قلع تنخ یراقی کالسکه صدای جرنج جرنج بول بود؛ ظرف پنج دقیقه آن قد، چک و برات به بانکه عرضه شد که تلسن با تمام روابط داخلی و خارجی خود قادر نبود آن را در سه برابر این مدت هم واریز کند. پس آنگاه در زیرزمینهای مستحکم بانکه، با دفاین و اشیاء گرانبها و اسراری که این مسافر با آنها آشنا بود و درباره‌شان اطلاعاتی وسیع داشت، به ره‌پش گشوده شد؛ با کلیدهای بزرگ و شمعی کم‌سو در میانشان به حرکت درآمد؛ آنها را صحیح و سالم یافت؛ درست همانگونه که در آخرین دیدار خویش دیده بود.

اما هر چند خیال بانکه همیشه با او بود و اگر چه وجود کالسکه نیز به نجوی مبهم و همچون وجود دردی که بر اثر تأثیر مخدزی تسکین یافته باشد، همیشه محسوس بود، خیال دیگری خاطرش را در سرتاسر شب به خود مشغول می‌داشت: می‌رفت که نبش قبر کند و مرده‌ای را از گور درآورد.

اما اشباح شبانگاهی معلوم نمی‌داشتند که از این قیافه‌های متعددی که در برابرش بر می‌خاستند کدامیک سیمای واقعی شخص زنده به گور بود؛ هر چند همه آنها قیافه مرد چهل و پنج ساله‌ای بودند و تنها تفاوتی که با هم داشتند در نوع احساساتی بود که در خود منعکس می‌ساختند و در حالت وارفته و نزار و مرده‌گونی بود که داشتند. غرور، تحقیر، بی‌اعتنایی، عناد، تسلیم و تأسف یکی پس از دیگری فرا می‌رسیدند، و نیز انواع و اقسام گونه‌گود افناده و رنگ مرده‌گون و دست تکیده و پیکر وارفته در بیش چشمش ظاهر می‌شدند. اما چهره، به طور کلی یکی بیش نبود و موی همه سرها بیش از موعد طبیعی به سپیدی گراییده بود. مسافر خواب‌آلود چندبار از این شبیه‌پرسید:

«چه مدت است مدفون هستید؟»
 «جواب تقریباً همیشه یکسان بود :
 «در حدود هجده سال.»

«امید بازگشت به زندگی را از سر پذیر کرده بودید؟»
 «مدتها است پذیر کرده‌ام.»

«می‌دانید که عمر ده باره یافته‌اید؟»
 «اینطور می‌گویند.»

«امیدوارم به زندگی علاقه‌مند باشید؟»
 «نمی‌دانم.»

«می‌خواهید او را به شما نشان بدهم؟ مایلید او را ببینید؟»
 جوابهایی که به این سوال می‌داد متفاوت و متضاد بود. گاهی بریده
 بریده جواب می‌داد :

«صبر کنید ! اگر او را به این زودی ببینم از بین می‌رود .»
 گاهی توأم با سیل اشک بود، پیر آنگاه می‌گفت :
 «مرا ببرید پیش او.»

گاهی در جواب خیره خیره و با حالتی آشفته به وی می‌نگریست،
 سپس می‌گفت :

«من او را نمی‌شناسم . نمی‌فهمم چه می‌گویید .»
 و مسافر پس از هر يك از این سوال و جوابهای خیالی در عالم پندار
 به کندن زمین می‌پرداخت و برای اینکه این آفریده بینوا را از زیر خاک درآورد
 گاهی با ییل و زمانی با کلید گاو صندوق و گاهی با دست می‌کند . می‌کند و
 باز هم می‌کند. سرانجام که زنده به گور با سر و روی خاک آلود از گور خارج
 می‌شد، بناگاه در درون غبار ناپدید می‌گردید و مسافر از خواب می‌پرید و
 برای اینکه واقعیت وجود مه و باران را بر گونه خویش احساس کند. شسته
 پنجره را پایین می‌کشید.

مع الوصف حتی اوقاتی که برمه و باران و لکه نوری که از چراغ کالسکه
ساطع می شد و تپه ها و خارخسکهای کنار جاده که جست و خیز کنان خود را
عقب می کشیدند خیره می گشت، سایه های شبانگاهی بیرون کالسکه در میان
اشباح شبانگاهی درون کالسکه می دویدند و با ایشان در می آمیختند :
واقعیت عمارت بانک واقع در حوالی «تمپل بار»، واقعیت معاملاتی که
دیر ز انجام داده بود و پیکی که از پیراش فرستاده بودند و پیغامی
که بدان جواب گفته بود - همه در پیش رویش سر بر می داشتند و از میان
آنان چهره پریده رنگ و مرده گون بر می خاست و او باز وی را مخاطب
می ساخت.

«چه مدت است مدفون هستید؟»

«در حدود هیجده سال.»

«امیدوارم به زندگی علاقه مند باشید؟»

«نمی دانم.»

و باز به کندن زمین می پرداخت، و می کند و می کند تا اینکه حرکت
حاکمی از ناراحتی یکی از دو مسافر به وی می فهماند که شیشه پنجره را بالا
بکشد، سپس بازویش را از میان حلقه چرمی می گذراند و می نشست و
درباره دوقیافه خواب آلود تأمل می کرد، تا اینکه ذهنش از آنان می برید و
باز به درون بانک و کنار مزار می خزید:

«چه مدت است مدفون هستید؟»

«در حدود هیجده سال.»

«امید بازگشت به زندگی را از سر بدر کرده بودید؟»

«مدتها است.»

کلمات هنوز . انگار لحظه ای پیش بر زبان آمده باشند، در صدایش
به دند - مانند هر سختی که در عالم واقع شنیده بود - که از خواب پرید، روز
دمیده بود و از اشباح شبانگاهی اثری نبود.

شیشه پنجره را پایین کشید و به بیرون و به آفتابی ده بر می آمد نگر بست.
در بیرون باریکه‌ای شغزار و خیشی بر آن به چشم می خورد که از دیشب
که اسبها را باز کرده بودند بر آن به جای مانده بود؛ آن سوتر، بیشه آرامی
بود که برگهای سرخ آتشین و طلایی رنگ بسیار هنوز بر درختان آن با به پا
می کرد. و هر چند زمین سرد و مرطوب بود، آسمان صاف بود و خورشید
درخشان و آرام و زیبا از کناره افق سرک می کشید.

مسافر همچنانکه به خورشید می نگریست با خود گفت:
«هیجده سال! پروردگارا، آدم هیجده سال زنده به گور باشد!»

فصل چهارم

تدارك

بیش از ظهر هنگامی که کالسکه پست با موفقیت به «داور» رسید، سرپیشخدمت مهمانخانه «رویال جورج هتل»^۱ چنانکه عادت وی بود طی تشریفاتی در کالسکه را گشود، زیرا مسافرت از نندن، آن هم با کالسکه و در فصل زمستان، چنان اقدام خطیری بوده جاداشته باشد به مسافران حادثه جوی آن تهنیت گفت.

اما اکنون جز یک مسافر، حادثه جوی دیگری در کالسکه نبود تا به وی تهنیت گفت، زیرا دو مسافر دیگر، ضمن راه، در حوالی مقاصد خویش، پیاده شده بودند. درون کفکزده کالسکه، با پوشال شیف و نم گرفته و بوی زننده و تاریکی ای که بر آن بال گسترده بود، بیشتر به لانه سگ شبیه بود، و آقای لوری موقعی که با شال گردن چروک خورده و کلاه شل و ول و لبه آویخته و بای گل آلود، سراپا آلوده به پوشال، درحالی که خوبستن را نکان می داد از آن ساده شد، بیشتر به یک سگ درشت استخوانی شبیه بود تا به یک انسان.

1) Royal George Hotel

«آقای سرپیشخدمت، فردا کشتی مسافری به «کاله» حرکت می‌کند؟»
 «بله، آقا، اگر هوا خوب باشد و باد بخوابد. دریا در حدود ساعت دو
 بعد از ظهر برای حرکت کشتی مناسب خواهد بود. آقا مایلند به رختخواب
 تشریف ببرید؟»

«نه، تا شب نمی‌خواهم، ولی يك اتاق خواب می‌خواهم، همچنین يك
 سلمانی.»

بعدش صبحانه میل خواهید فرمود؟ بسیار خوب، آقا. لطفاً از این
 طرف بنرمایند. آقا راه «کنکورد» را انتخاب کنید، چمدان آقا را با مقداری
 آب گرم به کنکورد ببرید. وچکمه‌های آقا را دریاورید. (آقا آتش خوشی
 در کنکورد روشن کرده‌اند)؛ بروید يك سلمانی به کنکورد بیاورید. عجله
 کنید!»

حون اتاق خواب موسوم به کنکورد همیشه اختصاص به مسافرانی
 داشت که با کالسکه پست می‌رسیدند و از آنجایی که چنین مسافری همیشه
 از سرتاپا خود را می‌بیچیدند، جریبان در نظر کارکنان مهمانخانه رویال جورج
 بسیار جالب بود، زیرا هر چند فقط يك نوع مسافر به درون آن می‌رفت،
 انواع و اقسام قیافه‌ها از آن بیرون می‌آمد. به این سبب يك پیشخدمت دیگر
 و دو باربر و چندین خدمتکار زن و خانم مهمانخانه دار عمگسی در فاصله بین
 کنکورد و سالن چاشت خوری دیده می‌زدند تا این آقای شست سانه را به
 هنگام عبور ببینند. و اما این آقای شست سانه، آقا می‌بود ملبس به لباس
 قهوه‌ای رنگ، کهنه اما خوب نگهداشته، با سرآستینهای بزرگ و گوشه‌دار، و
 لبه‌های بزرگی که بر جیبهایش فرو افتاده بود.

آن روز صبح جز این آقای قهوه‌ای پوش کسی در سالن چاشت خوری
 نبود. میزش را به کنار بخاری کشیده بودند، و او طی مدتی که انتظار صبحانه

(۱) Calais. یکی از بنادر فرانسه بر کرانه مانش.

2) Concord

را می کشید چنان بی حرکت نشسته بود که گویی نشسته است تصویرش را بکشند.

بادستهایی که برزانونان نهاده بود بسیار منظم و مرتب می نمود؛ ساعتش درجیب لبه دار جلیقه اش با نوای تیک تاک خویش در کار ایراد خطابه ای غرا بود، توگویی وقیر وثبات خویش را در برابر سبکی و ناپایداری آتش تند و تیز می نهاد. ساقهای خوش تراش داشت، و تا حدی از آنها بر خود می بالید، زیرا جورابه های ساق بلند و جیبانش که از جنسی لطیف بودند آنها را تنگ در بر می گرفتند و جلوه می دادند؛ کفشها و سنگکهای کشش نیز هر چند ساده بودند از ظرافت بهره داشتند. کلاه گیس کوچک نرم و یراقی داشت که قالب سرش بود و اگر چه ظاهراً موئن بود اما می نمود که از الیاف ابریشم یا شیشه ساخته شده است. پیرهنش هر چند در ظرافت به پای جورابها نمی رسید، ولی به سفیدی قلعه امواجی بود که بر صخره های ساحل مجاور بر می خوردند و درهم می شکستند یا بادبانهایی که در دور دست در زیر اشعه خورشید می درخشیدند. چهره اش در زیر آن کلاه گیس غریب هر چند عادتاً آرام بود، مع الوصف پراثر شعنه چشمان پر فروغ و نمناکی بر می افروخت که پیدا بود طی سالهای گذشته به قیمت تحمل رنج فراوان با خویشتن داری و ممانعت بنگ تلسن انس و الفت یافته اند. رنگ سلامت بر گونه هایش بود و در سیمایش، هر چند گذشت زمان آن را شیار زده بود، آثار نگرانی و دلواپسی مشهود نبود. اما شاید علت مر این بود که کارمندان مجدد و مورد اعتماد بانک بیشتر در مکر و غم دیگران بودند، و این اضطراب و دلواپسیهای دست دوم همچون البسه نیمه دار که به سهولت به تن می روید و از تن در می آیند به سهولت می آمدند و می رفتند و اثری از خود بر جای نمی گذاشتند.

آقای لوزی پس از اینکه شباعت خویش را به مردی که نشسته بود تا صورتگر، تصویرش را نقاشی کند، تکمیل کرد به خواب رفت. رسیدن صبحانه وی را از خواب بیدار کرد، صندلیش را به سوی میز چرخاند و به بش خدمت گفت:

می‌خواستم بگویم برای خانم جوانی که امروز خواهند آمد و هر آن ممکن است برسند جایی فراهم کنند. ممکن است سراغ آقای «جاویس» لوری» را بگیرند، یا ممکن است فقط بگویند آقای کارمند بانک تلسن. لطفاً مرا بی‌خبر نگذارید.»

چشم آقا. آقا بانک تلسن لندن را می‌فرمایید؟»

«بله.»

چشم آقا. ما اغلب اقتضای پذیرایی از آقایان را ضمن مسافرت‌هایی که به لندن و یاری می‌فرمایند داریم. آقا، ضمناً کارمندان بانک تلسن زیاد مسافرت می‌کنند.»

«بله، چون بانک ما همان قد که یک مؤسسه انگلیسی است، یک مؤسسه فرانسوی هم هست.»

«بله، درست می‌فرمایید، ولی آقامیل اینکه خود سرکار زیاد مسافرت نمی‌فرمایند؟»

«نه در این سال‌های اخیر نه. از آخرین باری که ما... یعنی من از فرانسه برگشتم نازده سال می‌گذرد.»

«جدی می‌فرمایید آقا؟ آنوقت‌ها بنده هنوز به اینجا نیامده بودم. یعنی هیچک از کارکنان فعلی اینجا نبودند. آنوقت‌ها، آقا، جورج را شخصاً دیگری اداره می‌کردند.»

«بله، همین‌طور است.»

«ولی آقا من مطمئنم که شهرت و معروفیت یانکی مثل بانک تلسن و شرکاء مربوط به پنجاه سال پیش است نه نازده سال - خلاف عرض می‌کنم؟»

«این رقم را می‌توانید سه برابر هم بکنید، و بگویید صد و پنجاه سال، تازه خلاف نگفته باشید.»

«واقع می‌فرمایید آقا!»

پیشخدمت لبش را غنچه کرد و پنت چشمانش را برچید و همچنانکه پس می‌رفت حوله را از بازوی راست به بازوی چپ افکند، و ایستاد و انگار در رصده خانه یا برج دیدبانی باشد، بنا بر رسم و عادت که از زمانهای بسیار قدیم مبتلابه پیشخدمتهای تمام فرون و اعصار بوده است، به نظاره خوردن و نوشتن مسافر پرداخت.

آقای لوری چون از خوردن صبحانه فراغت یافت از مهمانخانه خارج شد تا گردش در ساحل دریا بکند. شهر باریت و کوچک «داور» همچون ستر مرغی دریایی سربه جانب صخره‌های گچی نهاده و خویشتن را از ساحل پنهان داشته بود. ساحل، بیابانی پوشیده از آب و سنگهایی بود که امواج به این سو و آن سو می‌غلتاند. و دریا هر آنچه می‌خواست می‌کرد، و آنچه می‌خواست جز خرابی و ویرانی نبود؛ غرش کنان بر شهر و بر صخره‌ها می‌تاخت و دریا کنار را دیوانه‌وار به زیر خویش می‌کشید. هوایی که در میان عمارات پرسیه می‌زد، آنچنان آغشته به بو و طعم ماهی بود که آدم خیال می‌کرد ماهیان رنجور می‌رفتند که در آن غوطه‌ور شوند، همچنانکه اشخاص می‌رفتند در دریا غوطه‌ورند. مختصر صیدی در این بندر صورت می‌گرفت، و مقادیری پرسیه‌زنی شبانه و نظاره دریا؛ خاصه مواقعی که دریا در حال مد و آماده طغیان بود. سوداگران خرده پایی که هیچگاه سودایی نمی‌کردند، گاه به نحوی غیر قابل توجیه ثروت سرشار به‌چنگ می‌آوردند، و غریب این بود که در آن دور و بر کسی چشم دیدن يك چراغچی را نداشت.

چون بعد از ظهر شد و هوا، که گاهی آنقدر صاف بود که سواحل فرانسه از دور پیدا بود، تار و مه‌آلود گشت، افکار آقای لوری نیز ابرناك شد. شب فرا رسید و او همچنانکه در کنار آتش سالن غذاخوری، مانند صبح که به انتظار صبحانه نشسته بود، ورود شام را انتظار می‌کشید، افکارش در میان آتشیهای افروخته و لعلگون به کار حفاری مشغول بود، و می‌کند و می‌کند و می‌کند.

شیشه‌ای شراب قرمز، پس از شام به کسی که در میان يك مشت ذغال

افره خسته دست اندر کار هناری است آزاری نمی‌رسند، جز اینکه ممکن است وی را از کار باز دارد. آقای لوری مدتی بود بیکار بود و تازه آخرین جام خود را - با حالت حاکی از وضایت خاطری که همیشه بر چهرهٔ یشاش آقای با به سن گذاشته‌ای که به پایان شراب خویش رسیده است به چشم می‌خورد - ریخته بود که صدای تلغ تلغ چرخهایی ابتدا در خیابان تنگ - سس در حیاط مهمانخانه طنین افکند.

جام شراب را همان‌طور که بود از دست نهاد و با خود گفت: «یعنی مادموازل است!»

چند لحظه بعد پیشخدمت به درون آمد و به وی اطلاع داد که میسرمانت از لندن رسیده و از زیارت آقای نمایندهٔ تلسن مشعوف خواهد شد.

«به این زودی؟»

پیشخدمت در پاسخ گفت که میسرمانت طی راه غذا خورده و فعلاً چیزی نخوایسته و مشتاق است که آقای نمایندهٔ تلسن را ه چه زودتر ملاقات کند، یعنی اگر برای ایشان زحمتی نباشد.

آقای نمایندهٔ تلسن چاره‌ای نداشت جز اینکه جامش را با حالتی آمیخته به نومیدی توأم بایی اعتنایی سرکشد و کلاه گیس کوچک بور و غریب را بر سر نهد و از پی پیشخدمت به سوی اتاق میسرمانت به راه افتد.

اتاقی بود وسیع و تیره و تار، برده‌های آن به سبک اتاقهای سوگواری از پارچهٔ سیاه موئین بود و چندین میز تیره رنگ و زمخت در آن بود. این میزها را آن قدر روغن زده بودند که دو شمع بلندی که بر میز وسط قرار داشتند، در هر لایه و ورقهٔ روغن آن به افسردگی منعکس می‌شدند، گفتمی در گورهای عمیق ماغوتی مدقونند و تا از گور خارج نشده‌اند نباید متوقع بود نوری که بتوان نورش خواند به اطراف بتابد.

و نشود در این تاریکی چنان دشوار بود که آقای لوری که بر قالی

1) Miss Manette

مدرس ترک گام برمی داشت باخود اندیشید که شاید میس مانت در حال حاضر در یکی از اتاقهای مجاور است. اما هنگامی که ازدو شمع روی میز گذشت دختر جوان را دید که به احترام او در کنار میز، بن شمعها و بخاری، ایستاده است: دختر هفده سال یش نداشت، لباس سواری به تن داشت، کلاه سفری اش را که از ناحیه قیطان زیر چانه گرفته بود هنوز از دست نهاده بود. هنگامی که نگاهش بر این پیکر ریز نقش و ظریف و زیبا و خرمن گیسوان زرین و چشمان آبی ای افتاد که نگاه پرش آمیزشان به استقبال نگاهش شتافتند و پیشانی صاف و جوانی را دید که استعدادی غریب داشت تا در حالتی بگدازد که نه تعجب و نه آشفته گی و سراسیمگی و نه حالتی حاکی از دقت و توجه محض بود و معدنك متضمن هر دو بود... باری، هنگامی که نگاهش بر این چیزها قرار گرفت تصویر زنده و زود گذری از برابر چشمانش گذشت: تصویر کودکی که به هنگام عبور از دریای مانش، در روزی سرد و طوفانی که تگ گی سخت می بارید و دریا سخت آشفته بود، در آغوش گرفته بود. عبور این تصویر لحظه ای یش نپایید، همچون اثر تنسی که بر آینه قدی پشت سرش دمیده باشند: بر چارچوب این آینه کثیری از ارباب انواع عشق، بدرنگ سیاه، به چشم می خورد که تنی چند از آنان بی سر و همه لنگ و عاجز بودند و سبدهای محتوی میوه های خاص سواحل بحرالمیت را به ربه النوعهای سیاه تقدیم می داشتند. باری، آقای لوری، باقیافه رسمی در برابر میس مانت سه فرود آورد.

میس مانت با صدای صاف و دلنشینی که ته لهجه بسیار خفیف خارجی داشت گفت:

«خواهش می کنم بفرمایید بنشینید.»

آقای لوری باز سری فرود آورد و به شیوه پیشینیان گفت:

«میس، دست شما را می بوسم.»

و نشست.

«حضرت آقا، دیروز نامه ای از بانک به دستم رسید مشعر بر اینکه خبری

... یا کشفی ...»

«میسر، لفظ مهم نیست، هر دو لفظ افاده مطلب می‌کند.»
 «... در خصوص مایملک ناچیز پدر بینوایم .. که من هرگز او را ندیدم ... چون سالها پیش فوت کرده -

آقای لوری در صندلی خود جا به جا شد و نگاه آشفته‌ای به خیل ارباب‌انواع عشق‌انگند، گویی سبدهای بیهوده شان حاوی کمک و مساعدتی بود!

و ... علاوه بر آن می‌گفت لازم است به پاریس بروم. و در آنجا با یکی از آقایان کارمند بانک که به همین منظور به پاریس اعزام خواهد شد تماس بگیرم.»

«بنده هستم.»

«بنده آقا، انتظار داشتم که سرکار باشید.»

و به رسم زمانه تواضع‌زفانه کرد؛ مشتاق بود با این عمل به‌وی نشان دهد که برای من و تجربه‌اش احترام فراوان قائل است. آقای لوری باردیگر سر فرود آورد.

«من به بانک جواب داد. حالانکه آقایانی که در جریان امر هستند لازم می‌دانند و توصیه می‌کنند به پاریس بروم، و چون یتیم هستم و کسی را ندارم که با من بیاید، بسیار سپاسگزار خواهم بود اگر اجازه دهند طی این سفر خویشتن را در حمایت آقایانی که تعیین خواهند کرد قرار دهم. آقایانی که عرض کردم لندن را ترک کرده بود، ولی گمان می‌کنم یکی را فرستادند که از ایشان خواهش کند در اینجا منتظر من باشند.»

آقای لوری گفت: «از اینکه این مأموریت به بنده محول شده بسیار خوشحالم، و بیشتر خوشحال خواهم بود که آن را چنانکه باید به انجام برسانم.»

«آقا، خیلی از لطف شما سپاسگزارم - از شما یک دنیا سپاسگزارم. در

بائک به من گفتند که این آقا جزئیات امر را برایم توضیح خواهند داد، و من باید خود را آماده شنیدن مطالبی کنم که تا حدی غیر منتظره خواهد بود. من منتهای سعیم را به کار برده و خود را آماده این کار کرده‌ام، و طبعاً بسیار مشتاقم بدانم که این مطالب چیست.

آقای لوری گفت: «بله ... البته. ولی ...»

حظه‌ای چند مکث کرد، و باز کلاه گیس بورش را در حوالی گوشها مرتب کرد، و افزود:

«ولی خیلی مشکل است ... نمی دانم از کجا شروع کنم.»

و شروع هم نکرد، در بحبوحه این بی‌تصمیمی نگاهش با نگاه او تلاقی کرد. پیشانی جوان دخترک چین خورد و باز همان حالت غریب را به خود گرفت. اما حالتی خاص و در عین حال زیبا بود. - دختر دستش را بلند کرد، گویی با یک حرکت غیر ارادی شبیهی را که می‌گذشت گرفت و از حرکت باز داشت.

«آقا، مگر سرکار نسبت به من بیگانه هستید؟»

آقای لوری همراه با لبخندی، و انگار به نتیجه‌ی بحثی رسیده باشد، دستهایش را از جلو گشود و گفت:

«مگر نیستیم؟»

و هنگامی که دختر باقیافه تفکر آمیز در صندلی که تاکنون در کنارش ایستاده بود جای گرفت حالت پیشانی - در میان ابروان و درست بالای یتی کوچک و زنانه‌ای که خط آن تا آنجا که ممکن است ظریف و زیبا بود - عمیقتر شد. آقای لوری او را که به فکر فرو رفته بود می‌نگریست. لحظه‌ای چند بدین منوال گذشت، سپس سر بر داشت و در ادامه سخن گفت:

«میس مانت ... گمان می‌کنم بهتر این باشد که در این کشوری که به عنوان وطن ثانی خود اختیار کرده‌اید به شما به عنوان یک خانم انگلیسی خطاب کنم؟»

«خواهش می‌کنم آقا -»

میسر مانت، بنده گماشته‌ای بیش نیستم - و البته کاری به من محول شده است که باید به انجام برسانم. موقعی به مطالبی که در پیرامون این کار عرض می‌کنم گوش می‌دهید بنده را چیزی بیش از يك ماشین ناطق تصور نفرمایید - و در واقع جز این هم نیستم. به هر حال، میس، با اجازه سرکار داستان پکی از مشتریانمان را برای شما تعریف می‌کنم. «

داستان!»

آقای لوری، ظاهر آ، هر چند به عمد، کمدی را که میسر مانت تکرار کرده بود عوضی گرفت. چون با عجله افزود:

«بله، مشتری. ما در بانک معمولاً به اشخاصی که با ما معامله دارند مشتری می‌گوییم. این شخصی که عرض کردم يك آقای فرانسوی بود؛ آقای اهل علم، و صاحب کمالات و فضایل بسیار - دکتر بود. «اهل بووه» نبود؟»

«چرا، اهل بووه بود. او هم مانند دکتر مانت، پدر شما، از اهالی بووه بود. او هم مانند دکتر مانت، پدر شما، در پاریس صاحب آوازه بود. من در آنجا افتخار آشنایی با او را پیدا کردم. روابطمان کسبی اما توأم با اعتماد بود. در آن زمان من در شعبه همین بانک، در فرانسه، کار می‌کردم ... بله ... بیست سال قبل -»

«در آن زمان ... ممکن است لطفاً بفرمایید کی بود؟»

«میس، صحبت بیست سال قبل است. این آقای که عرض کردم با يك... خانم انگلیسی ازدواج کرد. و من یکی از امنای بانک بودم. امور این آقا مثل امور بسیاری از آقایان فرانسوی تمام و کمال به عهده بانک بود. و لذا بنده در موارد مشابه به نحوی، به عنوان امین، انجام وظیفه کرده‌ام و می‌کنم. این چیزها روابط کسبی، و عاری از روح دوستی است؛ هیچگونه چیزی

بسیه به احساسات در آن مداخلت ندارد. و من در طول زندگی اداریم، همانگونه که در طی زندگی روزانه از این مشتری می‌گذرم و به آن مشتری می‌پردازم، از این رابطه گذشته و به آن رابطه پداخته‌ام. خلاصه عرض کنم، من يك ماشين هستم و احساساتی ندارم. باری، بپردازیم به داستان ...»

«ولی آقا این داستانی که می‌فرمایید داستان پدا من است و من حالا به این نتیجه می‌رسم که -»

جبینی که در آن حالت غیب چين خورده بود اينك سخت متوجه او بود.

«... به این نتیجه می‌رسم که وقتی بر اثر مرگ مادرم، که دو سال پس از مرگ پدرم پیش آمد، یتیم شدم شما بودید که مرا به انگلستان آوردید. اطمینان دارم که شما بودید.»

آقای لوری دست ظریف و مرددی را که با اعتماد برای گرفتن دستش پیش‌آمد گرفت و آن را با تشریفاتی به لب برد و بوسید، و سپس دختر را مجدداً به سوی صندلی خویش هدایت کرد. آنگاه در حالی که دست چپ را بر پشتی صندلی نهاده بود و با دست راست گاهی جانده‌اش را می‌خاراند و زمانی کلاه گیس را بر حاشیه گوش می‌کشید و گاهی آن را در تأکید سخنانش به کار می‌برد ایستاد و در چهره‌ای که متوجه بالا و صورتش شده بود نگریست.

«بله میس مانت، من بودم. وقتی به این مسئله فکر کنید و ببینید که از آن وقت تا کنون شما را ندیده‌ام و معه‌ذا با این وضع با شما روبرو می‌شوم ملاحظه خواهید نمود که مطلبی را که همین چند لحظه پیش عرض کرده و گفتم که احساساتی ندارم و روابطی که با هموعانم دارم روابطی کسی است عین واقع است. بله، شما از آن وقت تا کنون تحت قیمومت تلسن بوده‌اید و من هم در تلسن به انجام امور دیگری اشتغال داشته‌ام. احساسات! من وقتی برای احساسات ندارم، مجال پرداختن به احساسات را ندارم. میس، من تمام زندگی خود را صرف گرداندن چرخهای ماشين سکه‌زنی می‌کنم.»

آقای لوری پس از توصیف غریبی که بدینسان از زندگی روزانه خویش به عمل آورد هر دو دستش را بر کلاه گیس خرمایی رنگش کشید و آن را صاف کرد (هرچند نیازی به این کار نبود، چون سطح براق کلاه گیس از هر چه هم که فکرش را بکنید صافتر بود.) ، سپس حالت سابق خویش را باز یافت و گفت:

«بله میس، تا اینجا همان طور که فرمودید این داستان پدر فقید شماست اما با یک تفاوت: اگر پدر شما نمرده بود - وحشت نکنید! واه چه جور یکه خوردید!»

و به راستی هم یکه خورد، با هر دو دست، مع دست آقای لوری را گرفت.

آقای لوری با لحنی استمالت آمیز، و در حالی که دست چپش را از پشتی صندلی بر می گرفت تا آن را بر انگشتان مرتعشی قرار دهد که با یقین مچ دستش را می فشرد، گفت:

«خواهش می کنم، تمنای کنم جلوه ی جادو را بگیرید - مسئله مربوط به کسب است. همان طور که داشتم می گفتم -»

نگاه دخترک چنان مضطربش ساخت که از سخن گفتن باز ایستاد، لحظه ای چند مردد ماند، سپس به سخن ادامه داد:

«همان طور که داشتم می گفتم، اگر مسیومان نمرده بود؛ اگر بتاگاه وی سر و صدا ناپدید شده بود؛ اگر ربوده شده بود؛ و اگر حدس در این باره که او را به چه جای مخوف و وحشتناکی برده اند دشوار نبود - گرچه با هیچ حيله و نیرنگی پی جوئیش امکان نداشت - اگر در وجود یکی از هموطنانش دشمنی می داشت، آنچنان دشمنی که صاحب چنان حقوق و امتیازات خاصی بود که من حتی اطلاع دارم بی یاکترین اشخاص آن سوی دریا جرأت نداشتند به نجوا از آن سخن گویند؛ مثلاً، اختیار اینکه سفید مهری را بر کند و به موجب آن هر کسی را که می خواست به هر مدت به زندان و به

دست فراموشی بسپارد؛ باری اگر زفش برای به دست آوردن خیر و اثری از او به عبث به شاه و ملکه و د. بار و کلیسا متوسل شده بود ... بله، در آن صورت داستان پدر شما سرگذشت همین آقای بینوا، همین دختر اهل بووه می بود.

«آقا تمنا می کنم بقیه اش را بفرمایید.»

«چشم. همین حالا عرض می کنم. تاب تحمل آن را دارید؟»

«تاب تحمل هر چیزی را دارم، جز این بلا تکلیفی که در حال حاضر مرا به آن دچار ساخته اید.»

«لحن صحبتان که آرام است - متانتان را هم که حفظ کرده اید، بسیار به قاعده!» هر چند وضع و رفتارش مبین آن خشنودی و رضایتی نبود که از لحن سخنش می تراوید.

«... جریان، راجع به موضوعی است مربوط به کسب و کار. شما هم آن را به همین ترتیب تلقی بکنید ... کاری که باید به انجام برسد. باری، اگر خانم این دکتر، که خانم بسیاریا شهامت و پر دلی بود، پیش از تولد این طفل، از این ماجرابی که بر او گذشت، آن قدر رنج برده بود که ...»

«آقا این طفلی که می فرمایید دختر بود؟»

«بله، دختر بود. ... می دانید، جریانی است مربوط به کسب ... ناراحت نباشید. باری، اگر این خانم بینوا، پیش از تولد طفل آنچنان رنج نبرده و بدبختی نکشیده بود که به این نتیجه برسد و تصمیم بگیرد کودک را از نیل به این میراث عذابی که خود با غم و درد آن آشنا بود معاف دارد و او را با این عقیده و گمان بار آورد که پدرش مرده است ... نه، زانو زنید! شما را به خدا، آخر چرا باید در مقابل من زانو بزنید!»

«تا حقیقت را به من بگویید. آقای عزیز، آقای مهربان، برای اینکه

حقیقت را به من بگویید.»

«ا ...! ... آخر بای کار و کسب در میان است. شما حواسم را پریشان

می‌کشد، و خوب با این وضع چگونه می‌تواند کاری صورت بدهد؟ اجازه بدید حواسمان را جمع کنیم. حالا اگر شما صحبت می‌کردید و می‌فرمودید مثلاً نه تا نه پسر چقدر می‌شود، یا یک‌گینه^۱ چند شلینگ است، من هم می‌توانستم با آرامش خاطر بیشتر و حواس جمع‌تری به کار بپردازم و در مورد وضع روحی شما راحتی خیال بیشتری داشتم باشد.»

دختر جوان بی‌آنکه جواب مستقیمی به این درخواست بدهد پس از اینکه آقای لوری او را با ملایمت بسیار از زمین بلند کرد با چنان آرامشی در جای خویش قرار گرفت و دستهایش - که در این مدت میچ دست آقای لوری را محکم گرفته بودند - آن قدر استوار بودند که از طریق آنها مقداری دل‌ترمی و جمعیت خاطر به آقای لوری القاء می‌تمود.

«بسیار خوب، این شد یک کار حسابی. دل داشته باشید. صحبت کسب و کار است؛ کاری است که باید انجام بدید، آن هم کار مفید. به هر حال میس مانت، مادرتان با شما به همان نحوی رفتار کرد که عرض کردم. وقتی که دلشکسته و ناامید از دنیا رفت - چون تا زنده بود از این پی‌جویی عبت دست نکشید - شما را که دو ساله به دید گذاشت تا بی‌آنکه سایه ابر شک و تردید بر زندگیتان بال بگسترده و مدام از خود پیرسید که آیا پدرتان به زودی در زندان از بین خواهد رفت یا سائل‌های مان در آنجا خواهد بود و خون دل خواهد خورد، به سلامت بزرگ بشوید.»

همچنانکه سخن می‌گفت باقیانه^۲ تحسین‌آمیز و آمیخته به دلسوزی بر خرمن گیسوان زرین مواجش می‌نگریست، توگویی با خود فکر می‌کرد نکند باشندن این مطالب تدرنگی نقره‌فام یابند.

«می‌دانید که والدین شما ثروت و مکتب چندانی نداشتند، آنچه هم که داشتند برای جلوگیری از هرگونه خطر احتمالی به مادرتان و به خود شما

(۱) Guinea نام سکه زر که بهای اسمی آن یک لیره بود و از سال ۱۷۱۷ به بعد بهای آن ۲۱ شلینگ معین شد.

انتقال یافته بود. راجع به پول، یا ثروت و مکنّت از هر قبیل، کشف تازه‌ای به عمل نیامده است. ولی پدرتان...»

فشار انگشتانش را بر میچ دست، شدیدتر از پیش احساس کرد و از سخن باز ایستاد. حالت پیشانی که بدانسان توجهش را جلب کرده و اینک ثابت و استوار بود، در حالتی از رنج و هراس شدید مستحیل گشته بود.

«... ولی... پیدا شده است. زنده است. و به احتمال زیاد، بسیار تغییر

کرده است؛ و احتمال که از لحاظ بنیه هم به کلی شکسته شده باشد؛ هر چند امیدوارم وضعی بهتر از اینکه عرض می‌کنم باشد. به هر حال، هنوز زنده است، و او را به خانه یکی از مستخدمین سابقش، در پاریس، برده‌اند، و ما هم به آنجا می‌رویم، تا من در صورت امکان، هویتش را تأیید کنم و شما او را به زندگی و ساحت عشق و محبت و آسایش بازگردانید.»

لرزشی در وجود دختر دوید و از آن به کالبد آقای لوری راه یافت. دختر با صدایی فرو افتاده و واضح، اما دهشتزده، گویی در عالم رؤیا سخن می‌گوید، گفت:

«شبحش را خواهم دید! شبح او خواهد بود - نه خودش!»

آقای لوری به آرامی دستهایی را که بازویش را گرفته بود نوازش کرد و گفت: ده! ده! بین! حالا دیدی! حالا! خوب و بد، همه چیز را می‌دانی. پس از یک سفر دریایی خوش و مسافرتی که در خشکی خواهید کرد به سلامت به دیدار این مرد ستم‌دیده و بیتوا نایل می‌شوید.»

دختر با همان لحنی که به نجوا گراییده بود گفت:

«من آزاد بوده‌ام، شاد کام بوده‌ام، با این وصف و وحش هرگز در خاطر من ما! نگزید!»

آقای لوری گفت: «فقط یک نکته دیگر...»

این کلمات را با تکیه ادا کرد تا شاید به آن وسیله توجهش را جلب کند.

«... او را با نام دیگری پیدا کرده‌اند؛ نام خودش مدتهاست فراموش

شده، یا آن را مخفی داشته‌اند. و در حال حاضر تحقیق در این باره که کدامیک از این دو ممکن است باشد، علاوه بر اینکه مضر است، مخاطراتی دربر دارد، بی‌هوده‌مهم هست، و همچنین تحقیق در این باره که آیا این همه مدت واقعاً فراموش شده، یا به‌عمد در زندان نگیزش داشته‌اند، خالصی از خطر نیست. در حال حاضر هر گونه تحقیقی بی‌فایده است، به‌علاوه متضمن خطر هم هست. بهتر است از این موضوع به‌شیعوجه و به‌شیعجا سخنی به‌میان نیاید، و هر طور شده، به مدتی کوتاه، دور از فرانسه باشد. حتی من اگر چه انگلیسی و مصون از خطر هستم، و حتی بانک تلن به رغم اهمیت و اعتباری که در فرانسه دارد از اشاره به این موضوع ابا داریم. من حتی يك تکه کاغذ با خود ندارم که در آن بالصراحه به این موضوع اشاره شده باشد. این امر روی هم رفته يك چیز محرمانه است اعتبارنامه و یادداشت‌های من، همه در چند کلمه گنجانده شده: «عمر دوباره» که خیلی چیزها را می‌توان از آن استنباط کرد. عجب! توجهی به عرایضم ندارید! میس مانت!»

دختر، بی حرکت و خاموش، بی آنکه به پشت افتاده باشد، نشسته. يك از هوش رفته بود. چشمانش باز بود. بر او دوخته شده بود، و آخرین حالت پیشانی‌اش چنان بود که گویی باقله بر آن نقش گشته یا باداغ بر آن نقر شده بود. بازویش را طوری در پنجه گرفته بود که آقای لوری می‌توانست در صدد رهایی خود بر آید، مبادا که صدمه‌ای به او برساند. لذا بی آنکه حرکتی کند، با صدای بلند کمک طلبید.

زنی، تندخو، که آقای لوری حتی در یجبوحه هیجان و اضطراب خویش دریافت که رنگ و رویش ناک برافروخته و موهایش حنایی رنگ بود و پیرهن فوق العاده تنگی به تن و کلاه عجیبی همچون کلاه نارنجک^۱ اندازان یا چیزی شبیه به يك قاسب پنی^۲ «استیلتن» به سر داشت، دوان دوان در پیشاپیش خدمتکاران

۱) Stilton پنیر نرم و مرغوبی که به‌طور عمده در «لی ستر شایر» تهیه می‌شود و در «استیلتن» به فروش می‌رسد و وقتی می‌رسد رگه‌هایی از کفک سبز رنگ بر آن پدیدار می‌گردد

مهمانخانه به درون آمد و دست نیرومندی را بر سینه آقای لوری نوازش داد و او را به سوی نزدیکترین دیوار راند، و بدینسان مسئله‌رهایی از چنگ دختر را فیصله داد.

(آقای لوری همچنانکه به سوی دیوار پناه می‌رفت، نفس نفس‌زنان باخود اندیشید: این قاعدتاً باید مرد باشد!)

زن مزبور خطاب به خدمتکاران نعره زد:

«نگاهشون کن! چرا به عوض اینکه برید چیزهایی رو که لازمه بیارید، همینطوری ایستادید و متو زل زل نگاه می‌کنید؟ قیافه‌ام خیلی جالبه، آره؟ چرا نمی‌رید چیزهایی رو که لازمه بیارید؟ حالا شما نرید و کربنات دامونیوم و آب سرد و سرکه نیارید تا من هم بهتون بفهمونم که دنیا دست کیه... یا الله زود باشید!»

و بلافاصله رگباری از این داروهای نیروبخش بر سر و روی بیمار باریدن گرفت. زن مزبور بیمار را به آرامی روی کاناپه‌ای خواباند و بامتهای مهارت و ملایمت و درحالی که او را «عزیز دلم» «مرغکم» می‌خواند، گیسوان زربش را با دقت و غرور بسیار از سرشانه‌هایش پس می‌زد، به درستی از او پرداخت.

و بعد با عصبانیت به سوی آقای لوری برگشت و گفت:

«ای آقای که لباس قهوه‌ای تن تونه! نمی‌تونستی اون چیزهایی رو که می‌خواستی بگی طوری بگی که از ترس نیمه‌جون نشه؟ می‌بینی که رنگ به صورتش نمونده و دستهایش مثل یخه! اسم خودت راهم میداری بانکدار؟ این سؤال، که پاسخ بدان بسیار دشوار بود، چنان آقای لوری را سراسیمه ساخت که تنها کاری که توانست بکند این بود که در همانجایی که بود بماند و با احساس آمیخته به دل‌سوزی و خفت دورادور ناظر صحنه باشد، حال آنکه این زن قوی‌بنیه پس از اینکه خدمه مهمانخانه را با تهدید به اینکه اگر همین‌طور بایستند و زل‌زل در قیافه‌اش خیره شوند، به آنها خواهد

نیماتند». ز سر باز کرد، به تدریج و پس از انجام یت سلسله عملیات بیمار را به هوش آورده، و با قربان و صدقه رفتش او را راضی کرد بداینکه سرفرو افتاده اش را برشانه اش تکیه دهد.

آقای لوری گفت: «مثل اینکه حالش بهتره.»

«آقای که لباس قهوه‌ای پوشیدین، تازه بهتر هم باشه از سایه سر شما نیست. دختر خوشگمه!»

آقای لوری پس از مکث کوتاهی که طی آن باز با احساسی آمیخته به همدردی و خفت بر آنان می نگریست گفت:

«گمان می کنم شما هم با منس منن به فرانسه خواهید آمد، بله؟»
زن قوی بنیه جواب داد: «بحق حرفهای نشنیده! شما خیال می کنید اگه خدا می خواست از این دریای شور ردمه متو اینور، تو یه جزیره خلق می کرد؟»

و چون پاسخ به این سؤال هم دشوار بود، آقای لوری به منظور اینکه بر آن تأمل کند از اتاق خارج شد.

فصل پنجم

میهخانه

بشکه‌ای بزرگ شراب در خیابان افتاده و شکسته بود. این حادثه موقعی اتفاق افتاده بود که خواسته بودند بشکه را از گاری پایین آورند؛ بشکه زمین افتاده و غلتی چند خورده و طوفهای دور آن جدا شده و اکنون چون پوست گردوی شکسته بیرون در میخانه افتاده بود.

تمام مردم آن حوالی و حدود دست از کار یا بیکاری خویش کشیده و دوان دوان آمده بودند لبی تر کنند. سنگهای ناهموار کف خیابان، که آده فکر می‌کرد به این منظور در آنجا کار گذاشته شده‌اند که هر موجود زنده‌ای را که بدانها نزدیک می‌شود ناقص کنند، در فواصلی راه را بر شراب ریخته بسته و حوضچه‌هایی به وجود آورده بودند و برگرد هر یک از این حوضچه‌ها به تناسب اندازه‌شان جمعی گرد آمده بودند و از اطراف به هم فشار می‌آوردند. بعضی زانو می‌زدند و برخی به کمک دست ملاقه‌ای می‌ساختند و می‌نوشیدند و تعدادی می‌کوشیدند به زنهایی که بر رویشان خم شده بودند کمک کنند تا بتوانند شرابی را که در مشت کرده بودند پیش از آنکه از لای انگشتانشان بر زمین ریزد به دهن برند. عده‌ای دیگر، از مرد و زن، آبغویهای سنالی بی‌لبه و دهنه را در گودالها فرو می‌بردند یا حتی از روسری زن‌ها استفاده می‌کردند. بدین

معنی که آن را به شراب می آغشتند و سپس دم دهن کودکان می گرفتند و می-چلانند، تعدادی گل‌های اطراف را بالا می آوردند و مانع از جریان شراب می شدند و تعدادی به راهنمایی تماشاچیان که در پنجره‌های عمارات بودند به این سو و آن سو می جهیدند تا راه بر جویبارهای کوچکی که در جهات دیگر جریان یافته بود ببندند؛ تعدادی به نخته‌های درد گرفته بشکه ور می-رفتند و لجنی را که ب آنها نشسته بود به دهن می کشیدند و می لیسیدند و حتی آنها را با رغبت و میل فراوان می جویدند. راه آبی نبود که شراب ریخته را به خود کشد. و نه تنها شراب ریخته از کف خیابان جمع آوری و خورده شد، بلکه آن قدر گل و لای با آن مصرف شد که گفتم رفتگری آمده و خیابان را رفته است - یعنی اگر کسی وجود این سیمرغ را باور می داشت.

و مادام که این بازی ادامه داشت صدای تهنیت خنده جماعتی خوش، صدای مردان و زنان و کودکان، در خیابان طنین انداز بود. خشونت در این تفریح نبود و آنچه بود شوخی و خنده بود، و روح دوستی و رفقت عجیبی بر همه جا حکمفرما بود. کاملاً مشهود بود که هر کس می خواست با چند نفر دیگر خوش باشد. و همین تمایل موجب می شد که، خاصه آنهایی که بختشان بیشتر یزی کرده بود و خوشتر از دیگران بودند، هم دیگر را در آغوش کشند، به سلامتی هم بتوشند، حتی در گروه‌های ده دوازده نفری دست در دست هم افکنند و پایکوبی کنند. سرانجام هنگامی که شراب ته کشید و جاهایی که فراوانتر بود بر اثر آثار انگشت به قیافه شبکه‌های توری کباب پزی درآمد، این تظاهرات نیز ناگهان و به همان نحوی که در گرفته بود فرو نشست. مردی که ارم خود را در تنه کنده میزم رها کرده بود باز آن را به کار انداخت و زنی که ظرفی خاکستر گرم را، که به مدد آن می کوشید از رنج انگشتان نزار خود یا کودکش بکاهد، و آن را بر پله دری گذاشته بود راه پله را در پیش گرفت. مردان برهنه‌ها و ژولیده موه رنگ و رو پرده‌ای که از زیر زمین‌ها به میان‌هوای زمستانی آمده بودند، از جمع جدا شدند و راه زیر زمین‌ها را در پیش گرفتند،

و افسردگی که بیش از شادمانی به محل می برازید، بر آن دامن گسترد.
 شراب، شراب قد مز بود. کف خیابان تنگ محله سن آنتوان' پاریس
 رابه سرخی آلوده بود. دستها و چهره ها و پاهای برهنه و کنشهای چوبی بسیاری را
 به رنگ خون درآورده بود. دست مردی که ارمه می کشید، لکه های سرخ بر دسته های
 هیزم بر جای می گذاشت و پیشانی زنی که کودک خود را شیر می داد بر اثر
 نم چارقد کهنه ای که باز بر سر بسته بود رنگین بود. اطراف دهان آنانکه
 تخته های دالآلود را به دهن کشیده بودند، همچون دهن بیرخون آلوده بود؛
 دلقکی بلند بالا که دهنش بدینسان آلوده به رنگ شراب بود و شبکلاه کیسه مانندی
 بر سر داشت که بیش از نیمی از سش از آن بیرون مانده بود با انگشتش
 که آلوده به درد شراب بود یا خطی ناخوانا بر دیوار نوشت: خون
 آری، آن زمان هم فرا می رسید که این شراب نیز بر سنگفرش خیابانها
 بریزد و رنگش چهره بسیاری از اشخاص را بیالاید.

اکنون که ابر ماتم و افسردگی - که بارقه زودگذری آن را از چهره
 مبارکش رانده بود - دوباره بر سن آنتوان سایه افکن شد. قیانه مبارک حضرت
 سخت به عبوست گرایید، مقربان درگاه: گل و شل و سرما و بیماری و جهل
 و احتیاج همه شرف حضور داشتند و در آن میان حضرت جهل را قرب و منزلتی
 خاص بود. نمونه هایی از مردمی که در زیر آسیا سنگ ساییده شده بودند -
 و این مسلمانان آسیا سنگ افسانه ای نبود که گفته می شود پیران را جوان
 می کرد - در هر کنج و گوشه ای می لرزیدند و از هر دری به درون می رفتند
 و خارج می شدند و از هر پنجره ای به بیرون می نگریستند و در آغوش هر
 ذره از یوشاکی که به تن داشتند و به وزش باد در اهتزاز می آمد می لرزیدند.
 آسیا سنگی که آنان را از پای درآورده بود، آسیا سنگی بود که جوانان را
 می ساید و پیر می کند. قیانه کودکان پیر، و صدایشان خشن بود و بر سیمایشان
 و نیز بر چهره بزرگسالان، نشان گرسنگی به چشم می خورد و این نشان هر

1) Saint Antoine

خطی از خطوط عمرشان را شیار می‌زد، در همه جا چشمگیر بود: گرسنگی از نمای عمارات بلند، در قالب البسة مندرسی که بر تیرها و طنابهای رخت پهن‌کنی آویخته بودند، عرض وجود می‌کرد؛ گرسنگی در پوشال و کهنه و چوب و کاغذی که وصله‌پیکرشان بود، جلب نظر می‌کرد؛ گرسنگی در هر قطعه از پاره‌های ناچیز چوبی که اره‌کش اره می‌کرد جلوه می‌نمود؛ گرسنگی از دودکشهای بی دود به پایین خیره می‌شد؛ گرسنگی در کوچه‌های زشت و کثیفی که در میان زباله‌هایشان پس مانده غذایی نبود قد برمی‌افراشت؛ گرسنگی کثیفه سر در دکان نانوايي بود و بر هر يك از قرصهای كوچك نان اندكش حك شده و بر هر يك از فرآورده‌های غذایی دکان اغذیه‌فروش، که از گوشت سگ مرده تهیه شده بود، رقم‌خورده بود؛ گرسنگی استخوانهای لاغر را در میان بلوطهایی که در تابه‌ها بو می‌دادند به هم می‌سایید و با هر ذره از خلال سیب زمینی، در ته پیاله‌ای که با چند قطره روغن داغ می‌شد در می‌آمیخت.

جایگاهش از هر حیث به‌وی می‌پرازید: خیابانی بود تنگ و پرپیچ و خم، پر از گند و کثافت، که خیابانهای تنگ و پرپیچ و خم دیگری از آن منشعب گشته بود؛ ساکنانش مدامی ژنده‌پوش بودند و بوی لباس ژنده و شبکلاه‌کهنه از آن به مشام می‌رسید، و آنچه در آن بود قیافه مجاله‌شده و گرفته‌ای داشت که سخت دلگیر بود. مع‌الوصف، در حالت وقیافه همین مردم عبوس چیزی به چشم می‌خورد که می‌گفت اگر در تنگنا بیفتند بعید نیست برگردند و دست به روی مهاجم بلند کنند. در میان اینان، هر چند که خود افسه بودند و دزدانه گام بر می‌داشتند، چشمان خشمگین و نگاه شربار و لبان برهم‌قشرده و فرو بسته از خشم و به سبیدی‌گراییده از کینه‌ای که فرومی‌خوردند، کم نبود. و تعداد جبینهای در هم‌کشیده و شیارخورده‌ای هم که رگه‌های آن قیافه طناب‌داری را به خود گرفته بود که می‌یاید به گردن می‌انداختند یا بر گردن دیگران استوا می‌کردند، اندك نبود. نشانه‌های کسب (که

تقریباً به تعداد مغازه‌ها بود) همه تصویری دردناک از احتیاج بود: قصاب جز تصویر قسمت‌لاغری از گردن و نانوا جز چند قرصی نان بی‌مایه به سردرد کان نکشیده بود. تصویر نابهنجار مردمی که بر دیوار میخانه به چشم می‌خورد، جماعتی را نشان می‌داد که در منتهای صمیمیت بر گرد شراب یا آبجوی رقیق و بی‌مایه‌ای نشسته‌اند و وزاجی می‌کنند. چیزی جز ابزار کار و ادوات جنگ رونق نداشت؛ اما دشنه‌ها و تبر زینته‌ای چامو ساز، تیز و بران بود، پتک آهنگر سنگین و اسلحه تفنگ‌ساز مرگبار بود. سنگهای ناهموار سنگفرش ناهموار خیابان، با مخازن کوچک گل و آبش، از کنار در خانه‌ها شروع می‌شدند، و به جبران این امر، جوی آب از وسط خیابان جاری بود. اگر جریانی در کار بود - که جز پس از بارانی شدید چنین چیزی پیش نمی‌آمد - در مسیری نامنظم پیش می‌رفت و به درون خانه‌های اطراف راه می‌گشود. در فواصل، بر فراز خیابان، چراغی از طنابی و قرقره‌ای می‌آویخت؛ شبانگهان که چراغچی این چراغها را پایین می‌کشید و روشن می‌نمود، ردیفی از فیله‌های کورسو بایه‌حالی بر فراز سرتاب می‌خوردند، گویی در دریا هستند و دستخوش امواجند. در حقیقت هم بر پهنه دریا بودند و کشتی و سرنشینان آن در پهنه طوفانی سهمگین.

چه آن زمان فرا می‌رسید که مترسکهای نزار آن دیار که طی اوقات طویل‌یکاری و گرسنگی ناظر کار چراغچی بودند در صدد اصلاح شیوه کارش بر آیند و به جای چراغ اشخاص را از آن طنابها و قرقره‌ها ببالا کشند تا بر ظلمت زندگیشان نور بپاشند. اما آن زمان هنوز فرا نرسیده بود و هربادی که بر فرانسه می‌وزید ژنده‌های این مترسکها را به عبث در اهتزاز می‌آورد، زیرا مرغان خوش‌آوای خوش‌پر و بال، پروای آنان را نداشتند.

میخانه نبش خیابان بود و از نظر موقعیت و وضع ظاهر از بیشتر مغازه‌ها بهتر بود. میخانه‌دار که جلیقه زرد رنگ به تن و نیمه شواری سبز به پا داشت، دم در ایستاده بود و کشمکش را که بر سر می‌ریخته در گرفته

بود تماشا می کرد. باخود گفت: «من که نکرده، کسانی که آن را آورده بودند شکستند. بروند یکی دیگر بیاورید.»

«تفاقاً نگاهش به دلتك بلندبالا افتاد، که بر دیوار می نوشت. از همان جایی که ایستاده بود صدا زد:

«گاسپار!، بگو ببینم اونجا چه کار می کنی؟»

مرد مزبور، چنانکه معمول امثال او است، باقیافه معنادار به شوخی که کرده بود اشاره کرد، اما باز چنانکه اغلب اوقات برای امثال او پیش می آمد، یخش نگرفت.

میخانه دار به آن دست خیابان رفت و گفت:

«خوب، که چه؟ مگه عقلت کمه؟»

و مشتگی گل را که از زمین برداشته بود به روی نوشته مالید و آن را محو کرد، سپس در ادامه سخن گفت:

«تو خیابون چرامی نویسی؟ یعنی... یعنی جای دیگه ای گیر نیاری... که از این جور چیزها بنویسی؟»

در همان حال که دوستانه به او عتاب می کرد، دست دیگرش را که تمیز بود (سپه‌آ یا شاید تعمدآ) بر سینه اش فرود آورد. دلتك با دست ضربات ملایمی بر بازوی او وارد آورد و به چالاکی وانگار بر قصد بر پا جهید و در همان حال که بر زمین می آمد باحرکتی سریع یکی از کفشهای آلوده به شراش را از پای درآورد و آن را به سوی میخانه دار پیش آورد. در آن حال قیافه ای غریب و خون آشام داشت. میخانه دار گفت: «کشتو پیوش، کشتو پیوش. و شراب را هم بگو شراب، و قضیه رو همینجا درز بگیر.» و با این اندرز دست آلوده اش را با فراغت و سرفرصت بالباس دلتك پاك کرد، چون دستش را به خاطر او کثیف کرده بود، سپس از راهی که آمده بود بازگشت «به میخانه رفت.

میخانه دار مردی بود سی ساله، قیفاق، به قیافه نظامیان، و ظاهراً

1) Gaspard

آدمی بود آتشین مزاج. چون هرچند هواسرد بود کتش را برتن نکرده و آن را بر شانه انداخته بود. به علاوه آستینهایش را تا آرنج بالا زده و بازوان عضلانیاش را بیرون انداخته بود. جز موهای مجعد کوتاه و تیره‌اش چیزی بر سرش نبود. روی هم‌رفته آدمی بود سبزه‌رو، با چشمانی زیبا که فاصله‌شان از هم زیاد بود. به‌طور کلی آدم خوش‌خلق اما يك دنده‌ای به‌نظر می‌رسید. آ‌ی، مردی بود مصمم و آهنین عزم، مردی نبود که هنگامی که از باریکه راهی که دوسوی آن پرتگاه است از پیرمی‌شود، آدم بخواند یا وی‌مواجه گردد، چون چیزی قادر به بازگرداندنش نیست.

هنگامی که داخل میخانه شد زفش، مادام دفارژا، پشت پیشخوان نشسته بود. مادام دفارژا زنی بود تنومند، چشمان تیز و دقیقی داشت که به‌ندرت می‌نمود نگاهشان بر چیزی دوخته شده است. دستهای بزرگ، وانگشتریهای بسیاری به انگشتان داشت، چهره‌اش آرام و خطوط آن حاکی از صلابت، و حرکات و رفتارش متین و آرام بود. چیزی در حالت قیافه‌اش به چشم می‌خورد که بر مبنای آن آدم به یک نگاه می‌توانست ببیند که به کار خود بسیار وارد است و در حسابهای خود اشتباه نمی‌کند. به عدت حساسیتی که در مقابل سرما داشت خوبش را در پناه خز گرفته و مقادیری چارقد رنگ روشن به سر پیچیده بود، هرچند باین وصف هم گوشواره‌های درشتش از نظر پنهان نموده بود. بافتنی‌اش در جلوش بود، آن از دست نهاده بود تا دندانهایش را با خلل دندان پاک کند. آرنج دست راست را بر کف دست چپ تکیه داده بود و مشغول بود که شوهرش وارد شد، و چون مشغول بود چیزی نگفت و به تکه سرقه‌ای خفیف اکتفا کرد. این عمل، و بالا رفتن ابروان سیاه و پرپشتش به آقای دفارژا فهماند که بهتر است نگاهی به اطراف بیفکند و مشتریان را از نظر بگذراند و ببیند آیا در خلال این مدتی که او به آن طرف خیابان رفته مشتری تازه‌ای به میخانه آمده است یا نه.

1) Madame Defarge

میخانه‌دار نگاهی به دوروبر افکند و سرانجام نگاهش بر پیرمرد و دختر جوانی که در گوشه‌ای نشسته بودند قرار گرفت. چند نفر دیگر هم بودند: دو نفر ورق و دو نفر دیگر دومینو بازی می‌کردند، سه نفر در کنار پیشخوان ایستاده بودند و باندهای شرابی که در مقابل خود داشتند بازی می‌کردند. هنگامی که به پشت‌پیشخوان رفت دید که پیرمرد بانگاه، به دختر جوان گفت:

«مردی که می‌خواهیم همین است.»

مسیو دفارژ باخود گفت: «شما دیگه کی باشید؟ بنده که سرکار را بجا نمی‌ارم.»

اما خود را به ندیدن زد و با گروه سه نفری که در کنار پیشخوان می‌نوشیدند به گفتگو پرداخت. یکی از آن سه خطاب به مسیو دفارژ گفت:

«خوب، ژاک، چه خبرها؟ تمام شراب ریخته را خوردند؟»

مسیو دفارژ جواب داد: «آره، ژاک، تا آخرین قطره شوا»

موقعی که این نام بدینسان رد و بدل شد، مادام دفارژ که همچنان مشغول خلل کردن دندان بود تک‌سرفه خفیف دیگری سرداد و ابروانش را قدری بالا افکند.

نفر دوم از گروه سه نفری به آقای دفارژ گفت:

«خیلی از این بیچاره‌ها مدت‌ها می‌گذره و مزه شراب نمی‌چشند؛ یعنی جز مزه نون سیاه و مرگ مزه چیز دیگری را نمی‌چشند. ژاک، مگه نه؟»

مسیو دفارژ در پاسخ گفت: «همین‌طوره، ژاک.»

وقتی طرفین صحبت، باز همدیگر را به اسم کوچک خواندند مادام دفارژ که هنوز باخیال راحت مشغول بود مجدداً تک‌سرفه خفیفی کرد و باز ابروانش را اندکی بالا افکند.

نفر سوم جامی را که خالی کرده بود روی میز گذاشت و لبانش را با رغبت از هم گشود و گفت:

1) Jacques

«اه! تازه از این هم بدتر! چیزی که این بیچاره‌ها می‌چشند از این هم بدتره. زندگی سخت و ناراحتی دارند - اینطور نیست، ژاک؟»
 مسیو دفارژ گفت: «چرا، ژاک، همینطوره.»
 در اینجا مادام دفارژ خلال‌دندان را به کناری نهاد و ابروانش را بالا افکند و قدری جابجا شد.

شوهرش زیر لب گفت: «خوب، بسه دیگه. بله، که اینطور! آقایون... خانم را معرفی می‌کنم!»

سه مشتری مزبور کلاه از سر بر گرفتند و با سه حرکت کلاه نسبت به مادام دفارژ ادای احترام کردند و او نیز با حرکت سرونگاه سریمی که به آنان افکند به احترامشان پاسخ گفت. سپس به شیوه‌ای اتفاقی نظری به میخانه افکند و باقیافه‌ای بسیار آرام و خاطری آسوده بافتنی‌اش را به دست گرفت و غرق بافتن شد.

مسیو دفارژ، ضمن اینکه دید چشمی مراقب زنش بود گفت:
 «خوب، آقایون، خدا حافظ. اتاق مبله‌ای که می‌خواستید و وقتی که دانشم از مغازه بیرون می‌رفتم گفتید که مایلید اونو ببینید در طبقه پنجمه.» و همچنانکه با انگشت به نقطه مورد نظر اشاره می‌کرد در ادامه سخن گفت:
 «در پلکان، به حیاطی که سمت چپه - چسبیده به همین جا - باز میشه؛ نزدیک در مغازه؛ ولی یادم میاد مثل اینکه یکی از شماها قبلاً تو اون اتاق بوده و میتونه شمارو راهنمایی کنه. خوب، آقایون، خدا به همراه!»
 سه نفر مزبور پول مشروب را پرداختند و رفتند. چشمان مسیو دفارژ هنوز قیافه زنش را که سرگرم بافتن بود می‌کاوید که پیرمرد محترم از کنجی که نشسته بود به سویش آمد و اجازه خواست چند کلمه‌ای با او صحبت کند.
 مسیو دفارژ گفت: «با کمال میل آقا!» و با او به سوی در بدره افتاد. مذاکره‌شان بسیار کوتاه اما قاطع بود. تقریباً در همان کلمه اول مسیو دفارژ یکه‌ای خورد و قیافه‌ای سخت جدی به خود گرفت. هنوز لحظه‌ای چند

از صحبتشان نگذشته بود که به نشانه موافقت سر تکان داد و بیرون رفت. آقای پابه‌سن نهاده هم با اشاره دست دختر جوان را صدا زد، و آنها نیز خارج شدند. در این ضمن، مادام دفارژ همچنان با انگشتان چابک و بیروان درهم کشیده‌اش گرم بافتن بود و متوجه این احوال نبود.

باری، آقای جاویس‌لوری و میسمانت از میخانه خارج شدند و در آستانه دری که مسیو دفارژ همین چند لحظه پیش به گروه سه نفری نشان داده بود به‌وی ملحق شدند. این در درانت‌های حیاط کوچک و تار و پوناکی قرار داشت و مدخل اصلی آپارتمانهای متعددی بود که جمع‌کثیری در آنها اقامت داشتند. در راهرو تارکاشی فرشی که به‌راه پله‌ای کاشی‌فرش منتهی می‌شد، مسیو دفارژ در برابر فرزند ارباب سابقش زانو زد و دستش را بوسید. این عمل سرشار از محبت و ملایمت بود، هر چند به ملایمت صورت نپذیرفت. زیرا ظرف همین چند ثانیه وجودش دستخوش دگرگونی عظیمی گشته بود: اثری از خوش‌خلق‌ی پرچهره‌اش مشهود نبود و گشادگی و بشارت از سیمایش رخت بر بسته، و به‌مردی مرموز و خشمگین و خطرناک بدل گشته بود. هنگامی که از پله‌ها بالا می‌رفتند آقای دفارژ با صدایی خشن خطاب به آقای لوری گفت:

«خیلی بالا است. قدری سخته. بهتره آهسته‌تر بریم.»

آقای لوری به‌نجوا گفت: «تنها است؟»

آقای دفارژ در جواب با همان لحن گفت:

«البته که تنها است! طفلك، چه کسی میتونه باهاش باشه!»

«پس همیشه تنهاست؟»

«بله.»

«بنا به‌خواست خودش؟»

«خیر، بنا به‌ضرورت. اولها که او را دیدم (یعنی از همون ابتدایی که پیدام کردند و گفتند آیا حاضریم او را با رعایت احتیاط نگهدارم) هر طور

بوده حالا هم همونصوره.»

«خیلی تغییر کرده!»

«تغییر؟»

میخانه دار ایستاد و بامشت، محکم به دیوار نواخت و ناسزایی بسیار غلیظ بر زبان راند. هیچ جواب مستقیمی نمی توانست حتی نیمی از حدت و شدت چنین ابراز خشمی را در خود داشته باشد. هرچه بالا تر می رفتند دل آقای لوری بیشتر می گرفت.

طبیعی است يك چنین بلکائی، باضمایم و ملحقاتش، در قدیمیترین و پرجمعیت ترین بخش پاریس، آن قدر که باید زشت و نفرت انگیز هست، ولی در آن اوضاع و احوال به راستی مشام ناآموخته و ظریف این اشخاص را سخت می آزد. زیرا ساکنان هر قسمت از این عمارت بزرگ، یعنی ساکنان هر اتاق یا اتاقهایی که در شان به ملکان عمومی بازمی شد، علاوه بر آشفالی که از بنجره بیرون می انداختند توده زباله خویش را نیز بر پا کرده جاور می ریختند، و حتی اگر فقر و نکبت هم با ناپاکیهای نامحسوس خود هوای چنین محیطی را خنثان آور نمی ساخت تعفن و گند همین توده دائم التزاید قادر بود آن را پاک آلوده و ملوث کند. و حال که چنین بود این دو دست به دست هم داده و آنرا تقریباً تحمل ناپذیر ساخته بودند. باری، راه از میان چنین تونل پر نشیب و کثیف و مسمومی می گذشت. آقای جاوس لوری که در پنجه ناراحتی خیال خود و هیجان واضطراب دائم التزاید دختر جوان بود، دوبار مکث کرد تا نفسی تازه کند، و هر بار این توقفها در مقابل دو بنجره کوچک مشبك و غم انگیز صورت گرفت که می نمود آن قسمت از هوایی که کمتر آلوده بود، در جوارشان پایا می کرد و از طریق آنها راه گریز می جست و هوای بد و بوناك به درون می خزید. از خلل میله های زنگزده این دو بنجره نه تنها قیافه بلکه مزه منازل درهم چیده اطراف جلوه می نمود و تا آنجا که چشم کار می کرد - تا دو برج

عظیم کیسای «نتردام» - اثری از زندگی و آمان و آرزوی سالم مشهود نبود. سرانجام به بالای پلکان رسیدند و سه سه برای سومین بار توقف کردند، ولی برای اینکه به اتاق زیرشیروانی برسند باید از پلکان دیگری که سیب تندتر و ارتدع کمتری داشت بالا می‌رفتند. بدینجا که رسیدند میخانه‌دار که قدری جلوتر و در آنطرفی که آقای لوری بود راه می‌پیمود - گویی می‌ترسید مبدا دختر جوان سنوالی از او بکند - بدنش را اندکی چرخاند و لحظه‌ای در جیب کتی که بردوش افکنده بود. به جستجو پرداخت و سرانجام کلیدی را از آن بیرون آورد.

آقای لوری با تعجب پرسید: «ده ست من، پس در قفل است؟»
 آقای دفارژ با قیافه گرفته جواب داد: «آ... بله.»
 «به نظر شما لازم است که ببرم اینطور حبس باشد؟»
 آقای دفارژ درگوشش گفت: «بله، به نظر من لازمه که در روش قفل باشد.» و قیافه اش سخت درهم رفت.

«چرا؟»

«چرا؟ برای اینکه اینقدر تو حبس بودی و تنهایی کشیده که اگر در اتاقشو باز بذارن وحشت می‌کنی، دیوونه میشی، و خودشو نیکه پاره می‌کنی و میپری... خلاصه نمی‌تونم بگم چه بلایی ممکنه سر خودش بیاره.»
 آقای لوری تعجب کنان گفت: «یعنی چنین چیزی ممکن است؟»
 مسیو دفارژ به تلخی تکرار کرد: «ممکن! البته. آقا تو دنیای تشنگی زندگی می‌کنیم که تو اون نه فقط این بلکه خیلی چیزهای دیگه هم نه تنها ممکنه بلکه عمل هم میشه - اونهم هرروز، زیر همین آسمان، از سایه سر شیطان به هر حال، بفرمایید بریم.»

این گفتگو به لحنی بسیار فرو افتاده صورت گرفت، آنچنانکه حتی کلمه‌ای از آن به گوش دختر جوان نرسید. اما در این ضمن، دختر جوان در

1) Notre-Dame

پنجه چنان هیجانی بود و طوری می لرزید و چنان ناراحتی واضطراب و ترسو و وحشتی از چهره اش می تراوید که آقای لوری لازم دید از او را قدری دلداری دهد:

«خانم عزیز، دل داشته باشید. چیزی نیست، کاری است که باید به انجام رساند! سختیش فقط يك لحظه است. همین است که از این در بگذریم؛ و بعد نوبت به محبت و تسلا و تسکینی می رسد که شما در حق او خواهید کرد و به او خواهید داد. اجازه بدهید این دوست عزیز به شما کمک کند. بسیار به قاعده! خوب، حالا بفرمایید. چیزی نیست، کاری است که باید انجام داد!» آهسته و آرام بالا رفتند. پلکان کوتاه بود، و چندی نگذشت که به انتهای آن رسیدند. در اینجا چون پلکان بازویۀ تندی می پیچید، ناگاه به سه مرد برخوردند که در کنار دری خم شده و سرشان را به هم نزدیک کرده بودند و از لای چاکها و شکافهای دیوار با دقت به درون اتاقی که این در به آن تعلق داشت می نگریستند. به شنیدن صدای گامهایی که نزدیک می شد سر برداشتند و برگشتند و کمر راست کردند. همان سه نفری بودند که چند لحظه پیش در میخانه شراب می نوشیدند و همدگر را با نام واحدی می خواندند.

مسیو دفارژ منیاب توضیح گفت: «ملاقات باشما به حدی غیرمنتظره بود که باعث شد اینها رو قراموش کنم. بچه ها برید، کار داریم.»

«بچه ها» خود را کنار کشیدند و بی سرو صدا باین رفتند.

در این طبقه ظاهراً دردیگری نبود؛ هنگامی که تنها ماندند میخانه دار

راست به سوی دریش رفت، آقای لوری به نجوا و با قدری عصبانیت از او پرسید:

« شما آقای مانت را به معرض تماشای اشخاص می گذارید؟ »

«بند، همونطور که ملاحظه کردید او را به تعدادی از اشخاص منتخب

نشون میدم.»

«این کار درست است؟»

«فکر می‌کنم دوست باشه.»

« این اشخاص منتخب کیه هستند؟ آنها را چگونه انتخاب می‌کنید؟ »
 « من کسانی رو انتخاب می‌کنم که واقعاً مرد باشند، وهم اسم خودم هم باشند - اسم بنده ژاک است - و تصور می‌کنم تماشای او به حالشون مفید باشه. قصه را کوتاه کنیم، شا انگلیسی هستید، و این مطلب دیگری است. لطفاً يك لحظه تشریف داشته باشید. »

با اشاره دست به همراهان فهماند که جلو نروند، سپس ایستاده از شکاف دیوار به درون نگریست، چند لحظه بعد به برداشت و دو یاسه باربه در کوفت، مسلماً فقط به این قصه سر و صدایی راه انداخته باشد. باز با همان منظور کلید را پیش از آنکه درجا کلیدی قرار دهد چندین بار ناشیانه به حوالی آن کشید، و وقتی هم آن را درجا کلیدی قرار داد، محکم چرخاند.

در، یافشار دستش آهسته پس رفت و گشوده شد؛ نگاهی به درون اتاق افکند و چیزی گفت؛ صدایی ضعیف جواب داد. سؤال و جواب، هر يك پیش از يك کلمه يك هجایی نبود. سپس از فراز شانه به پشت سر نگریست و با دست به آنها اشاره کرد که داخل شوند. آقای لوری دست در کمر دخترچه آن انداخت، زیرا احساس کرد چیزی نمانده است بیفتد، و گفت:

«ا ... ام ... چیزی نیست، کار ساده‌ای است.»

بدینسان اصرار می‌کرد، حال آنکه نمی‌که بر گونه‌های بر آتش نشسته بود حکایت از سادگی کارنداشت. در دنباله سخن افزود:

«بفرمایید، بفرمایید توا»

دختر جوان در حالی که می‌لرزید جواب داد:

« می‌ترسم. »

«از چه می‌ترسید؟»

«از او. از پدرم.»

آقای لوری که وضع دختر سخت ناراحتش کرده بود و راهنمایشان نیز

مرتب با دست اشاره می‌کرد به درون روند، سه انجام بازوی لرزان دختر را، که برشانه‌اش بود، به دو گردن خود افکند و او را اندکی بلند کرد و به چابکی به درون برد و در آستانه در بر زمین نهاد. دختر به او پیسیده و او نیز همچنان نگاهش داشته بود.

دفاژر کلید را از جا کلیدی در آورد و در را قفل کرد و باز کلید را بیرون آورد و در دست نگهداشت: همه این کارها را طبق يك روش معین و همراه با سروصدای بسیار به انجام رساند. بالاخره با گام‌های شمرده به سوی محلی که پنجه در آن تعبیه شده بود به راه افتاد، به آنجا که رسید ایستاد و برگشت. اتاق زیر شیروانی که اساساً برای انبار کردن میز و چیزهایی از این قبیل در نظر گرفته شده بود تیره و تار بود؛ زیرا پنجره‌ای که بر دیوار شیب‌دار آن تعبیه شده بود، در حقیقت روزنه‌ای بود که در سقف ایجاد کرده بودند و اهرمی بر بالای آن کار گذاشته بودند که برای بالا کشیدن هیزم از کوچه از آن استفاده می‌شد. این پنجره شیشه نداشت و مانند سایر درهایی که به تقلید از درهای فرانسوی می‌سازند، دولته بود. برای جلوگیری از دخول سرما، يك لنگه آن را می‌خکوب کرده و لنگه دیگرش را اندکی باز گذاشته بودند و نوری که از لای آن به درون می‌تابید، به اندازه‌ای کم بود که در لحظات اولیه ورود به اتاق چیزی را نمی‌شد دید و فقط صرف عادت و استمرار می‌توانست کم‌کم به آدم این امکان را بدهد که کاری را که مستلزم دقت و ظرافت باشد به انجام رساند. مع الوصف کاری از همین نوع در این اتاق به انجام می‌رسید، چون در همانجایی که میخانه‌دار ایستاده بود و بر او می‌نگریست، پیرمردی سپید موی در حالی که پشت به در و رو به پنجره داشت، بر تیمکته نشسته و بدن را به جلو متمایل ساخته و سخت مشغول دوختن کفش بود.

فصل ششم

کفشدوز

آقای دفارژ همچنانکه بر سر سیدی که به روی کار خم شده بود می نگرست گفت:

«سلام!»

پیرمرد لحظه ای سر برداشت و با صدای بسیار ضعیف، که گویی از دور- دست می آمده، جواب داد:

«سلام!»

«می بینم که باز سخت مشغولید؟»

پس از سکوتی مستد، پیرمرد باز سر برداشت و با همان صدا جواب داد:

«بله... دارم کار می کنم.»

این بار پیش از آنکه سرفرو افکند نگاه چشمان گود افتاده وی فروغش را متوجه پرسش کننده ساخت.

ضعف و سستی این صدا، موحش و قرحم انگیز بود. این ضعف ناشی از ناتوانی جسمانی نبود، هر چند حبس طولانی و کمی تغذیه بلاشک در ایجاد آن سهمی بسزا داشتند. خاصه رقت انگیز آن ناشی از تنهایی و عدم استعمال بود. بیشتر شبیه به ته مانده انعکاس ضعیف صدایی بود که مدت ها قبل صادر شده

باشد، و چنان‌طنین و آهنگ طبیعی خود را از دست داده بوده همچون رنگی که زمانی که زیبا بوده و با گذشت زمان پژمرده شده و به صورت لکه‌ای بی‌رنگ و رو درآمده باشد، حواس انسان را سخت تحت تأثیر قرار می‌داد. به علاوه به حدی خفه و فرو نشسته بود که به صدایی می‌مانست که از زیر زمین برآمده باشد، و آن قدر مبین‌نومیدی و درماندگی بود که شکی نیست مسافره گم کرده‌ای که دریا بانی سرگردان شود و از فرط گرسنگی از پهای درآید و روپسین دم حیات، از خانه و کاشانه و کسان و یاران خویش به یک چنین لحنی یاد می‌کند.

دقیقه‌ای چند به سکوت گذشت، که طی آن پیرمرد به کار خویش مشغول بود؛ سپس چشمان بی‌رمق و گود افتاده، باز به بالا نگریستند. کنج‌کاوی یا علاقه‌ای انگیزه این عمل نبود، حالتشان همچون دفعه پیش مبهم و آشفته بود و تنها وقوف بر این امر که تازه وارد هنوز در آنجا ایستاده است وی را به انجام این عمل واداشته بود.

دفارژ که همچنان او را خیره می‌نگریست گفت:

«میخواهم درو بازکنم تا نور بیشتری داخل شه. تحملشو دارید؟»
کفش‌دوز از کار باز ایستاد. و با قیافه‌ای متنگ گوش فراداد. ابتدا به این سو، سپس به آن سو و بعد به کف اتاق نگریست، نگاه خویش را متوجه گوینده ساخت و گفت:

«چه گفتید؟»

«گفتم تحمل نور بیشتری رو دارید؟»

«خوب، اگر خواسته باشید نور بیشتری بیاد ناچارم، بساید تحمل کنه.»

(کلمه دوم را با تکیه فوق‌العاده خفینی ادا کرد.)

دفارژ در نیمه‌باز را اندکی گشود، پرتوی از نور به درون اتاق که تا بید و مرد را که دست از کار کشیده بود بایک لنگه کفش ناتمامی که برداشتن

داشت نمایان ساخت. خیلی ابزار کار و چند قطعه چرم بومیز کار ویش پایش بود. ریش سفیدی داشت که موهای آن به نحو نامرتبی کوتاه شده بود؛ سیمای تکیده و چشمانی بغایت پرفروغ داشت که تکیدگی و لاغری صورت در زیر ابروان پرپشتی که هنوز به سپیدی نگراییده بودند و موهای سپید و آشفته سرش که نمی‌بایست چنین باشند، موجب می‌شد بیش از اندازه درشت بنمایند. طبیعتاً درشت بودند، اما به نحوی غیرطبیعی درشت می‌نمودند. ژنده زرد رنگی به عنوان پیرهن برتن داشت که در قسمت جلو باز بود و از بدن چروکیده و فرسوده‌اش پرده برمی‌گرفت؛ و خود او و آن نیم‌تنه کرباس و جورابهای ساق‌بلند و گشاد و لباسهای ژنده‌اش در نتیجه عزلت و دوری از نور و هوا چنان همسان، رنگ باخته بودند که تشخیصشان از هم دشوار بود. دستی را بالا آورده و بین چشمانش و نوری که از خارج می‌تایید حائل کرده بود. این دست به حدی تکیده بود که حتی استخوانهای آن شفاف می‌نمود. باری، بدینسان، و با چشمانی که بایحالتی به هم‌جا و هیچ‌جا خیره می‌شدند، نشسته و دست از کار کشیده بود. همیشه پیش از آنکه نگاهش را متوجه دفارژ سازد، ابتدا به اطراف می‌نگریست، توگویی عادت ارتباط صوت را با مکان از یاد برده بود و همیشه پیش از آنکه لب به سخن بگشاید بدینسان به آشننگی می‌گرایید و فراموش می‌کرد صحبت کند.

دفارژ ابتدا به آقای لوری اشاره کرد که نزدیکتر رود، سپس از پیرمرد پرسید:

«خیال دارید این یک جفت کفش را امروز تمام کنید؟»

«چه گفتید؟»

«گفتم تصمیم دارید این یک جفت کفش را امروز تمام کنید؟»

«نمی‌دانم که همچو قصدی دارم یا نه. خیال می‌کنم داشته باشم.

درسب نمی‌دانم.»

این سؤال او را به یادکاری انداخت که کنار نهاده بود، لذا مجدداً

برروی آن خم شد.

آقای لوری دختر جوان را در کنار در گذاشت و بی سر و صدا جلو آمد و در کنار دفارژ ایستاد. یکی دو دقیقه که گذشت پیرمرد مجدداً سر بر داشت. بادیدن این قیافه جدید تعجبی ابراز نکرد، اما بامشاهده او انگشتان مردد و نااستوار یکی از دستهایش به جانب لبهایش آواره گشتند؛ (لبها و ناخن انگشتانش به رنگ خاکستری مرده گون بود). دستی که بدینسان بالا آمده بود سرانجام فرو افتاد و پیرمرد باز بر روی کفشی که برداشتنش بود خم شد، و این نگاه و این عمل لحظه ای بیش نپایید.

آقای دفارژ گفت: «ببینید، آقا به دیدن شما آمده اند.»
«چه گفتید؟»

«آقا به دیدن شما آمده اند.»

کفشدوز بی آنکه دست از کار کشد، همچون دفعه پیش سر برداشت. دفارژ گفت: «ببینید! این آقا در شناختن کفش خوشه خت سر رشته دارند. آن کفشی را که می دوزید به ایشان نشان بدهید. آقا، آن کفش را بر-
دارید...»

آقای لوری کفش را برداشت.

«به آقا بگویید که این چه نوع کفشی است و اسم دوزنده اش چیست.»
سکوتی بلندتر از پیش حکمفرما شد، متعاقب آن کفشدوز جواب

داد:

«فراموش کردم چه سؤال کردید، چه گفتید؟»

«گفتم ممکن است به این آقا بگویید که این کفشی که می دوزید از
چه نوعی است؟»

«کفش زنانه است - کفش دخترانه. به مد روز. البته من این مد را

ندیده ام طرحش را در ذهنم داشتم.»

و با حالتی غرورآمیز، که زودگذر بود، بر کفش نظر افکند.

دقارژ گفت: «اسم دوزنده را نکتید.»

پیرمرد اینک که چیزی در دست نداشت پشت دست راست را در گودی کف دست چپ و پشت دست چپ را در گودی کف دست راست جای می‌داد و دست به ریش و چانه خود می‌کشید و بیای و بی آنکه لحظه‌ای مکث کند، این اعمال را به تناوب انجام می‌داد و از سرمی گرفت. همیشه پس از صحبت، مواقعی که در چنین وضع روحی سقوط می‌کرد، بدر آوردنش از آن حال شبیه به این بود که آدم بخواند شخص ضعیف و بی‌رمقی را که دچار تش و ضعف شده است به حال آورد، یا به امید افشای مطلبی بکوشد از پرواز روح بیمار محتضری جلوگیری کند.

«اسم را پرسیدید؟»

«بله، بله.»

«شماره ۱۰۵. برج شمالی.»

«دیگه؟»

«شماره ۱۰۵. برج شمالی.»

و با صدای خسته‌ای که نه‌آه بود و نه ناله، مجدداً بر روی کار خم شد، تاباز سکوت درهم شکست.

آقای لوری، که به او خیره شده بود، گفت: «کارتان که کنش‌دوزی نیست؟»

نگاه چشمان گود افتاده پیرمرد متوجه دقارژ گشت، گویی جواب به این سؤال را به وی ارجاع می‌نمود، اما چون کمکی از آن ناحیه نرسید نگاهش لحظه‌ای چند بر کف اتاق که آواره شد و سپس متوجه چهره پرسش کننده گردید.

«گفتید شغلم کنش‌دوزی نیست؟ نه، کنش‌دوزی نبود. آن را ... در اینجا یاد گرفتم. پیش خودم یاد گرفتم. اجازه گرفتم...»

سپس به مدتی، حتی به مدت چند دقیقه، از سخن گفتن باز ایستاد. طی

تمام این مدت دستهایش، چنان که گذشته، یکی پس از دیگری در کار بود. عاقبت نگاه چشمانش به چهره‌ای که از آن آواره گشته بود باز آمد و هنگامی که بر آن قرار گرفت یکه خورد و همچون به خواب رفته‌ای که لحظه‌ای بیدار شود و از امری که پیش از خواب واقع شده است سخن دارد گفت:

«تقاضا کردم اجازه دهند پیش خودم کفش‌دوزی یاد بگیرم، و پس از مدت‌ها تلاش و تقلا بالاخره این اجازه را تحصیل کردم، و از آنوقت تا به حال کنش می‌دوزم.»

وقتی دستش را دراز کرد تا کفشی را که از او گرفته بودند پس بگیرد آقای لوری که همچنان به وی خیره شده بود گفت:

«مسیو مانت، مرا هیچ به یاد نمی‌آورید؟»

لنگه کفش بر زمین افتاد، و پیرمرد خیره خیره به او نگریست.

آقای لوری دستش را بر بازوی دقارژ گذاشت و گفت:

«مسیو مانت، آیا این شخص را هیچ به یاد نمی‌آورید؟ به ایشان نگاه کنید؛ به من نگاه کنید؛ هیچ خاطره‌ای از يك بانكدار آشنا، از معاملات گذشته، از مستخدمی آشنا در ذهنتان زنده نمی‌شود؟»

در همان حال که این بندی سالیان دراز نشسته بود و از یکی به دیگری خیره می‌شد، آثار هوش و فراستی شگرف که روزگاری برجبینش سخت در فعالیت بود، اندك اندك، تقلاکنان، از خلال مه غلیظ تیره و تاری که بر آن خفته بود راه گشود و رخ نمود. سپس پرده مه مجدداً بر آن سایه افکند و اندك اندك رنگ باخت و ره زوال سپرد، اما در اینکه جلوه کرده بود تردید نبود. و این حالت چنان بر چهره دخترک تکرار شده بود که گویی بارقه‌ای از آن ساطع گشته و در این يك دویده بود. در این ضمن، دختر جوان برای اینکه او را بهتر ببیند جلوتر آمده بود، ایستاده بود و بر او می‌نگریست. دستهایش که ابتدا با حالتی حاکی از رحم و دلسوزی آمیخته به خوف، و شاید به منظور اینکه وی را از خویشتن براند، بالا آمده بود اینك باشوق و لرز

به سویش پیش آمده بودند تاجیه‌ی شمع‌گوش را در میان خویش گیرند و بر آغوش جانش بنشرند و با عشق و محبت وی را به قلمرو زندگی و امید بازگردانند.

اما تیرگی باز بر وی فرو افتاده بود؛ باقی‌افه‌ای که هر لحظه از دقت آن کسته می‌شد بر آن می‌نگریست، نگاه افسرده و آشفته‌اش گاهی کف اتاق را می‌کاوید و زمانی به شیوه‌ی دیرین بر اطراف می‌گذشت. سرانجام آهی عمیق از دل برکشید و ننگه‌کفش را از زمین برداشت و کارش را از سر گرفت.

دفارژ به لحنی فرو افتاده گفت: «آقا بالاخره ای‌شون رو شناختید؟»

«بله، به مدت لحظه‌ای. ابتدا، فکر می‌کردم که ممکن نیست، ولی بدون شك چهره‌ای که در آن لحظه دیدم چهره‌ای بود که يك وقتی با آن خوب آشنا بودم. هیس! کمی عقبتر برویم.»

دختر جوان از کنار دیوار پیش آمده و به نیمکتی که پیرمرد بر آن نشسته بود نزدیک شده بود. در این بی‌خبری از حضور دخترتر، که می‌توانست دست دراز کند و او را به پرروی کار خوش‌خم گشته بود لمس کند، خاصه‌ای بسیار مهیب به چشم می‌خورد.

سخنی بر زبان نیامد و صدایی از جایی به گوش نخورد. دختر جوان همچون روحی در کنار پیرمرد ایستاده و او نیز بر روی کار خم گشته بود. در این هنگام، از قضا پیرمرد، ابزاری را که در دست داشت از دست نهاد و خم شد تا کارد چرم بری را از زمین بردارد، این ابزار در طرفی نبود که دختر ایستاده بود. به هر حال، کارد را برداشته بود و می‌خواست بر روی کار خم شود که نگاهش بر پیرهنش افتاد. سر برداشت و چهره‌اش را دید. آقای لوری و دفارژ که ناظر این صحنه بودند، از جای پریدند و جلودویدند، اما دختر با اشاره دست مانع از جلوآمدنشان شد. او برخلاف آن دو بی‌مناک نبود از اینکه پیرمرد با کارد او را از پای درآورد.

پیرمرد باقی‌افه‌ای ترسناک در او خیره شد؛ پس از لحظه‌ای چندانیش،

به حرکت در آمدند و کلماتی را شکل دادند، هر چند صدایی از میانشان خارج نشد. کم کم در فاصله نفس نفسی که می زد صدایش به گوش رسید:

«این چیست؟»

دختر در حالی که دانه های اشک بر گونه هایش فرو می لغزید، هر دو دستش را بدلب برد و بادمست برایش بوسه فرستاد؛ سپس چنانکه گویی سر آشفته اش را در آغوش دارد، دستها را بر روی سینه برهم فشرد.

«شما دختر زندانبان هستید؟»

دختر آهی کشید و گفت: «نه.»

«پس کی هستید؟»

دختر که از استواری لحن صدای خویش مطمئن نبود پاسخی نداد، و در کنارش بر روی نیمکت نشست. پیرمرد خویشتن را واپس کشید، اما دختر دستش را بر بازوی او گذاشت، متعاقب آن ریشه ای به وجود پیرمرد راه یافت و سر تاپای او را در نور دید. کارد را به آرامی زمین گذاشت و نشست و در او خیره شد. دختر موهای زرینش را که در طرهمای بلند جمع کرده بود، شتابان به یک سو زد و بر اطراف گردن فرو ریخت. پیرمرد آهسته آهسته دستش را پیش آورد و طره گیسو را گرفت و به تماشای آن پرداخت. در حین این عمل افکارش آواره شد، آهی عمیق از دل برکشید و کارکشندوزی را از سر گرفت.

اما این کار لحظه ای بیش نباید. دختر جوان بازویش را رها کرد و دستش را بر شانده اش نهاد. پیرمرد دویاسه بار باقیافه مردد به آن نگریست، توگویی می خواست از وجود آن مطمئن گردد، سپس کارش را رها کرد و دستش را به حوالی گردن برد و رشته نخ را که رنگش به سیاهی گراییده و یک قطعه کهنه تاشده به انتهای آن بود بیرون کشید. کهنه را بر زانو نهاد و با دقت تمام آن را گشود؛ حاوی چند رشته موبود؛ دو یاسه رشته زرین که یک وقتی، مدتها پیش، آن را به دور انگشت پیچیده و حلقه کرده بود.

موهای دختر جوان را به دست گرفت و به دقت نگاه کرد و زیر لب گفت:
«عیناً همان است. مگر چنین چیزی ممکن است! چه وقت بود!
چگونه بود!»

هنگامی که این حالت حاکی از تمرکز حواس به پیشانی باز آمد،
به نظر می‌رسید متوجه شده که چنین حالتی به پیشانی دختر نیز راه یافته است.
چهره دختر را به سوی روشنائی گرداند و در آن دقیق شد، و با خود گفت:
«آن شبی که صدایم کردند سرش را روی شانه‌ام گذاشت... از رفتن
واهمه داشت... هر چند خودم واهمه‌ای نداشتم... وقتی مرا به برج شمالی
بردند اینها را روی آستینم دیدند... اجازه می‌دهید اینها پیشم بمانند؟ اینها
که نمی‌توانند به نجات جسم از اینجا کمک کنند، هر چند ممکن است به نجات
روح مساعدت کنند - بله، اینها کلماتی بود که گفتم، آنها را خوب به خاطر
می‌آورم.»

ابتدا پیش از آنکه کلمات را بر زبان راند آنها را چندین بار با لبانش
شکل داد، اما همینکه جازی شدند باروانی و سلاستی تمام، هر چند به
آهستگی، از پی هم آمدند. پیرمرد در ادامه سخن گفت:
«ولی این چگونه بود؟ شما بودید؟»

هنگامی که بناگاه باقیانهای سهمگین به سوی او برگشت، آقای لوری
و دفارژ باردیگر به جلو دویدند، اما دختر جوان بی حرکت نشسته و خویشتن
را تسلیم پنجه‌های او کرده بود، با صدای قرو افتاده گفت:

«آقایان تمنا می‌کنم به ما نزدیک نشوید، حرفی نزنید، و در همانجایی
که هستید بمانید!»

پیرمرد تعجب‌کنان گفت: «ها! این صدای کی بود؟»

دستهایش دختر جوان را رها کردند و در موهای سپید سرش دویدند و
دیوانه‌وار به کندنشان پرداختند. اما این حالت نیز مانند هر حالت دیگرش،
سوای کفشدوزی، دیری نایید. کهنه‌ای را که گشوده بود، مجدداً تا کرد و

کوشید آن رادر سینه‌اش جای دهد، اما همچنان به دختر می‌نگریست، درحالی که به افسردگی سر می‌جنباند گفت:

«نه. نه. شما او نیستید، شما خیلی جوان هستید، خیلی بانشاط و سر و دل زنده‌اید، نه، ممکن نیست. می‌بینید، زندانی هم چیز غریبی است. این دستها، دشتهایی نیست که او می‌شناخت، این چهره، چهره‌ای نیست که با آن آشنا بود، و این صدا، صدایی نیست که می‌شنید. نه، نه. يك و قتر يك همچو آدمی بود... يك همچو زنی هم بود، اما مدتها پیش از آنکه سالهای کندرو و دیرپای برج شمالی فرا رسد... از آن زمان قرن‌ها می‌گذرد. فرشته مهربان من، اسم شما چیست؟»

دختر جوان که بر اثر این لحن و رفتار سخت متأثر شده بود، در برابرش زانو زد و در حالی که هر دو دستش را باقیانه‌ای التماس‌آمیز به طرف سینه‌اش بالا آورده بود گفت:

«اوه، آقا، اسم را بعدها خواهید فهمید، و خواهید فهمید که مادرم کی بود، و پدرم کی بود، و چگونه من علم و اطلاعی از سرگذشت تلخ و محنتبارشان نداشتم؛ اما این چیزها را حالا نمی‌توانم توضیح دهم، این چیزها را در اینجا نمی‌توانم بگویم. در اینجا چیزی که می‌توانم بگویم و تنها تمنایی که از شما دارم این است که مرا در آغوش گیرید و مرا عنو کنید. مرا ببوسید، مرا ببوسید!»

موهای سپید و سر مرد و خالی از احساس در مرد با گیسوان تابان دختر که آن را گرمی می‌بخشید و روشنی می‌داد، گویی نور ملایمی بر او می‌تابید، در آمیختند. دختر در ادامه سخنان خویش گفت:

«حال اگر در لحن صدایم... من نمی‌دانم که اینطور است یا نه، ولی امیدوارم اینطور باشد... اگر در لحن صدایم شباهتی با صدایی که يك وقتی زمزمه آن به گوش شما چون نوای موسیقی بود حس می‌کنید گریه کنید! اگر در لمس گیسوان من چیزی را احساس می‌کنید که خاطره‌ی محبوبی را به

ذهنتان دعوت می کند که يك وقتی، آنگاه که جوان و آزاد بودید، بر آغوشتان می آسود در غم آن گریه کنید، گریه کنید! اگر با اشاره به خانه ای که در انتظار ماست و در آن بامتهای وظیفه شناسی و اخلاص، خود را وقف تأمین راحتی شما خواهم نمود - شما را به یاد خانه و کاشانه ای می اندازم که سالهای سال متروک ماند، حال آنکه قلب مصیبت زده و بینوای شما در غم دوری از آن می فرسود - در غم فقدان آن گریه کنید، گریه کنید!»

دستش را تنگ بر گردن پیرمرد حلقه کرده بود و او را همچون کودکی در آغوش خویش به این سو و آن سو می جنباند.

«... عزیزترین کسم، اگر بگویم که دوران ناراحتی و محنت شما سپری شده و من به این منظور به اینجا آمده ام که شما را از درد و ناراحتی برهانم و با خود به انگلستان ببرم تا در آرامش و صفا زندگی کنیم... اگر این سخنان موجب شوند به زندگی سودمند خود بیندیشید که به تباهی گراییده و به کشور زاد بومی خود فکر کنید که این همه در حق شما ستم روا داشته است آنوقت گریه کنید، گریه کنید! اگر موقعی که اسم خودم و اسم پدرم را که زنده است، و اسم مادرم را که دیده از جهان فرو بسته است به شما گفتم و دیدید که ناگزیرم در مقابل پدر پرافتخارم زانو بر زمین زنم و از او به خاطر اینکه روز همه روز تلاش نکرده و شب همه شب در غم سر نوشتش بیدار نشسته و به حالش نگریسته ام - چون عشق و محبت مادر بینوایم شکنجه ها ورنجهای وی را از من پنهان می داشت - طلب بخشایش کنم... آنوقت گریه کنید، گریه کنید! آنوقت به حال مادرم گریه کنید، به حال من گریه کنید! آقایان، خدا را شکر! نم اشکهایش را بر چهره ام و حق حق گریه اش را بر سینه ام احساس می کنم. اوه، ببینید، خدایا شکر، هزار و هزاران بار شکر!»

پیرمرد در میان بازوایش غنوده و چهره اش بر سینه اش فرو افتاده بود، و این صحنه چنان رقت انگیز بود و ستم ورنج عظیمی که آن را ملازمت می - کرد چندان وحشتناک بود که دو نفری که ناظر آن بودند، چهره شان را در

پس دست مخفی ساختند.

مدتی بود آرامش بر اتاقك حكمرما شده و آغوش متلاطم دختر و كالبد لرزان پيرمرد به آرامشی كه از پی هر طوفانی درمی رسد تمكین کرده بودند. و این خود كنایه از این است كه طوفان موسوم به زندگی سرانجام باید در آرامش و سكوت فرو نشیند. باری، هنگامی كه آرامش حكمرما شد، آقای لوری و دقارژ پیش آمدند تساهل و دختر را از زمین بلند كنند، چه پيرمرد اندك اندك از روی نیمكت لغزیده و بیهوش به زمین در افتاده بود و دختر برای اینکه سرش را بر بازوی خویش تکیه دهد باوی همراهی کرده بود، و اینك گیسوانش كه فرو ریخته بود، همچون پرده ای بین او و روشنائی حائل گشته بود.

آقای لوری كه در این ضمن چندین بار بینی خود را گرفته بود، بر روی شان خم گشته بود؛ دختر جوان دستش را به سوی او پیش آورد و گفت: «اگر بی آنكه ناراحتش می كردیم می شد ترتیبی داد بلافاصله از فرانسه خارج شویم، به طوری كه از همین در می توانستیم او را بیرون ببریم...» آقای لوری پرسید: «ولی كمی فكر كنید. به نظر شما برای يك چنین مسافرتی آمادگی دارد؟»

«در هر صورت از ماندن در يك همچو شهری نه این همه در نظرش وحشتناك بوده بهتر است.»

دقارژ، كه برای اینکه آنها را بهتر ببیند و صحبتشان را بشنود، زانو زده بود، گفت:

«دسته، خیلی هم بهتره. از هر لحاظ كه حساب كنید بهتره مسیو مانت از فرانسه برند. چه می فرمایید، یرم يك كانسكه و چندتا اسب كرایه كنم؟» آقای لوری، بی درنگ لحن معمول خویش را باز یافت و گفت: «این را می گویند كار، و حالا كه كاری باید به انجام برسد چه بهتر كه من به انجام برسانم.»

میسر مانت گفت: «پس لطفاً مارا در همین جا بگذارید. می بینید که چقدر آرام و آسوده است، از اینکه مارا در اینجا می گذارید هیچ ناراحت نباشد. جای نگرانی هم نیست. اگر در را قفل کنید که کسی مزاحم ما نشود تردید ندارم وقتی برمی گردید او را همان قدر آرام و آسوده خواهید دید که حالا می بینید. به هر حال، من تا شما برمی گردید از او مواظبت می کنم، و بعد فوراً او را از اینجا حرکت می دهیم.»

هم آقای لوری و هم دفارژ هر دو تاحدی با این نظر مخالف بودند و معتقد بودند که یکی از آن دو در اتاق بماند. اما چون فقط مسئله تهیه درشکه و اسب مطرح نبود و می بایست گذرنامه های لازم را نیز فراهم کرد و از طرفی چون روز به پایان خویش نزدیک می شد و وقت چندانی نبود، لذا قرار بر این شد که هریک قسمتی از کار را به انجام رساند - و در پی انجامشان شتابان بد راه افتادند.

هنگامی که تاریکی اندک اندک فضای اتاق را فرا گرفت، دختر در کنار پدر سر بر زمین نهاد. تاریکی عمیقتر و عمیقتر شد، و این دو همچنان خاموش به همان حال بودند تا نور از شکاف دیوار به درون تابید.

آقای لوری و مسیو دفارژ وسایل سفر را آماده کرده و بعلاوه مقداری نان و گوشت و شراب و قهوه گرم نیز با خود آورده بودند. مسیو دفارژ این چیزها را با فانوسی که بدست داشت روی نیمکت پیرمرد گذاشت - جزیک بستر چیز دیگری در اتاق نبود - سپس او و آقای لوری پیرمرد را بیدار کردند و کمکش کردند تا برپای خود بایستد.

هیچ هوش و فراست بشری قادر نبود با بررسی شگفتی بیعالت و مبهمی که بر چهره اش نقش بسته بود به کنه افکارش پی برد. اینکه آیا می دانست چه پیش آمده، و اینکه آیا می دانست آزاد است، مسائلی بود که هیچ فراستی قادر به درکشان نبود. خواستند با وی صحبت کنند اما او چنان آشفته بود و چندان در دادن جواب کندی به خرج می داد که باعث دهشت آنها گشت.

بهتر این دیدند که فعلا زیاد سر به سرش نگذارند. رفتاری بس آشفته و پریشان داشت: که گاه سرش را در میان دو دست می گرفت، و این چیزی بود که پیش از آن سابقه نداشت، ولی در عین حال پیدا بود که از صدای دخترش لذت می برد و همیشه هنگامی که صحبت می کرد به سوییچ بر می گشت.

باقیانه ای حاکی از فرمانبرداری، همچون کنشی که مدت ها عادت کرده باشد به فرمان دیگران تمکین کند، آنچه را که دادند خورد و نوشید و چیزهایی را که آورده بودند پوشید و به تمایل دخترش، که بازو در بازویش افکند، بامتهای آمادگی پاسخ گفت و دستش را در میان هر دو دست خود گرفت.

از پله ها پایین آمدند؛ مسیو دفارژ با فانوس در جلو و آقای لوری آخر از همه. هنوز بیش از چند پله پایین نیامده بودند که پیرمرد ایستاد و به سقف و دیوارهای اطراف خیره شد.

«پدر، اینجا را به یاد می آورید؟ آنوقتی را که از اینجا بالا آمدید به یاد می آورید؟»
«چه گفتید؟»

اما دختر هنوز فرصت تکرار سؤال را نیافته بود که پیرمرد زیر لب انکار سؤال تکرار شده باشد، گفت:

«به یاد می آورم؟ نه، یادم نمیاد. خیلی پیش بود.»

پیدا بود که از بیرون آمدن از زندان و انتقالش به این مکان کمترین خاطره ای ندارد. شنیدند زیر لب با خود می گوید: «شماره ۱۰۵، برج شمالی.» و هنگامی که به سرامون خویش نگریست، در واقع دیوارهای مستحکم قلعه ای را که مدت ها در برش گرفته بودند جستجو می کرد. همینکه به حیاط رسید خود به خود نواخت گامهایش تغییر کرد. زیرا می پنداشت پل متحرکی در سر راه دارد، و وقتی دید پلی در کار نیست و کالسکه را در خیابان بی در و پیکر به انتظار خویش دید، دست دخترش را رها کرد و باز سر را در میان دو دست گرفت.

کسی در حوالی در نبود و ذیرواحی در هیچیک از پنجره‌های عمارات اطراف به چشم نمی‌خورد، حتی رهگذری در خیابان نبود و سکوت و خلوتی غیرعادی بر آن حکمفرما بود. جزیک نفر کسی در چشم‌رس نبود، آن‌هم مادام دفارژ بود که به چارچوب در تکیه داده و مشغول بافتن بود و چیزی را نمی‌دید. زندانی پا به درون کالسکه نهاده و دخترش از پی‌اش داخل شده بود، آقای لوری در شرف دخول بود که بر اثر صدای التماس‌آمیز پیرمرد که ابزار کار و کفشهای ناتمامش را می‌خوست بر رکاب کالسکه از حرکت بازماند. مادام دفارژ بلافاصله خطاب به شوهرش گفت که می‌رود و این وسایل را می‌آورد و همچنان که مشغول بافتن بود از دایره نور چراغ دور شد و از حیاط‌گذشت و چند لحظه بعد وسایل را آورد و در کالسکه گذاشت، و دور شد و باز به چارچوب در تکیه داد - می‌بافت و چیزی را نمی‌دید.

دفارژ در صندلی کنار جایگاه کالسکه‌ران جای گرفت و به او دستور داد:

«دروازه شهر!»

کالسکه‌ران شلاق را به صدا درآورد و کالسکه از زیر چراغهایی که بر فراز خیابان تاب می‌خوردند لقی‌خوران دور شد. از زیر چراغهایی که بر فراز کوچه‌ها و خیابانها تاب می‌خوردند گذشتند، خیابانهای پرفروغ اعیان‌نشین و کوچه‌های فقرزده و تاریک و بی‌رنگ و رو را زیر پا نهادند و از کنار مغازه‌های روشن و مردم خوش و خوشدل و قهوه‌خانه‌های پر نور و سر در روشن تماشاخانه‌ها گذشتند و به دروازه شهر رسیدند. عده‌ای سرباز فانوس به دست در پاسگاه بودند.

«آقایان مسافرین، ورقه عبور!»

دفارژ از کالسکه فرود آمد و با قیافه‌ای جدی افسر را به کناری کشید و گفت:

«آقای صاحب‌منصب، ملاحظه فرمایید، این ورقه عبور آقای داخل

کالسکه است... آن آقای که موی سفید دارد. این اوراق را با خود او...

به من تسلیم کردند.»

آهنگ صدا را پایین آورد، جنب و جوشی در میان فانوسها در گرفت، بازوی سربازی، یکی از فانوسها را به دره نکانسکه برد و چشمانی که باین بازو پیوند داشتند، بآنکامی نه معمولی و عادی نبود، بر آقای سید مو نگر بستند. مأمور اونینفورم به تن گفت:

«درست است، بفرمایید!»

دفاژ گفت: «خدا به همراه!»

و کالسکه در زیر نور کورسوی ردیف کوتاهی از چراغهایی که بر فراز راه تاب می خوردند و لحظه به لحظه رنگ می باختند، دور شد و به قلمرو نور انبوه ستارگان رسید.

در زیر گنبد این انوار جاویدان، که بعضی از آنها چندان از این زمین کوچک ما دورند که دانشمندان می گویند معلوم نیست حتی نورشان به کشف آن نایل آمده باشد، و نقطه ای است در فضا که در آن هر کاری صورت می گیرد و هر رنجی تحمل می شود - باری، در زیر گنبد این انوار جاوید، سایه های شبانه، بزرگ و تیره بودند، و طی این فاصله زمانی سرد و توأم بایقرازی که تاسجرگاه ادامه داشت در گوش آقای جاوید لوری که رو به روی مردی که از مدار بیرون کشیده بودند نشسته بود و بر این نکته تأمل می کرد که چه استعدادهای عالی و ظریفی از وی ضایع شده و چه مقدار از آنها را ممکن است به وی بازگرداند سؤال و جواب آشنا طنین می افکند:

«امیدوارم به زندگی علاقه مند باشید؟»

«نمی دانه.»

کتاب دوم

رشته زرین

فصل اول

پنج سال بعد

بانک تلسن، واقع در حمواالی تمپل بار، حتی در سال ۱۷۸۰ نیز عمارتی قدیمی سا بود. محلی بود بسیار کوچک و تنگ و تاریک و بدتیافه. از لحاظ خصوصیات اخلاقی نیز جایی بود قدیمی مسلک، آنچنانکه شرکای بانک به کوچکی و تنگی و تاری و زشتی آن مباحات می کردند، حتی از اینکه در این خصال بر اقران خویش برتری دست بر خویشتن می یابیدند و معتقد بودند اگر از قوت این خصائص گاسته شود قدر و منزلت بانک کاهش خواهد پذیرفت. و این نه فقط عئیده ای صرف نبود بلکه مزاحی بود که آن را علیه کلیه مؤسساتی که وضع راحتتری داشتند به کار می بردند. می گفتند: تلسن جای احت نمی خواهد؛ تلسن به روشنائی احتیاج ندارد؛ تلسن به زرق و برق احتیاج ندارد. نوک^۱ و شریک یابرادران اسنوکر^۲ ممکن است به چنین چیزهایی احتیاج داشته باشند، ولی تلسن به حمد خدا نیازی به این قبیل چیزها ندارد!

هریک از شرکاء چنانچه پسرش سخنی از تجدید بنای بانک به میان

1) Noakes

2) Snook

می آورد وی را از ارث محروم می کرد. از این لحاظ مؤسسه مزبور با کشور متبوع خود برابر بود، زیرا او نیز اغلب فرزندان خویش را به خاطر طرح پیشنهاداتی در زمینه اصلاح وضع قوانین و عرف و عاداتی که از مدت ها پیش به زشتی گراییده بودند و هر قدر بیشتر به زشتی می گراییدند حرمت و منزلتی بیشتر می یافتند از ارث محروم می ساخت.

باین وصف پیدا است که بانك تلسن از حیث ناراحتی عالیترین نمونه کمال زمان بود؛ پس از اینکه دوی لجوج را، که گلویش خرخر می کرد، با زور می گشودید و در آغوش دو بله تلسن سقوط می کردید در دکانچه محتری به خود می آمدید که دو پیشخوان در آن جای داشت. در اینجا دو مرد کهنسال چک شما را چنان می لرزاندند که گویی به ورزش باد به لرزه در آمده بود؛ سپس در هر تو نور دو پنجره بسیار چرکین که همیشه در معرض رگبار گل و شل نلیت استریت^۱ بودند و وجود میله های آهنی و سایه غلبظ تمپل بار بر تیر گیشان می افزود، امضای چک را معاینه می کردند. اگر ماهیت کار طوری بود و ایجاب می کرد که به قسمت داخلی بانك بروید، شما را به پستویی در قسمتهای عقب می بردند تا در آنجا بر عمری که به عبث می گذشت بیندیشید، و سرانجام مدیر، دست در جیب، که آماده پرداخت و دریافت بود، فرا می رسید، حال آنکه شما به زحمت می توانستید در آن تاریک روشنی غم انگیز حتی نگاهی به قیافه اش بیفکنید. پولتان در کسوه های چوبی فرسوده و کرم خورده ای جای می گرفت و بیرون می آمد که هر گاه که باز بسته می شدند ذرات چوبشان به حلق و بینی راه می یافت. اسکناسهایی که می گرفتید بوی پوسیدگی می دادند، انگار می خواستند در لحظه تجزیه شوند و از هم پاشند و باز مبدل به کهنه و ژنده گردند. نقره آلاتان در کنار چاهکهای مستراح انبار می شد و ظرف یکی دوزخ به یمن قرب جوار این مصاحبان ناجور برق و جلای خویش را از دست می داد. قباله ها و اسنادتان در مخازنی جای داده می شد

1) Fleet Street

که از آشپزخانه‌ها و ظرفشوییها فراهم آمده بود. این اسناد پوستی نیز ظرف چند روز بر اثر فشار همدیگر می‌فرسودند و هوای بانکه را به‌بوی چربی خویش می‌آلودند. جعبه‌های سبکتر محتوی اسناد خانوادگی در طبقه بالا و در اتاقی که در آن از خوراکی اثری نبود و میز ناهارخوری طویلش ناهاری به‌خود ندیده بود، انباشته می‌شد. آنجا که حتی در سال ۱۷۸۰ هم نخستین نامه‌هایی که معشوقه‌های سابق یا کودکان خردسالان به شما نوشته بودند، همین اواخر از شر نگاهنای خیره‌ای که از پنجره به‌درون می‌نگریستند و از کلمه‌هایی بود که با قساوت و وحشیگری درخور حبشی‌ها و آشانتی‌ها بر تمیل‌بار به‌تماشا گذارده می‌شدند خلاصی یافته بودند.

ولی در حقیقت، در آن ایام اعدام در هر حرفه و پیشه‌ای داروی رایج زمان بود و طبیعی است از نظر تلسن و نیز از نظر قوه‌ممتنه، مرگ‌داری طبیعی بود، و لذا مجازات کسی که سند جعل می‌کرد، یا اسکناس قلب به‌جریان می‌انداخت، یا به‌طور غیرمجاز نامه‌ای را می‌گشود، یا دله دزدی که چهل شلینگ و شش پنس می‌دزدید، یا ییکاری که اسبی را در نگه می‌داشت و با آن فرار می‌کرد، یا کسی که يك شلینگ پول قلب می‌ساخت، و بالاخره هر کسی که سه چهارم نتهای يك گام کامل جنایت را به‌نوا در می‌آورد، اعدام بود. نه‌اینکه اعدام و مرگ در امر جلوگیری از این حوادث سودمند بود، نه - و شاید بی‌مناسبت نباشد بگویم که درست عکس این بود - منتها چیزی بود که به‌هر حال به‌ناراحتی و دردسر قضیه خاتمه می‌داد و چیزی باقی نمی‌نذاشت که بعدها مایه ناراحتی خیال باشد. از این قرار، بانکه تلسن نیز به‌شیوه خود و مانند سایر مؤسسات تجارتی معاصر خویش آن‌قدر از مردم کشته بود که اگر سرهایی را که در مقابلش به‌خاک افکنده بودند، به‌عوض آنکه در خلوت از سر بازکنند بر تمیل بار می‌چیدند، به‌احتمال قوی، و به‌شیوه‌ای پرمعنا، مانع از دخول آن اندك نوری می‌گردید که به‌طبقه اول راه می‌یافت.

(۱) Ashanti یکی از مستعمرات بریتانیا در شمال ساحل طلا؛ مردم این سرزمین.

سالخوردگانی که در انواع بستوها و صندوقخانه‌های تیره و تار روزگار به سر آورده بودند امور جاری بانک را بامنتهای متانت به انجام می‌رساندند. بانک تلسن، شعبه لندن، هنگامی که کارمند جوانی را به خدمت می‌پذیرفت تا پیر نمی‌شد او را از انتظار مخفی می‌داشت، بدین معنی که او را همچون قطعه‌ای پنیر در جاهای تاریک نگه می‌داشت تا کنک آبی رنگ تلسن بر سر و رویش می‌نشست و طعم و مزه‌اش جا می‌افتاد، و فقط آنوقت بود که اجازه می‌داد در حالی که محو مطالعه دفاتر بزرگ و غرق در امور مؤسسه است آفتابی شود.

در خارج بانک - امانه در داخل، مگر آنکه احضار می‌شد - مردی بود که انواع و اقسام کار از قبیل حملی و پیغامبری و اموری از این قبیل به وی محول می‌شد و در واقع به مثابه تابلوی زنده مؤسسه بود. طی ساعات کار اداری هرگز از محل خویش غیبت نمی‌کرد، مگر اینکه پی فرمانی فرستاده می‌شد، که در آن صورت پسرش که بچه دوازده ساله ژولیده مویی بود جایش را می‌گرفت. از ظواهر امر چنین برمی‌آمد که تلسن وجود این شخص را بر خویشتن هموار می‌نمود، اما بانک همیشه وجود کسی را در این سمت بر خویشتن هموار کرده و زمان و مقتضیات زمان همیشه یکی را به اشغال این سمت سوق داده بود. نام خانوادگی این شخص کرانچر^۱ بود و در کودکی هنگامی که به وکالت از جانب وی روی از نمر و الحاد گردانده بودند، کلیسای شرقی هاندس دیچ^۲ نام تعمیدی «جری» را بروی نهاده بود. محل وقوع ماجرا: خانه آقای کرانچر واقع در «هنگینگ سور دالی»^۳ وایت فرایرز^۴، زمان وقوع: ساعت هفت و نیم صبح یکی از روزهای طوفانی ماه مارس سال ۱۷۸۰ میلادی (آنادومینی^۵) - که آقای کرانچر آن را

1) Cruncher 2) Houndsditch

3) Hanging - Sword Alley 4) Whitefriars

۵) Anno Domini پس از میلاد مسیح، میلادی. معنی لغوی آن «در سال خداوند» است.

آنادومینو تلفظ می کرد و ظاهر آگمان می کرد که عصر مسیحیت از زمانی آغاز گشته که خانمی بازی را اختراع کرده و نام خود را بر آن نهاده است.

خانه آقای کرانچر در محله خوش آب و هوایی نبود و تعداد اتاقهای آن، حتی اگر پستی و بلندی را بایک جام شیشه بتوان اتاق به حساب آورد، ازدو در نمی گذشت. اما وضع نگهداریشان بسیار بدقاعده بود؛ هر چند هنوز اول صبح و هوا طوفانی بود، اتاقی که آقای کرانچر در آن بر تخت خواب آرامیده بود مدتی بود تمیز گشته و میزن خراشیده اتاق با سفره تمیز و قنجانها و نعلبکیها تزیین گشته بود. آقای کرانچر در زیر حاف چهل تکه خود، همچون لوده ای که جامه رنگارنگ بر تن کرده باشد، استراحت کرده بود. خواب بود، اما کم کم لولیدن آغاز کرد و از این به آن پهنو غلتید و بالاخره سرش را باموهای سیخ شده ای که می نمود می خواهند ملاقه را ریش ریش کنند از زیر لحاف درآورد و بالحنی معجب آمیز و آهنگی خشماگین گفت:

«دهه! باز هم که شروع کردی!»

به شنیدن این سخنان زنی که ظاهرش نشان می داد زن زحمتکش و مرتبی است و در گوشه ای زانو زده بود و نماز می خواند، شتابزده از جای برخاست؛ معلوم شد که روی سخن آقای کرانچر با او است.

آقای کرانچر، در جستجوی لنگه کفشی به اطراف نظر افکند و گفت:

«ها! باز هم شروع کردی. آره؟»

پس از دومین سلام بامدادی که بدینسان بر زبان آمد لنگه کفش را به سوی زن پرتاب کرد و سومین سلام بامدادی را اجرا نمود. لنگه کفش، بسیار گل آلود بود و مساله غریبی را در زندگی خانوادگی آقای کرانچر پیش می کشید، زیرا هر روز پس از خاتمه ساعات کار اداری با کفش تمیز به خانه می آمد و اغلب صبحها که از خواب بر می خاست همان کفشها را گل آلود می یافت.

آقای کرانچر که تیرش به خطا رفته بود محتوی سؤال را تغییر داد و

گفت:

«ارنعت، چه کار داشتی می کردی؟»

«داشته نماز می خوندم.»

«آره جون خودت، نماز می خوندی! ماشالله چه زن مؤمنی! ولی

می خواهم بدونم منظورت از اینکه میری اونجا چقدره می زنی و دعای شر
می کنی حیه؟»

«من دعای شر نمی کردم، دعای خیر می کردم.»

«خیر، اینطور نیست. تازه گیرم اینطوره که میگی، کی بهت گفته بکنی؟

ببین! جری کوچولو، می بینی مادرت چه زن خوب و نازنینیه! میره می شینه
دعا می کنه که پدرت از نون خوردن بیفته! آره پسر، ماد، وظیفه شناسی
داری. مادر باخدایی داری که چقدر می زنه که خدا این یه لقمه نونم از دهن
پسری که یه دونه اش بگیره.»

آقای کرانچر که جز یکه لا پیرهن چیزی به تن نداشت، این اظهار را
سخت به دل گرفت و به مادرش پریه و مخالفت خویش را با هر گونه نماز و
ادعیه ای ابراز داشت.

آقای کرانچر در ادامه سخن گفت: «خوب، زنیکه از خود راضی، تو
فکر می کنی این دعاها تو چقدر میارزه؟ بگو، یه قیمت روش بذار!»

«هیچی، ولی از دل بر میان، به غیر از این ارزشی ندارن.»

آقای کرانچر تکرار کرد: «به غیر از این ارزشی ندارن! آگه همینده که
به پاپاسی هم نمیارزن. ولی حالا هر طور که می خواد باشه، من نمی خوام
نسی از من دعا بکنه، فهمیدی؟ من یکی قبول نمی کنم. من نمی خوام با این
بازیهای زیرجلی تو بیچاره بشم. آگه هم اصرار داری چقدر بزنی و دعا
بکنی اقلاً در حق شوهر و بچه ات دعای خیر بکن. من آگه یه زن طبیعی
داشتم و پسر من یه مادر طبیعی داشت شاید همین هفته گذشته به عوض اینکه
به خاطر دعاهاش بیچاره شم یه پولی گیرم اومده بود.»

آقای کرانچر که طی تمام این مدت به پوشیدن لباس مشغول بود در دنباله بیانات خویش افزود: «لعنت بر شیطان! همین هفته گذشته با همین دعا خوندنها و بازیها بهترین شانس که ممکنه به یه کاسب شریف رو بیاره تبدیل شد به یه بدیاری. جری، پسر، بلندشو لباساتو بپوش و تا من کنشهامو تمیز می‌کنم مواظب مادرت باش؛ اگه دیدی که باز می‌خواد چندک بزنه و دعا بخونه خبرم کن.»

در اینجا آقای کرانچر باز رو به زنش کرد و گفت: «برای اینکه درست گوشاتو واکن، دیگه اجازه نمی‌دم کسی جلو راهم سنگ بندازه. من به همون اندازه که یه گاری هست لق و زهوار در رفته هستم، و به همون اندازه هم که «تاتوره» هست خوابالو دم؛ و اعضای بدنه به قدری خسته‌س که اگه به خاطر دردش نبود نمی‌دونستم کدومهاش مال منه و کدومهاش مال کتبی دیگه... با این وجود هرچی جون می‌کنم چیزی عایدم نمی‌شه، و از سایه می‌خورم؛ و من خیال می‌کنم از کله سحر قابوق سگ همینطور مشغول بودی که نذاری چیزی عایدم بشه. ولی ارعنوت خانوم، دیگه قبول نمی‌کنم... خوب حالا باز هم حرفی داری!»

پس از آن نیز زیر لب عباراتی می‌پراکند از این قبیل: «آه! بله! خیلی هم یا خدایی! اصلا حاضر نیستی علیه مصالح شوهر و بچه‌ات یه قدم برداری! آره... از تو یکی ساخته نیس.»

آقای کرانچر پس از اینکه آخرین جرعه کنایه را از چرخ سمباده خشمش بر سر زن بینوا فرو بارید مشغول تمیز کردن کنشها و آماده شدن برای کار گردید. در این ضمن پسرش، که کله‌اش بامیخهای نازکتری آرایش یافته بود و همچون پدرش چشمان نزدیک به هم داشت، همانگونه که پدرش خواسته بود مادرش را می‌پایید. و هرچند گاه از پستویی که خوابگاهش بود و اکنون در آن مشغول شستشو بود بیرون می‌دوید و فریاد می‌زد:

«ماما، باز می‌خواهی چندک بزنی... اوی، بابا!»

وزن بینوا را سراسیمه می‌کرد، و پس از هریک از این اعلام خط‌های قلابی درحالی‌که پوزخندکی به لب داشت به سر جای خود باز می‌گشت. د. خلق و خوی آقای کرانچر، هنگامی هم‌که به صبحانه نشست - ملایمتی پدید نیامده بود، و موقعی که زفش دعای سفره را خواند به شدت بر آشنت و گفت:

«دهه! ارنعوت، چیکار داری میکنی؟ بازهم شروع کردی؟»

زفش توضیح داد که کاری نکرده و فقط طلب برکت کرده است. آقای کرانچر، درحالی‌که به اطراف می‌نگریست، توگویی متوقع بود نان روی میز بر اثر این دعا ناپدید شده باشد، گفت:

«منی‌خواه طلب برکت کنی! من نمی‌خواهم زنده‌گیم ازهم‌پاشه. من نمی‌خواهم اون به تیکه نونی هم‌که دارم از سر سفره‌ام غیب بشه. بشین سرجات، و تکنون نخور!»

وبا جشمان سرخ و خون‌گرفته، گویی تمام مدت شب را بیدار بوده و، عیاشی به‌سر آورده است، نشست و همچون جانوری که در قفس کرده باشند در حالی‌که می‌غرید به‌گاز زدن به لقمه‌ها پرداخت. حوالی ساعت نه به ملایمت گراید و پس از اینکه قیافه ظاهر خود را به صورت کاسب شریفی که خویشان را بدان متصف می‌ساخت درآورد به‌سوی محل کار به‌راه افتاد. اما هرچند خویشان را کاسی شریف می‌خواند این اشتغال را مشکل می‌شد کار خواند. تمام موجودی او عبارت بود از یک چارپایه، که از مندلی بستی شکسته‌ای فراهم آمده بود و جری کوچولو هر روز صبح همچنانکه در کنار پدر راه می‌پیمود آن را به بانک، به زیر پنجره‌ای که به تمپل بار نزدیکتر بود، می‌برد که در آنجا به اضافه یک مشت کاهی که از ارباب رهگذری می‌ریخت و به مصرف گرم کردن ناهای این کارمند هزار بشه می‌رسید، خیمه و خرگاه آقای کرانچر را تشکیل می‌داد؛ و در این قرارگاه، آقای کرانچر در نظر ساکنان فلیت استریت و تمپل بار به اندازه خود «بار» سرشناس و تقریباً همانقدر هم

باری، جری در آن صبح طوفانی ماه مارس، به موقع یعنی در ساعت نه و ربع کم در جایگاه خویش مستقر شد تا به احترام کارمندان سالخورده‌ای که به درون می‌رفتند کلاه از سر برگیرد - جری کوچولو نیز معمولاً در کنار پدر می‌ایستاد، البته جز در مواقعی که در اطراف بار می‌پلکید و صدمات روحی و جسمی شدیدی به کودکان رهگذری که خردسالتر از او ولذا برای این منظور مناسب‌تر بودند، وارد می‌ساخت. پدر و پسر، که فوق‌العاده به هم شباهت داشتند، خاموش به‌رفت و آمد صبحگاهی مردم می‌نگریستند؛ در این مواقع ده سرهاشان مانند چشمانشان به هم نزدیک بود، شباهت عجیبی به یک جفت بوزینه پیدا می‌کردند، و این شباهت، حال که جری بدراسه پوشالی را دندان می‌زد و تف می‌کرد و جری پسر با همان دقتی که دیگران را تماشا می‌کرد او را می‌پایید به هیچ روی تخفیف نمی‌یافت.

کَلَّهٔ یکی از بیکهای داخلی بانک از لای در پدیدار شد و صدا زد:
«باربر میخوان!»

«جونم بابا! ایشاله که نون و آب داره!»

جری پسر پس از اینکه برای پدر بدینسان آرزوی موفقیت کرد خود بر چارپایه مستقر شد و ساقهٔ پوشالی را که پدرش دندان زده و تف کرده بود از زمین برداشت، و به تأمل پرداخت، و همچنانکه بر آن می‌نگریست زیر لب گفت:

«همیشه زنگ زده! انگشتاش همیشه زنگ زده! بابا این همه زنگو از کجا میاره؟ اینجا که آهنی نیست که زنگ بهش باشه!»

فصل دوم

تماشا

یکی از کارمندان سالخورده بانک خطاب به جری گفت: «می دانید که اولد بیللی کجاست؟»

جرى باقیافه‌ای نسبتاً تلخ جواب داد: «بله، آقا. البته که می‌دونم.»

«بسیار خوب! آقای لوری را هم که می‌شناسید؟»

جرى با لحن گواهی که در محل مزبور با بی‌بی میلی اقامه شهادت کند گفت:

«بله، آقا. آقای لوری را از «بیلی» هم بهتر می‌شناسم - خیلی بیشتر و بهتر از اونچه که یک کاسب شریف بخواد با بیلی آشنا باشه.»

«بسیار خوب. وقتی دری‌را که شهود از طریق آن به محکمه داخل می‌شوند پیدا کردید این یادداشت را که مال آقای لوری است به دربان نشان می‌دهید و او به شما اجازه می‌دهد داخل شوید.»

«توی محکمه، آقا؟»

1) Old Bailey محکمه جنایی انگلیس واقع در لندن، در خیابانی به همان نام در حوالی کلیسای سن پل.

« بله، توی محکمه. »

چشمان آقای کرانچر انگار قدری به هم نزدیکتر شدند و از هم پرسیدند:
« ها، موضوع از چه قراره؟ »

در نتیجه این مشاوره پرسید: « آقا، نو محکمه بمونم؟ »
« حالا می گویم چه کار بکنید. دربان، این یادداشت را برای آقای
لوری می فرستد، شما هم باحکات و اشاراتی که می کنید توجه آقای لوری
را جلب می کنید. به ایشان می فهمانید که آنجا هستید. وبعد در همانجا می-
مانید تا شمارا صدا بزنند. »

« آقا، همین؟ »

« بله، همین. مایلند کسی را دم دست داشته باشند، و این یادداشت
هم برای این است که بدانند شما آنجا هستید. »

مپس کارمند سالخورده سرفرصت و باتأمل یادداشت را تا که د و عنوان
روی پاکت را نوشت؛ هنگامی که جیان عمل به استناد از کاغذ خشک کن
رسید آقای کرانچر اظهار داشت:

« گمون می کنم پرونده ای که امروز مطرحه جعل اسناده؟ »
« خیانت به مملکت. »

« یعنی چار شقه کردن - عمل وحشیانه ای است آقا! »

کارمند سالخورده، نگاه تعجب آمیز شبیه های عینکش را متوجه او
ساخت و گفت:

« قانون مقرر داشته - قانون. »

« به نظر من این خشونت قانونو می رسونه که می گه به آدمی را شقه
کنن. آقا، کشتن خودش عمل خشنه، شقه کردن دیگه از اون بدتر. »

کارمند سالخورده جواب داد: « نه، اینطور نیست. از قانون نباید بد
گفت. دوست عزیز، این نصیحت را از من بپذیر. تو مواظب خلق و گلوی
خودت باش قانون خودش هوای خودش را دارد. »

جری گفت: « آقا، چیزی که برای حق و گلوی من ضرر داره نم ورطوبته. خودتون قضاوت کنین که امرار معاش با این وضع چطور چیزیه. » کارمند سالخورده گفت: « خوب، خوب، هر کس ازیک راه امرار معاش می کند. بعضی با نم ورطوبت، بعضی از طریق کارهایی که یانم ورطوبت - و کار ندارند. به هر حال، این هم نامه، یرو بینم. »

جری نامه را گرفت و درحالی که ادب و احترامی که ازقیافه ظاهرش می تراوید با ادب و احترامی که درباطن نسبت به وی احساس می کرد هماهنگی چندانی نداشت، پیش خود گفت: « توهم آدم جفنگ بیخودی هستی! » تعظیمی کرد و مقصد حرکت را عبوراً به پسرش اطلاع داد و به راه خود رفت.

آن روزها محکومین را درتای برن^۱ به دار می آویختند، ولذا خیابان چسبیده به « نیو گیت » هنوز آن شهرت و معروفیتی را که بعدها کسب کرد تحصیل نکرده بود. اما خود زندان، محل زشت و شرم آوری بود و در آن انواع تبه کاری و شرارت به وقوع می پیوست و پرورشگاه اقسام امراض مهلك بوده. همین امراض بازندانیان به محکمه راه می یافت و گاه از همان جایگاه متهمین به حضرت قاضی القضاات حمله ر می شد و جناب ایشان را از مسند به زیر می کشید. بارها اتفاق افتاده بود که قاضی سیه کلاه، با قرائت حکم اعدام محکوم، فرمان هلاک خویش را نیز قرائت کرده و این فرمان حتی بشر از حکم نخستین به موقع اجرا درآمده بود. از سایر جهات، اولدیلی به حیاط یک مهمانسرا شبیه بود که از آنجا مدام مسافرانی رنگ و رو باخته، با ارا به یا کالسکه خارج می شدند و به جهان دیگر می شتافتند. دومیل و نیمی راه از خوابانها و شوارع عام را طی می کردند و در سر راه خود احياناً اشخاص معصوم و بی آزاری را له می کردند و می گذشتند. عادت، نیروی عجیبی است، و چه مطلوب است که این نیرو صرف کار نیک شود. نیو گیت، همچنین از نظر قاق^۲

1) Tyburn

(۲) جارجوبی که سوراخهایی داشت و سر و دست گناهکاران را در آن سوراخها می کردند و نگه می داشتند تا مردم آنان را تماشا کنند.

که رسمی داعیانه و دیرینه بود، حد و میزان عقوبت ورنج آن را کسی نمی-
توانست پیش‌بینی کند، شهرت و معروفیت به سزا داشت. همچنین به سبب
تخته شالاش که آن نیز رسمی دیرینه و خردمندانه است و صرف نگاهش، در
حین عمل، به تهذیب روح و تلطیف احساس کمیت می‌کند. و نیز به لحاظ
معاملاتی که در زمینه تعیین خونیها صورت می‌گرفت - و این نیز البته جزء
دیگر از خردی است که از نیاکانمان به ما به ارث رسیده است و خود به‌خود
مردم را درازاء گرفتن پول به ارتکاب جنایات مدعش سوق می‌دهد - بند آوازه
بود. روی هم رفته اولدیلی آن زمان تصویر جامع و کامل این حکم بود که
می‌گوید: «آنچه هست برحق است.» و این کلام تصاری است که اگر به این
نتیجه ناراحت‌کننده رهنمون نمی‌شد و مفهوم نهایی آن این نمی‌بود که «هیچ
چیز نبوده که برحق نبوده باشد» همان‌قد که تقطع است جفتک نیز می‌بود.
باری، آقای کرانچر با مهارت و زبردستی آدمی که عادت دارد به
این که راه خویش را از میان جماعات بگشاید راهش را از میان جمعیت کثیفی
که بر این صحن زشت پخش گشته بود گشود و دری را که می‌جست یافت
واز دریچه‌ای که بر آن تعبیه شده بود نامه را به دربان داد. علت این قید-
و بند این بود که در آن ایام مردم برای دیدن نمایشات اولدیلی پول می-
دادند، درست همانگونه که برای دیدن نمایشی در بدلم^۱ می‌دادند، با این
تفاوت که بلیط اولدیلی به مراتب گرانتر از بدلم بود. به همین جهت تمام
درهای اولدیلی بسته بود و سخت محافظت می‌شد، جز درهایی که مجرمین
را از آنها داخل می‌کردند: اینها همیشه چارطاق بودند. پس از مقداری مصلی
و تأخیر، در به اکراه برپاشنه خود چرخید و اندکی باز شد، آنقدر که آقای
کرانچر خود را لوله کند و به محکمه راه یابد.

از شخصی که در کنارش قرار گرفته بود به نجواب رسید: «چه پرونده‌ای

مطرحه؟»

1) Bedlam

« تا حالا هیچی. »

« قراره چه پرونده‌ای مطرح بشه؟ »

« خیانت به مملکت. »

« پس یارو را شفه می‌کنن، نه؟ »

مرد مزبور با رغبت عجیبی جواب داد: « آره! اول اونو با ارباب مخصوص محکومین می‌برن و دارش می‌زنن، تانیمه‌جون میشه، بعدش پاییش می‌کشن و جلو چشم خودش تیکه تیکه‌اش می‌کنن، و بعدش همونطور که داره زل زل نگاه می‌کنه دل وروده شو میکشن بیرون و آتیش می‌زنن، بعدش سرشو از تنش جدا می‌کنن، و بعد شقه شقه‌اش می‌کنن. آره، حکمی که میدن اینه. »

جری برای اینکه کلام گوینده را مفید به شرطی کرده باشد افزود:
« منظورت اینه که اگه محکوم بشه، نه؟ »

طرف در جواب گفت: « خیالت تخت باشه! محکومش می‌کنن. »
سخن که بدینجا رسید توجه آقای کرانچر از موضوع گفتگو منحرف شد و به دربان معطوف گشت که با نامه‌ای که آورده بود به سوی آقای لوری پیش می‌رفت. آقای لوری در میان آقایان کلاه گیس به سر، پشت میز نشسته بود: نزدیک آقای کلاه گیس به سری که وکیل مدافع زندانی بود و تلی از کاغذ و نوشته در جلوش بود و موقمی که آقای کرانچر نگاهش کرد، یا بعد از آن، می‌نمود تمام دقت و توجهش را به سقف تالار محکمه معطوف داشته است. جری، پس از چندین بار سرفه کردن و جانم خارا اندن و اشاره با دست موفق شد توجه آقای لوری را، که از جای برخاسته بود و در جستجوی او چشم به اطراف می‌گرداند و هنگامی که او را دید به نشانه اینکه او را دیده است با سر اشاره خفیفی کرد و مجدداً نشست، به خود بطلب کند.

مردی که جری او را مخاطب ساخته بود از او پرسید: « اون آقا با این پرونده چه ارتباطی داره؟ »

جری گفت: « راستش، نمی‌دونم. »

« میشه بگین که شما خودتون با اون چه اوتباطی دارین؟ »

جری گفت: « راستشو بخواین اینم نمی‌دونم. »

ورود قاضی و جنب و جوشی که متعاقب آن درگرفت، و نیز مستتر شدن تماشاچیان، به این گفتگو پایان داد. اندکی بعد، جایگاه متهمین مرکز عمده توجه گشت. دو محافظی که در آنجا ایستاده بودند بیرون رفتند؛ زندانی به سوی جایگاه متهمین هدایت شد. نگاه همه حاضران، جز آقای کلاه گیس به سری که به سقف می‌نگریست به وی دوخته شد و نفسها همچون امواج دریا یا وزش باد یا شعله آتش به سوی شعلیدن گرفت. چهره‌های مشتاق، از هر گوشه و کناری و از کنا، هرستونی، درحالی که آثار فشار بر آن‌ها هویدا بود سرک می‌کشیدند تا وی را بانگاهی ببینند؛ تماشاچیان که در ردیفهای عقب نشسته بودند به پا خاستند، مبادا که سرسوزنی از قیافه اش را از نظر دوردارند؛ مردمی که بر کف تالار محکمه نشسته بودند دستشان را بر شانه جلویها قرار داده بودند و می‌کوشیدند به قیمت ناراحتی هر کس که باشد اورا سیر ببینند؛ مردم بر پنجه پا ایستاده بودند، بالای طاقچه و پیشامد گیهای دیوار رفته بودند و بر هر چیز و هیچ چیز تکیه می‌کردند تا اورا چنانکه باید و شاید ببینند. جری نیز در میان عده اخیر الذکر، که همچون میخچه‌هایی بقرار از دیوار نیوگیت بیرون زده بودند، ایستاده بود و نفس آلوده به بوی آبجویی را که ضمن راه خورده بود براومی‌دمید و بابوی آبجو و جین^۱ و جای و قهوه و سایر بوهایی که از دهن دیگران به سویش، وان بود و بر پنجره‌های پشت سرش می‌شکست و صورت مه و قطرات کثیفی به خود می‌گرفت درمی‌آمیخت.

موضوع تمام این خیره‌نگریستنها و نفس‌دمیدن‌ها جوانی بود تقریباً بیست و پنج ساله، خوش ریخت و خوش قیافه، که گونه‌های آفتاب سوخته و چشمان تیره داشت. وضع ظاهرش نشان می‌داد که آدم خانواده‌داری است.

(۱) Gin عرقاردهج.

لباس مشکی ساده یا خاکستری بسیار تیره به تن داشت: موهایش را که بلند و تیره بود، بیشتر به منظور راحتی تا آرایش، بانواری در زیر سر جمع کرده بود؛ و چون هیجانات روحی از خلال عروپوشی که بر بدن باشد جلوه می کنند، لذا پدیدگی رنگی که ناشی از وضع خاص وی بود از تیرگی پوست چهره اش می گذشت و بر گونه اش رخ می نمود و نشان می داد که روحی دارد به نیرومندی خورشید. از سایر جهات، کاملاً آرام و خویشتن دار بود. سری در برابر قاضی فرود آورد و آرام بر جای ماند.

علاقه ای که مردم را برانگیخته بود تا بر این مرد خیره شوند و نفس خویش را بر او بدمند از آن نوعی که موجب اعتلای آدمی می گردد نبود. اگر در معرض حکم خفیفتری بود و احتمال این می رفت که از تحمل قسمتی از تفصیلات مخوفی که مذکور افتاد معاف گردد، به همان میزان از جاذبه اش کاسته می شد. این شکل و قیافه ای که می بایست به این سرنوشت دچار آید و به این نحو شرم آور خرد و ریز گردد، تماشا داشت؛ این موجود فنانا پذیری که بنا بود بد انسان شقه شود و اعضا و جوارح وجودش از هم جدا گردد مایه شور و هیجان بود. هر رنگ و روغنی هم که تماشاچیان، بر حسب قدرت و مهارتی که در خود قریبی داشتند، بر علائق خویش می کشیدند این علاقه در اصل و اساس خود علاقه ای وحشیانه بود.

سکوت بر تالار حکم فرما شد! چارلز دارنی^۱، روز قبل منکر ارتکاب گناهی شده بود که در ادعای نامه دادستان به وی اسناد داده می شد. ادعای نامه در لغافه جملات مطمئن و مسجع و مقفای خود، وی را متهم می داشت به اینکه نسبت به اعلیحضرت قوی شوکت همایونیخت و قس علی ذلک مرتکب خیانت گردیده و در مواقع متعدد و به وسایل مختلف به لوئی^۲ پادشاه فرانسه، در جنگ با اعلیحضرت قوی شوکت همایونیخت و قس علی ذلک مساعدت کرده است - بدین معنا که بارقت و آمد میان مستملکات اعلیحضرت قوی شوکت

1) Charles Darnay

2) Louis

همایونبخت و قس علی ذلک و قلمره حکومت لوئی فرانسوی مذکور، در منتهای خبائث و دنائت و خیانت و دیگر صفات مشابه، میزان و استعداد قوایی را که اعلیحضرت قوی شوکت همایونبخت و قس علی ذلک جهت اعزام به کانادا و آمریکای شمالی تهیه دیده اند بر لوئی فوق الذکر مکشوف ساخته است. جری، یاموهایبی که باشنیدن اصطلاحات قانونی لحظه به لحظه میختر می شد، بارضایت خاطر بسیار از این موارد آگاه گردید و دریافت که شخص مورد بحث، متهم مذکور، چارلز دارنی فوق الذکر، در پیش چشمش محاکمه می شود و هیئت منصفه مراسم تحلیف را به جای می آورد و آقای مدعی - العموم آماده ایراد نطق می گردد.

متهم، که هریک از حضار وی را در عالم خیال به دار می آویخت و گردن می زد و چهار شقه می کرد (واو خود نیز می دانست که در خیال تماشاچیان چنین می گذرد) در این احوال نه وضعی از خود بروز می داد و نه قیافه هنرپیشگان به خود می گرفت. آرام بود و بادقت و علاقه ای توأم با متانت، تشریفات افتتاحیه را نظاره می کرد. ایستاده بود و هر دو دستش را بر پاریکه چوب جلو خود تکیه داده بود، باچنان آرامشی که حتی یک برگ از نباتات خوشبویی که بر آن بود تکان نمی خورد. در آن ایام برای احتیاط و به منظور جلوگیری از بوی تعفن و انتقال بیماریهای زندان در هر گوشه و کنار محکمه نباتات خوشبو قرار می دادند و کف تالا را سرکه می ناشیدند.

برای اینکه محل زندانی روشن باشد، آینه ای بر فراز ج. ایگاهش نصب شده بود که گروه پیشماری از تبهکاران و بینوایان در آن منعکس گشته و از سطح آن و نیز از روی این زمین گذشته و رفته بودند؛ و اگر سطح این آینه نیز همانگونه که اقیانوس روزی جسد مغروق را به ساحل می افکند سیمای مردگانی را که بر آن گذشته بود منعکس می ساخت بی شک این محل مخوف پاتوق گروه کثیری از ارواح می بود. به احتمال احساسی زودگذر از تنگ و رسوایی، که شاید منظور از تعبیه این آینه برانگیختن آن بود، وجود زندانی

را در نور دید. اما هر چه بود، هنگامی که در محل خود جا به جا شد از وجود نوری که چهره اش را روشن می داشت آگاه شد و سر برداشت و به بالا نگریست. هنگامی که آیندرا دید از شرم برافروخت و دست راستش شاخه های علف را اندکی پس زد.

با این عمل تصادفاً رویش متوجه آن تست از محکمه شده که در سمت چپ وی بود. در کنجی، نزدیک جایگاه قاضی، تقریباً در سطح دیدش، دوتن نشسته بودند که نگاهش بیدرنگ بر آنان قرار گرفت. این عمل به حدی چشمگیر و تغییر حالتی که از پی این احوال آمد چنان محسوس بود که کلیه نگاههایی که بروی دوخته شده بود متوجه آنان گشت.

خانم جوانی را دیدند که اندکی بیش از بیست سال داشت، و پیرمرد محترمی که بی شك پدرش بود و قیافه اش به سبب موهای سفیدی که داشت و نیز حالت غیر قابل وصفی که بر چهره اش سایه افکنده بود بسیار جالب بود، و این حالت مبین يك احساس تند نبود بلکه نتیجه نوعی استغراق بود. هر گاه که این حالت بر چهره اش راه می یافت پیر می نمود ولی مواعی که نبود - یادامنه اش قطع می شد، همچنانکه اکنون به مدت لحظه ای چند بر اثر گفتگوی بادخترش قطع شد - قیافه مرد جوانی را می یافت که بهار عمر را پشت سر نهاده باشد.

دخترش در کنارش نشسته و دستی را در بازویش افکنده و دست دیگرش را بر آن قرار داده و از هول این صحنه و احساس رحم و شفقت نسبت به متهم، خود را به او چسبانده بود. پیشانی اش معرف چنان وحشت و رافتی بود که به چیزی جز خطری که متهم را تهدید می کرد توجه نداشت، و این حالت به حدی آشکار و به اندازه ای طبیعی بود و با چنان قوت و قدرتی جلوه می نمود که تماشاچیان، که کمترین ترحمی نسبت به وی در خویشتن احساس نکرده بودند، بادیدن او متأثر شدند و بیچپچی در میانشان در گرفت:

«اینها کیستند؟»

جری نیز که در این ضمن به شیوه خاص خود این احوال را تفسیر کرده و زنگه انگشتانش را بامکیدنشان گرفته بود، گردن کشید تا ببیند کیستند. جماعت زور آورده و سؤال را دهن به دهن به نزدیکترین فراش محکمه رسانده بود؛ از اینجا به بعد از سرعت جریان انتشار آن کشته شد و مدتی طول کشید تا به جری رسید.

«شهود هستند.»

«له یا علیه؟»

«علیه.»

«علیه چه کسی؟»

«علیه متهم.»

قاضی که نگاهش در جهت نگاه جمعیت آواره گشته بود آن را فرا خواند، به پشتی صندلی تکیه داد و در تیافته مردی خیره شد که حیاتش در دست او بود، حال آنکه آقای مدعی العموم از جای برمی خاست تا طناب را بتابد و تیر را تیز کند و میخها را بر چوبه دار بکوبد.

فصل سوم

تدخکامی

آقای مدعی العموم وظیفه خویش می‌دانست به عرض هیئت محترم منصفه برساند که متهم حاضر گرچه به عمر جوان است در انجام اعمال خیانت آمیزی که اینک باید کفاره آنها را بازندگی خود بدهد کهنه کار و کز کشته است و ارتباط وی با دشمن مملکت مسأله‌ای مربوط به امروز و دیروز یا حتی پارسال و پیرارسال نبوده و اظهر من الشمس است که به مدتی پیش از آن مرتب و به منظور انجام کارهای سری و محرمانه‌ای که شرح یکیک آنها از حوصله او خارج است بین فرانسه و انگلستان در رفت و آمد بوده است، و اگر توفیق و کامیابی در خصلت و طبیعت خیانت می‌بود (که خوشبختانه نیست) راز شرارت و شناعة این اعمال هرگز از پرده برون نمی‌افتاد؛ و افزود که به هر حال، پد و رد گار این موضوع را به دل شخصی که ترس نمی‌شناسد و باننگ و خفت انس و الفت ندارد خطور داد و وی را به کشف نقشه‌های متهم رهنمون گردید و او را بر آن داشت که در حالی که خود سخت در پنجه ترس و دهشت بود از آنها در مقابل وزیر محترم کشور و نیز مقام شورای سلطنت پرده بردارد، و این فرد وطنپرست که بر روی هم وضع خوب و رفتاری بس متین دارد از نزدیکان متهم بوده، متنها در ساعت سعدی به اقدام ننگبار وی پی

برده و مصمم شده است که خائن را، که دیگر مهرش را نمی توانسته در دل
 پیوردد، فدای میهن و مملکت خویش سازد. اضافه کرد که اگر همانگونه که
 در یونان و روم باستان مرسوم بود در انگلستان نیز رسم بر این می بود که
 مجسمه خدمتگزاران جامعه را بسازند تردید نیست که مجسمه این هموطن
 محترم نیز ساخته می شد، اما چون مرسوم نیست لذا مجسمه ای از وی
 فراهم نخواهد آمد. باری، همانگونه که شعرا در ایات خویش گفته اند (و
 آقای مدعی العموم تردید نداشتند که اعضای محترم هیئت منصفه آن ایات
 را کلمه به کلمه به خاطر دارند، و البته قیافه شرماگینی که اعضای هیئت منصفه
 به خود گرفتند نشان می داد که اطلاعی از آن ایات ندارند) فضیلت تاحدی
 مسری است، خاصه فضیلت والایی که به وطنپرستی یا عشق به مملکت موسوم
 است. باری، فضیلت این شخص، که خود مظهر میهنپرستی است و در درستی
 و شرافت وی تردید نیست و حتی صرف تذکار نام او خود افتخاری است، به
 خدمتکار متهم نیز سرایت نمود و میل و خواهش مقدسی را در او برانگیخت -
 خواهش و میل به اینکه کشوهای میز و جیبها و نوشته های محرمانه اربابش
 را بازرسی کند. بدیهی است او، یعنی آقای مدعی العموم، می داند که ممکن
 است به این عمل قابل تحسین خدمتکار ایراد کنند و آن را اخلاقاً مذموم
 شمرند. منتها او، یعنی آقای مدعی العموم، این شخص را بر پدر و برادران و
 خواهران خویش رجحان می نهد و برایش بیش از پدر و مادر خویش ارج و
 حرمت قائل است و یقین دارد که اعضای محترم هیئت منصفه نیز در این
 احساس باوی سهیمند. به هر تقدیر، شهادت این دو شاهد، بامدارك و اسنادی
 که به دست آورده اند و ارائه خواهند شد، نشان می دهد که متهم صورت قوای
 همایونی را با ذکر کیفیت ساز و برگ و استعداد آمادگی از برای اعزام، از
 راه دریا یا از طریق خشکی، به دست می آورده و این اطلاعات را عادتاً و
 بیگمان در اختیار دشمن می گذاشته است. البته نمی توان اثبات کرد که این
 صورتها به خط خود متهم است، اما این مسأله نه تنها تغییری در ماهیت

امر نمی‌دهد بلکه کار مدعی را نیز تسهیل می‌کند، چه، نشان می‌دهد که متهم در اقدامات احتیاطی که معمول می‌داشته تا چه حد دقت و باریک بینی به خرج می‌داده است. تاریخ این مدارک به پنج سال قبل برمی‌گردد و نشان می‌دهد که متهم حاضر حتی چند هفته پیش از نخستین برخورد و احدهای انگلیسی و امریکایی به انجام این اعمال مغرب اشتغال داشته است. بنابراین دلایل وجهات، هیئت محترم منصفه که به مقام سلطنت وفادار است (و خود اعضای هیئت منصفه نیز می‌دانستند که وفادارند) و مقام مسئولی است (و این نکته هم بر همه اعضا روشن بود) بدون شك باید، چه بخواهد و چه نخواهد، به محکومیت متهم رأی و به زندگیش خاتمه دهد، زیرا تا سر متهم از بدن جدا نگردد هرگز نخواهند توانست سر راحت بر بالین گذارند و هرگز نخواهند توانست این خیال را که فرزندانشان سر راحت بر بالین خواهند نهاد به مخیله خویش راه دهند - و خلاصه اگر چنین نشود باید این خیال را که روزی سر راحت بر بالین خواهند نهاد از خاطر برانند. بالاخره، آقای مدعی العموم در خاتمه بیانات خویش و به نام هر چه که به خاطرش می‌رسید سر متهم را از هیئت محترم منصفه طلب نمود، که بدیهی است با توجه به مطالب مستند و مسلمی که بیان داشته بود خود تحصیل حاصل بود.

هنگامی که بیانات مدعی العموم به پایان رسید زمزمه‌ای در تالار محکمه در گرفت، گفתי دسته‌ای مگس گوشتخوار به انتظار طعمه‌ای که قریباً خواهند یافت در پیرامون متهم به پرواز درآمده‌اند. پس از اینکه زمزمه فرونشست، میهنپرست تمام عیار در جایگاه شهود ظاهر شد.

سپس آقای دادیار در دنباله اقدامات مدعی العموم به بازجویی از شاهد وطنپرست پرداخت.

نام: آقای جان بارساد - قصه صفای روحش بعینه همان بود که مدعی العموم تشریح کرده بود و اگر نقص و کم و کسری داشت این بود که از حد

1) John Barsad

تطابق نیز اندکی در می گذشت. پس از اینکه خاطر شریف را از فشارباری که بر آن سنگینی می کرد آزاد ساخت، خواست به منتهای فروتنی، جایگاه شهود را ترك گوید که آقای کلاه گیس به سری که مقداری نوشته و کاغذ در جلو خود داشت و نزدیک آقای لوری نشسته بود اجازه خواست سؤالی چند از او بکند. آقای کلاه گیس به سر دیگر که رو به روی او نشسته بود، همچنان به سقف تالار محکمه چشم دوخته بود. سؤالاتی که آقای کلاه گیس به سر کرد اینها بود:

آیا او شخصاً مبادرت به جاسوسی کرده است؟ - خیر، او چنین چیزی را به دیده تحقیر می نگرد.

زندگیش از چه می گذرد؟ - از درآمد املاك.

این املاك کجاست؟ - دقیقاً نمی داند.

این املاك چیست؟ - به کسی مربوط نیست.

به ارث به او رسیده است؟ - بلی، به ارث به او رسیده است.

از چه کسی؟ - از یکی از خویشاوندان دور.

خیلی دور؟ - نسبتاً - دور.

آیا، هیچگاه گذارش به زندان بدهکراان افتاده است؟ - ولی این موضوع

باپرونده حاضر چه ارتباطی دارد؟

یعنی هرگز به زندان بدهکراان نیفتاده است؟ باز هم سؤال می کنم،

هرگز به زندان بدهکراان نیفتاده اید؟ - چرا؟

چندین بار؟ - دو یا سه بار

پنج یا شش بار نبوده؟ - شاید

شغلی؟ - نجیبزاده

آیا هیچگاه اردنگی خورده است؟ - شاید

بارها؟ - خیر

آیا هرگز درپای پلکانی لگدی بر او وارد آمده است؟ - مسلماً خیر.

یکبار در بالای پلکانی لگدی براو واردآمده، لیکن به میل و رضای خود از بله‌ها به‌زیر افتاده است.

آیا این لگد به‌خاطر تقلبی بوده که در بازی تخته‌نرد کرده؟ - دروغگوی مستی که این عمل را نسبت به‌وی انجام داده چیزی از این قرار گفته، اما این گفته صحت نداشته است.

قسم می‌خورید که صحت نداشته است؟ - البته.

هرگز از راه تقلب در قمار امرار معاش کرده است؟ - هرگز.

هرگز از طریق قمار امرار معاش کرده است؟ - خیر، چون هیچ نجیبزاده‌ای از راه قمار زندگی نمی‌کند.

هرگز از متهم پولی قرض نکرده است؟ - چرا.

این قروض را هرگز تأدیه هم کرده است؟ - خیر.

آیا با اتکاء به نزدیکی و صمیمیتی که با متهم داشته در دل‌بجانه‌ها، مهمانسراها یا کشتیهای مسافری به‌او تحمیل نشده است؟ - خیر.

مطمئن است که متهم را با این «صورتها» دیده است؟ - بله، البته.

اطلاعات بیشتری درباره این صورتها ندارد؟ - خیر.

مثلاً خودش آنها را تهیه نکرده است؟ - خیر.

در استخدام دولت نبوده یا از دولت پول نگرفته که برای دیگران دام تعبیه کند؟ - خیر، حاشا.

یا کاری انجام دهد؟ - خیر، حاشا.

قسم می‌خورید؟ - بله، هر قدر که بخواهید.

محرک او در انجام این کار فقط وطنپرستی بوده است و بس؟ - جز وطنپرستی محرکی نداشته است.

بسم خدمتکار بافضیلت، راجر کلای^۱، به سرعت قسم یاد کرد و اظهار داشت که چهار سال پیش با منتهای سادگی و حسن نیت به خدمت متهم درآمد است. در کشتی مسافری «کاله» از متهم پرسیده است که آیا به یک مستخدم

1) Roger Ciy

زیر و زرننگ احتیاج دارد، متعاقب آن متهم او را به خدمت خود پذیرفته است. بدیهی است از متهم نخواسته بود که متباب دستگیری چنین خدمتی را در حق وی انجام دهد، خیر. حتی خیال چنین چیزی از خاطرش هم نگذشته است. باری، اندك اندك به متهم ظنین شده و بعدها مرتب او را می‌پاییده و در حین سفر، مواقعی که لباسهای متهم را مرتب می‌کرده، بارها و به کرات صورتهایی شبیه به صورتهای حاضر را در جیبهای او دیده؛ صورتهای حاضر را نیز از کشو متهم برداشته است. متهم سابقاً این قبیل صورتهای را در کشوی میز نمی‌گذاشت؛ و او یعنی، کلای، دیده که متهم المثنای این صورتهای را در «کاله» به چند آقای فرانسوی و باز صورتهای مشابهی را در «کاله» و «بولونی» به چند آقای دیگر نشان داده است؛ و چون کشورش را دوست می‌داشته و نمی‌توانسته چنین اعمالی را ببیند و دم بر نیاورد، مراتب امر را گزارش کرده است. عیچگاه کسی ظن سرقت يك قوری نقره را به او نبرده و اگر اتهامی به او زده‌اند مربوط به يك خردل‌دان بوده که آن نیز بعدها معلوم شده که روکش نقره بوده است. هفت یا هشت سال است که با گواهی که قبل از او ادای شهادت کرد آشناست و این آشنایی صرفاً ناشی از يك تصادف بوده است. البته او به سهم خود این امر را تصادفی عجیب می‌داند، چون بیشتر تصادفات عجیب‌اند. متتهای مراتب، این را که حس وطنپرستی محرکش بوده است امری غریب نمی‌داند؛ چه او يك بریتانیایی حقیقی است و امیدوار است که نظایر او در مملکت کم نباشند.

مگسهای گوشتخوار باز وز وز آغاز کردند، و آقای مدعی العمود آقای لوری را به جایگاه شهود دعوت کرد.

«آقای جاویس لوری، شما کارمند بانک تلسن هستید؟»

«بله.»

آیا در ماه نوامبر سال ۱۷۷۵ انجام کاری اداری موجب نشد که شما

(۱) Boulogne بندری در شمال فرانسه.

شبانۀ باکالسکه پست بین لندن و «داور» سفری بکنید؟»

«چرا.»

«اشخاص دیگری هم در کالسکه بودند؟»

«بله، دو مسافر دیگر هم بودند.»

«آیا آنها همان شب ضمن راه از کالسکه پیاده شدند؟»

«بله.»

«آقای لوری لطفاً متهم را نگاه کنید. او یکی از همان دو مسافر نبود؟»

«نمی‌توانم عرض کنم که بود.»

«آیا به هیچیک از آن دو شباهت دارد؟»

«آنها طوری سرو روی خود را پیچیده بودند، و شب به قدری تاریک

بود، و همه به حدی از یکدیگر کناره می‌گرفتیم که این مورد را هم نمی‌توانم

تأیید کنم.»

«آقای لوری یک بار دیگر هم او را به دقت نگاه کنید. او را آن‌طور که

آن دو مسافر خود را پیچیده بودند در نظر تان مجسم کنید، و فرمایید آیا در

جبهه و تامتش چیزی هست که بر مبنای آن احتمال بدهید که یکی از آن

دو مسافر بوده باشد؟»

«خیر.»

«قطعاً قسم هم نمی‌خورید که یکی از آن دو نبوده است؟»

«خیر.»

«پس معتقدید که بعید نیست یکی از آن دو بوده باشد؟»

«بله. متنها چیزی که هست آن‌طور که به یاد دارم آن دو نفر نیز

مانند خود من از راهزنان در هراس بودند، حال آنکه متهم حاضر ظاهراً

آدم ترسویی به نظر نمی‌رسد.»

«آقای لوری، ولی هیچگاه کسی را دیده‌اید که وانمود کند می‌ترسد؟»

«بله، البته که دیده‌ام.»

«آقای لوری، لطفاً يك بار دیگر متهم را نگاه کنید. آیا فکر می کنید قبل از این او را دیده باشید؟»
«بله.»

«کی؟»
«چند روز پس از آن سفری که فرمودید از فرانسه بازمی گشتم در کاله، متهم حاضر در کشتی ای که من بودم سوار شد و بامن هم به انگلستان مراجعت کرد.»

«چه ساعتی سوار کشتی شد؟»
«کمی بعد از نیمه شب.»
«درست است، بعد از نیمه شب. آیا او تنها مسافری بود که در آن وقت شب سوار کشتی شد؟»

«بله، تصادفاً تنها مسافری بود که دیرگاه سوار شد.»
«آقای لوری، لطفاً به تصادف کار نداشته باشید. به هر حال، می فرمایید او تنها مسافری بود که در آن وقت شب سوار کشتی شد؟»
«بله.»

«آقای لوری، آیا سرکار در این سفر تنها بودید یا کس دیگری هم باشما بود؟»

«دو نفر دیگر هم بامن بودند: آقا و خانمی که... اینجا حضور دارند»
«با متهم حاضر صحبتی هم کردید؟»

«خیلی کم. چون عوا طوفانی و دریامتلاطم بود. تقریباً از موقعی که کشتی حرکت کرد، تا موقعی که در بندر پهلو گرفت، در خوابگاه خودم خوابیده بودم.»
«میس مانت!»

دختری که اندکی قبل نظرها به سویش جلب شده بود و اکنون باز به سویش معطوف گشت، در همانجایی که نشسته بود به پا خاست. پدرش،

درحالی که همچنان دست در بازوی او داشت باوی به پا خاست.

«میسرمانت، لطفاً متهم را درست نگاه کنید.»

برای متهم مواجهه باچنین رحم و رافت و جوانی و زیبایی سرشار از -
سادگی و صفایی، از رویه‌رو شدن با احساسات این جمعیت انبوه به مراتب
مختصر و دردناکتر بود؛ و اینکه که دور از او بر لبه گور خویش ایستاده بود،
حتی نگاههای خیره حاضران نیز قادر نبود وی را برانگیزد و موجب شود که
آرامش خویش را حفظ کند. دست راست بیقرارش علفهایی را که در متابلس
بود به حاشیه‌هایی خیالی تقسیم کرد، و کوششی که برای منظم کردن تنفسش
به عمل می‌آورد لبانش را به لرزه درآورد. سرخی و رنگ از آن ناحیه رخت
بریست و به سوی قلبش شتافت و وز وز مگسهای گوشتخوار باز در تالار طنین
افکند.

«میسرمانت، آیا متهم حاضر را قبل از این دیده‌اید؟»

«بله آقا.»

«در کجا؟»

«در همان کشتی که همین حالا به آن اشاره شد - و در همان موقع.»

«شما همان خانم جوانی هستید که گفتند؟»

«اوه! بدبختانه بله!»

لحن غم‌انگیز و ترحم‌آمیزش در خشونت لحن قاضی که کلمات زیر را،
خطاب به وی، بیان داشت گداخت:

«به سؤالی که از شما می‌شود جواب بگویید و درباره سؤالاتی که از

شما می‌کنند اظهار نظر نکنید.»

«میسرمانت، آیا طی این مسافرت با متهم صحبتی هم کردید؟»

«بله آقا.»

«چیزهایی را که گفتید باز بگو کنید.»

دختر جوان، در سکوت عمیقی که بر تالار بال گسترده بود با صدایی

ضعیف آغاز به سخن کرد:

«وقتی این آقا سوار کشتی شدند...»

قاضی ابرو درهم کشید و پرسید: «منظورتان متهم است؟»

«بله آقای رئیس.»

«پس بفرمایید متهم.»

«وقتی متهم سوار کشتی شد، متوجه شد که پدر...» در اینجا دختر

جوان باقیانفه‌ای سرشار از عشق و محبت به پدرش که در کنارش ایستاده بود نظر افکند.

«...متوجه شد که پدرم فوق‌العاده خسته است و وضع مزاجش چندان

رضایتبخش نیست. بنیه پدرم به قدری تحلیل رفته بود که می‌ترسیدم او را از

هوای آزاد دورکنم، به همین جهت روی عرشه، نزدیک پله‌های خوابگاه،

برایش جا انداختم و برای پرستاری در کنارش نشستم. آن شب جز ما چهار

نفر، مسافر دیگری در کشتی نبود. متهم از سرمحبت مرا راهنمایی کرد و گفت

که چگونه و به چه نحو، بهتر از آنچه که خود کرده بودم، پدرم را از گزند

باد و باران حفظ کنم - من نمی‌دانستم که این کار را چگونه انجام دهم، با

هنگامی که بندر را ترک می‌کنیم باد از کدام سو خواهد وزید. متهم این کار

را برایم انجام داد، و منتهای محبت و مهربانی را نسبت به پدرم ابراز داشت،

و من مطمئنم که این محبت بی‌شائبه بود، و به این ترتیب با هم به صحبت

پرداختیم...»

«اجازه بدهید برای يك لحظه رشته سخن شمارا قطع کنم. وقتی سوار

کشتی شد تنها بود؟»

«خیر.»

«چند نفر با او بودند؟»

«دو آقای فرانسوی.»

«آیا با هم صحبتی هم کردند؟»

«بله، تا آخرین لحظه باهم صحبت می کردند - یعنی تا وقتی که لازم آمد آقایان فرانسوی از کشتی پیاده شوند و به قایق خود بروند.»
 «آیا بین آنها نوشته ای شبیه به این صورتهای رد و بدل شده؟»
 «کاغذهایی بیش از آن رد و بدل شده، ولی من نمی دانم که این کاغدها چه بود.»

«به شکل و قطع این نوشته بودند؟»

«شاید، اما بدرستی نمی دانم، هر چند وقتی که ایستاده بودند و نجوا می کردند خیلی به من نزدیک بودند؛ چون بالای پله های خوابگاه کشتی ایستاده بودند، تا از نور چراغی که بالای آن آویخته بود استفاده کنند؛ چراغ کم سو بود، و آنها هم بسیار آهسته صحبت می کردند. نفهمیدم چه گفتند، فقط می دیدم که کاغدها را نگاه می کنند.»

«خوب، میس مانت، حالاً یگر گردید به گفتگویی که با منم داشتید.»
 «محبتی که نسبت به من ابراز می کرد - که البته به سبب وضع ناگواری بود که من داشتم - خالی از هر گونه شائبه ای بود، همچنین خدمتی که در حق پدرم انجام می داد، در اینجا بغضش ترکید، و افزود: «و امیدوارم نیکیهایی را که آن شب در حق ما کرد امروز بابتی تلافی نکرده باشم.» مگشهای گوشته خوار و زور از سر گرفتند.

«میس مانت، اگر متهم چنانکه باید نفهمد که این شهادتی که می دهید و باید بدهید - وظیفه شماست و بررغم اگر هی هم که دارید ناگزیر از آن هستید - باید بدانید که در این جمع او تنها کسی است که چنین وضع و استنباطی دارد. لطفاً ادامه بدهید.»

«گفت که مسافرتش به منظور انجام کار حساسی است که ممکن است برای آدم دردسر ایجاد کند، و به همین جهت با نام مستعار مسافرت می کند. و اضافه کرد که این کار، ضمن همین چند روز اخیر او را به فرانسه کشانده و ممکن است در آینده هم باز ناگزیرش سازد به دفعات بین فرانسه و انگلستان

رفت و آمد کند.»

«میس مانت، آیا متهم صحبتی هم راجع به آمریکا کرد؟ لطفاً دقت بفرماید»

«سعی کرد برایم توضیح دهد که این کشمکش از کجا ناشی شده، و گفت که به نظر او اصرار انگلستان در ادامه این کشمکش عملی است نه اصواب و اشتباه. و بعد به شوخی افزود که هیچ بعید نیست روزی نام «جورج واشینگتن» نیز مانند نام «جورج سوم» در تاریخ بیاید. اما در گفتن این مطالب منظوری نداشت؛ این چیزها را به شوخی و به منظور وقت گذرانی می گفت.»

معمولاً تماشاچیان، حالات و حرکات چهره بازیگری را که نقش مهمی در صحنه جالبی ایفا کند بی اختیار تقلید می کنند. پیشانی دختر جوان، به هنگامی که به ادای شهادت مشغول بود سرشار از اضطراب و نگرانی بود و طی مکثهایی که می کرد تا قاضی سخنانش را یادداشت کند، تأثیر بیانات خویش را بر چهره و کلامی مدافع و دادیاران بررسی می نمود، و این حالت بر چهره تمام تماشاچیان نقش بسته بود، چندان که هنگامی که قاضی سر برداشت تا بر این عقیده ناروایی که درباره جورج واشینگتن اظهار شده بود خیره شود پیشانی اکثریت قریب به اتفاق چهرههایی که در محکمه بود همچون آینههایی حالت چهره گواه را منعکس می ساخت.

در اینجا آقای مدعی العموم با اشاره به ریاست محکمه فهماند که هم به منظور رعایت تشریفات و هم منباب احتیاط لازم می داند از دکتر مانت، پدر خانم جوان نیز سؤالانی بشود - و از همین قرار نیز عمل شد:

«دکتر مانت لطفاً درست متهم را نگاه کنید. آیا قبل از این هیچ اورا دیده اید؟»

«بله بار. سه سال، سه سال و نیم قبل در محل اقامتم در لندن با من دیدار کرد.»

«آیا می توانید هویتش را به عنوان همسفر خود، در آن کشتی مسافری،

تایید کنید و در باب گفتگویی که با دخترتان داشت اظهار می فرمایید؟»

«خیر آقا، هیچک از این دوکار از من ساخته نیست.»

«آیا دلیل و جهت خاصی مانع از این کار است؟»

«بله.»

«آقای دکتر مانت، آیا راست است که متأسفانه بدون محاکمه و حتی

بدون اتهام خاصی مدتی دراز در کشور زاد بومی خود محبوس بوده اید؟»

دکتر مانت بالحنی که در هر دلی نفوذ می کرد جواب داد: «بله،

سالیان متمادی.»

«آیا در زمان مورد بحث تازه از حبس آزاد شده بودید؟»

«اینطور می گویند.»

«آیا از این مسافرت چیزی به یاد دارید؟»

«خیر، هیچ چیز. به مدتی... حتی نمی توانم بگویم به چه مدت... از

عنگامی که در زندان به کفشدوزی پرداختم تا زمانی که خود را در لندن در

جوار دختر عزیزم یافتیم. ذهنم چیزی را ضبط نکرده است. وقتی خداوند

قوای ذهنی را به من بازگرداند، قیافه دخترم دیگر برایم آشنا بود، اما باز

درست نمی دانم که این آشنایی چگونه به وجود آمده بود، و از نحوه تغییراتی

هم که متدرجاً در من پدید آمده بود علم و اطلاعی ندارم.»

آقای مدعی العموم برجای خویش نشست؛ پدر و دختر نیز با هم برجای

خود قرار گرفتند.

سپس، موردی عجیب عنوان شد. موضوع مورد بحث این بود که

ثابت کنند که متهم حاضر چهار سال قبل، جمعه شبی، در ماه نوامبر، به اتفاق

یکی از همداستان خود که هویش بر محکمه معلوم نبود با کالسکه پست از

لندن به «داور» رفته و شب هنگام به عنوان یک آدم نابینا در محلی که در آن

نمانده از کالسکه پیاده شده و بعد ده دوازده میل راه به عقب برگشته و به

محوطه کشتی سازی یا پادگانی رفته و در آنجا اطلاعاتی را جمع آوری کرده است.

شاهدی به جایگاه شهود احضار شده بود که تأیید کند که درست در زمان مورد نظر، در سالن ناهارخوری مهمانخانه‌ای، در همان شهری که پادگان یا محوطه کشتی سازی بوده انتظار همدست خویش را می کشیده است. وکیل مدافع متهم مشغول استنطاق از این گواه بود، بی آنکه نتیجه‌ای از آن حاصل آید. جز اینکه گواه مزبور می گفت که متهم را جز در آن موقع در فرصت دیگری ندیده است. سخن که بدینجا رسید آقای کلاه گیس به سری که در تمام این مدت به سقف تالار محکمه چشم دوخته بود کلمه‌ای چند بر تکه کاغذی نوشت و کاغذ را لوله کرد و برای وکیل مدافع انداخت. وکیل مدافع، فاصله مکثی که در بازجویی پیش آمد کاغذ را گشود و با دقت و کنجکوی بسیار در متهم نگریست، و از گواه پرسید:

« شما اطمینان دارید که آن شخصی که می گوید همین متهم حاضر بود؟ »

شاهد از این یابت خاطر جمع بود.

« آیا تا به حال کسی را ندیده‌اید که خیلی به متهم شبیه باشد؟ »

شاهد اظهار داشت: « نه آنقدر که بتوان آن دورا باهم اشتباه کرد. »
وکیل مدافع با دست به سوی آقای که تکه کاغذ را برایش انداخته بود اشاره کرد و گفت:

« آن آقا، آن دوست دانشمند مرا، خوب نگاه کنید، وبعد در قیافه متهم نیز درست دقت کنید. خوب، چه می گوید؟ خیلی به هم شبیه نیستند؟ »
دو قیافه بسیار به هم شبیه بودند، جز اینکه قیافه دوست دانشمند قدری لاغری و شلخته و اندکی هرزه می نمود، و این شباهت به حدی قوی بود که به این نحو که باهم مقابله شدند نه تنها گواه بلکه کلیه حاضران در محکمه سخت به شگفت آمدند. از ریاست محکمه تقاضا شد امر بفرمایند که دست دانشمند کلاه گیسشان را از سر بردارند و وقتی مقام ریاست با اکراه با این درخواست موافقت نمود شباهت بسیار قویتر شد. ریاست محکمه از آقای

استرایور^۱ وکیل متهم سؤال کرد که آیا بعد باید آقای کارتن^۲ (دوست دانشمند) را به اتهام خیانت به مملکت محاکمه نمود؟ آقای استرایور در جواب مقام ریاست اظهارداشت خیر، منتها مایل است از گواه سؤال کند که آیا چیزی که يك بار اتفاق افتاده احتمال ندارد بار دیگر نیز اتفاق افتد؟ و آیا اگر می دانست عجله ای که در قضاوت کرده به این سهولت بر محکمه روشن خواهد شد باز با همان جمعیت خاطر چنان ادعایی را تکرار می کرد؟ و اینکه که نتیجه را به وضوح دیده است باز در باب ادعایی که عنوان کرده خاطر جمع است؟

نتیجه این بود که گواه همچون سفالینه ای درهم شکست و نقشی که در این رهگذر بر عهده گرفته بود پاك ضایع شد.

آقای کرانچر، ضمن تعقیب اظهارات شهود، همچنان زنگ و چرک سر انگشتان خود را مکیده و دل سیری از آن تناول کرده بود، و اکنون می باید توجه کند و ببیند که آقای استرایور چگونه و به چه نحو مورد اتهام راجون قباپی تنگ و چسبان به تن هیئت منصفه انداز می کند و به آنها ثابت می کند که «بارساده» وطنپرست، جاسوس مزدور و خائنی یش نیست و سوداگر بی شرمی است که متاعش خون مردم است، و بعد از یهودا^۳ که بی شباهت به وی هم نیست - مادر روزگسار چنین آدم رذل و ناکسی را نزاییده است؛ و خلاصه بر محکمه روشن کند که «کلائی» این خدمتکار بافضیلت، به حق، دوست و همکار این شخص بوده و توضیح دهد که چگونه چشمان مراقب و تیزبین این جااعلان، که به دروغ سوگند یاد کرده اند، متهم حاضر را که فرانسوی نژاد است و ناگزیر بوده برای انجام پاره ای امور خانوادگی اقدام به مسافرت هایی کند (هر چند صرفاً به رعایت احوال خویشان و نزدیکانش

1) Stryver

2) Carton

3) Judas نام یکی از دوازده حواری مسیح که (او را بیشتر یهودای اسخریوطی می نامند) مسیح را لوداد.

خواسته است و لویه قیمت جان هم باشد از افشای ماهیت این امور سر باز زنند) به عنوان قربانی مطامع خویش برگزیده‌اند. آقای استرایور افزود که مطالبی هم که از این خانم جوان - که نگرانی واضطرار ایشان را به هنگام ادای شهادت همه به رأی العین دیدند - در کشیده‌اند چیزهای محکمه‌پسند نیست و صرفاً مطالب ساده و بی‌اهمیتی است که منباب تصادف و به رسم ادب، در این قبیل موارد میان خانم و آقای جوانی که تصادفاً هم صحبت می‌شوند رد و بدل می‌شود - البته به استثنای اشاره‌ای که به جورج واشینگتن شد، که آن هم روی هم رفته به قدری پرت و نامربوط و ناممکن است که آن را جز به یک شوخی نامناسب به چه چیز دیگری نمی‌توان حمل کرد. و بالاخره آقای استرایور اضافه کرد که این ضعف حکومت است که بخواهد در تحصیل و جاهت ملی از حس نفرت و ترس عوام استفاده کند، و البته آقای مدعی العموم منتهای استفاده از این را کرده است. مع الوصف این طرز کار درست نیست، و تنها حسنی که دارد این است که ادعای اشخاص بدنامی که مورد استفاده قرار می‌گیرد اغلب چنین پرونده‌هایی را از شکل و صورت طبیعی خود خارج می‌کند - و نظیر اینگونه موارد در محاکمات سیاسی مملکت اندک نیست.

در اینجا ریاست محکمه مداخله کرد - آن‌هم باقیات‌های تند، انگار این موضوع صحت ندارد - و اظهار داشت که او نمی‌تواند بر مسند قضا تکیه داشته باشد و چنین اشاراتی را تحمل کند.

سپس آقای استرایور تنی چند از گواهان را به جایگاه شهود دعوت کرد، و آقای کرانچر به ناچار در مدتی که آقای مدعی العموم جامه‌ای را که آقای استرایور به تن هیئت منصفه انداز کرده بود پشت و رومی کرد بر جای خویش ماند. آقای مدعی العموم ثابت می‌کرد که «بارساده» و «کلای» حتی صدبار هم بهتر از آنچه هستند که او تصور کرده و متهم صدبار بدتر از آنچه هست که او تصویر کرده است. سرانجام نوبت به ریاست محکمه رسید که جامه دوخته را گاه از این رو و گاه از آن رو بگیرد و به طور کلی در

سرانجام هیئت منصفه وارد شور شد و مگسهای گوشتخوار وز وز از سر گرفتند. آقای کارتن که در تمام این مدت بیحرکت نشسته و به سقف تالار چشم دوخته بود حتی در این هیجانی هم که محکمه را در پنجه گرفته بود تغییری در وضع خود نداد، حال آنکه در این ضمن دوست دانشمندش، آقای استرابور، اسناد و مدارکی را که روی میز پخش شده بود جمع و جور می کرد و بالحنی فرو افتاده با اشخاصی که در کنارش بودند صحبت می کرد و گاه و بی گاه با دلوپسی به هیئت منصفه نظر می افکند؛ تماشاچیان در جنب و جوش بودند و از این سو به آن سو می رفتند، و باز در گروههایی گرد هم می آمدند؛ حتی ریاست محکمه نیز مسند قضا را ترک گفته بود و بر سکوی مخصوص قدم می زد؛ تماشاچیان به وضوح می دیدند که حضرت ایشان نیز دستخوش هیجانند؛ حال آنکه این آقا، یعنی آقای کارتن، همچنان آرام به پستی صندلی تکیه داده بود؛ لبه ردای بلندش به یک سو رفته و کلاه گیس آشفته اش را پس از آنکه از سر بر گرفته بود به شیوه تصادفی و به لایقیدی بر سر نهاده و دستها را در جیب کرده و چشمانش را همچنان بر سقف تالار دوخته بود. لایقیدی خاصی که از وضع و رفتارش می تراوید نه تنها قیافه زنده ای به او می داد، بلکه از شدت شباهت بسیاری که به متهم داشت و نیز از حالت جدی و زودگذری که به هنگام طرح موضوع به خود گرفته بود و بدان وسیله شباهت را سخت قوت داده بود می کاست، آنچنانکه بسیاری از تماشاچیان اکنون که در قیافه اش دقیق می شدند به هم می گفتند که به راستی اگر کسی نگفته بود هرگز به خاطرشان خطور نمی کرد که این قدر به هم شبیه باشند. آقای کرانچر این موضوع را بانقر پهلودستی خود در میان نهاد، و افزود:

«حاضرم سربه گینه شرط ببندم که این یارو اصلاً قاضی نیست. به قیافه اش نیاید اینکاره باشد، اینطور نیست؟»

مع الوصف و بررغم این بی اعتنائی، آقای کارتن یش از آنچه می نمود

به جریانی که می گذشت توجه داشت، زیرا هنگامی که سر میس مانت برسینه پدر فرو افتاد او نخستین کسی بود که با صدای رسا گفت:

« فراش! نه آن خانم جوان برسید. به آن آقا کمک کنید که او را از محکمه بیرون ببرند. مگر نمی بینید که دارد می افتد! »

هنگامی که او را از محکمه بیرون می بردند ابراز شفقت نسبت به او و همدردی با پدرش بسیار زیاد بود. تردید نبود که این لحظات، که یاد ایام محبس را در خاطرش زنده می کرد، برای درمانت سخت دردآور و ناگوار بود. هنگامی که مورد بازجویی قرار گرفت هیجان شدیدی از خود نشان داده و آن حالت گرفته و اندیشمندی که تپاقه اش را پیرتر جلوه می داد به چهره اش باز آمد. و از آن پس همچنان بر آن سایه افکند. وقتی از محکمه خارج شد اعضای هیئت منصفه که به جایگاه خویش باز آمده بودند لحظه ای چند درنگ کردند و سپس توسط عضو ارشد هیئت اعلام داشتند که اتفاق آراء ندارند.

باری، اتفاق نظر نداشتند و مایل بودند خلوت کنند. ریاست محکمه که شاید هنوز هم با خیال جورج واشینگتن دست به گریبان بود از اینکه اتفاق آراء نداشتند قدری ابراز تعجب کرد اما چون دید که باید خلوت کنند خوشحال شد، و محکمه را ترك گفت. کار محکمه تمام مدت روز به طول انجامیده بود، اکنون چراغها را روشن می کردند. اندك اندك پیچی در گرفت که می گفت شور هیئت منصفه مدتی دراز به طول خواهد انجامید، لذا تماشاچیان محکمه را ترك گفتند و رفتند تغییر ذائقه ای بدهند و گلویی ترکند؛ متهم نیز به قسمت عقب جایگاه متهمین آمد و نشست.

آقای لوری که با دختر جوان و پدرش از محکمه بیرون رفته بود مجدداً ظاهر شد و بادست به «جری» اشاره کرد و او را به سوی خود خواند. اکنون که جماعت متفرق شده بود جری توانست به سهولت به او نزدیک شود. آقای لوری گفت:

«جری»، اگر می‌خواهید چیزی بخورید همین حالا بخورید. ولی دور نروید؛ ومواظب باشید که چه وقت هیئت منصفه به محکمه می‌آید. بلافاصله پشت سر آنها بیایید چون می‌خواهم نتیجه رأی را که می‌دهند به بانک ببرید؛ چون شما آدم چالاکی هستید، وخیلی زودتر از من می‌توانید به «تمپل بار» برسید.

«جری» به علامت امتثال امر و نیز منباب ابراز تشکر از بابت یک سیلینگی که گرفته بود پشت دستش را به پیشانی کوتاهش کشید. در همین اثنا آقای کارتن فرا رسید، دستی به بازوی آقای لوری زد و گفت:

«آن خانم حالش چطور است؟»

«خیلی ناراحت است، ولی پدرش دارد دلداریش می‌دهد. حالا که بیرون از محکمه است قدری بهتر است.»

«من جریان را از همین قرار به متهم می‌گویم؛ چون، می‌دانید، درست نیست که یک کارمند محترم بانک، آن هم آدمی مثل شما، درملاء عام با او صحبت کند.»

آقای لوری سرخ شد، گویی احساس کرد که همین موضوع را در ذهن خود مورد بحث و تأمل قرار داده است: آقای کارتن به سوی جایگاه متهمین به راه افتاد. راه خروجی محکمه در آن سمت بود؛ جری که سراپا چشم و گوش بود و موهای سرش راست ایستاده بود از پشاش روان شد.

«آقای دارنی!»

متهم از جای برخاست و به سوی او پیش آمد.

«قطعاً علاقه‌مندید بدانید که حال آن گواه - میسمانت - چطور است. بهتر است، لابد دیدید که فوق‌العاده منقلب شد.»

«من از اینکه موجب این ناراحتی بوده‌ام بسیار متأسفم. ممکن است لطفاً از جانب من جریان را ضمن ابلاغ مراتب حشمناسی و تشکر فراوان از همین قرار به ایشان بفرمایید؟»

«البته، اگر مایل باشید اشکالی ندارد.»

رفتارش چنان آمیخته به بی‌اعتنایی بود که به بی‌ادبی می‌زد. نیمرخش به طرف متهم بود، به لاقیدی ایستاده و آرنجها را برمیله جلوجایگاه تکیه داده بود.

«البته که مایلم. و از این پایت از صمیم قلب از شما متشکرم.»
 آقای کرتن که همچنان نیمرخش به سوی او بود پرسید: «آقای دارنی، انتظار دارید چه حکمی به شما بدهند؟»
 «اشد مجازات»

«انتظار بسیار عاقلانه و در عین حال بسیار محتملی است. اما به نظر من خلوت کردن هیئت منصفه مایه امیدواری است.»

جری، که اجازه نداشت به آن بخش از تالار برود و در کنار درخروجی محکمه پا به پا می‌کرد، دیگر چیزی از سخنانشان را نشنید و ناچار آنها را که صورتاً به هم شبیه بودند و از حیث رفتار شباهتی به هم نداشتند و در کنار هم ایستاده بودند و آینه‌ای که بر فرازشان بود تصویرشان را در خود منعکس می‌ساخت، ترك گفت.

يك ساعت ونیم از وقت، در راهروهای زیرین کاخ که مملو از اراذل و اوباش بود - هر چند به خوردن کلوچه و آبجو می‌گذشت - به کندی به سر آمد. يك جدا گرفته بانك پس از تغییر ذائقه بر یکی از نیمکتها به خواب رفته بود که هیاو و سرو صدا همراه با امواج جمعیتی که از پله‌ها به سوی در ورودی محکمه در حرکت بود وی را در میان خود گرفت و با خود برد. به در محکمه که رسید دید که آقای لوری آنجا است و صدا می‌زند:

«جری! جری!»

«پله آقا! راه نمیدن، همیشه اومد. اومدم آقا!»

آقای لوری از لای جمعیت تکه کاغذی به دستش داد و گفت: «عجله

کن! گرفتی؟»

«پله آقا»

براین تکه کاغذ با عجله نوشته شده بود «تبرئه»
جری پرهاشنه نا چرخید، وزیر لب پاخود گفت: «اگه باز اون پیغام
«عمر دوباره» را فرستاده بودی این دفعه می فهمیدم چی می خواستی بگی.»
و دیگر فرصت گفتن باحتی اندیشیدن به چیزی را نیافت تا از اولدیلی،
خارج شد؛ زیرا سیل جمعیت یاچنان سرعتی از محکمه بیرون می ریخت که
جری پایش به زمین نمی رسید. صدای وز وز رسایی در خیابان پیچید، گویی
مگسهای گوستخوار تلخکام، در جستجوی جیفه دیگری پراکنده گشته بودند.

فصل چهارم

تهنیت

آخرین رسوب خورش انسانی، که طی تمام مدت روز در راهروهای نیمه روشن محکمه پخته بود، از صافی راهروها به خارج می‌تراوید که دکتر و «لوسی^۱ مانت»، دخترش، آقای لوری مشاور وکیل مدافع و آقای استرایور وکیل مدافع دربرامون آقای چارلز دارنی که تازه آزاد شده بود گرد آمدند و به مناسبت اینکه از مرگ بسته بود به‌وی تهنیت گفتند.

حتی در پرتو نور بس قویتری نیز دشوار بود در وجود دکتر مانت، با آن چهره عوشمند و قامت کشیده، نشانی از کفشدوز اتساک زیر شیروانی پاریس را بازیافت. مع الوصف کسی نمی‌توانست دوبار در او بنگرد و به‌نظاره خویش ادامه ندهد. هر چند کیفیتی که موجب دقت بیننده می‌گردید از حدود لحن غم‌انگیزی که در آهنگ صدایش بود و حالت حاکی از تفرقه و پریشانی حواسی که هر چند گاه، بی‌هیچ علتی نمایان، بر چهره‌اش می‌گذاشت فراتر نمی‌رفت، منتها يك علت خارجی، یعنی اشاره به درد و رنجی که هنوز در وجودش پا به‌پا می‌کرد، همیشه این حالت را از اعماق روحش فرا

1) Lucie

می‌خواند - همچنانکه طی مدت دادرسی فرا خوانده بود. ضمناً از خصائص این حالت یکی این بود که گاه خود به خود بروی عارض می‌گردید و سایه‌ای از اندوه براو می‌انگند که برای کسانی که یاسر گذشتش آشنا نبودند به حدی نامفهوم بود که می‌پنداشتند خورشید تابستان، سایه زندان باستیل را بروی افکنده است، حال آنکه این زندان سیصد میل باو فاصله داشت.

تنها دخترش می‌توانست با افسون خویش این حالت را از ذهن و اندیشه‌اش دور کند. او رشته زرینی بود که وی را به گذشته و حال آن سوی بیچارگی و بدبختی‌اش می‌پیوست و آهنگ صدا و پرتو سیما و لمس دستن تقریباً همیشه تأثیر مساعد و سودمندی براو داشت - اما نه همیشه، زیرا مواردی را به یاد داشت که نیرویش تأثیری به بار نیاورده بود؛ اما این موارد قلیل بود، و اینک مطمئن بود که دیگر تکرار نخواهند شد.

آقای دارنی، دستش را بامنتهای شوق و حق شناسی پوسید و سپس رو به آقای استرایور کرد و به گرمی از او تشکر کرد. آقای استرایور هر چند به عمر اندکی بیش از سی سال داشت به قیافه مسن‌تر می‌نمود؛ مردی بود تنومند، جنجالی، مزاحم و بی‌ملاحظه و آزاد از قید ظرافت رفتار. بنا به عادت راه خود را - ظاهراً و معنأ - به زور از میان جماعات می‌گشود و وارد صحبت می‌شد - و همین امر علت اساسی پیشرفتش در زندگی بود.

هنوز کلاه گیس را به سر و جامه و کالت را بر تن داشت؛ سینه‌ای جلو داد، چندان که آقای لوری بینوا را از حلقه جمع به خارج راند، و خطاب به موکلش گفت:

«آقای دارنی، من خیلی خوشوقتیم که سرکار را از این مخمصه سر بلند بیرون آوردم. جریان شرم‌آوری بود - فوق‌العاده شرم‌آور. اما به هر حال، معلوم نبود که به صرف اینکه شرم‌آور است موفق بشویم.»

موکل دستن را فشرد و گفت: «سرکار حق حیات به گردن من دارید.»

«به هر حال، من منتهای سعیم را به کار بردم؛ یعنی هر کس دیگر هم

بود همین تلاش را می کرد.»

پدیهی است یکی می باید می گفت: «اختیار دارید، کسی به پای سرکار نمی رسید.» این وظیفه را آقای لوری برعهده گرفت، و در انجام این کار هم بی نظر نبود: می خواست به هر نحوی که شده مجدداً به میان جمع باز گردد. آقای استرایور گفت: «جدی می فرمایید؟ بسیار خوب! سرکار خودتان تمام مدت تشریف داشتید، والبتّه بهتر می دانید. به علاوه، سرکار اهل حساب و کتاب هم هستید.»

آقای لوری، که وکیل عدلیه درست همانگونه که او را از میان جمع رانده بود با فشار به میان آن باز گرداند، اظهار داشت:

«و چون اهل حساب و کتاب هستم به آقای دکتر مراجعه می کنم و از ایشان تقاضا می کنم که ختم مذاکره را اعلام بفرمایند و بفرمایند که همه به خانه های خود برویم. میسر لوسی، مثل اینکه کسالت دارند؛ آقای دارنی روز سختی را گذرانده اند، ما هم عمگی خسته و کوفته ایم.»

آقای استرایور گفت: «آقای لوری، لطفاً از جـانـب خودتان صحبت بفرمایید. من تازه، تمام مدت شب را هم باید کار بکنم. از جانب خودتان صحبت بفرمایید.»

آقای لوری جواب داد: «من، هم از جانب خود، هم از جانب آقای دارنی، و هم از جانب میسر لوسی صحبت می کنم... میسر لوسی، فکر نمی کنید که بتوانم از جانب همه صحبت کنم؟»

آقای لوری این سؤال را به لحنی کنایه آمیز ادا کرد، و ضمن آن نگاهی به پدرش افکند.

حالت چهره دکتر، در نگاه غریبی که به دارنی دوخته بود مستحیل گشته بود: نگاهی بود مشتاق که اندک اندک در اخمی آمیخته به بدگمانی و نفرت و حتی ترس و دهشت می گذاشت؛ و در این حال افکارش آواره بود. لوسی، دستش را به نرمی بر دست پدر گذاشت و گفت: «پدرا!»

پدر، سایه‌ای را که بر چهره‌اش بال گسترده بود آهسته از خود راند و رو به سوی او کرد.

«پدر، مایلید برویم؟»

دکتر، آه ممتدی کشید و گفت: «بله.»

دوستان آقای دارنی به گمان اینکه آن شب از زندان آزاد نخواهد شد متفرق گشته بودند و ناگفته نماند که این تصویری بود که خود وی در آنان پدید آورده بود. چراغهای راهرو تالار محکمه تقریباً همه خاموش بودند، دروازه‌های آهنین غرغره‌کنان برپاشته خویش می‌چرخیدند و محل ملائبتار از جمعیت تهی می‌شد. تافردا، که جاذبه چوبه دار و قاپق و تخته شلاق و آهن داغزنی آن را باز از جمعیت لبریز سازد. لوسی، که در میان پدرش و آقای دارنی راه می‌پیمود از راهرو گذشت و به میان هوای آزاد آمد. درشکه‌ای صدا زدند، پدر و دختر در آن نشستند و دور شدند.

آقای استرایور آنها را در راهرو گذاشته و به رخت‌کن رفته بود. شخص دیگری که نه بدان جمع پیوسته و نه با هیچیک از آنان سخنی رد و بدل کرده و درکنجی که تاریکی از همه جا بیشتر بود به دیوار تکیه داده بود، آهسته از پی ایشان روان شد و منتظر ماند تا درشکه به حرکت درآمد، سپس به جانب پیاده‌رو و به سوی محلی که آقای لوری و دارنی ایستاده بودند همراه افتادند.

«که اینطور، آقای لوری! که حالا کارمندان مؤسسات می‌توانند با آقای دارنی صحبت کنند، بله؟»

تاکنون کسی از آقای «کارتن» به مناسبت نقشی که در جریان محاکمه بازی کرده بود تشکری نکرده و کسی حتی بویی از آن نبرده بود. آقای کارتن، جامه و کالت را از تن درآورده بود، اما از حیث قیافه ظاهر همان بود که بود.

«آقای دارنی، اگر می‌دانستید در وجدان يك سوداگر، اوقاتی که

این وجدان مردد است و نمی‌داند آیا از ظواهر امر و مسأله مربوط به داد -
وستد پیروی کند یا از عواطف تبعیت نماید چه کشمکش درمی‌گیرد خنده‌تان
می‌گرفت.

آقای لوری سرخ شد و با تشدد گفت: «آقا این را قبلاً هم فرمودید.
ما مردم که در خدمت مؤسسات هستیم ارباب و آقای خود نیستیم. ناگزیر به
بیشتر به فکر مؤسسه باشیم تا خودمان.»

آقای کارتن با بی‌اعتنائی جواب داد: «بله، می‌دانم - می‌دانم. آقای
لوری عصبانی نشوید. شما هم مثل سایرین هستید، هر چند تردید ندارم که
از خیلی‌ها بهترید.

آقای لوری، بی‌توجه به سخنان او، در ادامه بیانات خویش گفت:
«به راستی آقا من نمی‌دانم که این جریان چه ارتباطی با شما دارد. البته چون
بنده به من و سال خیلی از شما بزرگترم می‌بخشید، ولی حقیقتش من تصور
نمی‌کنم که این موضوع با کار سرکار ارتباطی داشته باشد.»

آقای کارتن گفت: «کار! اختیار دارید، بنده اصلاً کاری ندارم تا با آن
مربوط باشد.»

«به هر حال، جای تأسف است.»

«بله، بنده هم با شما همعقیده‌ام.»

آقای لوری در دنباله سخن گفت: «چون اگر کاری می‌داشتید شاید به
آن می‌رسیدید.»

آقای کارتن گفت: «اه، چه فرمایشی! هیچوقت به آن نمی‌رسیدم.»
آقای لوری که از بی‌اعتنائی او پاك از کوره در رفته بود گفت: «بسیار
خوب! اما کار، چیز بسیار با قاعده و آبرومندی است و اما اگر هم محدودیتها
و قیودی هم بر اعمال و گفتار آدم اعمال کند آقای دارنی که جوان بلند نظر و
با ملاحظه‌ای هستند می‌توانند حاشیه‌ای برای اینگونه ملاحظات منظور
فرمایند. خوب، آقای دارنی شب به‌خیر، خدا به‌همراه! امیدوارم سر نوشت،

شما را برای زندگی خوش و سعادتمندی نگه داشته باشد... درشکه!»
 آقای لوری که قدری از خود و همچنین از وکیل عدلیه عصبانی بود
 در درشکه نشست و راه بانک را در پیش گرفت. کارتن که دهش بوی مشروب
 می داد و ظاهراً سرخوش بود خنده ای کرد، سپس رو به دارنی کرد و گفت:
 «این هم تصادف عجیبی بود که من و شما را به هم رساند. قطعاً برای
 شما هم عجیب است که می بینید در اینجا، بر سنگفرش خیابان بهلوه بهلوی
 المثنای خود ایستاده اید؟»

چارلز دارنی در جواب گفت: «هنوز به زحمت می توانم بیاور کنم که
 به این دنیا تعلق دارم.»

«جای تعجب هم نیست؛ چون تا همین چند لحظه قبل مسافتی از راه
 آن دنیا را هم طی کرده بودید. صدایتان ضعیف است.
 «کم کم احساس می کنم که دارم ضعف می کنم.»

«خوب، پس چرا شام نمی خورید؟ من موقعی که آن الدنگها داشتند
 در این باره تأمل می کردند که باید به کدام دنیا - این یا آن یکی - تعلق داشته
 باشید تمام خوردم. اجازه بدهید شما را به مبخانه ای در همین حوالی هدایت
 کنم، که شام درست و مناسبی بخورید.» بازو در بازویش افکند و او را از
 «لودگیت هیل» به «فلیت استریت» و از آنجا، از طریق گذرگاه سرپوشیده ای
 به مبخانه ای برد. در اینجا ایشان را به اتاق کوچکی راهنمایی کردند و چارلز -
 دارنی با خوردن خوراکی مناسب و شرابی عالی تجدید قوا کرد. حال آنکه
 در تمام مدتی که می خورد و می نوشید کارتن که یک شیشه شراب قرمز در
 جلوش داشت با همان رفتار و تیافته ای که به اهانت می زد رو به رویتر نشسته
 بود.

«آقای دارنی، هنوز احساس نمی کنید که به این جهان خاکی تعلق
 داشته باشید؟»

1) Ludgate-hill

«راستی هنوز در مورد زمان و مکان گنج هستم؛ ولی به هر حال این قدر نیرو گرفته‌ام که چنین احساس کنم.»

«قطعاً احساس خشنودی خاطر عظیمی است!»

این جمله را به تلخی بر زبان راند، متعاقب آن جامش را که جام بزرگی بود از شراب پر کرد و افزود:

«و اما من، بزرگترین آرزویم این است که فراموش کنم به این جهان تعلق دارم، چون، جز شرابی مثل این، برای من چیز به درد بخوری ندارد؛ یعنی، من هم چیزی ندارم که به درد او بخورد. راستش، کم کم فکر می‌کنم که من و شما از هیچ حیث شباهتی به هم نداریم»

چارلز دارنی که هنوز در پنجه هیجانات روز بود اینک که در کنار شبیه بی‌آداب خود نشسته بود در عالمی شبیه به رؤیا سیر می‌کرد. نمی‌دانست چه جواب دهد، و جوابی هم نداد.

اندکی بعد آقای کارتن گفت: «آقای دارنی، حالا که شامتان را خورده‌اید چرا نمی‌فرمایید به سلامتی کسی بخوریم؛ چرا نمی‌فرمایید؟»

«سلامتی کی؟ سلامتی چه کسی؟»

«بفرمایید، اسمش نوک زیانتان هست، یعنی باید هم باشد، حتماً هم هست، قسم می‌خورم که هست.»

«خوب، حالا که می‌فرمایید می‌خوریم به سلامتی میس مانت!»

«به سلامتی میس مانت.»

لحظه‌ای چند در چهره مصاحبش، که می‌نوشت، خیره شد؛ سپس جامش را از فراز شانه پرت کرد؛ جام به دیوار خورد و خرد شد؛ بعد زنگ زد و جام دیگری خواست، آن را پر کرد و گفت:

«بله آقای دارنی، خانم زیبایی است - آن قدر که آدم به آرزو بخواهد

در شبی تاریک او را در سوار شدن به درشکه کمک کند!»

پاسخ بدین اظهار «بله» ای کونا و اخمی خفیف بود.

«بله، آن قدر که آدم آرزو کند مورد شفقتش قرار گیرد و به حالش گریه کند! راستی چگونه احساسی در آدم برمی‌انگیزد؟ یعنی ارزش دارد که آدم در ازاء اینکه مورد و موضوع چنین لطف و رافتی است با جان خود بازی کند؟» دارنی باز جوابی نداد. آقای کارتن به سخن ادامه داد و گفت:

«وقتی پیغام شما را به او رساندم فوق‌العاده خوشحال شد. البته بروز نداد، ولی من تصور می‌کنم که خیلی خوشحال شد.» اشاره به این پیام به یاد دارنی آورد که همین مصاحب نام‌مطبوع، امروز در آن گیرودار به طیب خاطر به‌وی کمک کرده بود. دارنی جریان صحبت را به این مجرا افکند و از این بابت از او تشکر کرد.

آقای کارتن در جواب، با بی‌اعتنایی اظهار داشت: «من نه احتیاج به تشکر دارم و نه سزاوار هم هستم؛ چون اولاً کار مهمی انجام نداده‌ام، در ثانی خودم هم نمی‌دانم به چه علت اقدام به این عمل کرده‌ام. آقای دارنی، اجازه می‌دهید سؤالی از شما بکنم؟»

«خواهش می‌کنم؛ در مقابل محبت‌هایی که به من کرده‌اید اینکه چیزی نیست.»

«شما فکر می‌کنید که علاقه به‌خصوصی به‌شما داشته باشم؟»

«آقای کارتن راستش را بخواهید تا حال به‌این مسأله نیندیشیده‌ام.»
«خوب، حالا بیندیشید.»

«رفتارتان ظاهر آ نشان می‌داد که به‌من علاقه‌مندید؛ اما تصور نمی‌کنم علاقه‌ای به‌من داشته باشید.»

کارتن گفت: «درست است. گمان نمی‌کنم. حالاً کم دارم به‌دو ک وحس تشخیص شما عقیده پیدا می‌کنم.»

«معذرت می‌خواهم این موضوع مانع از این نباشد که بنده حساب می‌ز را بپردازم، و با روح تفاهم از هم جدا شویم.»

کارتن گفت: «به‌هیچ‌وجه!»

دارنی زنک رازد؛ کارتن پرسید: «می‌خواهید پول‌هردونفر را حساب بکنید؟»

هنگامی که دارنی جواب مثبت داد، کارتن به پیشخدمت گفت: «حالا که اینطور است یک پاینت^۱ دیگر از همین شراب برای من بیاورید و ساعت ده مرا بیدار کنید.»

چارلز دارنی پر از اینکه پول میز را داد از جای برخاست و برای آقای کاتن آرزوی شبی خوش کرد. آقای کارتن نیز بی آنکه به این خداحافظی جواب گوید برخاست و با حالتی که شائبه بی‌اعتنایی و رنگ تهدید داشت پرسید:

«آقای دارنی، آخرین سؤال: شما فکر می‌کنید من مستم؟»

«خیر، آقای کارتن، فکر می‌کنم مشروب خورده‌اید.»

«فکر می‌کنید؟ می‌دانید که خورده‌ام.»

«حالا که مایلید از دهنم بشنوید، عرض می‌کنم بده می‌دانم.»

«و حالا من هم عرض می‌کنم که چرا خوردم. آقای عزیز، من عملی‌ای هستم مایوس و نامراد. پروای احدی را ندارم، احدی هم پروای مرا ندارد.»
«جای کمال تأسف است: ولی می‌توانستید از استعدادهای خود به نحو بهتری استفاده کنید.»

«بله، آقای دارنی، شاید. شاید هم نه. ولی به هر حال، مگذارید که

این قیافه آرام باد غروزی درسرتان ایجاد کند. چون چه کسی می‌داند که فردا ممکن است به چه وضع دچار آید. خوب، شب بخیر!»

این موجود عجیب، هنگامی که تنها ماند شمع برداشت و به سوی آینه دیواری رفت و با دقت به نظاره خویش پرداخت. زیر لب، خطاب به تصویر خود گفت:

(۱) Pint یکیمانه‌ای قریب نیم لیتر یا $\frac{1}{8}$ گالن.

«آیا واقعاً به این بابا علاقه‌مندی؟ وانگهی چرا باید به کسی که به توشبیه است علاقه‌مند باشی؟ چیز دوست داشتنی و مطبوعی در تو وجود ندارد، این را خودت هم می‌دانی. آه، مرده‌شور تو را ببرد! چه تغییراتی در خودت به وجود آورده‌ای! عجب، تازه بیایی و به کسی علاقه‌مند باشی که قیافه‌اش آینه‌ای باشد که به تو نشان دهد چگونه مسخ شده‌ای، و چه قیافه‌ای می‌توانستی داشته باشی! حالا جای خودت را یا او عوض کن! توفکر می‌کنی اگر جای او بودی آن چشمان آبی آن‌طور که به او نگاه کردند به تو هم نگاه می‌کردند! و آن قیافه برانگیخته با همان رحم و شفقتی که متوجه چهره او شد متوجه تو هم می‌شد؟ بیا، صاف و پوست‌کنده بگو!! از آن بابا متنفری؟»

این را گفت و به جام شراب روی آورد و از او تسلا جست؛ آن را ظرف چند دقیقه‌ای نوشید و بر بازوان خویش به خواب رفت، حال آنکه موهایش بر روی میز فرو ریخته بود و قطرات پیهی که از فتیله شمع فرو می‌لغزید چون کفشی بر او سایه می‌افکند.

فصل پنجم

شغال^۱

آن زمان ، دوران باده‌خواری بود و بیشتر مردم در این کار افراط می‌کردند. اصلاحاتی که با گذشت زمان در این گونه عادات پدید آمده چندان عظیم است که تذکر ساده مقدار ش اب و «پنج»^۲ی که يك شخص محترم - بی‌آنکه به حیثیت و اعتبارش لطمه‌ای وارد آید - در يك شب می‌نوشید، در این روزگار سخت مضحك و مبالغه‌آمیز می‌نماید؛ و بدیهی است که در تعقیب این تمایل، علم حقوق از سایر رشته‌ها عقب نبود، و آقای استرایور نیز که راه خود را به سوی مه‌قعتی پرسود و منبع گشوده بود در این زمینه دست کمی از همکاران خویش نداشت، چنانکه در سایر زمینه‌های شغلی نیز از آنان عقب نبود.

آقای استرایور که در اولدیلی و اجلاس‌های محکمه سخت مورد توجه

- (۱) مشهور است که شغال رد شکار را برای شیر می‌گیرد و وی را در وصول به طعمه یاری می‌کند. کسی که برای دیگران جان بکند.
- (۲) Punch نوشابه‌ای که از چای و عرق و شکر و آب‌لیمو درست می‌کنند. این واژه از پنج فارسی گرفته شده است، زیرا این نوشابه از ترکیب پنج چیز به دست می‌آید.

بود. اندك اندك وبا احتیاط تمام پله‌های نخستین نردبان ترقی را، که از آن بالا می‌رفت، تراشیده بود و اجلاسیه‌ها و اولدیلی ناچار گشته بودند او را، به خصوص او را، به آغوش نرم و راحت خویش بخوانند. اکنون هر روز می‌توانستید سیمای گلگون استرایور را ببینید که از میان بستر گیسهای عاریتی، همچون گل آفتابگردان بزرگی که در میان سایر گل‌های آفتابگردان به جانب خورشید میل کرده باشد متوجه چهره قاضی القضاات می‌گردید.

يك وقتی در کانون وکلاء عقیده به این بود که آقای استرایور هر چند آدم حراف و بی‌مسلك و با جسارتی است و از انجام هیچ عملی روی گردان نیست، معذلك فاقد آن استعدادی است که بتواند جوهر و عصاۀ مطالب را بیرون کشد و ارائه دهد. که این هم البته از زمره لازماتین و مهمترین هنريك وکیل دعاوی است. اما در این زمینه پیشرفت قابل ملاحظه‌ای در او به‌منصه ظهور رسید، و هر قدر بیشتر کار به وی ارجاع می‌شد به‌تدریج می‌رسید که نیروی دست‌یابی به‌کنه مطلب در او بیشتر جلوه می‌نمود و هر قدر هم که باسیدنی کارتن شب‌زنده‌داری می‌کرد و می‌نوشتید باز صبح که به‌محکمه می‌آمد نکات اساسی پرونده را فوت آب بود.

سیدنی کارتن، که بیکاره‌تر و واخورده‌تر از خودش نبود، متفق بزرگ استرایور بود. با آن مقدار شرابی که این دو در فاصله تعطیلات بین دو اجلاسیه محکمه، یعنی در فاصله بین تعطیلات عید سنت میکائیل و سنت هیلاری، می‌نوشتیدند کشتی‌ای را می‌شد به حرکت در آورد. محال بود استرایور از پرونده‌ای دفاع کند و کارتن حضور نداشته باشد. می‌نشست و دست‌ها را در جیب می‌کرد و در سقف تالار خیره می‌شد. مسیری که برای شرکت در محاکمات محلی می‌پیمودند یکی بود، حتی در آنجاها نیز باده‌خواریه‌های خود را تا پاسی از شب ادامه می‌دادند، و کارتن را اغلب دما دم‌هنگام صبح می‌دیدند که دزدانه و تلوتلو خوران، همچون گربه‌ای ولگرد به‌خانه می‌رود. سرانجام این شایعه در میان اشخاص ذی‌علاقه قوت گرفت که سیدنی کارتن اگر

شیر نیست مطمئناً شغال خوبی است و در این سمت حقیر خدمات ذیقیمتی به استراییور می‌کند.

پیشخدمت میخانه که میدنی به او سفارش کرده بود بیدارش کند گفت:
«آقا، ساعت دهه، ساعت دهه، آقا!»

«چه شده؟»

«آقا ساعت دهه.»

«ها؟ ساعت ده شب؟»

«بله آقا. خودتان گفتید بیدارتان کنم.»

«آه! یادم آمد. بسیار خوب. بسیار خوب!»

پس از اینکه چندین بار با بیحالی درصدد برآمد مجدداً به خواب رود،
والیته پیشخدمت با به هم زدن آتش‌کلیه این اقدامات مجدانه را نقش بر آب
می‌ساخت، از جای برخاست و کلاهی را به‌لاییدی بر سر گذاشت و بیرون
رفت؛ به تمپل پیچید و پس از اینکه با گذشتن از «کینگز بنچ»^۱ و «سی پریلدینگز»^۲
از رخوت و خواب‌آلودگی بدرآمد راه اقامتگاه آقای استراییور را درپیش
گرفت.

چون منشی استراییور که هیچگاه در جلسات شرکت نداشت و به‌خانه
رفته بود آقای استراییور شخصاً در را به‌رویش گشود. کنش سرپایی به‌پا
و جامه خواب‌گشادی بر تن داشت که به‌منظور راحتی بیشتر در ناحیه سینه
و گلو کاملاً باز بود. چروکیدگی و بی‌طراوتی و اندک خشونت که در چهره
کلیه اشخاص خوشگذران، از تصاویر «جفری»^۳ به‌بعد به‌چشم می‌خورد و
تشخیص آن در تصاویر مربوط به کلیه دورانهای باده‌گساری از خلال تمام
ریزه‌کاریهای هنری به‌سهولت امکان‌پذیر است، در اطراف چشمانش مشهود
بود.

آقای استراییور گفت: «رفیق، کمی دیر کردی.»

1) King's Bench

2) Paperbuildings

3) Jeffries

«نه، مطابق معمول آمدم - شاید بایک ربع ساعت اختلاف.»
 به اتاق تار و بی رنگ و رویی رفتند که دور تا دور آن کتاب و کف آن
 پوشیده از کاغذ و نوشته بود و آتش خوشی در آن می سوخت. کتری بر سه
 پایه کنار بخاری می جوشید و در میان توده آشفته کاغذی که کف اتاق را فرا
 گرفته بود میزی به چشم می خورد که مقادیری شراب و کنیاك ورم و شكر و
 لیمو بر آن جلب نظر می کرد.

«سیدنی، امشب مثل اینکه يك بطر معمول را زده ای؟»
 «امشب مثل اینکه دو بطر زده ام. با آن موکل امروزی شام خوردم،
 یا بهتر گفته باشم او می خورد و من نگاه می کردم - ولی چه فرق می کند!»
 «سیدنی، راستی امروز نکته ای که در مورد شباعت پیش کشیدی خیلی
 جالب بود. چطور متوجه شدی؟ کی به فکر رسیدی؟»
 «دیدم آدم نسبتاً خوش قیافه ای است، و دیدم من هم اگر بخت و اقبال
 می داشتم شاید يك همچو آدمی بودم.»

آقای استرایور خندید، آن قدر که شکم گنده اش به لرزه درآمد؛ و که
 اینطور سیدنی! تو و اقبال! خوب، شروع کنیم، کارمان را شروع کنیم.»
 شغال با قیافه ای دمنخ، دگمه های کتش را گشود و به اتاق مجاور رفت
 و با مشربه ای پر از آب سرد و يك لگن و یکی دو حوله بازگشت. حوله ها را
 در آب خیس کرد، آنها را قدری چلاند و به دور سر پیچید، و با این قیافه که
 تمشایش ابداً مطبوع نبود پشت میز جای گرفت و گفت:
 «خوب، من حاضرم!»

آقای استرایور ضمن اینکه نوشته های روی میز را زیر و رو می کرد گفت:
 «رفیق، امشب کار قابل ملاحظه ای نداریم.»
 «چقدر هست؟»

«دو پرونده بیشتر نیست.»

«اول آن یکی را که مشکوتره بده.»

«بفرما. شروع کن!»

سپس شیر بر کانه‌ای که در کنار میز مشروبات بود بر پشت خوابید و به استراحت پرداخت، و شغال پشت میز خود که در این سوی میز مشروبات و نوشیده از نوشته و کاغذ بود، با بطریها و گیل‌سهای که دم‌دست بود، جای گرفت. هر دو بیدریغ اما هر يك به شیوه خاص خود، به میز مشروبات مراجعه می‌کرد. شیر، بیشتر این مدت دستها را به کمر زده و لم داده و به آتش خیره شده بود؛ گاهی نیز به اسناد و نوشته‌های کم اهمیت و ر می‌رفت؛ شغال با ابروان درهم کشیده و تیافته جدی چنان غرق کار بود که حتی مواقعی که برای برداشتن گیل‌اس دست دراز می‌کرد نگاهش جهت حرکت دستش را تعقیب نمی‌کرد و اغلب یکی دو دقیقه دست به اطراف می‌سود تا گیل‌اس را بیابد و به لب ببرد. دو یاسه بار پیچیدگی موضوع به درجه‌ای رسید که خویشتن را ناگزیر از این دید که برخیزد و حوله‌ها را از نو خیس کند. هر بار که از ملاقات مشربه و لکن باز می‌گشت قیافه‌اش با آن عمامه خیس به حدی مضحك بود که کلمات قادر به وصف آن نیست، خاصه که در عم کشیدگی چهره و دلوایی‌ای که داشت قیافه‌اش را عجیب مضحك جلوه می‌داد.

سرانجام، شغال خوراك مختصری را که از برای شیر تهیه دیده بود به وی داد و شیر نیز بامتنهای دقت و احتیاط آن را گرفت؛ موادی را که باید، انتخاب کرد و اظهار نظرهایی را که باید بکند کرد. که طبیعی است شغال نیز در انجام این دو کار شرکت کرد. وقتی موضوع خوب حلاجی شد شیر دستها را مجدداً به کمر زد و لم داد و به تأمل پرداخت؛ شغال گلوپی تر و اطراف سر را خیم کرد و به تهیه خوراك بعد مشغول شد. این خوراك را نیز به همان نحو که خوراك نخستین را داده بود به شیر داد. که صرف آن تا ساعت سه بعد از نیمه شب به طول انجامید. وقتی صرف شد آقای استرابور گفت:

«خوب، سیدنی، حالا که کار تمام شده بك نیاله پنج بخور.»

شغال، حوله‌ها را که بخار از آنها بر می‌خاست از سر باز کرد، و خمیازه‌ای

کشید و امثال امر کرد.

«سیدنی، نکاتی که در جریان اقامه شهادت پیش کشیدی بسیار منطقی بود. هر سؤالی که می‌کردیم تیری بود که درست به هدف می‌خورد.»
«نکاتی که من طرح می‌کنم همیشه منطقی است، مگر نیست اینطور؟»
«انکار نمی‌کنم. ولی چرا خلقت تنگه؟ کمی پنج بخور تا گشاد شه.»
شغال غری حاکمی از بی‌میلی زد و باز درخواست را اجابت کرد.
آقای استرایور که گذشته و حال وی را از نظر می‌گذراند، ضمن انجام این کار سر می‌جنباند، گفت:

«همان سیدنی کرتن مدرسه آشنای «شروزبری»... همان سیدنی دمدمی مزاج! که يك لحظه گر می‌گیرد و لحظه دیگر خاموش می‌شود؛ گاهی سر حال است و زمانی افسرده!»
کارتن آهی کشید و گفت: «آه، بله! همان سیدنی با همان سرنوشت. حتی آنوقت‌ها هم تکلیف بچه‌های دیگر را می‌نوشتیم، و به تدریس تکالیف خودم را انجام می‌دادم.»

«راستی چرا اینطور بود؟»

«بچه‌می‌دانم. راه و روشم این بود.» دست‌ها را در جیب کرده و پاها را دراز کرده بود و به آتش می‌نگریست.

آقای استرایور سینه‌ای جلو داد و - انگار بخاری کوره‌ای بود که سعی و مداومت را در آن می‌ساختند - آب می‌دادند و تنها عمل مفیدی که می‌باید در حق سیدنی کرتن آشنا، شاگرد سابق مدرسه آشنای شروزبری بکنند این است که وی را با فشار شانه به درون آن براند - گفت:

«کارتن، راه و روش تو همیشه بی‌معنا و بی‌پروا بوده، و همیشه عم هست. تو هیچوقت اهل سعی و مداومت نبوده‌ای و قدرت اراده و تصمیم‌گیری نداری.»

1) Shrewsbury

سیدنی با خنده‌ای که حکایت از خوش‌خلقی بیشتری داشت گفت: «بله!

نمی‌خوادم معمه اخلاق بشی!»

استرایور گفت: «نه، ولی می‌دانی من چطور به اینجایی که می‌بینی رسیده‌ام؟ یا کاری را که می‌کنم چگونه می‌کنم؟»

«به نظر من قسمتیش به خاطر اینه که به من پول میدی کمکت کنم. اما به هر حال جریان آنقدرها هم مهم نیست که بخوای درباره آن موعظه بکنی یا باد در آستین بیندازی. آنچه بخوای بکنی می‌کنی. تو همیشه در ردیفهای جلو بوده‌ای، و من همیشه در عقب.»

مجبور بودم در ردیفهای جلوجایی برای خودم دست و پا کنم، چون در آنجاها که متولد نشده بودم، مگر نیست؟»

«نمی‌دانم، چون در جریان تولدت حضور نداشتم، ولی به عقیده من این قبایی است که از روز ازل به قناعت بریده‌اند.»

این را که گشت باز خندید، هردو خندیدند، و در ادامه سخن گفت:

«چه قبل از شروزی چه در شروزی و چه بعد از آن تو در موقعیت خاص خودت جا افتادی و من در موقعیت خاص خودم. حتی موقعی که در محله دانشجویان پاریس همشاگردی بودیم و فرانسه و حقوق فرانسه و سایر چیزهایی را یاد می‌گرفتیم که بعدها هم هیچ دردی را از ما نکرده باز تو همیشه موقعیتی داشتی و من هیچوقت محلی از اعراب نداشتم.»

«و خوب، فکر می‌کنی کی مقصر بود؟»

«راستش را بخوای درست مطمئن نیستم که تقصیر از تو نبود. تو همیشه در چنان جنب و جوش و خروشی بودی و راحت را با چنان زور و فشاری باز می‌کردی که به من مجال نمی‌دادی، جز مجال اینکه در گوشه‌ای بنشینم و پیوسم. اما به هر حال، صحبت از گذشته آن هم در این دما دمهای صبح همچنین چیز جالبی نیست. بهتر است صحبت را به مجرای دیگری بیندازیم.»

آقای استرایور گیلانش را بلند کرد و گفت: «بسیار خوب، حالا که اینطور است می‌خوریم به سلامتی شاهد خوشگل - خوب، صحبت به مجرای مطبوعی افتاد؟»

ظاهر آند، چون قیافه سیدنی باز دهم رفت. در حالی که نگاهش اعماق گیلان را می‌کاوید زیر لب گفت:

«شاهد خوشگل... من یکی که امروز وامشب از دست شاهدهای تو

دله شدم. خوب، شاهد خوشگل سرکاری باشند؟»

«دختر آن دکتر دیگه، میسمانت.»

«آن را می‌گویی خوشگل؟»

«نیست؟»

«نه.»

«مرد حساسی، تمام محکمه مجذوبش شده بود.»

«محکمه اولدیلی از کی داور زیبایی هم شده؟ یک عروسک موطلائی

بیش نبود.»

استرایور چپکی نگاهی به قیافه اش افکند، ودستی به چهره گلگون خود کشید و گفت:

«می‌دانی سیدنی... ولی همانوقت دیدم مثل اینکه نسبت به همین

عروسک موطلائی احساس رحم و دلسوزی می‌کردی، حتی اولین کسی که

متوجه ناراحتیش شد تو بودی.»

«متوجه ناراحتیش شده! خوب، طبیعی است اگر دختری، حالا عروسک

یا غیر عروسک، در دو قدمی آدم غش بکند آدم بی‌آنکه احتیاجی به دوربین

داشته باشد می‌بیند و متوجه می‌شود. البته به سلامتی من می‌خورم ولی

خوشگلیش را قبول ندارم. و دیگر از این بیشتر هم نمی‌خورم، می‌خواهم

بخوایم.»

هنگامی که میزبان باشمعی که در دست داشت و پله‌ها را روشن می‌داشت

میهمان را تا پاگرد پلکان بدرقه نمود، روشنایی سرد روز از پنجره گدو غبار گرفته آن به درون سرک می کشید. وقتی از عمارت خارج شد هوا سرد و غم انگیز و آسمان ایرناک و رودخانه تارومده آلود و دورتادور شبیه به بیابانی غیرمسکون و خالی از دیار بود. حلقه های گرد و غبار در پیشاپیش نسیم بامدادی می چرخیدند، گفתי طوفان شن برخاسته است و بیشتر اولانش به شهر تاخته اند. و اما این مرد یانیر وها و استعدادهای به تباهی گراییده دهن و بیابانی که در پیرامون خویش داشت بر محوطه سنگفرشی ایستاده بود، لحظه ای دورنمای بلند پروازی شریف و از خود گذشتگی و سعی و مداومتی آبرومند را دید که از میان تباهی هایی که در پیش رویش گسترده بود سر بر آورد. در دیار زیبای این خیال، تالارهای هواگیری بود که از درونشان عشق و زیبایی بر او می نگریست و باغهایی بود که در آن میوه های رسیده زندگی از شاخه ها می آویخت و برق جویبارهای امید به رویش می درخشید. اما این مناظر لحظه ای بیش نپایید. به جانب اتاقی که از درون چاهی از منازل سر بر آورده بود بالا رفت و بالباس، خود را بر بستری آشفته افکند و سیل اشک تلخ بر بالش روان ساخت.

خورشید، افسرده و مغموه از آسمان برآمد. اما اواقس رده تر و مغموتر از این مرد مستعد و با عاطفه ای نبود که جهت عمل استعدادها و عواطف خویش را در نمی یافت و عاجز از یاری و نا آگاه از سعادت خویش و آگاه از تباهی ای بود که به وجودش راه یافته و خویشتن را به چنگش میرده بود. تا اندک اندک وی را بفرساید و نابود کند.

فصل ششم

صدها نفر

اقامتگاه آرام دکترمانت، درکنجی درحوالی «سوهواسکویر» بود. بعدازظهر یکشنبه‌ای که هوا آفتابی بود وامواج چهارماه گذشت زمان برجریان محکمه غلتیده وآن را تا آنجا که به توجه وحافظه عامه مربوط می‌گشت به سوی دریای فراموشی رانده بود آقای جاویس لوری ازمنزل خود در «کلرکتول» به قصد صرف شام با دکترمانت، ازطریق کوچه‌های آفتابگیر، قدم‌زنان به سوی اقامتگاه دکتر به راه افتاد. آقای لوری پس‌از مفادیری تردید ودو دلی، که ناشی ازمقتضیات شغلی بود، سرانجام با دکترمانت دوست شده واین کنج آفتابگیر، خوشترین جزء زندگیش بود.

دراین بعدازظهر بخصوص، آقای لوری به سه دلیل که هر سه آنها جنبه عادت داشت به سوهو آمد؛ اولاً به این علت که روزهای یکشنبه که هوا آفتابی بود اغلب پیش‌ازصرف شام با دکترولوسی به گ‌دش می‌رفت؛ ثانیاً به این علت که در روزهای یکشنبه که هوا نامساعد بود معمولاً به عنوان یکی ازدوستان خانواده با آنان بود؛ صحبت می‌کرد، کتاب می‌خواند،

1) Soho-square

2) Clerkenwell

از پنجره بیرون را تماشا می کرد، و به هر حال روز را به شب می آورد؛ ثالثاً به این علت که پاره ای نکات مبهم بود که می خواست روشن کند و می دانست که وضع خانه و خانواده دکتا طوری است که در یک چنین روزهایی احتمال انجام این کار بیشتر است.

کنجی جالبتر از آنجایی که دکتر در آن می زیست در تمام لندن نبود؛ از پشت به جای دیگری راه نداشت، پنجره های جلو عمارت بر خیابان باریکی که درختان آن سربه هم آورده و آرامش مطبوعی بر آن بال گسترده بود چشم انداز داشت. در آن زمان عمارات معدودی در شمال راه « آکسفورد » بود، و در مزارعی که اکنون اثری از آثارشان نیست درختان جنگلی پرورمند می شدند و گلهای می رویدند و خفچه ها می شکفتند و نسیم جانبخشی که از دشت و دمن می وزید به جای آنکه همچون مستمندی دهره گردد، دزدانه و بیحال. در این حوالی آواره گردد به آزادی و با قدرت تمام بدین دیار می شتافت و در حوالی آن دیوارهای بسیاری بود که به وقت خود هلوها بر آن تن به گرمی خورشید می سپردند.

صبحگاهان پرتو درخشان خورشید به دره ن این کنج سرک می کشید، اما هنگامی که کوچه ها و خیابانهای شهر داغ می شدند سایه ملایمی بر این محل می خفت که در پناه آن تماشای مناظر، دیدگان را آزار نمی داد. گوشه ای بود آرام، خوش و دلگشا اما آکنده از انعکاس صدا و لنگرگاهی در جوار خیابانهای پر غوغا.

این لنگرگاه به سفینه ای آرام نیاز داشت، و چنین سفینه ای در آن پهلوی گرفته بود. دکتر مانند دو طبقه عمارت وسیع و آرام و بی سروصدایی را اشغال کرده بود که می نمود حرفه های متعددی در آن دنبال می شود، حال آنکه روز هنگام اثری از آثارشان در آن مشهود نبود و شبه هنگام مورد احترام همگان بود. در ساختمانی، در عقب عمارت، که وصول به آن فقط از طریق حیاطی امکان داشت که چناری در آن شاخ و برگ سبز خویش را به نوا در می آورد.

می نمود ارغنون می سازند و نقره قلم می زنند و به نظر می رسند غول عظیم. البته ای که بازوان زرین دارد و بازوی خویش را از دیوار مقابل تالار پیش آورده است زرورق درست می کند. گنتی خویشتن را چنانکه باید کوبیده و تهدید می کند که مراجعین را به این فلز گرانیها تبدیل خواهد کرد. باری، از این حرفه ها ویا از تنها مستاجری که شایع بود در طبقه بالا اقامت دارد یا از شخصی که گفته می شد کارش تودوزی کلسکه است و دفتر کاری در طبقه پایین دارد، چیزی دیده و شنیده نمی شد. گاهی، کارگری، بدون لباس کار، تالار را زیر پا می نهاد یا بیگانه ای در آن حول و حوش پرسه ای می زد یا از آن سوی حیاط، صدای دوردست جلنگی یا صدای پیک غول زرین به گوش می رسید. اما این چیزها، به هر حال، استثناهایی بود مؤید قاعده، چه گنجشکان بالای درخت چنار پشت عمارت، و انعکاس اصوات کنج مقابل، از صبح این یکشنبه تا غروب شبۀ بعد قید و بندی در کار خود نمی شناختند و به میل خود رفتار می کردند.

در اینجا دکترمانت از بیمارانی پذیرایی می کرد که شهرت سابقش و نیز احیای این شهرت که از شایعه ای سرچشمه می گرفت که درباره داستان زندگیش در افواه افتاده بود آنان را به نزد وی می کشید. تجربه و مهارتی که در انجام عملیات بکروبدیم داشت وی را مورد مراجعه همگان ساخته بود، و از این راه هر قدر می خواست تحصیل می کرد.

آقای جاوید لوری، هنگامی که آن بعد از ظهر یکشنبه زنگ در را به صدا درآورد از همه این احوال خبر داشت و بدانها می اندیشید.

«دکترمانت تشریف دارند؟»

«خیر، به زودی برمی گردند.»

«میس لوسی چطور، خانه هستند؟»

«خیر، ایشان هم به زودی برمی گردند.»

« میس پراس' چطور؟ »

شاید، منتها برای کلفتی که در را گشوده بود امکان نداشت نظر و تمایس میس پراس را در مورد قبول یا عدم قبول این موضوع از پیش به حدس دریابد.

آقای لوری گفت: « حالا که آمده‌ام، می‌روم بالا. »

دختر دکتر هر چند اطلاعی از کسور زاد بومی خود نداشت به نظر می‌رسید که ذوق و استعداد پرداختن چیزهای بزرگ از وسایل کوچک را که از اختصاصات عالی و دلکش ملت فرانسه است از آن به‌اثر برده است. چیزهای کوچک تزئینی که جز ظرافت ارزشی نداشتند میلمان خانه را با آنکه بسیار ساده بود به نحو جالبی جلوه می‌دادند و تأثیری که به وجود می‌آوردند بسیار دل‌انگیز بود. وضع استقار هر یک از اشیاء اتاقها، از خرد تا کلان، و نحوه ترتیب رنگها و تباین زیبایی که با دقت در استفاده از خرده ریزهای تزئینی و به مدد دستهای قابل و چشمان روشن بین به وجود آمده بود در عین دل‌انگیزی چنان حکایت از ذوق و سلیقه صاحب آن می‌نمود که آقای لوری همچنانکه ایستاده بود و به نیرامون خویش می‌نگریست خیال کرد که میزها و صندلیها همان حالت و قیافه‌ای که با آن خوب آشنا بود از او می‌پرسند: می‌پسندی؟ این طبقه مرکب از سه اتاق بود؛ در اتاقها را باز گذاشته بودند تا هوا به آزادی داخل شود؛ آقای لوری لبخند بر لب، و ضمن اینکه چهره صاحب این ذوق و سلیقه را در یکایک اشیاء باز می‌دید از اتاقی به اتاقی می‌رفت و تماشا می‌کرد. اولین اتاق، بهترین اتاق عمارت بود و پرندگان و گله‌ها و کتابها و میز تحریر و میز کار و جعبه آبرنگ لوسی در آن بود؛ اتاق دوم، ناهارخوری و در عین حال اتاق معاینه دکتر بود؛ اتاق سوم که سایه متغیر شاخ و برگ درخت چنار بر آن فرو می‌افتاد اتاق خواب دکتر بود و در یک گوشه آن بساط و ابزار بلا استفاده کفش‌دوزی بود - به همان صورتی که در

1) Miss Pross

طبقه پنجم عمارت ملالت انگیز نزدیک میخانه واقع در محله سن انتوان پاریس بود.

آقای لوری چشم از اطراف بر گرفت و باخود گفت: « تعجب می کنم چرا حالا هم باید این چیزهایی را که او را به یاد رنجهایش می اندازند نگهدارد! »

صدایی گفت: « چه تعجیبی داره؟ » آقای لوری بر اثر این جواب غیر-منتظره یکه خورد.

این جواب از میس پراس بود؛ همان زن سرخروی دریده ای که بازوان نیرومند داشت و آقای لوری نخستین بار در مهمانخانه « رویال جورج » « داور » با او آشنا شده و سپس دامنه این آشنایی به تدریج بسط یافته بود.

آقای لوری اظهار داشت: « آخر فکر می کردم... »
میس پراس گفت: « به! فکر می کردم! » و آقای لوری به ناچار جمله را ناتمام گذاشت.

میس پراس وقتی حال و حکایت را بدین منوال دید، انگار بخواهد به او پنهانند که کینه و عداوتی نسبت به او ندارد، به تندی گفت:
« حالتون چطوره؟ »

آقای لوری با فروتنی تمام گفت: « متشکرم، حال من خوب است، حال شما چطور است؟ »

میس پراس گفت: « تعریفی نداره. »

« نه؟ »

میس پراس گفت: « آ - بله! می دونی، خیلی دلوایس منوسم هستم. »
« نه! »

میس پراس که خلشش به خلاف قامتش قدری کج بود گفت: « ترا به خدا به عوض این نه ها اقلا به چیز دیگه ای بگین... اعصاب برام نداشتین! »
آقای لوری در تصحیح اظهار خود گفت: « اگر بگویم « راستی »

چطور؟»

میس پرس گفت: «راستی هم همچی تعریفی نداره، ولی یاز بهتره، آره، خیلی دلوااسم.»

«اجازه می‌دهید سؤال کنم چرا؟»

میس پرس گفت: «دلم نمی‌خواد هرروز خدا دهها نفر که هیچکدومشون خاک پای ملوسم هم نمیشن بیان اینجا ودور و برش بپلکند.»

«یعنی هرروز دهها نفر میانند؟»

میس پرس گفت: «صدها نفر.»

از خصوصیات این خانم یکی این بود که هر وقت سخنش مورد تردید قرار می‌گرفت مبالغه می‌کرد، و این امر البته مبتلابه بسیاری از اشخاص دیگر نیز هست.

آقای لوری گفت: «عجب!» - این محتاطانه‌ترین جوابی بود که به نظرش رسید.

میس پرس گفت: «از اونوقتی که ده سالش بوده باهانش زندگی می‌کنم... یعنی درواقع اون بامن زندگی کرده و درازا زحمتی که کشیده‌ام بهم پول داده... که خودتون هم می‌دونین آگه استطاعتشوداشتم پول نمی‌گرفتم. آخه می‌دونین خیلی سخته.»

آقای لوری که به درستی نمی‌دانست چه چیز «خیلی سخت» است سر تکان داد، اغلب این قسمت از وجود مبارک را به مثابه وسیله‌ای که به هر چیز بخورد و برای هر منظوری مناسب باشد به کار می‌برد.

میس پرس گفت: «آره، انواع و اقسام اشخاص، که هیچکدومشون به سوسون لایق محبوبه نیستند همیشه مزاحم و موی دماغند. وقتی شما...»

«من، میس پرس؟»

«مگه شما نبودین؟ پس کی بود عمر دوباره به پدرش داد؟»

«آه، اگر منظورتان این است که حرفی ندارم...»

«مگه اول و آخرش همینه؟ آره، تازه همین هم به اندازه کافی بد بود... نه اینکه خدای نخواستہ خواسته باشم از دکتربد بگم، ولی از شما چه پنهون لایق به همچی دختری نیس. ایندهم البته نمیشه به حساب معایش گذاشت، چون، هیچ کس در هیچ شرایط و اوضاعی لیاقتشو نداره. حالا خودش هیچی، ولی آخه ناگواره که می بینم مردم دسته دسته به بهانه او میان که محبتشو از من بدزدن.» آقای لوری می دانست که میس پراس زن بسیار حسودی است، و باز می دانست که در پس پرده غرابت احوالش موجودی فوق العاده فداکار است که نظایرش را فقط در میان زنان می توان یافت: از آن موجوداتی که به طیب خاطر و به صرف عشق و علاقه و محبت، طوق بندگی جوانان را به هنگامی که خود جوانی را از دست داده اند، و حلقه غلامی زیبایی را که خود هرگز از آن بهره ای نداشته و کمالاتی را که خود هرگز آن قدر بختیار نبوده اند تابدان دست یابند و امیدهای درخشانی را که هرگز بر زندگی تیره و تاریان ندرخشیده است برگردن می نهند و در گوش می کنند. چندان از دنیا و زندگی تجربه داشت که در این حسادت چیزی جز خدمت صادقانه یک قلب پاک یاز نیابد، و چون می دید که انجام این خدمت عاری از هر شائبه ای است چنان احترامی نسبت به آن قائل بود که وقتی مانند همه مردم نقاط ضعف و قوت او را پیش خود می سنجید همین زن را در کنار فرشتگان جای می داد و ارزشی که از برای او قائل بود به مراتب بیش از ارزش بانوان و الاهی بود که در نتیجه همکاری طبیعت و هنر از او به مراتب آراسته تر و مهذب تر بودند و در «تلسن» سپرده های کلان داشتند. میس پراس به سخن ادامه داد و گفت: «خلاصه اش نه کسی لایق محبوبم بوده و نه خواهد بود - جز یک نفر، اونهم سالامون! برادرم بود، اونهم اگه اون اشتباهو تو زندگیش نکرده بود.» و اما تحقیقاتی که آقای لوری در زمینه تاریخچه زندگی خصوصی میس پراس به عمل آورده بود نشان می داد که سالامون آدم رذل و بی عاطفه ای

1) Solomon

بوده و داروندارش را از دستش درآورده و به قمار زده و سپس بی آنکه احساس کمترین نیش وجدانی کند او را در متهای فقر و بی چیزی رها کرده و دیگر هم به سروقتش نرفته است. حسن عقیدتی را که میس پراس نسبت به سلامون داشت (البته پس از وضع مقداری ناچیز از بابت آن اشتباه کوچک) جدی تلقی می نمود و همین امر در حسن نظری که نسبت به وی داشت بی تأثیر نبود. به اتفاق بذیرایی بازگشته و دوستانه در کنار هم نشسته بودند که آقای لوری گفت:

«حالا که تنهائیم و هر دو هم آدمهایی هستیم اهل حساب و کتاب، اجازه بدهید یک سؤال از شما بکنم؛ آیا دکت حالا ضمن صحبتهایی که با لوسی می کند هیچ اشاره ای به ایام گفتش دوزی می کند؟»
«هیچوقت.»

«و با وجود این، آن چهارپایه و وسایل را همچنان پیش خود نگه می دارد؟»

میس پراس سری تکان داد و گفت: «آه! ولی من نگفتم که پیش خودش هم به اون فکر نمی کنه.»

«به نظر شما زیاد به این موضوع فکر می کند؟»

میس پراس گفت: «البته.»

آقای لوری در ادامه سخن گفت: «آیا تصور می کنید...»

اما میس پراس حرفش را برید: «من هیچی تصور نمی کنم، اصلاً تصور ندارم.»

«خوب، حرفم را اصلاح می کنم: آیا خیال می کنید... گاهی وقتها خیال که می کنید؟»

میس پراس گفت: «ای، گاهی گداری.»

آقای لوری، در حالی که خنده از چشمانش می تراوید، ضمن اینکه او را با حالتی محبت آمیز می نگرست گفت:

«ایا خیال می‌کنید که دکتر مانت در مورد ظلمی که به او شده یا حتی در مورد اسم کسی که این ظلم را به او روا داشته عتیده و نظر خاصی داشته باشد که تاحالا ابراز نکرده؟»

«من به غیر از اون چیزهایی که محبوبم میگه چیز دیگه‌ای به نظر نمی‌رسه.»

«یعنی که...»

«فکر می‌کنه همچی فکری داشته باشه.»

«حالا لطفاً از اینکه این سؤالات را از شما می‌کنم عصبانی نشوید، چون من يك معامله گر کندذهن بیش نیستم. حال آنکه شما خانمی هستید ماشاءاله چیزفهم و مدرک.»

میس پراس با ملایمت پرسید: «کندذهن؟»

آقای لوری که بی‌میل نبود این صفتی را که من باب ابراز شکسته‌تنفسی به خویشتن داده بود از سر باز کند گفت:

«خیر، خیر - مسلماً خیر. حالا برگردیم به اصل موضوع: به نظر شما عجیب نیست که دکتر مانت، که همان‌طور که همه ما یقین داریم مبرا از هر گونه جرم و گناهی است، هیچگاه به این مسأله اشاره نکند؟ نمی‌خواهم بگویم پیش من، هر چند مدتها طرف معامله ما بوده است و حالا هم باهم صمیمی هستیم، ولی منظورم این است که چطور شده که حتی نازدختر زیبایتی که این همه به او علاقه‌مند است و او هم تا این حد شفته او است صحبتی از این جریان به میان نمی‌آورد؟ میس پراس، باور کنید من این موضوع را نه به صرف کنجکاوی بلکه به خاطر علاقه شدیدی که به این خانواده دارم عنوان می‌کنم.»

میس پراس که بر اثر لحن بوزش‌آمیز آقای لوری قدری نرم شده بود گفت:

«می‌دونم! تا اونجا که من می‌فهمم - که ممکن هم هست بگین چیزی نمی‌فهمی - از این جریان وحشت داره.»

«وحشت داره»

«خوب، حق هم داره. خاطره وحشتناکی است. بعلاوه آخه کم هوشی و کم حافظگیش هم نتیجه همون جریان بود. چون نمی‌دونه چطوری به اون وضع دچار شده و چطوری از اون خلاصی پیدا کرده حالا هم می‌ترسه و مطمئن نیست که دوباره دچارش نشه، و می‌دونی همین خودش کافیه که قیافه بد و ناراحت کننده‌ای به جریان بده.»

این اظهار نظر عمیقتر از آن بود که آقای لوری انتظار داشت. گفت: «درست می‌فرمایید، و ترس هم دارد که آدم بخواهد روی آن تأمل کند. ولی میس پراس، با این همه تردیدی در ذهنه پابه‌پا می‌کند؛ اغلب از خودم می‌ترسم آیا برای شخص دکتر خوب هست که این موضوع را همچنان پیش خود نگه دارد و ابراز نکند؛ در واقع همین تردید و ناراحتی باعث شد که امروز این مسأله را پیش شما عنوان کنم.»

میس پراس سری تکان داد و گفت: «چاره‌چیه. به محض اینکه به این جریان اشاره‌ای بکنید حالش به هم می‌خوره. آدم بهتره صحبتش نکنه، خلاصه، خوب یا بد، حرفش نباید زد. گاهی تیمه‌های شب از خواب بیدار میشه، صدای پاش که تواتاق بالاوپایین میره از پایین شنیده میشه. محبوبم معتقده که این قبیل مواقع فکرش آواره میشه و متوجه زندان میشه؛ اینجور مواقع محبوبم میدوه و میره بالا و باهاش اینقدر قدم می‌زنه تا آرام می‌گیره. ولی دکتر هیچوقت راجع به علت این بیقراری حتی يك کلمه هم باهاش صحبت نمی‌کنه؛ اونهم بهتر می‌دونه اشاره‌ای به این موضوع نکنه. بی‌اینکه صحبت بکنن مدت‌ها باهم قدم می‌زنن، بالا میرن، پایین میان، تا بالاخره در اثر محبت محبوبم به خودش میاد و آرام می‌گیره.»

هرچند میس پراس وجود هرگونه تخیل و تصویری را در خویشتن انکار کرده بود، مع الوصف از تکرار جمله «بالا میرن، پایین میان» به خوبی پیدا بود که خیال ناراحت کننده‌ای ذهنش را به خود مشغول داشته است و همین

خود گواه بر این بود که از چنین نیرویی بی‌نصیب نیست.
چنانکه گفتیم این کنج پاتوق انعکاس اصوات بود، و اکنون صدای
گامهایی را که نزدیک می‌شدند با چنان طنینی منعکس می‌ساخت که گویی
صرف تذکر گامهای خسته دکتر آنان را به جنب و جوش واداشته بود.
میس پراس، برای پایان دادن به گفتگو از جا برخاست و در خاتمه
بیانات خود گفت:

«اینهاش! و حالا چیزی نمیکشه که صداهاتر پیدا شون می‌شه.»
این کنج از لحاظ خصوصیات صوتی به حدی عجیب و گیرنده آن به قدری
قوی بود که آقای لوری همچنانکه در کنار پنجره بازایستاده و چشم به راه
پدر و دختری بود که صدای گامهایشان را می‌شنید خیال می‌کرد که هرگز نزدیک
نخواهند شد. نه تنها انعکاس صدا فرو می‌نشست - گویی قدمها دور شده‌اند -
بلکه به عوض آنها صدای گامهای دیگری که هرگز نزدیک نمی‌شد در فضا
طنین می‌افکند و درست هنگامی که شنونده احساس می‌کرد که در چند قدمی‌اش
هستند به یکباره فراموش می‌نشستند و محو می‌شدند. به هر حال، سرانجام پدر و دختر
پدیدار شدند و میس پراس به استقبالشان به دم درشتافت.

قیافه میس پراس به رغم تندی و سرخی و عبوستی که داشت هنگامی
که کلاه دختر که را که بالا آمده بود از سرش برگرفت و آن را با انتهای دستمال
پاک کرد و گرد و غباری را که بر آن نشسته بود فوت کرد و مانتوش را تا کرد
و با غروری که گفتم زیباترین و بوالهوس‌ترین زن جهان است و دست به
گیسوان خویش می‌کشد، دستی به موهایش کشید - بسیار تماشایی بود.
قیافه و حرکات دختر محبوب نیز چشم را نوازش می‌داد. وی را در آغوش
می‌کشید، از او تشکر می‌کرد، و به لحن شوخی‌آمیز به جهت این ناراحتی
و زحمتی که به واسطه او بر خود هموار می‌کرد زبان به اعتراض می‌گشود.
چه، در غیر این صورت، یعنی اگر لحن سختش جدی بود، میس پراس به دل
می‌گرفت و ناراحت می‌شد و به اتاق خود می‌رفت و زار زار می‌گریست.

قیافهٔ دکتر نیز تماشا داشت؛ آن دو را می‌نگریست و به میس پراس می‌گفت که لوسی را الوس کرده است، حال آنکه نحن چشمانش گویای این بود که اونیز در این زمینه دست کمی از میس پراس ندارد و اگر مقدور بود حتی از این نیز فراتر می‌رفت. قیافهٔ آقای لوری نیز دیدن داشت؛ با کلاه گیس کوچکش ایستاده بود و تبسم کنان بر این احوال می‌نگریست و از ستارهٔ بخت خویش سپاسگزار بود که سرانجام راهش را روشن داشته و او را به سوی يك کانون گرم خانوادگی رهنمون شده است. اما از صدها نفر موعود کسی ناظر این صحنه نبود و آقای لوری به عبث چشم انتظار بود که پیشبینی میس پراس به حقیقت پیوندد.

هنگام شام فرا رسید و باز از صد نفر موعود خبری نشد. در سلسلهٔ مراتب این خانوادهٔ کوچک، میس پراس مسئول نواحي یابین بود و همیشه به نحو احسن از عهده برمی‌آمد. شام و ناهارش هر چند از لحاظ کیفیت ساده بود اما به قدری خوب طبع می‌شد و چنان خوب ارانده می‌گردید و طرح و ترکیب آن که نیمی فرانسوی و نیمی انگلیسی بود به حدی زیبا بود که بهتر از آن ممکن نبود؛ و چون در خدمت خود بسیار صادق بود در جستجوی فرانسویان تهیدستی که به اغوای چند شیلینگ یا نیم «کرونی» آماده بودند اسرار طبع را در اختیارش گذارند تمام محلهٔ «سوهو» و سایر محلات مجاور را زیر پانهاهه و از همین پسران و دختران درماندهٔ کشور گل^۱ فوت و فتهایی فرا گرفته بود که زن و دختر بچه‌ای که خدمهٔ خانه را تشکیل می‌دادند به او به چشم يك ساحره یا مادر خواندهٔ «سیندرلا»^۲ می‌نگریستند که از مرغ یا خرگوش یا اندك سبزیایی که از باغچه فراهم می‌آورد هر چه می‌خواست می‌پرداخت. یکشنبه‌ها با اهل خانه غذا می‌خورد، ولی سایر روزها اصرار داشت غذای خود را تنها و در مواقع نامعین، گاه در آشپزخانه و گاهی در اتاق، یا قلعهٔ خود که در طبقهٔ دوم

(۱) Gavi کشور باستانی گل - فرانسه

(۲) Cin drella (در یکی از قصه‌های پریان) دختر آشپزی که پاشاهزاده ازدواج کرد.

عمارت بود و کسی جز دختر محبوب مجاز نبود قدم در آن نهد صرف کند. آن روز میسر پراس در پاسخ به چهره شاد دختر محبوب و شیرینکاریهایی که برای جذب رضایتش می کرد چین از جبین گشود و لذا شام در محیط خوش و خرمی صرف شد.

هوا سخت گرفته و طاقت فرسا بود؛ بعد از شام لوسی پیشنهاد کرد شراب را در بیرون، در هوای آزاد، در زیر درخت حنار بخورند. چون او مدار خانه بود و همه چیز بستگی به وجود او داشت همه به بیرون، به زیر درخت چنار، رفتند و لوسی که از مدت ها قبل نقش ساقیگری آقای لوری را بر عهده گرفته بود شیشه شراب را جهت استناد اوبه زیر درخت برد، و همچنانکه نشسته بودند صحبت می کردند جامش را پیاپی از می لبریز می کرد؛ در این ضمن، کناره های مرموز عمارات سرک می کشیدند و دزدانه بر آنان می نگریستند و درخت چنار به زبان خویش بر فرازشان زمزمه می کرد.

ولی هنوز از صدها نفر موعود خبری نبود. موقعی که در زیر درخت چنار نشسته بودند آقای دارنی حضور یافت، اما او هم یکی پیش نبود.

دکترمانت و لوسی مقدمش را با مهر و محبت پذیره شدند، اما میسر پراس بناگاه دستخوش تشنجی در ناحیه سرو سایر قسمتهای بدن گردید و به عمارت رفت. اغلب، این ناراحتی که خود او در صحبت های خودمانی از آن به نام «تکان» یاد می کرد، به سر و قش می آمد.

دکترمانت بسیار مرحال بود و فوق العاده جوان می نمود. در اینگونه اوقات شباهت او و لوسی به هم بسیار نیرومند بود، و وقتی در کنار هم می نشستند و لوسی به شانهاش تکیه می کرد و او بازویش را بر پشتی صندلی تکیه می داد جلوه این شباهت سخت دل انگیز بود. دکترمانت طی تمام مدت روز با سر زنده گی عجیبی صحبت کرده و از موضوعهای بسیار سخن داشته بود. همچنانکه نشسته بودند و درباره عمارات لندن صحبت می کردند آقای دارنی پرسید: «ببخشید آقای دکتر، تاکنون هیچ به تماشای برج لندن تشریف

دکتر جواب داد: «چرا، من ولوسی یکبار به آنجا رفتم. هله، آنقدر از آن دیدیم که بدانیم جای جالبی است، جزاین چیزی ندیدیم.»
دارنی تبسم کنان، هرچند رنگ چهره‌اش از خشم به سرخی گرایید، گفت:

«همانطور که به خاطر دارید من در موقعیتی از آن دیدن کردم که امکانات و تسهیلات چندانی برای تماشا در اختیار نبود. موقعی که آنجا بودم ماجرای غریبی را برایم نقل کردند.»
لوسی پرسید: «چه بود؟»

«ضمن انجام تعمیراتی، کارگران به يك سياهچال قدیمی برخوردند که مدت‌ها درش را گل گرفتند بودند و به فراموشی سپرده شده بود. هر سنگی از سنگهای دیوار داخلی آن پوشیده از نوشته‌هایی بود که زندانیان بر آن کنده بودند: اسم، تاریخ، شکوه و شکایت، واستغاثه و دعا. در گوشه‌ای، روی یکی از سنگهای دیوار، یکی از زندانیان که به نظرمی رسد اعدام شده باشد آخرین اثر خود را در سه حرف کنده بود. این سه حرف را با يك ابزار کند و با عجله و دستی لرزان نوشته بود. در بدو امر به نظرمی آمد که این حروف عبارتند از D و I و C، اما پس از دقت بیشتر معلوم شد که حرف آخر C نیست و G است. سابقه یا روایتی وجود نداشت که حکایت از این کند شخصی در زندان بوده که این سه حرف حروف اول اسمش را تشکیل می‌داده است. و درباره اینکه این اسم چه ممکن است باشد حدس بسیار زدند، ولی به عبث. سرانجام به این نتیجه رسیدند که این حروف، حروف اول اسم نیست و بلکه يك کلمه مستقل است: DIG. کف سياهچال را به دقت کردند، و در زیر سنگی، یا آجری یا تکه‌ای از پوشش کف، قطعات پوسیده کاغذی را یافتند که با بقایای يك کیف چرمی مخلوط شده بود. در اینکه این زندانی چیزهایی

(1) Dig (به صفت امر) بکنید.

نوشته و در این محل گذاشته بود که از نظر زندانیان مخفی بماند تردید نیست، ولی قدمسلم این است که آنچه را هم که نوشته هرگز کسی نخواهد فهمید.»

لوسی تعجب کنان فریاد برآورد: «پدر، حالت خوش نیست؟»

دکترمانت بناگاه بکه خورده و از جای برخاسته و سرش را در میان دو دست گرفته بود. حالت سیما و حرکاتش همه را سراسیمه ساخت.

«نه عزیزم، چیزی نیست. باران می‌آید، قطرات درشت باران موجب شد اینطور بکه بخورم. بهتر است برویم تو.»

تقریباً بلافاصله به خود آمد؛ درحقیقت قطرات درشت باران هم ف و می‌بارید. دکترپشت دستش را که چند قطره بر آن فرو افتاده بود به او نشان داد. اما به کشفی که آقای دارنی از آن سخن داشته بود کمترین اشاره‌ای نکرد. هنگامی که به خانه باز آمدند چشمان تیزبین آقای لوری در چهره‌اش، که متوجه آقای دارنی گشته بود، همان حالتی را باز دید که در محکمه دیده بود. اما به هر حال، با چنان سرعتی حالت نخستین خویش را باز یافت که آقای لوری به درستی تشخیص چشمان تیزبین خویش باور نداشت. و هنگامی که در سرسرا ایستاد تا توضیح دهد که هنوز آنقدر قوی نیست که تحمل حوادث غیرمترقبه را داشته باشد و نزول قطرات باران او را بکه داده است لحن گفتار و حرکات و رفتارش استوارتر از بازوی غول زربنی بود که در زیر آن ایستاده بود.

هنگام صرف چای فرا رسید و میس پراس، در پنجه رشته دیگری از تشنجات، سرگرم درست کردن چای بود و هنوز از صدها نفر موعود خبری نبود. آقای کارتن به جمع اضافه شده بود، اما این تعداد باز از دو نفر بیشتر نبود.

شب به قدری گرم و خفه بود که با آنکه درها و پنجره‌ها را گشوده بودند همه از شدت گرما کلافه بودند. هنگامی که از صرف چای فراغت یافتند همگی به سوی یکی از پنجره‌ها رفتند و در درون هوای تیره و ابرناک خیره شدند. لوسی در کنار پدرش، و دارنی پهلوی به پهلوی او نشسته بود؛ کارتن

برچارچوب پنجره تکیه کرده بود. پرده بلند پنجره از پارچه سفید بود و تندبادی که برمیخاست و تنوره زنان براین کنج می‌تاخت آن را لوله می‌کرد و تا به سقف می‌برد و همچون بال اشباح به اهتزازش در می‌آورد.

دکتر مانت گفت: «قطرات درشت باران، به صورت پراکنده، اما به

شمت، فرو می‌بارند. طوفان آغسته نزدیک می‌شود.»

کلرتن گفت: «آهسته اما پیوسته.»

هر دو مانند بیشتر اشخاصی که چشم به راه وقوع واقعه‌ای یا همچون اشخاصی که در اتاقی تار چشم انتظار برق آذرخشی هستند به لحنی فرو افتاده سخن می‌گفتند.

همه جا سراسیمگی و شتاب بود؛ مردم در کوچه‌ها و خیابانها می‌دویدند تا پیش از درگرفتن طوفان پناهگاهی بیابند. صدای گامهایی که دور و نزدیک می‌شدند در این کنج عجیبی که جایگاه انعکاس اصوات بود غوغایی به پا کرده بود، معذک صدای پایی در آن نبود. اندکی گوش فرا دادند، سپس دارنی گفت: «این همه جمعیت، مع الوصف این همه خلوت!»

لوسی پرسید: «آئای دارنی، به نظر شما هم عجیب نیست! گاهی اوقات غروبها اینجا می‌نشینم و پیش خودم خیال می‌کنم... ولی امشب که همه جا این همه تار و گرفته است حتی تصور این خیال وجودم را به لرزه در می‌آورد.»

«پس ما هم بلرزیم، شاید به این ترتیب پی به احساساتان ببریم.»

«شاید به نظر شما مهم نیاید، ولی به گمان من اینگونه هوسها وقتی مؤثرند و احساساتی را برمی‌انگیزند که مستقیماً ایجاد شده باشند، چون قابل انتقال نیستند. اغلب شبها در اینجا نشسته و گوش فرا داده‌ام - آنقدر که معتقد شده‌ام که انعکاس این صداها در واقع انعکاس صدای گامهایی است که کم کم به زنگی ما وارد می‌شوند.»

سیدنی کلرتن، با همان قیافه عبوس همیشگی وارد گفتگو شد و گفت:

«اگر اینطور که می‌فرمایید باشد، روزی اشخاص زیادی به زندگی من وارد خواهند شد.»

صدای پا قطع نمی‌شد و هر دم بر سرعشان افزوده می‌گشت و صدای‌ها بود که در کنج می‌پیچید و طنین می‌افکند. به نظر می‌رسید که بعضی از دم پنجره و برخی از درون اتاق به گوش می‌رسند، بعضی می‌رفتند و برخی می‌آمدند، بعضی بناگاه از رفتن باز می‌ایستادند و عده‌ای همه باهم مکث می‌کردند، همه در خیابانهای دور دست بودند و در چشم رس کسی نبود. دارنی پرسید: «میس مانت، آیا مقدر است که این گامها به‌سوی همه ما بیابند یا می‌توانیم آنها را میان خود قسمت کنیم؟»

«نمی‌دانم. عرض کردم که يك توهم احسانه است؛ خودتان خواستید که توضیح بدهم. مواقعی که تنها هستم خود را به‌چنگ این اوهام می‌سپارم، و بعد آنها را صدای نای اشخاصی می‌پندارم که به‌زندگی من و پدرم وارد می‌شوند.»

کارتن اضهار داشت: «من آنها را به‌زندگی خویش خواهم برد؛ در این مورد هم نه سؤالی می‌کنم و نه قید و شرطی قائل می‌شوم. میس مانت، شما درست می‌فرمایید، تعداد کثیری به‌سرعت به‌سوی ما پیش می‌آیند - من آنها را در پرتو نور آذرخش می‌بینم.»

قسمت اخیر را متعاقب برق خیره‌کننده‌ای که در آسمان درخشید و وی را که بر پنجره تکیه داده بود نشان داد، بر جمله افزود. و باز هنگامی که رعد غریب افزود: «و صدایشان را هم می‌شنوم؛ شبان، خشمگین و سهمگین به‌پیش می‌آیند!»

این سخنان اشاره به‌ریزش و غرش باران بود که وی را از سخن گفتن بازداشت، چون صدایی در این هیاهو شنیده نمی‌شد. رعد و برق وسیل بارانی در گرفت که تا نیمه شب ادامه یافت و تا برآمدن ماه، درخشش برق و نزول باران لحظه‌ای قطع نشد.

ناقوس عظیم کلیسای «سن پل» در هوای صاف، ساعت یک بعد از نیمه شب را اعلام می کرد که آقای لوری در معیت «جری» که چکمه ساق بلند به پا و فانوسی به دست داشت به سوی «کلر کنول» به راه افتاد. تکه هایی از راه بین «سوهو» و کلر کنول خلوت و بی تردد بود و آقای لوری از ترس راهزنان جری را همیشه با خود داشت؛ هر چند این خدمت معمولاً دوساعتی زودتر از این به انجام می رسید.

آقای لوری گفت: «جری، عجب شبی! یکی از آن شبهایی که مردم را از قبر بیرون می کشد!»

جری در جواب گفت: «ارباب، من هم به عمرم یک همچوی شبی ندیدم... بله حتماً همینطور که می فرمایین.»

مرد اهل حساب و کتاب گفت: «شب به خیر آقای کارتن، شب به خیر آقای دارنی. یعنی باز هم همچو شبی را خواهیم دید!»

شاید. شاید آن جمع کشوری را هم ببینند که شتابان و خروشان به سوی شان پیش می آیند.

فصل هفتم

حضرت اشرف در شهر

حضرت اشرف، از اشراف متنغد دربار، مجلس رسمی پذیرایی دوهفتگی خویش را در مهمانخانه بزرگ خود در پاریس ترتیب داده بود. حضرت اشرف در اتاق اندرونی بود. این اتاق از نظر خیل پرستندگانی که در بیرونی اجتماع کرده بودند قبله حاجات و قدس الاقداس بود. حضرت اشرف می‌خواست شکلاتش را صرف کند. حضرت اشرف قادر بود چیزهای بسیاری را با سهولت بیلمد، و حتی معدودی از بدبینان را عقیده بر این بود که فرانسه را نیز به زودی زود خواهد بلعید، ولی شکلات صبحانه‌اش بدون کمک چهارمرد تنومند، به‌علاوه آشپز، از گلویش پایین نمی‌رفت.

آری، چهارمرد لازم بود تا شکلات سعادت‌مند را به لبان حضرت اشرف نزدیک کنند. این چهار نفر همه البسه فاخر به تن داشتند و سر حلقه آنها حتی از راه و رسم شایسته‌ای که حضرت اشرف مقرر داشته بود پارا فراتر نهاده بود و اگر کمتر از دو ساعت طلا در جیب داشت قادر به زنگی نبود. فراشی، ظرف شکلات را به آستان قدس می‌آورد؛ فراش دیگری شکلات را با دستگاه کوچکی که به همراه داشت می‌سایید و هم می‌زد؛ سومی دستمال سفید سعادت‌مند را به حضور می‌برد و چهارمی یعنی همان سر حلقه‌ای که دو ساعت طلا در جیب

داشت، شکلات را در فتنجان می‌ریخت. برای حضرت اشرف ابداً مقدور نبود که به‌هنگام صرف شکلات از یکی از این ملازمین صرف‌نظر کند و مقام و جاه والای خویش را در زیرگنبد آسمان حفظ کند. اگر این شکلات به‌مدد سه‌خدمتکار صرف می‌شد لکه‌ای بزرگ بر دامن نجابت و شرافتش می‌نشست، و اگر این تعداد به‌دو تقلیل می‌یافت از فرط احساس خفت درمی‌گذشت. حضرت اشرف، شام را در بیرون صرف کرده و طی آن «کمدی و اپرای بزرگ» به‌زیبایی در حضورش جولان داده بود. حضرت اشرف، بیشتر شبها شام را در جوار جمعی زیبا و دلربا صرف می‌کرد، و به‌حدی نثر و چنان تأثیر پذیر بود که در جریان امور خسته‌کننده مملکتی و امور محرمانه دولتی «کمدی و اپرای بزرگ» تأثیری به‌مراتب بیش از احتیاجات مملکت بروی داشت. و این خود مایه سعادتمندی کشور بود، چنانکه مایه سعادت و بهروزی هر کشوری است که بدینسان بخت به‌وی روی آورده باشد، همانگونه که انگلستان نیز در زمان سلطنت «مری استوارت» عیاش، که مملکت را فروخت، چنین بود. حضرت اشرف، در باب امور عادی مملکت عقیده‌ای خاص داشت. مشعر براینکه: «بگذار کارها موافق میل خویش جریان یابند.» اما در باب امور خصوصی‌تر ملک نظر دیگری داشت، مشعر براینکه: «بگذار امور موافق میل من جریان یابند»، یعنی در جهت افزایش قدرت و پر کردن جیب من. در باب لذات عمومی و خصوصی نظر دیگری داشت مبنی براینکه دنیا برای خوشی ساخته شده است. نص دستورش که بانص اصلی حکم دینی فقط در يك ضمیر اختلاف داشت، که آن هم البته چندان مهم نیست، بدین قرار بود: حضرت اشرف فرماید:

«جهان و نعمتهایی که در او است از آن من است.»

مع‌الوصف، حضرت اشرف اندک اندک درمی‌یافت که گرفتاریهای مبتدلی به امور عمومی و خصوصی او راه می‌یابد، و به‌ناچار در حل این دو

مشکل خویشتن را ناگزیر از وصلت بایکی از «مستأجران مالیات» دید. چه اولاً از اداره امور سررشته‌ای نداشت و ناگزیر می‌باید اداره این کار را به کسی وا می‌گذاشت که توانایی انجام آن را داشت؛ ثانیاً اداره امور شخصی نیاز به مخارج هنگفت داشت و مستأجران مالیاتی نیز مردمی ثروتمند بودند، حال آنکه حضرت اشرف پس از سالها زندگی فاخر و پرتجمل و صرف مخارج هنگفت رفته رفته به تنگدستی می‌گرایید. از این رو خواهر خود را که در دیری معتکف گشته اما هنوز فرصت این را داشت که از ترك دنیا روی برباید، از دیر بیرون کشید و به مستأجری مالیاتی که به مال غنی و به نسب فقیر بود بخشید، و همین شخص با عصبایی که سببی زرین بردسته آن می‌درخشید هم‌اکنون در میان جمعی بود که در بیرونی گرد آمده بودند. همگان با وی با فروتنی بسیار رفتار می‌کردند، جز مردمی از تبار و طبقه حضرت اشرف (و حتی همسرش)، که وی را سخت به دیده تحقیر می‌نگریستند.

این مستأجر، آدمی محتشم و قدرتمند بود؛ می‌اسب در طویل و بیست و چهار فراش در سرسرا و شش ندیمه در خدمت بانوی خانه داشت. این شخص که ادعایی نداشت - جز اینکه هر جا که بتواند سیورساتی تهیه کند و هر جا که نتواند به یغما برد - صرف نظر از این وصلتی که موقعیت اجتماعی برتری به وی می‌بخشید حداقل بزرگترین واقعیتی بود که در میان شخصیت‌هایی که آن روز در سرای حضرت اشرف اجتماع کرده بودند حضور یافته بود.

و اما اتفاقاً، هر چند چشم را نوازش می‌دادند و با هر وسیله تزیینی‌ای که ذوق و سلیقه و هنر زمان قادر به فراهم آوردنش بود آرایش یافته بودند چندان جالب نبودند، و چنانچه در جوار مردم ژنده‌پوش و شبکلاه به سری که در همان حوالی وحده به سر می‌بردند (واز برجهای کلیسای نتردام که در دو

۱) Farmer-Genéral مستأجر مالیات بخش. از ۱۶۹۷ این اشخاص مالیات بخشی از کشور را درازاء پرداخت مبلغی به دولت اجاره می‌کردند.

مستها الیه این دو وضع قرار داشتند دیده می شدند) مورد مطالعه قرار می گرفتند، به صورت چیزهای فوق العاده نامناسب و ناهنجاری جلوه می کردند - یعنی اگر در سربرده حضرت اشرف کسی را پروای چنین قیاسی بود. صاحب منصبان نظام، که اطلاعی از علم نظام نداشتند؛ صاحب منصبان بحریه که تصویری از کشتی نداشتند؛ صاحب منصبان کشوری که از کشورداری بهره ای نداشتند؛ روحانیان بی آزر و دنیا دار و دنیا دوست با چشمان شهوانی و زبان هرزه و زندگی هرزه تر از آن - که همه از صدر تاذیل به حرفه خود نمی خوردند و همه به دروغ ادعا می کردند که بدین حرفه ها تعلق دارند و همه کم و بیش از قماش حضرت اشرف بودند و به مشاغل و مناصبی که امکان درآمدی از آنها می رفت تحمیل گشته بودند - آری، از این قبیل اسب خاص دهها و صدها نفر را می توان برشمرد. عده کسانی هم که مستقیماً با حضرت اشرف و دستگاه حکومتی پیوندی نداشتند و با هر چیزی که حقیقی و واقعی بود بی ارتباط بودند و با هر زندگی که در مسیری ادامه داشت که به هدفی درست می پیوست بیگانه بودند اندک نبود. پزشکانی که از معالجه امراض خیالی که هرگز وجود خارجی نداشتند مال کلان می اندوختند در اتاقهای انتظار حضرت اشرف به روی بیماران دزباری تبسم می کردند؛ طراحانی که در عالم حرف، راه حل کمترین گیر دستگاه را کشف کرده و اما لحظه ای جداً به عمل پرداخته بودند تا لااقل مفسده ای را ریشه کن سازند، ترهاتی را که به هم بافته بودند در این مجالس در هر گوشه که می یافتند زمزمه می کردند؛ فیلسوفان بی عقیده و ایمانی که با حرف در کار تجدید بنای جهان بودند و برای دستیابی به آسمانها برجهای کاغذی به ارتفاع برج بابل می ساختند، با شیمیدانهای بی ایمانی که نظر بر قلب ماهیت فلزات داشتند در این اجتماعات فاخری که حضرت اشرف ترتیب می داد داد سخن می دادند؛ اصیلزادگان و الاتباری که بنا به رسم آن روزگار، و نیز روزگاران پس از آن، اصالت گهرشان در بی اعتنائی به مسائل حقیقی و عادی جلوه می نمود، در این مجالسی که حضرت اشرف ترتیب

می داد با منتهای بیحالی حضور می یافتند. در تمام خانواده هایی که این اشخاص در شهر زیبای پاریس پشت سر نهاده بودند جاسوسی از جاسوسان حضرت اشرف - که نیمى از عده حاضر در آن زمهر بودند - نبود که در میان فرشتگان شان زنى را باز یابند که قیافه ظاهر و حرکات و سکناتش حکایت از حرکات و رفتار يك ماد کند. در واقع، در آن زمان لزومادری جز به دنیا آوردن يك موجود مزاحم - که این نیز برای به دست آوردن عنوان مادری کافی نیست - اثرى باقى نمانده بود. زنان روستایی کودکان خود را که والا گهر نبودند در خفا بلرمی آوردند؛ مادر سبز گهلی زیبای شصت ساله به شیوه دخت ان بیست ساله لباس می پوشیدند و شام می خوردند.

جذام خیال پردازی و عدم توجه به واقعیت، قیافه کلیه مخلوقاتى را که شرف حضور داشتند مسخ کرده بود. دریکی از اتاقهای بیرونی پنج شش نفر از اشخاص غیر عادی حضور داشتند که چند سالی بود به نحوه مبهمی احساس می کردند که چرخ امور روی هم رفته درست نمی گردد و برای اینکه درست بگردد نیمى از این عده به جمعیتی موسوم به «تشنجیون» پیوسته بودند. اینان حتی هم اکنون با خود می اندیشیدند که آیا بهتر این نیست که کف بر لب آورند و فغان سر دهند و بغرند و از خود بیخود شوند و با این راهنمایی راه آینده را به حضرت اشرف نشان دهند؟ علاوه بر این در اویش، سه نفر دیگر هم بودند که به فرقه دیگری پیوسته بودند و مسائل را با سخنان نامفهومی در پیرامون «مرکز حقیقت» رفع و رجوع می کردند؛ بدین معنی که این دسته را عقیده بر این بود که آدمی از مرکز حقیقت دور شده - که بدیهی است نیازی به اثبات نداشت - و اما هنوز از دایره حقیقت خارج نشده و باید سعی کرد در این دایره بماند و یا حتی به مدد روزه یا احضار ارواح وی را به مرکز دایره باز گرداند، و طبیعی است که در این باب گفتگوی بسیار با ارواح صورت می گرفت که يك دنیا به حال عالم مفید بود، اما افسوس که اثرات آن مشهود نبود. ولی این خود مایه تسلی بود که جماعتی که در سر پرده حضرت اشرف

اجتماع کرده بودند همه به نحو اتم و اکمل لباس پوشیده بودند. اگر روز داورى روز نمايش البسه مى بود تردید نبود که تمام کسانی که شرف حضور داشتند تقصی در کارشان نمى بود. يك چنين موهای فرخورده و پودر زده و مرتب و يك چنين بشره های لطیفی که مصنوعاً حفظ و مرتب شده بودند، يك چنين شمیرهای باشکوه و عطرهای خوش- تردید نیست که نظم امور را جاه دانی مى ساخت. اصیلزادگان و الاتباء، جواهراتی به خود آویخته بودند که همچنانکه پایبالی به این سو و آن سو مى رفتند جلنگ جلنگ صدا مى کردند؛ خلخالهای زرین همچون زنگوله های قیمتی به صدا در مى آمدند، و هم به سبب صدای زنگوله ها و هم به علت خش خش لباسهای ابریشمی وزری و کتافی، حرکت و جنبشی در هوا دویده بود که آتش گرسنگی «سن آنتوان» را باد مى زد و دور مى کرد.

لباس به مثابه طلسم و افسونی به کار مى رفت که همه چیز را در محل شایسته خویش قرار مى داد. هر کس طوری لباس مى پوشید که گویی مى خواست در بالاسکه ای شرکت کند که الی الابد ادامه خواهد داشت. لباس بالاسکه در میان تمام طبقات، از کاخ توپلری^۱ و حضرت اشرف و درباریان و مجلسین و محاکم قضایی و کلیه اجتماع (بجز بینوایان ژنده پوش) گرفته تا جلاد باب بود. حتی از شخص اخیر الذکر خواسته مى شد که به پیروی از معجزات این طلسم وظیفه خویش را با موی فرزه و پودر زده و با لباس گلابتون دوزی شده و جوراب سفید ساق بلند به انجام رساند. و خواه در پای چوبه دار و دستگاه اعدام - چون هنوز از گوتین خبری نبود - عالیجناب پاریس، یعنی همین جلاد که برادران عالیقدر ابالتی او یعنی عالیجناب اورلئان^۲ و دیگران او را بدین نام مى خواندند، با همین لباس فاخر حضور مى یافت. و چه کسی در میان این جمعی که به سال ۱۷۸۰ در سراپرده حضرت اشرف گرد آمده بودند مى توانست شك کند که ستاره بلند بخت و دولت نظامی که از جلادی

1) Tuileries

2) Monsieur Orleans

کسب نور می‌کند که موهای فرخورده و پودر زده و لباس فاخر مليله دوزی شده و جوراب سفید ساق بلند دارد به افول خواهد گرایید!

باری، حضرت اشرف پس از اینکه بار این چهار خدمتکار را سبک گردانید و شکلاتش را صرف کرد فرمود در آستان قدس را گشودند و نزول اجلال کرد. همه جا خاکساری و خضوع و خشوع و چاکرمانی و چاهلوسی و تواضع آمیخته به دنائت بود؛ ابراز بندگی روحی و جسمی چنان بود که چیزی از برای خداوند باقی نمی‌گذاشت، و شاید علت همین بود که پرستندگان حضرتش از این بابت ناراحتی ویمی به خود راه نمی‌دادند.

در حالی که اینجا وعده‌ای می‌فرمود و آنجا تبسمی بر لب می‌آورد و در گوش‌بنده‌ای شادمان چیزی به نجوا زمزمه می‌کرد و با هر کت دستی دیگری را مورد عنایت قرار می‌داد، اتاقها را زیر پا نهاد و به دورترین آنها که حیطة «دایرة حقیقت» بود رفت. بدانجا که رسید برپاشنه پا چرخید و از راهی که رفته بود بازگشت و در موعد مقرر به خلوتگاه قدس باز آمد و با پریان شکلات پرداز خلوت گزید و دیگر نشانی از وی به چشم نخورد.

اینگ که نمایش پایان پذیرفته بود صدای اعتراض در اوج آمد و به طوفان کوچکی مبدل گشت و زنگوله‌های گرانقدر از پله‌ها سرازیر شدند. لحظه‌ای بعد تالار از جمعیت تهی شد - همه رفته بودند، جز مردی که کلاهش را به زیر بازو و انقیه‌دانش را به دست گرفته بود و آرام آرام از مقابل آینه می‌گذشت و دور می‌شد؛ به آخرین در که رسید ایستاد و روبه سوی در آستان قدس کرد و گفت: «به امان شیطان!»

این را گفت و انقیه را، چنانکه گویی گرد و غبار را از پای خود می‌تکاند، از انگشتانش تکاند و خارج شد.

مردی بود تقریباً شصت ساله، لباس آراسته‌ای به تن و رفتاری نخوت‌آمیز داشت و حالت چهره‌اش چنان بود که گویی نقابی زیبا به صورت زده است؛ چهره‌اش پریده رنگ و شفاف و هر خطی از خطوط آن مشخص بود

و حالتی ثابت داشت. یعنی اش که اگر این حالت نبود خوش ریخت می نمود؛ در انتهای هر يك از منخرین اندکی جمع شده و تنها تغییر حالتی که این چهره بروز می داد مبتنی بر وجود این دو انقباض یا تضاریس بود که گاهی زق زق می کردند و متقبض و منبسط می شدند و حالتی که ناراستی و قساوت از آن هویدا بود به چهره می دادند؛ و اگر به دقت در او می نگریستید می دیدید که چنین حالتی در خط دهان، که بسیار افقی و نازک بود، و نیز در خطوط کاسه چشم نفوذ می کند. معذک، تأثیری که این چهره در ییتنده برجای می گذاشت من- حیث المجموع زیبا و گیرا بود.

باری، صاحب این چهره به پایین و به حیاط رفت و در کالسکه نشست و دور شد. در این مجلس، معدودی با او سخن گفته و گرم گرفته بودند؛ در گوشه ای ایستاده بود و حضرت اشرف نیز که می باید روی خوش نشان می داد عنایتی ابراز نداشته بود، لذا پیدا بود که تحت چنان شرایط و اوضاعی خوشحال بود که می دید مردم عادی از جلو کالسکه اش متفرق می شوند و اغلب چیزی نمی ماند به زیر چرخها بروند. کالسکه ران چنان می راند که گویی بردشمن می تازد، و بی باکی و حشمتاکی که در این کار به خرج می داد کلمه ای و حالتی که وی را از این عمل بازدارد به لب و چهره ارباب نمی آورد. حتی در این شهر ناشنوا در این عصر گنگ نیز گاه زبان به شکایت گشوده و گفته شده بود که در خیابانهای تنگ و بی پیاده رو، اربابانی که بدینسان می گذرند و بر مردم عادی می تازند اشخاص بی سروپا را ناقص می کنند، اما کسی به این چیزها توجه نداشت، و در این قبیل موارد نیزه مانند سایر مسائل مردم درمانده می بایست هر طور که خود می توانند رفع مشکل کنند.

کالسکه تلخ تلخ کنان و بایی ملاحظگی عجیبی که امروزه فهم و درک آن به سهولت ممکن نیست به سرعت باد کوچه ها و خیابانها را در می نوردد و از سر پیچها می پیچید، حال آنکه زنان در پیشاپیش آن بیخ می کشیدند و مردها صدیکر را و نیز کودکان را با عجله از سر راهش کنار می کشیدند.

سرافجام، هنگامی که با سرعت زیاد از کنجی در نزدیکی حوض و فواره ای پیچید یکی از چرخها تکان محکمی خورد و متعاقب آن فریاد جسمی به هوا خاست، و اسبها رم کردند و خود را عقب کشیدند.

اگر به سبب ناراحتی اخیر نبود کالسکه مکشی نکرده و به راه خود ادامه داده بود. اغلب دیده شده بود که کالسکه ای کسی را زیر می گرفت و بی توجه به وضع او به راه خود ادامه می داد... وانگهی چرا ندهد؟ اما ملازم مخصوص، وحشت زده، با عجله پیاده شده بود، و بیش از یست دست بر دهنه اسبها قرار گرفته بود.

حضرت اشرف در حالی که به آرامی از کالسکه به بیرون می نگرست گفت: «چه شده؟»

مردی بلند یا لاکه شبکلاهی به سر داشت بسته مچاله شده ای را از لای دست و پای اسبها در آورده و آن را در پای فلکه گذاشته و در کنارش در میان گل و شل زانو زده بود و همچون جانوری وحشی زوزه می کشید.

مرد ژنده پوش مفلوکی گفت: «بیخشید جناب مارکی^۱، لك بچه است.» «این سروصدا حیه راه انداخته؟ بچه او است؟»

«معذرت می خوام جناب مارکی... متأسفانه بله.»

حوض و فواره قدری کنار واقع شده بود، در آنجایی که بود خیابان به محوطه ای که هفت هشت متر وسعت داشت باز می شد. موقعی که مرد بلند بالا ناگهان از زمین بلند شد و دوان دوان به سوی کالسکه آمد دست حضرت اشرف به مدت يك لحظه بر قبضه شمشیر قرار گرفت.

مرد مزبور که از شدت بیچارگی دیوانه شده و هر دو دستش را بالا آورده و به مارکی خیره شده بود، گفت:

«کشته شده! مرده!»

مردم نزدیکتر آمدند و به آقای مارکی خیره شدند. در نگاه پشمان

۱) Marquis عنوان اشرافی پایینتر از دوك و بالاتر از كنت.

بسیاری که براو دوخته شده بود چیزی جز دقت و هیجان به چشم نمی خورد؛ خشم و تهدیدی مشهود نبود؛ هیچ کس چیزی نگفت؛ پس از نخستین فریاد، همه لب فرو بسته و اکنون نیز به همان حال بودند. لحن مرد ژنده پوشی که بامارکی سخن گفته بود در عین فروتنی فوق العاده نرم و آرام بود. جناب مارکی نگاهی به سر تاپای جمعیت افکند، گویی تعدادی موش بودند که از سوراخهای خود بیرون آمده بودند. کیف پولش را از جیب درآورد و گفت: «به راستی تعجب می کنم که شما مردم چطور نمی توانید مواظب خود و بچه هایتان باشید. همیشه یکی از شما باید در سر راه باشد. وانگهی من از کجا بدانم که اسبها صدمه ای ندیده اند؟ او! این را بده به او!»

يك سكه طلا برای ملازم مخصوص انداخت؛ همه گردن کشیدند تا مگر فرو افتادن سکه را به چشم بینند. مرد بلندبالا باز با صدایی که به صدای آدمی شباهت نداشت فریاد برآورد: «مرده!»

به رسیدن مرد دیگری که شتابان پیش می آمد از سرو صدا باز ایستاد؛ جمعیت راه باز کرد؛ مرد بینوا به دیدن او خود را در آغوش افکند، حق حق می زد و می گریست و به حوض و فواره که در کنار آن تعدادی زن به روی بسته بی جنبشی خم شده بودند و در اطراف آن به آرامی حرکت می کردند اشاره می کرد. زنها نیز مانند مردها لب فرو بسته و خاموش بودند.

مردی که تازه از راه رسیده بود گفت: «دل داشته باش، گاسپارا همون بهتر که این شکلی مرد وزنده نمونه. در يك لحظه مرد ویدیختی و بیچارگی حس نکرد. اگه زننده می موند حتی به ساعت هم می تونست روی خوشی ببینه؟»

مارکی تبسم کنان گفت: «آه، فیلسوف هم که هستی. اسمت چیه؟»
«دفارژ.»

«چه کاره ای؟»

«میخانه دار، آقای مارکی.»

مارکی سکه دیگری انداخت و گفت: «آقای فیلسوف و میخانه دار،

این را بردار برای خودت خرج کن. آهای! اسبها آماده‌اند؟» سپس جناب مارکی بی آنکه لطف کند واز سر مرحمت نگاه دیگری به جمعیت بیفکند به پستی صندلی تکیه داد و با حالت نجیبزاده‌ای که برحسب تصادف چیز عادی وپیش پا افتاده‌ای را شکسته وگرامتش را پرداخته است واین قدر زیادی دارد که از پس این چیزها برآید، داشت به راه می‌افتاد که آرامش خاطرش بر اثر افتادن سکه‌ای که بر کف کالسکه صدا کرد به هم خورد. جناب مارکی گفت: «نگهدار! اسبها را نگهدار! این سکه را چه کسی انداخت؟»

به محلی که يك لحظه قبل دقارژ میخانه دار ایستاده بود نظر افکند، ولی فقط پدر طفل را دید که در همانجا با رو به زمین در افتاده بود و تنها کسی که در کنارش ایستاده بود زن تنومند گندمگونی بود که بافتنی می‌بافت. مارکی به لحنی آرام و بی آنکه تغییری در حالت چهره‌اش پدید آید - جز لکه‌های روی بینی - گفت: «سگ صفتها! حاضر م با کمال میل از روی یکایک شما بگذرم و نسلتان را از روی زمین بر اندازم. اگر می‌دانستم کدام مردکه رذلی این سکه را توی کالسکه انداخته، و اگر آن مردکه رذل را گیر می‌آوردم، او را زیر همین چرخها له می‌کردم!»

جمعیت سخت مرعوب بود، و چون بنا بر تجارب ممتدی که داشتند می‌دانستند که چنین شخصی خواه به اتکای قانون یا بی اتکای به آن هر عملی را که بخواهد می‌تواند در حقشان انجام دهد لذا صدایی، دستی و حتی چشمی به اعتراض بلند نشد. از مردها احدی چشم برنداشت، اما زنی که ایستاده بود و بافتنی می‌بافت سر برداشت و راست در چهره مارکی نگریست، ولی مارکی دون شأن خود می‌دانست به او توجه کند؛ نگاه تحقیر آمیزش از فراز او و کلیه موشهای دیگر گذشت و باز به پستی صندلی تکیه داد و گفت: «بروا» کالسکه به راه افتاد؛ کالسکه‌های دیگر متعاقب آن فرا رسیدند؛ وزیر، طراح حکومتی، مستاجر مالیات، طبیب، حقوقدان، روحانی، اهرای بزرگ،

کمدی و تمام شرکت کنندگان در مجلس بالماکه، درستونی متد، غرض کنان گذشتند. موشها برای تماشا از سوراخهای خود بیرون خزیده بودند و ساعتها به تماشا مشغول بودند. مأموران پلیس و ژاندارمها اغلب در میان دسته‌ای که می‌گذشت و جمعی که به تماشا ایستاده بودند در حرکت بودند و سدی به وجود آورده بودند که جمعیت از پس آن دزدانه می‌لولید و از خلال آن دزدانه سرک می‌کشید. پدر طفل متوفی مدتها بود جسد کودک را برداشته و ناپدید گشته بود، اما زنانی که در پای حوض و فواره برگرد کودک متوفی اجتماع کرده بودند همچنان نشسته بودند و جریان آب و عبور دسته بالماکه را تماشا می‌کردند و آن زنی که ایستاده بود و بافتی می‌بافت همچنان، به پیگیری تقدیر، ایستاده بود و می‌بافت. آب فواره جاری بود، آب رودخانه شتابان به راه خویش می‌رفت، روز در شب مستحیل می‌گشت، در شهر زندگیهای بسیار بر حسب معمول در مرگ می‌گذاخت، حرکت زمان و جزر و مد دریا به خاطر گسی درنگ نمی‌کرد، موشها باز در سوراخهای تنگ و تار، تنگ هم خفته بودند، بالماکه در پرتو نور خیره‌کننده چلچراغها، مشغول صرف شام بود - همه چیز مسیر طبیعی خویش را می‌پیمود.

فصل هشتم

حضرت اشرف در روستا

چشم اندازی زیبا، با کشتزارهای شاداب اما قلیل گندمی که در آن می‌درخشد؛ کشتزارهای تُنک چاودار، آنجا که می‌بایست گندم بود؛ قطعاتی از زمین که در آن نخود و لویا کاشته شده و قطعات دیگری که اقسام سبزیجات معمولی جانشین گندم گردیده بود. بر این طبیعت بیجان نیز همانند زنان و مردانی که آن را کشت کرده بودند نوعی تمایل به کسالت زیستن و دست از تقلا شستن و خشکیدن و پژمردن به چشم می‌خورد.

جناب مارکی در کالسکه سفری خود، که می‌بایست سبکتر از این می‌بود و چهاراسب راهوار و دو جلودار آن را می‌کشیدند تقلاکنان از تپه‌ای تیز بالا می‌رفت. تهرنگه سرخفامی که بر چهره‌اش نشسته بود ناشی از حس تردیدی نبود که در باب اصالت خاوادگی خویش از درونش سر برداشته باشد؛ این امر علت درونی نداشت بلکه ناشی از واقعه‌ای خارجی بود که وقوع آن خارج از اراده و اختیار او بود و آن نیز غروب آفتاب بود.

هنگامی که کالسکه سفری به ستیخ تپه رسید اشعه خورشید شامگاهی باچنان قدرتی به درون سرک کشید که سر نشین سراپا در نوری ارغوانی غرقه شد، و چون چنین شد جناب مارکی بردست خویشتن نظر افکند و با خود گفت:

وهم اکنون غروب می‌کند.

و در واقع، خورشید به حدی پایین رفته بود که همان آن در کرانه مغرب فرورفت. هنگامی که ترمز چرخها بسته شد و کاسکه بابوی سوختگی که از تماس آن با چرخها برمی‌خاست در ابری از گرد و غبار از سرایشی فرود آمد اشعه سرخ‌نارنج به سرعت رنگه‌باخت، و چون خورشید و جناب‌مارکی به اتفاق افول می‌کردند هنگامی که ترمز از چرخها برگرفته شد دیگر از پرتو سرخ‌نارنج اثری نبود.

امادشتی باز، شیارخورده و هموار، باده‌کده‌ای درهای تپه، و زمینهای پست و بلند و موج‌آن سوی آن، و منار کلیسایی و آسیایی بادی، ویشه شکری و پرتگاهی که قلعه‌ای بر تارک آن بود و از آن به عنوان زندان استفاده می‌شد در پیش چشم می‌گسترده، و جناب‌مارکی بر این اشیایی که با فرا رسیدن شب تیرگی بیشتری می‌یافتند باقیانده و حالت صاحبخانه‌ای می‌نگریست که به خانه و کاشانه خویش نزدیک شده باشد.

دهکده، صاحب خیابان و کارخانه آبجوسازی و دیباغی و چاپارخانه و حوض و فواره و سایر تشکیلات حقیر خویش بود. صاحب مردم‌بینوای خویش نیز بود، و مردمش به راستی بینوا بودند؛ بسیاری از آنان دم در خانه‌های خویش نشسته بودند و برای شام، پیازپوک و چیزهایی از این قبیل خرد می‌کردند، حال آنکه تعدادی در کنار حوض و فواره به شستن علوفه و گیاهان و سایر چیزهایی پرداخته بودند که می‌شد از زمین به دست آورد و خورد. علل و موجباتی که آنان را به فقر و تنگدستی کشانده بود، اندک نبود: مالیات حکومت، باج کلیسا، خراج ارباب، عوارض محلی و عوارض عمومی - که باید بر طبق اعلاناتی که بر در و دیوار این کوره ده نصب شده بود اینجا و آنجا پرداخت می‌شد، آنقدر که آدم از اینکه می‌دید هنوز دهکده‌ای هست سخت در شگفت می‌ماند.

عده‌ی کودکان قلیل بود و سگی به چشم نمی‌خورد؛ اما مردان و زنان...

در انتخاب یکی از این دوشق مغیر بودند: یامی باید بار زندگی را در این کوره ده، در زیر آسیای بادی، با حداقل شرایط لازم بردوش کشتند یا در محبسی که برپرتگاه و مشرف بر دره بود بامرگ هم آغوش گردند.

جناب مارکی، که چاپاری پیشاپیش، ونیز صفیر شلاتهای جلودار که همچون مار در هوا پیچ و تاب می خورد، ورودش را بشارت داده بود و چنان بود که گویی ربه النوعهای انتقام را در التزام رکاب دارد در مقابل در چاپارخانه ده توقف کرد. چاپارخانه در کنار حوض و فواره واقع بود؛ دهقانان دست از کار کشیدند و به او خیره شدند؛ مارکی نیز به آنها نگریست و بی آنکه خود بداند در وجودشان بیکرها و قیافه های تکیده و فقر زده ای را باز دید که می بایست پایه و اساس ریزنقشی و لاغری فراتسویان و عقیده موهوم انگلیسیان نسبت به آنها گردد و قریب یکصد سال به قوت و اعتبار خود باقی بماند.

جناب مارکی، قیافه های مطیع و منفادی را که همچون خود او و امثال او که در مقابل حضرت اشرف سر به زیر می افکندند در زیر نگاهش فرو می افتادند، از نظر گذراند؛ منتها با این تفاوت که تمکین اینان به صرف اجبار بود و از روی چاپلوسی نبود - در این هنگام بود که مأمور نگهداری راه به جمع پیوست.

جناب مارکی خطاب به چاپار گفت: «آن مرد که را بیارید اینجا!»
مرد که را، که به احترام مارکی کلاه از سر بر گرفته بود، به خدمت آوردند. سایرین نیز مانند همان مردم کنار حوض و فواره پاریس در اطرافشان حلقه زدند تا آنچه را که می گذرد ببینند و بشنوند.

«تو بودی که در جاده از کنارت گذشتم؟»

«بله، حضرت اشرف، این افتخار نصیب بنده شد که حضرت اشرف از کنارم عبور بفرمایند.»

«هم موقعی که از تپه بالامی آمدم و هم موقعی که به بالای تپه رسیدم؟»

«بله، حضرت اشرف، همینطور است که می فرمایید.»

«به چه چیز خیره شده بودی؟»

«حضرت اشرف، به آن مرد،»

مرد قدری دولا شد و با کلاه آبی ژنده‌اش به زیر کالسکه اشاره کرد.
اهالی ده نیز همه دولا شدند و زیر کالسکه را نگاه کردند.

«کدام مرد، حیوان؟ زیر کالسکه را چرا نگاه می‌کنی؟»

«بیخشید حضرت اشرف، به زنجیر... ترمز آویزان شده بود.»

جناب مارکی پرسید: «کی؟»

«حضرت اشرف، همون مردی که عرض کردم.»

«مرد شور ریخت همه شمارا برد، احمقها! اسش چه بود؟ تو که همه
مردم این حوالی و حدود را می‌شناسی. کی بود؟»

«حضرت اشرف، بیخشید، مال این حوالی و حدود نبود. تا اونوقت
او را ندیده بودم.»

«از زنجیر آویزان شده بود؟ که خفه شود؟»

«بله، با اجازه حضرت اشرف. تعجب در همین بود... سرش...
اینجوری آویزان بود.» یکبر به طرف کالسکه چرخید و سنگینی بدن را عقب
داد؛ سپس کمر را راست کرد و حرکت ناشیانه‌ای به کلاهش داد و تعظیم کرد.
«چه جور آدمی بود؟»

«حضرت اشرف، از آسیابون هم سفیدتر بود. همه جاش گرد و خاک بود،

سفید مثل يك شمع، و مثل يك شمع هم بلند قلمت!»

این تصور موجب شور و هیجانی عظیم در جمع تلیل گردید، اما
نگاهها همه، بدون هیچگونه توافق قبلی، متوجه حضرت اشرف گردید تا
ببینند آیا شمع با بختکی بروجدانش خوابیده است و سنگینی می‌کند یا نه.

جناب مارکی که با نهایت مسرت می‌دانست و یقین داشت که این
حشرات الارض قابل نیستند تا از بابت آنها ناراحتی خاطری به خود راه دهد
گفت:

«بله. کار بسیار به قاعده‌ای کردی که دیدی دزدی به کالسکه من چسبیده و با وجود این آن دهن‌گنده‌ات را باز نکردی! صحیح! آقای گابل، ردش کنید!»

آقای گابل، رئیس هست و در عین حال مأمور مالیه بود و با چاکر صفتی خاصی آمده بود که در این بازجویی حضور داشته باشد، و به شیوه مأمورین آستین طرف را گرفته و وی را نگهداشته بود. گفت: «یا الله، برو کنار!»

«گابل، این بیگانه را، اگر خواست امشب در اینجا اتراق کند، دستگیر کنید و دقت کنید که نیت سویی نداشته باشد.»

«اوامر حضرت اشرف را بادل و جان اطاعت می‌کنم.»

«پسر، آن مردی که گفתי فرار کرد؟... آن مرد که کجا رفت؟»

«مرد که» با پنج شش نفر از دوستان خود، زیر کالسکه بود و با کلاه آبی خود به زنجیر اشاره می‌کرد. پنج شش نفر از دوستان دیگر بلافاصله وی را از زیر کالسکه بیرون کشیدند و نفس زنان به حضور آوردند.

«اوی حیوان، وقتی ما ایستادیم که ترمزها را ببندیم آن مرد که فرار کرد؟»

«حضرت اشرف از دامنه تپه با کله پایین رفت، درست مثل یکی که بخواد تو رودخونه شیرجه بره.»

«گابل، درست به این جریان رسیدگی کنید. بروا»

پنج شش نفری که به زنجیر خیره شده بودند هنوز مانند يك مشت گوسفند لای چرخهای کالسکه وول می‌خوردند؛ چرخها با چنان سرعتی به حرکت در آمدند که پوست و استخوانشان مفت از خطر جست، و جز پوست و استخوان هم چیز دیگری نداشتند تا از خطر بجهد، و شاید سبب همین بود که بخت یاری کرد و قصر در رفتند.

کالسکه با سرعت زیاد از دهکده خارج شد و از دامنه خارجی آن بالا

1) Gabele

رفت، اما چندی نگذشت که بارسیدن به سربالایی سرعش کاهش پذیرفت و متدرجاً به حال قدم درآمد و ثقیل خوران و در حالی که از این سو به آن سو می‌شد در میان روایح دل‌انگیز شبانگاهی تئلاکنان از تپه بالامی‌رفت. جلودارها که به عوض ربه النوعهای انتقام، مشتی پشه ریز در التزام رکاب داشتند که برقرارشان چرخ می‌خورد هر چند گاه دستی به شلاف می‌زدند و پراکنده‌شان می‌ساختند، جامه‌دار مخصوص در کنار اسبها راه می‌نمود، صدای حرکت چپا پار که با حالت یورتمه در مسافتی دورتر دل شب را می‌شکافت و پیش می‌رفت به گوش می‌رسید.

نرسیده به ستیخ تپه، قبرستان کوچکی بود که صلیبی بایکر مسیح بر آن حسب نظر می‌نمود. پیکری بزرگ و نوساز، اما ناهموار، که از زیر دست يك كنده‌کار خا دست روستایی درآمده بود، بلی هر چه بود از زندگی و شاید از زندگی سازنده آن مایه گرفته بود، زیرا سخت لاغر و تکیده بود.

در پای این پیکری که مظهر دردی عظیم بود، و این درد از مدت‌ها پیش شدت کرده اما هنوز به منتهای خود نرسیده بود زنی زانو زده بود. وقتی کالسکه نزدیک شد برگشت، به چایکی از جابر خاست و به دم در کالسکه آمد.

«حضرت اشرف، شما هستید! حضرت اشرف عرض داشتم.»

حضرت اشرف با بی‌حوصلگی و با قیافه‌ای که اندک تغییری در آن راه

نیافته بود از بنجره به بیرون نگرست و به نحی تعجب آمیز گفت:

«چه می‌خواستی، بگو! چه شده؟ اه، همه‌اش دادخواست و تقاضا!»

«حضرت اشرف، به خاطر خدا! شوهرم، جنگلبان.»

«خوب، شوهرت چطور شده؟ همه‌اش از این گرفتاریها! چیزی نمی‌تواند

بپردازد؟»

«حضرت اشرف، همه را پرداخته. مرده.»

«بسیار حسانی! راحت شده. من می‌توانم زنده‌اش کنم؟»

«خیر، حضرت اشرف! ولی قبرش اینجا است، زیر به‌مشت علف.»

«حضرت اشرف، از این قبرها که علف روشونو گرفته زیاده.»

«خوب دیگه؟»

این زن هر چند به قیافه پیر می نمود جوان بود و حرکات و رفتارش حکایت از غمی سخت و جانکاه داشت؛ دستهای خشن و عاری از لطافتش ه چندگاه با قوت برهم می فشردند، سرانجام دستی را بر در کالسکه قرار داد: آن را با ملایمت و نرمی بسیار نوازش می کرد، توگویی نرسیده موجودی بشری دست می ساید و انتظار دارد که لمس ملتمسانه اش را احساس کند.

«حضرت اشرف، به عرضم توجه کنید؛ دادم را بدهید؛ شوهرم از نداری مرد؛ مردم هر روز از نداری می میرند، و باز هم خواهند مرد.»

«باز هم خوب؟ ولی آیا من می توانم زندگی همه را تأمین کنم؟»

«حضرت اشرف، این را خدا بهتر می داند؛ ولی من همچو تقاضایی از شما نداشتم. می خواستم از شما تقاضا کنم که دستور بفرمایید يك قطعه سنگه پاچوب روی قبرش بگذارند و اسمش را روی آن بنویسند که معلوم باشد او را کجا خاك کرده اند و گرنه وقتی من هم با همین مرض مردم کسی نخواهد دانست که قبرش کجاست و مرا هم زیر يك مشت علف دیگر چال می کنند. حضرت اشرف، از این گورهای بی نام و نشان زیاد است، و روز به روز هم بیشتر می شوند، نداری هم که حد و حدود ندارد. حضرت اشرف، حضرت اشرف!»

جامه دار مخصوص او را از دم در ده رکود و کالسکه بایورتمه بلند به حرکت درآمد؛ جلودارها بر آهنگه سرعت افزودند و او را مسافتی در پشت سر برجای گذاشتند، و حضرت اشرف، که بازربة النوعهای انتقام را در التزام رکاب داشت، يك دومیل مسافتی را که تا کاخ باقی بود به سرعت کوتاه کرد. رایحه عطر آگین شبانگهی از اطراف، و همانگونه که قطرات باران بی هیچ نظرو شائبه ای بر توده ژنده و فرسوده ازرنجی که در کنار حوض و قواره

بود فرو می‌بارید، به‌هوا می‌خاست و وی را در بر می‌گرفت؛ در این ضمن مأمور نگهداری راه به‌مددکلاه آیش، که بدون آن چیزی نبود، داستان‌مرد شبح‌گون را همچنان با آب و تاب به‌ژنده‌پوشان یازمی‌گفت، تاج‌ماعت کم‌کم احساس خستگی کردند و تکتک از اطرافش پراکنده شدند و انوار کورسو از پنجره کلبه‌ها چشمک زدن آغاز کردند، و هنگامی که همین انوار به‌تیرگی گراییدند و ستارگان بیشتری در آسمان پدیدار گشتند می‌نمود که گویی به عوض آنکه خاموش گشته باشند به‌پهنه آسمان پریده‌اند.

در این هنگام سایه عمارتی عظیم که سقفی بلند داشت، و نیز درختانی که سر به‌هم آورده بودند، برجناب مارکی فرو افتاد. هنگامی که کالسکه توقف کرد نور مشعلی جایگزین سایه گردید و دروازه کاخ به‌رویش گشوده شد.

«آقای شارل، که بنا بود از انگلستان بیایند آمده‌اند؟»

«خیر، حضرت اشرف، هنوز تشریف نیاورده‌اند.»

فصل نهم

سرگورگون^۱

کاخ جناب مارکی، عمارت یابیهتی بود که حیاط وسیع سنگفرشی در مقابل خود و دورشته پلکان سنگی پرپیچ و خم داشت که در سکویی در جلو در اصلی عمارت به هم می‌رسیدند. عمارت همه از سنگ بود، با طارمیهای قطور سنگی و تاجها و گل بته‌های سنگی و چهره‌های تراشیده از سنگ و کله شیر- تراشیده از سنگ، توگویی در دو قرن پیش که ساختمانش پایان پذیرفته نگاه «گورگون» بر آن گذشته بود.

جناب مارکی، از کالسکه به زیر آمد و در حالی که مشعل را در پیش- پیش خویش داشت از طریق پلکان کوتاه و وسیع به سوی عمارت به راه افتاد، و با این عمل تاریکی فضا را آن قدر به هم زد که صدای نکوهش‌آمیز از جغدی که بر بام اصطبلهای حاشیه درختان بود در کشید. گذشته از این، چنان آرامشی بر محیط بال گسترده بود که مشعلی که از پله‌ها بالا می‌رفت و مشعل دیگری که در کنار دروازه کاخ نگهداشته بودند چنان می‌سوختند که گویی به عوض آنکه در هوای آزاد باشند در اتاقی در بسته‌اند. جز آوای جغد و شرشر آب

۱) Gorgon (میتولوژی یونان) یکی از سه زنی که موی سرشان مار بود و هر کس بدانها نگاه می‌کرد سنگ می‌شد.

فواره که درحوض می‌ریخت صدایی به گوش نمی‌رسید، زیرا یکی از آن‌شبهای تازی بود که ساعتها نقر درسینه حبس می‌کنند و سپس آهسته عمیق ازدل برمی‌کشند و بازراه بر نفس می‌بندند.

دربزرگ با صدایی خشک در پشت سرش بسته شد و جناب مارکی از سر سرای مهیبی که نیزه‌های گرازافکنی و شمشیرها و دقنه‌های شکاربر دیوارهای آن جلب نظر می‌نمود گذشت. تعلیمها و شلاقهای سنگین سواری که به هنگام خشم ارباب، بسیاری از روستایان سنگینی‌شان را برگردۀ خویش احساس کرده و به مدد آنها به سوی مرگ آرامبخش شتافته بودند پرهیت و صلابت را سر می‌افزود.

جناب مارکی که مشعدار را همچنان در پیشاپیش خویش داشت از کنار اتاقهای بزرگ و تارگذشت و از پلکان بالا رفت و به جانب دری در انتهای راهرو پیش رفت. در باز شد و جناب مارکی به عمارت مخصوص که مرکب از سه اتاق، یک خوابگاه و دو اتاق دیگر بود، وارد شد. طاق این اتاقها همه بلند بود؛ فرش پر کف آنها به چشم نمی‌خورد. بر کف بخاری دیواری هر اتاقی سه پایه مخصوص نگهداشتن هیزم بود، و تجملات هر اتاق برازندۀ شأن یک مارکی در عصر و زمان و کشوری تجمل پرست بود. در مبلمان فاخر اتاقها سبک و شیوۀ لویی ماقبل آخرا از سلسله‌ای که تمامی نداشت، یعنی لویی چهاردهم، تجلی می‌نمود و با اشیایی که صناعات قدیمتری از تاریخ فرانسه را منعکس می‌ساخت تنوع می‌یافت.

در سومین اتاق که مدور بود و در یکی از چهار برجک زوایای کاخ واقع بود میز شامی برای دو نفر چیده بودند. اتاقی بود مرتفع که پنجرۀ آن باز و کرکره‌های آن بسته بود، به قسمی که شب تاریک جز در قیافۀ میله‌های افقی سیاهی که در میان با خطوط خاکستری رنگ از هم جدا شده بودند، مشهود نبود.

مارکی، بر تدارك شام نظر افکند و گفت: «گفتید برادرزاده‌ام هنوز

خیر، نیامده بود، فکر می کردند با حضرت اشرف خواهند آمد.
 « - آه! بعید به نظرمی رسد امشب بیاید. معذالک، میز همین طور که هست باشد. من یک ربع ساعت بعد آماده خواهم بود. »

جناب مارکی ظرف یک ربع ساعت آماده شد و تک و تنها پشت میز مجلل شام قرار گرفت. صندلیش رویه روی پنجره بود، سوپش را خورده بود و می خواست جام شراب بردو^۱ را بلند کند و به لب ببرد که ناگهان مکث کرد و آن را دوباره روی میز گذاشت. درحالی که به دقت درخطوط افقی خاکستری تیره کرکره ای می نگریست گفت: « آن چیست؟ »

« حضرت اشرف، آن را می فرمایید؟ »
 « پشت کرکره ها. کرکره ای را باز کنید. »
 پیشخدمت کرکره ای را گشود.

« چیست؟ »

« حضرت اشرف، چیزی نیست. جز تاریکی شب و درختها چیز دیگری پیدا نیست. » پیشخدمتی که سخن می گفت کرکره ای را چارطاق کرده و در فضای تاریک ریخته بود و اکنون درانتظار صدور دستور پشت به همین فضای تهی ایستاده بود. ارباب که کمترین دگرگونی و تغییری در چهره اش پدید نیامده بود گفت: « بسیارخوب، پنجره را ببندید. »

این دستورهم به موقع اجرا گذارده شد، و مارکی به خوردن شام ادامه داد؛ درنیمه راه بود که باز درحالی که جام شراب را بدست داشت به شنیدن صدای چرخ کالسکه ای ازخوردن بازایستاد. صدای چرخ به سرعت نزدیک می شد، و سرانجام به مقابل کاخ رسید.

« ببینید کیست؟ »

برادرزاده حضرت اشرف بود، که بعد ازظهرچند فرسخی با حضرت

(۱) Bordeaux نام یکی از شهرهای فرانسه که شراب آن شهرت جهانی دارد.

اشرف فاصله داشته و مسافت را به سرعت پیموده اما هر قدر هم که سریع آمده بود به او نرسیده بود، منتها در چاپارخانه‌های سرراه شنیده بود که حضرت اشرف جلوتر از او است.

حضرت اشرف فرمود به وی اطلاع دهند که شام حاضر است و خواهش کنند که فوراً تشریف بیاورند. اندکی بعد، داخل شد، مردی بود که در انگلستان به چارلز دارنی معروف بود.

حضرت اشرف وی را با ادب و حرمت بسیار پذیرفت، اما به هر حال با هم دست ندادند. برادرزاده پس از اینکه پشت میز جای گرفت خطاب به حضرت اشرف گفت:

« دیروز از پاریس حرکت فرمودید؟ »

« بله، دیروز. شما چطور؟ »

« من تازه از راه می‌روم. »

« از لندن؟ »

« بله. »

مارکی لبخند زنان گفت: « ولی مثل اینکه خیلی وقت است از لندن آمده‌اید؟ »

« خیر. تازه از راه می‌روم. »

« معذرت می‌خواهم! منظورم این نبود که زیاد در راه مانده‌اید، می‌

خواستم بگویم مدت‌ها بود تصمیم به این مسافرت داشتید. »

« به علت... » لحظه‌ای چند درنگ کرد، سپس گفت: « ... به علت

گرفتاریهای مختلف به تعویق افتاد. »

عموی مذهب اظهار داشت: « بله، البته - شکی نیست. »

تا مستخدم در اتاق بود دیگر سخنی رد و بدل نشد. وقتی قهوه را آوردند

و تنها ماندند برادرزاده نگاهی به چهره بی‌حالت عمو افکند و چون نگاهشان باهم تلاقی کرد سر صحبت را باز کرد:

و آقا، همانطور که انتظار دارید در تعقیب همان هدفی بازگشته‌ام که مرا از اینجا دور کرد. این فکر مرا به سوی خطری بزرگ و غیر مترقبه سوق داد. اما به هر حال هدف مقدسی بود، و حتی اگر مرا به جانب مرگ هم سوق می‌داد، و اگر به مرگ هم متجر می‌شد، گمان می‌کنم می‌توانستم آن را با آرامش خاطر تحمل کنم. »

عمو گفت: « به مرگ که خیر. این که گفتن ندارد؛ هیچوقت به مرگ منجر نمی‌شد. »

برادرزاده در جواب گفت: « ولی آقا من تردید دارم که حتی اگر به لب گور هم منتهی می‌شد شما اقدامی می‌کردید که مرا در همانجا نگهدارید. » با این اظهار، فرورفتگی‌های روی بینی، که عمق بیشتری یافته و خطوط مستقیم چهره سرد و بیرحم که کشیدگی قابل ملاحظه‌ای پیدا کرده بودند، قیافه مشوم به خود گرفتند؛ عمو، بامنتهای لطف و ادب، سرودستی به عنوان اعتراض تکان داد، ولی این حرکت منبای ادب و رعایت آداب بود و لذا محل باور و جای اطمینان نبود.

« در واقع، آقا، حتی خیال می‌کنم در صدد هم برمی‌آمدید که ظواهر امر را، که علیه من بود، بدتر از آنچه بود جلوه دهید. »

عمو، باخوش مشربی بسیار گفت: « خیر، خیر - اختیار دارید. » اما برادرزاده در حالی که او را با قیافه حاکی از بی‌اعتمادی بسیار می‌نگریست در ادامه سخن گفت:

« اما به هر حال، اطمینان دارم که به هر وسیله هم که بود مانع از اقدامات من می‌شدید و در مورد نوع وسیله و سواسی نمی‌شناختید. » عمو در حالی که فرورفتگی‌های پره بینی‌اش به نرمی زق زق می‌کرد اظهار داشت: « دوست من، به خودتان هم گفتم. لطفاً این محبت را بفرمایید و به خاطر بیاورید که مدت‌ها پیش همچو چیزی را به شما گفتم. » و بله، به یاد دارم. »

آقای مارکی به لحنی بس ملایم اظهارداشت: «متشکرم.» صدایش چون نوای موسیقی لحظه‌ای چند در هوا درنگ کرد.

«درواقع، از یکطرف بدشانسی شما و از طرفی خوش‌سانسی من بود که مانع شد در اینجا به زندان بیفتد.»

عمو، همچنانکه خرد خرد قهوه را می‌نوشت گفت: «منظورتان را درست نمی‌فهمم. ممکن است لطفاً توضیح بیشتری بدهید؟»

«خیال می‌کنم اگر مورد بی‌میزی دربار نبودید. و اگر این بی‌مهری این چند سال ادامه نداشت، سفید مهری کافی بود مرا به مدتی نامحدود روانه سیاهچال کند.»

عمو با آرامش بسیار گفت: «شاید. من برای حفظ حیثیت و آبروی خانواده حاضرم تا به این حد هم موجبات ناراحتی شما را فراهم کنم. البته می‌بخشید!»

برادرزاده گفت: «گمان می‌کنم که خوشبختانه از لحاظ من، شرقیایی پربروز هم مثل همیشه سرد بود.»

عمو با ادب بسیار جواب داد: «دوست من، اگر من جای شما بودم نمی‌گفتم خوشبختانه، و زیاد هم در این مورد خاطر جمع نمی‌بودم. فرصتی مناسب برای تأمل، صرف‌نظر از مزایای خلوت و تنهایی، ممکن بود در سرنوشت شما تأثیری بیشتر از آنچه خود می‌خواستید داشته باشد. اما صحبت در این باره فایده‌ای ندارد. من، همان‌طور که شما می‌گویید فعلاً در وضع و موقعیت مساعدی نیستم، و تحصیل این قبیل وسایل تأدیب و چیزهای ظریفی که لازمه تأمین قدرت و حفظ حیثیت و آبروی خانواده‌اند و به مساعدت آنها امکان داشت موجبات ناراحتی شما را فراهم ساخت جز با تملق و چاپوسی ممکن نیست. این چیزها خواستار زیاد دارند، ولی دریغ که جزم‌عدودی به این مواهب نایل نمی‌آیند! سابقاً جز این بود، ولی حالا وضع تغییر کرده است، و مملکت تا آنجا که به این قبیل مسائل مربوط است روبه تباهی می‌

رود. پدران ما عمین دوسه پشت قبل، حق مرگ و زندگی همه مردم بی-
 سروپای این حوالی و حدود را در دست داشتند. از همین اتاق بسیاری از این
 ارادل را برده و به دار آویخته‌اند. در همین اتاق مجاور، که اتاق خواب من
 باشد، همین چندی قبل شخصی بخاطر اینکه راجع بدختر خودش مطالب
 زننده‌ای بر زبان آورده فی المجلس بادشاه ازپای درآمد... بله، دختر خودش را
 بد، امتیازات بسیاری را از دست داده‌ایم؛ فلسفه جدیدی باب شده است؛
 به قسمی که این روزها حتی حفظ وضع موجود هم ممکن است تولید ناراحتی
 کند - نمی‌گویم که حتماً خواهد کرد، ولی بعید نیست، و این مایه کمال
 تأسف است، کمال تأسف! »

سپس انگشتی انقیه به بینی کشید و باحالتی که در عین افسردگی باشکوه
 و پرازنده‌کشوری بود که هنوز وی را به عنوان یکی از وسایل بزرگ تهنیب
 در دامن خویش می‌پروراند سر تکان داد.

برادرزاده باقیافه درهم کشیده گفت: « بله، ما چه در گذشته و چه در
 حال طوری از این شأن و موقعیت حمایت کرده‌ایم که به گمان من در سرتاسر
 فرانسه نامی منفورتر از نام خانواده ما نیست. »

عمواظهار داشت: « امیدوارم چنین باشد. ابراز نفرت از بزرگان،
 تکریم و اظهار بندگی است که مردم حقیر ندانسته و ناخودآگاه نسبت به
 آنها می‌کنند. »

برادرزاده با همان لحن در ادامه سخن گفت: « در تمام این ولایت چهره‌ای
 نیست که بر آن بنگرم که به چشم احترام، جز احترام ناشی از ترس و بندگی،
 در قیاقه‌ام ینگرده. »

آقای مارکی گفت: « این هم ستایشی است نسبت به عظمت خاندان ما، و
 نشان می‌دهد که حق داشته به آن ترتیب شأن و عظمت خود را حفظ و حمایت کند
 هیئات! » و باز انگشتی انقیه به بینی کشید و پاها را روی هم انداخت. اما
 هنگامی که برادرزاده آرنجی را به میز تکیه داد و باقیافه افسرده و حالتی

تفکرآمیز دستش را درمقابل صورت گرفت چهره نقاب مانند، یکبر وبا دقت
وتندی و نفرتی به مراتب بیش از آنچه باسردی و بی اعتنائی ظاهر صاحب آن
سازگار بود متوجه او شد. آنگاه اظهارداشت:

« خشونت و فشار تنها فلسفه پایدار است. دوست عزیز، همین احترام
ناشی از ترس است که موجب می شود مادام که این سقف بر سر ما سایه
افکنده است این مردم سفله از شلاق اطاعت کنند و فرمان ببرند. »

ولی این مدت شاید آنقدر که مارکی خیال می کرد دوام نمی یافت؛ و
شاید اگر امکان داشت و می شد که تصویر وضعی را که این کاخ و کاخهای
نظیر آن در چند سال آینده بدان دچار می آمدند به وی نشان داد یحتمل نمی-
توانست کاخ خود را در خرابه های سوخته و به یغما رفته و درهم ریخته باز-
شناسد، و شاید می دید که این سقفی که این همه به آن می بالید به نحو دیگری
میان او و آسمان حائل می گردید و آسمان را از چشم اجساد که یاران سرب
از دهن هزاران لوله تفنگ برایشان فرو باریده بود پنهان می داشت.

آقای مارکی گفت: « به هر حال، اگر شما هم نخواهید من تصمیم دارم
شرافت و حرمت خاندان را حفظ کنم. ولی قطعاً خسته هستید. اجازه بدهید
امشب صحبت را به همینجا ختم کنیم. »

« لطفاً چند دقیقه ای تأمل بفرمایید. »

« اگر مایل باشید، يك ساعت هم صبر می کنم. »

برادرزاده اظهار داشت: « آقا، ما در حق مردم ظلم بسیار کرده ایم، و
داریم کشته خود را درو می کنیم. »

آقای مارکی باختله ای پرش آمیز تکرار کرد: « ما ظلم کرده ایم؟ » و
با انگشت ابتدا به او و سپس به خود اشاره کرد.

« بله، خانواده ما، خانواده محترم ما، که حیثیت و اعتبار آن در نظر
هر دوی ما، منتها به شیوه متفاوت، بسیار مهم است. حتی در زمان پدرم يك
دنیا ستم به مردم روا داشتیم و از اذیت و آزار هر کس که به نحوی از انحاء

مانعی در راه خوشی و خوشگذرانی ما بود فروگذار نکردیم. وانگهی چه لزومی دارد که از زمان پدرم که زمان خود شما هم بوده صحبت کنم؟ مگر می توانم برادر دوقلوی پدرم، وارث مشترك و جانشین او را از خود او جدا کنم؟»

مارکی اظهار داشت: «ولی مرگ این کلوراکرده است!»

برادرزاده در جواب گفت: «همین مرگ مرا مقید به نظم و مقرراتی کرده که در نظر من وحشتناک است. از طرفی مسئولیت آن را بردوش خود احساس می کنم، از طرف دیگر اختیاری بر آن ندارم، و همیشه در صدد بوده و خواسته ام آخرین تمنای مادر عزیزم را اجرا کنم و به آخرین نگاهش که به التماس ازم می خواست که رحیم باشم و در رفع بی عدالتیها بکوشم جواب گویم، و در جستجوی جلب مساعدت، و نیروی لازم کار، جز درد و ناراحتی بهره ای نبرده ام.»

آقای مارکی، در حالی که با انگشت بر سینه برادرزاده می نواخت، گفت: «کمک و نیرو را ازم بخواهید...» اکنون جلو بخاری ایستاده بودند و... و گونه اطمینان داشته باشید که هر رنجی هم که در این راه ببرید همیشه عبت خواهد بود.»

در این حال که ایستاده بود و انتقیدان را به دست داشت و برادرزاده را می نگرست هر خطی از خطوط چهره سفیدش در حالتی از قساوت و نیرنگ گداخته و سخت درهم رفته بود. بار دیگر با انگشت و به شیوه ای که گویی انگشتش نوك شمشیر برانی است و می خواهد با ادب و نزاکت بسیار آن را در بدنش جای دهد بر سینه اش نواخت و گفت:

«دوست عزیز، من تا آخرین دم حیات از این راه و رسمی که در سایه آن زندگی کرده ام حمایت خواهم کرد.»

این را گفت و آخرین انگشت انتیه را به بینی کشید و انتقیدان را در جیب نهاد، سپس زنگه کوچکی را که روی میز بود به صدا درآورد و افزود:

« بهتر است منطقی فکر کنید، و سرنوشت طبیعی خود را بپذیرید. اما آقای شارل می بینم شما دیگر از دست رفته اید. »

برادرزاده به لحنی غماگین گفت: « یعنی این ملك و مال و کشور فرانسه از دستم رفته اند - من با کمال میل از آنها می گذرم. »

« چطور، مگر اینها هر دو متعلق به شما هستند که بخواهید از آنها بگذرید؟ فرانسه شاید، ولی مگر این ملك و مال متعلق به شماست؟ البته ارزش تذکر ندارد، ولی آیا « افعاً چنین چیزی هست؟ »

« منظورم از این گفته این نبود که بخواهم در حال حاضر ادعایی بکنم. ولی اگر همین فردا صبح هم این اموال از شما به من می رسند... »

« که خوشبختانه می توانم بگویم چنین چیزی احتمال ندارد. »

« به هر حال، اگر بیست سال دیگر هم به من می رسند... »

مارکی اظهار داشت: « خیلی محبت می فرمایید. اما به هر حال، این فرض را بیشتر می پسندم. »

« ... به هر حال، از آن صرف نظر می کردم، و در جای دیگر به شیوه دیگری زندگی می کردم. البته این گذشت بزرگی نیست... چون مگر جز يك مشت خرابه و فقر و بدبختی چیز دیگری هم هست! »

مارکی نظری بردور تا دور اتاق مجلل افکند و گفت: « ها! »

« شك نیست که اینجا به چشم بسیار زیاست؛ اما آدم وقتی آن را در صورت کامل خود و با چشم بازنگرد چیزی جز يك برج لرزان نیست که از کانش بر غارت و سوء تدبیر و چپاول و وام ورهن و ظلم و بیداد و گرسنگی و سختی و درد و عذاب استوار است. »

مارکی مجدداً، باقیانه از خود راضی گفت: « ها! »

« اگر روزی به من تعلق گیرد آن را در دست اشخاص صاحب صلاحیتی قرار خواهم داد تا آن را متدرجاً از بار فشاری که به نابودیش کشیده است - آزاد کنند (یعنی اگر چنین چیزی امکان داشته باشد) تا مردم بینوایی که

شیره جانشان را کشیده‌اند و قادر به ترك آن نیستند لااقل درنسل بعد رنج و ناراحتی کمتری تحمل کنند... اما صحبت فایده‌ای ندارد، این ملك و مال، نفرین شده است.»

عمو اظهار داشت: « شما چگونه ببخشید اگر کنجکاوی می‌کنم - آیا درنظر دارید به سلامت، درلوی فلسفه جدیدتان زندگی کنید؟ »

« بله، ناچارم به همان صورتی زندگی کنم که سایر همشهریانم روزی، حتی بااصالت و نجابت خانوادگی که در پشت سر دارند، ناگزیر از آن خواهند بود - به عبارت دیگر کارکنم. »

« لابد در انگلستان، بله؟ »

« بله. چون در آنجا حیثیت خانواده از دستم درامان است. نام خانواده دیگر از ناحیه من لطمه‌ای نخواهد دید... چون دیگر چنین نامی را به خود نمی‌بندم. »

متعاقب طنین زنگ، چراغ اتاق خواب مجاور روشن شد و روشنائی آن ازدوی که دو اتاق را به هم می‌پیوست به چشم خورد. مارکی به آن سو نگریست و به انتظار بازگشت خدمتکار گوش فرا داد. سپس چهره آرامش را به سوی برادرزاده گرداند و تبسم کنان گفت:

« انگلستان برای شما کشش و جاذبه خاصی دارد، چون می‌بینم بدون اینکه در معرض هیچگونه تبعیضی باشید در کار خود کامیاب هستید. »

« آقا، من قبلاً هم عرض کردم که کامیابی خود را به شما مدیونم. از سایر لحاظ، پناهگاه من است. »

« این انگلیسی‌های پرلاف و گزاف ادعا می‌کنند که پناهگاه خیلیها است. آن همشهریمان را که اخیراً به آنجا پناه برده است می‌شناسید؟ دکتري است. »

« بله. »

« یا دخترش؟ »

« بله. »

مارکی اظهار داشت: «بله. خسته هستید. شب به خیر! »
 هنگامی که سر را با ادب و نزاکتی بسیار فرود آورد حالتی حاکی از اختنا
 در چهره متبسمش به چشم می خورد که لحن و کیفیت اسرارآمیز به کلمات
 می بخشید، بالحن و خاصه ای که چشم و گوش برادرزاده را سخت متأثر می ساخت.
 در عین حال، خطوط مستقیم و نازک اطراف چشم و لبان نازک و آثار روی بینی در
 طعنه ای و کنایه ای گذاخت که در عین زیبایی سخت شوم و بیرحم بود. تکرار کرد:
 « بله، دگری است با دخترش. بله، که فلسفه جدید هم شروع شده
 است! خسته هستید. شب به خیر! »

اگر امکان داشت از چهره مجسمه های پیرامون کاخ نکته ای را دریافت
 از قیافه او نیز می شد مطلبی را استنباط نمود. هنگامی که به سوی در می رفت
 برادرزاده به عبث در قیافه اش دقیق شد.

عمو اظهار داشت: « شب به خیر! امیدوارم فردا باز شما را ببینم.
 خواب و استراحتی خوش برایتان آرزو می کنم! »

سپس خطاب به خدمتکار مخصوص گفت: « چراغ را بگیرد و آقارا
 به اتاقشان راهنمایی کنید. » و پیش از آنکه زنگ کوچک را مجدداً به صدا
 در آورد خطاب به خویشان افزود: « و لطفاً در همانجا هم گم و گورشان کنید! »
 آنگاه خدمتکار را به اتاق خود خواند. پس از اینکه خدمتکار رفت، جناب
 مارکی مقدمه به منظور اینکه خود را برای خوابی شیرین، در آن شب
 گرم و آرام، آماده کند، مدتی در جامه گشاد خواب، به قدم زدن پرداخت.
 از سرپایی های ظریفش صدایی بر نمی خاست و لذا باخش خش جامه خوابش
 که در فضا می دوید، همچون ببری مهذب در اتاق پیش و پس می رفت، و به
 نجیبزاده، اما نجیبزاده ای شریر و دیو خوی شباهت داشت که در داستانها از
 او نام می برند و می گویند که به قوه سحر و افسون صورت دیگری یافته بود، و
 چنان بود که گویی یاعمین چند لحظه قبل صورت پیر یافته است یا چند لحظه

بعد از صورت ببر بدر خواهد آمد.

طول خوابگاه مجلل را زیر پا می نهاد و حوادثی را که طی مسافرت از سر گذرانده بود و اکنون ناخوانده به ذهنش باز می آمدند از نظر می گذراند. بالا رفتن از تپه به هنگام غروب آفتاب؛ آفتابی که غروب می کرد؛ پایین رفتن از تپه، آسیاب، زندان روی پرتگاه، کورده ده دره، روستایان کنار حوض و فواره، و مأمور نگهداری راه که با کلاه آبی به زنجیر زیر کالسکه اشاره می کرد - همین حوض و فواره، حوض و فواره پاریس و بسته کوچکی را که در کنار آن افتاده بود و زنانی را که به روی آن خم گشته بودند و مرد بلند بالایی را که دستهایش را بالا آورده بود و فریاد می زد « مرد! » به ذهنش عودت می نمود.

آقای مارکی گفت: «خوب، حالا قدری خنک شد، و می توانم به بستر روم.»
شمعها را جز آنکه بر نمای بزرگ بخاری می سوخت، خاموش کرد و برده های توری ظریف را پایین افکند و هنگامی که برای خواب دراز کشید شنید که شب، سکوت خویش را با آهی عمیق شکست.

صورت های سنگی نمای عمارت سه ساعت تمام، کورانه، شب تار را نظاره کردند؛ اسبها سه ساعت متوالی در طویله سم بر زمین کوفتند؛ سگها پارس کردند و جغد بانوایی که شعرا معمولا به وی نسبت می دهند و کمترین شباهتی بدان نداشت ناله سرداد، اما راه و رسم این مخلوقات چنین است که کمتر نغمه ای را که برایشان مقرر داشته اند سر کنند. باری، صورت های سنگی نمای کاخ، شیرها و آدمها، سه ساعت تمام، کورانه بر شب تاریخیره نگریستند؛ تاریکی مطلق همه جا را فرا گرفته بود؛ تاریکی مطلق، سکوت خویش را بر خاموشی راه های غبار آلود افزوده بود؛ گورستان به چنان مرحله ای رسیده بود که کپه های پوشیده از علفش از هم تمیز داده نمی شد و تا آنجا که چشم می دید پیکر نزار مسیح بر صلیب مشهود نبود، توگویی از آن فرود آمده بود. در ده، مالیات بگیر و مالیات بده هر دو به خوابی عمیق فرو رفته بودند

و شاید مانند همه گرسنگان رؤیای ضیافت و همچون پردگان و گاوان شخم، خواب راحت و استراحت می‌دیدند؛ ساکنان نزارش در خوابی خوش بودند و در عالم خواب سیر دل و آزاد بودند.

و در این سه ساعت، آب حوض و فواره، بی آنکه خود دیده یا صدایی از آن شنیده شود، روان بود و آب حوض و فواره کاخ، آرام و بی آنکه صدایش به گوش رسد بر قاعده حوض فرو می‌ریخت و هر دو مانند دقایقی که از چشمه زمان فروریزند می‌رفتند و اندک اندک محو می‌گشتند. سپس، آب تیره درون هردو اندک اندک بر اثر تابش نور رنگ باخت و قیافه‌های سنگی دیوار کاخ از درون تیرگی سر بر آورد.

هوا روشن‌تر شد، خورشید بر نوک درختان آرام بوسه زد و اشعه درخشان خویش را بر تپه پاشید. آب حوض و فواره کاخ در پرتو تابش روز رنگ خون گرفت و چهره‌های سنگی به سرخی گرایید؛ نغمه پرندگان بالا گرفت؛ بر آستانه پنجره بزرگ و باد خورده و طوفان زده خوابگاه جناب مارکی، پرنده‌ای کوچک با تمام قدرت حنجره خود به زیبایی بسیار چهچه می‌زد، و نزدیکترین چهره سنگی که می‌نمود از این عمل سخت در شگفت مانده است با دهان باز و غیب آویخته، وحشت زده خیره بر او می‌نگریست.

اکنون، آفتاب بالا آمده و جنب و جوش در دهکده آغاز شده بود؛ پنجره‌های محقر گشوده شدند، کلون از پشت درهای سست و ناتوان برداشته شد و مردم در حالی که بر اثر هوای خنک صبحگاهی می‌لرزیدند از کلبه‌های خویش بیرون آمدند و رنج و زحمتی را که ساعتی چند تخفیف یافته بود از سر گرفتند؛ برخی به جانب حوض و فواره رفتند و بعضی رهسپار مزارع شدند؛ اینجا گروهی زن و مرد ییل می‌زدند و آنجا تعدادی مرد وزن به چارپایان می‌رسیدند و گاوان لاغر و مردنی را به چرا و به جانب علفهایی که در کنار جاده رسته بود می‌بردند. در کلیسا و در پای صلیب تنی چند زانو زده بودند و نماز می‌خواندند و گاوها در پای صلیب و بی‌ساقه‌ علفی پوزه به زمین

کاخ، همانگونه که برازنده‌شان او بود، دیرتر، متدرجاً اما مسلماً، از خواب بیدار شد. ابتدا نیزه‌های گرازانکنی و دشنه‌های شکار، مانند همیشه به سرخی گراییدند و سپس در پرتو نور خورشید صبحگاهی باتیزی و برندگی بسیار برق زدند؛ درها و پنجره‌ها چارطاق بودند، اسبها در اصطبل سر بر - می‌گرداندند و از فراز شانه بر نور و هوای خنکی که از درها و پنجره‌ها به درون می‌ریخت می‌نگریستند؛ برگها بر پنجره‌های مشبك آهنی خش‌خش می‌کردند و برق می‌زدند، سنگها به زنجیرهای خویش می‌آویختند و بر مردست بلند می‌شدند، تا مگر هرچه زودتر آزاد شوند.

هسته این چیزها حوادثی روزمره و عادی و مربوط به بازآمدن روز بود، ولی آیا صدای ناقوس کاخ و بسالا و پایین دویدن از پله‌ها و قیافه‌های شتابزده‌ای که بر بهاره خواب پدیدار می‌شدند و صدای پاهایی که اینجا و آنجا و همه‌جا طنین می‌افکندند و اسبهایی که به سرعت زین می‌شدند و سوارانی که به تاخت دور می‌شدند در زمره چنین حوادثی بودند؟

کدام باد خبر این سراسیمگی و شتاب را به گوش مأمور سپید موی نگهداری راه رساند که در ستیغ تپه مشغول کار بود و ناهار خود را، که به زحمت هیچ کلاغی نمی‌ارزید که نکی به آن بزند، در دستمالی پیچیده و بر تخته سنگی گذاشته بود؟ آیا پرنده‌گان، که دانه‌های این خبر را چیده و به مسافتی دور می‌بردند دانه‌ای از آن را همانگونه که گاهی تصادفاً می‌پاشند بر سرش افشانده بودند؟ باری، هرچه بود، مأمور نگهداری راه، در آن صبح خفه و گرفته، به سرعت و چنانکه گویی از ترس جان می‌گریزد، در حالی که تا زانو در گل فرو می‌رفت از تپه سرازیر شد و تا به حوض و فواره نرسید در هیچ‌جا درنگ نکرد.

تمام مردم ده در کنار حوض گردآمده بودند - با همان قیافه‌های عبوس و درهم‌کشیده خویش ایستاده بودند و پچ‌پچ می‌کردند، ولی جز کنج‌کاوی

و شگفتی آمیخته به عبوست هیجان دیگری از خود بروز نمی دادند. گاوها را با عجله به ده بازگردانده و آنها را به هرچه که دم دست بود بسته بودند. اینان نیز باقیافه خرفت و گیج به مردم نگاه می کردند یا به پهلوی خوابیده بودند و موادی را که طی این گردش کوتاه بلعیده بودند و به زحمت نشخوار نمی ارزید دردهن زیر و روی کردند. تعدادی از خدمه کاخ و تنی چند از مأموران پست و کلیه مقامات مالیاتی کم و بیش مسلح شده بودند و در حالتی از بیلا تکلیفی و سرگردانی در طرف دیگر خیابان که خلوت بود اجتماع کرده بودند. در این ضمن، مأمور نگهداری راه در میان يك جمع پنجاه تفری از دوستان نزدیک ایستاده بود و با کلاه آبی کدایی بر سینه خویش می نواخت.

معنی این جنب و جوش چه بود و چرا سواری آقای گابل، رئیس پست را بر ترك خود گرفت و به صورت تعبیر نوی از قصیده آلمانی لئونورا^۱ به تاخت دور شد؟

مفهوم این همه جنب و جوش این بود که يك صورت سنگی به سایر صورتهای سنگی کاخ اضافه شده بود. «گورگون» شبهنگام باز بر کاخ نظر افکنده و تنها صورتی را که کم داشت بدان افزوده بود، و این چهره ای بود که در حدود دویست سال در کمینش نشسته بود.

این چهره، بر بالش آقای مارکی تکیه داده و شبیه به نقابی زیبا بود که بناگاه پکه خورده و به خشم گراییده و در آن حالت به سنگ مبدل شده باشد. دشنه ای در سینه این پیکر سنگی جای گرفته بود که بر قبضه آن تکه کاغذی با این کلمات، که با عجله بر آن تحریر شده بود، به چشم می خورد:

« از ژاك - هرچه زودتر اورا به خاك بسپارید»

1) Leonora

فصل دهم

دو وعده

بیش از یکسال از این ماجرا گذشته و چارلز دارنی به عنوان معلمی که در ادبیات فرانسه تبحر داشت در انگلستان جا افتاده بود. در این عصر استاد مسلم می بود اما در آن زمان معلم خصوصی بود و با جوانانی که فراغت و علاقه ای به فرا گرفتن این زبان زنده، که در تمام جهان بدان تکلم می شد، داشتند کار می کرد و در پرورش ذوق و استعدادشان به منظور بهره برداری از آثار علمی و تخیلی آن مجاهدت می نمود. به علاوه، می توانست در باره این آثار به انگلیسی شیوا چیز بنویسد و آنها را به انگلیسی سلیس برگرداند. در آن زمان چنین استادانی نادر بودند؛ شاهزادگان و وارثان تاج و تخت هنوز در سلك معلمان درنیامده بودند و نجیبزاده والا گهر خانه خرابی هنوز از «دفاتر کل» تلسن خارج نشده بود تا به آشپزی و درودگری روی آورد. آقای دارنی، به عنوان معلمی که شیوه تدریسش مطلوب و نتیجه آن سودمند بود و نیز به عنوان مترجمی که سوای معلوماتی که از فرهنگ لغات به دست می آورد چیزی دیگری هم به ترجمه می افزود به زودی شهرت و اعتباری بهمم رساند. به علاوه، با حوادثی هم که در کشورش می گذشت و روز به روز جلب توجه می کرد به خوبی آشنا بود. به هر حال، با پیگیری و پشتکار و سعی

و کوشش خستگی ناپذیر کارش بالا گرفت.

متوقع نبود که در لندن در آغوش ناز و نعمت بسر برد و در بستر راحت استراحت کند؛ اگر چنین انتظاری داشت هرگز کامیاب نمی شد. انتظار یافتن کاری را داشته و کار مورد نظر را یافته بود و آن را به بهترین وجه به انجام می رساند - و راز موفقیتش در همین بود.

قسمتی از وقتش در کمبریج^۱ می گذشت؛ در آنجا همچون قاچاقچی مجازی که به وی اجازه داده باشند به عوض زبانهای لاتین و یونانی زبانهای اروپایی را قاچاقی از گمرک رد کند به دانشجویان درس می داد. بقیه اوقاتش را در شهر می گذراند.

اما به هر حال، از همان روزگاری که بهاری جاوید در عدن حکم می راند تا ایامی که اکثر اوقات سردی زمستان حکمفرما بود، دنیای یک مرد همیشه جز در یک جهت و به سوی یک هدف، که زن باشد، سیر نکرده است و دنیای چارلز دارنی نیز از این قاعده مستثنی نبود.

او نوسی مانت را از همان لحظه ای که خطر مرگ بروی بال گسترده بود دوست داشته و هرگز نوایی شیرینتر و دلنوازتر از صدای غمخوارش نشنیده و چهره ای زیباتر و مهربانتر از چهره او به هنگامی که در کنار گوری که برایش کنده بودند یا چهره اش مواجه گشت، ندیده بود. ولی تاکنون در این خصوص صحبتی با او نکرده بود. یک سال از ماجرای قتل که در کاخ متروک آن سوی دریاها و طوفانی و راههای دراز غبار آلود روی داد می گذشت و خود کاخ در نظرش قیافه رؤیایی مبهم به خود گرفته بود، اما هنوز حتی با اظهار تنها کلمه ای از راز دل پرده برنگرفته بود.

لیکن می دانست که این کار دلایل و موجبات خاص دارد. باز روزی از روزهای تابستان بود؛ دیر هنگام که از مدرسه به لندن بازگشت، چون در پی فرصتی می گشت که راز دل را با دکتر درمیان نهد به کنج آرام «سوهو» پیچید

1) Cambridge

وراء خانه را درپیش گرفت. حوالی غروب آفتاب بود و می دانست که لوسی به اتفاق میس پراس بیرون رفته است.

دکتر مانت در کنار پنجره در يك صندلی راحتی نشسته بود و کتاب می خواند؛ نیرویی را که طی سالها رنج و شکنجه برپایش داشته و در عین حال بر شدت و حدت درد افزوده بود اندك اندك باز یافته و اکنون مردی بود بسیار با انرژی، با عزم و مصمم و اهل عمل، اما این عزم و تصمیم بازیافته نیز مانند سایر استعدادهای بازیافته اش گاه دستخوش تغییرات ناگهانی می گردید، منتها این دگرگونیها چندان چشمگیر نبود و روز به روز کمتر و کمتر به چشم می خورد.

زیاد مطالعه می کرد و کم می خوابید و خستگی زیاد را با سهولت بسیار تحمل می نمود و همیشه با نشاط و خنده رو بود. هنگامی که چارلز دارنی وارد شد به دیدنش از جای برخاست و دستش را به سوی او دراز کرد و گفت: «چارلز دارنی، از دیدنتان بسیار خوشحالم. سه چهار روز است چشم به راه بازگشت شما هستیم. آقای استرایور و آقای کارتن دیروز اینجا بودند، و هر دو معتقد بودند غیبتان بیش از حد معمول به طول انجامیده است.» چارلز دارنی در جواب، و در آنجا که سخنش متوجه این دو نفر بود، به سردی گفت: «من از ایشان به خاطر علاقه ای که به این موضوع دارند متشکرم... میس مانت...»

دکتر در سخنش دوید و گفت: «حالش خوب است. بازگشت شما موجب خوشحالی همه ما است. برای انجام بعضی کارهای خانگی بیرون رفته، به زودی برمی گردد.»

«آقای دکتر می دانستم که خانه نیستند و به همین جهت از فرصت استفاده کردم تا چنانچه اجازه بفرمایید چند کلمه ای باشما صحبت کنم.» سکوتی از پی این گفته آمد. دکتر، در حالی که پیدا بود به خود فشار می آورد گفت: «خوب؟ پس صندلیتان را بیاورید اینجا، و مطلبتان را بفرمایید.»

دارنی تناضا را اجابت کرد و صندلی را نزدیکتر برد، ولی به نظر می-رسید که اجابت تفاضی دوم، یعنی عنوان کردن موضوع، کار چندان ساده‌ای نیست. سرانجام دل به دریا زد و گفت:

«آقای دکتر، من در این يك سال و اندی که افتخار آشنایی باشما را داشته‌ام در اینجا این قدر احساس صمیمیت و نزدیکی کرده‌ام که گمان کنم موضوعی که می‌خواهم عنوان کنم موجبات ناراحتی شما را فراهم...»
دکتر برای اینکه وی را از سخنی گفتن باز دارد دستش را پیش آورد؛ چارلز دارنی از سخن گفتن باز ایستاد؛ لحظه‌ای چند بدین منوال گذشت، سپس دکتر دستش را پس کشید و گفت: «موضوع صحبتتان لوسی است؟»
«بله.»

«چارلز دارنی، صحبت از او همیشه برای من دشوار است، و بسیار دشوارتر وقتی بینم اشخاص، به‌لحنی که شما از او حرف می‌زنید صحبت کنند.»

دارنی با ادب و احترام اظهار داشت: «آقای دکتر، این لحنی که می-فرمایید سرشار از ستایش و آمیخته به علاقه و احترام بسیار و عشق عمیق است.»
پس از سکوت دیگری که از پی این اظهار فرا رسید دکتر گفت: «می-دانم، من آدم بی‌انصافی نیستم، حرفتان را باور می‌کنم.»
ناراحتی دکتر به حدی آشکار بود و چنان حالتی از بی‌میلی به صحبت از آن می‌تراوید که چارلز دارنی مردد ماند، گفت:

«اجازه می‌فرمایید مطلب را ادامه دهم؟»

باز لحظه‌ای چند به سکوت گذشت: «بله، بفرمایید.»

«آقای دکتر، قطعاً حدس زده‌اید که چه می‌خواهم عرض کنم، هر چند ممکن است ندانید که در بیان آنچه که عرض می‌کنم چه اندازه جدی هستم یا چگونه و به چه نحو آن را احساس می‌کنم. طبیعی هم هست چون از راز درونم اطلاع ندارید و بانگرانیها و دلواپسیهایی که مدتها است بر خاطر من

سنگینی می‌کند آشنا نیستید. آقای دکتر، من دختر شما را عمیقاً و از صمیم قلب و از روی اخلاص دوست دارم و صمیمانه به او مهر می‌ورزم. اگر عشقی در جهان وجود داشته باشد، من هم به او عشق می‌ورزم. خود شما یک وقتی عشق ورزیده‌اید، باشد که همین عشق بیان‌کننده احساسات من باشد»

دکتر روی برگردانده و چشم بر زمین دوخته بود؛ به شنیدن قسمت اخیر سخنانش مجدداً دستش را پیش آورد و فریاد برآورد: «نه آقا، از این موضوع صحبت نفرمایید؛ تقاضا می‌کنم یاد این خاطره را در ذهنم زنده نکنید»

فریادش حکایت از چنان دردی عمیق داشت که مدتها پس از آنکه قطع شد صدایش همچنان در گوش چارلز دارنی طنین‌انداز بود. دستی را که پیش آورده بود تکان داد، می‌نمود از اومی‌خواست لحظه‌ای چند تأمل کند. چارلز دارنی این حرکت را به‌همین نحو تلقی کرد و خاموش ماند.

چند لحظه بعد، دکتر به‌لحنی فرو افتاده گفت: «خیلی معذرت می‌خواهم. من در عشق شما نسبت به لوسی تردید ندارم. می‌توانید اطمینان داشته باشید.» وی آنکه او را نگاه‌کند یا چشم از زمین برگردد، در صندلیش جابجا شد و بدنش را به‌سوی او چرخاند؛ دستش را زیر چانه زده و موهای سفیدش بر پیشانی فرو ریخته بود. «... در این زمینه بالوسی صحبتی کرده‌اید؟»
«خیر.»

«نامه‌هم ننوشته‌اید؟»

«خیر.»

«کمال بی‌انصافی است اگر وانمود کنیم که نمی‌دانم این خویشنداری به‌رعایت احوال و احساسات من بوده است. من از این بابت از شما بسار متشکرم.» وی آنکه سر بردارد دستش را پیش آورد.

دارنی با ادب و احترام گفت: «می‌دانم؛ به‌علاوه آقای دکتر، من که هر روز شما را در جوارهم دیده‌ام چگونه ممکن است ندانم که بین شما و

میس مانت محبتی فوق العاده وجود دارد، و که این محبت شدید از شرایط و اوضاعی مایه می گیرد که آن را پرورده است، و حتی با محبت پدر و فرزندی قابل مقایسه نیست؛ و البته آقای دکتر، باز می دانم - و چگونه ممکن است ندانم که میس مانت هر چند هم به سن رشد رسیده تمام اعتماد و صفای کودکانه اش با عشق و وظیفه شناسی که نسبت به شما در خود احساس می کند آمیخته است. من می دانم چون در ایام طفولیت شما را از دست داده، اکنون شما را هم با محبت و علاقه این سن و سال وهم با اعتماد و صفا و دل بستگی دوران کودکی خود دوست می دارد. من خوب می دانم و آگاهم که حتی اگر از دنیای ورای این عالم به سوی او باز می آمدید، در نظر او مقدس تر و عزیز تر از آنچه هستید نبودید. من می دانم مواقعی که شما را در آغوش می کشد دستی که در گردن شما می اندازد در آن واحد هم دست يك كودك وهم دست يك دختر وهم دست يك زن است. من می دانم که در این عشق و علاقه ای که به شما ابراز می کند مادرش را به روزگاری که به سن و سال خود او بود، می بیند و به وی عشق می ورزد و به شما به روزگاری که به سن و سال من بودید ابراز علاقه می کند و عشق و علاقه خود را نسبت به مادر دلشکسته و داغ دیده اش و به شما در خلال ایامی که با درد و محنت دست به گریبان بودید و طی مدتی که خداوند شما را به وی بازگردانید ابراز می کند. من از لحظه ای که با به این خانه گذاشته ام با این احساس آشنا بوده ام و هستم.»

دکتر مانت، خاموش نشسته و سرفرو افکنده بود؛ نفسش قدری به شماره افتاده بود و می کوشید نشان دیگری از هیجان درون بروز ندهد.

«آقای دکتر، چون به این امر واقف بودم و شما را در هاله چنین عشق و محبتی می دیدم تا آنجا که در توانایی و سرشت يك مرد باشد، حوصله کرده و شکیبایی به خرج داده ام. چون حس می کردم، حالا هم حس می کنم، که چنانچه عشق خود را میان شما دوتا حائل کنم، دست به عملی می زنم که در خور رابطه و محبت شما دوتا نیست. اما دختر شما را دوست دارم، و خداوند

را گواه می گیرم که صمیمانه به او عشق می ورزم!»

دکتر مانت به لحنی غم آلوده گفت: «حرفهایتان را باور می کنم. مدت‌ها است خودم نیز بر این گمانم، و در صحت آنچه گفتید تردید ندارم.» لحن غم آلوده سخنش به گوش چارلز دارنی طنین سرزنش آمیز داشت، گفت: «ولی اطمینان داشته باشید که اگر فکر می کردم روزی بخت به من روی می آورد و سعادت ازدواج با دختر شما نصیبم می شد و این عمل منجر به جدایی میان شما می گردید، ه گز نمی توانستم و قادر نبودم مطالبی را که چند لحظه قبل گفتم بر زبان بیاورم، چون نه فقط می دانم که این کار بیهوده است بلکه خوب می دانم که منتهای پستی و فرومایگی است. اگر در اعماق قلبم خیال چنین امکانی، ولو به فرض محال برای آینده‌ای دور، رخنه کرده بود اطمینان داشته باشید که اکنون این قدرت و جسارت را در خود نمی دیدم که دستتان را بفشارم.»

همچنانکه صحبت می کرد دستش را بردست دکتر نهاد و در ادامه سخن گفت: «نه دکتر عزیز، من هم که مثل شما به میل و دلخواه خود جلای وطن کرده‌ام و مثل شما رانده ظلم و جور هستم و مانند شما می‌کوشم از طریق کار و کوشش و به امید آینده‌ای بهتر زندگی کنم تنها آرزویم این است که در سرنوشت و زندگی و صفای خانه شما شریک و سهیم گردم و تا پای جان در خدمت شما باشم. من به هیچوجه نمی‌خواهم که در مزایای فرزندی و مصاحبت و دوستی لوسی باشم سهیم گردم، بلکه مایل‌م آن را تقویت و تحکیم کنم، و اگر محلی برای چنین چیزی باشد، رشته علائق و محبت میان شما را محکمتر کنم.»

دست دکتر را هنوز در دست داشت؛ دکتر لحظه‌ای به گرمی به فشار دستش پاسخ گفت و سپس هردو دستش را بردسته‌های صندلی قرار داد و برای نخستین بار سر برداشت. نشان تقلا و کشمکشی شدید بر چهره‌اش هویدا بود؛ میارزه و کشمکش یا حالتی که هر چند گاه بر او عارض می‌شد و رنگ ترس و

تردید به چهره اش باز می آورد.

«چارلز دارنی، به خاطر این رأفت و انسانیتی که به خرج می دهید صمیمانه از شما تشکر می کنم. حالا که این طور است آنچه را که در دل دارم... یا قسمت عمده آن را... باشما در میان می گذارم. آیا دلیلی در دست دارید که فکر کنید لوسی هم شما را دوست دارد؟»

«خیر، تا حالا خیر.»

«آیا مراد از این گفتگو این است که این موضوع را، همین حالا، با علم و اطلاع من محقق کنید؟»

«خیر، چنین منظوری ندارم. ممکن است هفته ها طول بکشد و این امید تحقق نیابد، و شاید همین فردا معلوم شود که تا چه حد می توانم امیدوار باشم یا نباشم.»

«آیا می خواهید در این مورد ارائه طریقی به شما بکنم؟»

«خیر آقا، اما فکر می کنم بتوانید در صورتی که مصلحت بدانید مرا در این زمینه تاحدی راهنمایی کنید.»

«خوب، پس قول یا وعده ای می خواهید؟»

«بله، همین طور است که می فرمایید.»

«خوب، بفرمایید.»

«آقای دکتر، من خوب می دانم که بدون شما امیدی نمی توانم داشته باشم. و باز خوب می دانم که اگر میس مانت، حتی در این لحظه هم جایی برای من در قلب شریف خود باز کرده بود - البته تصور نفرمایید که این - قدر گستاخم که فکر کنم چنین است - من این محل را اگر بعشق و محبتی که نسبت به پدرش دارد مغایرت داشت به هیچ روی نمی توانستم اشغال کنم.»

«خوب، با فرض اینکه این طور باشد در این صورت آیا می دانید چه چیز در این کار مؤثر است؟»

«این را هم خوب می دانم که کلمه ای از ناحیه پدرش بر له هرخواستگاری

گفته شود کافی است که او علیه احساس خود و نیز تمایلات تمام مردم تصمیم بگیرد. سپس با تواضع بسیار و به لحنی استوار افزود: «و آقای دکتر، به همین دلیل حتی اگر زندگی به این یک کلمه بستگی داشته باشد از سر کار تقاضا نخواهم کرد که چیزی به منعم بفرماید.»

«مطمئنم. چارلز دارنی، عشق و دل بستگی شدید نیز مانند تفاق و دشمنی اسراری به وجود می آورد؛ در صورتی که این اسرار از عشق سرچشمه گیرند اسراری ظریف و لطیف و نفوذ ناپذیرند؛ لوسی دختر من نیز در این خصوص برایم راز سر به مهری است و من از مکنونات ضمیرش هیچگونه علم و اطلاعی ندارم.»

«آقا، اجازه می فرمایید سؤال کنم آیا میس مانت...»
چون تردید به خرج داد دکتر جمله را تمام کرد: «خواستگار دیگری هم دارد؟»

«بله، منظورم همین بود.»

دکتر ابتدا قدری تأمل کرد، سپس در جواب گفت: «شما خودتان آقای کارتن را اغلب در اینجا می بینید، آقای استرایور هم گاهی اوقات می آیند. اگر خواستگاری در بین باشد قطعاً یکی از این دو است.»
دارنی گفت: «باهر دو.»

«من هر دو را خواستگار نمی دانستم - ولی استبعادی هم ندارد. شما وعده ای از من خواستید... بفرمایید بینم آن وعده چیست.»

«من می خواستم اگر میس مانت این مطلبی را که عنوان کردم یا شما در میان نهاد سر کار مطالبی را که عرض کردم و نظری را که ابراز فرمودید تأیید بفرمایید. امیدوارم نسبت به من این قدر لطف داشته باشید که نفوذی علیه من اعمال نفرمایید. تقاضایی که دارم همین است، و دیگر از بابت خودم هیچگونه تقاضایی ندارم. و اگر جنابعالی در این زمینه شرط و شروطی داشته باشید، که البته این حق مسلم شما است، من آماده ام شرایطتان را بلا درنگ»

قبول کنم.»

دکتر گفت: «من بی هیچگونه قید و شرطی این وعده را به شما می‌دهم. من معتقدم که هدف و منظور شما، همانگونه که گفتید، خالی از هرگونه شائبه و غرضی است، و مطمئنم که نیت شما این است که رشتهٔ علاقه و محبتی را که بین من و لوسی وجود دارد تحکیم ببخشید، نه اینکه آن را مست گردانید. اگر روزی لوسی به من بگوید که شما لازمهٔ خوشبختی و سعادتش هستید، من هیچگونه مخالفتی نخواهم داشت و هرگاه...»

مرد جوان، دستش را از روی حقشناسی گرفته بود؛ اکنون که دکتر سخن می‌گفت دستشان در دست هم بود.

«... هرگاه تصورات یا علل و یا بدبینیها و بیمهایی... یا چیزهایی از این قبیل، علیه مرد مورد علاقه‌اش وجود داشته باشد، من این قبیل احساسات را بدخاطر او فراموش می‌کنم. چون او همه چیز من است. او برای من بالاتر از رنج و بالاتر از پیداد و فوق... بلکه این صحبتها هم که بیخود است.» چون به خاموشی گرایید به هنگامی که دم از سخن فرو بست نگاه خیره‌اش آنچنان غیرعادی بود که دازنی احساس کرد دستش در دست او، که به آرامی فرو لغزید، یخ زد.

پس آنگاه دکتر لبخندی به لب آورد و گفت: «راستی مطلب دیگری را هم عنوان کردید، آن چه بود؟»

دازنی معطل ماند چه جواب دهد، تا اینکه به یاد آورد که از شرط و شروطی سخن به میان آورده بود. در حالی که احساس سبکباری می‌کرد در جواب گفت: «اعتمادی را که سرکار نسبت به من ابراز فرمودید باید متقابلاً با اعتماد پاسخ گفت. نام کنونی من، هر چند قدری با نام مادرم تفاوت دارد، همانگونه که استحضار دارید نام اصلی من نیست. می‌خواستم همین را عرض کنم و ضمناً توضیح دهم که چرا و به چه علت در انگلستان اقامت گزیده‌ام...» دکتر بووه گفت: «نه لازم نیست بگویید!»

«امامن برای اینکه شایسته اعتماد شما باشم و رازی را از شما پوشیده نداشته باشم مایلیم از این راز پرده برگیرم.»
«نه، لازم نیست!»

و برای اینکه چیزی نشنود گوشهایش را گرفت، و سپس برای اینکه دارنی را از سخن گفتن باز دارد هر دو دستش را بر لبان او قرار داد.
«هر وقت پرسیده بگو، نه حالا. اگر خواستگاریتان به موفقیت انجامید و لوسی شما را به همسری برگزید این جریان را صبح روز عروسی به من بگویند. قول می‌دهید؟»
«با کمال میل.»

«دستتان را به من بدهید، لوسی هم اکنون به خانه باز خواهد آمد، و بهتر است امشب ما دوتا را باهم نیند. بروید! خدا به همراه!»
هنگامی که چارلز دارنی رفت هوا به تازی گراییده و شب فرا رسیده بود. ساعتی بعد که لوسی به خانه باز آمد هوا تازتر از پیش بود. تنها، دوان دوان به اتاق آمد - چون میس پراس به طبقه بالا رفته بود - و چون کسی را در صندلی ندید تعجب کرد. صدا زد:
«پلر! پلرجان!»

کسی به صدایش جواب نداد، اما صدای چکشی از اتاق خواب دکتر به گوش می‌رسید. به آرامی از اتاق میانی گذشت، از لای در سرک کشید و سراسیمه و هراسان دوان دوان بازگشت، و در حالی که با خود می‌گفت: «وای چه کنم! خدایا چه کنم!»

این تردید و بلا تکلیفی لحظه‌ای بیش نپایید، با عجله برگشت و به در کوفت، و به نرمی او را صدا زد. متعاقب آن صدای چکش قطع شد و دکتر بی‌درنگ به سویش آمد، مدتی در اتاق قدم زدند.

آن شب لوسی چندین بار بسترش را ترک کرد و به دکتر سرزد. دکتر به خوابی عمیق فرو رفته بود؛ ابزار کفشی و کفش نیمه تمام، کماکان، در جای خود قرار داشتند.

فصل یازدهم

تصویری از يك همنشین

در همان شب، یاصبح همان شب، آقای استرابور خطاب به شغال خود گفت: «سیدنی، يك قدح دیگر پنج درست کن، مطلبی را می خواهم باتو در میان بگذارم.»

سیدنی آن شب و شب قبل از آن و شب قبل تر از آن و خلاصه شبهای متوالی بسیار از سرشب تا صبح کار کرده بود تا پیش از شروع تعطیلات تابستانی، پرونده های آقای استرابور را رفع و رجوع کند. سرانجام کار به سامان رسید، به امور معوقه چنانکه باید سر و صورت داده شد و پرونده ها بسته و آماده شد، تامه توامبر با هوای مه آلود و محیط آشفته و مه گرفته محاکم فرا رسد و از نو آب به آسیاب بریزد.

این کار شاق نه بر نشاط سیدنی افزوده و نه او را افسرده تر از آنچه بود ساخته بود، جز اینکه برای انجام این کار مقداری حوله خیس اضافی به کار رفته و متناسب با آن مقداری شراب اضافی مصرف شده بود، و اکنون که حمامه را از سر برداشت و در لگنی انداخت که طی شش ساعت گذشته هر چند گاه حوله را در آن خیس می کرد، قیافه اش بسیار خسته و فرسوده می نمود.

آقای استرایور، دستهایش را به کمر زده و از روی نیمکتی که بر آن
 لمیده بود برگشت و گفت: «داری پنج را درست می‌کنی؟»
 «بله، دارم درست می‌کنم.»

«گوش کن، مطلبی را می‌خواهم باتو در میان بگذارم که ممکن است
 قدری باعث تعجبت شود، و شاید هم باعث شود متوجه شوی که آن قدر هم
 که خیال می‌کنی آدم زورنگی نیستم. خیال دارم ازدواج کنم.»
 «راستی؟»

«بله، و نکته اینجا است که به خاطر پول هم نیست. چه می‌گویی؟»
 «من حالا حال و حوصله صحبت ندارم. ولی این شخصی که می‌گویی
 کیست؟»

«حدس بزن.»

«من او را می‌شناسم؟»

«حدس بزن.»

«ساعت پنج صبح، آن هم موقعی که مغزم جنز وولز می‌کند، وقت
 حدس زدن نیست. اگر می‌خواهی حدس بزنم باید مرا به يك شام دعوت
 کنی تا حدس بزنم.»

آقای استرایور به دختی روی نیمکت نشست و گفت: خوب، پس گوش
 کن. سیدنی راستش نمی‌دانم احساس را به چه نحو بیان کنم که برای تو مفهوم
 باشد، چون تو که بویی از احساس نبوده‌ای.»

سیدنی، همچنانکه به تهیه پنج مشغول بود گفت: «ولی تو که ماشاله
 خیلی شاعر مسلک و با احساس هستی!»

استرایور از روی غرور خنده‌ای کرد و گفت: «صحیح! ولی خوب،
 هرچند ادعا نمی‌کنم که آدم بسیار حساس و با احساسی هستم معذک هرچه
 باشد از تو حساسترم»

«اگر منظورت این است که از من خوشبختتری حرفی ندارم.»

«نه، منظورم این نیست. منظورم این است که من خیلی...»

کارتن گفت: «حالا که می‌خواهی بگویی، بگو خوش محضر ترا!»
آقای استرایور بادی در غلبه انداخت و خطاب به دوستش که همچنان مشغول تهیه پنچ بود افزود:

«بله! خوش محضر تر. منظورم این است که من مردی هستم که بیش از تو سعی می‌کنم و مشتاقم که در جوار زنان خود را مصاحبی مضبوط و سازگار جلوه دهم، و به جم و خم این که بیش از تو واردم.»
سیدنی کارتن گفت: «دیگه؟»

استرایور باقیافته تحتیر آمیز و به نشانه عدم موافقت سری تکان داد و گفت: «نه، اول این موضوع را حل کنیم، بعد؛ توهم همان قدر که من به خانه دکتر مانت رفت و آمد کرده‌ام رفت و آمد کرده‌ای، شاید هم بیشتر. راستش را بخواهی من از بدعتی و بداخمی که در آنجا به خرج می‌دهی همیشه احساس شرم و خجالت می‌کنم! حرکات و رفتارت آن قدر بازاری و مبتذل است که سیدنی، به جان خودم، عوض تو من خجالت می‌کشم!»

سیدنی در جواب گفت: «این قبیل خجالت کشیدن‌ها برای اشخاصی مثل شما که در محاکم و کالت می‌کنند، مفید است؛ تو باید از این بابت خیلی هم از من ممنون باشی.»

استرایور در جواب گفت: «نه سیدنی، با این حرفه‌ایات پیدانی کنی. من وظیفه خودم می‌دانم به تو بگویم - و جلو خودت هم می‌گویم - که در این مجالس ابداً زمینه نداری؛ آدم خوش محضر و آمیزگاری نیستی.»

سیدنی جامی از پنچی را که دست کرده بود نوشید و خندید.
استرایور سینه‌ای جلو داد و گفت: «گوش کن ببین چه می‌گویم! من چون از لحاظ مالی وضعم بهتر از تو است تازه به اندازه تو احتیاجی ندارم به اینکه خودم را جا بکنم. ولی باوجود این فکر می‌کنی این کار را برای چه می‌کنی؟»

کارتن زیر لب گفت: «ماکه تاحالا ندیدیم کرده باشی.»
 «من این کار را به این جهت می‌کنم که خودش سیاستی است؛ من این کار را به لحاظ رعایت اصول می‌کنم. و گوش کن، موفق هم هستم.»
 کارتن با بی‌اعتنایی اظهار داشت: «ولی راجع به داستان ازدواج چیزی نگفتی، بهتر است دنباله همان را بگیری. و اما من ... تو هیچوقت نمی‌خواهی بفهمی که من اصلاح بشو نیستم؟»
 دوستش، در جواب، به لحنی که شائبه دلجویی نداشت گفت: «ولی تو حق نداری اینطور باشی.»
 سیدنی کارتن گفت: «بله، می‌دانم حق ندارم؛ باشد، ولی این خانمی که گفتی کیست؟»

آقای استرپور به لحنی دوستانه و درعین حال بزرگووارانه، و به منظور اینکه او را برای افشای راز آماده سازد، اظهار داشت:
 «سیدنی، از اینکه اسمش را می‌برم ناراحت نشو؛ هرچند می‌دانم اگر هم چیزی بگویی منظوری نداری، تازه اگر هم داشته باشی مهم نیست. این مقدمه کوتاه را برای این چیدم که یکبار از این خانم به لحن بد و تحقیرآمیزی یاد کردی.»

«من؟»

«بله شما، در همینجا.»

سیدنی کارتن به پنچی که درست کرده بود نگریست و به دوست از خود راضی خود نظر افکند؛ پنج را نوشید و دوست از خود راضی را نگاه کرد.
 «تو از این خانم به عنوان یک عروسک موطلائی یاد کردی. می‌رمانت را می‌گویم. بدیهی است اگر آدم حساسی بودی و ظرافت احساسی داشتی، شاید وقتی این کلمه را به کاربردی به دل می‌گرفتم، ولی خوب، آدم حساسی نیستی و ظرافت احساس نداری. تو به طور کلی عاری از این قبیل احساسات هستی، و بنابراین من از این جریان ناراحت نیستم، کما اینکه وقتی یب آدمی

که از هنر سر رشته‌ای ندارد نسبت به تابلویی که مورد علاقه من است اظهار مخالفتی نکند یا کسی که از موسیقی اطلاعی ندارد در باره آهنگی که دوست می‌دارم نظر مخالفی ابراز نکند ناراحت نمی‌شوم.»

سیدنی کرتن پیاپی و به مقادیر زیاد می‌نوشتید و هم‌چنان به او می‌نگریست. آقای استرایور در ادامه سخن گفت:

«خوب سیدنی، این بود حال و حکایت. من زیاد به مال دنیا اهمیت نمی‌دهم. دختر خوشگلی است، و تصمیم گرفته‌ام به میل و خواهش دل رفتار کنم؛ و تصور هم می‌کنم بتوانم خواهش دل را برآورده سازم. می‌بینم مردی هستم مرفه، و روز به روز در ترقی و پیشرفت، و آدمی هستم متشخص و معتبر؛ این مسائل خودش برای او ثروتی است، و البته به این ثروت هم می‌آورد. تعجب می‌کنی؟»

«چرا تعجب نکنم؟»

«پس موافقی؟»

کارتن که همچنان مشغول نوشیدن پنچ بود گفت: «چرا موافق نباشم؟» آقای استرایور گفت: «بسیار خوب! ولی جریان را خیلی ساده‌تر از آنچه من تصور می‌کردم تلقی کردی، و از بابت پول هم آن‌طور که من تصور می‌کرده سخت نگرفتی، هر چند حالا دیگر باید فهمیده باشی که هم‌کلاسی سابقت مرد با اراده و مصممی است. بله، سیدنی، من از این شکل زندگی یکنواخت خسته شده‌ام؛ و احساس می‌کنم بد نیست که آدم خانه‌ای برای خودش داشته باشد که هر وقت خواست و میلش کشید به آشوش آن پناه ببرد و هر وقت هم نخواست خود را از آن دور نگهدارد. و احساس می‌کنم که میسرمانت به هر موقعیت اجتماعی می‌خورد و همیشه هم مایه سرفرازی و سربلندی خواهد بود، و لذا تصمیم را گرفته‌ام. و حالا سیدنی، دوست دیرین، می‌خواهم چند کلمه‌ای راجع به آینده خودت بگو صحبت کنم. می‌دانی، تو به بد راهی افتاده‌ای. جداً به بد راهی افتاده‌ای. تو قدر پول را نمی‌دانی، زندگی بد

و نایسامانی داری، یکی از همین روزها می‌افتی و مریض می‌شوی و به‌پسی و بیچارگی می‌افتی، توهم باید برای خودت يك پرستار دست و پا بکنی.»
 این مطالب را با آنچنان لحن حامیانه‌ای بر زبان راند که هیکلش دوبار
 بزرگتر و چهاربار توهم‌آمیزتر از آنچه بود که به نظر می‌آمد. دربر و مطالبی
 که گفته بود افزود:

«وازم بشنو و این موضوع را جدی بگیر، کما اینکه من هم آن‌را،
 البته به نحو دیگری، جدی گرفته‌ام. زنی بگیر، کسی را برای خودت دست
 و پا کن که لااقل سرپیری از تو مواظبت کند. به‌اینکه از مصاحبت با زنان لذت
 نمی‌بری با آن‌را درك نمی‌کنی یا مایه و ذوق آن را نداری اهمیت نده. زن
 آبرومند پول و پله‌داری را، مثلاً مدیرهٔ مهمانخانه یا مدیرهٔ پانسیون را،
 پیدا کن و برای روز مبادا هم که شده با او ازدواج کن. این چیزی است که تو
 به آن احتیاج داری. به این موضوع درست فکر کن.»
 سیدنی گمت: «باشد، فکر می‌کنم.»

فصل دوازدهم

يك مرد مبادی آداب

آقای استراییورپس از اینکه تصمیم گرفت که این سعادت عظیم را به دختر دکتر ارزانی دارد، بد آن شده که پیش از آنکه شهر را برای استناد از تعطیلات تابستانی ترك گوید وی را از این افتخار آگاه سازد. مدتی بر این موضوع تأمل کرد و سرانجام به این نتیجه رسید که بهتر است ابتدا تشریفات مقدماتی را به انجام رساند تا بعد سرفرصت تصمیم بگیرد و ببیند آیا می تواند یکی دو هفته پیش از گشایش اجلاسیه محکمه، پس از تعطیلات عید سنت میکائیل یا تعطیلات کوتاه بین عید سنت میکائیل و سنت هیلاری عقد کند یا خیر.

در مورد محکمی پرونده امر هیچ شك و تردیدی نداشت و اطمینان داشت که جریان به سهولت پیش خواهد رفت و پرونده به رأی خواهد رسید. کافی بود فقط در زمینه مسائل مالی و دنیوی - که تنها مسائل قابل توجه قضیه بود - توضیحاتی به هیئت منصه بهد، زیرا پرونده امر بسیار روشن بود و نقطه ضعف و ابهامی نداشت، و او حتی آماده بود شخصاً مدعی را به مبارزه دعوت کند، چون مدارك غیر قابل انکار بود و شك نبود که مدعی العموم لشك می انداخت و هیئت منصه حتی اعتنایی به اظهاراتش نمی کرد - المقصود، آقای استراییور یقین داشت که پرونده ای ساده تر از آن نیست

از این رو تعطیلات تابستانی را با پیشنهاد رسمی که به میسرمانت کرد
اقتراح نمود: پیشنهاد کرد او را به «واکسهال گاردنز»^۱ ببرد و چون این
پیشنهاد رد شد پیشنهاد کرد با هم به «رانه لاگ»^۲ بروند و وقتی این پیشنهاد
نیز بی خود و بی جهت رد شد مقرون به ادب دید که در «سوهو» حضور باید
و نیت شریف خود را رسماً اعلام کند.

لذا، آقای استرایور، از «تمپل» که هنوزتره تازگی ایام کودکی تعطیلات
تابستانی بر آن پانیا می کرد، در حالی که راه خود را به بسیاری شانه‌ها از
میان جمعیت می گشود، به جانب سوهو به راه افتاد. هر کس که او را می دید
و می دید که حال آنکه در سمت «سنت دانستن»^۳ تمپل یار بود، با قیافه شاداب
به طرف سوهو سمت گرفته است و به مردم تنه می زند و پیش می رود، احتمال
احساس می کرد که چقدر از استعکام موقعیت خویش مطمئن است.

چون راهش از حوالی تلسن می گذشت و در ضمن هم از مشتریان
بانک بود و هم می دانست که آقای لوری از دوستان نزدیک خانواده مانیت
است، فکر کرد بهتر است سری به بانک بزند و روشنی افق «سوهو» را بر او
مکشوف سازد. لذا در بانک را به جلو راند؛ در غرغزکنان پرباشنه خود
چرخید و آقای استرایور از دو پله مقابل آن پایین رفت و از دو صندوقدار
ساختورده بانک گذشت و به سوی پستویی که بوی نا می داد و آقای لوری
بافتاتر خط کشی شده اش در آن نشسته بود پیش رفت. پنجره های این پستو
را میله گرفته بودند، گویی آنها را نیز برای ارقام، خط کشی کرده بودند و
همه چیزهایی که از لای میله دیده می شد جمع اعداد بود.

آقای استرایور گفت: «سلام! حال شما چطور است؟ انشاء اله که حالتان
خوب است!»

از اختصاصات آقای استرایور یکی این بود که همیشه مثل اینکه هیچ

-
- 1) Vauxhall Gardens 2) Ranelagh
3) St. Dunstan

جا یا فضایی گنجایش او را نداشت. آن روز هم در بانك تلسن به حدی تنومند و عظیم می نمود که مانند آن سالخورده ای که در گوشه و کنار نشسته بودند به ورودش سر برداشتند و نگاهی نکوهش آمیز به او افکندند، گویی جا بر آنها تنگ کرده و آنها را در کنج دیوار چپانده بود. رئیس بانك نیز که در انتهای راهروی نشسته بود و با وقار تمام روزنامه می خواند، ابراز ناراحتی کرد، انگار آقای استرایور باکله بر شکمش کوفته بود.

آقای لوری که آدم محتاطی بود به لحنی که تحت چنین شرایط و اوضاعی مناسب می دانست جواب داد:

«حال شما چطور است آقای استرایور؟ حال شما چطور است آقای؟» و به شیوه مخصوصی با او دست داد، مانند هر که مند یا نکی که در حضور رئیسش بامشتری روبه رو می شود و با او دست می دهد، بدین معنی که خود را فراموش می کند و قیافه ای به خود می گیرد که گویی به نمایندگی از جانب بانك با او دست می دهد. باری، آقای لوری، در سمت که مند، از آقای استرایور پرسید:

«امری داشتید؟»

«خیر، متشکرم. کاری نداشتم؛ منظور فقط زیارت سرکار بود - البته عرض مختصری هم داشتم.»

آقای لوری، در حالی که نگاهش بر زمین مؤسسه آواره گشته بود، سر را اندکی پایین آورد و گفت: «آه! واقع می فرمایید!»

آقای استرایور آرنجش را بر میزد، که می نمود گنجایش هیکلش را ندارد، تکیه داد و گفت: «بله، عرض بحضور، در نظر دارم از دوست تودل برو سرکار، که میس مانت باشند، خواستگاری کنم.»

آقای لوری، در حالی که چانه اش را می خاراند و با قیافه ای تردید آمیز او را می نگریست گفت: «جدی می فرمایید!»

آقای استرایور خود را اندکی عقب کشید و گفت: «البته که جدی عرض می کنم! سرکار شوخی تلفی می فرمایید؟ مگر نظر سرکار جز این است؟»

مرد اهل حساب و کتاب در جواب اظهار داشت: «عرض کنم، نظر من نظری است دوستانه و توأم با حسن نیت، و البته موافق - و خلاصه، موافق میل و رضای سرکار. حقیقتش آقای استرایور...» و به شیوه‌ای غریب سر تکان داد، گفתי ناگزیر شده است بر رغم میل و اراده‌اش پیش خود اضافه کند: «حقیقتش، می‌دانید، دارید پا را خیلی از حد خود فراتر می‌گذارید!»

آقای استرایور، با قافله‌ای ستیزه‌جو بادمست بر میزنوخت و در حالی که چشمانش را کاملاً گشوده بود گفت: «بله، که اینطور! راستش آقای لوری بنده اصلاً منظورتان را نمی‌فهمم!»

آقای لوری کلاه گیس کوچکش را در حوالی هر دو گوش جا به جا کرد؛ می‌خواست از این وسیله استفاده کند و به گفتگو پایان دهد، هر تلم را دندان زد.

آقای استرایور همچنانکه خیره خیره نگاهش می‌کرد گفت: «عجب حکایتی است! یعنی می‌فرمایید واجد شرایط نیستم؟»

آقای لوری گفت: «اختیار دارید؛ فرمایشی می‌فرمایید! البته که واجد شرایط هستید. اگر صحبت بر سر این مسأله است که حرفی نیست، واجد شرایط که هستید.»

«در کارم موفق نیستم؟»

«چرا، اگر صحبت بر سر موفقیت باشد، چرا - در کارتان هم موفق هستید.»

«آینده درخشانی ندارم؟»

آقای لوری خوشحال از اینکه می‌تواند این قسمت از گفته‌اش را نیز تصدیق کند گفت: «عرض به حضور، اگر صحبت بر سر آینده باشد، در این مورد کسی نمی‌تواند کمترین تردیدی داشته باشد.»

آقای استرایور که سخت دماغ شده بود پرسید: «پس با این تفصیل، دیگر چه می‌فرمایید؟»

آقای لوری گفت: «صحیح! بله... راستی حالامی خواستید آنجا تشریف

ببرید؟»

آقای استرایورکف دستش را بر روی میز فرود آورد و گفت: «بله،

همین الساعة!»

«ولی من جای شما بودم نمی‌رفتم.»

آقای استرایورکف گفت: «حرا؟» و در حالی که به‌شوه اهل محاکم

سخنانش را با حرکات انگشت تأکید می‌داد افزود: «حالا دیگر نمی‌گذارم

طفره بروید. شما آدمی هستید اهل حساب و کتاب، و باید پدای این ادعا

دلیلی داشته باشید. لطفاً بفرمایید بیستم به‌چه دلیل؟ چرا نمی‌رفتید؟»

آقای لوری اظهار داشت: «تاموجباتی نمی‌داشتیم که براساس آن یقین

حاصل کنم که موفق خواهیم شد یا چنین هدف و نیتی به آنجا نمی‌رفتم.»

آقای استرایورکف گفت: «عجب! اینکه اظهار من الشمس است.»

آقای لوری نگاهی به رئیس و به آقای استرایورکف بد فروخته بود

افکند.

آقای استرایور افزود: «آقا اهل حساب و کتاب هستند، سالها از

عمرشان گذشته، و آدمی هستند باتجربه... و کارمند بانک، و حالا بعد از

اینکه سه دلیل مهم موفقیت را جمع زده‌اند تازه می‌فرمایند دلیلی ندارند! و

این را از روی فکر و تأمل هم می‌فرمایند!» آقای استرایور طوری درباره

غرابت امر اظهار نظر می‌کرد که گویی اگر آن را از روی فکر و تأمل گفته

بود فوق‌العاده بی‌اهمیت جلوه می‌نمود.

آقای لوری اظهار داشت: «بنده وقتی از موفقیت صحبت می‌کنم منظور

عرضه موفقیت در جلب نظر و موافقت دختر است؛ و وقتی از علل وجهات

لازمه موفقیت صحبت می‌کنم منظورم علل وجهاتی است که لازمه جلب نظر

و موافقت دخترند.» آنگاه در حالی که آهسته به بازوی آقای استرایور می-

نواخت افزود: «بله، حضرت آقا، منظور عرضم دختر است - خود دختر.

اصل کار خود دختر است.»

آقای استرایور هر دو آرنج را در محاذات هم قرارداد و گفت: «پس می‌خواهید بفرمایید که به عقیده سرکار دختر خانم مورد بحث آدم احمق و بیشه‌ری است؟» آقای لوری سرخ شد و گفت: «خیر، اینطور که فرمودید خیر. می‌خواستم عرض کنم که اجازه نمی‌دهم هیچ کس در حضور من کلمه توهین آمیزی نسبت به این خانم بر زبان بیاورد. و اگر کسی را سراغ می‌داشتم که امیدوارم نداشته باشم - که تا این حد از حسن ذوق بی‌بهره بود و این اندازه خشن بود که نمی‌توانست از اسائه ادب نسبت به این خانم جوان خودداری کند، حتی بانک تلسن هم مانع از این نمی‌بود که او را آنچنانکه باید سرجای خود نشانم.»

اینک که نوبت عصبانیت به آقای استرایور رسیده بود این ضرورت که خشم و ناراحتی خود را با صدی فرو افتاده ابراز کند، شرانین و عروقتش را در وضع خطرناکی قرار می‌داد. وضع شرانین و عروق آقای لوری نیز، هرچند همیشه طبیعی بود، حال که مجدداً نوبت به او می‌رسید دست کمی از آن نداشت. آقای لوری افزود:

«بله، آقا، منظور عرضم این بود؛ و در این باره تردیدی نداشته باشید.»

آقای استرایور لحظه‌ای چند ته خطکش را مک زد، سپر با آن به روی دندانش ضرب گشت، و نتیجه این عمل شاید چیزی جز درد دندان نبود. پس آنگاه سکوت ناراحت کننده‌ای را که از پی این گفتگو آمده بود شکست و گفت:

«ولی آقای لوری، این مطلب برای من قدری تازگی داشت. آیا سرکار از روی فکر و تأمل به من، به استرایور، وکیل عدلیه، توصیه می‌کنید به «سوهو» بروم و این خواستگاری را نکنم؟»

«آقای استرایور، از من راهنمایی می‌خواهید؟»

«بله.»

«بسیار خوب؛ حالا که اینطور است عرض می‌کنم. نظر و صوابدید من درست همان چیزی است که فرمودید.»

آقای استرایور از روی ناراحتی خنده‌ای کرد و گفت: «وبنده فقط می‌توانم عرض کنم که... ها، ها! که این فرمایش سرکار ناقض کلیه تجارب گذشته و حال و آینده است.»

آقای لوری در دنباله سخنان خود گفت: «درست ملتفت عرضم باشید، بنده به عنوان يك كارمند و يك آدمی که با حساب و کتاب سروکار دارم. صلاحیتی ندارم، که در مورد مسأله‌ای که در مقام يك آدم اهل حساب سر رشته‌ای از آن ندارم، اظهار نظر کنم. من به عنوان يك آدم مسنی که میسرمانت را در آن زمان که کودکی بیش نبوده در میان بازوان خود به این سرزمین آورده و نیز به عنوان دوست مورد اعتماد او و پدرش و به عنوان آدمی که علاقه فراوانی به هر دو شان دارد صحبت کردم. ضمناً قراموش نفرماید که من خواستار چنین گفتگویی نبودم، موضوع را شما عنوان کردید. حالا شما فکر می‌کنید که نظر من خطا است؟»

آقای استرایور که سوت می‌زد، گفت: «اختیار دارید! ولی من اظهار نظر اشخاص ثالث را در اینگونه موارد قابل قبول نمی‌دانم. این موضوع را من باید به شخصه محقق کنم. من منطقی کار را در جای دیگر می‌بینم و سرکار آن را در حرکات و اطوار دخترانه جستجو می‌کنید. بدیهی است برای من تازگی داشت، و شاید هم حق باشما باشد.»

رنگ آقای لوری باز ناگهان برافروخت و گفت: «آقای استرایور، بنده هر تصویری که می‌کنم برای خودم می‌کنم. و باز متوجه عرضم باشید، بنده حتی در این بانک اجازه نمی‌دهم کسی برآیم تکلیف تعیین کند.»

آقای استرایور گفت: «بسیار خوب! حالا که اینطور است معذرت می‌خواهم!»

«متشکرم. به هر حال، داشتم عرض می‌کردم، شاید ناراحت کننده باشد

که تشریف ببرید و متوجه بشوید که اشتباه می کرده‌اید، و شاید برای دکتر مانت هم ناراحت کننده باشد که ناگزیر شود با شما صریح صحبت کند، و احتمال برای میس مانت هم ناراحت باشد که ببیند ناگزیر است با شما صریح صحبت کند. سر کار قطعاً از مناسباتی که من با این خانواده دارم اطلاع دارید. اگر مایل باشید من بی اینکه اظهار الزام آوری از جانب شما بکنم یا حتی نامی از شما ببرم اظهار نظری را که کردم به این ترتیب اصلاح می کنم که بروم و من غیر- مستقیم زمینه کار را بسنجم. اگر دیدید که این کار موجبات رضایت خاطرتان را تأمین نکرد، آنوقت مختارید، می توانید مستقیماً و شخصاً صحت و سقم نظرم را محقق کنید. اگر هم موجبات رضایت خاطرتان تأمین شد و قانع شدید و دریافتید که جریان از همان قراری است که من عرض کرده‌ام، در آن صورت نه شما ناراحت شده‌اید و نه طرفهای دیگر قضیه. حالا چه می فرمایید؟»

«خوب، چه مدت باید در شهر بمانم؟»

«اوه! چند ساعتی بیشتر طول نمی کشد. همین امروز غروب به «سوهو»

می روم، و در برگشتم سری به شما می زنم.»

آقای استرایور گفت: «در این صورت موافقم. حالا که اینطور است

نمی روم. وانگهی همچو اصراری هم ندارم. به هر حال، موافقم. پس، امشب

منتظر شما هستم. به امید دیدار!»

آنگاه آقای استرایور بر پاشنه پا چرخید و شتابان از بانک خارج شد

و تندبادی در راهرو برانگیخت که دو کارمند سالخورده که، پشت باجه ایستاده

بودند، ناچار تمام نیروی خود را به کار بردند تا تعظیمی بدرقه راهش سازند.

ارباب رجوع همیشه این دو موجود نحیف را در حال تعظیم می دیدند، مردم

عموماً می پنداشتند که واقعی هم که کسی در دفتر بانک نیست این دو موجود

کافی السابق تعظیم می کنند و تا مشتری دیگری داخل می شود همچنان به

این کار ادامه می دهند.

وکیل عدلیه آن قدر فراست داشت که بداند چنانچه آقای بانکدار به

صحت و اصابت نظر خوشی ایمان نداشت هرگز دریان عقیده خویش تا به این حد پیش نمی‌رفت، و هرچند به هیچ وجه آماده اعتراف به این حقیقت تلخ نبود ناهار تن به قبول واقعیت داد ولی در حالی که سخنان خود را با حاکم انگشت، که جهت آن «تمپل» و محققات آن بود، تأکید می‌داد با خود گفت: «بله، تنها راه حل مسئله این است که ثابت کنم همه شما اشتباه می‌کرده‌اید.» و این جزئی از هنر سرداران «اولدیلی» بود؛ «طبیعی است با این خطار احساس سبکباری کرد:

«بله، سرکار خانم، شما نمی‌توانید ثابت کنید که من راه خطایی رفته‌ام، ولی من ثابت می‌کنم که شما در اشتباهید.»

ساعت ده که آقای لوری به دیدنش رفت، آقای استرایور در میان مثنی کتاب و نوشته که مخصوصاً جلو خود بخش کرده بود نشسته بود و به نظر می‌رسید که چیزی که با ذهنش ارتباط نداشته همین موضوع مذاکره صبح بود، چه حتی از دیدن آقای لوری نیز ابراز تعجب کرد و روی هم رفته می‌نمود که جز به کار خود به چیزی و جایی توجه ندارد.

باری، پیک خوش خلق پس از اینکه چندین بار به عبت در صدد برآمد صحبت را به موضوع مورد نظر یکشد اظهار داشت: «بله! به سوهو رفته بودم.» آقای استرایور با بی‌اعتنایی گفت: «به سوهو؟ آه، بله! من هم عجب حواسی دارم!»

آقای لوری گفت: «و حالا تردیدی ندارم که مطلبی که امروز صبح عرض کردم عین واقع است؛ نظرم تأیید شد، و توصیه‌ای را که عرض کردم تکرار می‌کنم.»

آقای استرایور به لحنی بسیار دوستانه اظهار داشت: «من جداً از بابت شخص شما، و همچنین از باب شخص دکتر مانت بسیار متأسفم. و می‌دانم که این موضوع همیشه به صورت یک جراحت دردناک برپیکر خانواده باقی خواهد ماند و هر وقت از آن صحبتی به میان آید تأسف و ناراحتی به دنبال

خواهد داشت. بیش از این در این باره صحبت نکنیم.»
 آقای لوری گفت: «منظورتان را درست نمی‌فهمم.»
 آقای استرایور با حرکت سر و به‌شیوه‌ای که گویی می‌خواست مطلب را
 درز بگیرد و به گفتگو پایان دهد سخنش را تصدیق کرد:

«شاید، اما مهم نیست. خیر، مهم نیست.»

منتها آقای لوری اصرار ورزید و گفت: «ولی خیلی هم مهم است.»
 «خیر، مهم نیست؛ ایداً مهم نیست. من گمان می‌کردم که عقل و
 شعوری در کار هست و حالاً می‌بینم که نیست. فکر می‌کردم حس برتری‌جویی
 و افزون‌طلبی معقول و پسندیده‌ای وجود دارد، و حالاً می‌بینم که چنین چیزی
 وجود ندارد، و از اشتباه بدر آمده‌ام و در این رهگذر کسی صدمه‌ای ندیده
 است. بیش از این هم زن‌ها اغلب مرتکب اینگونه حماقت‌ها شده و چه بسا که
 در فقر و سیه‌روزی و گمنامی بر گذشته تأسف خورده‌اند. از لحاظ کلی قضیه،
 ازاینکه موفقیتی حاصل نشده بسیار متأسفم، چون به‌جنبه‌ی مادی قضیه نظری
 نداشتیم؛ و اما از نقطه نظر مادی و شخصی - بسیار خوشحالم که قضیه به اینجا
 ختم شد، چون از لحاظ مالی جز زیان حاصلی نداشت، و شاید نیازی به گفتن
 نباشد که از این کار سودی عاید نمی‌شد. در هر صورت طوری نشده است. تا
 اینجا که خواستگاری به عمل نیامده است - البته بین خودمان باشد - و
 راستش، از شما چه پنهان، درست که فکر می‌کنم می‌بینم زیاد هم مطمئن نیستم
 که سرانجام تا این حد هم پیش می‌روم. بله، آقای لوری، آدم از هوس‌ها و
 خیالات خام این دخترهای گیج و سر به هوا سردر نمی‌آورد، و اگر بخواهد در این
 زمینه اقدامی بکند قطعاً با ناکامی مواجه می‌شود. لطفاً دیگر صحبتش را
 هم نفرمایید. باز هم تکرار می‌کنم که تأسفی که از این بابت دارم به‌خاطر
 دیگران است؛ از بابت شخص خودم کاملاً راضی هستم. و از سر کار بسیار
 ممنونم که اجازه فرمودید نظرتان را در این باب استفسار کنم، و همچنین به
 خاطر راهنمایی‌هایی که در این زمینه فرمودید بسیار سپاسگزارم. سر کار بیش

از من با احوال دختران آشنایی دارید، و حق با شما بود، این کار اصولاً
مناسبت نداشت.»

آقای لوری چنان متحیر مانده بود که هنگامی که آقای استرایور با
قیافه‌ای سرشار از بزرگواری و گذشت و حسن‌نیت او را به‌سوی در هدایت
می‌تمود باحالتی گیج و بهت زده در او می‌نگریست. آقای استرایور افزود:
«حضرت آقا، لطفاً به‌خاطر داشته باشید و در این باب دیگر فرمایشی
نفرمایید. باز هم به‌خاطر اینکه اجازه فرمودید نظرتان را استفسار کنم، و
همچنین به‌خاطر راهنمایی‌هایی که در این زمینه فرمودید بسیار سپاسگزارم.
شب به‌خیر!»

آقای لوری هنوز دست به‌خود نیامده بود که در تاریکی شب‌ره می-
سپرد؛ آقای استرایور بر کاناپه خود به‌پشت خوابیده و به‌سقف خیره‌شده بود.

فصل سیزدهم

يك مرد بی آداب

اگر سیدنی کارتَن در جایی هم می‌درخشید در خانهٔ دکتر مانت جلوه‌ای نداشت. در این يك سال اخیر اغلب به آنجا رفته اما هرگز تقاب احم و ترش رویی را از چهره برنگرفته بود. مواقعی که میل به صحبت داشت خوب صحبت می‌کرد، ولی ابر لاتیدی که بر وجودش سایه می‌افکند چنان تیره و تار بود که بارقهٔ درون قادر به شکافتن آن نبود.

مع الوصف، نسبت به کوچه‌ها و خیابانهای حوالی خانهٔ دکتر مانت و سنگفرش عاری از احساس کویچه‌ها و خیابانها پری علاقه نبود: ای بسا شبها، اوقاتی که جام باده تسکین و تسلائی باخود به ارمغان نمی‌آورد، غمزده و ناشاد، در آن حول و حوش آواره می‌شد و بسا نخستین پرتو صبح نودمیده و ماتمبار از پیکر تنها و منفردش که در آن اطراف پرسه می‌زد پرده برمی‌گرفت. آری، اغلب تاهنگامی که نخستین پرتو خورشید سیمای منار کلیساها و عمارات رفیع را برجستگی می‌داد و از زیبایی تهی می‌ساخت در آن اطراف پایپا می‌کرد. شاید آرامش خلوت شبانگاهی چیزهای بهتری را به ذهنش دعوت می‌نمود، که در غیر آن اوقات فراموش شدنی و غیر قابل حصول بود.

اخیراً با بستری که در «تمپل کورت»^۱ داشت بیش از پیش بیگانه شده بود. اغلب اوقات لحظه‌ای چند پس از آنکه خود را بر آن افکنده بود به می‌خواست و باز در آن حوالی و اطراف آواره می‌گشت.

یکی از روزهای ماه اوت متعاقب زمانی که آقای استرایور مراتب انصراف از ازدواج را به اطلاع شغال رسانیده و وجود با سعادت و مبادی آداب خویش را به «دون‌شایر»^۲ برده بود و آنگاه که منظره و رایحه گلها برای دل‌های دردمند آرامش و صفا و برای بیماران شفا و برای پیران جوانی و نشاط به‌همراه داشت، سیدتی کارتن کمافی‌السابق همان سنگها را زیر پا می‌نهاد - تا سرانجام، پاهایش که مرض بی‌تصمیمی در آهنگشان چنگ زده بود بر اثر تصمیمی جان گرفتند و وی را به‌سوی خانهٔ دکتر کشیدند.

اورا به طبقهٔ بالا راهنمایی کردند؛ در آنجا لوسی تنها نشسته و مشغول کار بود؛ هیچگاه در حضور او احساس راحت نمی‌کرد، و به‌همین جهت وی را با قندی سراسیمگی استقبال کرد. میهمان در کنار میز نشست، لوسی هنگامی که سر برداشت تا منبای تعارف و احوال‌پرسی کلمه‌ای چند با او رد و بدل کند تغییر محسوسی را در قیافه‌اش مشاهده نمود.

«آقای کارتن، متأسفانه مثل اینکه حالتان خوش نیست؟»

«بله، درست می‌فرمایید. البته وضع زندگی هم‌طوری نیست که منجر به سلامت شود. و تازه از ما آدم‌های هرزه و بی‌عار چه انتظاری می‌توان داشت؟»
«البته معذرت می‌خواهم... می‌خواستم سؤال کنم که حیف نیست آدم نخواهد بهتر از این زندگی کند؟»

«بله، این که البته مایهٔ شرمساری است!»

«پس چرا آن را تغییر نمی‌دهید؟»

با حالتی آمیخته به‌رافت و دلسوزی به او می‌نگریست و متعجب شده که

1) Temple Court

2) Devonshire

دید اشك در چشمانش حلقه زده است. وقتی جواب داد لحن صدایش گریه-آلود بود:

دیگر دیر شده است؛ دیگر از اینکه هستم بهتر نخواهم شد - روزه روز بدتر خواهم شد.

آرنجی را بر میزش تکیه داد - و چهره را در پس دست مخفی کرد؛ میز، در سکوتی که از پی این اظهار قرا رسید، می لرزید.

میس مانت که هرگز او را اینچنین پربشان ندیده بود سخت متأثر شد. کارتَن بی آنکه او را نگاه کند می دانست که از این بابت متأثر است، لذا گفت:

«خیبی معذرت می خواهم، میس مانت. فشار و سنگینی مطالبی که می-خواهم عرض کنم مرا به کلی از پا انداخته است. ممکن است لطفاً به مطالبی که می خواهم عرض کنم گوش بدهید؟»

«آقای کارتَن، اگر واقعاً سودی به حالتان داشته باشد و شادی و شادمانی برای شما به همراه بیاورد با کمال میل آماده‌ام.»

«از این همه محبت، يك دنیا تشكر می كنم.»

لحظه‌ای چند گذشت؛ دستش را از روی صورتش برداشت و به لحنی استوار گفت: «لطفاً از چیزهایی که عرض خواهم کرد ناراحت نشوید. چون من مانند آدمی هستم که در جوانی مرده باشد... زندگی من يك روزی زندگی بود.»

«نه، آقای کارتَن، این چه فرمایشی است می فرمایید. من اطمینان دارم که هنوز روزهای خوب آن باقی است... و باز من مطمئنم که می توانید خیلی بهتر از آنچه هستید باشید.»

«میس مانت، از شما جز این هم انتظار نمی رفت؛ ولی هرچند من خودم بهتر می دانم و اگرچه درزوایای درون خود بهتر به وضع روحیه خود واردم، معذك این حسن نظر و محبت شما را هرگز فراموش نمی كنم!»

دختر رنگش به شمت پریده بود و می لرزید؛ کارتن یا یاس و نومییدی
عظیم به یاریش شتافت، و همین وضع گفتگو را به صورتی درآورده بود که پیش
از آن سابقه نداشت.

«میس مانت، اگر برای شما امکان داشت که روزی به عشق این مرد
خود باخته و دائم الخمر و بی وجودی نه معروف حضور شما است و در مقابلتان
نشسته است جواب مساعد بدهید، همین مرد، همانگونه که امروز می داند
واحساس می کند، آن روز هم بر رغم سعادت خود می دانست و اطمینان داشت
که چیزی جز شوربختی و بیچارگی و غم و اندوه و حسرت و خفت برای شما
به ارمغان نمی آورد و شما را هم با خود به روز سیاه می نشاند. من می دانم که
شما نمی توانید نسبت به من عشقی در خود احساس کنید؛ من هم چنین تقاضایی
از شما نمی کنم، و حتی خداوند را شکر می کنم که چنین چیزی نمی تواند امکان
داشته باشد.»

«آقای کارتن، فکر نمی کنید بدون این هم بتوانم کمکی به شما بکنم؟
البته خیلی معذرت می خواهم، ولی فکر نمی کنید بتوانم شما را به راه صواب
بیاورم؟ فکر می کنید نتوانم به طریقتی این اعتمادی را که نسبت به من ابراز
داشته اید جبران کنم؟» سپس با قوتی و با اندکی تردید، در حالی که اشک
در چشمانش حلقه زده بود افزود: «می دانم که این مطالبی که گفتید از اسرار
شما بود، و باز می دانم که به هیچ عنوان حاضر نبودید آنها را با کس دیگری
در میان بگذارید؛ آقای کارتن، فکر نمی کنید که همین مطالبی را که گفتید بتوان
به سود و مصلحت خودتان مورد استفاده قرار داد؟»

کارتن، به علامت نفی سر تکان داد: «خیر - ابدآ. خبر، میس مانت،
امکان ندارد. من تنها تقاضایی که از شما دارم این است که لطفاً به بقیه عرایضم
گوش بدهید. می خواستم بدانید که شما آخرین رؤیای روح من هستید، و
اگر تیافته شما و پدرتان و این خانه ای که به من وجود شما به این صورت
درآمده است نبود - که مایه های دیرینی را که می پنداشتم در اعماق روحم مرده اند

بر می انگیزد و به حرکت در می آورد - هر چند خفیف و خوار بودم تا به این حد احساس خفت و خواری نمی کردم. از آن لحظه ای که با شما آشنا شده ام احساس ملامتی وجودم را در پنبه گرفته است که تصور می کردم دیگر هرگز زبان به ملامت نمی خواهم گشود، و اصوات آشنایی که گمان می کردم برای همیشه خاموش گشته اند مدام در گوشم نجوا کرده و مرا به پیش رانده اند. افکار مبهم و شکل نا گرفته ای به مغزم آمده و ترغیبم کرده اند به اینکه کوشش و تقلا را از سر گیرم و زندگی را از نو آغاز کنم، از کاهلی و هرزگی دست بکشم و تقلا را رها کرده را از سر گیرم و به مبارزه ادامه دهم. اما این همه، رؤیایی بیش نبود، رؤیایی که به چیزی و جایی منتهی نمی شود و شخص را در همانجایی که به خواب رفته است بر جای می گذارد - ولی می خواستم بدانید که الهام بخش این رؤیا شما بودید.»

«یعنی می فرمایید چیزی از این رؤیا باقی نمانده است؟ آقای کاتن، باز هم فکر کنید! یکبار دیگر هم آزمایش کنید.»

«خیر، میس مانت؛ وطنی تمام مدتی که ادامه داشت می دانستم ویتن داشتم که ارزش و شایستگی چنین تلاشی را ندارم. مع الوصف، این هم از ضعف بود و باز از ضعف من است که می خواستم و می خواهم بدانید که با چه استادی و فوریتی این توده خاکستری را که من باشم برافروختید و به آتش کشیدید - آری، آتشی که به هر حال جزء لاینفک طبیعت و وجود من است و به تهییج و تحریک چیزی کمک نمی کند، چیزی را روشنی نمی بخشد و خدمتی انجام نمی دهد و بیهوده می سوزد و تلف می شود.»

«آقای کاتن، حالا که متأسفانه من موجب ناشادی بیشتر شما بوده ام...»

«میس مانت، این فرمایش را نفرمایید، چون اگر مقدر بود ردی کسی و چیزی مرا به راه راست بیاورد آن شخص و آن چیز کسی جز شما نمی بود. شما موجب ناشادی و بیچارگی بیشتر من نیستید.»

«حال که به هر تقدیر وضع روحی شما، آن طور که خودتان تشریح می کنید، نتیجه تأثیر و نفوذ من است... نمی دانم آیا توانسته ام منظورم را درست توضیح بدهم یا نه... به هر حال فکر می کنید نتوانه نفوذی له شما اعمال کنم؟ فکر می کنید نفوذی به شما ندارم که بتواند در جهت مساعد و مطلوبی عمل کند؟»

«تنها کار مساعد و مطلوبی که از من برمی آمده این بوده که بیایم و به این فکر جامه عمل پیوشم. اجازه بدهید یاد این ملاقات را که در ضمن آن قلبم را پیش شما - آن هم پیش شما - گشودم با یاد اینکه هنوز چیزی در وجودم باقی مانده که تأسف و تأثر شما را برانگیزد طی باقیمانده عمر نکبتبارم با خود داشته باشم.»

«ولی آقای کارتن، از شما تمنا می کنم قبول بفرمایید که این چیزی که هنوز در وجود شما باقی است هنوز طوری هست که بتواند منشاء چیزهای بهتری باشد. تمنا می کنم به این موضوع توجه داشته باشید!»

«میس مانت، در این خصوص اصرار نفرمایید. من خودم را آزمایش کرده ام و بهتر می دانم. سرتان را درد آوردم، سعی می کنم عرایضم را زودتر تمام کنم. به من این اجازه را می دهید که هر وقت ملاقات امروز را به خاطر می آورم یا خیال راحت فکر کنم که آخرین راز زندگیم را به قلب پاک و شریف شما سپرده ام، و که این راز فقط و فقط در قلب شما خواهد بود و آن را با کسی در میان نخواهید گذاشت؟»

«اگر این اطمینان، باعث تسکین و تسلائی است، حرفی ندارم.»

«یعنی حتی با عزیزترین کسانتان؟»

دختر پس از مکثی آمیخته به اضطراب جواب داد: «آقای کارتن، این

راز متعلق به شما است نه من، و من قول می دهم که آن را حفظ کنم.»

«متشکرم، یک دنیا از شما متشکرم.» دست دختر را بوسید و به سوی

در به راه افتاد.

«ضمناً بی می نداشته باشید از اینکه روزی، حتی با گفتن کلمه‌ای، به این مذاکره اشاره‌ای کنم - از جانب من هرگز به این موضوع اشاره نخواهد شد. از این لحظه خیال کنید که گوینده این مطالب مرده است و بیم هیچگونه چیزی از جانب او نمی‌رود. من یاد این خاطره خوش را تادم مرگ گرامی خواهم داشت و از این بابت که آخرین اعترافم را پیش شما کردم و شما نام خطاها و بدبختیها و بیچارگیهای مرا بار آفت و مهر بانی به ساحت قلب شریفتان پذیرفتید سپاسگزار شما خواهم بود و دعا به جانتان خواهم کرد، و امیدوارم که این قلب پررغم این یار همیشه شاد و سبکبار باشد!»

اینک با آنچه تاکنون نموده بود به حدی فرق داشت و اندیشیدن به اینکه چه بسیار از محاسن وجودش را به دور افکنده بود و چه بسیار از نکات خوب و مستحسن آن را هر روز به تباهی می‌کشاند، چنان دردناک بود که دختر جوان، هنگامی که کارتن در کنار در ایستاده بود و او را می‌نگریست بی اختیار به گریه درآمد.

کارتن گفت: «ناراحت نشوید! میس مانت، من لایق این همه محبت نیستم. یکی دو ساعت بعد، مصاحبین تا بابت وعادات زشتی که به چشم حقارت بر آنها می‌نگرم. ولی در مقابل کشششان مقاومتی ندارم مرا باز به صورتی در می‌آورند که شاید کمتر از هر ولگردی استحقاق این اشکها را داشته باشم. ناراحت نشوید! ولی به هر حال اطمینان داشته باشید که من در باطن و قلب خود نسبت به شما همان طور خواهم بود که حالا می‌بینید، هر چند به ظاهر همانگونه خواهم بود که تاکنون دیده‌اید، و آخرین تقاضایی که از شما دارم این است که این قسمت از عرایضم را هم قبول فرمایید.»

«آقای کارتن، اطمینان داشته باشید.»

«این آخرین تقاضای من است، و با این تقاضا شما را از شر مهمانی که می‌دانم کمترین وجه اشتراکی با او ندارید و فاصله غیر قابل عبوری شما را از او جدا می‌کند راحت می‌کنم. البته می‌دانه که گفتن این مطلب مفید

فایده‌ای نیست، اما به هر حال چیزی است که از دلم برمی آید: من به شما و اقدامی شما یا هر کسی که خاطرش پیش شما عزیز باشد، حاضر به هر کار و اقدامی هستم. اگر موقعیتم طوری بود که امکان فداکاری به دست می‌داد قبول بفرمایید که در راه شما یا عزیزان شما از بذل هیچگونه فداکاری دریغ نمی‌داشتم. خه اهنش می‌کنم اوقاتی که تنها هستید و با خودتان فکر می‌کنید مرا به صورتی بیندازید که صمیمانه آماده این فداکاری هستم. آن زمان خواهد رسید، و دیری نخواهد کشید که رشته‌های دیگری، رشته‌هایی که شما را همیشه شاد و سعادتمند خواهند ساخت، شما را با محبت و علاقه بیشتری به بین خانه‌ای که این همه به آن علاقه‌مندید خواهند بست. در اوقاتی که تصویر پدری کامیاب در چهره شما می‌نگرد یا زمانی که زیبایی خودتان در پیش پایتان جان می‌گیرد آنوقت هم به یاد داشته باشید و بدانید که يك نفر هست که حاضر است جانفش، فدا کند تا کسی که مورد علاقه شما است محفوظ بماند. و در پایان کلام افزود: «خدا حافظ! خداوند شما را حفظ کند!» و او را ترک کرد.

فصل چهاردهم

کاسب شریف

«جرمیا کرانچر» هر روز درحالی که پسرش وورش را درکنارش داشت در «فلیت استریت» برچارپایه کذایی می نشست و اشیاء متعدد و گوناگونی را که مدام درجنب و جوش بودند نظاره می نمود. و خوب، چه کسی می تواند طی ساعات پررفت و آمد روز در «فلیت استریت» بنشیند و بر اثر عبور و جنب و جوش دستجات متعددی که ازیکسو سربه جانب مغرب و ازیک طرف روبه مشرق می نهادند و می نمود که هردو سر به سوی دشتهایی دارند که خورشید در کرانه شان فرو می رود کور و کرنگردد!

باری، آقای «کرانچر» نشسته بود و پرگاه را دندان می زد و همچون روستایی ملحدی که ازقرنها پیش به نگهبانی ایستاده باشد براین دوجریان مخالف می نگریست و دردل امیدي نداشت به اینکه روزی این جریان بخشکد، و نگهی يك چنین امید و انتظاری نه مفید بود و نه مساعد، زیرا قسمت ناچیزی ازدرآمدش ازراهنمایی زنان تأمین می شد، بدین معنی که زنانی را که هرچند پا به سن گذاشته اما به صرف عادت شرمرو بودند، از میان امواج جریان عبور می داد و به ساحل مقابل می رساند، و هرچند مدت اینگونه مصاحبتها، درهریک از این موارد، کوتاه بود مع الوصف آقای کرانچر همیشه به

خانمی که رنج هدایتش را بر عهده گرفته بود طوری ارادت پیدا می کرد که جداً هوس می کرد جسمی به سلامتش بنوشد، و همانگونه که گفته شد قسمتی از درآمدش از انعامهایی تأمین می شد که در ازاء این قبیل خدمات می گرفت.

روزگاری هم بود که شاعری در محل پررفت و آمدی بر چارپایه ای می نشست و در ملا عام به تأمل می پرداخت. آقای کرانچر، که شاعر نبود و اما در این محل پرتردد بر چارپایه اش نشسته بود تا آنجا که امکان داشت کمتر فکر می کرد و بیشتر به دور و بر می نگریست.

تصادفاً رفت و آمد جمعیت چندان نبود و تعداد زنانی که دیر کرده بودند قلیل بود و یکی از آن روزهایی بود که وضع کار و کسب به طور کلی آن قدر کساد بود که موجب سوء ظن شود و یا خود بیندیشد که خانم کرانچر باز چندان زده و تقرین کرده است. در کشاکش این افکار بود که جمعیتی انبوه از فلیت استریت سرازیر شد. خوب که نگاه کرد دید مثل اینکه تشییع جنازه ای است و ظاهراً مردم به این مراسم ایراد دارند و هیاهویی که از جمعیت بلند می شود به این سبب است.

آقای کرانچر روبه آقا زاده اش کرد و گفت: « جری، جنازه است ها! »
جری کوچولو فریاد برآورد: « هورا! هورا! »

پسرک این شادمانی را به لحنی ابراز کرد که بسیار معنادار می نمود، به قسمی که پدرش سخت بدل گرفت و معطل نکرد و سیلی جانانه ای بر بنا. گوشش نواخت و گفت:

« چه دردته؟ برای چی هورا می کشی؟ بزمجه، با این جیغات چی چی- رو می خوای به یابات بفهمونی! لاهول ولا... دیگه نمی شه از پس این پسره براومد! » سپس همچنانکه او را بر انداز می کرد افزود: « نگاش کن، نیگاش کن، با این هوراهاش! دیگه صداتو نشنم، والا حسایی نوش جون می کنی! شفتی چی گفتیم؟ »

جری کوچولو، همچنانکه گوشش را می مالید گفت: « من که کاربدی نکردم! »

آقای کرانچر گفت: « پس خفه خون بگیر، دیگه از این فضولیهان کنی ها! ب و روان صندلی بشین تماشا کن. »

پسرك اطاعت ك د، وجماعت نزديك شد: اطراف يك تابوت ويك كالسكه نعلن كش كثيف سوت مي زدند و نعره مي كشيدند. در كالسكه فقط يك سوگوار بود كه مقداري زلم زيمبو كه گفته مي شد لازمه چنين موقعيتي است به لباسش زده بود، و اين وضع باجمعيتي كه هردم فزوني مي يافت و شكلك درمي آورد و مسخره اش مي كرد و فرياد مي زد: « جاسوسه رو، هو هو! جاسوسه رو، هو هو! » و تعارفات ديگري كه تكرارشان به علت كثرت تعداد و شدت لحن مورد ندارد چندان مطلوب نمي نمود.

مراسم تشييع جنازه هميشه و در هر حال مورد كمال علاقه آقای کرانچر بود: هر گاه كه جنازه اي از جلو « تسن » مي گذشت هوش و درك آقای کرانچر به شدت گل مي كرد، و طبيعي است كه جنازه اي با اين همه مشايع او را سخت به هيجان آورد. از اولين غايري كه با اوسينه به سينه شد پرسيد:

« داداش، جريان از چه قرار هست؟ چه خبره؟ »

غابر گفت: « نمي دونم. جاسوسه رو، هو هو! جاسوسه رو، هو هو! » از ديگري پرسيد: « اين مرده كي هست؟ »

طرف جواب داد: « نمي دونم. » و هردو دستش را اطراف دهنش گرفت و باتمام قدرت صدا فرياد برآورد: « جاسوسه رو، هو هو! جاسوسه رو، هو هو! » تا بالاخره باشخصي كه اطلاعات يشتي داشت سينه به سينه شد و اين شخص به او گفت كه جنازه شخصي است موسوم به « راجر كلای » آقای کرانچر پرسيد: « جاسوس بود؟ »

مرد مزبور جواب داد: « جاسوس « اولديلي » بود. جاسوسه رو، هو هو! جاسوس او- لد- بيلي! »

آقای کرانچ، جریان محاکمه‌ای را که در آن حضور یافته بود به یاد آورد، گفت:

« سبحان‌الله! دیده بودمش. یعنی میگی مرده؟ »

مرد مزبور جواب داد: « چه جور هم! حسابی هم میده! » و بعد به آهنگ مخصوص فریاد زد: « اوی، بندازین بیرون، جاسوسه رو! بندازین بیرون، جاسوسه ره! »

و چون تاکنون کسی پیشنهادی نداده بود این فکر چنان حسن استقبال شد که جمعیت بی‌درنگ آن را قاپید و درحالی که آن را به آهنگ تکرار می‌کرد طوری دو کالسکه را در حلقه محاصره گرفت که کالسکه‌ها ناچار از توقف شدند. همینکه جمعیت در کالسکه را گشود تنها سر نشین آن تولاکنان خارج شد و لحظه‌ای چند در میان مردم بال زد، اما بسیار چابک بود و از شلوغی استناده کرد و در حالی که مظاهر اشک و ماتم را، یعنی روپوش و کلاه و دستمال سفید را از سرباز کرده بود، به سرعت باد از معرکه خارج شد. مردم، مظاهر اشک و ماتم را باشوق و لذت یاره می‌کردند و به دم یاد می‌دادند؛ دکانداران دکانهایشان را با عجله می‌بستند؛ زیرا در چنین مواقعی جمعیت به چیزی ابقا نمی‌کرد، و همچون هیولایی مخوف مورد وحشت بود. باری، در کالسکه نعش‌کش را گشوده بودند و می‌خواستند جنازه را از تابوت درآورند که کسی پیشنهاد جالبی کرد و گفت بهتر است تریح - کنان او را به گورستان ببرند، و چون نیاز به هر گونه پیشنهاد عملی سخت احساس می‌شد این پیشنهاد نیز با هلهله و شادی استقبال گردید؛ بلافاصله هفت هشت نفری به درون کالسکه ریختند و ده دوازده نفری در اطراف محل سورچی نشستند و آن اندازه هم که امکان داشت روی طاق جای گرفتند و به اطراف آن آویختند. « جری کرانچر » در میان نخستین داوطلبان گروه بود، و وقتی روی طاق جای گرفت کله زیرش را با دو تنی در گوشه نعش‌کش پنهان ساخت تا از نظر « تلسن » مخفی بماند.

کارکنان خدمتگزار متوفیات علیه این تغییراتی که در مراسم به عمل آمده بود اعتراض کردند اما چون رودخانه نزدیک بود و اظهارنظرهایی شده بود مبنی بر اینکه برای برسر عقل آوردن اشخاص گردنکش و ناباب آب سرد داروی مؤثری است اعتراضاتی هم که به عمل آمد ضعیف و مختصر بود. به هر حال، دسته مجدداً به راه افتاد؛ لوله بخاری پاک‌کنی نعش‌کش را می‌رانند؛ راننده نعش‌کش در کنارش نشسته بود و تحت نظر و ارشاد جمعیت، او را در راندن کالسکه مساعدت می‌نمود. کلوچه‌پزی نیز با کمک وزیر-مشاور خود کالسکه دیگر را می‌رانند. ستون جمعیت تازه به «استراند»^۱ رسیده بود که «خرس باز» دوره‌گردی با خرس کثیف و سیاه خود به آن پیوست و قیافه عجیبی به تعزیه داد.

باری، جمعیت آبجوخوران و چپ‌کشان و آوازخوانان و درحالی که به مسخره مرثیه می‌خواند و تقلید درمی‌آورد، در هر قدمی تعدادی را به خود جذب می‌کرد و مغازه‌ها در پیشاپیش بسته می‌شد به راه خود رفت. مقصدش کلیسای «سنت پانکراس»^۲ در خارج شهر بود. بالاخره به مقصد رسید و به گورستان ریخت و «راجر کلاهی» متوفا را به آیین خاص و بامنتهای شادمانی به خاک سپرد.

چون از کار دفن متوفا فراغت یافتند و ناچار می‌باید سرگرمی دیگری به ای خود فراهم می‌ساختند نبوغ دیگری، شاید مغز همان نابغه نخستین، فکر بکری را پیش کشید: مبنی بر اینکه به هر عابری که برخوردند او را متهم به جاسوسی کنند و قصاص کنند؛ در اجرای این طرح دهها نفر مردم بی‌آزاری که به عمر خود گز گذرشان به «اولد بیل»^۳ نینتاده بود مورد تعقیب و اذیت و آزار قرار گرفتند. عبور از این مرحله، به شکستن پنجره‌ها و چپاول میخانه‌ها امری بود ضعیفی. بالاخره به‌مراسم چند ساعت که طی آن

1) Strand

2) Saint Pancras

چندین دکه باخاک یکسان شد و برای تأمین اسلحه کاتی نرده‌های جلومنازل خراب شد و به یغما رفت شایعه‌ای درانجوا پیچید مبنی بر اینکه مأموران انتظامی به محل اعزام شده‌اند. متعاقب این احوال، جمعیت اندک اندک متفرق شد. شاید که مأموران سرانجام آمدند و شاید هم هرگز نیامدند اما به هر حال این سیر تکاملی هردسته‌ای بود که به این شکل راه می‌افتاد.

آقای کرانچر در تظاهرات اختتامیه شرکت نجست؛ در قبرستان ماند که بامتولیان ختم گفتگو کند و مراتب همدردی و تألم خود را بدیشان ابلاغ نماید. این محل همیشه تأثیر آرامبخشی بر او داشت. اغلب چپقی از یکی از میخانه‌های مجاور فراهم می‌کرد و می‌نشست و دودی می‌زد و از لای میله‌ها، باقیانه تفکر آمیز به این محل خیره می‌شد.

بنا به عادت باخود گفت: «ای، جری، همین «کلای» حاضر و اون روز دیدی، و دیدی که جوون و خوش ریخت و خوش اندام بودا»
چپش را کشید و قدری تأمل کرد و سپس به منظور اینکه پیش‌از پایان وقت اداری در سرپست خود حاضر باشد از راهی که آمده بود بازگشت. معلوم نیست آیا این تفکرات تأثیر سویی بر کبدش گذارد یا وضع مزاجیش اصولاً خوب نبود یا اینکه فقط خواسته بود از شخص عالیمقامی دیدن کند. علت هر چه بود، جریان باموضوع مورد بحث ارتباط چندانی ندارد، ولی به هر حال در بازگشت سری به پزشک معالج خود که جراحی عالی‌قدر بود زد. «جری» کوچولو، باگفتن اینکه در غیابش کاری ارجاع نشده است خاطرش را آسوده داشت. بانک تعطیل شد، کارمندان سالخورده بیرون آمدند، نگهبان به نگهبانی گماشته شد و آقای «کرانچر» و پسر برای صرف عصرانه به خانه رفتند. آقای کرانچر به محض اینکه داخل شد خطاب به زنش گفت:

«حالا درست گوش کن بین چی میگم! من کاسب شریفو که می‌بینی، اگه امشب کارم نگرفت حتم می‌دونم نفرینم کردی؛ و باهات صوری رفتار

می‌کنم که انگار با این دوتا چشم دیدم. «
 زن بیتوا سرتکان داد. آقای کرانچر باخشی که آثار بیم از آن هویدا
 بود گفت: « دهه، داری تو روی من نفرین می‌کنی! »
 « منکه چیزی نگفتم. »

« حالا که نمیگی فکرش هم نکن! چه فرق می‌کند، فکرشو که می‌کنی
 مثل اینه که زانوزدی و نفرین می‌کنی... هردوش یکیه. راست میگی فکرشه
 نکن. »
 « خب، جری. »

آقای کرانچر، پشت میز جای گرفت و تکرار کرد: « خب، جری!
 جون خودت، که همین کارم می‌کنی! آره! آره! خب، جری! »
 در اظهار این گفته‌ها منظور خاصی نداشت و مانند بیشتر اشخاص از
 این کلمات به عنوان وسیله‌ای جهت ابراز نارضایی استفاده می‌کرد. لقمه‌ای
 نان و کره را به دهن برد و آن را چنانکه گویی به کمک صدف ناپیدایی که
 از ته نعلبکی برداشته است فرو می‌دهد بلعید و گفت:

« آره، درست میگی، خب جری، آره، تو گفتی و منم باور کردم، «
 موقعی که لقمه دوم را گرفت زن بینوا پرسید: « امشب بیرون میری؟ »
 « بله، بیرون می‌رم. »

پسرش پرسید: « بابا منم پیام؟ »
 « نه میای چه کنی؟ همونطور که مادرت می‌دونه من میرم ماهی
 بگیرم - جای دیگه‌ای که نمی‌خوام برم. »
 « بابا، چوب ماهیگیرت داره زنگ می‌زنه. »
 « بتوجه »

« بابا، ماهی باخودت میاری خونه؟ »
 آقای کرانچر سری تکان داد و گفت: « اگه نیارم، نون خالی می‌خوری.
 دیگه نمی‌خواه چیزی پرسی. اینم بدون تا تو نخوابی من یامو از این د »

بیرون نمی‌ذارم. »

بقیه اوقات شب را مصروف مراقبت از خانم کرانچر نمود؛ مدام او را به صحبت می‌گرفت، مبادا فکر کند و در عالم فکر و خیال دعای بد، حش بکند، و به همین منظور پسرش را نیز مأمور کرد که او را به صحبت بگیرد، و مدام پی‌بهبانه می‌گشت تا به نحوی فرصت فکر و تأمل به او ندهد و به این ترتیب روزگار زن ینوا را سیاه کند. مؤمن‌ترین اشخاص قادر نبود آنقدر که آقای کرانچر به نفرین خیالی زنش اعتقاد داشت به تأثیر یک دعای مستجاب ایمان و اعتقاد داشته باشد. درست مثل اینکه یکی به وجود اشباح و اجنه عقیده نداشته باشد و از شنیدن داستانهای اشباح وحشت کند.

« و درست گوشاتو واکن! فردا دیگه بازی در نیاری! آگه من، من کاسب زحمتکش، تونستم قاتقی، لقمه گوشتی، فراهم کنم دیگه نگي من بيش دست نمی‌زنم و بخواي به نون خالي خودت بچسبي. آگه من، من کاسب شريف تونستم و آبجویی تهیه کردم نگي که غير از آب چیزی نمی‌خورم! خواهی نشوی رسوا هم رنگ جماعت شو! آگه نشی، جماعت که من باشم حسابی از پست بر میاد. »

ویاز به غرولند ادامه داد و افزود: « که آدم بیاد با روزی خودش اعلان جنگ بده. با این چندک زدن‌ها و نفرین کردن‌ها بالاخره نون مونه آجر می‌کنی. یه نگاهی هم به سرت یکن. بچه‌ته، نه؟ می‌بینی که ازنی- قلیون هم نازک‌تره. یعنی تو خودتو مادر می‌دونی، ولی نمی‌دونی که اولین وظیفه یه مادر اینه که بچه‌شو چاق و سر حال نیگر داره؟ »

این اظهار به رگ غیرت « جری » کوچولو برخورد و به تندی به مادرش اخطار کرد که نخستین وظیفه‌اش و نیز وظایف دیگری را که از نظر دور داشته است انجام دهد و خلاصه انجام آن قسمت از وظایفی را که پدرش با آنهمه رأفت و محبت بدان اشاره داشته است از نظر دور ندارد. و بدینسان ساعات نخستین شب در خانواده آقای « کرانچر » به

سرآمد و مادر و پسر دستور یافتند به بستر بروند و بخوابند. آقای کرانچر پاس اول شب را باتکک چپهای که می کشید گذراند و تا ساعت یک بعد از نیمه شب نشست؛ ساعات آخر شب بود که از روی عندلی برخواست، کلیدی از جیبش درآورد و در گنجی را گشود و کیف و دیلمی خود دست و طنابی و زنجیری و دیگر «وسایل ماهیگیری، از این قبیل را از آن بیرون آورد و پس از اینکه این وسایل را با مهارت و دقت در اطراف تن و بدن خود جای داد ناسزایی تودیع تارخانم «کرانچر» کرد و چراغ را خاموش کرد و خارج شد.

«جری» کوچولو که هنگام رفتن به بستر و انمود کرده بود که لباسش را درآورده ولی در حقیقت بالباس دراز کشیده بود چند لحظه پس از رفتن پدرش از رختخواب بیرون آمد و در پناه تاریکی از پایش روان شد؛ از پله ها پایین رفت و از حیاط گذشت و وارد کوچه شد. در مورد باز آمدن به خانه هیچگونه ناراحتی خیالی نداشت، زیرا عمارت پراز مستاجر و در قاصح باز بود.

«جری» کوچولو که اشتیاق به کشف قوت و فن و اسرار شغل شریف پدرش او را بدینکار واداشته بود به دیوار منازل چسبیده بود و دیوار به دیوار و در به در و آجر به آجر پیش می رفت و پدر را لحظه ای از نظر دور نمی داشت. به سوی شمال پیش می رفتند و هنوز راه چندانی نرفته بودند که یکی دیگر از حواریون «اسحق وائتن» به والد محترم ملحق شد و همگام با او به راه خود ادامه داد.

نیم ساعت راه که از مبدأ عزیزت دور شدند از حیطة عمل چراغهای کورسو و تگهبانان کورسو تر خارج شدند و به جاده خنوتی رسیدند؛ ضمن راه ماهیگیر دیگری به آنان پیوست. این عمل چنان بی سروصدا صورت گرفت که اگر «جری» کوچولو آدمی خرافاتی بود حتماً فکرمی کرد که ماهیگیر اولی ناگهان به دو نفر تقسیم شده است.

(1) Izaak Walton (۱۵۹۳ - ۱۶۸۳) مؤلف کتاب «ماهیگیر کامل»

باری، سه نفر به راه خود ادامه دادند و جری کوچولو نیز در پی شان روان بود. آمدند و آمدند تا به پای پشته‌ای که مشرف بر جاده بود رسیدند، در اینجا ایستادند. بر بالای این پشته یک دیوار کوتاه آجری بود که دورش را نرده آهنی کشیده بودند. سه ماهیگیر در پناه پشته و دیوار آجری از جاده خارج شدند و به کوچه بن‌بستی که یک طرف آن را همین دیواری تشکیل می‌داد که هشت پایی ارتفاع آن بود پیچیدند. جری کوچولو که در کنجی قوز کرده بود و کوچه را نگاه می‌کرد قیافه پدرش را دید که در مقابل نور ماه برجستگی خاصی یافته بود و داشت به چابکی از یک دروازه آهنی بالا می‌رفت؛ در یک چشم برهم زدن بالا رفت؛ ماهیگیر دوم و سوم نیز بالا رفتند؛ هر سه بی سرو صدا پایین جستند و لحظه‌ای چند در همانجایی که فرود آمده بودند ماندند. مثل اینکه گوش فرا می‌دادند. سپس چهار دست و پا دور شدند. اکنون نوبت «جری» کوچولو بود که به دروازه نزدیک شود. در حالی که نفس را در سینه حبس کرده بود خود را به دروازه رساند. به آنجا که رسید در کنجی قوز کرد و نگاهی به محوطه افکند و دید که سه نفر ماهیگیر خزان خزان از لای علفها پیش می‌روند! از اینجا قبرستان و سنگ قبرها به قیافه اشباح جلوه می‌کردند و منار کلیسا به شبخ روح یک غول قوی عیقل شباهت داشت. راه چندان تفرقه نداشتند که از خزیدن باز ایستادند و به پا خاستند، و به «صید ماهی» پرداختند.

ابتدا بایک بیل به صید پرداختند، اندکی بعد به نظر رسید که والد محترم چیز شبیه به «پیچ در بطری» را تنظیم می‌کند. معلوم نبود چه کار می‌کنند، اما هر چه بود سخت مشغول بودند؛ جری کوچولو در این هنگام بر اثر صدای موحش ساعت کلیسا به قدری وحشتزده شد که در حالی که موی سرش مانند موهای سر پدرش سیخ ایستاده بود نا به فرار گذاشت. اما چون مدت‌ها بود مشتاق بود از این قبیل مسائل سردر آورده این خواهش نه تنها او را از رفتن بازداشت، بلکه وسوسه‌اش کرد که برگردد و سر و گوشی آب

بدهد. موقعی که برای یازدهم به داخل محوطه نظر افکند دید هنوز سخت مشغول «صید» هستند و پیدا بود که ماهی به تور زده‌اند. صدای پچ پچ و هن هن از آن پائینها به گوش می‌رسید، آثار تقلا و فشار از هیکلشان که دولاشده بود پیدا بود، مثل اینکه جسم سنگینی را بلند می‌کردند. جسم مزبور اندک اندک از زمین خارج شد، «جری» کوچولو می‌دانست این جسم چه خواهد بود، اما وقتی آن را دید و دید که پدر محترم دست به کار باز کردن آن شد چنان وحشت کرد که معطلی را جایز ندانست و یا به فرار گذاشت و تایک میل راه نپیمود در هیچ جا توقف نکرد.

حتی بعد از آن هم اگر برای نفس تازه کردن نبود در هیچ جا توقف نمی‌کرد، زیرا این فرار به مسابقه دویی شبیه بود که اشباح سردرپی آدم گذاشته باشند، و در چنین وضعی بدیهی است آدم می‌خواهد هر چه زودتر به انتهای مسابقه برسد. فکر می‌کرد که تابوتی که دید سر در عقبش گذاشته و در عالم خیال می‌دید که بزرگ انتهایش تکیه کرده و سیخ ایستاده و از دنبالش شلنگ برمی‌دارد و پیش می‌آید و چیزی نمانده است که به او برسد و بازویش را بگیرد. و این البته چیزی است که آدم از آن وحشت کند. و عجب اینکه این جانور تنها در پشت سر نبود، و «جری» کوچولو از ترس اینکه مبادا مانند بادبادک بچه‌ها از کوره راهی سر دریاورد و راه بر او بگیرد از اینگونه کوره راهها اجتناب می‌کرد و از وسط جاده می‌گریخت. این شیخی خیالی در درگاهی عمارات نیز کمین می‌کرد و شانه‌های مخوف خود را به درها می‌سود و آنها را تا حوالی گوش بالا می‌افکند. انکار می‌خندید. در سایه‌های میان راه می‌خزید و از روی شیطنت بر پشت می‌خوابید تا مانع از حرکتش گردد، حال آنکه در تمام این مدت از پشت سر بتاخت می‌آمد و چیزی نمی‌ماند به او برسد؛ با اینحال پیدا است که وقتی «جری» کوچولو به درخانه رسید از ترس قالب تهی کرده بود، حال آنکه جانور کذابی هنوز دست از سرش برنداشته بود و تلپ تلپ از پله‌ها بالا می‌آمد، و بالاخره با او به بستر خزید و هنگامی هم که

خسته و نیمه جان به خواب رفت بر سینه اش غنود.

صبحگاهان، پیش از طلوع آفتاب، هنگامی که پدرش برگشت «جری» کوچولو در بستویی که در آن خوابیده بود از خواب آشفته خود بیدار شد. پیدا بود که پیش آمدی کرده بود، یعنی «جری» کوچولو اینطور استنباه کرد؛ چون دید پدرش هردو گوش مادرش را گرفته و پس کله اش را به لبه تخت خواب می کوبد و می گوید:

«گفتم که خدمت می رسم... و می رسم!»

زنش به التماس می گفت: «جری! جری! جری!»

جری گفت: «با کارم مخالفت می کنی، و من و شرکام چویشو می خوریم؟ تو قرار بود به من حرمت بذاری و بی اطاعتی و نکستی... چه درده که سرکشی می کنی؟»

زن بینوا به چشمان اشک آلود زیان به اعتراض گشود و گفت: «من

که همیشه سعی می کنم برای تو زن خوبی باشم.»

«زن خوبی هستی که با کسب شوهرت ضدیت می کنی! این احترا

به شوهره که کسبشو بی اعتبار می کنی؟ این اطاعت از شوهره که در جریانات حساس مربوط به کسب و کارش بی اطاعتی شو می کنی؟»

«جری، آخه اونوقتها از این کارهای بد نمی کردی!»

آقای کرانچر گفت: «تو همین ازسرت هم زیاده که زن به کاسب شریف هستی. دیگه از تو نخواستن به کله زنانه ات فشار بیاری و حساب بکنی که از کی دنبال این کسب رفت و از کی نرفت. به زنی که برای شوهرش احترام قائله باشه و مطیع کاری به کاراش نداره. خودته به زن دیندار و با خداهم می دونی، آره؟ اگه دیندارش تویی که صدرحمت به اون بی دینش! همین تیرهایی که جلو این رودخونه تایمز کویدند چقدر حس و ضیفه شناسی دارن توهم همونقدر داری، و همونا راهم باید کوید تو کله ات.»

این مناقشه به لحنی فرو افتاده صورت می گرفت. عاقبت کاسب

زحمتکش با حرکت پا بوتنیهای گل آلودش را در آورد و بر کف اتاق دراز کشید. پسرش دزدکی سر برداشت و نگاهش کرد و چون دید که دستهای زنگ آلودش را به عوض بالش زیر سر گذاشته و خوابیده است اونیز دراز کشید و مجدداً به خواب رفت.

آن روز صبح هنگام چاشت نه از ماهی خبری بود و نه از چیزهای دیگر. آقای «کرانچر» افسرده و بی دل و دماغ و بسیار عصبانی بود، در کتری را دم دست نگهداشته بود تا در صورتی که خانم «کرانچر» نشانی از تلاوت دعای سفره ابراز دارد از آن به عنوان وسیله تأدیب استفاده کند و آن را بر سرش بکوبد. در موقع معمول دست و رویش را شست و کفشهایش را واکس زد و همراه پسرش به جانب محل کسب ظاهرش به راه افتاد.

«جری» کوچولو یا چارپایه‌ای که زیر بغل زده بود و در کنار پدر راه می‌پیمود و «فلیت استریت» آفتاب گرفته و شلوغ را زیر پا می‌نهاد با جری کوچولوی شب، که در تاریکی و تنهایی از چنگ تعقیب‌کننده مخوف گریخته و دهان دوان به خانه آمده بود، تفاوت بسیار داشت. با برآمدن آفتاب هوش و حواسش را بازیافته و ترس و دهشتش با تاریکی شب رفته، رخت بر بسته بود که از این لحاظ شاید در آن صبح آفتابی تنها نبود و با بسیاری از عابران «فلیت استریت» و مردم لندن وجه اشتراک داشت.

همچنانکه در کنار پدر راه می‌رفت، در حالی که احتیاط می‌کرد زیاد به او نزدیک نشود و لااقل به اندازه یک طول چارپایه از او فاصله داشته باشد، گفت:

«بابا، مرده دزد چیه؟»

آقای «کرانچر» بی‌اختیار ایستاد، بعد جواب داد: «من چی میدونم؟» پسرک باقیانده‌ی شیله پیله گفت: «ولی بابا من خیال می‌کردم شما همه چی رو می‌دونن.»

آقای «کرانچر» به راه افتاد، و همچنانکه کلاهش را از سر برمی‌داشت

تا به موهای زبرش آزادی عمل دهد، گفت: « آه، بله! خوب، اونم ید - کاسبه. »

جری کوچولوی ناآلا پرسید: « بابا، چی چی می فروشه؟ »
آقای کرانچر قدری تأمل کرد، سپس جواب داد: چیزهایی که خرید- و فروش می کنه بیشتر وسایل علمیه. »

پسرک ناآلا پرسید: « جنازه می فروشه، نه بابا؟ »
آقای کرانچر گفت: « آره، گمون می کنم چیزهایی در این حدود. »
« بابا، نمی دونی چقدر دوست دارم که من هم وقتی بزرگ شدم مرده دزد بشم؟ »

این کلمات آقای «کرانچر» را تسکین داد، اما باقیانفای تردیدآمیز و به شیوه ای پرهیزکارانه سر تکان داد و گفت:

« البته بسته اس به اینکه استعداد تو چطوری پرورش بدی. سعی کن استعداد تو پرورش بدی، و تا اونجایی هم که می تونی بامردم کمتر صحبت کنی؛ از کجا معلوم شاید هم تونستی خیلی کارها بکنی. »

وقتی « جری » کوچولو، که بر اثر این سخنان به وجد آمده بود، جلوجلو دوید تا چارپایه را در سایه « بار » مستقر کند آقای «کرانچر» باخود گفت:

« جری، کاسب شریف، امید هست که لااقل این پسره عوض مادرش مایه راحتی وآسایش بشه وباری از رو دوش برداره. »

فصل پانزدهم

بافندگی

در میخانه مسیو «دفارژ» باده‌خواری زودتر از معمول آغاز شده بود. از ساعت شش صبح چهره‌های زرد و پریده رنگی که از لای میله‌های پنجره سرک کشیده و به درون نگریسته بودند قیافه‌های دیگری را دیده بودند که بر فراز جامه‌های شراب خم گشته بودند. شرابی که آقای «دفارژ» می‌فروخت حتی در منتهای خود شرابی رقیق بود، و در اینگونه مواقع فوق‌العاده رقیق بود. به علاوه، شرابی بود ترش مزه و ترش کننده، زیرا هر کس که جرعه‌ای از آن می‌نوشید «ترش می‌کرد». از انگور افشوده آقای «دفارژ» جز شعله دودآلود آتشی که در تاریکی می‌سوخت و در درد آن کهن می‌کرد شعله مستانه‌ای به خارج نمی‌تراوید.

این سومین روز بود که مردم صبح زود در میخانه آقای «دفارژ» گرد آمده بودند و شراب می‌نوشیدند. این جریان از روز دوشنبه شروع شده و اکنون چهارشنبه بود؛ اما مشتریان آنقدر که به فکر فرو می‌رفتند و تأمل می‌کردند شراب نمی‌نوشیدند، زیرا بیشتر کسانی که در آنجا نشسته بودند و گوش فرا می‌دادند و نجوا می‌کردند و دزدانه به این سو و آن سو می‌رفتند اشخاصی نبودند که حتی اگر پای جانشان هم در میان بود می‌توانستند سکه‌ای از

جیب درآورند و روی پیشخوان گذارند. با وجود این از هنگامی که در میخانه را گشوده بودند همین مردم باچنان علاقه‌ای آمده بودند که گفتمی می‌توانند بشکده‌ها شراب سفارش دهند. از این میز به آن میز و از این کنج به آن کنج می‌رفتند و به عوض شراب باچشمان آزمندشان حرف می‌بلعیدند.

اما علیرغم این همه مشتری از صاحب میخانه خبری نبود؛ و کسی هم جایش را خالی نمی‌کرد، چون تازه واردی که از آستانه در می‌گذشت نه چشمی به دنبالش می‌گرداند و نه سراغش را می‌گرفت و نه از اینکه می‌دید مادام «دفارژه» باظرف پر از سکه‌های کچ و کوله - که همچون آدمهایی که از جیبشان درآمده بودند از ریخت و قیافه افتاده بودند - پشت پیشخوان نشسته است و میخانه را اداره می‌کند تعجب می‌کرد.

جاسوسانی که دزدانه سرک می‌کشیدند و نگاه می‌کردند، همچنانکه به هرجا، از اعلی تا ادنی، از کاخ شاه گرفته تا زندان تبه‌کران سرک می‌کشیدند و سر و گوش آب می‌دادند می‌دیدند که نوعی انتظار بر محل سایه افکنده است. بازی با ورق رونقی نداشت، آنهایی که دومینو بازی می‌کردند مهره‌ها را باقیافه تفکر آمیز برهم توده می‌کردند و به عوض بازی با آنها برج می‌ساختند. می‌خواران، با انگشت و با قطرات مشربی که روی میزها ریخته بود شکل می‌کشیدند؛ مادام «دفارژه» باخلال دندان به سر آستین ژاکش ورمی‌رفت، و در عین حال، چیزهای نامرئی و سخنان نارسایی را در دور دست می‌دید و می‌شنید.

باری، در این «ادمخواری»، چنین بود وضع محله «سن آنتوان» تاظهر. صهر بود که دو مرد غبارآلود از کوچه‌ها و خیابانها و چراغهایی که بر فرازشان تاب می‌خورد گذشتند؛ یکی از آن دو نفر آقای «دفارژه» و دیگری مأمور نگهداری راه بود که کلاهی آبی بر سر داشت. این دو نفر که سراپا گردوغبار بودند و از تشنگی رمق نداشتند وارد میخانه شدند. ظهور این دو، آتشی در دل «سن آنتوان» برانگیخت که همگام با آنها گسترش می‌یافت و سرانجام

شعله آن در قیانه و چهره اشخاصی که دم در و پنجره خانه خویش ایستاده بودند و انتظار می کشیدند زبانه کشید. معذک کسی از پی شان به راه نیفتاد و هنگامی هم که وارد میخانه شدند، هر چند که نگاه حاضران به یکباره متوجه شان شد، کسی با آنها صحبت نکرد.

آقای «دفارژ» گفت: «آقایون، روز به خیر!»

با این عمل همه مهر سکوت از لب برداشتند و یکصدا گفتند: «روز به خیر!»

«دفارژ» سری تکان داد و گفت: «آقایون، هوای بدی است.»

به شنیدن این سخن هر کس به نفر پهلودستی خود نگریست، همه چشم به زیر افکندند و خاموش ماندند. جز یک نفر که از جا برخاست و بیرون رفت. آقای «دفارژ» با صدای رسا خطاب به مادام دفارژ گفت: «خانم، با این مرد نازنین که مأمور نگهداری راه و اسمش هم «ژاک» چندین فرسخ پیاده اومدیم. در یک منزلی ونیمی پاریس تصادفاً بهش برخوردیم. پسر خوبی است، اسمش هم «ژاک» به قدری شراب بهش بده!»

دومین نفر هم از جا برخاست و بیرون رفت. مادام «دفارژ» قدری شراب جو مأمور نگهداری راه، موسوم به ژاک، گذاشت. شخص اخیر الذکر کلاه آبی را از سر برداشت و به مشتریان سلام داد و شراب را نوشید. مقداری نان سیاه در جیب بغل داشت. در کنار پیشخوان مادام دفارژ نشست و به خوردن نان و نوشیدن شراب پرداخت. در این هنگام سومن نفر هم بلند شد و از میخانه بیرون رفت.

دفارژ نیز جرعه ای شراب نوشید و گلولی تر کرد، منتها چون شراب برای او چیز تازه و نو ظهوری نبود مقداری که نوشید کمتر از آنچه بود که به مأمور نگهداری راه داده بود. پس از اینکه شراب را نوشید منتظر ماند تا اینکه ده ست روستایی صبحانه اش را به پایان رساند. در این ضمن نه کسی را نگاه کرد و نه کسی به او نگریست، حتی مادام دفارژ هم که بافتنی اش را

پرداشته بود و سخت مشغول بود توجهی به او نداشت.

چندی که گذشت دفارژ پرسید: «رفیق، غذاتو خوردی؟»

«بله، خیلی ممنونم.»

«پس، بریم تا اتاقی رو که بهت وعده داده بودم ببینی؛ درست همونه

که تو میخوای.»

از میخانه خارج شدند و به خیابان آمدند، از خیابان دور شدند و از حیاط گذشتند و از رشته پلکانی که شیبی تند داشت بالا رفتند و به اتاق زیر شیروانی آمدند. همان اتاقی که یک وقتی پیرمردی سپیدموی در آن بر نیمکتی نشسته و کمر خم کرده بود و کفش می دوخت.

اکنون از پیرمرد سپیدموی اثری نبود، اما سه نفری که تکتک میخانه را ترك گفته بودند در آنجا بودند. حلقه‌ای این سه نفر و پیرمرد سپیدمور را که راه دوری با آنان فاصله داشت بهم می پیوست؛ یک وقتی این سه نفر از شکاف دیوار به درون اتاق نگریسته و او را تماشا کرده بودند. «دفارژ» در را با دقت تمام بست و به لحنی فرو افتاده آغاز به سخن کرد: «ژاک شماره ۱، ژاک شماره ۲، ژاک شماره ۳! این همونیه که شاعر ماجرا بوده و طبق قرار قبلی با من، که ژاک شماره ۴ باشم، برخورد کرد! او ماوقع رو براتون تعریف می‌کنه. ژاک شماره ۵، بگو - تعریف کن!»

مأمور نگهداری راه، با کلاه آیش عرق پیشانی آفتاب سوخته اش را گرفت و گفت: «آقا، از کجا شروع کنم؟»

آقای دفارژ گفت: «از همون اول شروع کن.»

مأمور نگهداری راه آغاز به سخن کرد، و گفت: «یه سال پیش بود که او را دیدم - یعنی این تابستون که نگذره میشه یه سال - دیدم که زنجیر زیر کالسکه مارکی رو گرفته و ازش آویزون شده. جریان از این قرار بود: من تازه کارمو تموم کرده بودم، آفتاب داشت غروب می کرد و کالسکه مارکی یواش یواش از تپه پایین میومد، اونهم زنجیر رو گرفته بود و بهش آویزون

شده بود... اینطور!»

این را گفت و ماقع را، از اول تابه آخر، عملاً نشان داد، و طبیعی است از آنجایی که طی این یکسال، این ماجرا یگانه مایه تفریح و سرگرمی اهالی دهکده بود و لذا به دفعات آن را تکرار کرده بود، در انجام عمل تبجر «مهارت فوق العاده ای کسب کرده بود.

ژاک شماره ۱ رشته سخش را برید و پرسید: «قبلاً هم او را دیده بودی؟»

مأمور نگهداری راه از روی زمین برخاست و جواب داد: «نه، اصلاً ندیده بودم.»

ژاک شماره ۳ پرسید: «پس بعدها اونو چطور شناختی؟»
مأمور نگهداری راه به لحنی ملایم و درحالی که بینی اش را می خاراند گفت: «از قد بلندش. آن روز غروب وقتی جناب مارکی پرسید: بگو بینم قیافه اش چطوری بود؟ جواب دادم: بلند، قد به غول.»

ژاک شماره ۴ گفت: «می یاس می گفتی قد به کوتوله.»
«ولی من از کجا بدونم؟ هنوز کار صورت نگرفته بود؛ و تازه بامنم صحبتی نکرده بود. وانگهی من خودم داوطلبانه ز فتم که چیزهایی رو که دیده بودم تعریف کنم. آقای مارکی که کنار حوض و فواره ایستاده بود با انگشت به من اشاره کرد و گفت: اون مرد که رویارین پیش من! آقایون، خدا بر شاهده من خودم داوطلبانه فرتم.»

دفار ژ خطاب به مردی که سؤال را کرده بود گفت: «اینو که درست می گه، ژاک! خوب، ادامه بده!»

مأمور نگهداری راه با قیافه ای اسرار آمیز گفت: «بله! مرد بلند قد غیبش زد؛ دنبالش گشتند... چند ماه؟ نمی دونم... نه ماه، ده ماه، یازده ماه؟ درست نمی دونم.»

دفار ژ گفت: «مدتش مهم نیست؛ هر قدر هم خوب قایم شده بود

متأسفانه عاقبت پیداش کردند. خوب، ادامه بده!»

«هیچی، بازهم رو تپه داشتم کار می‌کردم، و آفتاب داشت غروب می‌کرد. داشتم وسایلم را جمع می‌کردم که بدهی که پای تپه بود برگردم. اونجا چون تو دره بود هوا تاریک بود. وقتی سرمو بالا کردم شش‌تا سرباز دیدم که داشتند می‌ومدند، توشون یه مرد بلندقد بود که دستهاشو سفت به پهلوهاش بسته بودن.. اینطوره!»

در اینجا نیز به کمک کلاه آبی خود وضع مردی را که دستهایش را با طناب به پهلوهایش بسته و از پشت گره زده بودند مجسم کرد.

«...کنار سنگهایی که کپه کرده بودم ایستادم تا سربازها بیان ردشن (چون، می‌دونید، اون جاده جای خلوتی است و آدم اونجا هرچی ببینه به تماشا می‌ارزه.)، اولها وقتی جلو او آمدند فقط همین دیدم که شش‌تا سرباز و دستهای یه آدم بلند قدی به بسته‌ان و باخودشون می‌ارن. قیافه‌هاشون هم درست تشخیص داده نمی‌شد، جز از اون طرفی که آفتاب داشت غروب می‌کرد، تازه از این طرف هم قیافه‌هاشون قرمز بود. فقط همین دیدم که یه بالای تپه رسیده‌اند و سایه بلندشون روی اونطرف جاده افتاده، عیناً مثل سانه غول. بعد دیدم که سرتاپاشون گردو خاکه، و همونطور که تاپ تاپ جلومیان گردو خاک هم باهاشون جلو می‌اد. ولی وقتی که خوب نزدیک شدند مرد بلندقد و شناختم، او هم منو شناخت. و از خدا می‌خواست این دفعه هم مثل همون غروب که اولین دفعه نزدیک‌کیای همون نقطه دیده بودمش باکله خودشو پرت کنه تو دره!»

صحنه را طوری تشریح می‌کرد که گویی مرد مزبور در آنجا حضور داشت. پیدا بود که صحنه را به وضوح در خیال می‌بیند، شاید در طول زندگی خود چیزهای بسیاری را ندیده بود.

«...پیش سربازها خودمو به این راه زدم که نمی‌شناسش، اونهم نه، دشو بد اون راه زد که منو نمی‌شناسه البته این جوری وانمود کردیم،»

بانگاه به هم فهموندیم که وانمود می کنیم، و گر نه همدیگر و می شناختیم.
رئیس سربازها بادست بده اشاره کرد و به سربازها گفت.

«یااله! زودتر به خاکش بسپارید!» اونها هم تند کردند، من هم از دنبالشون. بازوهاشو از سر سفت بسته بودن که ورم کرده بود، کتشیای چوبیش لق و گشاد بود، و خودش هم می لنگید، و چون می لنگید خیلی یواش راه می رفت، به همین جهت سربازها بانه تننگ می بردنش... اینطور!»
وحانت و وضع کسی را که بانه تننگ به پیش می رانند مجسم کرد.

«...همونطور که شلاقی از تپه پایین میومدند افتاد. سربازها قاه قاه خندیدند و از زمین بلندش کردند. صورتش خونی و گردو خاکی بود، ولی نمی توانست پاکش کنه؛ و چون نمی توانست، سربازها می خندیدند و مسخره اش می کردند. آوردنش قوی ده، همه دهاتیها برای تماشا ریختند بیرون؛ از آسیاب رد شدند و بردنش اون بالاها، زندون؛ مردم همه دیدند در زندون تو تاریکی باز شد و اونو بلعید... اینطور!»

دهنش را تا آنجا که می توانست گشود و آن را «تلخ» ی بست. دفاژ چون دید که راوی مایل نیست دهنش را مجدداً بگشاید، مبادا که با این عمل از تأثیر سخنان خود بکاهد، گفت: «ادامه بده، ژالک!»

مأمور نگهداری راه سنگینی بدن را بر پنجه پا انداخت و به نحی فرو افتاده گفت: «اهالی ده همه خودشونو عقب کشیدند، مدتی کنار حوض و فواره پیچ کردند. بعدش هم رفتند خونه هاشون خوابیدند. اونشب همه خوابهای وحشتناک دیدند، شاید خواب می دیدند حبس شده اند و پشت میله های زندونند، روزی از اونجا در میان که مرده باشند و جنازشونو بیرون بیارند. صبح که شد وسایل کارمو رو دوشم انداختم و همینطوری که نون سیاهو تو رام می خوردم به طرف محل کارم راه افتادم، از دم زندون رد شدم. پشت میله ها ایساده بود و نگاه می کرد، صورتش مثل دیروز خونی و گدو خاکی بود؛ دستش باز نبود که بتونه اشاره کنه، من هم جرئت نکردم صداش کنم. هیچی،

همینطوری ایستاده بود و مثل یه نعش نگاه می کرد.»

دفاژژ و سه نفر دیگر باقیافه درهم کشیده همدیگر را نگاه کردند. در اثنایی که به داستان گوش فرا می دادند قیافه شان تند و تلخ و انتقامجو بود و حالات و رفتارشان هرچند اسرارآمیز بود حکایت از صلابت و قدرت داشت. قیافه شان به قیافه اعضای يك محكمه انقلابی شباهت داشت: ژاك شماره ۱ و ۲ بر تشك كاهی کذایی نشسته و چانه را بر کف دست تکیه داده و بر مأمور نگهداری راه چشم دوخته بودند؛ ژاك شماره ۳ با قیافه ای گرفته پشت سر آنها بر زانویی تکیه کرده و دست بی قرار و آرامش مدام در اطراف لب و دهانش آواره بود. دفاژژ بین آنها و راوی، که او را در مقابل روشنایی که از پنجره به درون می آمد جای داده بود، نشسته بود و گاه از او چشم برمی گرفت و به دیگران می نگریست و زمانی نگاه از دیگران برمی گرفت و متوجه وی می ساخت. گفت: «ژاك ادامه بده!»

«چند روزی توان قفس آهنی موند؛ دهاتیها دزدکی نگاهش می کردند، برای اینکه می ترسیدند درسته نگاهش کنند. ولی به هر حال، دورا دور، زندون روی صخره و نگاه می کردند؛ غروب که می شد همه جمع می شدند دور حوض و فواره و شروع می کردند به دری وری گفتن، و همه قیافه ها متوجه زندون می شد. سابق بر این همه اش توجهشون به اداره دست بود، و حالا دیگه همه اش متوجه زندون بود. مردم دم حوض و فواره صحبت می کردند و می گفتند اگر چه به اعدام محکوم شده ولی اعدامش نمی کنند، برای اینکه در پاریس عرض حالهایی داده اند و گفته اند که در نتیجه مرگ بچه اش از بس عصبانی بوده نمی دونسته چکار داره می کنه؛ می گفتند حتی یه عرض حال هم به شخص شاه داده اند؛ ولی آیا این چیزها صحت داشت یا نه داشت من یکی نمی دونستم. شاید راست بود، شاید هم دروغ بود.»

ژاك شماره ۱ در صحبتش دوید و گفت: «گوش کن ژاك، من می دونم که يك همچو عریضه ای رو به شاه و ملکه دادند. غیر از خودت، همه اونهایی

که اینجا هستند دیدند که شاه که تو کالسکه اش پیلو دست ملکه نشسته بود عریضه را گرفت. همین دقارژ بود، همینی که تو می بینی، که چونشو به خطر انداخت و با عریضه ای که تو دستش بود جلو اسبها دوید و دادش به شاه.»

ژاک شماره ۳ که زانورده بود و انگشتان بیقرارش به شیوه ای آزمند و انگار در جستجوی چیزی تابدان و سیله گرسنگی خود را فرو نشانند - و این چیز خوراکی و نوشیدنی نبود - بر اطراف لب و دهنش آواره بودند، گفت: «وسرپازهای گارد، سوار و پیاده، دورشو گرفتند و تا می خورد زدنش. می شنوی؟»

«بله، آقا.»

دقارژ گفت: «خوب، پس ادامه بده.»

مرد روستایی در ادامه داستان گفت: «یه صحبت دیگه هم بود؛ می گفتند اونو برای این آوردند اینجا که در همونجایی که جریان اتفاق افتاده اعدامش کنند. و حتی می گفتند چون حضرت اشرفو کشته و حضرت اشرف نسبت به رعیتهاش سمت پدری داشته و با اونها مثل پدر رفتار می کرده بنابراین اونو به عنوان یه کسی که پدرشو کشته باشه اعدام می کنند. یه پیرمرد دم حوض و فواره می گفت که اول دست راستشو، یعنی همون دستی که کاردو باهاش گرفته، جلو چشاش می برند و آتش می زنند. بعد، دست و سینه و پاشو شکاف میدن و توی شکافها روغن داغ و سرب و رزین و موم و گوگرد می ریزند و بعد می بندنش به چهارتا اسب و شته اش می کنند. همون پیرمرد می گفت که با قاتل شاه فقید، لویی پانزدهم، هم همون کارو کردند. ولی من که نمی دونم راست میگه یا دروغ، چون منکه درس نخوانده ام تا بدونم.»

مردی که انگشتان بیقرار و حالت آزمند داشت گفت: «گوش کن ژاک، گوش کن بین چی میگم، اسم اون شخصی که پیرمرد گفته، «دامین» بود، و همه اون بلاهایی رو که گفتم تو روز روشن و تو همین خیابونهای پاریس

سرش آوردند. و چیزی که خیلی جالب بود این بود که خانمهای شیک پوش و صاحب کمال زیادی توی تماشاچیهها بودند که یکپارچه شور و هیجان بودند و تا به آخر به تماشای جریانی که می گذشت رغبت نشون دادند... میگویم تا به آخر... چون جریانو تا شب طول دادند. یک دست و دو پاشو بریده بودند و هنوز نفس می کشید! تا بالاخره تموم کرد - راستی تو چند سالته؟»

مأمور نگهداری راه که شصت ساله به نظر می آمد گفت: «سی و پنج سالمه.»

«خوب، پس اونوقت که این جریان اتفاق افتاد بیشتر از ده سالته بوده، شاید هم دیده باشی.»

دفارژ بایبجوحلگی که مهیب می نمود گفت: «بسه دیگه! زنده باد شیطان! ادامه بده.»

«بله، بعضی هامی گفتند اینطور، بعضی هامی گفتند اونطور... و همه اش صحبت همین بود؛ حتی مثل اینکه فواره هم باهمین آهنگ تو حوض می ریخت. بالاخره شب یکشنبه که مردم همه خواب بودند سربازها از زندون سرازیر شدند؛ صدای ته تنگهاشون که روی سنگفرش خیابان می خورد تو هوا پیچیده بود. کارگر بود که زمین رو می کند، و کارگر بود که چوب بسترو می گوید و سرباز بود که می خندید و آوازی می خواند. صبح که بیدار شدیم دیدیم یه چوبه دار بلند، به بلندی چهل پا، کنار حوض و فواره علم شده و سایه نعشو انداخته رو حوض.»

مأمور نگهداری راه به سلف اتاقل خیره شد، باحالتی که گفتی از سطح آن گذشته و در دل آسمان، و چوبه دار، رخته کرده است.

«... همه کارهاشونو ول کردند، همه اونجا جمع شدند، کسی گاوشو صحرا نبرد، گاوها هم با صاحبانشون اونجا بودند. ظهر بود که صدای طبلها بلند شد. سربازهایی که شبونه برگشته بودند زندون، آوردنش بیرون. دستهای مثل سابق بسته بود، دهنش بسته بودند... بایه ریسمن، و طوری هم بسته بودند که انگار می خندید.»

راوی به کمک شست دست و دهنش را تا بناگوش گشود و حالت چهره زندانی را مجسم نمود، و پس آنگاه به نقل داستان ادامه داد:

«نوک چوبه دار به کاردار گذاشته بودند، که تیغه اش رو به بالا بود و نوکش آزاد بود. بالاش کشیدند و دارش زدند، و او سر کردند تا همونطور رو حوض و فواره تاب بخوره و آبشو مسوم کنه.»

همه به هم نگاه کردند، و راوی با کلاه آیش عرقی را که ناهید آوردن این منظره شوم از پیشانیش جوشیده بود خشک کرد.

«... آقاییون، منظره وحشتناکی بود. دیگه زنهار و بچه ها چطوری می-تونستن از این حوض و فواره آب بردارن! دیگه کی رغبت می کرد بیاد زیر سایه این منظره و با رفیقش بگه و بشنعه! گفتم زی اون؟ غروب دوشنبه که از دهکده دراومدم وقتی برگشتم و نگاه کردم سایه اش از کلیسا، از آسیاب، و از زندون هم گذشته بود... و مثل اینکه تا اونج، که زمین و آسمون به هم می رسیدن کشیده شده بود!»

مردی که حالت آرمند داشت همچنانکه به سرتای دیگر می نگریست نگشتش را می جوید، و انگشتش بر اثر خواهر و میلی که دی را در پنجه گرفته بود می لرزید.

«... آقاییون، این بود حال و حکایت، غروب همون روز، همونطور که گفته بودند از دهکده دراومدم، اون شب و نصف روز بعدش راه اومدم تا اینکه همونطور که گفته بودن به این رفیق برخورددم. بقیه دیروز و تمه دیسبو با ایشان، گاهی بیاده و گاهی سواره، راه اومدیم، و حالا هم همونطور که می بینید حی و حاضر پیش شما هستم!»

پس از سکوت رعب آوزی که از پی نقل داستان آمد ژاک شماره ۱- گفت: «بسیار خوب! شما هم درست رفتار کردید و هم ماه قمر را بی کم و کاست تعریف کردید. حالا مسکنه به لحظه بیرون اتاق باشید.»

مأمور نگهداری راه گفت: «چشم!»

دفار از او را تا سر پله ها بدرقه کرد و برگشت. هنگامی که به پای باز

آمد سه نفر دیگر از جای برخاسته و سرشان را به هم نزدیک کرده بودند. ژاک شماره ۱ پرسید: «نظر تو چیه، ژاک؟ اینم یادداشت کنیم؟»
دقارژ جواب داد: «یادداشت کنید: به عنوان چیزی که محکوم به نایبوی است.»

مردی که حالت آزمند داشت زیر لب گفت: «بسیار حساسی است!»
ژاک شماره ۱ پرسید: «کاخ و همه اون خاندان؟»
دقارژ جواب داد: «کاخ و همه خاندان. انهدام کامل.»
ژاک شماره ۱ به لحنی که شادمانی از آن می تراوید گفت: «بسیار حساسی است!» و به جویدن انگشت دیگرش پرداخت.

ژاک شماره ۲ از دقارژ پرسید: «شما فکر نمی کنید با این ترقیبی که ما این یادداشتها رو نگه می داریم ناراحتی و دردمندی پیش بیاد؟ البته اینطور وبه این صورت که هست خطری نداره، چون غیر از ما کسی نمی تونه اونارو کشف کنه، ولی آیا ما همیشه خواهیم توانست کشفشون کنیم... یا بهتر بود می گفتم «مادام» همیشه این امکان براش هست که بتونه این کارو بکنه؟»
دقارژ سینه ای جلو داد و گفت: «ژاک، آگه زنه، مادا دقارژ، حتی تقبل می کرد که این وقایع و فقط همینطوری تو ذهنش ثبت کنه اطمینان داشته باش ندیک کسمه، بلکه یک دعاش هم از بین نمی رفت. حالا که اونهارو با علامتهای مخصوص خودش، تو حلقه های بافتنی اش ثبت میکنه کشفشون دیگه براش مثل آب خوردنه. خاطرت از بابت مادام جمع باشه. آدم بدبخت و بیچاره ای که از نتیجه و عواقب اعمالش میترسه براش خیلی آسونتره که وجود خودشو از صحنه روزگار محو کنه تا اینکه کلمه ای از اسمش یا فتره ای از جنایاتشو از دفتر ثبت مادام پاک کنه.»

حاضران زیر لب مراتب تأیید و اعتماد خویش را اعلام داشتند، سپس مردی که در نتیجه خوارشی شدید بود پرسید: «این مرد دهاتی رو بناست فردا راه نیتدا تم به نظر من بهتره خرچه زودتر ردش کنیم. خیلی ساده است:

فکر نمی‌کنی خضری داشته باشه؟»

دفارژ گفت: «تازه چیزی نمی‌دونه. اون چیزهایی که می‌دونه فقط همین اندازه است که خودش بالای داری به‌همون بلندی که خودش تعریف کرد بیره. من بهش می‌رسه؛ بذارید پیش من بمونه. من ازش مواظبت می‌کنم، و به موقعش راهش میدازم. دلش می‌خواد اشخاص بزرگ، شاه و ملکه و درباریان و بیینه. بذارید تا یکشنبه اینجا باشد و اونهایی رو که می‌خواد بیینه.»

مدی که حالتی آزمند داشت گفت: «چطور؟ ولی آیا این بیش درآمد

خوبیه که یارو دلش لك زده که خانواده سلطنتی واعیان و اشرافو بیینه؟»

دفارژ گفت: «ژاك، اگه می‌خواهی گربه آرزومند و تشنه شیر باشه راه درستش اینه که شیرو بهش نشون بدی. همینطور اگه بخوانند که سگ شکاری یه روزی شکار بزنه، طبیعتش اینه که شکارو بهش نشون بدن.»

دیگر کسی چیزی نگفت و به‌مأمور نگهداری راه که روی پله‌ها به خواب رفته بود گفتند که بیاید و روی تشك کلهی استراحت کند. و البته برای این کار نیازی به ترغیب و تشویق نداشت. چون بلافاصله به‌خواب رفت.

بدیهی است برای يك حین بینوای شهرستانی در مجله‌های پایین شهر هم به‌سهولت می‌شد جا تهیه کرد. صرف‌نظر از وحشت مبهمی که در جوار مادام، بر وجودش استیلا می‌یافت، زندگی حائیه‌اش بسیار تازگی داشت و فوق‌العاده مضبوط بود. ام مادام تمام روز پشت پیشخوان می‌نشست و چنان از حضور او بی‌خبر بود و چنان محسوس بود به‌اینکه خود را از هر چیزی که از ظواهر امر تجاوز کند بی‌خبر نشان دهد نه مرد بینوا هرگاه که چشمش به او می‌افتاد از ترس بر خود می‌لرزید، زیرا بیش خود به‌این نتیجه رسیده بود که امکان ندارد آدم پیش‌بینی‌کننده این خاتمه لحظه‌ای بعد چه قیافه‌ای ممکن است به‌خود بگیرد. یا چه ادعایی ممکن است بکند و یقین داشت که اگر به‌کله آراسته و زیبایش می‌زد، ادعا می‌کرد که به‌چشم خود دیده که کسی را کشته و به‌هم پوسن مقتول راکنده است تردیدی نخواهد بود که آن قدر

پافشاری می کند تا بالاخره حرفش را به کرسی بشاند.

لذا هنگامی که یکشنبه فرا رسید و فرار شد که مادام هم با او و مسیو-
دفارژ به «ورسای» برود اگر چه گفت بسیار خوشوقت است، ابداً خوشوقت
نبود. به علاوه، این هم ناراحت کننده بود که مادام ضمن راه و در وسیله نقلیه
عمومی همراهش بافتنی می یافت و بدتر از هر چیز اینکه آن روز بعد از ظهر
هم که در میان جمعیت به انتظار شاه و ملکه ایستاده بودند بافتنی را از دست
نهاد.

مردی که در کنار او ایستاده بود گفت: «مادام، خیلی کار می کنید»

مادام دنفارژ جواب داد: «بله، کارم قدری زیاده.»

«مادام، چه چیزها می یافید؟»

«خیلی چیزها.»

«مثلاً...»

مادام دنفارژ باخونسردی جواب داد: «مثلاً کفن.»

مرد مزبور، همیشه موعیت دست داد قدری از او فاصله گرفت، و
مأمور نگهداری راه باکلاه آیش خود را بپا زد؛ احساس می کرد که هوا
فوق العاده دم کرده و خفتان آور است. اگر برای اینکه به خود آید تنها وجود
شاه و ملکه مورد نیاز بود خوشبختانه این دو دم دست بودند، زیرا چندی
نگذشت که شاه که صورتی گنده و ملکه که چهره ای زیبا داشت، در کالسکه
زرین خویش و در احاطه درباریان پدیدار شدند؛ گرهی از بانوان آراسته
که لب به خنده گشوده بودند و نجبای و الاچاء در لباس فاخر و جواهرات
گرانیه، پودر زده، در التزام رکاب بودند؛ گروهی مرد وزن، باقیافه های
زیبا و تفرعن آمیز در پی شان روان بودند، و این منظره به حدی جالب بود
که مأمور نگهداری راه، انگار هرگز سخنی درباره «ژاکهای» حاضر در همه
جا نشنیده بود، از خود بیخود شد و فریاد برآورد:

1) Versailles

«زنده باد اعلیحضرت! زنده باد علیاحضرت! زنده باد همه کس و همه چیز!» سپر آن قدر باغ و حیاط و بهار خواب و حوض و قواره و باریکه های چمن دید و آن قدر قیافه شاه و ملکه و درباری و اعیان و اشراف وزن و مرد دید و زنده باد شنید که یکپارچه احساسات شد. و طی تمام این تشریفات که سه ساعتی به طول انجامید آن قدر احساسات به خرج داد و فریاد شوق و شادی از دل برکشید که «دفارژ» ناچار محکم یقه اش را چسبید، توگویی می خواست مانع شود و نگذارد یکهو بر عطف این شور و احساسات زودگذر بتازد و از سر شوق آن را بدرد.

وقتی تشریفات به پایان رسید، دفارژ دستی به یشتش زد و گفت: «بارک اله، جدآ یسر خوبی هستی!»

مأمور نگهداری راه اندک اندک به خود می آمد، بدگمان از اینکه ب این ابراز احساسات مرتکب اشتباه شده است. اما نه...

دفارژ در گوشش گفت: «تو همونی هستی که ما می خواهیم. می دونی، تو میخوای کاری کنی که این احمقها فکر کنند که این وضع الی الابد دوام خواهد داشت. و اینطور که فکر بکنند روز به روز بدتر و و تبحتر میشوند، و کار زودتر به سامان می رسد.»

مأمور نگهداری راه با قیافه تفکر آمیز گفت: «آره! درست میگی.» «میده نی، این احمقها اصلا مغز ندارند. با اینکه از تو متنفند و ترجیح می دهند تو و صدما امثال تو از بین بروتد و یک سنگ یا اسبشون طوریش نشه معهذا از همین صداعایی که از حلقوم تو و امثال تو درمیااد خوششون میاد. حالا که اینطوره باشه، بذار همین سرو صداهای ذهنشونو کور کنه - این بهترین راهشه.»

مادام دفارژ با قیافه ای بزرگمنشانه مأمور نگهداری راه را بر انداز کرد و سری به تأیید سخنان آقای دفارژ جنباند و گفت: «بله، مثلاً همین خودت، برای ما چه که زرق و برقی داشته باشه و

جا، «بینجانی پشت سرش بلند باشه فریاد می کشی» حتی اشک هم می ریزی، مگه نه؟»

«بله، خانم، درست؛ حالا که همینصوره که شما می فرمایین.»
«مثلاً اگه یه مشت عروسک بهت نشون می دادند و می گفتند: اینهارو برای خودت تیکه تیکه کن» ه چی «یعنخوای بردار، قطعاً اونو راکه از همه گرونتر و از همه قشنگتر بود سوا می کردی - مگه نه؟»
«بله، خانم، همینصوره که میگین.»

«میدونه، واگه یه دسنه پرنده نشونت می دادن که نمی توانستن بیرون و می گفتند: پره‌ای اینارو بکن و برای خودت بردار - قطعاً اونهایی رو انتخاب می کردی که خوش پروانه تر بودند - مگه نه؟»
«بله، خانم، درست می فرمایین، همینصوره.»

آنگاه مادام دقارژ بادمجی که شاه و ملتزمین رکاب برای آخرین بار در بیش چشم تماشاچیان ظاهر شده بودند اشاره کرد و افزود:
«خوب، تو امروز هم عروسکهارو دبدی و عه ی نده‌هارو. و حالادیکه می‌تونی بری سرخونه زندگیت!»

فصل شانزدهم

باز هم بافتن

مادام و مسیو دفارژ همچون دو دوست به آغوش محله و سن آنتوان بازگشتند، حال آنکه لکه‌ای که کلاهی آبی برسر داشت از میان تاریکی و گرد و غبار به سختی راه می‌پیمود و قمرسنگها راه خستگی آور را می‌برد و به سوی نقطه‌ای می‌شتافت که کاخ جناب مارکی، که اکنون در مزارخویش آسوده بود، به نجوای شاخ و برگ درختان گوش فرا می‌داد. این ره‌ها صورتیهای سنگی دیوار کاخ چندان فراغت داشتند که به نجوای درختان و زمزمه حوض و قواره گوش فرا دهند و به چند قیافه مترسکی که در پی علفی برای سدجوع یا بغلی می‌زنم، در چشم‌پرس حیاط سنگی و بهار خواب آواره می‌شدند امکان دهند که در عالم خیال تعطیل زده خویش تصور کنند که حالت چهره‌شان دگرگون گشته است. شایعه‌ای در اقواء افتاده بود. این شایعه همان قدر ضعیف بود که مردم ده بودند - مشعر بود بر اینکه هنگامی که دشمن به نقطه‌کاری اصابت کرد حالت غرور آمیز صورتیهای سنگی تغییر یافت و جای خود را به درد و خشم داد و می‌افزود که پس از اینکه آن پیکر لرزان، به ارتفاع چهل پا، بر فراز حوض و قواره بالا کشیده شد همین چهره‌های سنگی قیافه موحش و انتقام‌جو به خود گرفتند و از آن بس

نیز به همان حال ماندند. برپینی چهره سنگی که بر بالای پنجره اتاق خواب بود - اتاق خوابی که قبل د. آن واقع شده بود - دوقرورفتگی بدیدار گشته بود که همه با آن خوب آشنا بودند و کسی قبلا آن را بر او ندیده بود، و مواقع نادیده‌ای که تنی چند از روستاییان ژنده ارمیان جمعیت سر بر می آوردند تانگامی به نیافه سرد و یخزده حضرت اشرف میفکنند همه ز فرصت توجه به این فرورفتگیها را نیافته بودند که ناچار می شدند همچون خرگوشان سعادتمندی که در آن حوالی محدود می زیستند در میان تپهها و خس و خاشاک پراکنده گردند.

کلبه و کاخ، چهره سنگی، بیکر آویخته، لکه قرمز کف اتاق و آب زلال چاه دهکده، هزاران جریب زمین، یک کنت نشین، و تمام فرانسه در زیر آسمان شبانه متراکم می گردید و در رسته ای با یک می گدخت، همانگونه که عالمی باتمام خردی و عظمتش در تلالو ستاره ای جلوه می کند. به همانگونه که دانش بشری می تواند پرتوی از نور را از یک دسته اشعه جدا کند و آن را تجزیه نماید خردهای والاتر نیز شاید بتوانند در پرتو همین نورضعیفی که از کره خاکی ما ساطع می شود اعمال و نواقص و عیوب مخنوقات مسئول و مقیم این کره را ببینند و باز شناسند.

آقا و خانم دفار ژ در پرتو نور ستارگان، در وسیله نقلیه عمومی لقی لقی خهران به دروازه پاریس رسیدند. دم رعدار خانه توقف کردند و فانوسهایی چند حسب معمول بیرون آمدند و تشریفات بازرسی و بازرجویی به انجام رسید. آقای دفار ژ پیاده شد، یکی دوسر بازرویکی از مأموران همیس را می شناخت. باشخص اخیر الذکر بسیار صمیمی بود. وقتی به هم رسیدند باهم رویوسی کردند.

هنگامی که محله سن آنتوان باز زن و شوهر را در دامن تار خود گرفت، و وقتی که سرانجام در حوالی محل از کالسکه پیاده شدند و از میان کوچه پس کوچههای بوناك و گل آورده به راه افتادند خانم دفار ژ آغاز به

سخن کرد و گفت:

« خوب، دوست من، بگو ببینم اون ژاک پلیس چی می گفت؟ »
 « امشب چیزی نداشت، می گفت به جاسوس دیگه هم مأمورک دند
 مارا پیاد. می گفت ممکنه بازهم باشند، ولی اون فقط یکی شونومی شناخت. »
 مادام دفارژ گفت: « خوب، که اینطور! » و ابروانش را باخونسردی
 و حالتی کاسبکزانانه بالا افکند و افزود: « لازمه اسمشو ثبت کنم... اسمش
 چی چی هست؟ »

« یه انگلیسی است. »

« دیگه بهتر. اسمش چی هست؟ »

آقای دفارژ نام را با تلفظ فرانسه ادا کرد و گفت: « بارسا. » اما به
 هرحال چون موقع شنیدن آن دو تلفظ کلمه دقت کرده بود آن را درست
 معنی کرد.

مادام تکرار کرد: « بارسا. بسیار خوب، اسم کوچکش چیه؟ »

« جان^۱ »

مادام دفارژ ابتدا نام را زیر لب، پیش خود، تکرار کرد و سپس گفت:
 « جان بارسا، بسیار خوب. ریخت و قیافه اش چه جوهره... مشخص

هست؟ »

« سنش در حدود چهل، قدش در حدود پنج پا و نه اینچ؛ موسیاه،
 سبزه رو. به طور کلی آدم خوش صورتی است. چشمانش میشی، صورتش
 دراز و باریک و رنگ پریده. بینی عقابی، اما کشیده نیست ویه کمی به طرف
 گونه چپ انحنا داره... و بنا بر این حالت صورتش قدری زننده است. »
 مادام دفارژ به خنده گفت: « آره، خیلی جالبه! فردا همه رو ثبت
 می کنیم. »

از سر کوچه پیچیدند و به میخانه رفتند؛ نیمه شب بود، میخانه خالی

1) John

بود؛ مادام دفارژ بلافاصله پشت پیشخوان جای گرفت و به شمارش پول خردهایی که درغیابش از مشتریان گرفته بودند، همچنین به بررسی موجودی و رسیدگی به اقلام دفتر و ثبت اقلام لازم در دفتر شخصی خود پرداخت؛ به کار پیشخدمتی که درغیابش انجام وظیفه کرده بود رسید و او را مرخص کرد و به بستر فرستاد. پس آنگاه ظرف پول خرد را دوباره خالی کرد، به منظور حصول اطمینان بیشتر پولهای خرد را سوا سوا در دستمالش گذاشت و دستمال را گره زد. در تمام این مدت آقای دفارژ پیش را لای دندان گرفته بود و بی آنکه مداخله‌ای در این اعمال بکند ضمن اینکه هر چند گاه باقیافه‌ای تحسین‌آمیز بر این صحنه می‌نگریست بالا و پایین می‌رفت؛ در چنین شرایط و اوضاعی این بالا و پایین رفتنها همانطور که به کسب و کار مربوط می‌شد امور شخصی و خانوادگی را نیز دربر می‌گرفت.

شب گرم و خفه‌ای بود و میخانه که دره پنجره‌اش بسته بود بوی گند و تهوع‌آوری می‌داد، و دفارژ هر چند حس شامه‌اش چندان حساس نبود مع الوصف بوی شراب و «رم» و «براندی» را بیش از پیش حس می‌کرد. پکی به پپ زد و دود را از ذهن بیرون داد و به کمک آن بوهای دیگر را عقب نشاند؛ سپس پپ را به کناری نهاد.

مادام همچنانکه سکه‌ها را در دستمال گره می‌زد سر برداشت و گفت:

«خسنة‌ای - بو همون بوی عرشی است.»

شوهرش تصدیق کرد و گفت: «آره، کمی خسته‌ام.»

مادام، اگرچه هیچوقت تا این حد در رسیدگی به حساب دقت به خرج نداده بود مع الوصف قسمتی از توجهش را برای دقت در وضع و حال شوهرش کنار گذاشته بود، گفت:

«یکه کمی هم بی‌دل و دماغی... اوه از این مردها - اوه از این مردها!»

دفارژ گفت: «ولی عزیز، آخه...»

مادام در حالی که به تأکید سخنش سر تکان می‌داد تکرار کرد: «ولی

عزیزم آخه... ولی عزیزم، می بینم امشب خودتو باختی! «
 دفاژر جناککه گویی این فکر را به زور از کله اش بیرون کشیده اند
 گفت: « آخه می دونی، خیلی طول کشید. »

مادام دفاژر تکرار کرد: « خیلی طول کشید! » و افزود: « چه وقت
 طول نکشیده؟ تلافی و انتقام همیشه مدتی وقت میخواد. این یک قاعد
 کلی است. »

دفاژر گفت: « مگه چقدر وقت می گیره تا صاعقه یکی رو ازین بیره؟ »
 مادام به لحنی آرام پرسید: « ولی تو اینو به من بگو: چقدر می کشه
 تا این برق و صاعقه به وجود بیاد و روهم جمع بشه؟ »
 دفاژر با قیافه درهم کشیده سر برداشت، تو گویی نکته مهمی در این
 گفته بود.

مادام دفاژر گفت: « درسته، زمین لرزه در یک لحظه یه شهر و نابود
 می کنه. قبول دارم! ولی تو اینو به من بگو: فراهم اومدن زمین لرزه چقدر
 می کشه؟ »

دفاژر گفت: « قطعاً خیلی میکشه. »

« ولی وقتی آماده شد به موقعش اتفاق میفته و هرچی را هم که جلوش
 بیاد خورد و خاکشیر میکنه. ضمناً تا اتفاق نیفتاده همیشه دست اندرکاره و
 بی آنکه کسی اونو ببینه یا صداشو بشنوه آماده میشه. و این خودش مایه
 سلی است. اینو فراموش نکن. »

درحالی که بارقه خشم از چشمانش جستن می نمود دستمال را گره زد،
 گفتی آن را برگردن یکی از دشمنانش محکم می کند. و سپس همچنانکه دست
 راستش را پیش آورده بود و به مدد آن سخنانش را تأکید می داد گفت: « من
 به تو قول میدم که هرچند مدتهاست تو راهه بالاخره هرچی باشه تو راهه و
 به روزی میرسه. و خاطر جمع باش که نه برمیگرده و نه هم وایمیایسته. و
 اصمیان داشته باش که لحظه به لحظه جلو میاد. همین نگاهی به دور و برت

یکن و زندگی اونهایی رو که می‌شناسیم در نظر بگیر و در قیافه اونهایی که می‌شناسیم دقت کن و همین عصیانها و ناراضیهای رو که این ژاک بازیها هر روز و هر ساعت به اون ورمیرند در نظر بگیر. تومیگی این وضع می‌تونه دوام داشته باشه؟ این طرز فکر مسخره است! »

آقای دفارژ، که همچون شاگردی که در مقابل معلم شرعیات ایستاده باشد دستها را به پشت برده و سر را اندکی به سوی او متمایل ساخته بود گفت:

« همسر شجاع من، من این چیزهایی را که گفتی قبول دارم. ولی آخر خیلی طول کشید... و حتی ممکنه، خودت هم می‌دونی، ممکنه به عمر ما وصال نده. »

مادام دفارژ، چنانکه گویی یکی دیگر از دشمنانش را خفه می‌کرد گه دیگری به دستمال زد و پرسید: « باشه، وصال نده - چطور میشه؟ »

دفارژ به نحی که هم بوی شکوه و شکایت می‌داد و هم اعتذار از آن می‌تراوید گفت: « خوب، اونوقت پیروزی را به چشم نخواهیم دید. »

مادام دفارژ در حالی که دستش را با شدت و حدت به تأکید کلمات تکان می‌داد گفت: « ولی بالاخره ماهه به وقوعش کمک کرده‌ایم. هیچیک از این کارهایی که می‌کنیم بیخود و بیهوده نیست. ولی من دلم قرصه که این پیروزی رو می‌بینم. تازه اگه هم نبینم... و اگه یقین هم داشتم که نمی‌بینم باز هم اگه عریک از این اشراف مستبد و دستم می‌دادند... »

سخن را ناتمام گذارد و دندانهایش را برهم فشرد و گره بسیار محکمی به دستمال زد.

دفارژ اندکی سرخ شد، گویی احساس می‌کرد که زتش او را به بزدلی متهم کرده است. گفت: « عزیزم، من هم به هیچ چیز ابقا نمی‌کنم. »

« بله! ولی این خودش ضعفی است که گاهی برای اینکه دلت قرصه حتماً می‌خواهی قربانی و فرصتی رو که دربی‌اش هستی به چشم ببینی. آدم

باید بدون اینها روحیه شو قوی نگه داره. موقعش که رسید بیر وبلارا راها می کنی. حالا باید چشم انتظار این فرصت « این بیر وبلایی که هنوز تو زنجیرند باشیم؛ ما اونهاره نمی بینیم، اما به هر حال، حاضر و آماده حرکتند.» مادام پولهایی را که در دستمال پیچیده بود به روی پیشخوان کوفت، انگار می خواست مغزشان را بیرون بریزد، و بدین وسیله به توصیه ای که کرده بود قوت داد. سپس دستمال سنگین را با قیافه ای آرام زیر بغل زد و گفت: « خوب، حالا دیگه وقت خوابه. »

ظهر روز بعد مادام دقارژ کما فی السابق در جایگاه معمول خود نشسته بود و سرگرم بافتن بود. شاخه گل سرخی در کنارش بود، ولی اگر هم گاهی سری بالا می کرد و نگاهی به آن می افکند تغییری در حالت مراقب چهره اش دید نمی آمد. تعدادی مشتری در میخانه بخش و پلا بودند؛ بدخی می نوشیدند و بعضی نمی نوشیدند و تعدادی نشسته و چندتایی ایستاده بودند. هوا بسیار گرم بود و حشرات که دامنه کاوش و کنجکاوی خود را به درون لبوانهای لزجی که در کنار مادام جیده شده بود کشیده بودند در ته لیوانها مرده بودند. مرگشان در حشرات دیگری که در آن حوالی پسه می زدند تأثیری نداشت؛ زیرا به دقت در آنها می نگریستند، انگار خود فیل یا جانورانی از آن قبیل باشند؛ سرانجام نیز خود به سه نوست ایشان دچار می آمدند. راستی که حشرات چقدر لا قید و بی مبالا تند! شاید که در آن روز تابستانی گرم، سنج فکر درباره هم چنین بود.

سایه مردی که از آستانه در گذشت و به درون آمد بر مادام دقارژ افتاد و مادام احساس کرد که این تازه وارد بیگانه است. یافتنی را کنار گذاشت و گل را برداشت و به روسریش زد، و آنگاه به تازه وارد نگریست. چیز غریبی بود. در همان لحظه که مادام گل را برداشت مشتریان از صحبت باز ایستادند و تکتک از میخانه بیرون رفتند. تازه وارد گفت: « روز به خیر مادام. »

« روز به خیر، آقا. »

این کلمه را با صدای رسا یوزبان رانه و سپس بافتنی را برداشت و زیر لب باخود گفت:

« بله! روز به خیر، سن در حدود چهل، نود و حدود پنج پا ونه اینچ، مومسياه، به طور کلی خوش صورت، رنگ پوست تیره، چشمه میشی، صورت دراز و یاریت و رنگ پریده، بینی عتایی، با انحنایی عجیب به طرف گونه چپ، که حالت زنده‌ای به چهره می‌ده! روز عمگی به خبر! »

« مادام، لطفاً يك گيلاس كنيالك يك جرعه آب خنك به بنده صاف کنید. »

مادام با منتهای ادب تقاضای مشتری را اجابت کرد.

« عجب كنيالك عالیی است، مادام! »

این نخستین بار بود که این كنيالك چنین تمجیدی را به خود می‌دید. مادام دفارژ این را بهتر از هر کس دیگر می‌دانست، چون با سوابقش کاملاً آشنا بود. به هر حال اظهار داشت که خوبی از خود اوست و کار بافتن را دنبال گرفت. تازه وارد لحظه‌ای چند حرکت انگشتانش را با نگاه تعجب کرد و در ضمن از فرصت استفاده کرد و میخانه را به طور کلی از نظر گذراند.

« مادام، ماشاءالله انگشتان چابکی دارید! »

و از عادت است، آقا »

« طرحش هم خیلی قشنگ است ما ! »

مادام لبخند زنان نگاهش کرد و گفت: « جدی می‌فرمایید؟ »

« البته! ممکن است سؤال کنم که اینی که می‌یافید چیست؟ »

مادام، باز تبسم کنان در قیافه‌اش نگریست، و در حالی که انگشتان چابکش همچنان در کار بود گفت:

« چیزی نیست، باعاش وقت می‌گذرونم »

« یعنی می‌فرمایید برای مصاف نیست؟ »

مادام آمی کشید و با لوندنی که قدری به خشونت می زد گفت: «بسته است به موقعیت. شاید هم به روزی مورد استعمالی برایش پیدا کردم. اگه پیدا کردم، که خوب، ارزش استفاده می کنم!»

چیز غریبی است، ولی ذوق محل موافق نبود گلی بر روسری مادام دفاژر ببیند، زیرا دو مشتری که یکی پس از دیگری وارد میخانه شده بودند و میخواستند مشروب سفارش دهند، همینکه این چیز بدیم را دیدند دل دل کردند و انگار در پی دوستی چشم به اطراف بگردانند به دور و بر نگاه کردند و از میخانه خارج شدند. از آن عده ای که به هنگام ورود تازه وارد آنجا بودند کسی باقی نمانده بود، همه رفته بودند. مرد جاسوس چهارچشمی همه جا را پاییده اما موفق به کشف چیزی نشده بود. مشتریان به شیوه اشخاص فقر زده و بیچاره و با قیافه مردمی که گویی هدف، منظوری در زندگی ندارند به نعوی بسیار طبیعی و عادی از میخانه خارج شده بودند. مادام دفاژر آن مقداری را که بافته بود از نظر گذراند و همچنانکه مرد بیگانه را می نگریست با خود گفت: «جان، تو یک کمی دیگه بمون تا جلو چشم خودت «بارسا» دهم بیافم.»

«خانم، سرکار شوهر دارید؟»

«بله، دارم.»

«بچه چطور؟»

«خیر، بچه ندارم.»

«مثل اینکه وضع کار و کسب خوب نیست؟»

«خیر، خوب نیست، چون مردم چیزی در بساط ندارند!»

«آه! بیچاره مردم! بله، همینطوره که می فرمایید، خیلی بهشون

ظلم میشه.»

مادام همچنانکه به چابکی می بافت و چیزی را به ته اسش می افزود که خبر از آینده ای مساعد نداشت سخنش را تصحیح کرد و گفت: «خیر،

همونطور که سرکار می فرماید.»

«معذرت می خواهم. البته این حرف را من زدم، ولی اطمینان دارم

شما هم همینطور فکر می کنید.»

مادام با صدی بلند جواب داد: «من فکر می کنم؟ من وشوهره یا این میخانه این قدر گرفتاری و درد سرداریم که فکر نکنیم. فکر و خیال مون همه اش اینه که زندگی رو چطوری بچرخونیم، و این تنها چیزیه که ما بهش فکر می-کنیم، و همین خودش این قدر هست که از کله سحر تا سرشب بهش فکر کنیم و وقتی پیدا نکنیم تا بخویم به دیگران فکر کنیم. من و فکر دیگران؟ نه، قربون - نه.»

مرد جاسوس که به این امید آمده بود که خبری دست و پا کند یا چیزهایی سرهم کند سخت دماغ شد، اما به هر حال نشانی از ناراحتی بر سیمای شومش بروز نداد؛ با حالت و قیافه مردی که بخواهد با زنی لاس بزند ایستاده و آرنجی را بر پیشخوان تکیه داده بود و هر چند گاه جرعه ای از کیک را می نوشید. «بله، مادام، جریان اعدام اون «گاسپار» هم به راستی تأسف آور بود.» و همراه با آهی که ز سر دلسوزی سرداد افزود: «آه! بیچاره گاسپار!»

مادام دفارژ با خونسردی و بی اعتنائی گفت: «اوای چه حرفها! مردم وقتی از کردشون اینطوری استفاده می کنند تقاضش هم باید پس بدند. لابد قبلا فکر عاشق کرده بود و می دونست که این تفنن خرج داره؛ تازه طوری نشده، قیمتشو پرداخته.»

طرف آهنگ صدا را ناپین آورد، به نحی که دعوت به رازگویی، راز-سپاری می کرد، ضمن اینکه هر خطی از خطوط چهره شومش حساسیت یک انقلابی آزاده را منعکس می ساخت، گفت:

«گمون می کنم این دوربرها احساس خشم نسبت به این جریان و

همردی نسبت به اون بیچاره زیاد باشه، نه؟ البته بین خودمون باشه.»

مادام دفارژ با حالتی حاکی از پریشان حواسی گفت: «اینطوره؟»

« اینطور نیست؟ »

مادام دفارژ گفت: «... اینها، این هم شوهرم!»
وقتی میخانه دار از آستانه درگذشت مرد جاسوس دستی به کلاهش
و اراز آشنایی کرد، سپر لبخند ملیحی بر لب آورد و گفت:
« سلام ژاک!»

دفارژ يك مرتبه ایستاد و خیره خیره نگاهش کرد.
مرد جاسوس با اعتمادی که در زیر تنگه خیره دفارژ به سستی گراییده و
لبخندی که اندکی رنگه باخته بود تکرار کرد:
« سلام ژاک!»

میخانه دار در جواب گفت: « آقا، مثل اینکه عوضی گرفته اید... مرا
به جای یکی دیگر گرفته اید. اسم من ژاک نیست. من « ارنست دفارژ »
هستم.»

طرف با حالتی شوخی آمیز، در عین حال که سراسیمه می نمود، گفت:
« چه فرق می کنه، هر دو یکی است. خوب، حال شما چطور است؟ »
دفارژ به خشکی جواب داد: « متشکرم! »

« بله، وقتی شما آمدید تو داشتم با مادام صحبت می کردم و خدمتشان
عرض می کردم که آنطور که می گویند - البته جای تعجب هم نیست! - در
سن آنتوان از آن جریان گاسپار مرحوم خیلی ناراحتند. »
دفارژ سری به علامت نفی تکان داد و گفت: « بنده که چیزی در این
زمینه نشنیده ام. »

این را گفت و به پشت پیشخوان رفت و ایستاد و دستش را بر پشتی
مندلی مادام تکیه داد: ایستاده بود و از فراز پیشخوان مردی را که در
مقابلشان ایستاده بود و هریک از آن دو به طیب خاطر حاضر بود گلوله ای در
قنبش خالی کند نظاره می کرد

جاسوس که بکر خود وارد بود تغییری در وضع رفتارهاکی از بی خبری خود نداد و گیلار کنیاکش را سرکشید و جرعه ای آب خنک نوشید، و گیلاری دیگر خواست. مادام دفارژ کنیاک را برایش ریخت و کارباقتن را از سر گرفت و زیر لب آهنگی را زمزمه کرد.

دفارژ اظهار داشت: « سرکار مثل اینکه این طرفها را خوب می شناسید، یعنی در واقع بهتر از بنده هم - بله؟ »

« خیر، ولی خوب، امیدوارم بتوانم بهتر بشناسم، چون به سرنوشت ساکنان بیچاره اش جداً علاقه مندم »

دفارژ زیر لبکی گفت: « آها! »

جاسوس در ادامه سخن گفت: « آقای دفارژ حالا که با سرکار صحبت می کنم یاد خاطرات بسیار جالبی می افتم که اسم شما به ذهنم القاء می کند. »
دفارژ بایی اعتنایی گفت: « واقع می فرمایید! »

« بله، عرض می کنم؛ وقتی دکترمانت آزاد شد او را به شما که خدمتکار سابقش بودید سپردند - یعنی اِی را به شما تحویل دادند. ملاحظه می فرمایید... که از این موضوع هم اطلاع دارم؟ »
آقای دفارژ گفت: « بیه درست است. »

این اعتراف، به آقای مادام دفارژ بود که همچنانکه می بافت و زمزمه می کرد با آرنج به پهلوش زد و به وی فهماند که بهتر است این موضوع را تأیید کند و البته جانب اختصار را هم از دست نهد.

جاسوس در دنباله سخن گفت: « دختر شرمه پیش شما آمد. و در واقع، او را از شما تحویل گرفت، يك آقای موبور هم همراهش بود... اجازه بدهید ببینم اسمش چه بود... کلاه گیس کوچکی به سر داشت... لوی... ازبانک - تلسن و شرکاء... در انگلستان. »

آقای دفارژ تکرار کرد: « بله، همینطور است که می فرمایید. »

جاسوس گفت: « بله، خاطرات جالبی است! من در انگلستان با دکترمانت و

دخترش آشنا شدم.»

«واقع می‌فرمایید»

جاسوس گفت: حالا زیاد با آنها ارتباط ندارید»

دفارژ گفت: «خیر»

سخن که بدینجا رسید مادام دفارژ از بافتن و خواندن بازایستاد و وارد

صحبت شد:

«راستش، حالا دیگه خبری از اون‌ها نداریم. خبر داشتیم که به سلامت

رسیدند، بعد از اون‌هم شاید یکی دو نفر نوشتند، ولی از آن به بعد اون‌ها

کم کم به راه خودشون رفتند و ما به راه خودمون... از آن وقت به بعد

دیگه مکاتبه‌ای باهم نداشته‌ایم.»

جاسوس گفت: «بله، که اینطور. دختره میخواد عروسی کنه.»

مادام گفت: «تازه میخواد عروسی کنه؟ خوشگل بود، خیلی وقت

پیش میبایس عروس شده باشه. به نظر من شما انگلیسی‌ها مردمان سردی هستید.»

«پس می‌دونید که انگلیسی هم هستیم!»

مادام دفارژ جواب داد: «زبونتون که هست، زبون هرچی باشه آدم

هم همونه.»

این شناسایی به مذاق طرف خوش نیامد، ولی به رغم این احوال

جریان را به هر ترتیب باخنده‌ای رفع و رجوع کرد، سپس کنیاك را سر کشید

و افزود:

«بله، پس مانت میخواد شوهر کنه - البته نه به يك انگلیسی، بلکه به

یکی که مثل خودش فرانسوی الاصله. بده، از گاسپاری چاره صحبت می‌کردیم.

آه، طفلك گاسپار! جداً ظلم بود، ظلم فاحش! چیز عجیبی است که این خانه

میخواد زن برادرزاده همون مارکی بشه که گاسپارو به‌خاطر اون زار زدند...

به عبارت دیگه با مارکی فعلی ازدواج می‌کنه. اما این شخصی که عرض کردم،

به‌طور ناشناس در انگلستان زندگی می‌کنه - آنجا عنوان «اسه رسمی ندارم

آقای است به اسم چارلز دارنی، دارنی را از نام خانوادگی مادرش که «دولته» بوده گرفته.»

مادام دفارژ بی اعتنا به این مطالب همچنان می‌باقت. منتها این خبر تأثیر محسوسی بر شوهرش داشت، و هرچند برای اینکه احساسش را از نظر پنهان دارد کبریتی کشید و پپی چاق کرد، مع الوصف آشفته بود و دستش می‌لرزید. جاسوس هم اگر چنین آثاری را از نظر دور می‌دانست و در خاطر خود ثبت نمی‌کرد جاسوس نبود.

باری، آقای بارساد پس از اینکه این تیر را، حال ارزش آن هرچه بود، به هدف زد چون مشتری به‌درون نیامد تا او را در رها کردن تیر دیگری کمک کند، کنیاکش را نوشید و اجازه مرخصی خواست و پیش از آنکه برود فرصت را مغتنم شمرد و به‌جنی دوستانه اظهار امیدواری کرد که باز توفیق دست دهد و آقا و خانم دفارژ را زیارت کند. وقتی رفت، زن و شوهر از ترس اینکه مبادا برگردد چند دقیقه به‌همان حال ماندند.

دفارژ همان طو، که ایستاده و دستش را برپشتی صندلی مادام تکیه داده بود و پپی می‌کشید رو به او کرد و به‌لحنی فرو افتاده گفت:

«یعنی اون چیزهایی که راجع به ماداموازل مانت گفت می‌تونه حقیقت داشته باشه؟»

مادام اپروانش را اندکی بالا انداخت و گفت: «چون از دهن همچو آدمی بیرون اومده احمال دازه دروغ باشه. از طرفی بعید هم نیست راست باشه.»

دفارژ گفت: «اگه راست باشه...» و مکث کرد.

مادام تکرار کرد: «اگه راست باشه چی؟»

«هیچی، اگه این موضوع راست باشه و اگه واقعه‌ای که چشم‌به‌راهش هستیم در زمان حیات ما اتفاق بیفته و ما پیروزی را به چشم ببینیم...»

1) D' Aulnais

امیدوارم به خاطر همین خانم سرنوشت، شوهرشو از فرانسه دور نگه داره.»
 مادام با همان آرامش خاص خود گفت: «ولی اینو می دونم که سر-
 نوشت او را به هموتجایی میبره که باید ببره، و به همون عاقبتی می کشه که
 باید بکشه - همین.»

دفارژ گفت: «ولی خیلی عجیبه که...» و درحالی که می کوشید زنش
 را نیز به قبول این نکته متقاعد سازد افزود: «هرچند آنقدرها هم عجیب
 نیست، اما به هر حال عجیبه که با این همه محبت و ارادت که به پدر این دختر
 و خودش داریم اسم شوهرش در همینجا و بادست شما پهلوی این سنگ ملعون
 ثبت بشه.»

مادام جواب داد: «اون روز که برسه چیزهای از این عجیتر هم اتفاق
 میفته. اونچه که مسلمه اینه که اسم هردو شونو ثبت کرده ام. هر کس به
 جزای عمل خودش.»

این را گفت و باقتنی را جمع کرد و گلی را که به ده سریش زده بود بر-
 داشت. یا محله سن آنتوان یا به پیروی از یک حس غریزی دریافت که دیگر
 از این وسیله تزئینی نامطلوب خبری نیست یا مترصد بود هرچه زودتر
 ناپدید گردد، به هر حال هرچه بود با ناپدید شدنش دل و جرئت یافت و
 مردم درمیخانه آفتابی شدند و میخانه پسر از اندک مدتی وضع عادی و معمولی
 خود را بازیافت.

غروبها بخصوص، اهالی سن آنتوان از خانه های خود بیرون
 می ریختند و برپله درها و درآستانه پنجره ها می نشستند. یا برای هواخوری به
 کوچه های کثیف روی می آوردند. در اینگونه مواقع مادام دفارژ باقتنی اش را
 به دست می گرفت و مانند یک مبلغ مذهبی از این سو به آن سو و از این گروه
 به آن گروه می رفت. امثال اینگونه مبلغین مذهبی، که خدا کند دنیا دیگر
 نظایرشان را به خود نبیند، کم نبودند. زنها همه می باقتند؛ چیزهای بی-
 ارزشی می باقتند، ولی این عمل ماشینی قائلستام خوردن و آشامیدن بود؛ دستها

وظیفه آرواره و دستگاه گوارش را انجام می‌دادند؛ اگر انگشتان لاغر و استخوانی از حرکت باز می‌ماندند معده‌های خالی فیش گرسنگی را بیشتر احساس می‌کردند.

اما چشمها و فکرها نیز پا به پای دستها در کار بودند و همانگونه که مادام دفارژ از گروهی به گروهی می‌رفت این سه عامل نیز نندتر و سریعتر. گروههای کوچک زنانی را که وی با آنان سخن گفته و پشت سر گذاشته بود درمی‌نوردید.

شوهرش دم درخانه ایستاده بود و پیپ می‌کشید و بانگاه تحسین آمیز او را بدرقه می‌نمود و باخود می‌گفت: «زن بزرگی است؛ زن با قدرتی است... يك اعجوبه... يك اعجوبه به تمام معنا!»

تاریکی حلقه را تنگتر کرد، طنین ناقوس کیساها به هوا خاست؛ غرش طبل و کوس کاخ سلطنتی در هوا غوغا افکند، اما زنان همچنان می‌بافتند؛ تاریکی آنان را در بر گرفت. اما در همان حال که دسرتاسر خاك فانسه نوای دل‌انگیز ناقوسهای بسیار از فراز منار کلیساها در هوا می‌پاشید تاریکی دیگری آهسته اما پیوسته تن می‌کشید و نویه روزی را می‌داد که نوای دلکش ناقوسها در غرش سهمناکین توپها می‌گذاخت و آوای کوسها صدای مذبوحی را در خود خفته می‌ساخت؛ صلابت این تاریکی همانند هیبت صدای قدرت و آهنک و فور نعمت و آادی وزندگی است. تاریکی آنچنان زنان بافته را در بر گرفته بود که می‌نمود آستینشان بر چارچوب دستگاهی که هنوز ساخته نشده بود تکیه کرده است؛ آری بدان تکیه می‌کردند تا همچنان بیافند و سرهایی را که فرو می‌افتند شماره کنند.

فصل هفدهم

یک شب

عروبی بود فراموش ناشدنی؛ دکتر و دخترش در زیر درخت چنار نشسته بودند؛ خورشید هیچگاه با چنان شکوه و جلالی بر آن کنج آرام «سوهو» غروب نکرده و ماه هیچگاه به هنگامی که آن دو هنوز زیر درخت بودند و نور از خلال شاخ و برگش بر آنان می‌تابید با این چنین نه‌رمالایم و مطبوعی برشهر بزرگ لندن برنیامده بود.

لوسی بنا بود فردا عروسی کند؛ آخرین شب پیش از ازدواج خود را وقف پدرش ساخته بود؛ تنها زیر درخت نشسته بودند.

«بابا، حالت خوبه؟»

«آره دخترم، حالم بسیار خوب است.»

اگرچه مدتی بود آنجا نشسته بودند صحبت چندانی باهم نکرده بودند، و آنگاه هم که هوا هنوز چندان روشن بود که بتوان کارکرد لوسی نه به کار معمولی خود پرداخته و نه برای پدرش کتب خوانده بود. ای بسا اوقات که در زیر همین درخت چنار در کنار پدر نشسته و کار کرده و برایش کتاب خوانده بود، اما امروز مانند هیچیک از اوقات دیگر نبود چیزی قادر نبود که آن را به آن صورت د آورد.

«پدرجان، امشب حال من بسیار خوب است. از عشقی که خداوند به ما ارزانی داشته بسیار شادمانم... عشق من نسبت به چارلز، و عشق او نسبت به من. ولی اگر بنا بود زندگی وقف شما نگردد، یا ازدواج به جدایی از شما منجر شود، هرچند که فاصله این جدایی از حدود چند کپشه هم بیشتر نبود، از شادمانی بهرهای نمی داشتم و در این لحظه آن قدر متأسف می بودم و احساس سرزنش باطنم آن قدر شدید می بود که قادر به بیان آن نبودم... حتی با این وضع هم... آری، حتی با این وضع هم قادر نبود بر صدای خویش مسلط شود.

در پرتو حزن انگیز مهتاب دست در گردش افکند و صورتش را بر سینه اش نهاد. آری، در پرتو مهتاب که همیشه غم انگیز است، همچنانکه نور خورشید و نیز نوری که زندگی آدمی خوانده می شود، به هنگام طلوع و غروب غم انگیزند.

«پدرجان! یعنی این شب آخر، و فعلاً حس می کنی که مطمئنی هیچ علاقه و پیوند جدیدی، هیچ وظیفه و تکلیف جدیدی قادر نیست میان من و شما حائل شود؟ من از این بابت مطمئنم... می خواهم بدانم شما هم مطمئنی؟ از ته دلت احساس می کنی که مطمئنی؟»

دکتر به لحنی شاد و در عین حال آمیخته به اعتقاد و ایمان، که مشکل می توانست ساختگی باشد، گفت: «عزیزم، من کاملاً مطمئنم!» سپس او را با محبت بسیار بوسید و افزود: «به علاوه، لوسی، با ازدواج شما آینده ام را حتی درخشانتر از آنچه بوده می بینم - به مراتب درخشانتر از آنچه می توانست باشد.»

«پد، جان، امیدوارم که اینطور باشد.»

«عزیزم، باور کن که اینطور است! و فعلاً هم اینطور است. عزیزم، این یک چیز طبیعی است، باید هم اینطور باشد. شما که دختر جوان و فداکاری هستی نمی توانی نگرانی مرا از این بابت که مبادا خدای نکرده

زندگیت تباه شود بفهمی و حس بکنی...»

لوسی دستش را به لبان پدرش برد، اما دکتر دستش را گرفت و دست خود نگهداشت و تکرار کرد:

«آره عزیزم، که تباه شود... که به خاطر من از مسیر طبیعی خود منحرف شود و به تباهی گراید. قداکاری و از خود گذشتگی تو باعث می شود که نتوانی آنچنانکه شاید و باید احساس کنی و بفهمی که من چقدر به این موضوع اندیشیده ام. کافی است از خودت بپرسی: چگونه ممکن بود سعادت من کامل باشد حال آنکه مال تو نباشد؟»

«اگر چارلز را ندیده بودم در جوار شما کاملاً سعادتمند بودم.»

دکتر بر این اعتراف، که تلویحاً می گفت حالا که چارلز را دیده است اگر با او نباشد سعادتمند نخواهد بود، تبسم کرد و گفت: «دخترم، به هر حال این مرد را دیدی، و تصادفاً چارلز بود. اگر اونمی بود، یکی دیگر می بود. یا اگر هم نمی بود، باعثش من بودم، و آنوقت آن بخش تیره و غمبار اندکیم از حدود خودم تجاوز می کرد و بر زندگی شما هم سایه می افکند.»

پس از آن محاکمه مشهور این نخستین بار بود که لوسی می دید پدرش به دوران رنج و تیره روزی خویش اشاره می کند. این کلمات هنوز در گوشش طنین می افکند که احساس غریبی به او دست داد و تا مدتها بعد این احساس را به خاطر داشت.

دکتر «بووه» بادت به سوی ماه اشاره کرد و در ادامه سخنان خود گفت: «بین من از پنجره زندان به این ماه نگاه کرده ام؛ آنگاه که تحمل نورش را نداشتم به آن نگاه می کردم و به چیزی که از دست داده بودم و همین ماه بر او نور می پاشید می اندیشیدم، و از بس ناراحت می شدم و درد می کشیدم که سرم را به دیوار می کوبیدم. با رخوت و بیحالی می نشستم و به همین ماه می نگریستم، حال آنکه آن قمر حواس نداشتم که به چیزی جز تعداد میله های افقی و عمودی که آن را مشبك کرده بود بیندیشم.» سپس همچنانکه سه ماه

می‌نگریست به شیوه‌ای که می‌نمود در خود و عوالم خود فرو رفته است افزود: «یادم هست که از هر طرف بیست میله بود، ویستمی به زحمت در میان قرص ماه جا می‌گرفت.»

احساس عجیبی که هر وقت که دکتر به زندگی گذشته‌اش عطف می‌کرد به دختر دست می‌داد اینک باتکیه‌ای که بر این موضوع می‌نمود عمیق‌تر می‌شد، اما لحن سخنش مایه نگرانی و ناواحتی نبود؛ به نظر می‌رسید که فقط می‌خواست سعادت و نیکبختی حال و مرادتها و تیره روزیهای گذشته را در مقابل هم قرار دهد و باهم مقایسه کند.

«به آن نگاه می‌کردم و هزاران هزار بار راجع به کودکی که هنوز به دنیا نیامده بود و از من جدایش ساخته بودند اندیشه می‌کردم. همیشه از خود می‌پرسیدم آیا زنده است، آیا زنده به دنیا آمده یا ضربه‌ای که به مادر پیچاره وارد آمده موجب مرگش شده است؟ آیا پسر است، و روزی انتقام پدرش را خواهد کشید؟ - مدتی که در حبس بودم اوقاتی بود که میل شدید به انتقام اختیار از من سلب می‌کرد - و باز باخود می‌گفتم آیا پسری خواهد بود که هرگز از سرگذشت پدر باخبر نخواهد شد و حتی یحتمل پیش خود فکر نخواهد کرد که پدرش به میل و اراده خود او را ترك گفته و ناسید گشته است؟ آیا دختری خواهد بود که روزی بزرگ خواهد شد و به زنی خواهد رسید؟»

دخترك او را تنگ در برگرفت و برگونه و دستش بوسه زد. دکتر به سخن ادامه داد:

«دخترم را در عالم خیال می‌دیدم و قیافه‌اش را به وضوح پیش خود مجسم می‌کردم؛ می‌دیدم که از وجودم بی‌خبر است و علم و اطلاعی از سرنوشت من ندارد. هر سال تعداد سالهای عمرش را حساب می‌کردم؛ می‌دیدم به مردی شوهر کرده است که علم و اطلاعی از سرنوشت من ندارد؛ می‌دیدم که از یاد زنده‌ها رفته‌ام و جایم در میان نسل خالی است.»

«پدرجان! حتی همین که می‌شنوم يك چنین افکار و تصوراتی از دختری داشته‌ای که هرگز وجود نداشته، دلم طوری به درد می‌آید که انگار آن دختر من بوده‌ام.»

«تو، لوسی؟ این خاطراتی هم که در ذهنم زنده می‌شوند و در این شب آخر بین ما و این ماه می‌گذرند از تسلی و تسکین و نیرویی مایه می‌گیرند که تو بر این به ارمغان آورده‌ای... چه بود می‌گفتم؟»

«گفتی از وجود شما علم و اطلاعی نداشت و به فکر شما نبود.»

«به! ولی در شبهای مهتابی دیگر که غم و سکوت و خاموشی محیط

به نحو دیگری مرا در پنجه می‌گرفت... کما اینکه گاهی به صورت چیزی شبیه به آرامشی حزن‌انگیز بر وجود آدم مستولی می‌شد... همچون هر احساسی که اساس آن رنج باشد... باری، در اینگونه مواقع در عالم خیال دخترم را می‌دیدم که به سلولم می‌آمد و مرا از قلعه بیرون می‌برد و آزادی را به من باز می‌گذاشت. ای بسا که چهره‌اش را در پرتو نور ماه می‌دیدم، همانگونه که چهره‌ی تورا می‌بینم. فقط با این تفاوت که او را هرگز در آغوش نمی‌فشردم؛ همیشه بین پنجره مشبك و در می‌ماند. ولی میدانی، قیافه‌اش قیافه‌ی آن بچه‌ای نبود که حالا از او صحبت می‌کنم.»

«یعنی آن قیافه... آن عیكل... نبود؟»

«نه، چیز دیگری بود. جلودید مغشوش می‌ایستاد و تكان نمی‌خورد. قیافه‌ای که ذهنم با آن مشغول بود سیمای يك كودك حقیقی بود. از قیافه‌ی ظاهرش چیزی به‌خاطر ندارم، جز اینکه می‌دانم شبیه مادرش بود. آن قیافه‌ی دیگر هم همین شباهت را داشت، همان طور که توهم داری، ولی عیناً مثل او نبود. لوسی، می‌فهمی چه می‌گویم؟ نه، حتماً نمی‌فهمی. آدم باید مدتی در حبس مجرد بوده باشد تا این تفاوت‌های غریب و نامحسوس را درك کند.»

به‌هنگامی که می‌کوشید وضع سابق خود را تشریح کند، خویشتن‌داری و متانتش مانع از این نبود که عرق سرد بر تن لوسی بنشیند.

«...در آن آرامش، در پرتو نور ماه، در عالم خیال می‌دیده‌ام که پیشم می‌آید و مرا به خانه خود که پر از یادبودهای پدرم گشته‌اش بود می‌برد. آری، تصویرم را در خانه‌اش می‌دیدم و می‌شنیدم که در ادعیه خود از من یاد می‌کند. زندگی توأم با فعالیت و مفید و سعادت‌مندش را می‌دیدم و نشانهای بسیار از سرگذشت غمبار خویش را در آن باز می‌یافتم.»

«...پدر، آن بچه من بودم. البته نصف این هم خوب نبوده‌ام، ولی از لحاظ عشق و محبت با او فرق ندارم..»

طیب «پرو» به سخن ادامه داد و گفت: «بچه‌هایم را نشانم می‌داد، از من به آنها چیزها گفته و یادشان داده بود که چگونه بر من دل بسوزانند. وقتی از کنار زندان سیاسی می‌گذشتند به دیوارهای عبوش نزدیک نمی‌شدند، به پنجره‌های میله‌گرفته‌اش نگاه می‌کردند و آهنگ صدا را پائین می‌آوردند و به نجوا صحبت می‌کردند. می‌دیدم که نمی‌تواند مرا آزاد سازد؛ در عالم تصور می‌دیدم که همیشه پس از اینکه این چیزها را نشانم می‌داد دوباره مرا به زندان باز می‌گرداند. آنوقت پس از اشکهایی که افشانده، آرامشی که یافته بودم زانو می‌زدم و دعای خیرش می‌کردم.»

«...او پدر، من همان بچه هستم... امیدوارم همان باشم. آیا فردا!

هم با همان اشتیاق دعای خیرم می‌کنی؟»

«لوسی علت اینکه امشب از دردهای گذشته صحبت می‌کنم این است که محبتی نسبت به تو در خود احساس می‌کنم که در بیان نمی‌گنجد، و به خاطر این سعادت عظیمی که به من روی آورده است خداوند را شکر می‌گویم. تصورات و افکار حتی در آشفته‌ترین وضع خود هرگز با این سعادت که با تو داشته‌ام و در پیش روی خود دارم آشنا نبوده است.»

او را در آغوش کشید و خداوند را به خاطر اینکه چنین دختری به وی عطا کرده بود خاضعانه شکر گفت. اندکی بعد به عمارت بازگشتند. برای عروسی از کسی جز آقای لوری دعوت نشده بود، و به غیر از میس «پراس» لاغر و

رنگ و رو پرینده از ساقش عروس خبری نبود؛ خانه همان بود که بود،
الا اینکه اتاقهای فوقانی مستأجر افسانه‌ای و نامریی را در اختیار گرفته
بودند، و جز این هم توقعی نداشتند.

دکتر مانت در سر میز ساده شام بسیار شاد و سرحال بود. سرشام فقط
سه نفر بودند، سومی هم میسر پراس بود. دکتر متأسف بود از اینکه چارلز
حضور ندارد، و حتی مثل اینکه به این ماجرای عشقی که او را از جمع دور-
نگهداشته بود معترض بود، اما به هر حال جامش را به سلامتی او نوشید.

سرانجام، موقع خواب فرا رسید و به لوسی شب به خیر گفت، و از هم
جدا شدند. اما لوسی که هنوز در پنجه دهشتی ناشناخته و موعوم بود در
سکوت و خنوت ساعت سه بامداد باز به طبقه پایین آمد و دزدانه به اتاق
خوابش داخل شد.

ولی همه جا آرام بود و آب از آب تکان نخورده و دکتر به خوابی
خوش فرو رفته بود؛ موهای سفید و خیال انگیزش بر بالش صاف فرو ریخته
و دستهای به روی لحاف آرمیده بود. لوسی، شمع را که به وجودش احتیاجی
نبود در گوشه‌ای، قدری دورتر از او، گذاشت و آهسته و آرام به بسترش
نزدیک شد و برایش بوسه زد؛ سپس همچنانکه به رویش خم گشته بود به همان
حال ماند و به تماشایش پرداخت.

جویبارهای مرارت ایام اسارت. چهره زیبایش را شیار زده بود اما
دکتر، به قوه اراده و تصمیم، چنان آثار این رنجها را از نظر پنهان می‌داشت
و فرومی‌نشاند که حتی اکنون هم که در خواب بود آنان را در اختیار داشت.
آن شب در قلمرو وسیع خواب، چهره‌ای یافت نمی‌شد که در عین آرامش، اراده
و تصمیم و مبارزه با دشمنی ناپیدا اینچنین از آن بترآورد.

باترس ولرز دستش را بر سینه آرام پدرو نهاد و از خداوند به دعاخواست
که استعانت کند و همان قدر که عشق و محبتش طلب می‌کند و همان اندازه که
شایسته رنجها و محنتهای او است نسبت به وی وفادار و با اخلاص باشد. پس

آنگاه دستش را پس کشید، بار دیگر دهش را بوسید و از اتاق بیرون رفت.
آفتاب برآمد، سایه شاخ و برگ درخت چنار با همان نرمی و ملایمتی که لبانش
به هنگام دعا جنبیده بود، بر فراز چهره دکتر جنبیدن آغاز کرد.

فصل هیجدهم

۹روز

روز عروسی خوش می‌درخشید و همه دم در اتاق آماده بودند و دکتر باچارلز دارنی خلوت کرده بود. آماده رفتن به کلیسا بودند: عروس زیبا، و آقای لوری، و میس پراس، که هرگاه به تدریج با این واقعه غیر قابل احت از مأوس می‌شد شادی و سرور را حد و مرزی نمی‌بود - گرچه هنوز در ته دلش معتقد بود که داماد می‌بایست «سالامون» برادرش می‌بود.

آقای لوری ده از تماشای عروس سیر نمی‌شد و مدام در اطرافش می‌نویید تا هر ذره از پیرهن ساده «بی آرایش عروسی را از نظر بگذرانند گفت: «خوب، لوسی ملوسم، پس برای همین بود که ترا که طفلی بیش نبودی در این آشوب از دریا عبور دادم و به اینجا آوردم! سبحان الله! آنوقت چیزی که از نعمت نمی‌گذشت همین بود! هیچ نمی‌دانستم که دارم چه خدمتی در حق دوست عزیزم چارلز انجام می‌دهم!»

میس پراس صاف و ساده گفت: «عجب حرفی می‌زنی! شما که همگی خیالی نداشتین! وقتی همگی خیالی نداشتین از کجا بدونین؟»
آقای لوری با ملایمت بسیار گفت: «واقع می‌فرمایید؟ خوب باشه، ولی گریه هم نکن.»

میس پراس گفت: «من گریه نمی‌کنم؛ شما خودتون دارید گریه می‌کنید.»

«من گریه می‌کنم؟» مدتی بود گاه‌گاه جرئت می‌کرد سر بر سر میس پراس بگذارد.

«آره، همین حالا دایستین گریه می‌کردین، من خودم دیدم - و تازه تعجب هم نمی‌کنم. همین سرویس غذاخوری تشنگی که بهشون پیشکش کردین کافیه که آدمو گریه بیندازه. دیشب وقتی جعبه را آوردند هر قاشق و چنگالشو که می‌دیدم اشکم سرازیر می‌شد، این قدر گریه کردم که چشام جایی رو نمی‌دید.»

آقای لوری گفت: «جداً مایه کمال خوشوقتی است. هرچند، بجان خودم، دلم هم نمی‌خوست که این خرده ریزه‌هایی را که به عنوان یادگاری داده بودم کسی ببیند. سبحان الله! در يك همچو مواقعی است که آدم به یاد رفته‌ها و گذشته می‌افتد. عجب حکایتی است! وقتی آدم فکر می‌کند که هر لحظه‌ای طی این پنجاه سال يك خانم لوری هم می‌توانست وجود داشته باشد!»

میس پراس گفت: «خیر، هیچ هم اینطور نیست!»
آقای لوری پرسید: «یعنی به نظر شما خانمی به نام لوری نمی‌توانست وجود داشته باشد؟»

میس پراس در جواب گفت: «چه حرف‌ها! شما از همون موقعی که تو گهواره بودین عذب بودین.»

آقای لوری که چهره‌اش از شادمانی برق می‌زد، درحالی که کلاه گیس کوچکش را روی سر جابه‌جا می‌کرد گفت: «اه، بله! این هم امکان داره!»
میس پراس در دنباله سخن گفت: «بله، از همون روز اول، قبل از اینکه تو گهواره برین عزیزی رو مثل یه قبا به قامتتون بپوشیدن.»

آقای لوری گفت: «اگر اینطوره جدّاً معامله درستی با ما نکردند،

چون لا اقل می‌بایست نظرم را در مورد طرح قبا می‌پرسیدند. خوب، فعلاً بگذریم از این حرفها!

آنگاه با رأفت و ملایمت دست در کمر دختر جوان الگند و گفت: «لوسی عزیزم، صدای جنب و جوششان را در اتاق مجاور می‌شنوم، و من و مینی پراس که هر دو اهل حساب و کتاب هستیم، مایل نیستیم که این فرصت آخری را از دست بدهیم و چیزهایی را که دوست داری بشنوی ناگفته بگذاریم. عزیزم اطمینان داشته باش در غیاب تو پدرت در توجه اشخاصی است که مثل خود شما منتهای علاقه و محبت را به او دارند، و یقین داشته باش که منتهای مراقبت و توجه را از او به عمل خواهید آورد. در این دو هفته که شما در «وارویک شایر»^۱ خواهید بود، حتی تلسن را هم (البته به طور نسبی) کنار خواهیم گذاشت و در پایان پانزده روز که خواهد آمد تا برای رفتن به «ولز»^۲ به شما و شوهرت ملحق شود، خواهید دید که از هر حیث سر حال است و ملالی ندارد. خوب، مثل اینکه زیدی به طرف درمی آید؛ و حال قبل از اینکه این زید بیاید و او را تصاحب کند اجازه بدهید روی دختر عزیزم را ببوسم و به شیوه قدیمی مسلک خود برایش آروزی سعادت و بهروزی کنم.» برای اینکه حالت آشنای روی پیشانی را نگاه کند چهره زیبایش را لحظه‌ای چند دور از خود نگه داشت و سپس موهای زرینش را با ملایمت و ظرافتی، که اگر چنین حرکاتی قدیمی مسلک هم به شمار می‌آمد قدمتشان به زمان آدم برمی‌گشت، بر موهای خرمایی کلاه گیس کوچک خود فشرد. در اتاق دکتر یازشد و دکتر «چارلز دارنی بیرون آمدند». چهره دکتر سخت به سپیدی گراییده بود، رنگ به رخسار نداشت. حال آنکه وقتی با هم به درون رفتند چنین قیافه‌ای نداشت. اما به هر حال، دگرگونی و تغییری

1) Warwickshire

Wales (۲) جزیره‌ای وسیع در مغرب انگلیس به مساحت ۷۶۴۹ کیلو متر مربع و با ۲۱۷۲۸۰۰ نفر جمعیت.

درمنائت رفتارش پدید نیامده بود، منتها نگاه تیزبین آقای لوری، درقیقه‌اش خواند که رنج و تقلاى اجتناب از وحشت‌كذایی همچون بادی سرد و گزنده براو وزیدن گرفته است.

دکتر بازو در بازوی دخترش افکند و او را به پایین‌ویه سوی کالسکه‌ای که آقای لوری به افتخار آن روزگرایه کرده بود هدایت نمود. سایرین در کالسکه دیگری از بی‌شان روان شدند و اندکی بعد در همان حوالی، در کلیسای خدوتی، چارلز دارنی ولوسی مانت را به خوشی و خرمی باهم عقد کردند. علاوه بر قطرات اشکی که طی انجام تشریفات، در دیدگان این جمع قلیل می‌درخشید، الماسهایی نیز که به تازگی از گمنامی و ظلمت یکی از جیبهای آقای لوری رهایی یافته بودند، بر انگشت عروس برق می‌زد. برای خوردن چاشت به خانه بازگشتند، همه چیز درست و بقاعده بود و گیر و گرفتگی در کار نبود، و موقعش که رسید گیسوان زرین که یکوقتی در اتاقکی در پاریس با موهای کشدوز درآمیخته بودند، آن روز نیز در یرتو نور صبحگاهی به هنگام جدایی بر آستانه در تجدید میثاق کردند.

این مفارقت هر چند طولانی نبود دردناک بود، اما پدر دختر را دلداری داد، و سرانجام به نرمی و مهربانی خویشتن را از آغوشش رها ساخت و گفت:

«چارلز، بیا، بگیرش! مال شما است!» لوسی دست لوزانش را از پنجره کالسکه تکان داد و کالسکه دور شد.

چون کنج خنوت بود و از بیکاران کنجکاو کسی در دوروبر نبود و به علاوه تشریفات هم ساده و مختصر بود لذا هنگامی که کالسکه رفت دکتر و آقای لوری و میس پراس تنها ماندند؛ اما هنگامی که به سر برای خنك بازگشتند آقای لوری متوجه شد که دگرگونی مجددی به چهره دکتر راه یافته، انگار بازوی زرینی که بالا آمده بود ضربه‌ای مرگبار براو وارد آورده بود.

بدیهی است در طی تشریفات گوشش بسیار به عمل آورده و احساسات خود را فرونشانده بود و اکنون که تشریفات پایان پذیرفته و موجبی برای فرونشاندن هیجانات و احساسات نبود چنین عکس‌العملی طبیعی می‌نمود. ولی این عکس‌العمل، همان قیافه وحشتزده و آشفته آشنایی بود که آقای لوری را سخت مشوش می‌داشت: با پریشانفکری و افسردگی سر را در میان دو دست می‌گرفت و هر چند گاه بر می‌خاست و بی‌هوا به اتاق خود می‌رفت؛ این حرکات و رفتار، آقای لوری را به یاد «دفارژ» میخانه دار و سنری که در زیر آسمان پرستاره به انجم رسانده بود می‌انداخت.

پس از لحظه‌ای تأمل آمیخته به نگرانی، به نجوا به میسرپراس گفت: «به نظر من بهتر است با او صحبت نکنیم، و راحتش بگذاریم. من باید سری به بانک بزنم، همین حالا می‌روم و زود بر می‌گردم. بعد او را با درشکه به بیرون شهر می‌بریم، و تاها را در همانجا می‌خوریم... درست خواهد شد.» اما رفتن به بانک آسانتر از خارج شدن از آن بود، چون دو ساعت معطل شد و وقتی که برگشت بی‌آنکه از خدمتکار سؤالی کند از پلکان بالا رفت؛ می‌خواست بکراست به اتاق دکتر برود که بر اثر صدای کوفتن چیزی از حرکت باز ماند. یکه خورد، تعجب‌کنان گفت:

«سبحان‌الله! این دیگر چیست؟»

میسرپراس با قیافه وحشتزده در کنارش ظاهر شد، در حالی که دستهایش را برهم می‌فشرد گفت: «واه خدا! خدا جون! همه رشته‌هامون پنبه شد! حالا من به ملوسم چی بگم؟ منوبجا نیاره، داره کش می‌دوزه!»

آقای لوری آنچه را که در دلداری از او لازم بود گفت و به اتاق دکتر رفت. دکتر میز کار را مانند همان اوقاتی که آقای لوری او را بدین کار مشغول دیده بود به سوی نور گردانده و سر فروافکنده و سخت مشغول بود.

«دکترمانت، دوست عزیز، دکترمانت!»

دکتر لحظه‌ای سر برداشت و با قیافه‌ای که هم پرسش‌آمیز و هم خشماگین

بود، گفתי ناراحت بود از اینکه مورد خطاب قرار گرفته، در او نگرینست و باز سرفرو افکند و کارش را دنبال گرفت.

کت و جلیقه‌اش را درآورده و به کناری نهاده بود، یته پیرهنش را به شیوه ایامی که بدین کار اشتغال داشت گشوده و حتی همان حالت وارفته و افسرده سابق نیز به چهره‌اش بازآمده بود. سخت مشغول بود، و بی‌خبری عجیبی از حرکات و رفتارش می‌تراوید، گویی احساس می‌کرد کسی مانع کارش شده و وقتی را که تلف شده است باید جبران کند.

آقای لوری به کفشی که دست داشت نظر افکند و اظهار داشت که مثل اینکه قدیمی و ازمد افتاده است، و سپس لنگه دیگر را که در کنارش بود برداشت و پرسید: «این چه هست؟»

دکتر بی‌آنکه سر بردارد زیر لب گفت: «کفش راحتی یک خانم جوان. مدت‌ها پیش می‌بایست تمام شده باشد. بگذارش زمین.»

«ولی دکترمانت، نگاه کن، بین چه می‌گویی!»

دکتر باز با همان شیوه ماشینی آمیخته با بردباری و بی‌آنکه دست از کار کشد اطاعت کرد.

«دوست عزیز، مرا می‌شناسید؟ قدری فکر کنید. کار شما این نیست. دوست عزیز، کمی فکر کنید!»

اما به حرف نمی‌آمد، هر بار که مورد خطاب قرار می‌گرفت به مدت یک لحظه سر برمی‌داشت، ولی هیچگونه تشویق و ترغیبی قادر نبود کلمه‌ای از او بیرون کشد. همچنان دم فرو بسته بود و کار می‌کرد و می‌کرد و می‌کرد، و کلماتی که از دهن آقای لوری خارج می‌شدند گویی بردیواری فرو می‌افتادند که صدایی منعکس نمی‌کرد، یا در هوا می‌ریختند و محو می‌شدند. تنها پرتو امیدی که در دل آقای لوری رخنه می‌کرد این بود که می‌دید گاهی اوقات بی‌آنکه از وی سؤالی شده باشد زیر چشمی به بالا می‌نگرد، و در این عمل حالتی از کنجکوی و آشفتگی به چشم می‌خورد، گویی می‌کوتید

برتر دیدهای که در ذهنش به برآورده بود قایق آید.

آقای لوری در دم متوجه دو نکته بسیار مهم شد: اول اینکه بهر قیمت که هست باید این موضوع را از لوسی مخفی نگه داشت؛ و ثانیاً دوستان و آشنایان از این جریان اطلاع پیدا نکنند. ولذا در تعقیب این فکر با کمک میس پراس، خاصه در مورد نکته اخیر، بلافاصله اقدامات احتیاطی عاجلی را مرعی داشت و شایع کرد که دکتر حالش خوب نیست و لازم است چند روزی استراحت کند، و برای اغفال لوسی بنا شد میس پراس نامه‌ای به او بنویسد مشعر بر اینکه او را برای طبابت به خارج شهر خواسته‌اند و طی آن به نامه کوتاه دوسه سطری اشاره کند که دکتر به خط خود به عنوان اوارسال داشته است تا با همان پست روانه مقصد شود.

آقای لوری این اقدامات احتیاطی را، که به هر حال لازم بود اتخاذ شوند، بدین امید به عمل آورد که در این ضمن پیرمرد هوش و حواش را بازیابد. قصد داشت اگر بهبودی به طول انجامید اقدام دیگری را نیز معمول دارد و نظری را که سودمند می‌دانست استفسار کند.

و به امید این بهبودی که وصول به مرحله دوم اقدام را امکان پذیر می‌ساخت تصمیم گرفت او را پنهانی و به دقت هر چه تمامتر زیر نظر بگیرد، و چون ترتیب کار را داد برای اولین مرتبه در زندگی اداری خود از بانک غیبت نمود و در کنار پنجره اتاق دکتر اقامت گزید.

به زودی دریافت که صحبت کردن با او نه تنها مفید نیست بلکه مضر هم هست، زیرا مواقعی که در این کار اصرار می‌ورزید ناراحت و پشیمان می‌شد. در همان روزهای اول از این کار صرف نظر کرد و مصمم شد که کاری نکند جز اینکه مدام در مدنظرش باشد شاید به این وسیله بازبان بی‌زبانی او را از این وهم و خیالی که گریبانگیرش گشته بود بدر آورد. باری، در صندلی خود جا گرفته بود و می‌خواند و می‌نوشت و به اتجاه مختلف به خود می‌قبولاند که در زندان نیست

دکتر آنچه را که به اودادند خورد و نوشید؛ روز اول آن قدر که کرد تا هوا تاریک شد و چشم چیزی را نمی دید. نیم ساعت قبل از آن آقای لوری حتی اگر پای جانش هم در میان بود چشمش نمی دید که چیزی را بخواند یا بنویسد. وقتی ابزار کارش را به کناری نهاد آقای لوری از جا برخاست و خطاب به او گفت: « بیرون نمی رید؟ »

دکتر به شیوه قدیم بر کف اتاق و به پیرامون نگریست، و باز به شیوه دیرین سر برداشت و به لحن فرو افتاده دیرین تکرار کرد: « بیرون؟ »
« بله، بریم گردشی بکنیم، نریم؟ » و دیگر چیزی نگفت، تازه روی کلمه اخیر هم زیاد تکیه نکرد. دکتر در تاریکی به روی میز کر خم شده و آرنجها را بر زانو تکیه داده و سر را در میان دودست گرفته بود، و آن طور که به نظر آقای لوری رسید انگار باقیانه گیج و آشفته از خود می پرسید: « چرا نریم؟ » هوش و فراست این مرد اهل حساب و کتاب مزیتی را در این احوال دید، و مصمم شد از آن مستهای استفاده را بکند

او و میس پراس، شب را به دوپاس تقسیم کردند و به نوبه، از اتاق مجاور، به پاسداری از او پرداختند. دکتر پیش از آنکه به بستر رود مدت درازی در اتاق قدم زد، اما همیتکه دراز کشید به خوابی خوش فرو رفت. صبح زود از خواب برخاست و یگراست به سوی میز کار رفت و به کار پرداخت. روز دوم آقای لوری با او به خوشی و خرمی سلام و احوالپرسی کرد و او را به نام خواند و درباره موضوعاتی که اخیراً بینشان گذشته بود با او صحبت کرد. دکتر جوابی نداد، اما پیدا بود که مطالبی را که گفته می شد می شنید و در باره شان، هر چند به آشفته گی، می اندیشید. همین امر به آقای لوری دل و جرأت داد که طی روز چندین بار میس پراس را صدا بزند؛ در اینگونه اوقات می نشستند و به لحنی فرو افتاده و به شیوه معمول، انگار اتفاقی نیفتاده باشد، از لومی و پدرش سخن می گفتند. این قبیل گفتگوها بی هیچگونه تظاهری صورت می گرفت و مدت آن طولانی نبود و لااقل آن قدر نبود که دکتر را

خسته و تاراحت کند. با این اعمال نورامیدی به دل رثوف آقای لوری راه می‌یافت، چه می‌دید اغلب سر بر می‌دارد و می‌نماید که بر اثر فهم و درک تناقضات و ناسازگاریهایی که وی را در بر گرفته است به هیجان می‌آید. هوا که تاریک شد آقای لوری باز مانند شب قبل از او پرسید: «دکتر عزیز، بیرون نمیرید؟»

و دکتر نیز مانند شب قبل تکرار کرد: «بیرون؟»

«بله، بریم گردشی بکنیم؛ فریم؟»

این بار آقای لوری وقتی دید نمی‌تواند جوابی از او بیرون کشد و انمود کرد که می‌رود، و از اتاق بیرون رفت، و یکساعت بعد بازگشت. در این ضمن دکتر به کنار پنجره رفته و در صندلی نشسته و بر درخت چنار چشم دوخته بود؛ هنگامی که آقای لوری داخل شد، از جا برخاست و دزدانه به سوی میز کار رفت. زمان به کندی می‌گذشت، امید آقای لوری اندک اندک به یأس می‌گرایید و باز احساس دل‌گرانی می‌نمود و هر روز دل‌گراتر از روز قبل می‌گردید. روز سوم آمد و بسر آمد، و روز چهارم و پنجم نیز بر این متوال گذشت؛ پنج روز، شش روز، هفت روز، هشت روز. تانده روز آقای لوری با امیدی که لحظه به لحظه به نومی‌دی بیشتر می‌گرایید و دلی که هر روز تنگتر و گراتر می‌شد این مدت آمیخته به اضطراب و دل‌واپسی را از سر گذراند. راز محفوظ مانده و لوسی بی‌خبر از اوضاع شاد و شادمان بود، اما به هر حال می‌دید که کفایش که در بدو امر قدری خام دستی به خرج می‌داد اینک به نحو عجیبی مهارت یافته بود و در هیچیت از روزهای دیگر مانند غروب روزنهم انگشتانش چابکی و مهارت، و خود او آنهمه دقت و مداومت در کار نشان نداده بود.

فصل نوزدهم

صوابدید

آقای لوری که بر اثر مراقبت توأم بانگرانی پاك فرسوده بود در پست نگهبانی خود به خواب رفت. صبح روز دهم این پلاتکیفی بود که پرتو خورشید به دره ن اتاق تابید و وی را از خوابی که شبانگاه او را در برده بود بیدار کرد.

چشمانش را مالید و از جا برخاست، اما مردد بود و نمی دانست که آیا دکتر هنوز خواب است یا نه، چون وقتی به دم در اتاق رفت و سرک کشید دید که میز و ایزاک را به کناری نهاده اند و خود دکتر در کنار پنجره نشسته است و کتاب می خواند. لباس معمولی را پوشیده بود، چهره اش اگرچه هنوز سخت پریده رنگ بود و آقای لوری این حالت را بوضوح در آن می دید، مع الوصف آرام وجدی و اندکی درهم رفته بود.

آقای لوری پس از اینکه یقین کرد که بیدار است لحظه ای چند با گیجی و بی حواسی عجیبی دست به گریبان بود. با خود می گفت نکند این جریان کنش دوزی اخیر هم رؤیای آشفته ای بیش نبوده باشد، زیرا مگر نه این بود که می دید دوستش در لباس معمولی خود نشسته و به کار عادی و معمولی خود مشغول است؟ و آیا در این تغییرات نشانی هست که نشان دهد چنین

تأثر مهمی واقعیت داشته است؟

این سؤالات از پریشانیها و آشفتگیهای اولیه او سرچشمه می گرفت، زیرا پاسخ معلوم بود، اگر این تأثر از علت کافی و جامعی نتیجه نشده بود، پس او، یعنی آقای لوری، در این وقت روز اینجا چه می کرد؟ اگر نبود چگونه ممکن بود بالباس روی کنایه اتاق معاینه به خواب رفته و صبح زود دم در اتاق دکتر ذهناً با این مسائل درگیر باشد؟

چند دقیقه بعد سروکله میس پراس پیدا شد، و با او به نجوا پرداخت. اگر ذره ای شك و تردید هم باقی مانده بود با این گفتگو از بین رفت. به هر حال، هوش و حواسش را باز یافته بود و شکی در این خصوص نبود. آقای لوری معتقد بود که تاموچ معمولی صرف صبحانه پایاکنند و آن وقت هم طوری با او روبه رو شوند که گویی اتفاقی نینتاده است، و اگر وضع روحی اش عادی بود در آن صورت خود او با احتیاط باب گفتگورا افتتاح می کند و نظرش را در مورد مسئله ای که نگران آن بود استفسار می دند.

میس پراس این نظرا پسندید، و نقشه کاربادقت و احتیاط تمام طرحریزی شد. حال که وقت به قدر کافی در اختیار بود آقای لوری با فراغت و سرفرست نظافت کرد، و با پیرهن سفید و جوراب تمیز در ساعت مقرر در اتاق چاشت خوری حضور یافت و مطابق معمول از او دعوت شد بر سر میز صبحانه برود.

تا آنجا که ممکن بود و می شد که بی آنکه از حدود ظرافتهای لازم تجاوز کند بفهمد در ذهنش چه می گذرد - و این موضوع را مقرون به احتیاط کامل می دانست - دریافت که دکتر تصور می کرد عروسی دخترش دیروز بوده، و وقتی آقای لوری تعمداً ولی ظاهراً بی هوا اشاره به روز هفته کرد؛ دکتر به فکر فرو رفت و به محاسبه پرداخت و ابراز ناراحتی کرد. از سایر لحاظ چنان آرام بود که آقای لوری تصمیم گرفت مساعدتی را که می خواست از او بطلبد؛ و این مساعدت در واقع مساعدت به خود او بود.

لذا پس از اینکه صبحانه خورده و میز برچیده شد و او و دکتر تنها ماندند به لحنی پراز احساس گفت: «دکتر عزیز، خیلی مشتاقم عقیده و نظر شما را، به طور خصوصی، درباره قضیه عجیبی که بسیار مورد علاقه و توجه من است استفسار کنم؛ یعنی این قضیه در نظر آدمی مثل من عجیب است، شاید در نظر شما که آدم مطلعی هستید این طور نباشد.»

دکتر نگاهی به دستهای خود که بر اثر کار اخیر از ریخت افتاده بودند افکند و مضطرب شد، و با دقت به سخنانش گوش فرا داد؛ قبلاً هم چندین بار دستهایش را نگاه کرده بود.

آقای لوری بامهربانی بسیار دستش را بر بازوی او قرار داد و گفت: «دکتر مانت، این جریانی که عرض می کنم مربوط است به دوستی که فوق العاده برایم عزیز است. لطفاً خوب توجه کنید، و به خاطر او... و بخصوص به خاطر دخترش... مرا راهنمایی کنید.»

دکتر به لحنی فرو افتاده گفت: «اگر اشتباه نکنم، جریان مربوط به یک تکان روحی...؟»

«بله!»

دکتر گفت: «صریح صحبت کنید، و جزئیات امر را هم از نظر دور مدارید.»

آقای لوری وقتی دید منظور هم دیگر را می فهمند به بیان مطلب پرداخت: «دکتر عزیز، این جریانی که عرض می کنم مسأله ای است مربوط به یک تکان قدیمی و مستمر، که با شدت و حدت هر چه بیشتر بر عواطف و احساسات... و به اصطلاح شما اطباء... دماغ او... تأثیر کرده است. بله، دماغ. این مسأله مربوط به تکانی است که این دوست مریض در زیر فشار آن از پا درآمد... نمی دانم به چه مدت، چون تصور می کنم خود او هم نداند چه مدت تحت این فشار بوده است و وسیله دیگری هم نیست تا به کمک آن بتوان این مدت را محاسبه و تعیین کرد. بله، جریان مربوط به تکانی است که مریض

از ضربه آن به خود آمده و کاملاً بیهودی یافته است، آنچنانکه حالا آدمی است باعوش و فکر و ذهن فعال، خوش‌بینیه و قوی، و روز بروز هم دایره و دامنه دانش و معلوماتش را که قبلاً هم بسیار وسیع بوده توسعه می‌دهد، اما متأسفانه اخیراً...

در اینجا مکث کرد و نفس عمیقی کشید، و افزود: «بله، اخیراً این بیماری عود کرد.»

دکتر به لحنی فرو افتاده پرسید: «چه مدت طول کشید؟»
«نه شبانه‌روز.»

«چگونه ظاهر شد...؟» باز نگاهی به دستهای خود افکند و افزود: «مثلاً عودت بیماری در قالب پرداختن به کاری که با آن تکان قدیم ارتباط داشت تظاهر کرد؟»

«بله، عیناً همین‌طور است که می‌فرمایید.»

دکتر با متانت و شمرده شمرده، هرچند لحن صدایش فرو افتاده بود، پرسید: «قبلاً هم هیچ‌گاه او را به آن کار مشغول دیده بودید؟»
«بله، یک بار.»

وقتی بیماری عود کرد، آیا این شخص از بسیاری لحاظ - یا از هر حیث - همان‌طور بود که آن وقت بود؟

«بله، تصور می‌کنم از هر حیث همان‌طور بود.»

«صحبت دخترش را کردید... آیا دخترش خبر دارد که بیماریش عود کرده است؟»

«خیر، این موضوع را از او مخفی نگه داشته‌ایم، و امیدوارم بتوانیم همیشه آن را از او مخفی بداریم. فقط من از این موضوع خبر دارم، به‌علاوه یک نفر دیگر که می‌توان به او اعتماد کرد.»

دکتر، دستش را محکم گرفت و جویده جویده گفت: «عمل بسیار درستی کرده‌اید... عمل بسیار بجای و بقاعده‌ای کرده‌اید.»

آقای لوری نیز دستش را محکم گرفت، لحظه‌ای چند هیچیک چیزی نگفت. پس آنگاه آقای لوری با احتیاط و به شیوه‌ای سرشار از علاقه و محبت اظهار داشت:

«حالا دکتر عزیز، من آدمی هستم فقط اهل حساب و کتاب، و اصولاً استعداد و ظرفیت برخورد با اینگونه مسائل بغرنج و پیچیده را ندارم، و از دانش و اطلاعاتی که لازمه کار است بی بهره‌ام؛ شم و درك این موضوع را هم ندارم، و به راهنمایی نیازمندم - و در این خصوص کسی را صالحتر از شما نمی‌دانم. به بنده بفرمایید که چطور شد که این ناخوشی عود کرد؟ و آیا خطر این هست که باز عود کند؟ آیا می‌توان از عودت مجدد بیماری جلوگیری نمود؟ در صورتی که عود کرد طریقه معالجه‌اش چیست؟ و اصولاً بر اثر چه چیز عود می‌کند؟ و چه کاری از دست من ساخته است؟ چون بینهایت مشتاقم، یعنی اگر راهش را بدانم، به این دوست خدمت کنم. متنها عیب کار این است که نمی‌دانم در اینگونه موارد به چه ترتیب عمل کنم. اگر فهم و درك و دانش و تجربه شما مرا در جهت صحیح بیندازد مسلماً وجودم بسیار سودمند خواهد بود؛ اما بدون راهنمایی راه به جایی نمی‌برم. تمنا می‌کنم این جریان را برایم تحلیل کنید، و مرا در این زمینه روشن کنید و راهنمایی بفرمایید که به چه ترتیب می‌توانم بحال این دوست مفید واقع شوم.»

دکتر پس از این سخنانی که باشور و حرارت پرزبان آمده بود به فکر فرو رفت؛ آقای لوری برای جواب اصرار نرورزید. سرانجام دکتر هر طور بود سکوت را شکست و گفت:

«دوست عزیز، به نظر من احتمال دارد که عودت این ناخوشی به صورتی که شما تشریح کردید برای خود بیمار غیرمنتظره نبوده است.»

آقای لوری پرسید: «ولی آیا خود بیمار از این بابت وحشتی هم داشته؟»

لرزشی وجود دکتر را در نوردید، اظهار داشت: «خیلی» و افزود

«شما نمی‌دانید و تصورش را هم نمی‌توانید بکنید که این دهشت تا چه حد

برخاطرش سنگینی می کند و چقدر برایش دشوار است... و حتی می توان گفت که تقریباً برایش محال است... که کلمه ای راجع به آنچه او را معذب داشته بر زبان بیاورد.»

آقای لوری پرسید: «به عقیده شما اگر موقعی که این بار برخاطرش سنگینی می کند به خود فشار بیاورد و این رازی را که فکر و ذهنش را به خود مشغول داشته است بادیگری در میان گذارد سبکبار نخواهد شد؟»

«چرا، فکر می کنم بشود. متها همان طور که گفتم این کار تقریباً و حتی معتقدم که - در بعضی موارد - مطلقاً ممکن نیست.»

پس از سکوت کوتاهی که از پی این گفت و شنود آمد آقای لوری باز باملايمت و مهربانی دستش را بر بازوی او قرار داد و گفت:

«خوب، به نظر شما این بحران ناشی از چه چیز هست؟»

دکتر مانت در جواب گفت: «من تصور می کنم رشته خاطرات و افکاری که علت اساسی این بیماری بوده اند، ناگهان زنده شده اند؛ يك رشته محتویات ذهنی که با این ناراحتی ارتباط محکمی داشته اند ناگه بر اثر حادثه ای به ذهن دعوت شده اند. احتمال دارد که وحشت از اینکه روزی این روابط و محتویات، در وضع و موقعیتی خاص، به ذهنش دعوت شوند در اعماق فکرش باقی بوده است. البته بیمار به عبث کوشیده خود را برای مقابله با این وضع آماده کند، و شاید همین کوششهایی که به منظور آمادگی خود به کار می برده قدرت تحملش را تحلیل برده است.»

آقای لوری با قدری دودلی و تردید پرسید: «آیا این بیمار چیزهایی را که در جریان عودت مرض روی داده است به یاد دارد؟»

دکتر با پریشانی به دور تادور اتاق نگرست و به علامت نفی سر تکان داد و به لحنی فرو افتاده گفت: «نه، ابداً.»

آقای لوری گفت: «برای آینده چطور؟»

دکتر، ضمن اینکه اندك اندك آرامش و متانتش را باز می یافت، گفت:

«برای آینده، امیدواری بسیار دارم. حال که خداوند عنایت کرده و عافیت را به این سرعت به او بازگردانیده است امیدواری بسیار دارم. حال که فشار این درد مبهم را، که مدت‌ها از آن وحشت به دل داشته و به‌طور مبهمی انتظار بازگشتش را می‌کشیده و با آن در کشمکش بوده، از سر گذرانده است امیدوارم که بحران را برای همیشه از سر گذرانده باشد.»

آقای لوری گفت: «بسیار خوب، بسیار بقاعده! این خودش مایه تسلی خاطر است. خدا را شکر!»

دکتر سری به احترام فرود آورد و تکرار کرد: «خدا را شکر!»
آقای لوری گفت: «دو نکته دیگر هم بود که می‌خواستم از شما استفسار کنم. اجازه می‌فرمایید؟»

دکتر دستش را در دست او گذاشت و گفت: «خدمتی بهتر از این به دوستان نمی‌توانید بکنید.»

«اولاً عرض کنم که این دوستی که گفته‌ام فوق‌العاده پر کار و پاشته‌کاری است؛ با علاقه و جدیت فوق‌العاده‌ای می‌کوشد دامنه اطلاعات و معلومات تخصصی خود را بسط دهد، تجربه کند... و بسیاری کارهای دیگر. فکر نمی‌کنید که این فعالیت بیش از اندازه باشد؟»

«نه، فکر نمی‌کنم. هر قدر کمتر با جریانات و افکار سالم مشغول باشد خطر اینکه توجهش به جریانات نامالِم معطوف گردد بیشتر خواهد بود. احتمال خود بیمار به این مسأله توجه کرده و پس از تأمل و تفکر به این راه حل رسیده باشد.»

«تسا مطمئن هستید که این فشاری که به خود می‌آورد بیش از حد معمول نیست؟»

«بله، از این بابت مطمئنم.»

«دکتر عزیز، ولی اگر خود را بیش از حد...»

«دوست عزیز، من تصور نمی‌کنم که چنین چیزی به سهولت امکان‌پذیر

باشد. چون در يك جهت فشار و تقلا بسیار شدید است طبعاً برای خشی کردن این فشار احتیاج به يك پارسنگ دارد.»

«معذرت می‌خواهم از اینکه به عنوان يك آدم اهل حساب و کتاب سماعت به خرج می‌دهم. حالا فرض کنیم کار زیاد او را بیش از حد خسته کند، آیا این خستگی موجب می‌شود که اختلالات ذهنیش به صورت دیگری جلوه کند؟»

دکتر به لحنی استوار که حکایت از اعتقاد راسخ داشت گفت: «نه، فکر نمی‌کنم موجب شود به صورت دیگری ظاهر شود. تصور نمی‌کنم جز تداومی همان رشته افکزی که گفتم چیزی موجب تجدید ناراحتی گردد. فکر می‌کنم در آینده چیزی نتواند این ناراحتی را تجدید کند، مگر اینکه آن رشته‌ای که عرض کردم به نحو فوق‌العاده‌ای مرتعش گردد. پس از این اتفاق، وبا توجه به اینکه بهبود یافته‌است تصور نمی‌کنم دیگر این رشته‌ای که گفتم باز به شدت مرتعش شود. اطمینان دارم، حتی ایمان دارم که اوضاع و احوالی که بتواند موجب احیای این وضع شود از میان رفته است.»

دکتر باترس و نگرانی کسی سخن می‌گفت که می‌دانست چگونه يك چیز جزئی و کم اهمیت می‌تواند نظم دقیق ذهن را مختل سازد، اما در عین حال لحن سخنش لحن سخن آدمی بود که به تدریج از خلال رنجها و محنتهایی که تحمل کرده کسب اعتماد کرده است - و بدیهی است وظیفه دوستش این بود که پایه این اعتماد را مست نگرداند. به همین جهت بیش از آنچه خود احساس می‌کرد اظهار اطمینان نمود «به دومین و آخرین نکته پرداخت. طرح این مطلب را فوق‌العاده مشکل یافت، منتها با توجه به مذاکراتی که صبح یکشنبه بامیس پراس به عمل آورده و چیزهایی که نه روز اخیر دیده بود احساس کرد که به هر ترتیب ناگزیر است آن را عنوان کند. سینه‌ای صاف کرد و گفت:

«فرض بفرمایید مشغله‌ای که بیمار (تحت تأثیر مصیبت و ضربه‌ای که

عرض کردم و خوشبختانه از آن بهبود یافت) به آن عطف کرد آهنگری باشد. منباب توضیح مطلب، قرض کنیم که در ایام معنت و مصیبت عادت داشته يك دستگاه كوچك آهنگری را راه بیندازد. تصادفاً وقتی بیماری عود کرد دیدند باز پشت سندان نشسته و به آهنگری پرداخته - به نظر شما آیا جای تأسف نیست که این سندان و وسایل را همیشه دم دست نگهدارد؟

دکتر دستش را برپیشانی قرار داد و باحالت عصبی پا بر زمین کوفت. آقای لوری گفت: «فکرمی کنید مشکل است در این مورد ارائه‌طریقی بفرمایید؟ من خودم متوجه حساسیت موضوع هستم، معیذاً فکر می‌کنم...» سر تکان داد و مکث کرد.

پس از سکوت ناراحت‌کننده‌ای که در میان آمد دکتر مانت رو به او کرد و گفت: «می‌دانید، توضیح و تشریح فعالیت‌های ذهنی این مرد بینوا دشوار است. مدت‌ها در آرزوی این مشغله می‌سوخته، و وقتی به آن نایل آمده در نظرش طوری بوده که گویی به بزرگترین نعمت دنیا نایل آمده است. شك نیست که دردها و آلامش را به مقدار زیاد تخفیف داده، زیرا بیقراری و فعالیت انگشتانش را جایگزین فعالیت و آشفته‌گی ذهن کرده، و به تدریج که تجربه و مهارت بیشتری پیدا کرده این کار، و مهارت دست را جایگزین فعالیت و شکنجه ذهن ساخته، به قسمی که حتی فکر اینکه روزی این وسایل را دور از دسترس خود ببیند از مخیله‌اش نمی‌گذشته است. حتی حالا هم که گمان می‌کنم بیش از هر وقت دیگر به خود امیدوار است و حتی بانوعی اعتماد از خود سخن می‌گوید مع الوصف تصور اینکه روزی به مشغله آشنا نیاز پیدا کند و ابزار آن را دم دست نیابد ترس و دهشتی که بی‌شبهات به ترس و وحشت يك كودك گم شده نیست در دلش رخنه می‌کند.»

و هنگامی که سر برداشت و به آقای لوری نگریست قیافه‌اش شبیه به تصویری بود که خود پرداخته بود.

«ولی آيا... ملتفت عرضم باشید، غرضم از این سؤال فقط کسب

اطلاع است، چون همان طور که می دانید من آدمی هستم اهل حساب و معامله که جز با مسائل مادی از قبیل گینه و شیلینگ و اسکناس با چیز دیگری سروکار ندارم... ولی آیا نگهداری این وسایل متضمن نگهداری خود فکر نیست؟ چون، دکتر عزیز، اگر این وسیله از بین برود فکر نمی کنید ترس و وحشت بیمار هم از بین برود؟ به عبارت دیگر، آیا همین نگهداری وسایل یک نوع تسلیم و تمکین به این توهم نیست؟

سکوتی دیگر حکمفرما شد.

دکتر با صدایی لرزان گفت: «آخر می دانید این وسایل، دوستان دیرینند.»

آقای لوری چون اضطراب دکتر را دید به علامت عدم موافقت سری جنباند و به لحنی مؤکد گفت: «ولی من جای او بودم آنها را نگه نمی داشتم. اگر من جای شما بودم به او توصیه می کردم آنها را فدا کند. من فقط منتظر اجازه و دستور شما هستم، چون مطمئنم که سودی از آنها عاید نمی شود. خوب، حالا دکتر عزیز، خواهش می کنم لطف بنرمایید و مثل یک دوست خوب این اجازه را به من بدهید. به خاطر دخترش این اجازه را به من بدهید.»

مشاهده کشمکشی که در درویش در گرفته بود سخت عجیب و رعب انگیز بود و «خوب، حالا که پای سعادت او در میان است، باشد، اشکالی ندارد. موافقم. اما من جای شما باشم این وسایل را در حضور بیمار جابه جایی کنم. آنها را وقتی جابجا کنید که خودش نباشد. دوستانش را در غیابش از او دور کنید.»

آقای لوری قول داد چنین کند، و گنگو خاتمه پذیرفت. آن روز را در خارج شهر به سر آوردند، و حال دکتر کاملاً بهبود یافته بود، سه روز بعد هم حالش بسیار خوب بود و روز چهارم رفت تا به لوسی و شوهرش معحق شود.

آقای لوری قبلاً احتیاطهایی را که در باب ترجیه سکوت دکتر مرعی داشته بود به دخترش توضیح داده و دکتر نیز نامه ای مؤید این امر به وی نوشته

ولوسی در این باب کمترین سوء ظن و تردیدی نداشت.

شبی که فردای آن از شهر خارج شد، آقای لوری با ساطوری واره‌ای و مغاری و چکشی در معیت میسرپراس که شمعی به دست داشت به اتاق دکتر رفت، در و پنجره را بست و به شیوای مرموز و گناه‌آمیز دستگاه کفاشی را ریز ریز کرد، حال آنکه میسرپراس شمع را طوری نگهداشتند بود که گویی در ارتکب قتلی شرکت بسته است، و از حق نباید گذشت که باقیانه تلخ و تنیدی که داشت برای چنان کاری چندان نامناسب هم نبود. متعاقب این امر، کار سوزاندن لاشه، که به این منظور آن را به قطعات مناسب بریده بودند، شروع شد و جسد مزبور در اجاق آشپزخانه سوزانده شد. ابزار و وسایل کار و کفاشهای کذابی و باقیمانده چرم را در باغچه دفن کردند.

انهدام و تخریب و اعمال پنهانی آن قدر در نظر اشخاص شریف زشت و زننده است که آقای لوری و میسرپراس طی تمام مدتی که سرگرم این کار و از بین بردن آثار جرم بودند خویشان را تقریباً به مثابه همدستان جنایتی مخوف می‌پنداشتند و این احساس در قیافه‌شان جلوه می‌کرد.

فصل بیستم

تقاضا

هنگامی که نوعروس و تازه داماد به خانه آمدند نخستین کسی که برای عرض تهنیت به دیدنشان آمد «سیدنی کارتن» بود. هنوز ساعتی چند از مراجعتشان نگذشته بود که پیدایش شد؛ از حیث رفتار و حتی قیافه نیز بهبودی در احوالش پدید نیامده بود، منتها صفای عاری از لطافتی از حالات و حرکاتش می‌تراوید که برای «چارلز دارنی» نازگی داشت.

مترصد فرصت بود، و همینکه فرصت دست داد چارلز دارنی را به کنار پنجره برد و دور از مزاحمت دیگران با وی به گفتگو پرداخت:

«آقای دارنی، خیلی دلم می‌خواست با هم دوست باشیم.»

«ما که مدتهاست با هم دوستیم.»

«لطف دارید که لااقل متباب تعارف هم که باشد همچو چیزی را می‌فرمایید، ولی منظور من تعارف نیست. حقیقتش، وقتی عرض می‌کنم دلم می‌خواهد با هم دوست باشیم، منظورم دقیقاً این هم نیست.»

چارلز دارنی طبعاً باخوش خلقی و به شیوه‌ای دوستانه از او خواست در این باب توضیح بیشتری دهد.

کارتن تبسم کنان گفت: «راستش را بخواهید انتقال این احساس قدری

دشوار است. ولی به هرحال سعی می‌کنم آن را به نحوی، توضیح دهم. آیا موقعیت خطیری را که ضمن آن من مست‌تر... از همیشه بودم به یاد دارید؟»

«بله، موقعیت خطیری را به یاد دارم که مجبورم ک دید بگویم مشروب خورده‌اید.»

«من هم به یاد دارم. نحوست ایتگونه موارد همیشه بر ذهن وفکر سنگینی می‌کند، خون همیشه آنها را به یاد دارم. امیدوارم که این موضوع، روزی، یعنی روزی که روزهای عمرم به پایان می‌رسند، در جایی به حساب بیاید؛ ناراحت نشوید، نمی‌خواهم موعظه بکنم.»

«نه، من به هیچوجه ناراحت نیستم، حتی ازاینکه می‌بینم قیانه جدی به خودتان گرفته‌اید خوشحال هم هستم.»

کارتن گفت: «آه!» و دستی به لاییدی تکان داد، گویی با این حرکت موضوع را هم به کناری نهاد. دردنباله سخنان خود گفت:

«د، همان موقعیت خطیری که مست بودم - البته همان طور که می‌دانید این یکی از صدها مورد بود - راجع به اینکه هم به شما شبیهم وهم شباهتی به شما ندارم زیاده راجی کردم وباعث ناراحتی شما شدم. امیدوارم که این موضوع را فراموش کنید.»

«مدتهاست فراموش کرده‌ام»

«باز هم که تعارف می‌فرمایید! ولی آقای دارنی، فراموشی آن‌طور که وانمود می‌کنید که برای شما ساده است برای من نیست. من هیچوقت فراموش نکرده‌ام ویک جواب ساده و توأم با بی‌اعتنایی هم کمکی به من نمی‌کند تا آن را فراموش کنم.»

دارنی در جواب گفت: «اگر فکر می‌کنید جوابم توأم با بی‌اعتنایی بوده، معذرت می‌خواهم. قصدم این بود که موضوعی را که این همه - با اینکه تعجب می‌کنم - فکر و ذهن شما راه خود مشغول داشته است بی‌اهمیت

جلوه دهم وازسرباز کنم، من به شما قول شرف می‌دهم که مدتهاست این موضوع را ازخاطربرده‌ام. وانگهی، آخرمسأله مهمی نبود! یعنی با آن خدمت بزرگی که به من کردید چیزمهمتری نبوده که به خاطرداشته باشم و به یاد بیاورم؟»

کلرتن گفت: «ولی راجع به این خدمت، حالا که شما به این نحواز آن یادمی‌کنید باید اذعان کنم که جزیک عمل نمایشی و حرفه‌ای چیزدیگری نبود. وقتی آن عمل را انجام دادم تصور نمی‌کنم زیاد مفید این بودم که چه پیرشما خواهدآمد. متوجه عرضم باشید! عرض کردم آنوقتی که عمل را انجام دادم، عرضم گذشته است.»

دارنی اظهارداشت: «شما خدمتی را که درحق من انجام دادید ناچیز جلوه می‌دهید. اما من به این جواب، هرچند هم آمیخته به بی‌اعتنایی است ایرادی ندارم.»

«ولی قبول بفرمایید آنچه گفتم حقیقت محض بود! باری از موضوع پرت شدم، صحبت درپیرامون دوستی باشما بود. شما سرا می‌شناسید، و می‌دانید که استعداد نیل به مدارج عالیه را ندارم. اگرتردید دراین خصوص دارید از «استرایور» پرسید، او به شما خواهدگفت که غیرازاین هم نیست. «ولی من ترجیح می‌دهم بدون کمک او فکر کنم.»

«باشد! اما به هر حال می‌دانید که من آدم هرزه‌ای هستم، آدمی هستم که هرگز عمل خوبی از اوسرنزده، و هرگز هم نخواهد زد. «البته مطمئن نیستم که هرگز عمل مفیدی انجام نخواهید داد.»

«ولی من خودم می‌دانم، و می‌توانید به قولم اعتمادکنید. باری. اگر بتوانید معاشرت یک چنین آدم بیکاره و لاتی‌دی را تحمل کنید اجازه بدهید گاهی به عنوان یک آدمی که ازاین لحاظ حقوق ویژه‌ای به او عطا کرده‌اید به اینجا رفت و آمد کنم (اگر به خاطر شباهت موجود نبود اضافه می‌کردم به صورت یک پارچه مبل کهنه و بی‌مصرف، که وجودش را فقط به خاطر

خدمت نیا قدیمه تحمل می کنند و بود و نبودش اهمیتی ندارد، وجود مرا نیز به آن صورت تحمل کنید.) خیال نمی کنم از این مزیت سوء استفاده کنم، احتمال اینکه ظرف سال حتی چهار بار هم از آن استفاده کنم شاید از یک در صد بیشتر نباشد. اما علم به اینکه یک چنین اجازه ای را کسب کرده ام موجب تسلای خاطر خواهد بود.

« امتحانی نمی کنید؟ »

« مفهوم ضمنی این گفته شما این است که مرا به همان صورت می بینید نه خودم توصیف کردم. به هر حال، خیلی متشکرم. پس می تواند با اجازه شما از این امتیاز استفاده کنم؟ »

« البته، از همین حالا می توانید شروع کنید. »

یادم دست دادند، وسیدی دور شد. یک دقیقه بعد، تا آنجا که به قفافه ظاهرش مربوط بود، همان مرد مهمل و لاقیدی بود که همیشه بود. موقعی که رفت، و نیز طی مدتی که با میسرپراس و دکتر و آقای لوری بسر آمد، چارلز دارنی ضمن صحبت اشاراتی کلی به مذاکره مربور نمود و از او به عنوان معمای لاقیدی و بی مبالاتی یاد کرد. هنگام صحبت از اولین سخنش تلخ یا حاکی از خنده گیری نبود، نحن سخن کسی بود که او را چنانکه دیده بود وصف می نمود.

هر گز به خاطرش خطور نمی کرد که این موضوع در خیال همسر زیبایش نیز ماوی گزیده باشد، اما مدتی بعد که به آپارتمان خود رفت دید که لوسی در حالی که چین زیبای آشنا پیشانیش را عمیقاً شیار زده بود منتظر او است. دارنی دست در کمرش انداخت و گفت: « امشب توفکریم! »

لوسی در حالی که دستش را بر سینه اش نهاده و چهره متفکر و پراسان و با حالتش را متوجه او ساخته بود گفت: « آره، عزیزم، امشب کمی توفکریم، برای اینکه چیزهایی برخاضرمون سنگینی میکنه! »

« خوب، لوسی من، این چیزهایی که میگی چی چی هست؟ »

« قول میدی راجع به اونچه که میگم سؤال کنی؟ »

« قول میدم! عزیزم، مگه چیزی هم هست که بتونم قول ندم؟ »
و به راستی با این حائشی که گیسوان زرینش را از روی گونه‌اش پس می‌زد و دستی که بر سینه متلاطمش نهاده بود چه چیز را می‌توانست از او دریغ دارد!

« چارلز من فکر می‌کنم طفلك آقای کارتین شایسته توجه و احترام بیشتری است، بیشتر از اونچه که امشب نسبت به او ابراز کردی. »

« جدی میگی، عزیزم؟ ولی آخه دلیلش؟ »

« این همون سؤال است که خواهش کردم نکنی... ولی من فکر می‌کنم... و می‌دونم... که این شایستگی رو داره. »

« خوب، اگه می‌دونی کافی است. خوب، عزیزم، حالا تو میگی من چیکار کنم؟ »

« هیچی، فقط تفاضایی که از تو دارم اینکه بهش مهر بونی کنی، و در غیابش نسبت به معایش گذشت داشته باشی. قبول کن که قلبی داره پراز جراحات عمیق، و به ندرت اونو پیش کسی وامی‌کنه. من دیده‌م که ازش خون می‌چکه. »

چارلز دارنی، مات و مبهوت، گفت: « من خیلی متأسفم از اینکه با او بد رفتاری کردم. من هیچوقت فکر نمی‌کردم يك همچو آدمی باشه. »

« عزیزم: همون‌طوره که گفته. متأسفانه قابل اصلاح هم نیست، و امیدی نیست به اینکه چیزی ازخو و خصال و سرشت و سرنوشتش اصلاح کرد. ولی من مطمئنم که توانایی اعمال خوب و حتی اعمال بزرگ را هم دارد. »

قیافه‌اش با خصوص اعتماد و ایمانی که به این مرد به تباهی گراییده داشت چنان زیبا و دل‌انگیز بود که شوهرش می‌توانست ساعتها بنشیند و او را تماشا کند.

لوسی مجدداً خود را به او فشرد و دستش را بر سینه‌اش قرارداد و چشمانش را بالا آورد و به چشمان او دوخت و به لحنی پرازشور و احساس گفت: « عزیز دلم، یادت باشد که ما چقدر از نیکبختی خود قوی هستیم و او چقدر به خاطر تیره بختی و بیچارگی اش ضعیف است! »

این تقاضا که از دل برآمده بود بر دل نشست، دارنی در جواب گفت: « عزیز دلم، همیشه به یاد خواهم داشت، تا زنده هستم فراموش نمی‌کنم. »
 بر روی گیسوان زربخش خم شد و لبان گلگونش را به لبان خویش نزدیک کرد و او را تنگ در آغوش فشرد. اگر آن مرد بی‌کس و سرگردانی که در آن لحظه خیابانهای تار را زیر پا می‌نهاد این را از گویی و راز سپاری معصومانه را می‌شنید و دانه‌های اشکی را که به حکم شفقت از چشمانش جوشیده و بر گونه‌هایش فرو نغزیده و یا لبان شوهرش از گونه‌هایش زدوده شده و از چشمان زیبایش پاک گشته بود می‌دید، بعید نبود در دل شب، نه یک بار بل چندین بار، به ناله بگوید: « خداوند او را به خاطر رحم و عطوفتش عمر دراز عطا کند! »

فصل بیست و یکم

طنین گامها

همانگونه که گفتیم آن کنجی که دکتر مسانت در آن می زیست از لحاظ انعکاس اصوات، عجیب بود. لوسی که همچنان سرگرم یافتن رشته زرینی بود که او و شوهر و پدر و کدبانو و مصاحب دیرینش را در یک زندگی آرام و سعادت یخش به هم می پیوست، در این خانه آرام، بر حاشیه این کنج صداخیز و آرام، نشسته بود و به طنین گام سالیان گذشته گوش فرا می داد.

ابتدا، مواقعی بود که هر چند زن جوان و نیکبختی بود کارش به نرمی از میان دو دستش فرو می لغزید و اشک از چشمانش می جوشید؛ زیرا چیزی بر بال انعکاس اصوات به سویش می خزید. چیزی سبک، در دور دست، که صدایش هنوز به زحمت به گوش می رسید، و همین چیز دلش را سخت به تلاطم می افکند. امیدهای لرزان و نااستوار همگام با تردیدهای بسیار - امید به عشقی که هنوز بروی شناخته نبود و تردید در این باره که عمرش کفاف ندهد تا از این عشق بهره مند گردد - در دلش رخنه می کرد. در میان صدای این گامهایی که طنین می افکند صدای پاهایی را می شنید که بر مزار ناپهنگامش بر می خاست؛ و خیال شوهری که تنها و پریشان روزگار می ماند و بر مرگش ماتم می گرفت همچون موجی خروشان در پیش دیده اش بر می آمد و می شکست.

از آن زمان می گذشت و به ایامی می رسید که لوسی کوچولو در آغوشش می غنود. آنگاه ازمیان اصواتی که پیش می آمدند و طنین می افکندند صدای پاهای ظریف و سخنان کودکانه اش را می شنید. بگذار انعکاس اصوات هر طور که می خواهند طنین افکنند، این مادر جوان در کنار گاهواره صدای پای این کودک را که به سویش می آمد می شنید. آمدند و خانه آرام و افسرده از صدای خنده کودک روشنی و شادمانی یافت و دوست آسمانی کودک آن که لوسی در دقایق غم و ناراحتی خویش کودکانش را به وی می سپرد می نمود که همانگونه که وی را در دامن رافت خود گرفته بود کودکش را در دامن محبت خویش می گرفت و وی را چاشنی زندگی می ساخت.

باری، همچنانکه مشغول بود ورشته زرینی را می بافت که همه خانواده را به هم می پیوست و تار تأثیر مساعد زندگی خویش را در پود زندگی شان می تنید و این تأثیر را بر همه یکسان ارزانی می داشت انعکاس صدای سالیان را می شنید و جز صفا و دوستی در آهنگشان بازمی یافت. صدای گام شوهرش، در میان این اصوات، محکم و متعالی و صدای گام پدرش استوار و هماهنگ بود. و عجب آنکه میس پرس، در این رشته، چون سمندی سرکش اصوات را برمی انگیزخت و خره می کشید و در زیر درخت چنار باغ سم بر زمین می کوفت! حتی مواقعی که آهنگ صدای دیگران آلوده به غم بود نحن این اصوات سخت و خشن نبود. حتی هنگامی که موهای زرین شبیه به گیسوان او، بر بالشی، چهره نزار و وارفته پسر بیچه ای خردسال را چون هاله ای در برگرفته بود و پسرک همراه با تبسمی شیرین می گفت: «پدر و مادر عزیز، من بسیار متأسفم از اینکه شما و خواهر زیبایم را ترك می كنم اما به هر حال احضار شده ام و باید بروم» و هنگامی که روح کودک در دامنش که بدان سپرده شده بود پرواز کرد همه اشکهایی که گونه مادر جوان را تر کرد اشك غم و درد و تحسر نبود. نمی گذاشت چنین باشد؛ می گفت: این اشکها نظاره گر چهره پدرم خواهند بود؛ ای پدر، ای کلماتی که سراپا مقدسید!

از این قرار صدای لرزش بال فرشته‌ای با انعکاس سایر اصوات در- آمیخت؛ همه عناصر این اصوات، خاکی وزمینی بود و نفسی آسمانی در آن نبود، و صدای بادی که آه‌کشان از فراز گور کوچکی در باغ می‌گذشت و با نوای آن درمی‌آمیخت و زمزمه خفته این اصوات، همچون نفس دریایی که در تابستان بر ماسه‌های ساحل خفته باشد به هنگامی که لوسی کوچولو به شادمانی سرگرم کار صبح بود یا در پای میز زیرپایی مادرش عروسکش را لباس می‌پوشاند و به نوای صدای دو شهر، که بازندگیش درآمیخته بود، زمزمه می‌کرد به گوش لوسی می‌رسید.

و انعکاس این اصوات به تدرت به صدای گام‌های «سیدنی کارتن» جواب می‌گفت. سالی حداکثر پنج شش بار ناخوانده می‌آمد و شبها در میانشان می‌نشست، همانگونه که يك وقتی اغلب آمده و نشسته بود. هرگز سرمست بدانجا نمی‌آمد. و در پیوند با او نجوای دیگری در انعکاس اصوات به گوش می‌رسید که قرنهای متمادی هر انعکاسی واقعی، آن را زمزمه کرده و به نجوا باز گفته بود.

هر گزیده و شنیده نشده که مردی زنی را دوست بدارد و وی را از دست دهد و سپس هنگامی که مادر شد یا او معاشرت کند و با احساسی سرزنش- آمیز تعلق خاطر خویش را همچنان حفظ نکند، ولو کودکان این زن سخت به وی علاقه‌مند باشند و به پیروی از حس غریزی عجیبی بر او دل بسوزند. رشته حساسی را که این احساس به ارتعاش درمی‌آورد در آهنگ انعکاس هیچ صدایی نمی‌توان باز یافت؛ اما چنین است، و در این مورد نیز جز این نبود. کارتن نخستین بیگانه‌ای بود که لوسی کوچولو دستهای تپش را به سویش پیش آورد، و کارتن این محل را همچنان، و پایای رشد کودک، در ماحات محبت وی حفظ کرد. پسرک خردسال، حتی در واپسین دم حیات، از او سخن داشته بود: «طفلکی کارتن! از طرف من او را ببوسید!»

اما استر ایور همچون ماشین عظیمی که تئلاکنان از میان گل و شل‌پیش

رود راه خویش را از میان امور حقوقی می‌گشود و دوست سودمند خود را، چون قایقی که به‌یدک کش بسته باشند، به‌دنبال خویش می‌کشید. سیدنی نیز مانند هر قایقی که در چنین وضعی باشد - که وضعی ناگوار است، چون بیشتر اوقات زیر آب است - زندگی سخت و لجن‌آلودی داشت. ولی عادات ساده اما نیرومند، که متأسفانه در او نیرومندتر از احساس خفت و خواری و شایستگی‌ای بود که ممکن بود او را برانگیزد، زندگی را به‌صورتی درآورده بود که می‌گذراند. و او همانگونه که هیچ شغالی از خیالش نمی‌گذرد که روزی در صدد برآید خود را تا حد موقعیت یک شیر بالا کشد دیگر حتی به این فکر هم نبود که از نقش شغال دست کشد. استرایور ثروتمند بود؛ بایوه گلگون‌گونه و چیزداری ازدواج کرده بود؛ این بیه، علاوه بر مال، صاحب سه پسر هم بود که تنها نکته درخشانی که در آنها مشهود بود موهای صافی بود که بر کت پخشان رویده بود.

آقای استرایور درحالی که روح حمایت و سرپرستی از هر یک از مسامانش به‌خارج می‌تراوید این سه کودک را همچون سه گوسفند جلو خود انداخته و به کنج دنج واقع در «سوهو» برده و به عنوان شاگرد به شوهر لوسی پیشنهاد کرده و به لحنی دوستانه گفته بود:

«سلام دارنی! این هم سه لقمه نان و پنیر، برای یک نیکهای شما و

خانم!»

رد آمیخته به ادب این احسان، یعنی این سه لقمه نان و پنیر، چهره آقای استرایور را از خشم متورم ساخته بود، اما به هر حال از این تجربه در آموزش این اطفال استفاده کرد: به آنها توصیه کرد «تا می‌توانید از غرور گدایانی مانند آن یارو، معلم، حذر کنید!» همچنین مواقعی که پای مشروب می‌نشست عادت داشت درباره حقه‌هایی که یک وقتی خانم دارنی به کار زده که او را به‌تور زند و نیز در باب اینکه او هم یک پاحریف بوده و چه حیل‌هایی به کار زده تا به دام نیفتد داد سخن دهد. برخی از وکلای عدلیه که گاهی در

این جلسات مشروبخوری و دروغپردازی شرکت می‌جستند قسمت اخیر را بروی می‌بخشیدند و می‌گفتند از بس از این چیزها گفته که حتی امر بر خود او هم مشتبه شده و کم‌کم باورش شده است - و همین امر يك خلاف یا يك لغزش را چنان تشدید می‌کند و آنرا به حدی اصلاح‌ناپذیر می‌سازد که اغلب موجب می‌شود عده‌ای بیایند و گناهکار را به نقطه خلوتی ببرند و حلق آویز کنند، و به این ترتیب شرش را از سر دیگران بکنند.

باری، اینها انعکاس اصواتی بود که لوسی گاه متفکر و پریشان و گاه شادمان و خندان، در این کنج خلوت صدانگیز بدان گوش فرا می‌داد، تادختر خردسالش شش‌ساله شد، و احتیاجی نیست گفته شود که طنین گامهای دخترش، و طنین گامهای پدر گرامیش که در عین فعالیت متین و خویشتن‌دار بود، و نیز انعکاس صدای گامهای شوهرش چقدر در نظرش عزیز و دل‌انگیز بود و چگونه ضعیف‌ترین انعکاس صدای خانه همدل و همزبانان - که با چنان اقتصاد و الایی اداره می‌شد که در عین حال که دامن وفور نعمت بود در آن از اسراف‌خبری نبود - به گوشش همچون نوای موسیقی بود. آری، در پیرامونش انعکاس اصوات شیرینی بود که همچون نوای موسیقی گوش را نوازش می‌داد؛ انعکاس صدای کلماتی که پدرش بارها بر زبان رانده و گفته بود که از وقتی که ازدواج کرده نسبت به او فداکارتر و سر سپرده‌تر از زمانی است که مجرد بود - یعنی اگر چنین چیزی امکان داشت؛ طنین صدای شوهرش که به دفعات گفته بود: مشغله و گرفتاریش هر قدر هم که باشد از میزان محبت و مساعدتش نسبت به او نمی‌کاهد و از او می‌پرسید: «راستی، عزیزم، این چه سری است! تو انگار همه ما یکی بیشتر نباشیم برای ما همه چیز هستی، مع الوصف نه هیچ وقت عجله‌ای به خرج می‌دهی و نه به نظر می‌رسد که کار و گرفتاری داری!»

اما طی تمام این دوره از زمان، طنین اصوات دیگری نیز از دوردست می‌رسید و صدای مهیشان به شیوه‌ای تهدیدآمیز در این کنج می‌پیچید؛ حوالی ششمین سال روز تولد لوسی کوچولو بود که غرش خفته این اصوات به شیوه‌ای

سهماگین در اوج آمد و خبر طوفان عظیمی را که در فرانسه درمی گرفت و دریای خروشان را که برمی آمد به گوشها رساند.

یکی از شبهای اواسط ماه ژوئیه سال ۱۷۸۹ بود که آقای لوری دیروقت از بانک به خانه آمد و دم بنجره تار در کنار لوسی و سوهرش جای گرفت. شبی گرم و آشفته بود، که همه را به یاد یکشنبه شب آشنایی انداخته بود که در همان مکان نشسته بودند و بر آخرش می نگریستند.

آقای لوری، کلاه گیس قهوه‌ای رنگش را به عتب راند و گفت: «می‌خواستم شب تو بانک بمانم. امروز به قدری گرفتار بودیم که اولها به کلی خودمان را باخته بودیم، و نمی‌دانستیم چه بکنیم. درپاریس چنان آشوبی پدها شده که همه سرمان ریخته‌اند! مشتریانمان درپاریس ظاهر آئمی‌دانند به چه ترتیب مسئولیت امورشان را به بانک محول کنند. بعضیها عملاً دچار جنون شده‌اند، و می‌خواهند به هرنحو هست‌اموالشان را به انگلستان انتقال دهند.» دارنی گفت: «این که نشانه خوبی نیست.»

«بله، دارنی عزیزم، همانطور که گفتید علامت بدی است. مردم هم عجیب بی‌اعتدال هستند! ما هم که کم‌کم کم‌کم شده‌ایم و تا واقعهای پیش نیاید از مشی و روش معمول دست نمی‌کشیم.»

دارنی گفت: «بله، ضمناً می‌بینید که آسمان چقدر گرفته است، هر آن احتمال بارش می‌رود.»

آقای لوری، که می‌کوشید خویشتن را متقاعد سازد به اینکه اندکی به بدخلتی گراییده و زبان به غرولند گشوده است سخنش را تصدیق کرد و گفت: «بله، می‌بینم. خیال دارم سر از این کار و گرفتاری امروز قدری بد-عنتی کنم. راستی، مانت کجاست؟»

دکتر که در همان لحظه وارد اتاق تار می‌شد گفت: «اینجا است.» «خوشحالم که خانه هستید، چون این همه شتاب و گرفتاری و خبرهای بدی که امروز همه روز با آن دست‌به‌گریبان بودیم بی‌جهت اوقاتم را تلخ

کرده‌اند. بیرون که نمیرید، نه؟»

دکتر گفت: «نه، اگر مایل باشید يك دست تخته باهم می‌زنیم.»
«راستش را بخواهید، خیال نمی‌کنم تمایلی داشته باشم. امشب همچنین، آماده نیستم باشما دست و پنجه نرم کنم. لوسی، بساط عصرانه هنوز دایر است؟ من که چیزی نمی‌بینم.»

«بله - البته. به‌خاطر شما هنوز جمعش نکرده‌ایم.»

«متشکرم، عزیزم. کوچولو هم که تو رختخوابه.»

«خوب هم خوابیده.»

«بسیار خوب، بسیار به‌قاعده‌ا، و دلیلی هم نمی‌بینم که در اینجا چیزی درست و بقاعده نباشد. ولی امروز همه روز به قدری دست‌پاچه‌ام کرده‌اند که احساس می‌کنم که دیگر مثل قدیمها جوان نیستم! خوب، عزیزم، چایی مرا بیاور! متشکرم. خوب، حالا بیا وجایت را در میان ما اشغال کن، تا بنشینیم و به انعکاس صداهایی که تئوری مخصوصی درباره‌شان وضع کرده‌ای گوش بدهیم.»

«تئوری که خیر... وهم و خیال.»

آقای لوری، دستش را نوازش کرد و گفت: «باشد عزیزم، وهم و خیال باشد. هرچه هست، خیلی زیادند و صدایشان هم بسیار رسا است، این‌طور نیست؟ کافی است آدم به‌دقت گوش بدهد.»

گامها، دیوانه و بی‌پروا، پیش می‌آمدند و به زندگی همه راه می‌یافتند؛ گامهایی که هر گاه به‌خون آلوده می‌گشتند پاك کردنشان دشوار بود؛ گامهایی که در همین اثنايي که این جمع قلیل در کنار پنجره به تاري گراییده‌ای در لندن گرد هم نشسته بودند، در محله دور دست «سن آنتوان» دیوانه‌وار غریو افکنده بود.

صبح آن روز محله سن آنتوان از مترسکهایی که پیش و پس می‌رفتند و برتارك امواجشان سرنیزه‌ها و تیغه‌های فولادین دره‌تو خورشید می‌درخشید

موج می‌زد. نعره‌های عظیم و سهمناکین از سینه سن آنتوان به‌هوا می‌خاست و فضا را از خود می‌انباشت و جنگلی از سلاحهای برهنه و آخته همچون شاخه‌های درختانی که در معرض تندباد زمستانی باشند در هوا در تقلا بود؛ هرانگشتی سلاح یا شبه سلاحی را که از اعماق امواج، هرچند هم ده‌رست، بالا می‌آمد باتشجعی دیوانه‌وار می‌فشرد. اما هیچ‌کس نمی‌دانست که این سلاحها را چه کسی داده و از کجا آمده و ساخت کجا بودند و چه عاملی آنها را از بالای سر جمعیت، برق زنان، به‌دست مردم می‌رساند. با این حال تفنگ بود که توزیع می‌شد، و فشنگ و باروت و گلوله و چماق چوبی و آغنی و کارد و تبر و نیزه بود که می‌رسید، و خلاصه هر سلاح دیگری که ابتکارشوریده قادر به کشف و ابداع آن بود در میان مردم توزیع می‌گردید. آنها که اسحه‌ای نیافته بودند بادستهای خونالود در تقلا بودند، آجر و سنگ دیوار منازل را از جای می‌کنند و از آن اسلحه می‌پرداختند. سن آنتوان در نتیجه بی‌مدتش و شور و حرارتی سهمگین بود؛ زندگی در نظر ساکنانش ارج و قربی نداشت، همه با شوری دیوانه‌وار آماده فداي آن بودند.

همانگونه که هر گرداب خروشان مرکزی دارد این اقیانوس خشماکین نیز در پیرامون میخانه دقارژ در جوش و خروش بود، و هر قطره انسانی که در این باتیل بود مجذوب مرکز گرداب گشته بود و می‌کوشید نزدیک به محلی باشد که دقارژ با سروروی آلوده به عرق و دود باروت در حرکت بود و دستور می‌داد و اسلحه توزیع می‌کرد و یکی را پس می‌زد و دیگری را پیش می‌کشید و سلاح یکی را می‌گرفت و به دیگری می‌داد. آری، در انبوه‌ترین نقطه و متلاطم‌ترین بخش گرداب در تلاش و تقلا بود. فریاد می‌زد:

«ژاک شماره ۳ از من فاصله نگیر. ژاک شماره ۱ و ژاک شماره ۲ می‌تونید خودتونو جدا کنید و هرچند نفری را که ممکنه بردارید و با خودتون ببرید؟ زئم کجاست؟»

مادام که همچنان آرام بود و منتها چیزی نمی‌باقت جواب داد: «بله!»

اینجا هستم!» به عوض بافتنی تبری به دست داشت، و طپانچه و کارد موحتی به کمر بسته بود.

«خوب، کجا داری میری؟»

«فعلا که باتو هستم، کمی صبر کن، همین حالا زنهارا جمع می کنم.»
دقارژ فریاد برآورد: «بیایید! هموطنان، دوستان، حاضر، پیش، به سوی باستیل.»

دریای خروشان، باغرسی که می نمود صدای مردم تمام فرانسه در این کلمه نفرت انگیز شکل بسته است، به خشم آمد و سر ریز کرد و شهر را به زیر امواج بیکران خویش گرفت و به سوی محلی که گفته بود به حرکت درآمد. صدای ناقوسهای خطر و کوسهایی که کوبیده می شد در هوا طنین افکن بود و امواج دریای انسانی، خشما گین بر ساحل جدید خویش می غرید. حمله آغاز گشت. خندقهای عمیق، پهای زوجی متحرک، دیوارهای قطور سنگی، هشت برج عظیم، توپ، تفنگ، آتش و دود. دقارژ دو ساعت تمام، همچون سربازی سهما گین از خلال آتش و دود، در میان آتش و دود، در تقلا بود؛ سرانجام موج عظیم اقیانوس وی را از سینۀ خویش بیرون داد و در کنار توپ جای داد و وظیفۀ توپچی را به وی محول ساخت.

خندقهای عمیق، پل منفرد متحرک، دیوارهای قطور سنگی، هشت برج عظیم، توپ، تفنگ، آتش و دود. یکی از پاهای فرود آورده شد! «رفقا بکوشید، دلیر باشید! ژاک شماره ۱، ژاک شماره ۲، ژاک شماره هزار، ژاک شماره دوهزار، ژاک شماره بیست و پنجهزار، به نام کلیۀ فرشتگان و شیاطین - هر کدام راکه ترجیح می دهید - بکوشید! دلیر باشید!» چنین بود دقارژ میخانه دار که همچنان پشت توپ بود، و توپش مدت ها بود داغ شده بود.

مادام دقارژ فریاد می زد: «اوی زنهار، به طرف من! چه! قلعه راکه گرفتیم ماهم میتوانیم مثل مردها آدم بکشیم!»

زنان که سلاحهایشان متنوع بود و اما آتش انتقام به یکسان در درونشان

زبانہ می کشید با فریاد تیزی که عطش انتقام از آن می تراوید دسته دسته رو به سوبش نهادند.

صدای توپ و تفنگ و آتش و دود همه جا را پر کرده بود، ولی هنوز خندق ژرف و پل منفرد و دیوارهای قطور سنگی و برجهای هشتگانه پابرجا بود. هر گاه که کسی زخمی برمی داشت و به زمین در می افتاد دریای خشمگین اندکی جابه جا می شد؛ برق سلاحها و شعله مشعلها و دود ازابه های پرازگاه همه جا را فرا گرفته بود؛ در باروهای اطراف همه، و در هر جهت و جانی، تلاش و تقلا بود، همه جا فریاد و شلیک و نعره و شجاعت بی پیرایه و صدای غرش و غریو اقیانوس زنده بود، اما هنوز خندق ژرف و پل منفرد و دیوارهای سنگی و برجهای هشتگانه همچنان یای برجا بود و دفارژ میخانه دار همچنان پشت تویی بود که در اثر چهار ساعت آتش مداوم بیش از پیش داغ شده بود.

سرا انجام یرچم سفیدی از درون قلعه سر بر آورد - مذاکره صبح آغاز شد... این چیزها از خلال امواج جمعیت دیده می شد اما در این هیاهو سخنی از آن شنیده نمی شد. بناگاه دریا برآمد و امواجش بالا گرفت و در حالی که دفارژ میخانه دار را در پیشاپیش خویش می روفت و از روی پلی که فرود آمده بود به پیش می راند سر به جانب دیوار خارجی قلعه نهاد - برجهای عظیم هشتگانه تسلیم شدند!

نیروی این دریایی که وی را به پیش می راند چنان مقاومت ناپذیر بود که حتی به زحمت می توانست نفس بکشد یا سر برگرداند، توگویی در دریای جنوب بود و با امواج عظیم آن دست به گریبان بود - همچنان پیش می رفت تا در حیاط خارجی قعه فرود آمد. در آنجا، در گوشه ای به دیوار تکیه کرد و کوشید نگاهی به پیرامون افکند. ژاک شماره ۳ در کنارش بود؛ مادام دفارژ که همچنان پیشاپیش گروهی از زنان پیش می آمد، در مسافتی، در میان امواج به چشم می خورد، کرد در دستش می درخشید؛ همه جا غوغا و شور و شادی

پروزی، هياهوى جنون آمیزی بود که گوش را لر می کرد. معذلك این همه،
جز يك لالبازی پرغوغا و وحشتناك نبود.
«زندانیها!»

«پرورندها!»

«سلولهای مخفی!»

«وسایل شکنجه!»

«زندانیها!»

از میان همه این فریادها و دهها هزار فریاد آشفته دیگری که برمی-
خاست موج جمعیتی که به درون هجوم آورنده بود - توگستی مردم نیز همانند
زمان و مکان از ابدیت برخوردار بودند - همین يك صدا را تولید:
«زندانیها!» هنگامی که نخستین امواج به پیش غلتیدند و صاحبان زندان
را از پش پای خویش رو فتند، حال آنکه تهدید می کردند چنانچه نقطه ای
را ناگفته گذارند جانشان را خواهند گرفت، دفاژ دست نیرومندش را بر
سینه یکی از زندانبانان که مردی خاکستری موی بود و مشعلی فروزان
به دست داشت قرار داد و او را از سایرین جدا کرد و در میان خود و دیوار
نگه داشت.

«برج شمالی رو نشون بده! یا الله!»

«می خواهید نشونتون میدم، ولی حالا کسی اونجا نیست.»

دفاژ گفت: «شماره ۱۰۵، برج شمالی - یعنی چه؟ زود باش!»

«می خواهید بدو نید چی هست؟»

«می خواهم بدو نم یه زندونه یا یه زندونی - یا اینکه کلک ترا باید

بکنم؟»

ژاك شماره ۳ که نزدیکتر آمده بود با صدای دورگه خود گفت:

«بکشش!»

«آقا یه مسوله.»

«نشون بده!»

«از این طرف تشریف بیارید.»

ژاک شماره ۳ که همچنان در آتش انتقام بود و مسلماً از این مذاکره‌ای که منجر به خونریزی نگردید دل‌خوشی نداشت در کنار دقارژ که پهلوی پهلوی کلیددار راه می‌رفت ماند. طی این گفت و شنود کوتاه هر سه سرها را به هم نزدیک کرده بودند. با وجود این غرش امواج خشماگین اقیانوس انسانی که قلعه را فرا گرفته بود و در حیاطها و راهروها و راه پله‌ها موج می‌زد، چنان عظیم بود که به زحمت صدای همدیگر را می‌شنیدند. در خارج قلعه نیز غریو مدھنی و وطنی عمیق این امواج بر دیوارها می‌کوفت و از خلال آن گه‌گاه، فریادهای موحدی چون رشحاتی در هوا می‌جهید و به درون می‌ریخت.

گروه سه نفری، بازو به بازو و با سرعت هرچه تمامتر، از سردابه‌هایی که هرگز نورخورشید به درونشان نتاییده بود گذشته و زشتترین میه‌چالهارا پشت سر نهادند؛ از رشته پلکانهایی که به راه غار شبیه بود فرود آمدند و از راه پله‌های آجری ناهمواری که به آبشارهای منجمد شباهت داشتند بالا رفتند. چندین بار، خاصه در ابتدای کار، امواج به سوبشان می‌شتافت و آنچه را که در سر راه بود می‌روفت و می‌گذشت، ولی هنگامی که پایین آمدند و راه پرپیچ و خم برج را در پیش گرفتند دیگر جز خودشان کسی نبود. در اینجا، در آغوش دیوارها، طاقهای قطور، صدای طوفانی که در داخل و خارج قلعه در گرفته بود به صورت خفه و فرو نشسته‌ای به گوش می‌رسید، گفنی هممه و غوغایی که از آن بریده بودند حس شنوایشان را پاک از کرانداخته بود. کلیددار در مقابل در کوتاهی توقف کرد، کلید را در جاکلیدی زنگزده‌ای که سخت مقاومت می‌نمود قرار داد، در را آهسته به جلو راند، در گشوده شد، و همچنانکه سرهایشان را خم کرده بودند و به درون می‌رفتند، گفت:

«شماره ۱۰۵، برج شمالی!»

در دیوار نزدیک سقف، پنجره کوچکی میله‌گرفته‌ای بود که قرنیزی

سنگی بر آن سایه می افکند، به قسمی که آدم اگر می خواست آسمان را ببیند می بایست تا می تواند دولا شود. بخاری کوچکی در دیوار تعبیه شده بود که جلوان را بامیله های قطور مجهز کرده بودند. کپه ای خاکستر بر کف آن به چشم می خورد. چارپایه ای و میزی و بستری پوشالی در آن بود، چهار دیوار اتاق، سیاه و دود گرفته بود، حلقه ای آهنین بر یکی از آنها جلب نظر می نمود.

دقارژ به کلیددار گفت: « مشعل را یواش رو دیوار بگردون تااه نهارو درست ببینم. » اندکی بعد افزود: « دست نگهدار! ژاک، اینجا را نگاه کن! »

ژاک شماره ۳ با صدای خشن و گرفته، و به شیوه ای آزمند، این حروف را خواند: « ا. م. »

دقارژ، در حالی که انگشت سیاه اش را، که آلوده به دود باروت بود، بر روی حروف می کشید در گوشش گفت: « الکساندرمانت. اینجا هم نوشته: يك پزشك بينوا. وحتماً این تقویم هم اون روی این سنگها کنده. اون چیه دست؟ دیلم؟ بدش به من! »

سیخ آتشی زنك توپ را هنوز به دست داشت؛ آن را به رفیقش داد و دیلم را از او گرفت و به سروقت چارپایه و میز کرم خورده آمد و با ضرباتی چند آنها را درهم شکست و خرد کرد. به لحنی خشمگین خطاب به کلیددار گفت: « مشعلو بالاتر بگیر! ژاک، توهم بادقت این خرت و پرتها را بگرد. بگیر، این هم کاردا! » کاردا را برایش انداخت « اون دشک روهم بشکاف و توی پوشالها رو خوب بگرد. اوی، مشعلو بالاتر بگیر! »

نگاه تهدید آمیزی به کلیددار افکند و از دودکش بالا رفت، قسمتهای فوقانی را به دقت معاینه کرد و اطراف را بادیلیم خوب کاوید. میله های اطراف را بادیلیم بپند کرد؛ مقداری ساروج و خاک از دیوار فرو ریخت، صورتش را بر گرداند، و توده خاک و خاکستر کف بخاری و تکانهای دودکش را که دیلم

را در آنها گردانده بود یادقت گشت وزیر و رو کرد.

« ژاکه چیزی تو چوبها و پوشالها نبود؟ »

« نه، چیزی نبود. »

« پس اونهارو وسط اتاق کپه کنیم. که اینطور! اوی، آتششون بزن! »
کلیددار توده آشفته را که بر کف سلول بود آتش زد، آتش شعله ور شد و
بالا گرفت؛ آن را به حال خود گذاشتند، و باز دولا شدند و از در طاقی شکل و
کوتاه گذشتند و به حیاط باز آمدند. همچنانکه پایین می آمدند می نمود حس
شنوایشان را باز می یافتند، آمدند و باز در آغوش متلاطم سیل خروشان جای
گرفتند.

سیل در جستجوی دفارژ می غلتید و می خروشید، سن آنتوان همه به
راه انداخته بود و می خواست که میخانه دارش حراست و نگهبانی قلعه بانی
را که از باستیل دفاع کرده و مردم را به گلوله بسته بود بر عهده گیرد، و گر نه
امکان نداشت توان او را برای مکافات به تالار شهرداری برد، چه ممکن بود
بگریزد و انتقام خون مردم که ناگهان و پس از سالها بی ارزشی قدرو ارزش
یافته بود، باز ستانده نشود.

در میان این دریای خشمگین و ستیزه جویی که می نمود این صاحب منصب
عبوس ۱۰، که درکت خاکستری و باناشانها و مدالهای سرخرنگ برجستگی
خاص داشت، دربر گرفته بود تنها يك قیافه آرام و خویشتن دار به چشم می-
خورد و آن هم قیافه زنی بود که بادمست شوهرش را به جمعیت نشان می داد:
« شوهرم، اوناها، اونجاست! دفارژ، اوناهاش! »

آرام و تأثرناپذیر در کنار صاحب منصب سالخورده و عبوس ایستاده بود،
و در همانجایی که بود ماند، و باز آرام و تأثرناپذیر در کنارش، در کوچه ها و
خیابانها راه پیمود، حال آنکه دفارژ و دیگران او را به پیش می بردند. هنگامی
هم که به مقصد رسیدند و جمعیت از پشت سر ضرباتی بر او وارد می ساخت او
همچنان آرام و تأثرناپذیر در کنارش ماند، و باز هنگامی که خشم جمعیت اوج

گرفت و رگبار ضربات شدیدتر و تندتر شد، همچنان آرام بر جای ماند، آن قدر به اونزدیک بود که هنگامی که به زمین درآمد او، که ناگهان به هیجان آمده بود، پایش را برگردنش نهاد و با کارد موحشی که مدت‌ها قبل آماده کار بود سرش را از تن جدا کرد.

اینک آن زمان فرا رسیده بود که سن آنتوان فکر موحش خویش را به مورد اجر گذارد و اشخاصی را به عوض چراغ از تیرها بیاویزد تا نشان دهد که چه می‌تواند باشد. چه‌ها می‌تواند بکند. خون سن آنتوان به جوش آمده و خون استبداد و شقاوت و سلطه زور، بر زمین و بر پله‌های «هتل دوویل» آنجا که جسد قلعه‌بان بر زمین افتاده بود، و بر تخت کفش مادام دفارژ که آن را بر تنه مقتول قشرده بود تاییحرکش نگه‌دارد ریخته بود. سن آنتوان پس از اینکه لحظه‌ای چند در پی وسیله مرگ به اطراف نگریست فریاد زد: « آن چراغ آنطرفی را پایین بیاورید! این یکی از سربازان او است که باید به نگهبانی جسدش گمارده شود! » نگهبان از تیر بالا کشیده شد و تاب خوردن آغاز کرد، و دریای موج، خروشان به راه افتاد: دریایی که قطرات آن سیاه و تهدیدآمیز بود، دریایی که به شیوه‌ای مخرب بر می‌آمد و امواجش به هم می‌خورد و درهم می‌شکست؛ دریایی که اعماقش ناپیدا و تیریش هنوز ناشناخته بود - دریایی بیرحم و سنگدل و آشفته و متلاطم، سرشار از خروش‌های انتقام و ملامت از چهره‌هایی که در کوره رنج و سیه روزی چنان به سختی گراییده بود که دیگر رحم و شفقت را به آنان اثر نبود.

اما در میان این اقیانوس چهره‌ها، آنجا که هر حالت خشن و خشم‌گینی درمتهای جلوه‌گری بود، دو گروه قیافه مشخص به چشم می‌خورد، و تعداد هر یک از این دو گروه هفت بود، و این قیافه‌ها به حدی از سایر چهره‌ها متمایز بودند که هر کس که می‌دید می‌توانست به جرأت بگوید که هیچ دریایی هرگز در میان امواج خود چنین تخته پاره‌یی فراموش ناشدنی باخود نبرده است.

1) Hotel de Ville

باری، دریا ناگهان هفت زندانی را از سینه بیرون داد و جمعیت آنها را بر روی دست گرفت. همه متوحش و متحیر و سراسیمه و مات و مبهوت بودند، گویی روز رستاخیز فرا رسیده بود و آنانکه برگردشان شادی می کردند ارواح دوزخی بودند.

هفت قیافه دیگر نیز در ارتفاعی بیشتر در حرکت بودند، اینان نیز با پلکهای فرو افتاد و چشمان نیم بسته به انتظار روز بازپسین بودند. در پیرامونشان قیافه‌های تأثرناپذیری موج می زد که حالتی از رکود احساس بر چهره‌شان مرده بود. پیدا بود مشتاقند این پلکهای فرو افتاده را بالا زنند و بالبان به سیدی گراییده شهادت دهند و بگویند: « آری، تو کردی! »

هفت زندانی را رها کردند و سرخوین‌شان را بر نیزه زدند، سپس گامهای برطنین اهالی سن آنتوان، در نیمروز ژوئیه سال ۱۷۸۹، کلیده‌ای قلعه لعنتی و برجهای هشتگانه و نامه‌ها و یادداشتهای زندانیان رنج کشیده و دلشکسته و در گذشته و اشیای نظیر آن را در کوچه‌ها و خیابانهای پاریس بدرقه نمودند. باری، خدا کند که وهم و خیال لوسی تحقق نپذیرد و این گامها به زندگیش راه نیابد! زیرا تندویی پروا و دیوانه و خطرناکند و وقتی به خون آلوده شوند دیگر - پس از این سالیان متمادی که از شکستن بشکه شراب در جلو میخانه دفارژ می گذرد - پاک کردنشان به سهولت ممکن نیست.

فصل بیست و دوم

دریا همچنان برمی آید

از سرور و شادمانی سن آنتوان نزار و تکیده روی هفته ای نمی گذشت. طی این مدت «حضرت»^۱ نان سفت و سخت خویش را با قاتق در آشوش گرفتند و اظهار برادریها و تبادل تبریکها و تهنیتها قابل اکل می ساخت؛ مادام دفارژ، حسب المعمول پشت پیشخوان نشسته بود و بر امور میخانه نظارت می کرد. این روزها دیگر گل سرخی به سر نمی زد، زیرا حتی در همین مدت کوتاه، در همین يك هفته، اعضای انجمن اخوت جاسوسان آن تدر محتاط شده بودند که به عنو و بخشش «حضرت» مستظهر نباشند. در کنار عریك از چراغهای خیابان شینی بزرگ تاب می خورد.

مادام دفارژ، دستها را بر سینه نهاده و در پرتو نور و حرارت صبحگاهی نشسته بود و میخانه و خیابان را نظاره می نمود. هم در میخانه و هم در خیابان، گروههایی چند گرد هم آمده بودند و وقت می گذراندند؛ مردمی نزار وینو بودند، اما اینک حالتی از احساس قدرت برینوایشان سایه می گسترد. در ژنده ترین شبکلهای که بر سیه روزترین سر نشسته بود مفهومی غریب

1) Saint (سن) در لغت فرانسه و انگلیسی به معنای مقدس و مقرب و حضرت است.

نهفته بود، گویی می گفت: «می دانم که برای من، صاحب این کلاه، چقدر دشوار است که زندگی را در وجود خود نگه دارد، ولی آیا میدانی که برای صاحب همین کلاه چقدر آسان است که زندگی را در وجود تو تباه سازد؟» هر بازاری لاغر و برهنه‌ای که سابقاً بیکر بود و اکنون می توانست بزند و بکوبد همیشه متادیری کارآماده و دم دست داشت. انگشت زنان بافته، حال که می توانست بشرد تشنه کینه جویی بود. سیمای سن آنتوان پاک تغییر کرده بود؛ تکامل این دگرگونی صدها سال وقت گرفته، و حوادث اخیر آن را بیش از پیش جلوه داده بود.

مادام دفارژ نشسته بود و این دگرگونی را با حالت موافقت آمیزی می نگریست، آنچنان که از رهبر زنان سن آنتوان انتظار رود. یکی از این خواهران در کنارش نشسته بود و می بافت. زنی بود کوتاه بالا و نسبتاً تپل، زن بتالی که از گرسنگی مرده بود؛ به علاوه، مادر دو طفل بود، و در مقام معاونت سر فرماندهی زنان، در همن چند روزه، به کسب عنوان شامخ «انتقام» نایل آمده بود.

باری، در کنار مادام دفارژ نشسته بود و می بافت، که ناگهان گفت: «حرف نباشد! گوش کنید! این کیه داره میاد؟» انگار از حاشیه خارجی محل تادم میخانه را باروت ریخته و ناگهان مشتعل کرده باشند، شایعه‌ای که به سرعت منتشر می شد، از هرسو به این مکان سرازیر گردید.

مادام گفت: «هموطنان، ساکت!»
دفارژ نفس نفس زنان به درون آمد، کلاه سرخش را از سر بر گرفت، و نگاهی به دور تادور میخانه افکند.

مادام دوباره گفت: «همه گوش کنید! گوش کنید ببینید چی میگه.»
دفارژ در مقابل گروهی که با دیدگان مشتاق و دهنهای باز در پشت در اجتماع کرده بودند ایستاده بود و نفس نفس می زد؛ جماعتی که در میخانه بودند

همه برپا جهیده بودند.

مادام دفارژ گفت: «بگو... چی شده؟»

«هیچی، خبرهایی از اون یکی دنیا!»

مادام به لحنی تحقیرآمیز گفت: «چی! اون یکی دنیا؟»

«همه بابا «فولون»^۱ را یاد دارید؟ - همونی که به مردم گرسنه گفت

«علف بخورید، و بعد مرد و به دك واصل شد؟»

همه یکصدا گفتند: «بله، البته که به یاد داریم!»

«خبری که گفتم مربوط به اوست. باز پیداش شده!»

باز همه یکصدا گفتند: «پیداش شده؟ یعنی هم زنده است هم مرده؟!»

«نه، نمرده! طوری از ما می‌ترسید - و البته حق هم داشت - که کاری

کرد همه خیال کنند مرده، و حتی به تشییع جنازه هم برا خودش ترتیب داد.

ولی پیدایش کردند، تو دهانت قایم شده بود، حالا آوردنش شهر. من همین

حالا دیدمش! گرفته بودنش و داشتند می‌بردنش هتل «دوویل». گفتم حق

داشته از ما بترسه. حالا بگید ببینم، حق داشته یا نداشته؟»

این تبهکار سیه روزگار، حتی اگر علم و اطلاعی از این بابت نداشت،

اکنون چنانچه حضور می‌داشت و فریاد این جماعت انبوه را می‌شنید، در

صحت این احساس تردیدی به خود راه نمی‌داد.

سکوتی عمیق از بی این فریاد آمد. دفارژ و زرش به همدیگر خیره

شدند؛ «انتقام» دولا شد، و غرش طبلی که از پشت پیشخوان برداشته بود در

هوا طنین افکند.

دفارژ به لحنی مصمم گفت: «هموطنان، آماده‌اید؟»

دشنه مادام دفارژ در چشم برهم‌زدنی بر کمرش پدیدار گردید؛ غرش

طبل در کوچه‌ها طنین افکند، گویی طبل و طبال به یاری نیرویی سحرآمیز

به خیابان احضار شدند، و «انتقام» در حالی که فریادهای مهیب از دل برمی‌کشید

1) Foulon

وبه اندازه چهل الهه انتقام دست می افشاند شتابان از دری به دری می رفت و زنان را بر می انگيخت.

مردان یاقیافه های موحش و خشمگین و خون آشام بر آستانه پنجره ها پدیدار گشتند و سلاحهایی را که داشتند به دست گرفتند و به کوچه ها ریختند. اما قیافه زنان چنان بود که پشت قویدلترین مردها را به لرزه در می آورد. کارهای محقر خانه و کودکان و پیران و بیمارانی را که برهنه و گرسنه بر زمین لخت خانه قوزه کرده بودند رها کرده بودند، با سر و موی آشفته از خانه ها بیرون می دویدند و با فریاد و جیغ و داد، خود و دیگران را تا به سرحد جنون تهییج می کردند:

«فولون پیرو گرفتن، خواهر! فولون سگو گرفتن، مادر! فولون بی همه چیز و گرفتن، دخترا»

و متعاقب آن جمع دیگری به میانشان می دویدند، برسینه خویش می کوفتند، موهای خویش را می کشیدند، و جیغ می زدند:

«فولون زنده س! فولون، که به مردم گرسنه گفت علف بخورید! فولون، همونی که وقتی آه در بساط نداشتیم به پدر پی م گفت علف بخور، همون فولون که اونوقتهایی که همین یستونا خشک بود به بچه ام گفت علف بمیک! اوه مریم مقدس! اوه خدا! بچه مرده ام، پدر چروکیده ام، گوش کنید! روی همین سنگها زانو می زنم و قسم می خورم انتقام شمارو از فولون بکشم! شوهران، برادران، جوانان، خون فولونو به ما بدید، سر فولونو به ما بدید، جسم و روح فولونو به ما بدید، فولونو تیکه پاره کنید، و زیر خاکش کنید تا علف از لاشه اش سبز شه!»

وبه این ترتیب، زنان فریاد می زدند و در پنجه خشمی دیوانه و کور دست و پا می زدند و می چرخیدند و وول می خوردند، بهم می خوردند، آن قدر که از خود بیخود می شدند، و اگر مردها نبودند زیر دست و پا از بین می رفتند.

مع الوصف، حتی لحظه‌ای از وقت تلف نشد. زیرا، همین قولون در هتل «دوویل» بود و امکان داشت هر آن آزاد شود، و اگر سن آنتوان واقعاً معتقد بود که رنج برده و توهین شنیده و ستم دیده هرگز نباید تن به این کارها بدهد! مردان و زنان مسلح باچنان شتابی از محل خارج شده و این تهمانده را باچنان نیروی مکشی به دنبال خویش کشیده بودند که ظرف يك ساعت، جز اشخاص پیر و پاتال و کودکان خردسال جنبیده‌ای در آغوش حضرت نبود. باری، سیل جمعیت به تالار بازپرسی، که این مرد زشت‌روی تبه‌کار در آن بود، ریخت و کوچه‌ها و خیابانهای اطراف را فراگرفت. مسیو و مادام دفارژ و انتقام و ژاک شماره ۳ در صف نخستین بودند و فاصله چندانی از او نداشتند.

مادام در حالی که با نوک کرد به او اشاره می‌کرد گفت: «ببینید! ببینید، مرد که تبه‌کار رو طناب پیچ کرده‌اند. چه خوب که یه دسته علف هم به پشتش بسته‌اند. ها، ها! عالی است! حالا بذار علف بخوره!» این را گفت و کرد را به زیر بازو زد و انگار در تماشاخانه باشد به شدت کف زد.

مردمی که پشت سرش بودند علت شادمانی و ابراز احساساتش را به عقبیها و عقبیها به ردیفهای عقبتر و ردیفهای عقبتر به ردیفهای بعدی توضیح دادند و متعاقب آن صدای کف زدنهای شدید در کوچه‌ها و خیابانهای مجاور طنین افکند و به همین ترتیب طی دو سه ساعتی که بازپرسی به طول انجامید و هزاران کلمه بادافشان شد بی‌حوصلگی که به چهره و حرکت مادام دفارژ راه یافته بود به سرعت به جمعیت خارج رسوخ کرد. سرعت انتقال بیشتر به این جهت بود که چند نفری که با چابکی فوق‌العاده‌ای از پنجره‌ها بالا رفته بودند، مادام دفارژ را می‌شناختند و به عنوان دستگاه تلگراف بین او و جمعیت خارج ساختمان عمل می‌کردند.

سرانجام خورشید چنان برآمد که شعاع ملایمی از هرتوش که شائبه امید یا حمایت داشت بر سر زندانی سالخورده تابد و این عنایت خارج از حد

تحمل مردم بود؛ حصار پوشالی که مانع از هجوم جمعیت بود و عجب اینکه این همه مدت پایداری کرده بود، در لحظه‌ای پامال شد و سن آنتوان زندانی را در پنجه گرفت. حقیقت امر بی‌درنگ به دورترین نقطه جمعیت اعلام شد. دفارژ از روی نرده‌ای و میزی جهیده و مرد نگونبخت را در حلقه بازو گرفته بود... مادام دفارژ از بی‌اش رشته و دستش را در زیر یکی از طنابهایی که زندانی را با آن پیچیده بودند فرو برده بود... انتقام و ژاک شماره ۳ هنوز نرسیده بودند، جمعیت هنوز چون مرغان شکاری که بر سر شکار خود فرود آیند به درون تریخته بود که غلغله و فریادش به هوا خاست و شهر را از خود انباشت. همه فریاد می‌زدند:

«بیاریش بیرون! بیاریش پای تیر چراغ!»

اورا پایین آوردند، در حالی که گاه بر زمین وزمانی به زانو در می‌افتاد، و در هر حال جمعیت اورا با شتاب به پیش می‌راند؛ گاهی بر سر پا بود و زمانی به پشت در می‌افتاد؛ او را کشان کشان می‌بردند، از گوشه و کنار بر او می‌کوفتند و صد دادست، دسته دسته علف از اطراف پیش می‌آوردند و در دهنش فرو می‌کردند. زندانی سیه بخت، بدنش از سرتا پا کوفته و پاره پاره و خونین بود و نفس نفس می‌زد و همیشه و در هر حال به التماس طلب عفو می‌کرد؛ گاه سراپا تلاش مذبحخانه بود، گاه اندک فضایی در پیرامونش به وجود می‌آمد. مردم همدیگر را عقب می‌کشیدند که او را درست ببینند؛ گاه از رمق می‌افتاد، از حال می‌رفت و همچون کنده بی‌جانی در زیر دست و پای جمعیت پیش می‌رفت. سرانجام او را به کتج خیابان و پای تیری که فانوسی بر آن تاب می‌خورد کشیدند. در اینجا مادام دفارژ، همچون گبه‌ای که باموش بازی کند، او را رها کرد - ایستاده بود و با قیافه‌ای آرام او را می‌نگریست. حال آنکه جمعیت مقدمات کار را فراهم می‌ساخت، و مرد نگونبخت به‌وی التماس می‌نمود؛ و در تمام این مدت زنها بر سرش جیغ می‌کشیدند و مردما با خشونت فریاد می‌زدند و می‌گفتند باید علف در حلقش فرو کرد و خفه‌اش کرد. يك بار او را

بالا کشیدند و طناب پاره شد. او را که فریاد می کشید در میان زمین و آسمان گرفتند، و باز بالا کشیدند و دوباره طناب پاره شد، و باز جمعیت او را، در حالی که همچنان فریاد می کشید، در هوا قاپید. عاقبت طناب رحم آورد و پاره نشد؛ لحظه ای بعد سرش را برنیزه ای کردند و مقداری علف در دهنش چپاندند و در پیرامونش به رقص و پایکوبی پرداختند.

وتازه این پایان کار روز نبود، زیرا سن آنتوان که بدینسان پای کوبیده و غریو شادی از دل بر کشیده و شور و هیجان نشان داده بود دما دمهای غروب، به شنیدن اینکه داماد مقتول که خود یکی از دشمنان خلق و هتاکین به خلق بود، تحت الحفظ و در بدرقه صد مستحفظ سوار به پاریس وارد می شود، یکپارچه هیجان شد. جمعیت بی درنگ شرح جنایاتش را بر اوراق براقی نوشت و او را در اختیار گرفت - هر چند اگر در حمایت یک لشکر هم بود او را به زور به چنگ می آورد تا «فولون» تنها نماند - و سرو دلش را برنیزه ها کرد و این سه غنایم جنگی را طی تشریفاتی در خیابانها و کوچه ها گرداند.

و تا شب فرا رسید و تاریکی بر همه جا فرو نیفتاد مردان و زنان به سراغ کودکان گرسنه و نالان خویش نرفتند. پس آنگاه صفوف طویلی در جلو نانوایی محقر تشکیل شد، مردم برای خرید نان سیاه، با صبر و حوصله، در صف به انتظار ایستادند، و ضمن اینکه بدینسان بامعده خالی و شکم گرسنه ایستاده بودند همدیگر را در آغوش می کشیدند و موفقیت حاصله را به هم تبریک می گفتند و شرح موفقیت های خویش را پیاپی و با طول و تفصیل بر می شمردند. سرانجام، این صفوف نزار به تدریج باریک شد، و از هم گسیخت، و چراغهای کم سو بر پنجره ها درخشیدن گرفت و آتشفشانها در کوچه ها فروخته شد؛ همسایگان دور این آتشفشان جمع شدند و به اشتراك به پخت و پز پرداختند و آنچه را که پخته و پرداخته بودند در کنار در خانه های خویش خوردند.

این خوراکها، بسیار رقیق و غیر مکنی بود و عاری از هر گوشت و پزیه دیگری بود، مع الوصف حس هموئی و رفاقتی که بر همه مسئولی

گشته بود به این خوراکیهای رقیق و بی‌مایه نیز راه می‌یافت و آن را قوب می‌داد و بارقه‌های شادی از چهره ساکنان محل می‌جهاند. پدران و مادران، که طی روز منتهای بیرحمی و سنگدلی را بخرج داده بودند اکنون با کودکان لاغر و نزار خویش بازی می‌کردند؛ عشاق در آغوش چنین محیطی، عشق می‌ورزیدند و امیدوار بودند.

تقریباً صبح دمیده بود که میخانه دفارژ از آخرین گروه مشتری تهی شد، آقای دفارژ درحالی که در را می‌بست یا صدای گرفته خطاب به مادام گفت: «عزیزم، بالاخره آمد!»

مادام جواب داد: «ای بله! همین!»

محل به خواب رفت؛ دفارژ و زنش به خواب رفتند؛ «انتقام» باتوهر بقال گرسنگی کشیده‌اش به خواب رفت و طبل، دمی چند آسود. صدای طبل تنها صدایی بود که خونریزی و همه‌و غوغا دگرگونی و تغییری در آن پدید نیاورده بود. انتقام می‌توانست هر لحظه او را بیدار کند و همان صدایی را از حلقومش در کشد که قبل از سقوط باستیل یا به هنگام گرفتاری «فولون» سالخورده در کشیده بود، اما صدایی که از سینه زنان و مردان محل برمی‌آمد چنین نبود.

فصل بیست و سوم

آتش زبانه می کشد

در سرتاسر دهکده، آنجا که آب حوض و فواره فرو می ریخت و مأمور نگهداری راه هر روز می رفت و قوت لایموتی از دل سنگها بیرون می کشید که به زحمت روح جاهل و جسم نحینش را زنده نگه می داشت، تغییری پدید آمده بود. زندانی که بر صخره ها قد بر می افراشت دیگر آن هیبت و عظمت سابق را نداشت. سربازانی از آن محافظت می کردند، اما تعدادشان اندک بود؛ صاحب منصبانی این سربازان را می پاییدند، ولی هیچک از آنان از عملی که سربازان تحت فرمانش ممکن بود انجام دهند کمترین علم و اطلاعی نداشت، جز اینکه می دانست این عمل احتمالاً اجرای امر نخواهد بود.

تا چشم کار می کرد پرویا بان بود، که جز دل تنگی و پریشانی حاصلی به بار نمی آورد. هر برگ سبزی، هر ساقه عنبی، هر ساقه گندمی مانند مردم بینوا لاغر و زار و نزار بود. همه چیز کمرخم کرده و افسرده و مستمدیده و خرد و در هم شکسته بود. خانه ها، پرچینها، حیوانات، مردان، زنان، کودکان و زمینی که زیر پایشان بود همه وارفته و فرسوده بود.

حضرت اشرف (که اغلب آقای بی تمام معنا بود) موهبتی خداداد و مایه غرور و افتخار ملی بود و رنگ و بوی آقا منشا نه ای به این چیزها

می‌داد، و خود نمونه مہذبہ ازیک زندگی درتجمل و اشرافی و بسیاری از این قبیل چیزها بود. همین حضرت اشرف و دیگر حضرات اشراف کار را به نحوی به این مرحلہ کشانده بودند؛ و عجب آنکہ عالم خلف کہ مسلماً بہ خاطر حضرات بہ وجود آمدہ بود باید اینچنین، و بہ این زودی، خشک و بی‌رمق گردد! تردید نبود کہ نوعی کوتہ نظری در ترتیبات ازلی رخنہ کردہ بود۔ یقیناً! بہ ہر حال، این واقعیت امر بود: و حال کہ آخرین قطرہ خون مردم زحمتکش مکیدہ شدہ و دندانہای ازار شکنجہ از بس گشتہ بود کہ حتی اہرم آن از کار افتادہ بود و اینک می‌گشت و چیزی در زیر دندان خویش نمی‌یافت، حضرات اشراف کہ کم از این پدیدہ پست و حقیر و غیر قابل اعتماد روی گردانند و قرار اختیار کردند.

اما این تغییر در این دہکدہ و دہکدہهای مجاور نظیر آن چندان محسوس نبود، زیرا طی صدہا سال گذشتہ حضرات اشراف آنها را چلانند و آخرین رمتشان را گرفته بودند و بہ ندرت، جز در مواقع شکر، با حضور خویش قرین افتخارشان می‌ساختند. و تازہ این شکار ہم گاہ شکار جانورانی بود کہ حضرت اشرف بہ منظور حفظ نسلشان منطقہ وسیعی را قرق کردہ بود. نہ، این تغییر آن قدر کہ مربوط بہ حضور قیافہهای پست و عامیانہ بود بہ عدم حضور افراد والا جاہ و خوش تر اش و آراستہ، و خطوط زیبا و مہذب و تہذیب کنندہ چہرہ حضرت اشرف ارتباط نداشت.

زیرا در این اوقات، مأمور نگہداری راہ همچنانکہ تنہا در میان گرد۔ و خاک جان می‌کند و فکرش مدام در پیرامون این نکتہ دور می‌زد کہ چیزی برای شام ندارد و اگر داشت تا می‌توانست می‌خورد، و وقتی نداشت بہ این امر بیندیشد کہ خود نیز خاک است و سرانجام بہ خاک باز می‌گردد... باری، در این اوقات ہنگامی کہ چشم از کار توان فرسای خویش بر می‌گرفت و دور نما را از نظر می‌گذراند قیافہهای زمختی را می‌دید کہ پیادہ نزدیک می‌شدند... نظیر چنین قیافہهایی سابقاً در این حول و حوش نادر بود، ہر چند اکنون امری عادی

ویش پا افتاده بود. مواقعی که نزدیک می‌شدند بی‌آنکه تعجیبی به اودست دهد درمی‌یافت که مردانی هستند آشفته موی، به قیافه وحشیان، و بلندبالا، کنشهایی به پاداشتند که حتی به چشم مأمور نگهداری راه نیز نغزاشیده بود. مردانی بودند عبوس، خشن، آفتاب سوخته، که گرد و غبار شاهراهها بر سروریشان نشسته و نم و گل ولای زمینهای باتلاقی بدنشان را آلوده و خسر و خاشاک ییشه‌های بسیار به لباسشان چسبیده بود.

حوالی ظهر یکی از روزهای ماه ژوئیه بود؛ بر اثر بارش تگرگ به پای پشته‌ای پناه برده و بر کپه‌ای سنگ نشسته بود که مردی با چنان قیافه‌ای بر او وارد شد.

مرد مزبور نگاهی به او کرد و به دهکده درون دره و آسیاب وزندان روی صخره نظر افکند. پس از این که مشخصات همه این چیزها را در ذهن خویش و باهر فکر شومی که در سر داشت ثبت کرد به لهجه‌ای که کاملاً نامفهوم بود گفت.

« اوضاع از چه قراره، ژاک؟ »

« همه چی رو برامه، »

« خوب، پس بزن قدش! »

با هم دست دادند و روی کپه سنگ نشستند.

« شام چی داری؟ »

« حالاها دیگه غیر از یه لقمه نون شامی در کار نیست. »

مرد مزبور زیر لب غرغرکنان گفت: « این روزها همه جا همینه؛

هیچ جا سفره باز ندیدم. »

سپس چپقی دود گرفته‌ای از جیب درآورد، آن را چاق کرد و بایک قطعه سنگ جخماق و «تو» روشن کرد و چند پیک محکم به آن زد تا درست گل انداخت، بعد یکهو آن را از دهن برداشت و چیزی را که در میان دوانگشت گرفته بود در آن ریخت که مشتعل شد و در کپه‌ای دود به هوا رفت.

این یار نویت مأمور نگهداری راه بود؛ با مشاهده عمل گفت: «بزن قدش! و سپس افزود: «امشب؟»

مرد مزبور درحالی که چپق را به دهن می برد گفت: «آره، امشب.»

«کجا.»

«همینجا.»

سپس او و مأمور نگهداری راه نشستند و خاموش درهمدیگر نگرستند. حال آنکه رگبار تگرگ چون سرنیزه های ریز به میانشان می دوید - تا آسمان دهکده اندک اندک صاف شد.

متعاقب آن مرد رهگذر به پا خاست و درحالی که به سوی ستیغ تپه پیش می رفت گفت: «حالا نشون بده ببینم!»

مأمور نگهداری راه، درحالی که با انگشت به نقطه مورد نظر اشاره می کرد، گفت: «ببین! از اینجا میری پایین، یگراست میری خیابون جلوی ده و از حوض و فواره رد میشی...»

مرد مسافر، همچنانکه دورتما را از نظر می گذراند، درسخنش دوید و گفت: «اینارو ولش! من تو خیابون میابون نمیرم، باحوض و فواره هم کاری ندارم - بعدش؟» «باشه! پس اونجایی که تو میخوای در حدود دوفرسخ اونورتر اون تپه ای است که پشت دهکده است.»

«بسیار حساسی. کارت کی تموم میشه؟»

«غروب.»

«میتونی قبل از اینکه بری متویدارم کنی؟ دوشبه که یه نفس راه میام. چپتو که تموم کردم، یه چرت می زنم. بیدارم می کنی؟»

«البته.»

مسافر چپش را تمام کرد و آنرا در بغلش جای داد و کفشهای چوبیش را درآورد و طاقباز برکپه سنگ خوابید و بلافاصله به خوابی عمیق فرو رفت. مأمور ریز نقش نگهداری راه که اکنون کلاه سرخی را جانشین کلاه آبی ساخته

بود به کار سخت و توانفرسای خویش مشغول بود؛ ابرهای تگرگزا موج - زنان دور می شدند و آستر سیمین خویش را می نمودند و از ته رنگ نقره نافی که بر چشم انداز خفته بود پرده برمی گرفتند. یاری، همچنانکه سخت مشغول بود می نمود که مجذوب این قیافه ای است که بر کپه سنگ به خواب رفته است. چشمانش مدام در آن سو آواره بودند، به قسمی که ابزار کار را ماشین - وار، حتی بی هوا و بدون هدف به کار می برد. چهره آفتاب سوخته و موهای سیاه و ژولیده سر و صورت، کلاه پشمی درشت باف، لباس زمخت و پتی، پوستین، پیکر نیرومند و درشت استخوانی که بر اثر سوء تغذیه تحلیل رفته و لبانی که به تلخی و باحالتی حاکی از جان گذشتگی برهم فشرده بود - آری، همه این چیزها رعب و دهشتی عظیم در دل مأمور نگهداری راه رسوخ می داد. پیدا بود راه دور و درازی را پیموده است؛ پاهایش تاول زده بود، قوزک پایش پوست رفته و خونین بود؛ کنشهای بزرگش که از علف و برگ آکنده بود پیدا بود بر فرسنگها راه کشیده شده اند، لباسش ساییده و پاره گشته بود، چنانکه تنش نیز ساییده و کوفته بود. بر رویش خم شد تا سلاحهایی را که در بغل و سایر جاهای بدنش جا داده بود ببیند، اما این کوشش بیهوده بود، زیرا مسافر به خواب رفته و بازوانش را بر روی سینه درهم افکنده و آنها را همچون لباسش برهم فشرده بود. حالت چهره و قیافه اش به نظر مأمور نگهداری راه چنان بود که یقین داشت شه های مستحکم، باقلعه و دژ و بارو و خندق و دروازه و پلهای متحرک، در برابرش مانعی نمی تواند بود؛ و هنگامی که سر برداشت و به کرانه های افق چشم دوخت در خیال حقیر خویش قیافه های نظیر همین قیافه را که مانعی متوتشان نمی ساخت دید که بر سراسر مملکت پراکنده اند و به سوی مراکز جمعیت پیش می روند.

مرد مسافر، همچنان بی اعتنا بدر گبار تگرگ و آسمانی که گاه به ضافی می گراید و نور خورشید که بر چهره اش می تافت و سایه هایی که بر سیمایش می گذشت و دانه های تگرگی که بر پیکرش فرو می ریختند و در پرتو آفتاب

چون الماس می‌درخشیدند خوابیده بود تا خورشید در کرانه مغرب فرو رفت و سرخی غروب بر دامن آسمان نشست. آنگاه مأمور نگهداری راه لوازم کارش را جمع کرد، وقتی اسباب رختن مهیا شد، وی را از خواب بیدار کرد. مسافر از خواب بیدار شد، بر آرنجی تکیه کرد و گفت: «بسیار خوب! که گفتم ده فرسخ اونور تپه، آره»

«آره، در حدود دو فرسخ.»

«در حدود دو فرسخ. بسیار خوب!»

سی‌آنگاه مأمور نگهداری راه به جانب دهکده براه افتاد؛ بادی که از پشت سر می‌وزید گرد و غبار را در پیشاپیش او می‌راند. دیری به پایید نیای حوض و فواره رسید، از میان گاوهایی که آبشان می‌دادند راه می‌گشود و می‌نمود که ضمن نجوای بادوستان، وقایع روز را در گوششان باز می‌گفت. اهالی ده، پس از اینکه شام محترشان را خوردند چون هر شب به بستر نرفتند، از خانه‌های خویش بیرون آمدند و در بیرون ماندند. مرض پیچ‌پیچ همچون بیماری واگیرداری به همه سرایت کرده بود؛ وقتی پای حوض و فواره جمع شدند مرض مسری و عجیب دیگری شایع شد، بدین معنی که همه بادیدگان مشتاق و پر از انتظار به نقطه‌ای در دوردست خیره شدند. آتای گابل مأمور ارشد محل اندک اندک احساس ناراحتی کرد، تنها بالای پشت بام خانه خود رفت و در جهتی که جماعت می‌نگریستند به دوردست نگریست و بر چهره‌های عبوس و درهم کشیده‌ای که در اطراف حوض و فواره گرد آمده بودند نظر افکند و به متولی کلیسا، که کلید کلیسا نزد او بود، پیغام فرستاد که ممکن است احتیاج باشد به اینکه بعدها زنگ خطر را به صدا درآورد.

تاریکی شدت یافت، درختانی که کاخ قدیمی را در بر گرفته و شان و شکوهش را از سایر جاها جدا ساخته بودند، در پنجه بادی که برمی‌خاست، جنبش آغاز کردند، گویی عمارت تیره و عظیم را در تاریکی تهدید می‌کردند. بر دو رشته پلکان سنگی مقابل ایوان باران به شدت فرو می‌بارید و همچون

پیام آوری تیزرو، بی آنکه ساکنان عمارت را برانگیزد بر دروازه بزرگ می کوفت. باد بی قرار، هرچندگاه یکبار، به درون تالار می تاخت و از میان دشنه ها و نیزه ها ناله کنان به سوی طبقه فوقانی می شتافت و پرده های بستری راکه آخرین «مارکی» در آن غنوده بود به اهتزاز درمی آورد. از شرق و غرب، از شمال و جنوب، از میان بیشه ها، چهارقیافه ژولیده که به سنگینی ره می سپردند سبزه ها و شاخه ها را زیر پا می نهادند، با احتیاط گام برمی داشتند و پیش می آمدند تا در حیاط کاخ به هم ملحق شوند. در اینجا، چهار شعله بناگاه در گرفت و از چهارسوی مختلف به حرکت درآمد، و باز همه جا در تاریکی فرو رفت.

اما این وضع دیری نپایید. اندکی بعد کاخ با شعله خویش به نحوی عجیب جلوه گری آغاز کرد؛ گویی ناگهان شب نما شده بود. سپس، باریکه شعله ای لرزان از پس نمای عمارت به سوی معجزها و سرباطها و پنجره ها خزید و بالا گرفت و دامنه و روشنی بیشتر یافت و چندی بر نیامد که شعله آتش از میان پنجره های بی شمار و در اطراف چهره های سنگینی که یکه خورده بودند، جستن کرد.

در اطراف کاخ، زمزمه خفته تنی چند از ساکنان به گوش رسید؛ اسبی زین شد و سواری بتاخت دور شد. صدای مهمیز و شلپ شلپ آب تاریکی را شکافت؛ سوار در محوطه نزدیک حوض و فواره عنان اسب را کشید و جلو در خانه آقای گابل توقف کرد:

«گابل، کمک! کمک! مردم کمک کنید!»

زنگ خطر بابی صبری به صدا درآمد؛ اما سوای آن، اگر بتوان آن را کمک خواند، اثری از کمک نبود. مأمور نگهداری راه و دوپست و پنجا، نفری از دوستان صمیمی بازوان را بر روی سینه درهم افکنده و در اطراف حوض و فواره ایستاده بودند و ستون آتشی راکه بر به آسمان می سود نظاره می کردند و باقیافه های درهم کشیده می گفتند: «دست کم چهل پا ارتفاع داره!» اما کسی از جای خود تکان نمی خورد.

سوار واسبکت برلبی که از کاخ آمده بودند تلخ تلخ کنان از دهکده گذشتند و چهار نعل از دامنه سنگلاخی بالا رفتند و به جانب زندانی که بر لبه پرتگاه بود شتافتند. دم در، تنی چند از صاحبمنصبان و قدری آن طرفتر گروهی از سربازان ایستاده بودند و تماشا می کردند.

و آقایون صاحبمنصبان کمک کنید! کاخ آتش گرفته؛ اگر به موقع کمک برسه شاید اشیاء قیمتی رویش نجات داد! کمک کنید! صاحبمنصبان سربازانی را که مشغول تماشای حریق بودند نگاه کردند، ولی دستوری ندادند، لبی گزیدند و شانه‌ای بالا انداختند و جواب دادند: «بذار بسوزه.»

هنگامی که سوار از تپه فرود آمد و باز از میان دهکده گذشت، دهکده کاملاً روشن بود. مأمور نگهداری راه و دوپست و نجاه نفر از دوستان خاص که فکر چراغانی را از منبع واحدی الهام گرفته بودند به خانه‌های خویش شتافته و پشت هر جام تار پنجره‌ای شمعی نهاده بودند. فقدان وسیله موجب شده بود مردم دوان دوان بروند و از آقای گابل شمع قرض کنند، و هنگامی که نامبرده در این خصوص تردید و بی میلی نشان داده بود مأمور نگهداری که زمانی در برابر قدرت آن همه مطیع بود گفته بود که بهتر است کالسکه‌های پست را به آتش کشید و اسبها را کباب کرد.

در این ضمن عمارت در شعله آتش می سوخت؛ آتش بی‌امان زبانه کشیده بود و می‌غرید و باد سوزانی که از نواحی دوزخی بر می‌خاست عمارت را در کام خویش می‌کشید و تباه می‌ساخت. مواقعی که شعله‌ها بر می‌خاستند و فرود می‌آمدند سیماهای سنگی چنان می‌نمودند که گویی درد می‌کشند و در عذابند؛ با فرو ریختن توده‌ای سنگ و چوب، سیمایی که دو چین خوردگی بر بینی داشت از نظر ناپدید گردید، لحظه‌ای بعد ققلاکنان از درون دود سر برآورد، تو گویی چهره مارکی بود که می‌سوخت و با آتش و دود در کشمکش بود.

باری، کاخ همچنان می‌سوخت؛ درختانی که نزدیک بودند و آتش

بدانها سرایت کرده بود کز خورده بودند؛ اندکی دورتر، درختانی که همین چهار نفر به آتش کشیده بودند کاخ مشتعل را با حصار نوی از دود دربر می گرفتند. سرب و آهن مذاب در پای حوض و فواره مرمرین می جوشید؛ آب به خشکی می گرایید؛ کلاهک فلزی دودکش درجکهای عمارت بر اثر حرارت، چون قطعات یخ می گداختند و قطره قطره در دهانه نامنظم چهار حفره آتش فرو می چکیدند. شکافهای عمیق در تن دیوارهای سنگی سر باز می کرد. پرندگان، وحشزده بر فراز آتش چرخ می خوردند و در این تنور عظیم سقوط می کردند؛ چهار قیافه مخوف، پاکشان پاکشان در جهت شرق و غرب و شمال و جنوب، در راههایی که در آغوش تیرگی شب بود دور می شدند و به جانب مقصد بعدی پیش می رفتند و راهنمایان مشعلی بودند که خود افروخته بودند. در این ضمن، اهالی ده که چراغانی کرده بودند زنگ خطر را در اختیار گرفتند، متصدی آن را از بین بردند و زنگ را به نشانه شادی به صدا درآوردند.

و کار تنها به اینجا خاتمه نپذیرفت: اینان که بر اثر گرسنگی و آتش و طنین صدای زنگ به سبکسری گراییده بودند و به یاد می آوردند که آقای گابل چگونه مالیات و اجاره زمین را جمع آوری می کرد - هر چند میزان مالیاتی که این اواخر وصول کرده بود بسیار اندک بود و از بابت اجاره زمین چیزی مطالبه نمی نمود - سخت بی تاب بودند بوی مذاکره کنند. لذا خانه اش را محاصره کردند و از او برای انجام پاره ای مذاکرات دعوت به عمل آوردند. آقای گابل چون چنین دیدکلون در را انداخت و برگشت و مدتی به فکر فرو رفت، نتیجه تأمل این بود که به پشت بام رفت و پشت دودکش مخفی شد. در اینجا بی مناسبت نیست بگوییم آقای گابل مردی بود کوتاه بالا، از اهالی جنوب فرانسه، و لذا آدمی انتقام جو و یک دنده. تصمیم گرفت در صورتی که در را بشکنند خود را از بام پرت کند و لااقل یکی دو نفر را با خود به دیار عدم ببرد.

یجتمیل با کاهی که در دوردست می سوخت و برای اوهم شمع و هم آتش بود، و با ضرباتی که بر در وارد می آمد و با نوای شادی ناقوس در می آمیخت شبی دراز بر او گذشت - بگذریم از فانوس شومی که بر فراز کوچه مقابل اداره اش تاب می خورد و جماعت ابراز علاقه می کرد بدانکه آقای گابل را جانشین آن سازد. شك نیست که به روز آوردن چنین شب تابستانی درازی، با اقیانوس تاری که در زیر پای آدم دهن باز کند و آدم آماده باشد - همانگونه که آقای گابل بود - به میان آن شیرجه رود سخت پردلهره است! اما عاقبت صبح مساعد دمید، شمعهای پیزی چك چك اشك ریختند و خاموش شدند، و مردم شاد و خندان متفرق گشتند و آقای گابل به سلامت از پشت بام فرود آمد. آن شب و شبهای بسیار دیگر، در صد فرسخی همین ده و در پرتو آتشیهای دیگر مأموران دیگری نیز بودند که ستاره بختشان چندان بلند نبود و در برآمدن آفتاب بر فراز کوچههای آرامی که در آن به دنیا آمده و پرورش یافته بودند تاب می خوردند، و نیز بودند روستاییان و شهریان دیگری که ستاره بختشان به بلندی ستاره اقبال مأمور نگهداری راه نبود و مأموران و نظامیان بر آنان تاختند و به عوض خود به دازشان آویختند. اما هر چه بادا باد و هر کس هم که به دار آویخته می شد، چهار قیافه موحش مذکور همچنان پیگیر و خستگی ناپذیر به جانب شرق و غرب و شمال و جنوب پیش می رفتند و شعله بود که به هوا می خاست، و هیچ محاسب و تحصیلاتی، هر قدر هم دامنه اطلاعات ریاضیش وسیع بود، نمی توانست ارتفاع چوبه های داری را که بر سر بر می آوردند تا آب بر این آتشیها پاشند و خاموششان سازند با موفقیت محاسبه کند.

فصل بیست و چهارم

به سوی صخره آهنربا

در این دریای متلاطمی که بر می‌خاست و آتشیهای موحشی که زبانه می‌کشید، و در این ایامی که زمین بر اثر هجوم دریای خشمگینی که جزری نمی‌شناخت و مدام در حال مد بود و بالاتر و بالاتر می‌آمد، به لرزه درآمده بود و ساحل‌نشینان با خوف و دهشت برآمدن 'ساح' را نظاره می‌کردند، سه سال طوفانی سپری گشته و سه سال روز دیگر از عمر لوسی کوچولو بارشته زرین به تار و پود زندگی آرام خانواده تنیده شده بود.

ای بسا شبها و روزهای بسیار که ساکنان این خانه آرام با اضطراب و دلهره‌ای که گاه قلب را از ضربان بازمی‌داشت به صدای گامهایی که شتابان پیش می‌آمدند گوش فرا دادند. زیرا همین گامهای خیالی بناگاه در نظرشان واقعیت یافته و طنین گامهای مردم خشمگین و برآشفته‌ای را یافته بود که زیرلای سرخ و بااعلام اینکه کشور در خطر است تحت تأثیر جاذبه مخوفی که از مدتها پیش تجلی کرده بود به مشتی درنده تبدیل گشته بودند.

حضرات اشراف که مردم قدر مرتبتشان را نمی‌شناختند با این پدیده قطع رابطه کردند، زیرا می‌دیدند که مملکت وجودشان را به حدی زائد تشخیص می‌دهد که خطر این هست که هم خود و هم زندگیشان را به دور

افکند. همچون روستایی افسانه‌ای که با صرف زحمت بسیار جان در کالبد شیطان دمید و از دیدنش چنان وحشت کرد که نتوانست سؤالی از او کند و فرار را برقرار ترجیح داد، حضرات اشراف نیز پس از اینکه سالیان دراز و با صرف زحمات بسیار دعای ربانی را وارونه خواندند و با به کار زدن سحرها و افسونهای مؤثر دیگر ابلیس اعظم را احضار کردند از فرط وحشت نتوانستند لحظه‌ای در او بنگرند و پاشنه مبارک را ورکشیدند و فرار اختیار فرمودند. دیگر از چلچراغ موسوم به «چشم گاوی» دربار اثری نبود، و گرنه اکنون آماج طوفانی از گلوله بود (ضمناً این چشم دیده تیک بینی نبود، زیرا از مدت‌ها پیش عناصری از غرور لوسیفر^۱ و تجمل پرستی «سارداناپالوس»^۲ و نایبانی موش‌کوز در آن راه یافته بود)، اما به هر حال، اکنون از حامی‌کننده شده و رفته و گذشته بود. دربار نیز، از محافل داخلی گرفته تا حاشیه خارجی حلقه دیسایس و رشاء و ارتشاء و اقدامات زیرجلی و پنهانیش، یکسره نیست و نابود گشته بود. بساط سلطنت برچیده شده مطابق آخرین اخبار واصله شاه در کاخ خویش زندانی بود.

اوت سال ۱۷۹۲ ف^۱ رسیده بود و حضرات اشراف در اکناف و اطراف جهان پراکنده بودند. طبعاً متاد فرماندهی و مرکز تجمع حضرات در لندن، بانک تلسن و شرکا بود. معروف است که ارواح بیشتر جاهایی را پاتوق خویش قرار می‌دهند که اجسادشان بیشتر به آنجا رفت و آمد کرده باشد؛ حضرات اشراف نیز که اکنون پولی در بساط نداشتند محلی را پاتوق خود کرده بودند که سابقاً قرارگاه پولشان بود. به علاوه، اینجا محلی بود که اخبار موتقی با سرعت بیشتری واصل می‌شد، مضافاً به اینکه تلسن مؤسسه

(۱) Lucifer ستاره بامداد. شیطان. اهریمن.

(۲) Sardanapalus سارداناپالوس یا آشور-ب-بپال پادشاه آشور که مشهور است وقتی شنید مادها کاخی را در محاصره گرفته‌اند با معشوقش خود را سوزانند.

دست و دلباز و بلند نظری بود و با مشتریان قدیمی که مقام و موقعیت خویش را از دست داده بودند با منتیهای سخاوتمندانه رفتار می نمود. از این گذشته، تلسن محلی بود که برادران محتاج می توانستند سراغ حضراتی را بگیرند که وقوع طوفان و احتمال ضبط و توقیف اموال را پیش بینی کرده و از سر احتیاط نقدینه های خویش را به بانک سپرده بودند. به این قسمت این نکته را باید افزود که هر تازه واردی که از فرانسه می رسید خود بخود و مانند يك امرعادی خویشتن را به تلسن معرفی می نمود و اخبار مربوطه را گزارش می کرد. لذا در این ایام، به دلایل و جهاتی از این قبیل، بانک تلسن از نظر مبادله اخبار مربوط به فرانسه يك نوع صرافی عمده به شمار می آمد و این امر در نظر عامه آن قدر بدیهی بود و مراجعۀ مردم به منظور کسب خبر به حدی بود که بانک اغلب برای اطلاع عامه آخرین اخبار را در یکی دو سطر خلاصه می کرد و به پنجره بانک الصاق می نمود.

بعد از ظهر گرم و خفۀ ای بود؛ آقای لوری پشت میز نشسته و چارلز دارنی ایستاده و به میز تکیه کرده بود و به لحنی فرو افتاده یا او گفتگو می کرد. این بستویی که يك وقتی از سایر قسمتهای مؤسسه مجزا شده و مخصوص ملاقاتهای اداری بود اینک مرکز مبادله اخبار بود و همیشه از جمعیت موج می زد. نیم ساعتی به آخر وقت اداری مانده بود.

چارلز دارنی به لحنی تردید آمیز گفت: «ولی هر چند خیلی با نشاط و سر حال هستید، معهذا فکر می کنم...»

آقای لوری در تکمیل سخنش گفت: «می فهمم، که خیلی پیر شده ام؟»
 «... فکر می کنم با این هوا، این راه دور، و این وسایل مسافرتی که اصلاً نمی شود به آن اعتماد کرد، و هرج و مرجی که در کشور حکم فرماست و خود شهر با آن وضع، حتی برای شما هم خالی از خطر نباشد.»

آقای لوری به لحنی شاد و اعتماد آمیز گفت: «چارلز عزیز، در واقع اینهایی که گفتید تعدادی از علل مسافرتم بود، نه موجبات انصراف از آن.

برای من هیچ خطری دربر ندارد: آن قدر از من بهتر هست که کسی با من پیرمرد هشتاد ساله کاری نداشته باشد. اما اینکه گفتید شهر آشوب و هرج و مرج است - خوب، نکته همینجاست. اگر هرج و مرج نبود دیگر موردی نداشت که کارمندی را به شعبه آنجا فرستند که به چم و خم کار و سوراخ و سنبه های شهر وارد باشد و مورد اعتماد بانک هم باشد. وبعد راجع به وسایل سفر و طول مدت، و هوای سرد - اگر پس از این همه سال من حاضر نیانم و نخواهم که به خاطر تلسن تن به این قبیل ناراحتیهای جزئی بدهم پس چه کسی باید بدهد؟»

چارلز دارنی، با قدری بی تابی و مانند کسی که بلند بلند فکر کند گفت: «کاش می شد من می رفتم.»

آقای لوری تعجب کتان گفت: «صحیح! مشاور خوبی هستید، که هم به نفس عمل ایراد دارید و هم انجام آن را توصیه می کنید! که می فرمایید کانس خودتان می رفتید؟ آن هم شما، که فرانسوی الاصل هم هستید؟ راستی که مشاور خوبی هستید!»

«دوست عزیز، در واقع چون فرانسوی الاصل هستم این طور فکر می کنم - هرچند نمی خواستم فکرم را بر زبان بیاورم. آدم وقتی نسبت به این مردم احساس همدردی کرده و به خاطر آنها از چیزهایی دست کشیده... با همان لحن و شیوه تفکر آمیز سخن می گفت: «ناچار با خود فکر می کنده ممکن است به حرفش گوش بدهند، و بتواند آنها را قانع کند و مانع از بعضی زیاده رویها شود. همین دیشب که شما رفتید با لوسی صحبت می کردم...»

آقای لوری گفت: «که با لوسی صحبت می کردید. بله! من جداً تعجب می کنم چطور با این لحن از لوسی صحبت می کنید! که آرزو می کنید در این وقت، و با این اوضاع و احوال به فرانسه بروید!»

چارلز دارنی لبخند زنان گفت: «حالا که نرفته ام. ظاهراً که رفتن شما بیشتر مقرون به صرفه است.»

آقای لوری گفت: « درست است ، چون من در جریان کار هستم. حقیقت این است که ... » نظری به ریاست بانک که در مسافتی نشسته بود افکند و با صدای فرو افتاده افزود: « شما حتی تصورش را هم نمی‌توانید بکنید که وضع معاملات ما با چه اشکالاتی روبه‌رو شده و چه خطراتی دفاتر و اسناد ما را در فرانسه تهدید می‌کند. خدا می‌داند که اگر بعضی از دفاتر و اسنادمان به دست مردم بیفتند یا از بین بروند برای بعضیها چه عواقب وخیمی به بار خواهد آمد - و هر لحظه ممکن است چنین اتفاقی بیفتد. چون می‌دانید ، هیچ‌کس نمی‌تواند به جرئت بگوید که امروز پاریس را به آتش نمی‌کشند یا فردا آن را غارت نمی‌کنند! و با این احوال ، لازم است کسی فوراً برود و این اسناد را به نحو مناسبی و بر حسب اهمیتشان سرند کند و در جایی چالشان کند، یا از منطقه خطر دورشان کند. و این کار از کسی جز من ساخته نیست، و باید بدون فوت وقت اقدام کرد. و آیا رواست که وقتی تنسن این را می‌داند و این تکلیف را به من می‌کند - آن هم نلستی که شصت سال نانش را خورده‌ام - من فقط به این علت که قدری خشکی مفاصل پیدا کرده‌ام از انجام این وظیفه سر باز زنم ؟ و انگهی من در مقابل پیرمردهایی که اینجا هستند حکم یک بچه را دارم !»

«آقای لوری ، من جداً این روحیه و سر و دل زندگی شما را تحسین

م. اعتبار دارید !» لطف دارید !» مجدداً نگاهی به ریاست بانک

افکند و افزود: «ضمناً چارلز عزیز ، این را هم عرض کنم که در حال حاضر خارج کردن هر چیزی از پاریس ، حالا این چیز هر چه باشد ، تقریباً امر غیر-ممکنی است. همین امروز اسناد و مدارک گنجینه‌هایی را برایمان آوردند (البته این را محرمانه عرض می‌کنم، چون گفتن این چیزها ، حتی به شما ، درست نیست) - آن هم به وسیله اشخاصی که فکرشان را هم نمی‌کنید، و تازه با چه مخاطراتی: هر يك از آنها تا از دروازه عبور کند زندگیش به سر

مویی بند بوده . قدیمها بسته های امانات ، مثل داخله کشور، می آمد و می رفت و کسی کاری نداشت ، اما حالا دیگر جلو همه چیز را گرفته اند .»
«حالا واقعاً امشب تشریف می برید؟»

«بله ، حتماً هم می روم ، چون موضوع بقدری فوریت پیدا کرده که دیگر جای درنگ نیست.»

«کسی را هم با خودتان نمی برید؟»

«اشخاص متعددی را پیشنهاد کرده اند، ولی من به هیچکدامشان احتیاجی ندارم. درنظر دارم «جری» را ببرم. جری ، مدت ها است شبیه شبها محافظ شخصی من است، و به او عادت کرده ام . به علاوه ، کسی ظنی به او نمی برد، همه خیال می کنند يك « بولد آگه » انگلیسی است که فکر و نقشه ای در سر ندارد، جز اینکه به هر کس که به صاحبش چپ نگاه کند ببرد.»
« من جداً این روحیه و سر و دل زندگی شما را تحسین می کنم.»

« بله، که اینطور! اما به هر حال وقتی این مأموریت ناچیز را به انجام رساندم شاید پیشنهاد تلسن را قبول کنم و بازنشسته بشوم و روزهای آخر عمر را استراحت کنم. آن وقت دیگر وقت کافی برای فکر درباره پیری هست.»
این مذاکره در جلو میز آقای لوری صورت می گرفت، حال آنکه در همان ضمن حضرات اشراف دریکی دومتري آن اجتماع کرده بودند و درباره انتقامی که به همین زودیه ها از ارازل و اوباش باز می ستاندند داد سخن می -

دادند. حضرات اشراف تبعیدی و مردم کهنه پرست انگلیس از بعضی وحشتزده به لحنی سخن می داشتند که گویی این نخستین کشته ای بود که کسی بذری برایش نیشانده بود و انگار عملی به جهت وقوع آن انجام نگرفته یا از انجام عملی فرو گذار شده بود و گویی کسانی که شاهد و ناظر وضع زندگی میلیونها مردم بینوای فرانسه و امکانات و منابعی بودند که چنانچه درست مورد استفاده قرار می گرفتند شاید موجبات رفاه و بهروزی مردم را

فراهم می‌ساختند پیش‌آمدن این وضع را از مدت‌ها پیش ندیده و مشهودات خود را در قالب کلمات و عبارات ساده بیان نکرده بودند. مشکل بود آدم سالم و واقع بینی این فرمایشات و اقدامات و تلاشهای مذبحخانه‌ای را که حضرات در زمینه اعاده وضع سابق - که نفرت زمین و آسمان را برانگیخته بود - می‌کردند ببیند و بشنود و زبان به نکوهش نگشاید. همین هراء دراییهایی که مغز رامنگ می‌کرد و مدام در گوش طنین می‌افکند؛ به علاوه ناراحتیهای فکری دیگر، موجب ناراحتی و بیقراری چارلز دارنی بود.

در میان این جمع آقای استرایور، وکیل عدلیه، هم به چشم می‌خورد که کمافی‌السابق در حال پیشرفت بود و به همین جهت درباره موضوعی که مورد بحث بود سخت جوش می‌زد؛ طرحها و راه چاره‌هایی را به حضرت پیشنهاد می‌کرد که به موجب آن صفحه گیتی را از لوث وجود عوام الناس پاک می‌کرد و جامعه را بدون آنها اداره می‌کرد و هدفهای مشابه دیگری را تعقیب می‌نمود، بدین معنی که پیشنهاد می‌کرد روی دم هر چه عتاب است نمک بریزند و آنها را بتورزنده و نسلشان را از بین برانند. دارنی به خصوص از حرفهایی که او می‌زد ناراحت بود، و با دو احساس متضاد دست بگریبان بود؛ از طرفی می‌خواست هر چه زود تر برود که سخنانش را نشنود، و از طرفی می‌خواست بماند و چیزی بگوید. و در این ضمن واقعه‌ای که در شرف تکوین بود اندک اندک شکل می‌یست.

ریاست مؤسسه به کناره‌یز آقای لوری آمد و پاکت چرکین و در بسته‌ای را جلوش گذاشت و پرسید آیا بالاخره نشانی از گیرنده به دست نیامده؟ نامه را در محلی گذاشته بود که خیلی به دارنی نزدیک بود، به قسمی که بایک نظر توانست عنوانش را بخواند، علی‌الخصوص که نام و عنوان اصلی خود او بود. عنوان و نشان گیرنده که به انگلیسی ترجمه شده بود به این شرح بود:

«خیلی لوری - جناب آقای سنه رمونه، مارکی سابق فرانسه. به مروت بانک تلسن و شرکا. لندن، انگلستان.»

صبح روز عروسی، دکترمانت به اصرار از چارلز دارینی خواسته بود که راز تعویض نامش باید همچنان سر به مهر بماند، مگر آنکه او، یعنی دکترمانت، بخواهد قرار فیما بین را فسخ کند، لذا جزا و کسی نمی دانست که این اسم او است، حتی زنش کمترین ظنی به این موضوع نمی برد - چه رسد به آقای لوری. آقای لوری در پاسخ رئیس اظهار داشت: «خیر، فکرمی کنم آن رابه همه کسانی که اینجا هستند ارجاع کرده ام، کسی نمی داند که این آنا کیجاست.» چون آخرهای وقت اداری بود جنب و جوشی در اتاق در گرفته بود و حضرات صحبت زنان از جنوی میز آقای لوری می گذشتند؛ اونیز باقیافه ای پرش آموزدستش را دراز کرده و پاکت را پیش آورده بود و به حضراتی که می گذشتند نشان می داد و حضرات نیز باقیافه ای که گویی گیرنده، پناهنده توطئه گ را می نگرند آن نگاه می کردند و به فرانسه و انگلیسی چیزهایی در مذمت این آقای مارکی که معلوم نبود کیجاست بر زبان می راندند. یکی گفت: «گسان می کنم برادرزاده همان مارکی محترم و متمدنی است که به قتل رسید... به هر حال، جانشین فاسدی است، و خوشحالم از اینکه افتخار آشنایی با او را ندارم.» دیگری گفت: «آدم بزدلی بود، چند سال قبل فرار کرد.» حال آنکه همین حضرت خود بایک ارا به ازباریس قاچاق شده چیزی نمانده بود در میان گاه ارا به خفه شود. سومی در حالی که از پشت شیشه عینک عنوان روی به کت را از نظر می گذراند گفت: «نه، وقتی مغزش با فکر جدید مسموم شد با مارکی مرحوم به هم زد و از املاکی که به او به ارث رسیده بود دست کشید و آنها را در اختیار مرده بی سرو پا گذاشت - که به هر حال، امیدوارم، او را چنانکه باید پاداش خواهند داد.» استرایور جنجالی فریاد برآورد: «چطور؟ واقعاً همچو کاری کرد؟ یک همچو آدمی است؟ اجازه بدییم ببینیم اسم نامبارکن چیست... مرده شورت

بیرد، مرد! »

دارنی دیگر نتوانست خود را نگه دارد، دستی به شانه آقای است ایور

زد و گفت: « من این شخص را می‌شناسم. »

« راستی؟ بسیار مایه تأسف است. »

« چرا؟ »

« آقای دارنی، می‌فرمایید چرا؟ مگر نشنیدید چه کرده؟ با این حال چه

جای سؤال است؟ »

« ولی من می‌خواهم بدانم چرا؟ »

« بنده هم باز عرض می‌کنم بسیار مایه تأسف است. و خیلی متأسفم که

می‌بینم یک همچو سؤال عجیبی را از من می‌فرمایید. صحبت بر سر بلایی

است که به پیروی از یک آیین شیطانی و کفرآمیز، که نظیرش تاکنون دیده

نشده، از ملک و مال خود دست کشیده و آن را به یک مشت تفاله اجتماع که

کارشان آدمکشی است بخشیده، و حالا سرکار سؤال می‌کنید که چرا باید

متأسف باشم از اینکه می‌بینم یک نفر مثل شما که مربی طبقه جوان هستند

با او آشناست؟ بسیار خوب، حالا جواب عرض می‌کنم: من به این جهت

متأسفم که «مقدم این شخص فاسد است - و فسادش سری است - بلکه، به این

علت. »

دارنی با توجه به مطالبی که بین او و دکت گذشته بود با اشکال زیاد

خود را نگه داشت، و به این جواب اکتفا کرد: « آخر شاید شما این آقا را نمی-

فهمید. »

آقای استر ایور بادی در غیغب انداخت و گفت: « ولی آقای دارنی،

می‌فهمم که شما را چگونه در تنگنا بیندازم؛ و همین کار را هم خواهم کرد. اگر

آقا این است، که اثبته من او را نمی‌فهمم. سرکاری می‌توانید ضمن ابلاغ مراتب

احترام بنده از زمین قرار به ایشان بفرمایید؛ و همچنین می‌توانید از طرف بنده

به ایشان بفرمایید که حالا که مال و ملکش را به این توده آدمکش بخشیده

تعجب می‌کنم چطور شده در رأسشان قرار ندارد. « در اینجا آقای استرایور نظری به دور تا دور خود افکند، و در حالی که رنگ انگشتش را می‌شکست، افزود: « بله، آقایان، بنده به روحیات مردم واردم و عرض می‌کنم که شما هیچوقت نمی‌توانید ببینید که آدمی مثل این بابا جرئت کند و خود را در کنف حمایت چنین دست پرورده‌هایی قرار دهد. خیر، آقایان، يك همچو آدمی از همان اوایل شلوغی پاشنه را ورمی‌کشد و می‌زند به چاک. »

و برای آخرین بار رنگ دستش را شکست و در میان تأیید و تصدیق حضار راه «قلیت استریت» را درپیش گرفت. جلو میز خلوت شد، همه رفتند جز آقای لوری و دارنی.

آقای لوری گفت: « پس ممکن است لطفاً این نامه را به ایشان برسانید؟ »

« البته. »

« ممکن است به ایشان بفرمایید که به گمان ما نامه رایبه این امید که ما بگیرنده آن آشنا هستیم و به نشانی او ارسال می‌داریم به اینجا فرستاده‌اند، و مدتی است اینجا است؟ »

« بله، همین کار را می‌کنم. شما از همین جا حرکت می‌کنید؟ »

« بله، از همین جا - ساعت هشت. »

« من برای بدرفه‌تان برمی‌گردم. »

این را گفت و در حالی که از دست خود و استرایور و بیشتر اشخاصی که در آنجا اجتماع کرده بودند ناراحت بود شتابان به سوی خلوت و آرامش «تمپل» به راه افتاد. نامه را گشود و خواند. مضمون آن چنین بود:

از زندان «آبی ۱»، پاریس

بیست و یکم ژوئن ۱۷۹۲

جناب مارکی سابق

پس از مدت مدیدی که جانم در معرض تهدید اهالی ده بود باخفت و

1) Abbye

خواری دستگیر شدم و پای پیاده به پاریس اعزام گردیدم. ضمن راه رنج و مشقتی عظیم متحمل شدم، و تازه جریان به عمین جا ختم نشد؛ خانه‌ام را خراب و باخاک یکسان کردند.

جناب مارکی سابق، جرمی که به سبب آن زندانی شدم و به سبب آن به پای میز محاکمه دعوت خواهم شد - و اگر مساعدت کریمانه جناب عالی نباشد زنده گی را تباه خواهد ساخت - آنطور که می‌گویند جنابت علیه حاکمیت مردم است و اینکه من علیه این حاکمیت و به نفع يك مهاجر اقدام کرده‌ام؛ و هر دلیل و شاعدی می‌آورم و می‌گویم که نه تنها علیه مردم اقدامی نکرده بلکه حسب الامر جناب عالی به سود آنها نیز قدم برداشته‌ام سودمند واقع نمی‌شود؛ و هر چه می‌گویم و شاهد و مدرک ارائه می‌دهم که مدت‌ها قبل از ضبط و توقیف اموال مهاجرین من باج و خراجی را که مردم قادر به پرداخت آن نبوده‌اند بخشیده و اجاره بهایی دریافت نکرده و برای وصول آن منوسل به هیچگونه اقدام قانونی نشده‌ام مقرر نیست. تنها جوابی که به من می‌دهند این است که من برای يك مهاجر کار کرده‌ام و می‌گویند این مهاجر کجا است؟

آه! این مهاجر کجاست؟ در خواب هم فریاد می‌زنم: کجا است؟ از خداوند به التماس طلب می‌کنم عنایت کند که این شخص بیاید و مرا از این مخمصه نجات دهد. اما جوابی نمی‌شنوم. حضرت مارکی سابق، از این سوی دریا و بامنتهای درماندگی استغاثه می‌کنم، به این امید که استغاثه‌ام از طریق بانک نلسن که در پاریس است و رسمی دارد به گوش سرکار برسد!

جناب مارکی سابق، محض رضای خدا، محض عدالت، محض جوانمردی و به خاطر اسم و رسم خانواده مساعدت فرمایید و مرا آزاد سازید. گناه من این است که نسبت به شما صداقت داشته و وفادار بوده‌ام، شما هم محض رضای خدا از مساعدت دریغ نفرمایید!

جناب مارکی سابق، مراتب سرسپردگی و اخلاص خود را از این زندان

مخوف که در آن لحظه به لحظه به نابودی نزدیک می‌شوم، به حضورتان تقدیم می‌دارم.

خدمتگزار مصیبت‌زده شما

گابیل

ناراحتی مبهمی که ذهن و فکرش را به خود مشغول داشته بود با وصول این نامه شکل گرفت و تشدید شد. خطری که بر جان این خدمتکار سالخورده و صدیق، که تنها گناهش وفاداری به او و خانواده‌اش بود سایه می‌افکند به نحوی چنان سرزنش‌آمیز در او خیره گشته بود که همچنانکه در «تمیل» پیش و پس می‌رفت و در باب نحوه عملی که می‌باید انجام دهد تأمل می‌نمود از فراطشرب سر به زیر می‌افکند و به چهره عابری نمی‌نگریست. بخوبی می‌دانست که در بحبوحه نفرت از عمل زشتی که از سایر اعمال زشت خانواده پیشی گرفته و بدنامی خاندان را به اوج خویش رسانده و نیز در اثر سوء ظن تنفرآمیزی که به عمویش و بزراری و دزدگی که نسبت به نظام فرتوت داشته - نظامی که بنا بود از آن حمایت کند - به شیوه ناقص و نامناسبی عمل کرده است و باز به‌خوبی می‌دانست که در ابراز عشق و علاقه به لوسی، و چشم‌پوشی از موقعیت اجتماعی خود، هر چند در نظر خود او مسأله نوویی - سابقه‌ای نبود، شتاب بخرج داده و جانب قضایا را درست نسنجیده است. می‌دانست که حق این بود طبق یک نقشه درست و منظم عمل می‌کرد و جزئیات امر را در نظر می‌گرفت و بر اجرای کار نظارت می‌نمود. آری، این چیزهایی بود که خواسته بود به انجام رسد و هرگز به انجام نرسیده بود.

سعادت‌ی که از وطنی که خود برگزیده بود بهره برمی‌گرفت، لزوم اینکه مدام در کار و فعالیت باشد، تغییرات و ناراحتیهایی که با چنان سه‌عتی درمی‌رسیدند که حوادث این هفته نقشه‌های هفته پیش را پاک برهم می‌زد و حوادث هفته بعد روح تازه‌ای در کالبد همان نقشه‌ها می‌دمید - باری، به خوبی می‌دانست بی‌آنکه چندان مقاومتی کرده باشد تسلیم شرایط و اوضاع

گشته بود. اینکه خود مدتها مترصد فرارسیدن زمان عمل بوده، اینکه مد مدتها مبارزه و مجاهده کرده به دند تا سرانجام زمان مهردنظر فرارسیده بود و طبقه اشراف از شاه اهها و کوره راهها درمی رفتند و اموالشان در شرف ضبط و توقیف و انهدام بود و حتی نامشان از صفحه گیتی محو می شد... باری، این مسائل نیز همانگونه که بر مسئولان فعلی کشور، که شاید اده را نیز قابل تعقیب می دانستند، معلوم بود بر او نیز آشکار بود.

اما اویه هر حال نه به کسی ستم کرده و نه کسی را به محبس افکنده بود و سهل است که حقوق مالکانه را به زور مطالبه و وصول نکرده بلکه به میل و رضای خود از آن گذشته و به کشوری پناه برده بود که در آن از امتیازات خاصی برخوردار نبود؛ کار کوچکی دست و پا کرده بود و از طریق کار و کوشش امرار معاش می نمود. آقای گابل، طبق دستورات کتبی که از او دریافت می داشته املاک ویران را اداره کرده بود؛ دستور داشت رعایت احوال مردم را بکند و چیزهای قلیلی را که موجود بوده به آنها بدهد و سوخت زمستانی را که مشتی سودجو درازاء غارت دسترنج تابسنانی به زارعین می دادند به رایگان در اختیارشان قرار دهد - و تردید نبود که گابل در دفاع از خویش به این موارد استناد می کرد.

ین ملاحظات کته ترازو را به نفع تصمیمی که اندک اندک شکل می گرفت سنگین کرد: به یاریس خواهد رفت.

آری، همچون همان دریانوردی که در داستانها بازمی گویند، آب و باد دست به دست هم داده و او را به قلمرو نفوذ صخره آهنربا رانده بود و اکنون این صخره او را به سوی خویش می کشید و او جز رفتن چاره ای نداشت. هر چیزی که در پیش دیده باطنش سر بر می داشت محرکی بود که او را تندتر و باشتاب و پیگیری بیشتر بجنبان این مرکز جاذبه مخوف سوق می داد. ناراحتی ای که ذهنش را به خود مشغول داشته بود این بود که می دید که در کشو، زاد - بومی مصیبت زده اش هدنیهای نامناسبی را با وسایل نامناسب تعقیب می کنند

و احساس می‌کند که او که بصیرت بیشتری دارد در محل نیست تا از خوئی‌ری
 جلوگیری کند و به ترویج و بسط رحم و مروت مساعدت نماید. در پنجه این
 ناراحتی نیمه فخورده، که گاه زبان به ملامت می‌گشود، ناچار خود را با
 این پدرمرد شجاعی که حس و وظیفه شناسی در آن همه قوی بود مقایسه می-
 نمود و از پی این قیاس که به حالش سخت زیانبخش بود پوزخندهای دردآور
 حضرات اشراف و کنایه‌ها و نیشهای خشن و تلخ استراییوربه خاطرش هجوم
 می‌آورد و از پی آن، محتوی نامه گابل در ذهنش جان می‌گرفت؛ آری، این
 توسلی بود که يك زندانی بیگناه، يك زندانی در معرض خصم مرگ، به شرف
 و دوستی و حسن شهرت وی بسته بود.

تصمیم خود را گرفت. باید به پاریس برود.

به هر تقدیر، صخره آهنریا او را به سوی خویش می‌کشید و اونا گزیر
 بود بادبان برافرازد و آن قدر بیش رود تا با آن تصادم کند. اما اوصاف‌های
 نمی‌شناخت و خطری در پیش روی نمی‌دید. قصد و نیتی که بر مبنای آن عمل
 کرده و کارهایی را که، هر چند هم ناقص انجام داده بود، او را متقاعد می‌ساخت
 به اینکه با خود بیندیشد که چنانچه به فرانسه باز گردد مقدمش ۱۱ باحث‌شناسی
 پذیره خواهند گشت. سپس دورنمای اعمال مفیدی که با بازگشت به کشور انجام
 می‌داد و این دورنما همیشه سراب بسیاری از افکار نیکخواه است - در پیش
 رویش سر بر می‌داشت و حتی در عالم خیال می‌دید که وجودش تأثیر مساعدی در
 اوضاع کرده و انقلابی را که دیوانه‌وار پیش می‌رفت در مسیر درست و مناسبی
 افکنده است.

حال که بدین‌سان تصمیم گرفته بود و پیش و پس می‌رفت با خود اندیشید
 ده لوسی و پدرش نباید ناموقی که زفته است از این تصمیم با خبر گردند.
 لوسی را باید از رنج جدایی برکنار داشت و پدرش را هم که همیشه اکراه داشت
 از اینکه افکارش را متوجه صحنه رنج و بدبختی دیرین خویش سازد نباید
 در خوف و رجا نگه داشت بلکه باید هنگامی از این اقدام مستحضر شود که

عمل انجام یافته باشد. در این باب که چه مقدار از تنصص عملی را که انجام داده بود باید به وضع دکتراستناد می داد زیاد تأمل نکرد، زیرا از نگرانی و اضطراب او آگاه بود و می دانست که به هیچ وجه مایل نیست جریان افکارش با اوضاع دیرین فرانسه پیوند یابد. اما به هر حال، این مسأله هم در چگونگی مشی و روشی که اتخاذ کرده بود بی تأثیر نبود. در حالی که افکارش سخت مشغول بودن همچنان پیش و پس می رفت تا وقت آن رسید که به بانك پزگردد و با آقای لوری خدا حافظی کند. با خود گفت به محض اینکه به پاریس رسیدم به سراغش می روم ولی فعلاً صلاح نیست بویی از این تصمیم ببرد.

کلسکه ای دم در بانك آماده بود و جری چکمه پیا و مجهز حاضر بود. چارلز دارنی به آقای لوری گفت: « آن نامه را رساندم. قبول نکند که جواب را کتباً و به وسیله شما بفرستند؛ ولی یکی دو کلمه شفاهاً که اشکال ندارد؟ »

آقای لوری گفت: « البته. اگر خطرناک نباشد با کمال میل. »

« نه، خیر. هر چند گیرنده جواب در «آبی» زندانی است. »

آقای لوری در حالی که دفتر یادداشت را گشوده بود گفت: « اسمش چیست؟ »
« گابل. »

« گابل. بیگمی که برای این زندانی بیچاره می فرستید چه هست؟ »

« هیچی، فقط بفرمایید که نامه به دستش رسیده و خواهد آمد. »

« تاریخ حرکتش را نگفت؟ »

« فردا شب حرکت می کند. »

« اسمش را چطور، نگفت؟ »

« خیر. »

سپس دارنی در پوشیدن لباس سربه آقای لوری کمک کرد و با او از محیط گرم بانك خارج شد و به میان هوای مه آلود «قلیت استریت» آمد. آقای

لوری هنگام خداحافظی گفت: « از طرف من از لوسی خدا حافظی کن، و لوسی کوچولو را ببوس، و تا برمی گردم از آنها درست مواظبت کن.» کالسه که به حرکت درآمد، چارلز در پاسخ سخنان آقای لوری سر تکان داد و تبسمی تردید آمیز بر لب آورد.

آن شب که چهاردهم ماه مه بود تا دیرگاه نشست و ده نامه پرازسوز و گداز نوشت. یکی به عنوان لوسی، که طی آن موجبات عزیمتش را به پاریس توضیح می داد و علل وجهاتی را که بر مبنای آن خود را مصون از هر خطری می پنداشت بر می شمرد. نامه دیگری به عنوان دکتر بود که طی آن لوسی و کودکی عزیزشان را به وی می سپرد، علل اقدام به این عمل و اطمینان دهی را که در نامه لوسی داده بود تکرار می کرد و متذکر می شد که برای اثبات گفته خود به محضر رسیدن به مقصد نامه خواهد نوشت و آنها را از سلامت خود مطلع خواهد نمود.

روز سختی بود، زیرا روزی بود که برای نخستین بار پس از زندگی مشت کشان مطببی را از آنان پوشیده می داشت. پوشیده داشتن این نیرنگ معصومانه که کسی وحش از آن علم و اطلاعی نداشت امری بس دشوار بود؛ اما نگاه ملامال از عشق و محبتی که به زنش - که شادمان مرگرم کار بود - افکند وی را در تصمیم خویش را مستحضر ساخت و مصمم شد جریانی را که در پیش است با وی در میان نگذارد، اگرچه چیزی نمانده بود، زیرا در نظرش عجیب بود که بتواند کاری را بدون کمک و مساعدت او به انجام رساند. به هر حال، روز بسرعت سپری شد؛ دما دمیهای غروب او را در آغوش کشید و کوچولویی را که کمتر از مادر گرامی نمی داشت بوسید و گفت که برای انجام کاری به خارج شهر می رود و به زودی بازمی گردد (قبلا در خفا چمدانی پر از لباس آماده کرده و بیرون برده بود) و بادلی گران به میان انبوه مه کوچه ها، خیابانها رفت. اکنون، نیروی نامرئی او را با سرعت و شدت به سوی خویش می کشید و وزش باد و جریان آب دست بدست هم داده بودند و او را به جانب آن

می‌راندند. دو نامه‌ای را که نوشته بود به پادشاه مجاز و مورد اعتمادی داد تا آنها را نیم‌ساعت به نیمه شب مانده، نه زودتر، برساند؛ اسبی گرفت و به مقصد «داور» روان شد و سفر خویش را آغاز کرد.

حال که عزیزان خویش را پشت سر نهاده و در بنجه امواج بسوی صخره آهنربا پیش می‌راند، دل گران خویش را با تکرار در استغاثه زندانی بینوا تحکیم می‌بخشید:

«محضر رضای خدا، محضر عدالت، از راه جوائمردی و به خاطر اسم و رسم خانواده!»

کتاب سوم

مسیر طوفان

فصل اول

مجرد

مسافری که در پاییز سال ۱۷۹۲ از لندن به پاریس می‌رفت به‌کندی ره می‌سپرد. هر چند شاه‌نگون‌بخت فرانسه سالها باشکوه و جلال یراریکه مسک تکیه داشت راه‌های خراب و کالسکه‌های زهوار در رفته و اسب‌های ناتوان، موانع سفر بودند، اما تغییراتی هم که در اوضاع پدید آمده بود موانع جدی دیگری را بدین موانع افزوده بود: در هر دروازه شهری و هر راهدارخانه دهکده‌ای مشتی میهنپرست با تفنگ‌های آماده به‌کار آمده کار بودند و جبوه مسافری را می‌گرفتند و از او بازجویی می‌کردند، اسناد خویش را بازرسی می‌کردند، اسمش را در صورت اسامی‌ای که در اختیار داشتند جستجو می‌کردند و سرانجام آن‌طور که خود به صلاح جمهوری واحد و تجزیه ناپذیر « آزادی و برابری و برادری یا مرگ » تشخیص می‌دادند یا او را بزرگ می‌فرستادند، یا اجازه عبور می‌دادند، یا بازداشت می‌کردند.

هنوز جز فرسنگی چند از این راه طی نشده بود که چارلز دارنی کم‌کم متوجه شد امیدی به بازگشت نیست مگر اینکه به پاریس برسد و در آنجا اعلان شود که هموطن خوبی است. اما حال هر چه پیش‌آید، ناگزیر باید راه خویش را به سوی مقصد ادامه دهد.

می دانست که دوازدهم که در پشت سر بسته می شود. تیر
راه بند هر اهدارخانه ای که در پشت سر و می افتد دروازه آهنین دیگری از
رشته موانع بی شماری است که او را از انگلستان جدا می سازد. چنان مراقبتی
بر او اعمال می شد که اگر در دام هم افتاده یا او را در قفسی جای داده بودند و به
سوی سر نوشت می بردند تا به این حد آزادی خویش را از دست رفته نمی نداشت
این مراقبت نه تنها موجب می شد که در هر منزلی بیست بار متوقف شود بلکه
پیشرفت حاکم را نیز بیست بار دچار تأخیر می ساخت. گاه سواره از پی اش
می آمدند و باز می گداندند و گاه سواره قبل از او می رفتند و همینکه می رسید
متوقف می کردند و گاه باعده ای او را بدرقه می کردند. چندین روز بود در
خانه فرانسه راه می پیمود، سرانجام باتنی خسته، دوشهری کوچک به بستر
رفت، حال آنکه هنوز راه دوری از پاریس فاصله داشت.

وتازه تنها چیزی که طی این مقدار راه را امکان پذیر ساخته بود ارائه نامه ای
بود که گابل مصیبت زده از زندان «آبی» ارسال داشته بود. در پاسگاه این شهر
کوچک، ناراحتی و اشکال کار به چنان درجه ای رسید که احساس کرد مسافرتش
بایحرائی عمده رویه رو شده است؛ به همین جهت هنگامی که نیمه های شب،
در مسافر خانه ای که جایش داده بودند از خواب بیدارش کردند چندان متعجب
نشد. یکی از مأموران شامروی محل به اتفاق هموطنان مسدحی که کلاه سرخ
داشت باف بر سر و چپق به دهن داشتند او را از خواب بیدار کردند. مأمور
مزبور گفت:

« مهاجر. می خواهم شما را بایک اسکورت به پاریس بفرستم. »
« همشهری، اهم آرزوی من رسیدن به پاریس است، هر چند اگر به
اختیار خودم بود از خیبر اسکورت می گزاشتم. »
یکی از کلاه قرمزا بانه تفنگ به روانداز بستر کوفت و به تندی گفت
« ساکت! حرف نباشه، آریستوکرات! »
مأمور محلی اظهار داشت: « هموطن درست می گوید. تو یک آریستوکرات

هستی و باید با اسکورت بروی، و خرج اسکورت راه بدهی.»

چارلز دارنی گفت: « بسیار خوب، چاره چیست. »

مرد کلاه قرمز تندخو فریاد برآورد: « چاره! می شنوی! انگار که محبت کرده اند که تاحالا از تیر چراغ آویزوش نکرده اند! »

مأمور مزبور گفت: « هموطن درست میگه. بلندشو، مهاجر، بلندشو لباسهاشو بپوش. »

دارنی چنانکه گفته بودند عمل کرد؛ او را به پاسگاه بازگرداندند، گروهی از مینه‌پرستان کلاه قرمز دیگر در کنار آتش بیتوته کرده بودند، جمعی چپقی می کشیدند، تعدادی می نوشیدند و خیلی به خواب رفته بودند. در اینجا از بابت کرایه اسکورت مبلغ هنگفتی پرداخت و در ساعت سه بعد از نیمه شب راه گل آلود را در پیش گرفت و به سوی پاریس به راه افتاد.

اسکورت مرکب از دو هموطن بود که کلاه سرخ بانسان سه رنگ بر سر داشتند و مسلح به تفنگ و شمشیر، سواره، در طرفین او راه می میمودند.

دارنی در هدایت اسب خویش آزد بود، منتها ریسمانی به دهنه اسب بسته شده بود که يك سرش را یکی از مراقبین بدور و مرج خود پیچیده بود. با این تشریفات در حالی که رگبار باران چهره شان را بشلاق می بست به راه افتادند. بایور تمه بلند خیابان سنگفرش و ناهموار شهر را پشت سر نهادند و بد میان راه های پر گل و شل گام گذاشتند و به این ترتیب بی آنکه - سوای تعویض اسب و تغییر نواخت حرکت - تغییری در اوضاع پدید آید فرسنگها راه گل آلودگی را که بن آنها و بایتخت حائل گشته بود می بریدند و پیش می رفتند.

شب همه شب راه می میزدند، یکی دو ساعت پس از دمیدن فجر از حرکت بازمی ایستادند و تا تاریک روشنی شامگاهی استراحت می کردند. پوشاک مراقبین به حدی بد و ناجور بود که ناچار نوبال به پایشان می پیچیدند و برای جلوگیری از نفوذ تم سرشانه های خود را با کاه و برگ درختان محافظت می کردند. قطع نظر از ناراحتی ناشی از وضع زار و پریشان مراقبین و صرف نظر از نگرانی ناشی

از وضع یکی از آن دو که همیشه مست بود و تفنگش را با یو یروایی حمل می- کرد چارلز دارنی هرگز اجازه نمی داد این قید و محدودیتی که بر او اعمال می- شد ترس و هراسی جدی در او برانگیزد، زیرا پیش خود استدلال می کرد که این قضیه باه و وضعی که هنوز مطرح نشده و مطالبی که می خواست توضیح دهد هنوز نداده بود و تردید نبود که گابل زندانی نیز آن را تأیید می نمود ارتباط ندارد.

اما دما دماهای غروب، که خیابانهای شهر مملو از جمعیت بود وقتی به « یووه » رسید مخفی نمی توانست داشت که جریان صوت بسیار خطرناکی به خود گرفته است. جمعیتی خشمگین در جلو چاپارخانه گرد آمده بود تا اورا که از اسب پیاده می شود تماشا کنند - بسیاری از میان جمعیت فریاد بر آوردند: « مرگ بر مهاجر! »

دارنی که در حال پیاده شدن بود از انجام عمل منصرف شد و مجدداً در روی زمین مستقر شد، چون اینجا امن تر بود، و گفت: « دوستان، مهاجر! مگر نمی بینید که به میل و اراده خود به فرانسه آمده ام؟ »

نعلبندی که پتک دست از میان جمعیت به سویش پیش می آمد فریاد بر آورد: « تویک مهاجر هستی؛ تویک آریستوکرات لعنتی هستی! » مدیر چاپارخانه از ترس اینکه مبادا پتک گزندى به اسب برساند میان او و اسب حائل شد و به لحنی حاکی از دلنوازی گفت: « ولش کن! کارش نداشته باش! تو ناریس محاکمه اش میکنی! »

نعلبند، همچنانکه پتک را بدور سر می گرداند تکرار کرد: « محاکمه! آره! به عنوان خائن محکومش میکنی! » غریب و جمعیت به تأیید سخنش به هوا خاست.

مراقب مست همچنان ریسمان را بدست داشت و آرام در جای خود نشسته بود. دارنی مانع از عمل مدیر چاپارخانه گردید، که مشتاق بود هر چه

زودتر اسب را از منطقه خط دور کند، و همینکه فریاد جمعیت فرو نشست گفت:

« دوستان، شما اشتباه می کنید، شما را اغفال کرده اند. من خائن نیستم. »

نعلبند فریاد برآورد: « دروغ میگه! از اون وقتی که فرمان صادر شده خائن محسوب میشه. جونش مال مردمه. زندگی نحسش دیگه مال خودش نیست. »

در همان لحظه که دارنی شراره خشم را در چشمان جمعیت مشاهده نمود، و لحظه بعد احتمال داشت بروی بشورند، مدیر چاپارخانه سراسب را برگرداند و آن را به حیاط چاپارخانه برد؛ محافظ از پی او به درون رفت، و مدیر چاپارخانه در دولنگه ای زهوار در رفته را بست و کلونش را انداخت؛ نعلبند با پتک ضربه ای به در کوفت و جمعیت غرید، اما جز این عمل دیگری انجام نگرفت.

به حیاط که رسید دارنی از مدیر چاپارخانه تشکر کرد و از او پرسید:

« آن فرمانی که آن آهنگر گفت چی چی هست؟ »

« درست می گفت؛ فرمانی است راجع به فروش اموال مهاجرین. »

« چه وقت صادر شد؟ »

« روز چهاردهم. »

« همان روزی که من از انگلستان خارج شدم! »

« همه میگویند که این یکی از سلسله فرامینی است که عنقریب صادر میشوند. یعنی اگر تا حالا نشده باشند - و به موجب آن تمام مهاجرین نفی بلد میشوند و به محض مراجعت به فرانسه به اعدام محکوم میشوند، و وقتی گفت جانت مال خودت نیست منظور من همین بود. »

« ولی تا حالا که همچو فرامینی صادر نشده؟ »

مدیر چاپارخانه شانه بالا افکند و گفت: « من چه می دانم! ممکنه شده باشند، ممکنه هست بعدها بشند. در هر صورت هر دو یکی است - فرقی نمی کنه... چیزی نمی خواهید؟ »

د يك انباری، تانيه شب، روی پوشالی استراحت کردند، سپس موقعی که شهر غرق خواب بود به راه خود ادامه دادند. از جمله تغییرات مشهودی که در میان چیزهای آشنا ندید آمده و این راه پیمایی را بصورت يك چیز غیر واقعی در آورده بود یکی کم خوابی مردم بود. پس از ساعاتی متعادی سرشار از افسردگی که بر این راههای دلگیر می سپردند به مشتی آلونک بر می خوردند که نه تنها در آغوش تاریکی نبودند بلکه غرق در نور بودند و ساکنانشان د. دل شب، دست در دست، در اطراف «درخت آزادی» گرد آمده بودند و به شیوه اشباح می رقصیدند یا به عاف ایستاده بودند و سرود آزادی می خواندند. به هر حال، آن شب خوشبختانه اهالی «بووه» خواب بودند. مسافران توانستند به راحتی از آن بگذرند و بار دیگر به خلوت راههای ملالتبار گام نهند. جنگ که جنگ کتان از میان نم و سرمای نابهنکام و زودرس و مزارع بی رمقی که آن سال حاصلی به بار نیاورده بودند و بقایای عمارات سوخته از یکنواختی پدرشان می آورد می گذشتند؛ هر چند گاه در طول راه به گشتیهایی بر می خوردند که از کمین گنجهای خارج می شدند و بناگاه در مقابلشان ظاهر می گشتند و راه برایشان می گرفتند و عنان اسبشان را می کشیدند.

سپیده دمان به پشت حصار پاریس رسیدند؛ هنگامی که به جلودروازه شهر راندند دروازه بسته و در حفاظت گروه کثیری از پاسداران مسبح بود. مرد به ظاهر مصممی که ریاست پاسداران را بر عهده داشت و نگهبان دم در او را صدا کرده بود پرسید: «برگ اعزامی این زندانی کجاست؟» دارنی به شنیدن این کلمه یکه خورد و از او خواش کرد که توجه داشته باشد که او مسافری آزاد و تبعه فرانسه است و فقط وضع آشفته کشور موجب شده این اسکورتی را که هزینه سفرش را خود پرداخته است به او تحویل کنند.

شخص مزبور بی آنکه کمترین توجهی به او کرده باشد تکرار کرد: «برگ اعزام این زندانی کجاست؟»

هموطن دائم‌الخمرسند مزبور را ازتوی کلاش درآورد و به وی تسلیم کرد. رئیس‌پاسداران نظری برنامۀ گابل افکند و بامقداری تعجب و تشویش درقیافۀ دارنی دق‌بی‌شد. سپس بی‌آنکه کلمه‌ای برزبان آورد مراقب و زندانی را به حال خود گذاشت و به پاسدارخانه رفت؛ دراین ضمن زندانی و مراقب، سواره، بیرون دروازه منتظر بودند، و مادام که منتظر بودند دارنی نگاهی بدور و برخویش افکند و مشاهده کرد که دروازه را گارد مختلطی مرکب ازسربازان و میهنپرستان حفاظت می‌کنند و پیدا بود که تعداد گروه اخیر به مراتب بیش ازسربازان است و دریافت که اگرچه ورود به شهر برای ارایه‌های دهاقین و سایرین که حامل آذوقه بودند آسان است خروج ازشهر حتی برای مردم بسیار عادی هم کار بغایت دشواری است. گروه بی‌شماری مرکب از زن و مرد، صرفنظر از حیوانات و وسایل نقلیه گوناگون، منتظر تحصیل اجازه عبور بودند، منتها بعدی در تشخیص هویت سختگیری می‌شد که تعداد خیلی اضافی دروازه عبور می‌کردند. بعضی از این منتظران که می‌دانستند به این زودی‌ها نوبت بازجویی به ایشان نمی‌رسد روی زمین دراز کشیده و خوابیده بودند یا چپ‌می‌کشیدند، حال آنکه برخی نشسته بودند و صحبت می‌کردند یا در اطراف پرمه می‌زدند. کلاه سرخ و نشان سه رنگ بر سر همه مردان و زنان به چشم می‌خورد. نیم‌ساعتی که گذشت - و طی آن دارنی به دور و بر می‌نگریست و به این چیزها توجه می‌کرد - مجدداً سروکله رئیس‌پاسداران پیدا شد و به نگهبان دستور داد راه بند را بردارد. سپس رسیدی مشعر بر تحویل گرفتن زندانی به دو مراقب مست و هوشیار داد و از دارنی خواست از اسب پیاده شود. دارنی مطابق گفته او عمل کرد، دو مراقب مزبور سراسیمه‌ای خسته را برگرداندند و بی‌آنکه وارد شهر شوند از راهی که آمده بودند بازگشتند.

دارنی در معیت شخص مزبور به پاسدارخانه رفت؛ اتاق بوی شراب و تنباکو می‌داد؛ تعدادی نظامی و غیر نظامی، خواب ویدار، مس و هوشیار، و در مراحل مختلفه بین خواب ویداری و مستی و هوشیاری، در آن ایستاده

یا دراز کشیده بودند. روشنایی اتاق که مقداری از آن به وسیله چراغهای نفتی روبه زوال وقستی از آن از نور روزا بر ناک تأمین می شد غیر مکنی بود. چند دفتر گشوده روی میزی به چشم می خورد که صاحب منصب عبوسی متصدی آنها بود.

شخص مزبور باریکه کاغذی برداشت و خطاب به راهنمای دارنی اظهار داشت: « همشهری دفارژ، این همان « اورموند » مهاجر است؟ »

« بده، همونه. »

« اورموند، سن شما؟ »

« سی و هفت سال. »

« متأهل هستید، اورموند؟ »

« بله. »

« کجا ازدواج کردید؟ »

« در انگلستان. »

« البته. زنتان کجا است، اورموند؟ »

« در انگلستان. »

« بله. اورموند شما به زندان « لانورس » تسلیم خواهید شد. »

دارنی با تعجب گفت: « خدایا! به موجب کدام قانون، و به خاطر چه جرمی؟ »

صاحب منصب مزبور به مدت يك لحظه سر برداشت و همراه بالبخندی تلخ گفت: « اورموند، حالا دیگر قوانین جدید و جرائم جدید داریم. » و باز سر فرو افکند و به نوشتن ادامه داد.

« تمنا می کنم در نظر داشته باشید که من به میل و اختیار خود و در پاسخ به تقاضای یکی از هم میهنان - که نامه اش، وی میزشماست - به اینجا آمده ام، و تنها تقاضایی که دارم این است که به من امکان اجابت این تقاضا را بدهید. »

1) La Force

آیا این از حقوق من نیست؟»

طرف به سردی پاسخ داد: «اورموند، مهاجر حقوقی ندارد.»
 و باز نوشتن از دست گرفت و دیگری چیزی نگفت تا نوشته را به پایان رساند؛
 پس آنگاه آن را مرور کرد و به دست دقارژ داد و گفت: «مجرد.» دقارژ با
 دستی که نوشته را گرفته بود به دارنی اشاره کرد که همراهش برود، و دارنی
 همراه او و دو نفر محافظ که از زمین میهنپرسنان انتخاب شده بودند به راه افتاد.
 هنگامی که از یله‌های پاسدارخانه پایین آمدند و به جاذب پاریم پیچیدند
 دقارژ با صدای قرواقاده گفت: «شما هستید که پادختر دکرمانت که روزی
 در باستیل، که امروز وجود ندارد، زندانی بود ازدواج کرده‌اید؟»
 دارنی با تعجب نگاهش کرد و گفت: «بله.»

«اسم من دقارژ است، و در محله سن آنتوان دکان مشروب فروشی دارم.
 شاید اسم را شنیده باشید.»

«زنم برای بردن پدرش به خانه شما آمد؟ بله!»
 می‌نمود که کلمه «زن» خاطره تلخ و دردناکی را در خاطر دقارژ زنده
 کرد، آنقدر که موجب شد با ناراحتی بگوید: «ترا قسم می‌دهم به جان این
 زن تند و تیزی که اسمش گیوتین خانم است بگویم بهم برای چه به فرانسه
 برگشتی؟»

«یک دقیقه پیش شنیدید که گفتم چطور شد و برای چه آمده‌ام - فکر
 کردید گفتم خلاف حقیقت بود؟»

«به هر حال حقیقتی است که برای شما گران تمام می‌شود.»
 «بله، ظاهراً که اینطور است! اینجا نحوه کار به حدی بی‌سابقه است و
 وضع طوری تغییر کرده و بی‌انصافی به قدری است که به کلی قطع امید کرده‌ام.
 ولی ممکن است خواهش کنم کمکی به من بکنید؟»

دقارژ که همچنان راست به مقابل خود می‌نگریست گفت: «کمکی از
 من ساخته نیست.»

« سؤالی می‌خواهم از شما بکنم، ممکن است لطفاً به من جواب بدهید؟ »
 « بد مایید، شاید بتوانم - تاچه باشد. بفرمایید. »
 « در این زندانی که بناحق مرا به آنجا می‌برید می‌توانم یادنیای خارج
 ارتباط بگیرم؟ »

« تا بیهوده... »

« همینطور و بدون اینکه اجازه دفاعی بدهند قصاص قبل از جنایت که
 نمی‌کنند، و مرا در آنجا زنده بگور که نمی‌کنند؟ »
 « بعد، معلوم می‌شود. تازه بکنند هم چطور می‌شود؟ سابق بر این هم
 اشخاص به همین نحو در زندانهای بدتر از این زنده بگور شده‌اند. »
 « ولی همشهری دفارژ، من که باعث این کار نبوده‌ام. » -

دفارژ در جواب نگاه تند و اخم‌گینی به وی افکند و در سکوتی بهت‌آور
 به راه خویش ادامه داد. هر قدر عمق این سکوت بیشتر می‌شد امید به نرم
 شدن و به نرمی گراییدنش ضعیف‌تر می‌گردید، یا دارنی خود چنین می‌پنداشت،
 و چون چنین دید با عجله افزود:

« برای من واجد کمال اهمیت است (و همشهری دفارژ حتی خود شما
 بهتر از من می‌دانید) که ماوقع را بدون هیچگونه شرح و تفسیری به آقای
 لوری کارمند بانک تلسن، که يك آقای انگلیسی است و در حال حاضر در پاریس
 است اطلاع دهم و بگویم که به زندان « لافورس » افتاده‌ام. ممکن است
 لطفاً کاری کنید که این جریان را به او اطلاع دهند؟ »

دفارژ به درشتی جواب داد: « من هیچ خدمتی در حق شما نخواهم کرد.
 وظیفه من خدمت به مملکت و مردم است. من خدمتگزار قسم خورده این دو،
 علیه شما هستم. من هیچ خدمتی در حق شما و برای شما انجام نخواهم داد. »
 چارلز دارنی دریافت که بیش از این خواهش و تمنا بی‌نتیجه است، به
 علاوه به غرورش هم بر می‌خورد. همچنانکه خاموش‌پیش می‌رفتند به وضوح
 می‌دید که عبور مجوسین از کوچه‌ها و خیابانهای امرعادی است و برای مردم

ابداً تازگی ندارد. حتی کودکان هم توجهی به او نداشته‌اند. رهگذری چندسر برگرداندند و با اشاره انگشت اوراق آریستوکرات را، نشان دادند و تهدیدش کردند، و گرنه از سایر لحاظ رفتن پیک آدم خوشیوش به زندان همان قدر عادی و طبیعی بود که رفتن یک کارگر در لباس کار به سرکار. در یکی از کوچه‌های تنگ و تاریک‌کنی که راهشان از آن می‌گذشت ناطق شوریده‌ای روی چارپایه‌ای رفته بود و جنایاتی را که شاه و خانواده سلطنتی علیه مردم مرتکب گشته بودند برای جماعتی شوریده تشریح می‌کرد. از چند کلمه‌ای که عبور آیه گوشش خورد به ای نخستین بار فهمید که شاه زندان است و سفرای خارجی همه بدون استثنا پاریس را ترک گفته‌اند و زنانه، جذر و بو، و عظام چیزی نشنیده بود. وجود مراقبین و مراقبت شدیدی که بروی اعمال می‌شد او را به کلی از بقیه جهان جدا ساخته بود.

اکنون به خوبی می‌دانست که در نتیجه خطراتی به مراتب عظیم‌تر از آنچه در انگلستان تصور می‌کرد گرفتار آمده و در این که این مخاطرات با سرعت و شدت او را در حلقه محاصره گرفته‌اند و هر لحظه نیز ممکن است شدت وحدت بیشتری یا بند کمترین تردیدی نداشته، و اینکه به ناچار اذعان می‌کرد که اگر حوادث این چند روزه اخیر را پیشبینی می‌نمود، شاید هرگز اقدام به چنین مسافرتی نمی‌کرد. مع الوصف، خوف و دهشتی که بر اساس حوادث اخیر رشد کرده بود آن قدر که در عالم واقع بود مهیب نمی‌نمود، آینده هر قدر هم تاریک می‌نمود به هر حال آینده و ناشناخته بود و در عین اینکه تیره و تاریک بود باز تهی از امید نبود. کشتار دسته جمعی موحشی که شبها و روزهای متعادی ادامه داشت و تنها طی چند ساعت سببی از خون جاری می‌ساخت چنان در رازحیطه فکر و علم و اطلاع او بود که گویی هزاران سال با وی فاصله داشت. با نام مخلوق جدید الولاده‌ای موسوم به گیوتین خاتم آشنا نبود، نه تنها او بلکه اکثریت مردم جهان آشنا نبودند و تصور اعمال مخوفی که در آینده‌ای نزدیک صورت می‌گرفت شاید به مخیله مرتکبین آن نیز خطور نمی‌کرد. به علاوه،

چگونه ممکن بود جایی در تصور و تخیل آشفته یک آدم شریف داشته باشند؛ رفتار ظالمانه زندان و مشقات آن و نیزرنج و جدایی از زن و فرزند را پیش‌بینی می‌کرد و احتمال می‌داد یا حتی یقین داشت که روزگار سختی‌دریش خواهد داشت، ولی جزاین از چیز معین و مشخصی بیمناک نبود. با این افکار، که خوراک فکری بقیه راه را تکاثومی کرد، دست به گریبان بود که وارد حیات زندان «لافورس» شد.

مادی که چهره پف‌کرده داشت کپه دروازه آهنین را گشود و دقارژ اورموند مهاجر را به وی معرفی کرد. مرد مزبور تعجب‌کنان گفت:

« سبحان‌اله! مگه اینجا چند نفرند! »

دقارژ بی‌آنکه به اظهار تعجبش اعتنایی کرده باشد رسید گرفت و بادو هموطن مراقب به راه خود رفت.

زندانیان که بازنش تنها مانده بود باز تعجب‌کنان گفت:

« لاحول ولا! میگم مگه اینجا چند نفرند! »

زن زندانیان که جوابی برای این سؤال نداشت گفت: « عزیزم، آدم باید حوصله داشته باشه! »

سه‌کلیددار، که به صدای زنگی که زن زندانیان به صدا درآورده بود آمده بودند، سخنش را تأیید کردند، و یکی از آنها افزود:

« لاقول به خاطر آزادی باید حوصله داشت. » این سخن در چنین محلی سخت ناجور و نامناسب می‌نمود.

زندان «لافورس»، محلی دلگیر و کثیف و تار و پوناک بود؛ فضای آن آکنده از بوی تن زندانیان بود. به راستی عجیب است که بوی مهوع تنهای دربند کشیده در این قبیل اماکنی که توجهی به نظافتشان نمی‌شود چه زود و باچه سرعتی ابراز وجود می‌کند!

زندانیان نگاهی بد نوشته افکند و غرولندکنان گفت: « تازه مجرد هم هست. انگار به اندازه کافی پرنشده! »

نوشته را باختم و تخم درپوشه‌ای جای داد؛ چارلز دارنی نیم‌ساعتی منتظر ماند تا سر خلق و دماغ آمد؛ در این ضمن گاهی در اتاق طاقدار قدم می‌زد و پیش و پس می‌رفت و زمانی بر یکی از نیمکتهای سنگی می‌نشست و استراحت می‌کرد، ولی به هر حال زندانی بود و خیال زندانبان و اعوانش از این بابت راحت بود.

زندانبان سرانجام دسته کلیدهاش را برداشت و گفت: «بیامه‌اجر، با من بیا!»

زندان جدید از پی او از چند راهرو و راه پله گذشت، حال آنکه درهای بسیاری با سرو صدا از پشت سرشان باز و بسته می‌شد، تا عاقبت به اتاق بزرگ و سردابه مانندی که ممواز زندانی زن و مرد بود وارد شد. زنان دور میز طولی نشسته بودند، می‌خواندند یا می‌نوشتند می‌باقتند و می‌دوختند و برودری دوزی می‌کردند. بیشتر مردها پشت صندلی زنها ایستاده بودند، یا به لختی قدم می‌زدند و وقت می‌گذراندند.

دارنی که طبعاً، پیش‌خود، جرم و جنایات ننگه‌آوری را با آنان مربوط می‌نمود و از آمیزش با ایشان اکراه داشت به آنها نزدیک نشد، اما عجب آنکه نقطه اوج این راهیمایی عجیب این بود که دید همه به یکباره از جای برخاستند و بامتهای ادب و احترامی که مرسوم آن زمان بود مقدمش را استقبال کردند. وضع و محیط زندان و آداب آن چنان بر این ادب و ظرافت سایه افکنده بود و در این محیط زشت و نکبتباری که در آن جلوه می‌کردند، به حدی خیالی و غیر واقعی می‌نمودند که چارلز دارنی احساس کرد گویی در میان اموات ایستاده است. همه به قیافه اشباح بودند! اشباح زیبایی، اشباح شکوه، اشباح ظرافت و وقار، اشباح غرور، اشباح هوس و سبکسری، اشباح حسن ذوق و نکته پردازی، اشباح جوانی و اشباح پیری، که انتظار عزیمت از این ساحل دور افتاده را می‌کشیدند؛ همه نگاه چشمانی را که از لحظه ورود بدین مکان، دهشت مرگ حالتشان را دگرگون ساخته بود، متوجه وی نمودند.

بامشاهده این وضع، بیحرکت برجای ماند. قیافه زندانبان که درکنارش ایستاده بود و زندانبانان دیگری که دراطراف درحرکت بودند و ظاهراً به انجام وظایف عادی و روزمره خود اشتغال داشتند، درمقابل قیافه گرفته و غم‌آلود مادران و دختران نورمی که شب زنان جافتاده و مهذب و تریب شده و دختران جوان زیبا و لونند ازسیمایشان رخ می‌نمود، چنان با این صحنه ناسازگار بود و جلوه این دونوع قیافه به حدی باهم تباین داشت که قلب و وارونگی کلیه تجارب و احتمالاتی را که این صحنه ارائه می‌داد به متناهی درجه تشدید می‌نمود. بی‌شک همه اشباح بودند. بی‌شک این راهپیمایی طویل و غیر-واقعی و حوادث آن، همه زائیده شدت وحدت مرضی بود که وی را به میان این اشباح غماگین کشیده بود!

مرد جافتاده‌ای که سیمای موقروییانی شیوا داشت از میان جماعت پیش‌آمد و گفت: «مفتخرم به نام دوستان مصیبت دیده‌ای که حضور دارند و ورود شما را به «لافورس» خوشامد گفته مراتب تأسف خود و ایشان را به مناسبت این مصیبتی که بر شما وارد آمده و شما را به میان ما کشیده است ابراز دارم. امیدوارم این مصیبت به خوشی به سر آید. بدیهی است در هر جای دیگری گستاخی می‌بود اگر می‌پرسیدم اسم مرکز چیست و چکاره‌اید، اما در اینجا چنین نیست.»

چارلز دارنی از بهت و حیرت بدرآمد و با جملات مناسبی که در دسترس یافت اطلاعاتی را که خواسته بود در اختیارش گذاشت.

مرد مزبور ضمن اینکه با نگاه خویش رئیس زندان را که از اتاق می‌گذشت بدرقه می‌نمود گفت: «ولی حبس مجرد که نیستید؟»

«من معنی این اصطلاح را نمی‌فهمم، ولی شنیدم چنین چیزی گفتند.» «جای بسی تأسف است! مافوق‌العاده از این پیشامد متأسفیم! ولی مهم نیست، روحیه‌تان را حفظ کنید. چندین نفر از همین جمع در بدو ورود به اینجا مجرد بودند، ولی این مدت آن قدر طول نکشید.» سپس آهنگ صدرا بلندتر

کرد و افزود: « متأسفم که باید به اطلاع جمع حاضر برسانم جس مجرد. »
 به هنگامی که چارلز دارنی از اتاق می گذشت و به سوی درآهنی که زندانبان
 در کنار آن ایستاده و منتظر او بود پیش می رفت زمزمه ای حاکی از دلسوزی
 در گرفت و شماره کثیری که در میان شان صدای ملایم و ترحم آمیز زنان برجستگی
 خاص داشت او را دعا کردند و دل و جرئتش دادند. دارنی به دم در که رسید
 برگشت و از صمیم قلب از آنان تشکر کرد؛ در به اراده ست زندانبان بسته
 شد و اشباح برای همیشه از نظر ناپدید گشتند.

دربه يك پنكان سنگی باز می شد؛ از چهل پله که بالا رفتند (دارنی که
 پیش از نیم ساعت از عمر زندانش نمی گذشت همه را شمرده بود) زندانبان در
 کوتاه و سیاهی را گشود و هر دو به درون سول انفرادی رفتند. سلول سرد و
 نمناک بود، اما تاری نبود.

زندانبان گفت: « اینجا اتاق شماست. »

« چرا مرا تنها زندانی کرده اند؟ »

« من چی میدونم! »

« می توانم قلم و دوات و کاغذ بخرم؟ »

« در این باره دستوری ندادند. میان شما را می بینند، وقتی اومدند

میتونی تقاضا کنی. فعلا میتونی غذا تو بخری - همین. »

در سلول، يك میز و يك صندلی و يك تشك کاهی بود. در آثایی که زندانبان
 به تفتیش این وسایل و چهار دیوار سلول مشغول بود و زندانی در طرف مقابل
 او به دیوار تکیه داده بود خیالی راه گم کرد و به مخیله اش راه یافت؛ ریخت
 و قیافه و هف کردگی صورت زندانبان چنان بود که گویی غرق شده و تمام
 وجودش از آب پر شده بود.

وقتی که زندانبان رفت، با همان آشفتگی خاطر با خود اندیشید: « حالا
 طوری است که گویی مرده ام! »

سپس دولا شد و از نزدیک تشك کاهی را از نظر گذراند، و با اشمز از روی

برگرداند و باخود گفت: « حشراتی که در اینجا و ول می‌خورند وضع اولیه تن آدمی را پس از مرگ، به خوبی نشان می‌دهند. »

طول و عرض سلول را می‌پسود و می‌گفت: « پنج پا در چهارپا ونیم، پنج پا در چهارپا ونیم، پنج پا در چهارپا ونیم. » حال آنکه هیاهوی شهر چون صدای کوسه‌هایی بود که درنمد پیچیده باشند، و هر چند گاه در اوج می‌آمد و به پستی می‌گرایید. باخود می‌گفت: « کفش می‌دوخت، کفش می‌دوخت » و باز پیش و پس می‌رفت و طول و عرض سلول را می‌پسود و اندازه‌ها را با صدای بلند تکرار می‌کرد، و بر سرعت گامها می‌افزود تا شاید بدان وسیله افکارش را به دنبال خویش کشد و آنرا از این خاطره‌ای که در ذهنش سر برداشته بود جدا سازد. در میان اشباحی که بایسته شدن در ناپدید گشتند، شب زن سیه‌پوشی بود که به تکیه‌گاه پنجره‌ای تکیه کرده بود و گیسوان زرینش جلوه‌ای داشت که بی‌شبهت... آه، ترا به خدا بگذارم ساقرتمان را از میان دهات و قصبات چراغانی شده و مردم شب زنده دارشان از سر گیریم... کفش می‌دوخت، کفش می‌دوخت، کفش می‌دوخت... پنج پا در چهارپا ونیم. »

قطعاتی از این خاطرات درد آور از اعماق خیالش می‌جوشید و می‌غلغلتید، و او تندتر و تندتر راه می‌رفت و با سر سختی و پیگیری تمام به پیمایش اتاق ادامه می‌داد. آهنگ هیاهوی شهر تغییر کرد؛ غرش آن همچون صدای کوسه‌هایی که درنمد پیچیده باشند هنوز به درون می‌خزید، اما در زیر و بم صدای این غرش مسلط، صدای ناله و ماتم اشخاصی که نیک می‌شناخت به گوش می‌رسید.

فصل دوم

سنگ چاقوتیز کنی

بانك تلسن ، در محله سن ژرمن پاریس ، در جناح عمارت وسیعی مستقر گشته بود که حیاطی ، قسمت جلوداشت و دیوارهای بلند و دروازه‌ای نیرومند آن را از خیابان جدایی ساخت. این عمارت متعلق به یکی از رجال والا جاه بود ، که تا هنگامی که در لباس آشپزش ، از چنگ دردسرو ناراحتی گریخت و به آنسوی مرز رفت در آن می‌زیست. این صید رمیده‌ای که از چنگ صیادان گریخته بود ، در این تبدیل صورت کسی جز حضرت اشرف نبود که یکوقتی تهیه شکلاتش به مرد نیرومند را سوای آشپز مذکور به کار می‌گرفت.

اکنون که حضرت اشرف ناگزیر به ترك وطن گشته بود و سه مرد نیرومند مزبور اعلام آمادگی کرده بودند که به جبر آن گناه دریاقت حقوق گراف از او ، وی را در پای محراب جمهوری واحد و تجزیه‌ناپذیر «آزادی و برابری و برادری یا مرگ» قربانی کنند سرپرده حضرت اشرف ابتدا ضبط و سپس مصادره گشته و جریان حوادث چنان سریع بود و فرامین با چنان سرعتی از پی فرامین در رسیده بود که اینک که شب سوم ماه سپتامبر بود گماشتگان قانون ، عمارت را در اختیار داشتند و پرچم سه رنگ را بر فراز آن به اهتزاز درآورده بودند و در اتاقهای مجلس آن کنیاك می‌نوشیدند.

بانك تلسن، شعبه پاریس، اگر موقعیت شعبه لندن را داشت نه زودی خیالش را از این بابت آسوده می‌کرد و مزایده عمارت را در مجله رسمی اعلان می‌نمود. زیرا احساس خشک مسئولیت انگلیسی با نهال پرتقال درون گلدان، آن هم در حیات بانك، و نقش کوپیدا، آنهم بر فراز باجه، سازگار نیست. مع الوصف، این چیزها وجود داشت، اما هرچند بانك دوغابی روی کوپید مالیده بود، با وجود این هنوز با جامه و زیرجامه کوتاهش بر سقف عمارت به چشم می‌خورد و از بامداد تا شام به عادت مأنوف به پول‌نشانه می‌رفت. وجود این کافر جوان و شاهنشین پرده بر گرفته‌ای که در پشت او بود و نیز آینه‌ای که در دیوار کار گذاشته بودند و کارمندان جوانی که به کمترین تحریک در ملا عام به رقص می‌آمدند کافی بود که شعبه لندن، واقع در هلمبارد-استریت را به افلاس کشد. حال آنکه شعبه پاریس با این چیزها خوب سر می‌کرد و تا دنیا دنیا بود کسی وحشتی از آنها به دل راه نمی‌داد و پولش را از بانك خارج نمی‌کرد.

چه مقدار پول می‌باید بعدها از بانك خارج می‌شد و چه مقدار در آن می‌ماند و به فراموشی سپرده می‌شد و چه مقدار طلا و نقره و جواهر می‌بایست مادام که صاحبانشان در زندانها می‌پوسیدند، در مخفیگاههای آن از جلوه و جلا بیفتند و چه مقدار از حسابها هرگز در این جهان بسته نمی‌شدند و می‌بایست به جهان دیگر انتقال یابند، کسی نمی‌دانست، همانگونه که آقای لوری هم با آنکه مدت‌ها بر این نکات اندیشیده بود، نمی‌دانست. (سرمای زودرس هوا، در آن سال بد و بی‌حاصل و فلاکت‌بار هم مزید بر - علت بود.) آقای لوری در کنار آتش نشسته بود؛ سایه غمی که بر سیمای شریف و شجاعش نشسته بود، تندتر و عمیقتر از آن بود که بتوان به چراغ سلف یا نوری که اشیاء اتاق را منعکس می‌نمود استاد داد - این سایه سایه خوف و وحشت بود.

۱) Cupid رب النوع عشق.

آقای لوری به مسبب علاقه‌ای که به بانک داشت و نسبت به آن حکم پیچک ریشه‌داری را پیدا کرده و در واقع به صورت جزئی از آن درآمده بود، در عمارت بانک اقامت می‌گزید. از قضا وجود میهنپرستان که قسم عمده عمارت را در اختیار داشتند، برای بقیه عمارت موجب ایمنی بود، منتها این مرد پاکدل هرگز به این مسأله توجه نداشته و تنها نکته مورد نظرش انجام وظیفه بود. روبروی حیاط، محل ستونداری بود که توقفگاه کالسکه بود، و در واقع تعدادی از کالسکه‌های حضرت اشرف هنوز در آن به چشم می‌خورد. دو مشعل بزرگ بر دوتا از این ستونها نصب شده بود، در پرتوشان چرخ چاقو تیزکشی بزرگی در فضای باز حیاط جلب نظر می‌نمود و وضع استقرار آن نشان می‌داد که با عجله از دکان آهنگری مجاور یا کارگاه دیگری بدانجا آورده شده است. آقای لوری از جا برخاست و از پنجره بر این اشیاء بی‌ضرر نظر افکند؛ رعشه‌ای وجودش را درنوردید؛ به سر جای خویش در کنار آتش باز آمد. او نه تنها پنجره بلکه کمره‌ای را هم گشوده بود. پس از اینکه نگاهی بر آنها افتاد، پنجره و کمره‌ای را بست و با این رعشه‌ای که در وجودش دویده بود به کنار آتش باز گشت.

از خیابانهای آنسوی دیوار رفیع و دروازه مستحکم، زمزمه خفته شهر به گوش می‌آمد، که هر چند گاه صدای جرینگ وصف ناپذیر و غیرطبیعی ناقوسی که به صدای این جهان شباهت نداشت در آن می‌دوید، گویی صدای وحشت و اضطراب بود که به جانب آسمان می‌شتافت.

آقای لوری در حالی که انگشتانش را درهم انداخته بود با خود گفت: «خدا را شکر که امشب از بستگان و نزدیکان کسی در این شهر هراس‌انگیز نیست. خداوند به همه کسانی که در معرض خطرند رحم کند!»

چند لحظه بعد زنگ دروازه به صدا در آمد، آقای لوری با خود اندیشید: «دو باره آمدند!»

ونشست و گوش قرارداد، ولی برخلاف انتظار جمعیتی به حیاط نریخت،

در باز و بسته شد، معاف آن عمارت در سکوت فرو رفت.

ناراحتی عصبی و تندی که او را در نتیجه گرفته بود ناراحتی خیال میهمی را که در خصوص بانک داشت زنده می کرد - طبیعی است هر تغییر و تحولی با وجود بک چینی نااحتی اعصابی این قبیل توهمات را تقویت و تشدید می کند. ولی از بانک به خوبی محافظت می شد. به خواست میخواست برود و به اسخاص معتمدی که حفاظت و حراست بانک را برعهده داشتند سرپزند، که در عین هنگام در باز شد و دو نفر سراسیمه بدرون آمدند، آقای لوری به دیدنشان از تعجب بر جای خود خشک شد.

لوسی و پدرش! لوسی دستهایش را به سوی پیش آورده بود؛ حالت جدی و مشتاق آشنای چهره اش چنان شدت یافته بود که گویی بر آن نقش گشته بود تا حالت چهره را در این مرحله از زندگی قوت دهد.

آقای لوری، سراسیمه گفت: «چه شده؟ چه اتفاق افتاده؟ لوسی! مانند آنچه اتفاق افتاده؟ چه چیز شما را به اینجا کشیده؟ چه اتفاقی افتاده؟»

لوسی در حالی که سیمای آشفته و پریده رنگش را متوجه چهره اش ساخته بود نفس نفس زنان و به لحنی التماس آمیز گفت: «اوه دوست عزیز! شوهرم!»

«شوهرت؟»

«چارلز»

«مگه چارلز چه شده؟»

«اینجاست.»

«اینجا... در پاریس؟»

«چند روزه اینجا است - سه یا چهار روز - درست نمی دانم - حواسم را نمی توانم درست جمع کنم، پیغامی به او رسید و حس جوانمردی او را بدون علمه خبر مایه اینجا کنید. دم دروازه توقیفش کردند و به زندان فرستادند.»

پیرمرد بی اختیار فریادی از دل برکشید؛ تقریباً مقارن همان هنگام زنگ در باز به صدا درآمد و صدای پای جمعی و صدا و همهمه ای

به درون حیاط ریخت.

دکتر به سوی پنجره به راه افتاد و گفت: «این سروصدا چیست؟»
آقای لوری فریاد زد: «نگاه نکن! نگاه نکن! مانت به خاطر زندگیت
هم که شده پده را کنار زن!»

دکتر، همچنانکه دستش بر دستگیره بود برگشت و با بیخندی حاکی از
خونسردی و بی‌روایی گفت: «ده ست عزیز، من در این شهر دغدغه‌خاطری
ندارم. آخر من يك وقتی در باستیل زندانی بودم. میهنپرستی در پاریس - گفتم
پاریس؟ - در سرتاسر فرانسه کسی نیست که نداند من در باستیل زندانی
بوده‌ام یا بخواهد دست به سوی من دراز کند، مگر اینکه بخواهد مرا در
آغوش کشد و روی دست بلند کند. مرارتهای سابق لاف این قدرت را به من
داده‌اند که از دروازه بگذرم، و همان هم باعث شد که بتوانم در همان جا
اطلاعاتی در باره او کسب کنم، و بالاخره ما را به اینجا هدایت کرد.
می‌دانستم که این طور خواهد شد، و می‌دانستم که می‌توانم به چارلز کمک
کنم و او را از هر خطری برهانم؛ به لوسی هم همین را گفتم... راستی این
سروصدا چیست» و باز دستگیره پنجره را در دست گرفت.

آقای لوری در منتهای نومیدی فریاد برآورد: «نگاه نکن! نه لوسی
عزیزم، تو هم نگاه نکن!»

دست در کمرش انداخت و نگاهی داشت: «عزیزم، ناراحت مباش.
قسم می‌خورم نشنیده‌ام اتفاقی برای چارلز افتاده باشد، و حتی تا حالا هم
نمی‌دانستم که در این خراب شده است. خوب، در کدام زندان هست؟»
«لافورس!»

«لافورس! لوسی، دخترم، اگر جرأت و شهامتی در خودت سراغ
دای و فکر می‌کنی که منید و مؤثر هستی - البته همیشه این دو خصلت را
داشته‌ای - باید آرامشت را حفظ کنی و آن طور که من می‌گویم عمل کنی،
چون جریان بیش از آنچه خودت فکر کنی یا من بتوانم توضیح دهم به

آرامش و خونسدی تو سستی دارد. امشب هرکای هم که بکنی بیفایده است، چون بیرون که نمی‌توانی بروی. و من بخاطر چارلز باید از توتفاضا کنه که بزرگترین رنج را به خودت هموار کنی. یعنی اینکه همین حالا آرام بگیری و به هر چه که من می‌گویم گوش کنی. اجازه بده شما را به آن اتاق عقبی ببرم، و من ویدت را یکی دو دقیقه تنها بگذارم، چون مسأله مسأله مرگ و زندگی است و تأخیر جایز نیست.»

«هر چه بگوید اطاعت می‌کنم. از قیافه تان می‌خوانم که ناگزیرم و باید این کار را بکنم. می‌دانم که حق با شماست.»

پیرمرد او را بوسید و با عجله به اتاق خود برد و در را قفل کرد، و شتابان به نزد دکتر بازگشت؛ پنجره را گشود، قسمتی از شبکه خارجی را کنار زد و دستش را بر بازوی دکتر قرار داد و با اوبه تماشای حیاط پرداخت. جماعتی که در حیاط گرد آمده بود از لحاظ تعداد آن قدر نبود که حیاط را پر کند. در حدود چهل بنجاه نفر بودند. ساکنان عمارت در به رویشان گشوده بودند. آمده بودند از سنگ چاقوتیز کنی استفاده کنند، این سنگ را مسلماً به همین منظور در آنجا کار گذاشته بود، زیرا محل مناسب و پرت و دور افتاده‌ای بود.

و چه کارگران موحرش و چه کار وحشتناکی!

چرخ چاقوتیز کنی دودسته داشت که دومرد آن را به شدت می‌چرخاندند؛ چهره این دو مرد، هرگاه که موهای بلندشان از روی آن پس می‌رفت یا نوسان ناشی از گردش چرخ موجب بالا آمدن آن می‌شد، مخوفتر از قیافه وحشیانی بود که سیمای خود را رنگ آمیزی می‌کنند. موی ابرو و سبیلشان عاریه بود، سیمای زشتشان خیس عرق و آلوده به خون بود، دهانشان در اثر فریادهایی که سرداده بودند تاب برداشته و از ریخت افتاده بود. حالت چشمانشان بر اثر بیخوابی و جوشش هیجانی حیوانی، سرد و خیره و شرربار بود. همچنانکه دسته چرخ را بدینسان می‌چرخاندند و موی ژولیده شان

گاه به روی چشمشان فرو می ریخت و گاه بر بنا گوششان فرو می افتاد تنی چند از زنان شراب جلو دهنشان می گرفتند. هم به سبب قصرات شرابی که به لباسشان می چکید و هم بر اثر رگبار جرقه‌هایی که از سنگ می جهید محیط اطرافشان یکسره خونین و آتشین بود. در میان این جمع احدی نبود که آلوده به خون نباشد. در این جمعی که با کمک شانه راه می گشودند و به سوی چرخ چاقو تیز کنی می خزیدند مردانی دیده می شدند که تا کمر برهنه بودند و لکه خون بر سر تا پیشان به چشم می خورد؛ و دانی بودند که لباس ژنده و رنگارنگ به تن داشتند و بر هر تکه‌ای از این ژنده‌ها لکه خون جلب نظر می نمود؛ و باز مردانی که خویشتن را به شیوه عجیبی با توریها، نوارهای ابریشمی که از زنان به یغما گرفته بودند آراسته و جلوه‌ای به جمع داده بودند، و لکه خون هر تکه‌ای از این پیرایه‌ها را می آلود. تبرها و کاردها و سر نیزه‌ها و شمشیرهایی که برای تیز کردن آورده بودند همه آلوده به خون بود. تنی چند، ساطورهایشان را بانج و پارچه به میچ دست بسته بودند و هر چند جنس این ساطور، بندها مختلف و متفاوت بود رنگ واحدی همه را می آلود، و هنگامی که صاحبان شوریده این سلاحهای مدش سلاح خویش را از حیطه رگبار جرقه‌ها برمی گرفتند و به کوچه‌ها و خیابان‌ها روی می نهادند ته رنگ سرخ‌نام خون در چشمانشان نیز میدوید... چشمانی که هر بیننده ناشوریده‌ای آماده بود بیست سال از عمر خویش را بدهد و با شلیک گلوله‌ای بی حسشان کند.

همانگونه که نیروی دید یک غریب، یا هر کسی که در مرحله بحرانی و حساسی قرار گرفته باشد، قادر است در لحظه‌ای جهانی را، چنانچه در پیش روی داشته باشد، ببیند، مشاهده همه این جزئیات در یک لحظه صوت پذیرفت. از دم پنجره کنار رفتند، دکتر برای توضیح بدوشتش نگرست.

آقای لوری، با دلوپسی نگاهی به در بسته افکند و به نجوا گفت: «می‌خواهند زندانبان را قتل‌عام کنند. اگر به آنچه می‌گویید اطمینان دارید،

اگر واقعاً قدرت و نفودی را که فکر می کنید، دارید - که فکر می کنم داشته باشید - خودتان را به این شیاطین معرفی کنید و کاری کنید که شمارا به زندان لافورس ببرند. ممکن است حالا دیگر دیر شده باشد، اما نگذارید حتی یک دقیقه هم از این دیرتر شود!

دکتر مانت دستش را فشرد و با سر برهنه شتابان از اتاق خارج شد؛ موقعی که آقای لوری به کنار پنجره بازآمد او در حیات بود.

موهای سفید و مواجش، چهره موقر و حرکات و رفتار مطمئن وی - پروا و تهور آمیزش دیوار سلاخها را شکافت و وی را به قسب جمعیت که برگرد چرخ چاقوتیز کنی حلقه زده بود رساند. لحظه ای چند سکوت برقرار شد، سپس هیجانی و شتابی در میان جمع بروز کرد و زمزمه ای، و سر آنگاه صدای نامنهوم سخنانش به گوش رسید. و بعد آقای لوری دید که همه گردش را فرو گرفتند و از میان ضلعی که قریب بیست نفر شانه بشانه و پیلو به پیلو در میانش گرفته بودند فریاد «زنده باد زندانی باستیل!» به هوا خست و متعاقب آن هزاران فریاد به گوش رسید: «برویم به خویشاوند زندانی باستیل که در لافورس زندانی است کمک کنیم! برای زندانی باستیل راه باز کنید! اورموند، زندانی لافورس را نجات دهیم!»

آقای لوری با قلبی آکنده از هیجان کرکری و پنجره را بست و پرده را کشید و با عجله به اتاق لوسی رفت و گفت که پدرش حمایت مردم را جلب کرده و در پی شوهرش رفته است. دخترش و میسرپراس را هم در اتاق دید، اما هرگز از خاطرش نگذشت که از دیدنشان ابراز تعجب کند، تا مدت ها بعد - که نشسته بود و با آرامشی که آن شب سابقه نداشت آنها را نظاره می کرد. لوسی در پنجه رخوت و بیحسی شدیدی دست و پا می زد، در پایش افتاده و در آستینش چنگ زده بود. میسرپراس، کودک را روی بستر پیرمرد خوابانده و خودکم کمک در کنار ضل به خواب رفته بود. و که این شب با ناله های این زن بینوا چه دراز و دیربای بود! و که با باز نیامدن پدر و

نبودن خبر چه بلند و دیر گذر بود!

آن شب دوبار دیگر زنگه در، در تاریکی طنین افکند و هجوم جمعیت تکرار شد و چرخ چاقوتیز کنی جرخیدن از س گرفت و رگبار جرقه در هوا پاشید. لوسی، هراسان فریاد برآورد: «چی شده!»

آقای لوری گفت: «بواش! سربازها هستند دارندشمشیرهایشان را تیز می کنند. عزیزم، این عمارت حالا مال دولت است. به عنوان يك نوع اسلحه خانه از آن استفاده می کنند.»

این عمل در مجموع ده بار تکرار شد، منتها گردش کار، کند و نامنظم بود؛ اندکی بعد شب سیاه با سبیده صبح درآمیخت و آقای لوری به آرامی خویشتن را از چنگ لوسی رها کرد و باز با احتیاط به حیاط نظر افکند. مردی که چنان آلوده به خون بود که گفتم در صحنه قتال زخم برداشته و اندک اندک به هوش می آید از گذرگاه کنار چرخ چاقوتیز کنی به پا می خاست و با حالتی گیج و آشفته به بیرامون می نگریست. اندکی بعد، این آدمکش خسته و از پا درآمده، در پرتو نور ضعیف فجر یکی از کالسکه های حضرت - اشرف را مشاهده کرد، تلوتلو خوران خود را بسوی این نقلیه فاخر کشید و به درون آن رفت و در را بست تا بر تشك زیبای آن دمی بیاساید.

هنگامی که آقای لوری مجدداً به بیرون نگریست، زمین، این چرخ چاقوتیز کنی بزرگ، یکبار گشته و پرتو سرخ نام خورشید بر حیاط افتاده بود، اما چرخ چاقوتیز کنی کوچک، در هوای آرام بامدادی، تکه و تنه در گوشه ای افتاده بود و ته رنگ سرخی بر آن بود که نه خورشید بدان داده و نه قادر به زدودن آن بود.

فصل سوم

سایه

هنگامی که ساعت کاراداری فرا رسید یکی از نخستین چیزهایی که از ذهن آقای نوری گذشت این بود که او حق ندارد مصالح بانک را با پناه دادن خانواده يك مهاجر در عمارت بانک، به خطر بیندازد. بدیهی است بی هیچ شبهه و دنگی آماده بود ثروت و سلامت و زندگی خویش را به خاطر لوسی و فرزندش به خطر افکنند ولی این مسئولیتی که به وی سپرده شده بود و دیعه ای بود، و متعلق به خود او نبود؛ از نظر کار و اداره کار هم - که البته يك آدم دقیق و اهل حساب و کتاب بود.

ابتدا فکرش متوجه دفارژ شد، و فکر کرد برود و میخانه را پیدا کند و در باب محل اقامتی، در محل پرت و خلوتی، با صاحب آن مشورت کند. اما فکر دیگری به نظرش رسید که وی را از انجام این کار منصرف نمود، چون می دانست که دفارژ در محله ناآرامی زندگی می کند و بی شك نفوذ و اعتباری دارد و گرفتار امور خطرناک مربوط به محل است.

ظاهر شد و از بازگشت دکتر خبری نشد، و چون هر دقیقه تأخیر احتمال داشت متضمن مخاطراتی برای تلسن باشد با لوسی مشورت کرد. لوسی گفت که پدرش گفته در نظر دارد جایی را در همان محل، در حوالی

بانك، به مدت کوتاهی اجاءه کند. چون آقای لوری می دید که این کار منافاتی با کار اداری ندارد و در ضمن پیش بینی می کرد که به فضا هم که جریان چارلز با خوشی و خرمی برگذار شود و آزاد گردد، باز نمی توان امیدوار بود که بتواند شهر را ترك کند در جستجوی چنین محلی برآمد و دریکی از خیابان های فرعی خانه مناسبی رایافت که از پنجره های بسته اش پیدا بود خالی است. بیدرنك لوسی و بچه و میسر براس را به این مکان منتقل کرد و وسایل راحتی مختصی را که می توانست، و مقدار آن از وسایلی که خود در اختیار داشت به مراتب بیشتر بود، در اختیارشان گذاشت و « جری » را به عنوان قضاگردان به خدمتشان گماشت و خود به سرکار بازگشت، وای فکر و ذعنی که با خود به س کاز باز آورده بود بسیار آشفته و پریشان بود؛ روز به سنگینی و کندی، همگام با او لك لك می کرد و نیش می رفت.

سرانجام روز، اندك اندك خویشتن و همراه با خود آقای لوری را فرسود و بانك تعطیل شد. آقای لوری باز در همان اتاق دبشی بود و در باب عملی که بعد می باید انجام دهد تأمل می نمود که ناگاه صدای پایی از پله ها به گوش رسید. چند لحظه بعد، مدی به دره ن آمد و به لحنی احترام آمیز و جدی او را به نام خواند.

آقای لوری گفت: « خدمتگزارم آقا، سرکار مرا می شناسید؟ »

تازه وارد مردی بود قوی بنیه، با موهای تیره و مجعد، که چهل و پنج یا پنجاه سال از سنین عمرش می گذشت. در جواب با همان لحن و بی آنکه تغییری در تکیه فلام داده باشد تکرار کرد:

« سرکار مرا می شناسید؟ »

« شما را يك جایی دیده ام. »

« شاید در میخانه ام؟ »

آقای لوری با علاقه و هیجان بسیار گفت: « از طرف دکتر مانت

آمده اند؟ »

« بله، از طرف دكتر مانت آمده‌ام. »
 « خوب، چه گفت - بقمی فرستاده؟ »
 دفارژ تکه کاغذ تا نشده‌ای را به دست بی‌تاب و قرارش داد. این یادداشت به خط دكتر و به شرح زیر بود:

« چارلز سلامت است، ولی من هنوز نمی‌توانم محل را ترك كنم. اجازه گرفتم حامل این یادداشت، یادداشت کوتاهی را، از چارلز، به زنش برساند. بگذارید زنش را ببیند. »

یادداشت يك ساعت قبل، و در زندان لافورس، تحریر شده بود. آقای لوری یادداشت را بلندبلند خواند، و درحالی که احساس می‌کرد باری گران از خاطرش برداشته شده است به لحنی شاد به مرد مزبور گفت:

« ممکن است لطفاً با من به محل اقامت زنش تشریف بیاورید؟ »

دفارژ پاسخ داد: « بله. »

آقای لوری که تاکنون به لحن سرد و ماشینی مصاحب خود توجهی نکرده بود کلاهش را بر سر گذاشت و به اتفاق او از پله‌ها پایین و به حیاط آمد. در آنجا با دوزن مواجه شدند، که یکی از آنها بافتنی می‌بافت.

آقای لوری که همین زن را هفده سال پیش با همین وضع و قیافه ترك کرده بود گفت: « قطعاً مادام دفارژ هستند! »

دفارژ اظهار داشت: « بده، او است. »

آقای لوری وقتی دید مادام دفارژ نیز با آنها به راه افتاد پرسید:

« مادام هم با ما می‌آیند؟ »

« بده، برای اینکه با قیافه‌شان آشنا شود. این کار به خاطر سلامت و ایمنی آنها است. »

آقای لوری که اندك اندك از رفتن دفارژ به شگفت آمده بود با تردید به وی نگریست، و جمو افتاد؛ زنهای نوز هردو از بی‌شان روان شدند - آن یکی « انتقام » بود.

خیابانها و کوچه‌هایی را که بین ساختمان بانك و محل اقامت لوسی واقع شده بود به سرعت ممکن پشت سر نهادند، از پلکان بالا رفتند، و به وسیله جری به درون راهنمایی شدند. لوسی تنها بود و می‌گریست. به شنیدن خبری که آقای لوری به او داد از فرط خوشحالی از خود بیخود شد و در دستی که نامه شوهرش را به وی تسلیم می‌کرد چنگ زد... هیچ فکر نمی‌کرد که این دست در همان شب گذشته چه کارها کرده و، مگر اینکه بخت یار باشد، چه کارها که در حق شوهرش نخواهد کرد.

«همسر عزیزم، ناراحت مباش. حال من خوب است، پدرت هم در اینجا نفوذ زیاد دارد. این یادداشت احتیاجی به جواب ندارد. از طرف من بچه را ببوس.»

سروته یادداشت، همین چند جمله بود، معذك برای لوسی آن قدر مهم بود که از دفاتر چشم‌پرس گرفت و رو به مادام کرد و بر دستی که می‌بافت بوسه زد. این عمل، عملی پر از شور و احساس و زنانه و حاکی از حس‌شناسی بود، اما دست مزبور حساسیتی نشان نداد و به سردی و لغتی فروافتاد و بافتن از سر گرفت.

در لمس و تماس این دست خاصه‌ای بود که لوسی را در گرما گرم شوق، پاك افسه، آن قدر که دستش در حین که یادداشت را در سینه جای می‌داد در حوالی گردن از حرکت باز ماند؛ هراسان و وحشتزده در قیافه مادام خیره شد. مادام دفارژ، ابروان و پیشانی بالا آمده را با نگاهی خیره و سرد استقبال کرد.

آقای لوری متباب توضیح اظهار داشت: «عزیزم، اغلب در کوچه‌ها و خیابانها تظاهراتی می‌شود، و هر چند احتمال اینکه مزاحم شما شوند کم است، معذك مادام دفارژ مایلند اشخاصی را که می‌خواهند مورد حمایت قرار دهند ببینند، به منظور اینکه آنها را بشناسند، تا در چنین مواقعی بتوانند هویتشان را تصدیق کنند...»

سخن که بدینجا رسید، آقای لوری که قیافه و رفتار سرد و تهی از احساس این سه سخت تحت تأثیرش قرار داده بود تردید پیدا کرد و خطاب به دفارژ گفت: «همشهری دفارژ، درست می‌گوییم؟»

دفارژ با قیافه درهم‌کشیده به زلفش نگاه کرد و جز غرولندی حاکی از تأیید به اظهار پاسخی مبادرت نورزید. آقای لوری که تمام همش بر این بود تا مگر به کمک لحن و نحوه رفتار، لوسی را آرام سازد گفت: «لوسی، بهتر است بگویید میس‌پراس و بچه هم بیایند. دفارژ، میس‌پراس يك زن انگلیسی است، و فرانسه هم اصلاً بلد نیست.»

خانم مو، د بحث که خود معتقد بود حریف هریگانه‌ای است، بیدی نبود که از این بادها بلرزد یا در مقابل ناراحتی و خطر خم بر ابرو بیاورد. در حالی که دستها را بر روی سینه درهم افکنده بود داخل شد و چون ابتدا با «انتقام» روبه‌رو شد گفت: «یا الله، جسور خانم! ایشاله که حالتون خوبه!» و به شیوه انگلیسیان سرفه‌ای تحویل خانم دفارژ داد، اما هیچک از آن دو اعتنایی به او نکرد.

مادام دفارژ برای نخستین بار از بافتن یاز ایستاد، و درحالی که با میل بافندگی چنانکه گفתי انجشت سرنوشت است، به لوسی کوچولو اشاره می‌کرد پرسید:

«بچه‌اش اینه؟»

آقای لوری جواب داد: «بله، مادام. این دختر ملوس زندانی بی‌نوا می‌است؛ یکی يك دانه هم هست.»

سایه‌ای که در ملازمت مادام دفارژ و انتقام بود، می‌نمود با چنان - شیوه تهدیدآمیزی بر کودک فرو افتاد که مادر ناگزیر به پیروی از غریزه و محبت مادری در مقابلش زانو زد و او را در آغوش گرفت؛ آنگاه جهت سایه عوض شد و بر مادر و دختر دامن گسترد. سپس مادام دفارژ خطاب به شوه‌ش گفت:

« خوب دیگه، حالا که دیدمشون میتونیم بریم. »

اما این رفتار آمیخته به خویشن داری آن قدر تهدید - تهدید نامرئی و مبهم و نامشخص - در خود نهفته داشت که لوسی را به وحشت افکند، آن قدر که موجب شد دامنش را بگیرد و به لحنی التماس آمیز بگوید:

«مادام، امیدوارم نسبت به شوهر بیچاره‌ام لطف داشته باشید! امیدوارم صدمه‌ای به او نرسانید! ممکن است، در صورت امکان، کمک کنید او را ملاقات کنم؟»

مادام دفارژ در حالی که با منتهای خونسردی نظاره‌اش می‌کرد گفت:

«من با شوهر شما کاری ندارم؛ من به خاطر دختر پدرتان به اینجا آمده‌ام. پس به خاطر من به شوهرم رحم کنید. به خاطر بچه‌ام! این بچه به شما التماس می‌کند رحم داشته باشید. ما آن قدر که از شما واهمه داریم، از دیگران نداریم.»

مادام دفارژ این سخنان را به عنوان يك معارف تلقی نمود و به شوهرش نگریست. دفارژ که در تمام این مدت با ناراحتی ناخن شستش را می‌جوید و او را نگاه می‌کرد حالت چهره‌اش را قدری جمع و جور کرد و قیافه خستتر به خود گرفت.

مادام دفارژ با لبخندی تحقیر آمیز پرسید: «شوهرت در اون یادداشت چی نوشته؟ - نفوذ - مثل اینکه همچو کلمه‌ای به گوشم خورد؟»

لوسی، نوشته را با عجله از سینه‌اش درآورد و درحالی که نگاه چشمان وحشتزده‌اش نه به نامد، بلکه به پرسش‌کننده بود گفت: «نوشته پدرم اونجاها نفوذ زیادی دارد.»

«درسته، همین نفوذ حتماً آزادش میکنه! باشه، بکنه!»

لوسی گریه‌کنان به التماس گفت: «من به عنوان يك همسر، و يك مادر، از شما تمنا می‌کنم به من رحم کنید، و از نفوذی که دارید علیه شوهر بیگناه‌ام استفاده نکنید؛ و آن را له او به کار بیندازید. اوه خواهر، فکر مرا هم بکنید.

به عنوان يك همسر، و يك مادر! »

مادامه درحالی که همچنان او را با سردی و بی‌اعتنایی نظاره می‌کرد، رو به انتقام کرد و گفت: « نه اینکه مادرها و همسرهایی که ما، اونوقتهایی که قد این بچه و شاید کوچکتر از این بودیم، می‌دیدیم خیلی به حالشون توجه می‌شد! کم دیدیم که شوهرها و پدراشونو تو زندان انداختند؟ یعنی تمام مدت عمرمون ندیدیم که همین خواهرهای ما چقدر مرارت کشیدند؟ خواه به خاطر بچه‌هاشون، یا از فقر و نداری، یا از گرسنگی و برهنگی، تشنگی و ناخوشی و بدبختی و ظلم و انواع و اقسام بی‌اعتنایی؟ »

انتقام در جواب گفت: « مگه غیر از اینها چیزی ندیدیم. »
آنگاه مادام دفارژ روبه لوسی کرد و گفت: « ما این چیزها را يك عمر تحمل کردیم. خودتون قضاوت کنید! با اینحال آیا ناراحتی يك زن یا يك مادر میتونه برای ما اهمیتی داشته باشد؟ »

« بافندگی را از سرگرفت و بیرون رفت؛ انتقام نیز از پشاش روان شد؛ دفارژ آخر از همه رفت و در را بست.

آقای لوری درحالی که لوسی را از روی زمین بلند می‌کرد گفت: « دل داشته باش عزیزم، دل داشته باش! تا اینجا که وضع من خوب و روبه راهه... به مراتب بهتر از آنچه که همین اواخر گریبانگیر خیلی‌ها بوده است. دل داشته باش، تو باید خدا را شکر کنی! »

« ناشکری نمی‌کنم، ولی حس می‌کنم مثل اینکه سایه این زن وحشتناک همه امیدها و آرزوهایم را تیره و تار کرده است. »

آقای لوری گفت: « دهه، بسه دیگه! اینچه نا امیدیه که در قلب تجاع تو رخنه کرده؟ راستی هم که سایه است! چون یایه و اساس ندارد. »
« معدنك سایه کات و رفتار آقا و خانم دفارژ براوهم به شدت دامن گسترده بو و در باطن سخت ناراحت و مشوش می‌داشت.

فصل چهارم

آرامشی در طوفان

دکترمانت تا صبح روز چهارم عزیمتش مراجعت نکرد. آن مقدار از حوادثی را که طی همین مدت اتفاق افتاده بود چنان از لوسی مخفی نگه داشتند که تا مدت‌ها بعد، یعنی تا موقعی که بین او و خاک فرانسه جدایی نیتاد، هرگز ندانست که طی این مدت هزار و صد زندانی یدفاع، از مرد و زن و پیر و جوان، قتل عام شده اند و چهار شبانه روز تمام، وحشت همه جا را به زیر سایهٔ مظلم خویش گرفته و حتی هوای پیرامونش آلوده به رنگ کشت و کشتار بوده است. فقط می‌دانست که حمه‌ای بر زندانها صورت گرفته و همهٔ زندانیان سیاسی در معرض خطر بوده و جماعت تعدادی از آنها را به یون کشیده و به قتل رسانده است.

دکترمانت، با قید محرمانه، که نیازی به تأکید نداشت، برای آتای لوری تعریف کرد که جماعت او را از میان صحنه‌ای که سراپا خون و خونریزی بوده به زندان لافورس برده؛ در آنجا محکمه‌ای دیده بود که مردم خودتشکیل داده بودند و زندانیان را تکه‌تکه به پیشگاه این محکمه می‌آوردند و محکمه با سرعت هرچه تمامتر حکم می‌داد که آنها را ببرند و به قتل برسانند یا آزاد کنند یا - در مواردی قلیل - به زندان بازگردانند. باری، جماعت او

را به محکمه معرفی نموده و دکتر اسم و شغل خود را گفته و اظهار داشته بود که مدت هیجده سال بی هیچ گونه اتهام مشخصی در باستیل حبس مجرد بوده، و در این هنگام یکی از اعضای محکمه ازجا برخاسته و هویتش را تصدیق کرده بود - این شخص دفارژ بود.

بلافاصله پس از آن با مراجعه بدفتری که روی میز بوده معلوم کرده و فهمیده بود که دامادش زنده است و در میان زندانیها است؛ برای آزادیش مدتی با اعضای محکمه که تعدادی خواب و تعدادی بیدار و بعضی آلوده به خون و برخی تمیز و تنی چند مست و چند نفری هشیار بودند مواجهه کرده بود. در بدو امر و در گرماگرم ابراز محبت بدو، بعنوان زندانی سرشناسی که تحت نظام برانداخته سابق صدمه و مثم دیده است، موافقت شده بود چارلز را به پیشگاه این محکمه بی قانون احضار کنند و مورد بازجویی قرار دهند، و از ضواهر امر چنین برمی آمد که چیزی به آزادیش نمانده که ناگاه مانعی - که ماهیت آن بردکتر معلوم نبود - سیر حوادث را متوقف ساخته و اعضای محکمه را به شور واداشته و سرانجام مردی که برمسند ریاست تکیه زده بود به دکتر گفته بود که زندانی باید در زندان بماند، منتها به خاطر او دستور می دهد کسی متعرض احوالش نشود، و پس از آن اشاره ای کرده و زندانی را به زندان بازگردانده بود. ولی او، یعنی دکتر مات، برای حصول اطمینان از اینکه از راه بدخواهی یا اشتباه، دامادش را به جمعی که در برون اجتماع کرده بودند و صدای فریاد و حشيانه شان حتی مذاکرات محکمه را درخود خفه کرده بود، تسلیم نخواهند کرد تقاضا کرده و اصرار ورزیده بود به او اجازه دهند در زندان بماند، و به هر حال پس از گفتگو و جروبحث بسیار این اجازه را تحصیل کرده و تا موقعی که خطر برطرف شده در هتالار خون مانده بود.

صحنه های دیگری که در فواصل بین بیداری و خواب و خورد و خوراك دیده بود - دیگر به وصف نمی آمد. شادی و خوشحالی زندانیانی که

از مرگ جسته بودند کم از شادی و سرور جنون آمیزی که جمعی به هنگام قطعه قطعه کردن زندانیان نشان می داد وی را متعجب و مبہوت نساخته بود. تعریف می کرد یک زندانی را دیده که در محکمه تبرئه و از زندان آزاد شده و چون به خیابان رسیده یکی از همین وحشیان اشتباهاً نیزه ای در بدنش جای داده و او را کشته بود، و وقتی از پی اش آمده بودند که برود و زخم را ببندد از در زندان که گذشته بود او را در آغوش همان سومریانی یافته بود که بد نعل قربانیان خود شادی می کردند، و همین جمع به شیوه ای غریب که مثل همه چیز این کابوس وحشتناک طبیعی می نمود، او را در بستن زخم کمک کرده و با منتهای احساس و مهربانی از بیمار پرستاری کرده بود... تخت روانی درست کرده و او را مشایعت کرده بود، سپس مجدداً سلاحهای خود را برگرفته و بازقصابی مالوف را از سر گرفته بود - آن هم به شیوه ای چنان وحشتناک که دکتر برای اینکه نبیند دست بر چشمانش نهاده و اواسط کار از حال رفته بود.

وقتی آقای لوری این مطالب را شنید، همچنانکه به چهره دوشمنش ده اکنون شصت و دو سال از سنین عمرش می گذشت نظر می افکند، ناراحتی و ترسی به اعماق وجودش راه یافت که نکند مشاهده این صحنه ها خطر سابق را تجدید کند. ولی هیچوقت دکتر را این طور ندیده بود؛ یعنی هرگز او را با این روحیه ندیده بود. دکتر نیز برای نخستین بار احساس می کرد که رنجها و مرارت های سابقش اینک صورت قدرت به خود گرفته و می دید که در کوره همین رنجها بوده که توانسته است به تدریج پولادی را که قادر به شکافتن درهای زندان و آزادی دامادش بود بکوبد. و در نتیجه همین احساس بود که گفت: « دوست عزیز، هر چه بود عاقبت به خبر بود، همه اش ناراحتی و خانه خرابی نبود. همان طور که دختر عزیزم کمک کرد و سلامت را به من بازگ داد، من هم سعی می کنم همسر عزیزش را به او بازگردانم، و به توفیق خدا این کار را می کنم! »

آری، این وضع و روحیه دکتر بود، و هنگامی که جاورس لوری چشمان برافراخته و سیمای مصمم و حرکات و رفتار مطمئن و استوار این مادی را می‌دید که جریان زندگی‌اش در نظر او چون ساعتی بود که سالیان دراز متوقف گشته و سپس با نیرویی که طی این مدت ذخیره شده به کار پرداخته باشد، تردید نداشت که این کار را به انجام خواهد رساند.

مسائل و مشکلاتی به مراتب بزرگتر از آنچه که اینکه با آن دست به گریبان بود، در برابر عزم و اراده‌اش سر تسلیم فرود می‌آورد. در همان حال که در محل اقامت خود به طبابت اشتغال داشت و به مقتضای حرفه خویش با هر دسته و طبقه‌ای، بندی و آزاد، غنی، فقیر، خوب و بد، درمی‌آمیخت از نفوذ شخصی خود یا چنان درایتی استفاده کرد که چندی که گذشت به سمت پزشکی بازرس زندانها، از جمله زندان لافورس، منصوب شد. اکنون می‌توانست به لوسی اطمینان دهد که شوهرش دیگر در حبس مجرد نیست و با جمعی از زندانیان بسر می‌برد؛ هر هفته او را می‌دید و پیامهای خوش و امیدبخش از برایش به ارمغان می‌آورد. گاهی اوقات هم شوهرش - هر چند نه به وسیله دکتر - نامه‌ای برایش می‌فرستاد، منتها لوسی 'جازه نداشت نامه‌ای به‌ای او بنویسد، زیرا از میان توطئه‌هایی که گفته می‌شد در زندانها تدارک دیده می‌شوند بدترینشان را به مهاجران اسناد می‌دادند که معذوف درد دوستانی در خارجه پیدا کرده و روابط مستمر و مداومی با ایشان برقرار کرده‌اند.

شک نیست که این مرحله از زندگی دکتر سرشار از نگرانی بود؛ معه‌ذا نظر تیزبین آقای لوری غروری بحق و بجا در آن باز می‌دید. چیز بد و ناشایستی این غرور را نمی‌آلود؛ غروری طبیعی و ارزنده بود، اما به هر حال خالی از غرابت هم نبود. دکتر می‌دانست که ذهن آقای لوری و دخترش تا حل مسأله گرفتاری سابقش را با مصائب و محرومیتها و ضعف شخصی وی مربوط می‌ساخته‌اند، اما اکنون که وضع تغییر کرده بود می‌دانست

که همان مرارتهای نیرویی به او داده است که هم دختر و هم دوستش برای ایمنی و آزادی چارلز چشم‌امید به آن دوخته‌اند. حال که چنین می‌دید سخت از این تغییر به وجد می‌آمد و از آن رو که مردمی ناتوان بودند می‌خواست رهبری کار را به دست او دهند و به او که قوی و نیرومند است توکل کنند. موقعیتی که او و لوسی از سابق نسبت به هم داشتند پاک و از گون شده بود، اما این هم سراپا آمیخته به حشمت و محبت بود، زیرا تنها دلخوشی دکتر این بود که بتواند خدمتی در حق او، که آن همه در حشمت محبت کرده بود، انجام دهد. در این ضمن آقای لوری با انقلابی عساری از شرارت خود با خود می‌اندیشید: «راستی که عجیب است، هر چند در عین حال طبیعی و به حق هم است. دوست عزیز حال که این طور است، رهبری کار را در دست بگیر، و درست هم بگیر، زیرا مطمئنتر از این دستی نیست.»

اما هر چند هم که دکتر سخت می‌کوشید و آنی از تلاش و تقلا باز نمی‌ایستاد تا به هر نحو که هست موجبات آزادی چارلز را فراهم کند یا لااقل کاری کند که زودتر به محکمه دعوت شود، سیر حوادث، سریعتر و قویتر از آن بود که از این بابت توفیق حاصل کند. عصر جدید آغاز شد؛ شاه محاکمه و محکوم به اعدام شد؛ جمهوری آزادی و برابری و برابری یا مرگ، در مقابل جنایی که علیه او مسلح شده بود اعلام یا مرگ یا پیروزی را نمود؛ پرچم سیاه، که جزای مرگ را به کسانی که علیه مصالح مملکت اقدام کنند وعده می‌داد، شب و روز بر فراز منارهای بلند «ند دام» در اهتزاز بود. سیصد هزار نفر که برای سرکوبی پیدادگران جهان به خدمت فراخوانده شده بودند از اکناف و اطراف کشور برخاستند، گویی دندان‌ازدها را بر سرتاسر سر ملک افشاندند و همه جا در تپه و دشت، صخره و سنگ، شنزار و مرداب، در زیر آسمان صاف جنوب و آسمان ابرناک شمال، در کوه و بیشه، در تاکستان و در باغات زیتون، در میان غله‌های چیده شده و مزارع درو شده، در طول سواحل حاصلخیز و رودخانه‌های پر آب و در میان شنهای دریاکنار

به یکسان بار داده بود. هر نگرانی و تشویشی در این طوفان مستحیل می‌گشت و این طوفان که در رحمت را بسته بود از میان طبقات پایین بر - می‌خاست و از بالا فرو نمی‌ریخت!

درنگی در کار نبود، از رحم و شفقت اثری و از راحت و استراحت خبری نبود و زمان بی‌محابا می‌گذشت و به راه خویش می‌رفت. اگرچه شب و روز با همان نظم و ترتیب زمان جوانی خود از پی همه می‌آمدند و بامدادان و شامگاهان با بامداد و شامگاه نخستین روز آن تفاوتی نداشتند ولی با این همه، جز این از محاسبه زمان خبری نبود. در عجبوحه این تبی که بر وجود ملت مستولی گشته بود مانند هر وقتی که تبی شدید بر وجود بیمار چیره می‌شود، حساب آن از دست بدر رفته بود؛ اکنون جلاد، سکوت غیرطبیعی شهر را درهم می‌شکست و سرازین جدا شده پادشاه را به مردم نشان می‌داد و بلافاصله پس از آن سرملکه زیبا را که موهش‌طی نه ماه حبس و بی‌شوهری و سیه روزی به سپیدی گراییده بود به معرض تماشا می‌گذاشت. مع الوصف، با توجه به قانون عجیب تناقض، که در این قبیل موارد همیشه حاکم است، زمان به کندی می‌گذشت، حال آنکه آتش به سرعت زیانه می‌کشید و همه چیز را می‌روفت. محکمه انقلابی در پایتخت، و چهل یا پنجاه هزار کمیته انقلابی در سراسر مملکت تشکیل شده بود. قانونی دربارهٔ مظنونین گذشته بود که امنیت و آزادی زندگی را به کنی پامال می‌کرد و افراد شریف را به چنگ اشخاص شایر می‌سپرد؛ زندانها از مردمی که جرمی مرتکب نشده بودند، دادرسی نداشتند لبریز بود. بسیاری از این چیزها صورت‌نظم مقرر و محتوم به خود گرفته بود و هنوز چند هفته‌ای از استقرارشان نمی‌گذشت که می‌نمود قرن‌ها است پایدارند، علی‌الخصوص که قیافه‌ای زشت و کربه به صورت آشنا رخ می‌نمود، گویی از بدو خنقت با مردم مانوس بود، و این قیافه شیئی تند و تیز موسوم به «مادام گیوتین» بود.

این خانم، موضوع و مایه تفریح و مزاح عامه بود؛ بهترین هلاج

سردرد بود؛ از سفید شدن مویلو گیری می نمود، طراوت و ظرافتی خاص به پوست می داد. «تیغ ملی» بود که از ته می تراشید. کسی که بر «گیوتین خانم» بوسه می زد و از پنجره به بیرون می نگریست و در سبد عطسه می کرد، مظهر تجدید حیات نوع بشر بود؛ تصویر این خانم جانشین صلیب گشته بود؛ مدلهایی از آن برسینه‌هایی که صلیب از آنها رانده شده بود به چشم می خورد، و آنجا که قدوسیت صلیب مورد انکار بود در مقابلش سر تعظیم فرود می آوردند و دعوتش را لبیک می گفتند.

این خانم آن قدر سرازتن جدا کرده بود که هم خود او و هم زمینی که ملوث می داشت یکپارچه خون کیره بسته بود. اعضای این خانم همچون بازپچه دیو بچه‌ای از هم جدا می شد و در مواقع لزوم قطعات آن به هم متصل می گردید. زنان سخنوران را در کام می کشید، قدرتمندان را به خاک درمی افکند و هر چه را که خوب و زیبا بود نیست و نابود می کرد. تنها در يك بامداد، سربست و دو دوست را - بیست و يك سر زنده و يك سر مرده را - که همه مقام و موقعیت اجتماعی ممتاز داشتند، ظرف بیست و دو دقیقه از تن جدا ساخت. مأموری که این دستگاه را بکار می انداخت همتامردنیرومند کتاب مقدس بود، لیکن با این سلاح به مراتب نیرومندتر و کورتر از او بود، و هر روز دروازه‌های معبد خدا را از پی می افکند.

دکترمانت در میان این دستگاه وحشت و ذریه‌ها و اخلاف آن با متانت راه می سپرد. به نیروی خویش اطمینان داشت و با احتیاط به سوی مقصد پیش می رفت و ذره‌ای تردید نداشت که سرانجام شوهرلوسی را آزاد خواهد ساخت. معذک، جریان حوادث سریع و نیرومند بود و اوقات را با چنان شدت و قوتی می روفت که دکتر همچنان پیگیر و امیدوار بود و چارلز يك سال و سه ماه بود در زندان بسر می برد. در آن ماه دسامبر، انقلاب به چنان خشونت و تساوتی گراییده بود که رودخانه‌های جنوب از لاشه کسان

(۱) شمشون یا سامسون.

که شب هنگام به آب می انداختند موج می زد و گروه گروه زندانی در پرتو آفتاب زمستانی جنوب تیرباران می شدند؛ با این همه، دکتر همچنان استوار و پیگیر در میان این دستگاه وحشت و عناصر آن در کار بود. در آن روزها در پاریس هیچ کس به شهرت و معروفیت او و هیچ کس در موقعیتی عجیبتر از وضع او نبود. خاموش، انسان و انسان دوست، وجودش جزء لاینفک بیمارستان وزندان بود و فن و دانشش را یکسان به خدمت آدمکش و قربانی می گماشت. و در احوالی که از مهارت و تبحر خویش استفاده می کرد قیافه و داستان زندانی باستیل، وی را از سایرین متمایز می ساخت. کسی به او سوء ظن نمی برد و کسی در صحت عملش تردید نمی کرد، در واقع اگر مرده ای بود که هیچجده سال قبل به زندگی فراخوانده شده یا روحی بود که در میان افرادی فانی در جنب و جوش بود باز تا به این حد مبری از سوء ظن و تردید نمی بود.

فصل پنجم

هیزم شکن

يك سال و سه ماه. طی تمام این مدت لوسی هرگز لحظه‌ای مضطرب نبود که فردا یا روز بعد گیوتین سرشوریش را از تن جدا نکند. اکنون هر روز گردونه‌های مخصوص، پراز محکومین، بر سنگفرش ناهموار خیابانها به سوی گیوتین در حرکت بودند. دختران فریاد، زنان زیبا، موخرمایی و سیه مو، پیرو سیدگیسو، جوانان، مردان قوی بنیه و پیر مردان و الاتبان و دهقان نژاد را که همه می‌ارغوانی گیوتین بودند هر روز از دخمه‌های تارزدانهای نکبتبار بیرون می‌کشیدند و به ساحت نور خورشید می‌آوردند و از خیابان عبور می‌دادند و می‌بردند تا عطش سیری‌ناپذیر این «خانم» را اطفای کنند. آزادی، برابری، برادری یا مرگ - آه گیوتین که مرگ را چه آسان اعطاء می‌کند! اما اگر ناگهانی بودن بلا و غرش و حرکت سریع چرخهای زمان، دختر دکتر را منگ ساخته و وی را بر آن داشته بود که در نومیدی آمیخته به لاقیدی به انتظار نتیجه بنشیند، این عمل ناگزیر بود. وانگهی او تنها نبود، نظایر او بسیار بودند، اما از آن لحظه که در آن انباری واقع در محله سن آنتوان سرسپید پدر را بر سینه جوان خویش قشرد و پس از آن در انجام وظایف خویش قصوری روا نداشت اکنون، در این موسم مصیبت نیز همانگونه که سرشت مردم نا کدل

صادق است به مشی سابقش وفادار بود.

همینکه در منزل جدید مستقر شدند و پدرش سرگرم امور حرفه‌ای خود شد خانه وزندگی کوچکشان را طوری ترتیب داد که گفتی شوهرش نیز در میان آنهاست - جای هر چیزی معین و مشخص بود و هر کوی در موقع متبر به انجام می‌رسید و با همان نظم و ترتیبی که گویی در انگلستان اند به لوسی کوچولو درس می‌داد. تدابیر کوچکی که به مددشان خویشان را گول می‌زد و به خود وعده می‌داد که او شوهرش به زودی به وصال هم خواهند رسید، و تهیاتی که برای بازگشت قریب الوقوع او می‌دید و صندوق کتابهایی که از برایش آماده می‌کرد... آری، اینجا و دعیة خالصانه‌ای که هر شب در حق يك زندانی گرامی و سایر ارواح ناشادی که سایه مرگ بر سرشان پال گسترده بود می‌کرد، تنها مایه تسلی خاطر گرانبارش بود.

قیافه ظاهرش چندان تغییر نکرده بود. لباس تیره ساده‌ای، شبیه به لباس عزاء که به دخترش می‌پوشاند همچون لباس رنگ روشن و زیبای ایام خوش گذشته تمیز و مرتب بود. چهره‌اش قدری رنگ باخته بود، و اکنون حالت دقیق و درهم رفته آشنا يك چیز همیشگی بود، جز این از سایر اجزاء همچنان دنکش زیبا بود. گاهی، شبها همینکه پدرش را می‌بوسید به درد و غمی که روز هنگام فرونشانده بود راه می‌داد، بغضش می‌ترکید و می‌گفت که در این جهان جز او پشت و پناهی ندارد. دکتر نیز همیشه به لحنی مصمم جواب می‌داد: «ممکن نیست بدون علم و اطلاع من اتفاقی برایش بیفتد و من حتم دارم و می‌دانم که می‌توانم نجاتش دهم.»

بیش از چند هفته‌ای از این تغییر وضع نگذشته بود که غروب روزی دکتر به خانه آمد و گفت:

« عزیزم، نزدیک سقف اتاق پنجره‌ای هست که حوالی ساعت سه بعد از ظهر چارلز گاهی می‌تواند به آن دسترسی پیدا کند. موافقی که بتواند - البته این امر بستگی به شرایط و مقتضیات بسیار دارد - فکر می‌کند اگر در محلی که

من می گویم بایستی می تواند شما را ببیند. دخترم، البته تو نمی توانی او را ببینی، تازه اگر هم بتوانی خطرناک است اگر بخواهی باایما و اشاره اظهار آشنایی کنی. «

« بد، آنجایی را که می گویی نشان بده. هر روز می روم. «
از آن روز به بعد، در هر هوایی، می رقت و دو ساعت تمام در آنجایی ایستاد. هنگامی که ساعت ض به دورا می نواخت آنجا بود و موقعی که با صدای زنگ خود ساعت چهار را اعلام می نمود، تن و دل به رضای خدا داده، باز می گشت. مواقعی که باران نمی آمد یا اوقاتی که هوا چندان سرد نبود لوسی کوچولو را هم با خود می برد. در سایه مواقع تنها بود، اما به هر حال نشد که حتی يك روز از محل غیبت کند.

این محل، نبش کیف خیابانی تنگ و پریچ وخم بود و درمتهای آن جز کلبه هیزم شکنی که هیزم سوخت را به قطعات و اندازه های معین می برید ساختمان دیگری نبود، و مابقی خیابان همه دیوار بود. ره زسوم بود که هیزم-شکن او را مشاهده کرد.

« روز به خیر، همشهری! »

« روز به خیر، همشهری. »

این شکل خطاب به موجب فرمان مقرر گشته بود. از مدت ها پیش، خود به خود، در میان میهن پرستان تمام عیار باب شده بود، و ای اکنون به موجب قانون برای همه اجباری بود.

« همشهری، باز هم اینجا گردش می کنی؟ »

« بله، همشهری. می بینی که! »

هیزم شکن که مرد ریزنقشی بود و حرکات زائیدی سخنانش را همراهی می نمود (وی کوتی مأمور نگهداری راه بود) نگاهی بر زندان افکند و با انگشت به آن اشاره کرد، و سپس برای مجسم کردن وضع میله ها دستش را مقابل صورت گرفت و باقیافه مسخره از لای انگشتانش نگاه کرد و گفت: « ولی خوب، به

من چه مربوط. « و کار اره کردن هیزم را از سر گرفت.
 روز بعد چشم به راهش بود و همینکه اودوز پیدایش شد گفت: « یالده،
 عمشو. ی! باز هم اومدی گردش؟ »
 « بله، همشهری. »

« آه! بیچه را هم آوردی! این مامانته، آره همشهری کوچولو؟ »
 لوسی کوچولو خود را به مادرش چسباند و زیر لب گفت: « ماما، بگم
 بله؟ »
 « آره عزیزم. »
 « بله، همشو. ی. »

« آه! ولی این چیزها که به من مربوط نیست، چیزی که به من مربوطه
 کار خودمه. اره مو می بین! اسمشو گذاشتم گیوتین کوچولو. لا، لا، آها،
 سرش جدا شد! »

این را که گفت قطعه چوب از کنده جدا شد؛ آن را برداشت و در سبدانه اخت.
 « من اسم خودمو گذاشتم مامسون هیزم شکن. ببین! لو، لو، لو،
 لو، لو، آها، سرش جدا شد! حالایه بیچه. گوگولی، گوگول، گوگولی،
 گوگول! آها کله اش جدا شد! دیگه از این خونواده کسی نموندا! »
 هنگامی که دو قطعه دیگر را بدرون سبد انداخت لوسی از ترس برخورد
 لرزیده، اما امکان نداشت مواعی که هیزم شکن به کار مشغول بود آنجا باشد
 و از نظرش دور بماند. از آن به بعد برای اینکه حسن نیتش را جلب کند اول او
 صحبت را بازمی کرد و اغلب پول عرقی هم به او تعارف می کرد - که البته
 طرف هم با کمال میل می پذیرفت.

این هیزم شکن آدم کنجدار و فضولی بود و گاه، مواعی که محتوماشای
 زندان می شد و روحش به سوی شوهرش پرواز می کرد و حضور او را فراموش
 می کرد هنگامی که به خود می آمد می دید که دست از کار کشیده و زانویی را
 به خرك اره کشی تکیه داده است و او را تماشا می کند. در اینگونه مواقع

همیشه می گفت:

« ولی به من چه مربوط. » و تندتند اره کشی را از سر می گرفت.

باری، لوسی هر روز و در هر عوایی، در برف و یخبندان زمستان، در تند باد بهار، در آفتاب سوزان تابستان، در باران پاییز و یاز در برف و یخبندان زمستان دوساعت تمام از وقتش را در این محل می گذراند، و هر روز موعی که محل را ترك می گفت بر دیوار زندان بوسه می زد. آن طور که پدرش می گفت شوهرش به تناوت، گاه هر پنج شش بار یکمرتبه و گاهی دویا سه روز پشت سر هم او را می دید و بعضی اوقات یکی دوهفته می گذشت و او را نمی دید، اما همین احتمال که اگر بخت یار باشد او را خواهد دید کفایت می کرد و لوسی به این امید هفت روز هفته را می رفت و در محل موعود انتظار می کشید. با چنین مشغولیتی روز گذر گذراند تا ماه دسامبر فرا رسید؛ در این ضمن پدرش همچنان با گامهای استوار از میان صحنه های وحشت پیش می رفت. بعد از ظهری، برف سبکی می بارید که به کنج موعود رسید؛ یکی از روزهای شادی و سرور همگانی بود. هنگام عبور از خیابانها دیده بود که عمارات را با نیز معای کوچکی آراسته؛ بر سر این چوب پرچمها کلاه سرخ نصب کرده و بردسته و بدنه شان نوار سه رنگ پیچیده و بر این پرچمها با حروف سه رنگ که بسیار مقبول بود نوشته بودند: جمهوری واحد و تجزیه ناپذیر: آزادی، برابری، برادری یا مرگ!

دکان هیزم شکن به قدری کوچک و معقر بود که در آن جایی برای این قبیل تزئینات نبود. اما به هر حال داده بود کسی این شعار را با خط خرچنگ قورباغه نوشته و شخص مزبور به هر ترتیب کلمه مرگ را چلانده و با اشکال زیاد در دیوار دکان جا کرده بود؛ و همانگونه که از يك هموطن خوب انتظار می رفت پشت بام آلونك را نیز با نیزه و کلاه سرخ آذین بسته واره را در پنجره جای داده و بر آن نوشته بود « حضرت سن گیوتین صغیر. » چون آن روزها این خانم تند و تیز همه جا در زمرة قدیسین به شمار می رفت. دکان

سته و از او خبری نبود، و این البته مایه آرامش خاطر لوسی بود، زیرا مزاحم و موی دماغی نداشت.

اما هیزم شکن راه دوری ترفته بود، اندکی بعد صدای هیاهو و جنجالی که در گرفت وجودش را آکنده از وحشت نمود - لحظه ای بعد، جمعیت نبوهی به کنج حوالی زندان سرازیر شد، در مرکز آن هیزم شکن بود که بازو به بازوی «انتقام» پیش می آمد. عده این جمع در حدود پانصد نفر بود، اما با این پای که می کوفتند و دستی که می افشاندند چنان بود که گویی پنج هزار روح پلیدند. موزیکشان سرودی بود که می خواندند: به آهنگ سرود انقلاب که آن ره زها باب بود می خواندند «فاصله ضربی که می گرفتند شبیه به دندان قروچه دسته جمعی بود. زن و مرد، جدا جدا، هر طور که پیش می آمد می رقصیدند. ابتدا جزدزم لولیدن کلامهای سرخ و لباسهای ژنده چیزی نبود، ولی هنگامی که محوطه را اشغال کردند و از رقص و پایکوبی در اطراف لوسی باز ایستادند، رقصشان قیافه مشخص شبیگون و ترس آوری به خود گرفت و شور و هیجانی بیشتر یافت. پیش می آمدند و پس می رفتند و بدست هم می کوفتند و در عیندیگر چنگ می زدند و به دور خود می چرخیدند؛ سپس همدیگر را می گرفتند و جفت جفت می چرخیدند، آن قدر که تعدادی از پای می افتادند، آن وقت بقیه بازو در بازوی هم می افکندند و چرخ می خوردند، بعد حلقه ای که بدینسان ساخته بودند از هم می گسست، و در حلقه های دو نفری و چهار نفری می چرخیدند، سپس بناگاه از حرکت باز می ایستادند و کلرا از سر می گرفتند؛ می کوفتند، چنگ می زدند، پاره می کردند و می دریدند، پس آنگاه جهت عوض می کردند و در جهت عکس می چرخیدند، و باز بناگاه متوقف می شدند، مکث می کردند، فواصل زمانی را ضرب می گرفتند و در صوفی به عرض خیابان فرامی گرفتند و سرها را پایین و دستها را بالا می بردند و فریاد زنان با سینه، خیز می داشتند. صحنه هیچ پیکاری بتدریج این رقص وحشتناک نبود. پیدا بود که تفریحی باستانی بود، تفریحی سالم علیه بدی و تباهی - که اکنون

تغییر قیافه داده و به صورت وسیله‌ای دآمده بود که خون را به جوش آورده و حواس را مختل کند و احساس را بدزد. آن لطف و زیبایی مشهودی هم که در آن بود بر زشتی و خشونت آن می‌افزود و نشان می‌داد که این چیزهایی که در اساس خوب و پاکیزه بوده اند چگونه از شکل افتاده و به تباهی گراییده‌اند. آغوش برهنه دختران باکره‌ای که به استقبال این رقص شتافته و قیافه‌ها و سیماهای نوری که بدینسان آشفته بود و پاهای ظریفی که بر این لجن آغشته به خون می‌کوفت همه مبین زمانی بود که از مسیر خود منحرف گشته بود.

این کارماینول^۱ بود. هنگامی که گذشتند و لوسی را در خوف و حیرت در درگاهی آلونک هیزم شکن برجای گذاشتند، دانه‌های سفید برف چنان به آرامی فرو می‌افتاد که گویی چنین چیزی هرگز وجود نداشته است. لوسی، لحظه‌ای چند دستش را مقابل صورتش گرفت، هنگامی که چشم بالا کرد پدرش را در مقابل خود دید، گفت:

« اوه پدر! نمی‌دونی، چه منظره وحشتناکی! »

« می‌دانم عزیزم، می‌دانم، بارها دیده‌ام. نترس، کسی باتو کاری ندارد. »

« پدر، من از بابت خودم و همه‌ای ندارم. اما وقتی به شوهرم فکر می‌کنم، و به بیرحمی این مردم... »

« عنقریب کاری می‌کنم که فوق بیرحمی و خشونت اینها قرار بگیرد. همین حالا که می‌آمدم داشت از پنجره بالا می‌رفت، آمدم بدتوبگویم. حالا کسی این دور و بر نیست می‌توانی با دست به طرف آنجایی که سقف شیب پیدا می‌کند برایش بوسه بفرستی. »

« چشم پدر، همین کار را می‌کنم، و با آن روحم را برایش می‌فرستم! »

« دخترم نمی‌توانی او را ببینی؟ »

لوسی در حالی که می‌گریست و با شوق بردستش بوسه می‌زد گفت: « نه »

1) Carmagnole

پدر... نه»
صدای پایی از خلال ریزش برف به گوش رسید - مدام دقارژ بود.
دکتر گفت: «سلام همشهری.»
مدام عبوراً جواب داد: «سلام همشهری.» و دیگر چیزی نگفت، و
همچون سایه‌ای از فراز خیابان پوشیده از برف گذشت و دور شد.
«عزیزم، بازویت را به من بده؛ به خاطر او قیافه خوشحال و محکم
به خودت بگیر. خوب، بسیار حساسی.» اندکی که دور شدند افزود: «به
حالت منید خواهد بود. آخر بناست فردا به محکمه احضار شود.»
«فردا!»

«وقتی نیست که بخواهیم تلف کنیم. من کاملاً آماده‌ام، منتها يك
سلسله اقدامات احتیاطی هست که تا به محکمه احضار نشود انجامشان مقدور
نیست. او هنوز ابلاغ را دریافت نکرده، ولی من می‌دانم که همین اندکی بعد
به او اطلاع خواهند داد، و به کونسیرژی^۱ منتقل خواهد شد. به موقع مطلع
شده - ناراحت که نیستی؟»

لوسی هرطور بود جواب داد: «تو کلم به شماست.»
«مطمئن باش. عزیزم، حالا دیگر دوران انتظار و بلا تکلیفی کم کم به
پایان می‌رسد. ظرف چند ساعت دیگر او را به تو باز خواهند گرداند. با انواع
اقدامات تأمینی محاصره‌اش کرده‌ام. باید لوری را ببینم.»
ایستاد؛ صدای سنگین چرخهایی از نزدیک به گوش رسید. هردو با این
صدا خوب آشنا بودند. یکی، دوتا، سه تا؛ سه گردونه بامحموله مغوف خود
برف را شکافتند و دور شدند.

دکتر، ضمن اینکه جهت حرکت را تغییر می‌داد، تکرار کرد: «باید لوری
را ببینم.»

پیر مرد امین و درستکار همچنان در سر کار بود و آنی از وظیفه خود غافل

(۱) Conciergerie زندانی در پاریس، در زمان انقلاب.

نبود. وجود او و دفاترش اغلب برای روشن کردن وضع اموالی که ضایع می شدند لازم بود. در اینگونه مواقع آنچه را که می توانست برای صاحبانشان نجات می داد. بهتر از او کسی نمی توانست اموالی را که در حمایت تلسن بود حفظ کند و در عین حال متانت خود را از دست ندهد.

سرخي خفه و زرد فام آسمان و مهی که از سن^۱ بر می خاست خبر از فدا رسیدن تیرگی می داد. موقعی که به بانک رسیدند هوا به تازی گراییده بود. اقامتگاه باشکوه حضرت اشرف تار و غمزده و خالی از سکنه بود. بر فراز تلی از خاک و خاکستر درون حیات این کلمات به چشم می خورد: اموال می. جمهوری واحد و تجزیه ناپذیر. آزادی، برابری برادری یا مرگ! این شخصی که با آقای لوری بود - صاحب این پالتوی سفیدی روی صندلی - که نباید دید می شد کی بود؟ آقای لوری از نزد کدام تازه واردی سراسیمه و شگفت زده باز می گشت تا محبوبش را در آغوش کشد؟ از دیری که به درون آمد این کلمات را، چنانکه گویی تکرار می کرد، خطاب به چه کسی که از همان درخسارچ شد با لکنت بر زبان راند:

« به کونسیرژری منتقل شده و فردا به محکمه می رود؟ »

(۱) Seine نام رودی که از میان پاریس می گذرد.

فصل ششم

پیروزی

محكمة وحشت مرکب از پنج قاضی ومدعی العموم وهیئت منصفه‌ای معصم، هر روز اجلاس می‌کرد. صورت اسامی متهمین هر روز غروب صادر می‌شد و به وسیله زندانیان در زندانهای مختلف برای زندانیان قرائت می‌گردید. این شوخی مرسوم زندانیان در اینگونه مواقع بود:

« او ی با توام، بیا گوش کن بین روزنامه عصرچی میگه! »

سرانجام روزنامه عصر با این مقدمه شروع شد: « شارل اورموند، مدد و ف به دارنی! »

وقتی نامی خوانده می‌شد صاحب نام از بقیه جدا می‌شد و به محلی می‌آمد که به اشخاصی که گفته می‌شد نامشان در صورت مرگبار آمده است اختصاص یافته بود. شارل اورموند معروف به دارنی هم موجباتی برای آشنایی باموارد استعمال این محل داشت. زیرا صدها نفر را دیده بود که بدینسان از جمع جدا شده و بسوی آن رفته بودند.

زندانبان بفکرده که برای خواندن اسامی عینک زده بود به منظور حصول اطمینان از اینکه زندانی مورد نظر در محل مقرر جای گرفته است از فراز عینک بر جمع نظر افکند؛ هر نامی را که می‌خواند به همین ترتیب مکث

می‌کرد. صورت اسامی، حاوی بیست و سه نام بود، ولی فقط بیست نفر جواب دادند، زیرا یکی از زندانیان در زندان مرده و دو نفر دیگر نیز قبلاً به زیر گیوتن رفته و فراموش شده بودند. صورت اسامی در همان سالن طاق‌داری قرائت شد که دارنی در شب ورود به زندان با جمع زندانیان رو برو گشته بود. تك تك آن جمع در جریان قتل عام هلاک شده و تك تك کسانی که از ایشان جدا شده و از همان هنگام نسبت به سرنوشتشان در خود احساس علاقه کرده بود، در سیاستگاه جان سپرده بودند.

سخنان تودیع معجز و محبت‌آمیزی رد و بدل شد، اما جدایی به زودی به پایان رسید. اینگونه تشرینات از مراسم روزمره زندان بود، و زندانیان مقیم «لافورس» مشغول انجام تهبیاتی برای نوعی «بازی جریمه» و کسرت کوچکی بودند که بنا بود آن شب در زندان اجرا کنند. در کنار درها قوز کرده بودند و اشک می‌ریختند، ولی به هر حال جای خالی آن بیست نفر در کسرت می‌بایست پرمی‌شد. ضمناً چیزی به وقت خاموشی زندان و بستن درها نمانده بود. آن وقت بود که اتاقهای عمومی و راهروها را به سگان نیرومند می‌سپردند که در تمام مدت شب پاس می‌دادند. زندانیان به هیچ روی سنگدل و بی‌عاطفه نبودند، این راه و رسم، زائیده شرایط زمان بود. و نیز هر چند دیده می‌شد که نوعی شهامت و لاابالگیری گاهی با اندک تفاوتی، بعضی را به عبث بر آن می‌داشت که گیوتین را به مبارزه بخوانند و دریای آن جان‌سپارند معذک این عمل نیز غرور و لاف‌گزاف محض نبود و بلکه نتیجه بیماری شدید افک، متقلب عامه بود. گاهی مواقعی که ناخوشی طاعونی همه جا گیر می‌شود، بعضی از ماکششی در خود نسبت به این مرض احساس می‌کنیم و سخت مشتاقیم بر اثر ابتلای به آن از جهان برویم. همه ما این تمایل عجیب را در خود نهفته داریم، و فقط شرایط و مقتضیاتی لازم است که آن را، و کند و عیان سازد.

راهی که به کونسیرژری می‌پیوست کوتاه و تار، و شبی که در سلولهای حشره‌گرفته آن بسر می‌آمد بلند و سرد بود. روز بعد، هنوز نام دارنی را

نخوانده بودند که پانزده نفر از زندانیان را به محکمه بردند و محکوم کردند. محاکمه این عده جمعاً یک ساعت و نیم به طول انجامید.

سرانجام نوبت به شارل اورموند معروف به دارنی رسید.

قضات با کلاههای پر دار بر مسند قضا تکیه داده بودند. جزاین، همه جا کلاه سرخ و کلاه سه گوش سه رنگ بود. احتمال دارنی هنگامی که هیئت منصفه و تماشاچیان شوریده را می نگریست با خود می اندیشید که نظم طبیعی و عادی امور بهم خورده و بازگونه شده است و این تبهکارانند که درستکاران را محاکمه می کنند. پستترین و بی رحمتترین و بدترین مردم شهر، که هیچ شهری از این لحاظ فقیر نیست، تعزیه گردانان این صحنه بودند. بلند بلند اظهار نظر می کردند، مخالفت می کردند، ارائه طریق می کردند و بی محابا در تسریع کار اصرار می ورزیدند. قسمت اعظم مردها مسلح به انواع و اقسام سلاحها بودند، زنان نیز تعدادی کرد و بعضی خنجر به کمر زده بودند، برخی ضمن تماشا می خوردند و می نوشیدند و بسیاری بافتنی می بافتند. در میان این عده یکی بود که ضمن اینکه می بافت قطعه کوچکی از بافتنی اش را به زیر بازو زده بود. این زن، در ردیف جنو در کنار مردی نشسته بود که دارنی از لحظه عبور از دروازه شهر تا به این ساعت او را ندیده بود. ولی فوراً به یاد آورد که نامش دفارژ بود. دید که زن یک دویار در گوشه مان مرد چیزهایی گفت - پیدا بود زنش بود. اما آنچه در این دو نفر بیشتر به چشم می خورد این بود که هر چند در نزدیکی او جای گرفته بودند بسوی او نمی گریستند. می نمود که با سرسختی و قوی چیزی را انتظار می کشند و تا مدت جزبه هیئت منصفه به جایی و چیزی توجه نداشتند. دکتر مانت، در لباس ساده و معمولی خود در کنار جایگاه رئیس محکمه نشسته بود؛ او و آقای لوری تنها کسانی بودند که عضو محکمه نبودند و در آن محل جای گرفته بودند و به عوض لباس مخصوص «کرماینول»، لباس معمولی بتن داشتند.

مدعی العموم، شارل اورموند معروف به دارنی را متهم می ساخت به

اینکه مهاجر است و می‌گفت که جانش به موجب فرمانی که کلیه مهاجران را به تبعید ابد محکوم کرده و مجازات مراجعت به کشور را مرگ مقرر داشته متعلق به جمهوری است و می‌افزود که تقدیم تاریخ مراجعت متهم به فرانسه بر تاریخ صدور فرمان مسأله‌ای نیست؛ متهم، حی و حاضر، در فرانسه توقیف شده و فرمان صادر شده است و لذا باید سرش را از تن جدا کرد.

تماشاچیان فریاد برآوردند: «سرش را از تن جدا کنید! دشمن جمهوری است!» رئیس محکمه برای اینکه س و صدا را بخواهاند زنگ را به صدا درآورد و از متهم پرسید آیا راست است که سالیان متعددی در انگلستان زندگی می‌کرده است؟

در این تردیدی نبود.

پس در این صورت آیا مهاجر نیست؟ اگر نیست پس چه اسمی روی خود می‌گذارد؟

متهم گفت که امیدوار است مهاجرتی که وی اختیار کرده منطبق با روح قانون اخیر نباشد.

رئیس محکمه مایل بود بداند چرا و به چه دلیل؟

متهم گفت زیرا او به میل و اراده خود از عنوان و موقعیتی که زشت و نفرت‌آور می‌دانسته چشم پوشیده و جلای وطن کرده است تا به عوض آنکه از ثمره دسترنج مردم بی‌نوی فرانسه و به طفیل آنها زندگی کند، در انگلستان از ثمره کار و کوشش خود متمتع گردد. در ضمن به عرض محکمه رساند که وقتی اقدام به این کار کرده که عمل به صورتی که اکنون مورد قبول محکمه است تعبیر نمی‌شده.

رئیس محکمه گفت: برای اثبات این مدعا چه دلیلی دارید؟

متهم برای اثبات مدعای خود دو شاهد را به محکمه معرفی نمود؛ ثئوفیل گابل^۱ و آلکساندرمانت.

1) Théophile Gabelle

در اینجا رئیس محکمه متذکر شد: ولی آیا مگر در انگلستان ازدواج

نکرده‌اید؟

راست است، اما با يك زن انگلیسی ازدواج نکرده‌ام.

آن زن تبعه فرانسه است؛

بله، فرانسوی‌الاصل است.

نام و نام خانوادگی این زن؟

لوسی مانت، تنها فرزند دکتر مانت، طبیب بزرگواری که در محکمه

حضور دارد.

این جواب اثرنیکویی در حضار داشت. ابراز احساسات نسبت به طبیب

بزرگوار تالار محکمه را به لرزه درآورد. نوسان احساسات مردم به حدی

بود که بلافاصله قطرات اشک بر گونه تعدادی از کسانی که همین چند لحظه

قبل متهم را به دیدن خصومت می‌نگریستند - گویی که بی‌تاب بودند هر چه

زودتر او را به خیابان بکشند و به قتل رسانند - سرازیر شد.

چارلز دارنی در پی‌مردن این چند قدمی که در این راه خطرناک برداشته

بود از تعلیمات اکید دکتر پیروی کرده بود؛ راهنمایی‌های احتیاط‌آمیز این مرد،

آهنگ هر قدمی را که باید می‌بیمود معین کرده و هروجب از راهی را که در

پیش روی داشت به دقت هموار ساخته بود.

رئیس محکمه پرسید که چرا حالا به فرانسه بازگشته و زودتر از این

بدین کار مبادرت نورزیده است؟

متهم جواب داد که صرفاً به این علت به فرانسه بازگشته که در آنجا

وسیله معاشی سوای آنچه که خود از آن دست کشیده بود - نداشته حال آنکه

در انگلستان با تدریس زبان و ادبیات فرانسه امرار معاش می‌کرده است، و

افزود که بازگشتش به کشور بنا به خواهش و تقاضای یکی از هموطنان بوده

که ادعا کرده بود در غیاب او زندگی در معرض خطر است و لذا برای

نجات این هموطن قبول خطر کرده و به کشور بازگشته است تا حقایق را به

سمع محکمه برسند. آیا این عمل در نظر جمهوری جرم و جتایت است؟
جماعت یکصدا فریاد برآورد: «نه!» و رئیس محکمه برای اعاده سکوت زنگ را به صدا درآورد، ولی این کوشش مثید فزیده نبود زیرا جمعیت همچنان فریاد می زد «نه!» تا سرانجام به میل و اختیار خود از سروصدا باز ایستاد.

رئیس محکمه پرسید نام این هموطنی که می گوید چیست؟ متهم اظهار داشت که این شخص همان کسی است که وی بعنوان نخستین شاهد به محکمه معرفی نموده است، و با اطمینان خاطر به نامه هموطن مزبور، که دم دروازه از او گرفته بودند، اشاره کرد و گفت تردید ندارد که نامه مزبور در میان اسناد و مدارکی که در مقابل ریاست محکمه است وجود دارد.

دکترمانت مراقبت کرده بود که نامه مزبور جزء اسناد و مدارک محکمه باشد و به او اطمینان داده بود که خواهد بود. در این مرحله از دادرسی نامه مزبور ارائه و قرائت شد. هموطن گابیل برای تأیید مدعا به محکمه احضار گردید و صحت مراتب را تأیید نمود و در ضمن با منتهای ادب، عاجزانه متذکر شد که به علت کارطاعتفرسایی که دشمنان جمهوری به محکمه تحویل کرده اند، مدتی در زندان «آبی» از نظر دور مانده و در «اف» تا سه روز قبل از خطر خطر محکمه ملی فراموش شده بود. سه روز قبل به محکمه احضار شده و چون هیئت منصفه اعلام کرده بود که با تسلیم هموطن شارل اورموند داری نظرشان تأمین شده آزاد گردیده است.

سهس از دکترمانت سؤال شد. محبوبیت و وجهه زیادی که در میان مردم داشت - پاسخهای روشنی که به سؤالات رئیس محکمه می داد حسن اثر فوق العاده داشت. هنگامی که توضیح داد که پس از اینکه از زندان آزاد شده مهم حاضر در زمره نخستین کسانی بوده که دست دوستی به سویش دراز کرده و در ایامی که در تبعید بسر می برده همین شخص منتهای محبت و علاقه را نسبت به شخص او - دخترش ابراز داشته و افزود که به سبب کینه ای که

طبقه اشراف مملکت نسبت به او داشته‌اند در انگلستان به عنوان دشمن مملکت و دوست ایالات متحده آمریکا محاکمه شده و چیزی نمانده بود جانش را از دست دهد - خلاصه، وقتی این مسائل را با سادگی و وضوحی که از خصائص ارائه حقیقت است توفیح داد هیئت منصفه و تماشاچیان همدل و همراهی شدند: و عاقبت، موقعی که گفت مسیولوری، یعنی این آقای انگلیسی که در محکمه حضور دارند، هم مانند او شاهد و ناظر جریان محکمه مزبور بوده و می‌توانند جزئیات و دقائق امر را به سمع محکمه برسانند هیئت منصفه اعلام کرد که دیگر احتیاجی به شرح و تفصیل بیشتر نیست و آماده‌است در صورتی که ریاست محکمه مقتضی بدانند اعلام رأی کنند.

با هر رأیی که داده می‌شد (اعضای هیئت منصفه تك تك و با صدای رسا رأی می‌دادند) فریاد هلهله جمعیت به هوا می‌خاست. همه آراء به نفع متهم بود، و ریاست محکمه آزادی وی را اعلام داشت.

سپس یکی از آن صحنه‌های عجیبی رخ داد که جمعیت به مدد آن گامی عوس و هردم خیالی خود را ارضاء می‌نمود، یا تمایل خویش را نسبت به رحم و رافت و گذشت ابراز می‌داشت و آن را به عنوان پارسنگی در برابر پیداد و سرارتی که مرتکب می‌گردید ارائه می‌کرد. هیچ‌کس نمی‌تواند بگوید که چنین صحنه‌های عجیبی از کدامیک از این انگیزه‌ها سرچشمه می‌گرفت. شاید بتوان آنها را به آمیزه‌ای از این سه عامل، با این فرض که نقشه می‌غالبتر از دوتای دیگر باشد، اسناد داد. همینکه آزادی متهم اعلام شد رگبار اشک، به همان سهولتی که در موارد عکس سیل خون جاری می‌گردید، بر گونه‌ها سرازیر شد؛ پس‌آنگاه زن و مرد از هر سو هجوم آوردند و با چنان احساس برادرانه‌ای او را در آغوش کشیدند که دارنی، که بر اثر ناراحتیها و مرارتها و طول مدت زندان ضعیف شده بود، کم مساند از شدت ضعف از حال برود - علی‌الخصوص به این علت که نیک‌آگاه بود و می‌دانست که هرگاه جریان در مسیر دیگری پیش می‌رفت همین مردم با همان شور و شوق بر او هجوم می‌آوردند

که قطعه قطعه اش کردند و نعشش را در خیابانها و کوچه ها پکشدند.

برای اینکه جا برای متهم دیگر باز شود او را از محل دور کردند، و به این ترتیب علی العجالة از چنگ نوازشهایی که به وی ارزانی می شد خلاصی یافت. پس از اونوبت پنج متهم دیگر بودند که بنایود دريك جلسه، به عنوان دشمنان جمهوری، محاکمه شوند، زیرا نه درحرف و نه در عمل به تحکیم آن مساعدت نکرده بودند. محکمه در بازستاندن انتقام منت چنان سرعت به خرج می داد که دارنی هنوز از محل خارج نشده بود که متهمان محکوم شدند و بنابر رأی محکمه قرار شد ظرف بیست و چهار ساعت آینده اعدام گردند. نفراول، هنگامی که به نزدیک او رسید با علامت مخصوص زندان - یعنی بابلند کردن يك انگشت - موقوف را به او اطلاع داد، سپس هر پنج نفر همه با هم فریاد زدند: زنده باد جمهوری!

ناگفته نماند که علت سرعت کار محکمه این بود که تماشاچیان در تالار نمانده بودند تا جریان کار محکمه را طول دهند، زیرا وقتی او و دکتر مانت از درگذشتند جمعیت انبوهی در اطراف آن گرد آمده بودند، که دارنی جز دو قیافه ای که به عبث در جستجویان چشم می گرداند سیمای همه تماشاچیان حاضر در تالار را در میان آن بازیافت. همینکه بیرون آمدند جمعیت باز به سوی هجوم آورد و بوسیدن و در آغوش گیری و هلله و فریاد را از سر گرفت، و آن قدر در این کارمذاه مت کرد که می نمود ره دخانه ای هم که در کنارش راه می سپرد، همانند مردم، به هیجان آمده و شوریده و به آشننگی گراییده است.

او را بر صندلی بزرگی که یا از محکمه یا از یکی از اتاقها یا راهروهای آن برداشته بودند و با خود داشتند نشانندند. بر فراز این صندلی پرچم سرخی نصب کرده و پرپشتی آن نیزه ای که کلاه سرخی بر نوك آن جلب نظر می نمود جای داده بودند. القصد، جمعیت علیرغم تمناها و خواهشهای دکتر، او را در این گردونه پیروزی بردوش گرفت و در حالی که دریایی از کلاههای سرخ در

پیرامونش می‌غلطید و چهره‌های تکیده و نزار از درون امواج آن به سوی او می‌گردید به خانه برد، حال آنکه او گیج بود و با خود می‌گفت نکند اختلال حواس پیدا کرده و آزاد نشده و بلکه او را در گردونه مخصوص نهاده‌اند و بسوی گیوتین می‌رند.

باری، با این تشریفات که به يك رؤیای آشفته می‌مانست به راه‌خویش ادامه می‌دادند، ضمن راه بهر کس که می‌رسیدند در آغوشش می‌کشیدند و به او اشاره می‌کردند؛ سرانجام، در حالی که کوچه‌ها و خیابانهای برف‌گرفته را با رنگ مقبول جمهوری می‌آغشتند، همچنانکه زیر برفی را هم که لگدمال می‌کردند بارنگ عمیقتری آلوده بودند، وی را به خانه آوردند. دکتر بیشاپش رفته بود که دخترش را برای برخورد با این صحنه آماده سازد. ولی هنگامی که شوهرش از صندلی بزمیر آمد و در برابرش قرار گرفت لوسی در میان بازوانش از حال رفت.

دارنی، همچنانکه او را در آغوش می‌فشرده، چهره زیبایش را برگرداند تا تماس لبانش را با اشک چشمانش از نظر جمعیت پنهان دارد. در این هنگام تنی چند به پایکوبی پرداختند، متعاقب آن جمعیت چون دریای خروشان به جوش آمد و امواج «کارماپنول»، بر سر ناسر حیا ط غلتیدن گرفت پس آنگاه دختری را برگردونه پیروزی نشانند تا به عنوان الهه آزادی در کوی و برزن بگردانند، و موج‌زنان و خروشان و پایکوبان به کوچه‌ها و خیابانها و کناره رود و روی پل ریختند.

دارنی ابتدا دست دکتر را که باقیافه‌ای پیروزمند و غرورآمیز در مقابلش ایستاده بود فشرده، سپس با آتای لوری که نفس نفس زنان خود را از فشار امواج جمعیت خلاص کرده بود و پیش می‌آمد به گرمی دست داد و لوسی کوچولو را که بلند کرده بودند تا دستش را برگردن پدر حلقه کند بوسید و میسر بر اس و فندار را که کودک را بغل کرده بود در آغوش کشید و بالاخره زنش را در آغوش گرفت و به اتاق برد.

«لوسی، عزیزم! نجات یافتیم!»

« و، چارلز عزیز، بگذار زانو بزنم و خدا را شکر کنم. »
 هر دو با خضوع و خشوع بسیار سرفروذ آوردند و سپاس بیکران خود
 را به درگاه خداوند عرضه داشتند. سپس، دارنی، مجدداً در آغوشش کشید
 و گفت: « عزیزم، حالا با قدرت صحبت کن. خدمتی که او در حق من کرد در تمام
 فرانسه از هیچ احدی ساخته نبود. »
 لوسی، سرش را بر سینه پدرتکیه داد، همچنانکه سالها پیش داده بود؛
 پدر شاد بود از اینکه زحماتش را جبران کرده و اکنون که به پاداش رنجها
 و مرارتهای خویش رسیده بود از قدرت خویش احساس غرور می نمود. با
 مهربانی زبان به ملامتش گشود و گفت:
 « عزیزم، این قدر ضعف نشان نده؛ این طور نلرز. می بینی که نجاتش دادم. »

فصل هفتم

ضربه‌ای بر در

« اورا نجات داده‌ام! این رویایی نبود که اغلب با آن به‌خانه بازآمده بود، نه، حی و حاضر درخانه بود. با این همه، زنش می‌لرزید و ترسی مبهم اما شدید بر وجودش مستولی گشته بود.

اما محیط چنان خفتان‌آور و گرفته و تار بود و مردم چنان انتقام‌جو و مردم خیال بودند و آن قدر بیگناه فقط به صرف نمایی این و آن یا به خاطر سوء ظنی به پای مرگ رفته بودند و آن قدر بیگناه که مانند شوهرش که عزیز او بود، عزیزان خانواده‌های خود بودند، به سرنوشتی دچارآمده بودند که شوهرش همین چند لحظه قبل از آن نجات یافته بود، و به فراموشی سپردن چنین وقایعی چنان ناممکن بود که خاطرش آنچنانکه خود امید داشت سبکبار نمی‌گردید. سایه بعد از ظهر زمستانی اندک اندک فرومی‌افتاد، حال آنکه در این لحظات نیز گردونه‌های وحشت از خیابانها می‌گذشتند. خیال لوسی این گردونه‌ها را تعقیب می‌کرد و شوهرش را در میان سر نشینانشان جستجو می‌نمود، پس آنگاه با حرارت و شور بیشتر به واقعیت وجودش می‌آویخت و بیش از پیش بر خویشتن می‌لرزید.

پدرش دلداریش می‌داد، بر تری رافت آمیزی که در قبال این ضعف زنانه

نشان می داد دیدنی بود. اکنون دیگر از قیافه مقیم اتاقل زیرشیروانی،
کنشدوزی، و شماره صد و پنجاه برج شمالی اثری نبود! او وظیفه ای را که هم
و غمش را مصروف آن داشته بود، به انجام رسانده و به عهد خود وفا کرده و
چارلز را نجات داده بود. باشد که همه به وی اتکا کنند.

وضع زندگیشان ساده و بی تکلف بود. آن هم نه بدان علت که این طرز
زندگی حاکی از خطر بود و کمترین احساس ناراحتی در مردم یرمی انگیزت بلکه
به این سبب که استطاعت مالی چندانی نداشتند، علی الخصوص که طی این
مدت چارلز ناگزیر بود از بابت خوراک و حراست خود و نیز کمک به زندانیان
بی بضاعت مبالغه هنگفتی بپردازد. قسمتی به این علت و قسمتی برای اجتناب
از حضور يك جاسوس خانگی، مستخدمی نگه نمی داشتند وزن و مردی که
سرایدار عمارت بودند فقط گاه گاه در انجام خدمتی کمک می کردند؛ جری که
آقای لوری او را یکسره در اختیارشان گذاشته بود، روزها در خدمت خانواده
بود و شبها نیز در آنجا می خوابید.

جمهوری «واحد و تجزیه ناپذیر آزادی، برابری، برادری یا مرگ» مقرر
داشته بود که نام ساکنین هر خانه ای با حروفی به قطع معین و در ارتفاع معینی
از سطح زمین به صورت خوانا بر سر در عمارت نوشته شود، و لذا نام آقای «جری
کرانچر» نیز به شیوه ای درخور زینت بخش در عمارت بود. هنگامی که سایه
های شامگاهی غلظت و عمق بیشتری یافتند سرو کله صاحب این نام، که تازه از
نظارت بر کار نقاشی که دکتر برای افزودن نام شارل اورموند معروف به
دارنی، به فهرست اسامی احضار کرده فراغت یافته بود، پیدا شد.

در این بیم و هراس و عدم اطمینانی که عالمگیر بود همه شیوه های ساده
و بی آزار زندگی دگرگون گشته بود. در خانه دکتر هم مانند هر خانه دیگر،
مواد مصرف روزانه را هر شب، آن هم به مقادیر اندک و از مغازه های مختلف
تهیه می کردند. اجتناب از جلب توجه دیگران و به دست ندادن موجبات
برای تحریک حسادت خواست و آرزوی همه مردم بود.

وظیفه تهیه آذوقه خانه طی چند ماه گذشته به عهده میسرپاس و آقای کرانچر بود؛ اولی بول و دومی زنبیل را در اختیار داشت. این دو هر روز بعد از ظهر در حوالی هنگامی که چراغ مغازه‌ها روشن می‌شد در پی انجام این وظیفه به راه می‌افتادند و چیزهایی را که لازم بود تهیه می‌کردند و به خانه می‌آوردند. گرچه میسرپاس به سبب روابط مدیدی که با این خانواده داشت قاعدتاً می‌بایست زبان‌شان را تا حد زبان مادری فرا گرفته باشد، معذک ذه ق و کله این کار را نداشت و به قول خود او هم مثل آقای کرانچر از این مزخرفات چیزی سردر نمی‌آورد. لذا در موقع خرید بی‌آنکه به ماهیت شیئی که می‌خواست اشاره کند، نامی را که می‌خواست بر کله مغازه‌دار می‌گفت و اگر تصادفاً کلمه مزبور نام چیزی که می‌خواست نبود در جستجوی شیئی مورد نظر چشم به اطراف می‌گرداند و دست روی آن می‌گذاشت و تا معامله سر نمی‌گفت آن را رها نمی‌کرد، و بی‌چانه زدن هم چیزی نمی‌خرید، بدین معنی که برای تعیین قیمت درست جنس، مبلغ هر چه بود، او همیشه يك انگشت کمتر از آنچه فروشنده نشان داده بود بالا می‌آورد.

در حالی که چشمانش از خوشحالی برق می‌زد گفت: «خوب آقای کرانچر، اگر شما کارندارین من حاضر م.»

جری با همان صدای خشن و گرفته‌اش گفت که آماده خدمتگزاری است. آتد زنگ از دست‌ها پیش از انگشتان رخت بر بسته بود، اما چیزی قادر نبود از سیخ شدگی موهایش بکاهد.

میسرپاس گفت: «خیلی چیزها می‌خواهیم، باید یک کمی بجنبیم. به علاوه، شراب هم باید بخریم. به هر میخانه‌ای که بریم این کله قرمزها چه گیاسهایی به سلامتی ما بلند نکنند!»

جری در جواب گفت: «میسر، ولی برای شما که زبون‌نومی‌فهمین چه فرق می‌کنه، هر چه بگند علی‌السویه است؛ خواه به سلامتی شما بنوشند یا به سلامتی بابائیکه!»

(1) Old Nick - ابلیس.

« اینی که گفتن کیه؟ »

آقای کرانچر، با قدری دودلی توضیح داد که منظورش ابلیس است. میس پراس گفت: «اها، فهمیدم. معنی این مردم دیگه احتیاج به مترجم نداره. اینها به معنی بیشتر ندارند، اونهم آدمکشی و فتنه گری است.» لوسی گفت: «یواش عزیزم! مواظب باش!»

میس پراس گفت: «خوب، مواظب میشم. ولی خورده ونیم امیدوارم به کرم خدا که این بغل کردنهای توخیابونها با این دهنهایی که بوی یاز و توتون میده تموم بشه و گوزشونوهرچی زودتر که کنن! خوب، مرغکم، تا برمی گردم از جلو آتش تکنون نخور! حالا که شوهر جونت برگشته ازشر مواظبت کن و سرتو همونطور که روشونه اش گذاشتی بذار همونجا باشد تا برگرده! دکتر، قبل از اینکه برم اجازه میدین به سؤال بکنم؟»

دکتر تبسم کنان جواب داد: «بله، گمان می کنه تا این حد آزادی داشته باشی.»

میس پراس گفت: «ترا بخدا حرف آزادی را نزنن - دل و روده مون بهم میخوزه.»

لوسی، دوستانه زبان به ملامتش گشود و گفت: «اوای، عزیزم! بازم که شروع کردی!»

میس پراس درحالی که به تأکید سخنان خود سرتکان می داد گفت: «خوب، عزیز دلم - میدونی، خلاصه شو بهت بگم. من رعیت ذات اقدس اعلی حضرت جورج سوم هستم... هنگام ادای نام، تواضع زنانه کرد.» چون رعیت ایشان هستم شعارم اینه: مرده شور سیاستشونو بیره، مرده شور این چاقو کشیها و او باش بازیهاشونو بیره. ما باید چشم امیدمون به اعلی حضرت خودمون باشه، و امیدوارم خداوند حفظشون کنه!»

آقای کرانچر، انگار در کلیسای باشد، برای تأیید مراتب وفاداری خویش سخن اخیر میس پراس را تکرار نمود.

میس پر اس به لحنی تأیید آمیز گفت: « خوشوقتم که می بینم این همه احساسات انگیزی دارین، هر چند دلم می خواست صداتون این قدر گرفته نبود. ولی دکتر، برگردیم به سؤالی که می خواستم بکنم. » یکی از خصوصیات این زن مهربان این بود که مسائلی را که موجب نگرانی و دلبواپسی خانواده بود ناچیز جلوه دهد و آنها را طوری عنوان کند که گویی اتفاقی است. « دکتر، بالاخره این امیدواری هست که از اینجا خلاص شیم؟ »
« متأسفانه هنوز نه، حالا برای چارلز خطرناک خواهد بود. »

میس پر اس همچنانکه بر موهای زرین لوسی، که در پرتو آتش می درخشید، نظر می افکند آهی کشید و گفت:

« هی - هو - هم! پس باید صبر کرد و به انتظار نشست - همین. به قول سالامون برادر من، سرمونو بالا نیگرداریم وزیرزیر کی کارمونو بکنیم. خوب آقای کر نچر، بنرما بریم! ملوسم، از جات تکون نخوری ها! »

لوسی و شوهر و پدر و بچه را در کنار آتش به خود گذاشتند و بیرون آمدند. بنا بود آقای لوری قریباً از بانگ مراجعت کند. میس پر اس چراغ را روشن کرده، ولی آن را در گوشه ای گذاشته بود، تا با خیال آسوده از آتش استفاده کنند. لوسی کوچولو در کنار پدر بزرگش نشسته و دستهایش را به دور بازوی پیرمرد حلقه کرده بود و پدر بزرگ با صدایی که آهنگ آن از نجوا فراتر نمی رفت، بواش قصه می گفت؛ قصه پری که دیوار زندان را شکافت و زندانی را که یک وقتی خدمتی در حلقش انجام داده بود آزاد کرد. همه چیز آرام بود و هیجان و غلیان احساسات فروکش کرده و لوسی به مراتب آرامتر و آسوده تر از پیش بود.

ناگهان فریاد برآورد: « این چه بود؟ »

پدرش رشته داستان را گسیخت و دستش را بر بازویش قرارداد و گفت: عزیزم! بر اعصاب مستطاش! تو چرا این قدر آشفتت! به کمترین چیزی: دروغ بی جهت ناراحت می شوی! آن هم تو، دختر من! »

لوسی با رنگ و روی پریده و صدای لرزان در مقام اعتذار گفت: «پدر، فکر کردم صدای پاهای ناآشنایی از پله‌ها شنیدم.»

« عزیزم، پنکان از قبرستان هم ساکتره.»

هنوز این سخنان درست از لبانش نگذشته بود که ضربه‌ای به در خورد. «اوه پدر، پدر- این چی میتونه باشه! چارلز و قایم کن! نجاتش بده!» دکترا از جای برخاست، دستش را بر شانه‌اش نهاد و گفت: « دخترم، می‌بینی که نجاتش داده‌ام. عزیزم، این چه وضعی است که تو نشان می‌دهی؟ صبر کن بوم بینیم کیه.»

چراغ را برداشت، و از اتاقهای میانی گذشت و در را گشود. صدای گامهای محکمی بر کف اتاق طنین افکند و چهارمرد خشن با کلاه سرخ و مسلح به شمشیر و طپانچه داخل شدند.

اولی گفت: « هموطن اورموند، معروف به دارنی.»

دارنی جواب داد: « کی می‌خواه‌اش؟ »

« من می‌خواهمش؛ ما می‌خواهیمش. اورموند، من شما را می‌شناسم. من امروز شما را در محکمه دیدم. شما باز زندانی جمهوری هستید. » سپس هر چهار نفر او را، در حالی که زن و فرزندش به او آویخته بودند احاطه کردند. « ممکن است بفرمایید چرا؟ »

« دستور این است که شما را فوراً به کونسیرژری برگردانیم. فردا خواهید فهمید. که فردا صبح در محکمه حاضر باشید.»

دکترمانت که بر اثر این ملاقات، چراغ دردست، همچون سنگ بر جای خود خشک شده بود - انگار مجسمه‌ای بود که برای نگهداشتن چراغ ساخته بودند - وقتی این کلمات ردویدل شد به حرکت درآمد؛ چراغ را زمین نهاد و در مقابل مردی که سخنگوی این عده بود قرار گرفت، به ملایمت یقه بلوز قرمزش را گرفت و گفت:

« گنید که او را می‌شناسید، ولی آیا مرا هم می‌شناسید؟ »

« بله، هموطن دکتر، البته که شما را می‌شناسم. »
 سه نفر دیگر همه باهم گفتند: « هموطن دکتر، همه ما شما را می‌شناسیم. »
 دکتر، لحظه‌ای چند با حالتی گیج و آشفته از یکی به دیگری نگریست
 و پس از مختصر مکثی با صدای فرو افتاده گفت:
 « پس لطفاً ممکن است به این سؤال جواب بدهید؟ چطور شده که باز
 او را توقیف می‌کنید؟ »

اولی بایی میلی جواب داد: « هموطن دکتر، از محله سن آنتوان علیهش
 اعلام جرم کرده‌اند. »
 و به دومین نفری که وارد شده بود اشاره کرد و افزود: « این هموطن،
 مال همان محلی است. »

هموطن مزبور با حرکت سر سخنش را تصدیق کرد و گفت: « بله،
 سن آنتوان علیهش اعلام جرم کرده. »
 دکتر پرسید: « به چه مناسبت؟ »

نفر اولی با همان اکراه جواب داد: « هموطن دکتر، بیش از این
 سؤالی نفرمایید. اگر جمهوری از شما تقاضای فداکاری کند تردید نیست به
 عنوان يك وطنپرست خوب از انجام چنین عملی خوشحال خواهید بود.
 جمهوری بر همه چیز متمدن است؛ قدرت حاکمه متعلق به مردم است. خوب،
 اورموند، وقت تنگ است. »

دکتر اصرار کرد: « فقط يك کلمه . . . ممکن است لطفاً بگویید این
 غلام جرم را چه کسی کرده؟ »

اولی جواب داد: « آخر این مخالف مقررات است - به هر حال،
 می‌توانید از این هموطنی که مال سن آنتوان است سؤال کنید. »

دکتر به سوی مردی که گفته بود برگشت؛ مرد مزبور با ناراحتی
 قدری این پا و آن پا کرد و ریشش را خاراند، سرانجام گفت:

« بله! راستش، خلاف مقررات است، ولی حالا که اصرار می‌فرمایید

هموطن دفتار ورتش... ویک نفر دیگر عیبهش به شدت اعلام جرم کرده اند.»

« این شخص دیگر کیست؟ »

« هموطن دکتر، شما هم سؤال می فرمایید؟ »

« بله. »

ساکن سن آنتوان، یا نگاهی عجیب، گفت: « به هر حال، جواب این

سؤال را فردا به شما خواهند داد. فعلاً من از این بابت نمی توانم چیزی

عرض کنم! »

فصل هشتم

یک دست بازی

میس پراس که خوشبختانه از مصیبت جدیدی که وارد آمده بود اطلاع نداشت کویچمدی تنگ را زیر پا گذاشت و ازیل «جدید» گذشت، حال آنکه دشمنش درگیر محاسبه چیزهای لازمی بود که باید می خرید. آقای کرانچر با زنبیل دکنارش رء می سپرد. هر دو بد چپ و راست و به درون مغازه‌هایی که از کدشان گذشته می نگریستند و با احتیاط مواظب مرد دسته و گروهی بودند و از برخورد با اشخاصی که گردهم آمده بودند و با شور و هیجان جرو بحث می کردند اجتناب می ورزیدند. غروب سرد و مرطوب بود، رودخانه مه گرفته، که قیافه‌اش در پرتو نور خیره‌کننده چراغها نامشخص و صدایش در مقابل هیاهوی شهر خفه بود، محلی را که کرجیها در آن استرار یافته بودند ارائه می داد. در اینجا تنگسازان سخت مشغول بودند و برای ارتش جمهوری توپ و تفنگ می ساختند. وای به حال آنکه به این ارتش حقه بزنند یا بر خلاف استحقاق در آن به ترفیع نایل آید! چنین مردانی بهتراست هرگز به مردی نرسند و موی بر عارضشان نروید زیرا «تیغ ملی» از ته می تراشد. باری، میس پراس پس از خرید مقداری خواربار «قدری نفت به یاد شرابی که می خواست افتاد و پس از اینکه به درون چندین میخانه سرکشید

« انجام دره قابل تابلوی « جمهوریخواه شایسته. به سبک بروتوس » عهد عتیق « درحوالی کاخ ملت، که یک وقتی وزمانی پس از آن، کاخ توپلری نام داشت ایستاد. ازوضع عمومی محل خوشترآمد؛ وضع وثیقه محل آرامتر از هرمیخانه دیگری بود و باآنکه ازکلاه سرخ موج می‌زد از سایر میخانه‌ها سرختر نبود. وقتی نظر آقای کرانچر را استفسارکرد و دید که او هم بر این عقیده است درمعیت او قدم به درون « جمهوریخواه شایسته » نهاد.

درحالی که چراغهای دوده گرفته و مردمی را که پیپ به دهن داشتند و با ورقهای فرسوده و مهرهای زرد رنگ دومینو بازی می‌کردند و کارگری را که سینه و بازویش برهنه و از سرتا پا دوده آلود و چرکین بود و روزنامه‌ای را بلند بلند می‌خواند و دیگران را که به وی گوش فرا داده بودند و سلاح‌هایی را که بسته یا از کمر باز کرده بودند و دو یا سه مشتری را که به میز تکیه داده و به خواب رفته بودند و در آن حال و با آن موهای آشفته به خرسها و سگان خواب آلود می‌مانستند از نظر می‌گذرانند به پشتخوان نزدیک شدند و آنچه را که می‌خواستند نشان دادند.

میخانه‌دار شرابشان را آماده می‌کرد که مردی درکنجی، از مردی دیگر خداحافظی کرد و برخاست که بیرون رود. برای خروج از میخانه ناچار می‌باید از جلومیس‌پراس بگذرد. همینکه با او روبه‌رو شد، میس‌پراس جیبی زد و دستهایش را به هم کوفت.

در یک لحظه، حاضران همه به پا خاستند؛ احتمال توی این بود که بین دو نفر بحثی در گرفته و یکی از آن دو دیگری را بعزت اختلاف نظری که با وی داشته به قتل رسانده است. همه منتظر بودند یکی به زمین درغلتد، اما هرچه نگاه کردند چیزی ندیدند، جز زن و مردی که ایستاده بودند و

(۱) Brutus نام یکی از شخصیت‌های نمایشنامه قیصر از شکسپیر. سری که موی آن به سبک بروتوس از ته تراشیده باشد.

خیره خیره به هم می‌نگریستند. مرد از حین ظاهر يك فرانسوی تمام عیار « يك جمهوريخواه به تمام معنی، وزن از لحاظ قیافه يك انگلیسی اصیل بود. آنچه حواریون « جمهوريخواه شایسته به سبك پروتوس عهد عتیق » در این ضد اوج آمیخته به نامرادی گفتند از نظر میسرپراس و محافظش چیزی در حكم عبری و یا کلدانی بود و با آنکه سراپا گوش بودند چیزی از آن نفهمیدند جز آنکه می‌دیدند که تند تند و با شدت و حدت حرف می‌زنند؛ وانگهی در این حیرتی که به آنها دست داده بود، قادر به گوش فرا دادن به چیزی نبودند، چون نه تنها میسرپراس بلکه آقای کرانچر هم به علل شخصی، غرق در شگفتی و حیرت بود.

مردی که موجب جبه کشیدن میسرپراس گشته بود به لحنی فرو افتاده و صدایی آشفته به انگلیسی گفت: « چته داد میزنی؟ »

میسرپراس، دستهایش را مجدداً بهم کسوفت و گفت: « اوه سالامون، سالامون جون! بعد از این همه سال آزار که چشم به روی ماعت نیفتاده و خبری ازت نشنیدم اینجا پیدات می‌کنم! »

« سالامون صدام نکن. » و بعد یواشکی، و با حالتی وحشتزده گفت: « مگه میخوای منو به کشتن بدی؟ »

میسرپراس گریه را سرداد و گفت: « برادر، برادر! یعنی من این قدر نسبت به تو بی‌رحم و بی‌عاطفه بوده‌ام که یه همچی سؤالی می‌کنی؟ » سالامون گفت: « پس اگه نیستی زبون صاحب مرده‌تو نپگردار. اگه عم میخوای صحبت کنی، بیا بیرون؛ بول شرابتو بده و بیا بیرون. این مرد کیده؟ »

« براس در حالی که داشکسته و دماغ روبه برادر نامهربان سر تکان می‌داد، از خلال اشکی که می‌افشاند گفت: « آقای کرانچر. »

سالامون گفت: « بگو اونهم بیاد بیرون. چیه، یارو انگار جن دیده؟ » « به راستی هم حالت قیافه آقای کرانچر طوری بود که گویی جن دیده بود.

ولی به هر حال، يك كلمه هم حرف نزد. میسرپراس: «خلال اشکی که می ریخت بادشواری در ته کیش به جستجو پرداخت و هر طور بود پول شراب را داد؛ هنگامی که او بدین کار مشغول بود سلامون خطاب به حواریون «جمهوریخواه شایسته به سبك پره توس» منیاب توضیح چیزهایی به فرانسه گفت که موجب شد همه به سر جای خود بازگردند و کارشان را از سر گیرند.

باری، سلامون در کوچه تاریکی ایستاد و گفت: «خوب، حالا چی میخوای؟»

میسرپراس به گریه گفت: «چه برادر سنگدلی، که تا حالا هیچی ننوسته علاقه من نسبت بهش کم کنه! که اینطور باهام چاق سلامتی میکنه، و اینطور محبت تشون میده!»

سلامون خول هولکی او را بوسید و گفت: «بفرما، مرده شور ابن چاق سلامتی را هم برد! بفرما، حالا خیالت راحت شد؟»

میسرپراس سرتکان می داد و خاموش اشک می ریخت. سلامون گفت: «اگه انتظار دای متعجب باشم، نیستم. برای اینکه می دونسم اینجا، از بیشتر اونهایی که اینجا هستند خبر دارم. حالا اگه واقعاً نمی خواهی زندگیمو به خطر بندازی... که فکر می کنم مثل اینکه همچی خیالی داری... رعتو بگیر و برو، بذار من هم برم پی کارم. کار و گرفتاری دارم. من اینجا مأمور دولتم.»

میسرپراس، چشمان اشک آلودش را بالا کرد و به تاله گفت: «برادره، سلامون، که همیشه مایه اینو داشت که تو مملکت خودش یکی از بزرگترین شخصیتها بشه حالا اومده تو خارجیها مأمور شده، اونهم چه خارجیهایی! من ترجیح می دادم مرگشو...»

سلامون در سخنش دوید و گفت: «گفتم که! می دونستم، میخوای بالاخره منو به کشتن بدی - خواهر خودم، کاری میکنه که بیم ظنین بشن - اونهم کی، وقتی دارم ترقی می کنم!»

میسرپراس فریاد برآورد: «حاشا، خدا نکنه! سلامون جون، من هر چند همیشه تو! از دل و جان دوست داشتم، و همیشه هم دوست می‌دارم، حاضریم حتی دیگه روتو نبینم! لی سالم باشی. فقط يك كلمه محبت آمیز به من بگو، و بگو که از من نرنجیدی و سردی و کدورتی بین ما نیست، من دیگه بیش از این معطوب نمی‌کنم.»

طفلت میسرپراس! انگار گناه این سردی و بی‌گنجی از او بود. گویی همین آقای لوری، در آن کنج آرام سوهو، از سالها قبل به این حقیقت واقف نبود و نمی‌دانست که همین برادر عزیز همه داروندارش را به یاد داده و ترکش گفته است!

سلامون از سر لطف و بزرگواری و انگار از نظر موقعیت و خصوصیات، دست نقطه مقابل هم باشند - و این مسأله دهمه جای دنیا به همین صورت است - داشت کلمه مورد نظر را بیان می‌کرد که آقای کرانچر دستی به شانه‌اش زد و با صدای دورگه خود به طرز غیرمنتظره و با سؤال غریبی که کرد رشنه سخنش را گسست:

«بین اجازه می‌فرمایید به سؤال ازتون بکنم؟ اسم سرکا، جان سلامونه، با سلامون جان؟»

مأمور دولت با بدگمانی ناگهانی به سوی او برگشت، زیرا آقای کرانچر تا آن وقت لب به سخن نگشوده بود.

آقای کرانچر گفت: «بیا! راستشو بگو! جان سولامون یا سلامون جان؟»

(۱) عن جمله این است:

«Speak out, you know.» (Which, by the way, was more than he could do himself.)

عبارت Speak out به معنی صریح صحبت کردن و بلند صحبت کردن است و نویسنده با این جناسی که به کار برده در ضمن می‌خواهد بگوید که این کاری بود که آقای کرانچر که همیشه صدایش گرفته بود خود قادر به انجام آن نبود.

ایشون شمارو سالامون صدا می‌کنه، چون خواهرته حتما بهتر میدونه. لی
من هم می‌دونم که اسمت جانه. حالامیگی کدوم یکی اول میاد؟ بعدش میایم
سر اسم پراس - اسمی که تو انگلستان داستی این نبود. «
» منظور تو نمیفهم.»

» خودم هم نمی‌فهمم، برای اینکه خاطرم نیست اسمی که اونوقتها
داشتی چه بود. «
» راستی؟ «

» بله، ولی قسم می‌خورم که یه کلمه یه عجایی بود. «
» جدی میگی؟ «

» بله. اون یکی دیگه‌ش هم یه عجایی بود. من شما رو می‌شناسم.
تو «اولدیلی» سر یه بیرونده جاسوسی شهادت دادی. حالا ترا به روح
بابای دروغ که بابای خودت هم باشه، بگو بینم اونوقتها اسمت چی بود؟
صدایی از پشت سر گفت: «بارساد.»

» جری « فریاد برآورد: «خودشه! سر هزارلیره شرط می‌بندم که
خودش بودا.»

صاحب این صدا سیدنی کارتن بود؛ هر دو دستش را به زیر لبه‌کت
سفری‌اش برده و با همان بی‌اعتنایی ولاییدی که گفتی در اولدیلی است د.
کنار آقای کرانچر ایستاده بود. گفت:

«میس پراس عزیز، ناراحت نباشید. دیشب به خانه لوری وارد شدم،
اوهم کم تعجب نکند؛ قرار گذاشتیم تا وضع قدی روبه راه نشود جایی آفتابی
نشوء، مگر آنکه وجود مفید واقع شود. اینجا آمدم با برادران چند کلمه‌ای
صحبت کنم - و ای کاش برادران حرفه دیگری می‌داشت. لااقل به خاطر
شما هم که بود دلم می‌خواست تو زندانها نقش گوسفند را بازی نمی‌کرد.»
گوسفند د. اصطلاح زندانیان آن زمان به معنی جاسوسی بود که برای
رئیس زندان خبرچینی می‌کرد. جاسوس که رنگش پریده بود، پریده رنگ‌تر

آقای لوری، تازه شام خورده و در کنار آتشی خوش نشسته بود، و شاید در میان شعله‌های آن تصویر کا، مند جا افتاده‌ای را می‌دید که سالها پیش در 'خگرهای فروزان مهمانخانه رویال جورج' «داور» خیره گشته بود. هنگامی که داخل شدند برگشت، و با دیدن این مرد بیگانه ابراز شگفتی کرد.

سیدنی گفت: «آقا برادر میس پراس هستند، آقا - آقای بارساد.»
 پیر مرد تکرار کرد: «بارساد؟ بارساد؟ انگار این اسم به گوشم آشناست -
 حتی قیافه‌شان هم به نظرم آشنا می‌آید.»

کارتن با خونسردی گفت: «آقای بارساد، عرض نکردم که قیافه جالبی
 دارید؟ بفرمایید بنشینید.»

خود در یک صندلی جای گرفت و پیوندی را که آقای لوری در جستجوی
 آن بود تأمین نمود. یا قیافه اخمالود گفت: «از گواهان همان دادگاه کذایی
 بودند.»

آقای لوری فوراً به یاد آورد و با قیافه‌ای که نفرت آشکاری از آن
 می‌تراوید در او نگریست.

سیدنی افزود: «ایشان را میس پراس به عنوان عمان برادر با محبت
 و مهربانی که بارها وصفش را شنیده‌اید باز شناخته، ایشان هم البته یک
 چنین نسبتی را قبول کرده‌اند. خوب، حالا پردازیم به اخبار ناگوار. دارنی
 را دوباره توقیف کرده‌اند.»

پیر مرد، حیرت‌زده گفت: «این چه حرفی است که می‌زنید! من دو ساعت
 نیست از او جدا شده‌ام، و حالا هم می‌خواهم دوباره پیشش بروم!»
 «اینها همه درست، ولی مجدداً توقیف شده. راستی آقای بارساد، چه
 وقت توقیف شد؟»

«اگر شده باشد، قاعدتاً باید ظرف همن چند ساعت قبل شده باشد.»
 سیدنی گفت: «آقا، آقای بارساد در این خصوص موثقت‌رین منبع هستند.
 من از گفتگویی که آقای بارساد ضمن مشروب‌خوری با یکی از دوستانشان، یا

به تعبیر دیگر، با یکی از همپالکیهایشان داشتند متوجه شدم که دوباره توقیف شده. ایشان یکی را دم در گذاشته بودند، و آن شخص دیده بودند او را داخل زندان کرده‌اند. در اینکه دوباره توقیف شده تردید نیست. »

چشم‌ان ورزیده آقای لوری در قیافه گوینده خواند که جروبحث در این باره جز اتلاف وقت نیست، لذا هرچند آشنسته بود چون احساس می‌کرده حل مشکل ممکن است تا حدی به حضور ذهن او بستگی داشته باشد بر خود مسلط شد و خاموش به دقت گوش فرا داد.

سیدنی خطاب به او اظهار داشت: « به هر حال، من مطمئنم که اسم و شهرت و نفوذ دکترمات فردا هم - راستی آقای بارماد گفتید محکمه فردا مجدداً به پرونده‌اش رسیدگی می‌کند؟ »

« بله، گمان می‌کنم فردا رسیدگی بکند. »

« ... فردا هم همان قدر که امروز بود سودمند خواهد بود. ولی آقای

لوری من تعجب می‌کنم چطور شده دکترمات نتوانسته از بازداشت مجددش جلوگیری کند. »

آقای لوری گفت: « شاید قبلاً اطلاع نداشته. »

« اما خوب، همینکه بی‌خبر بوده خودش مایه ناراحتی است، بخصوص که می‌دانیم در نظر بسیاری از مردم شخصیت دارنی جزئی از شخصیت دکترمات است. »

آقای لوری، درحالی که دستش با بیقراری در اطراف چانه‌اش می‌لرید تصدیق کرد و گفت: « درست است. »

سیدنی در ادامه سخن گفت: « خلاصه، وضع حساس است و چون حساس است باید خیلی با حساب بازی کرد، بگذار دکتر دست برنده را بازی کند، من دست بازنده را بازی می‌کنم. در اینجا زندگی هیچ‌کس ارزش خرید ندارد. امروز اگر کسی را آزاد کردند و به خانه‌اش بردند فردا ممکن است همان شخص را محکوم کنند. به هر حال، چیزی که خیال دارم، در صورت

«خامت وضع، سر آن بازی کنم دوستی است در کونسیرژری و دوستی که در
نظ دانه دستش را ببرم آقای یارساد است.»

جاسوس گفت: «ولی آقا، این کار به يك دست قوی احتیاج دارد.»
«حالا ورقهایم را می بینم... می بینم که چه ها دارم... آقای لوری شما
که واردید من چه جانوری هستم، آخر قدری براندی به ما لطف کنید.»
آقای لوری، براندی را جلوش گذاشت، و سیدنی لیوانی پسر و باز
لیوانی دیگر سرکشید - و با قیافه ای اندیشمند بطری را بس زد، و با لحن
و آهنگ بازیکنی که بای میز بازی نشسته باشد و ورتهایش را از نظ بگذراند
به سخن ادامه داد:

«آقای یارساد، گوسفند زندان، مأمور مخفی کمیته های انقلابی، گاهی
کلیددار، گاهی زندانی، همیشه جاسوس و مأمور خفیه، در اینجا ارزش او بیشتر
به خاطر این است که انگلیسی است، چون در این قبیل سمتها يك نفر انگلیسی
کمتر در معرض اغوا شدن است تا يك فرانسوی - بله، با چنین خصوصیتی
با يك اسم تلایی خود را به مافوقش معرفی می کند. آقای یارساد که فعلاً در
خدمت حکومت جمهوری است سابقاً در حکومت آریستوکرات انگلیس بود،
که دشمن فرانسه و آزادی است.»

«این ورقی است بسیار عالی. در این محیط سراپا سوء ظن، نتیجه از
روز خدا روشتتر است. آقای یارساد که هنوز در خدمت حکومت آریستوکرات
انگلیس است جاسوس پیت^۱ دشمن غدا! جمهوری است که تنگ دل جمهوری
لانه کرده؛ همان خیانتکار و عامل انگلیسی است که این همه درباره اش صحبت
کرده و تاکنون به او دست نیافته اند. این ورق را دیگر با هیچ برگ نمی-
شود برید. آقای یارساد، متوجه دستی که دارم هستید؟»

جاسوس، با قدری ناراحتی جواب داد: «آقا من از بازی شما سر در-

نمی آورم.»

(۱) Pitt نخست وزیر آن زمان انگلستان.

« خوب، حالا که این طور است تلك خالم را زمین می زنم: می روم و از آقای بارساد به نزدیکترین کمیته خبر می دهم. آقای بارساد، دستتان را نگاه کنید، ببینید چه دارید. عجله نکنید. »

بطری را پیش کشید و گیلان دیگری ریخت و سر کشید. می دید که جاسوس بیمنالک است از اینکه آن قدر بنوشد که بی اختیار برود و از او خبر بدهد. وقتی حال و حکایت را به این منوال دید گیلان دیگری ریخت و به يك جرعه نوشید و گفت:

« آقای بارساد، دستتان ۱۰ درست نگاه کنید. عجله هم نکنید. »
دستش ضعیفتر از آنچه بود که او تصور می کرد. بارساد، ورقهای بازنده ای را در آن می دید که کارتن بویی از آنها نبرده بود. پس از اینکه به سبب قسمهای ناموفق بسیاری که به عنوان گواه در محاکم یاد کرده بود، از آن شغل افتخارآمیز برکنار گشته بود - علت این امر هم نه این بود که وجودش در آنجا ها مورد احتیاج نبود؛ اهمیتی که امروزه انگلیسیان برای راز داری در قبال لاف و گراف قتل می شوند چیز جدیدی است - باری، اخراج شده بود، و می دانست که از ناانمانش عبور کرده و در فرانسه قبول خدمت کرده است؛ ابتدا به منظور اینکه هموطنان مقیم فرانسه را اغوا کند و در میانشان سر و گوشی آب بدهد، و سپس برای اغوای فرانسویان و خبر-چینی در میان آنها. می دانست که در زمان حکومت سابق محله سن آنتوان و میخانه دفارژ را می پاییده و از پلیس اطلاعات لازم و دست اولی را که بتوان به عنوان مقدمه گفتگویی خصوصی با دفارژ و زنش به کاربرد کسب کرده • اطلاعات مزبور را بر مدام دفارژ آزموده و در این زمینه با ناکامی مواجه گشته است. همیشه با ترس و لرز به یاد می آورد که به هنگام انجام گفتگوی مذکور آن زن مخوف، یعنی مدام دفارژ، ضمن اینکه انگشتانش مدام در کار بود و می بافت با قیافه ای مشنوم به دقت در او نگریسته بود. پس از آن بارها و به دفعات او را در محله سن آنتوان دیده بود که دفتر ثبت اسامی

بافته را ارائه داده و با مراجعه به آن علیه اشخاص اعلام جرم کرده و گیوتین پلادرنگ زندگیشان را بلعیده بود. او نیز مانند همه کسانی که در این رشته فعالیت می کردند می دانست که هیچ گاه در امان نیست و فرار امکان ندارد و سایه گیوتین همیشه بر او با گسترده و علیرغم این حقیقت که از افکار و عقاید سابق دست کشیده است و منتهای کوشش را در تحکیم و تثبیت ارکان حکومت وحشت به عمل می آورد یک کلمه کافی است که تیغه گیوتین را بر سرش فرود آورد. می دید همینکه کسی علیه اش اعلام جرم کند، آن هم به استناد این موارد که یادشان هم کنون از خاطرش می گذرد، تردیدی نخواهد بود که آن زن مخوف، که از خشونتش داستانها به یاد داشت، دفتر ثبت کذابی را علیه او ارائه خواهد داد و آخرین امید حیاتش را در هم خواهد ریخت. ضمناً گذشته از اینکه مأموران خفیه زود تسلیم ترس و وحشت می شوند - دستش آن قدر از این برگهای بازنده داشت که همچنانکه آنها را از نظر می گذراند رنگ از رخس می پرید.

سیدنی کارتن با متانت و آرامش تمام گفت: «مثل اینکه داستان چنگی به دل نمی زند، بازی می کنید؟»

جاسوس رو به آقای لوری کرد و با منتهای چاکرمآیی گفت: «آقا بنده می خواستم از حضور جنابعالی که آدم جا افتاده و نیک نفسی هستید استدعا کنم که به این آقا، که به سن و سال از شما خیلی جوانتر هستند، بفرمایید که آیا واقعاً تحت هر شرایطی، اوضاعی موافق شأن و موقعیت خود می دانند که از یک چنین نیک خالی که می فرمایند استفاده کنند؟ بنده اعتراف می کنم که جاسوس هستم و جاسوسی حرفه رسوا و بد نامی است - هر چند به هر حال یکی باید این محل را اشغال کند. اما این آقا که جاسوس نیستند، و وقتی نیستند چرا باید طوری عمل کنند که چنان قیافه ای به خود بدهند؟» کارتن، جواب به این سؤال ۱۱ خود بر عهده گرفت؛ در حالی که به ساعتش نگاه می کرد گفت: «آقای بارساد، من بدون هیچگونه وسواسی، ظرف همین چند دقیقه

بعد، تلك خالم را زمین می‌زنم. »

جاسوس که همیشه سعی داشت پای آقای لوری را به میان معرکه بکشد، گفت: «آقایان، بنده امیدوار بودم که محبتی که نسبت به خواهرم دارید...»

سیدنی کارتن گفت: «بهترین راه اثبات اینکه به خواهرتان محبت دارم و برای او احترام قائلم این است که شما را از سرش بکنم.»
«آقا آخر هیچ به این موضوع فکر کرده‌اید؟»
«من در این مورد تصمیم را گرفته‌ام.»

رفتارمذهب جاسوس که تضاد عجیبی با لباس خشن و شاید رفتار معمولی و همیشگی‌اش داشت در مقابل وضع مرموز و اسرارآمیز کارتن - که حتی برای اشخاص بصیرتر و شریفتر از او نیز معمای بود - پاک عاجز بود. در این ضمن که او بدینسان گیج و آشفته بود، کارتن وضع سابق خود را بازیافت و با قیافه بازی‌کنی که ورقهایی را که در دست دارد از نظر می‌گذراند گفت:
«در واقع، حالا که باز فکر می‌کنم می‌بینم مثل اینکه يك ورق خوب دیگر هم دارم که تا حالا اعلام نکرده بودم. راستی آن دوست و همپالکی سرکار که می‌گفت در مرتع زندانهای کشور می‌چرد کی بود؟»
جاسوس، بلافاصله جواب داد: «فرانسوی بود آقا، شما او را نمی‌شناسید؟»

کارتن تأمل‌کنان، وانگار اعتنایی به او ندارد، هرچند کلماتی را که او گفته بود منعکس می‌نمود گفت:
«فرانسوی، بله؟ شاید.»

جاسوس گفت: «بله، من به شما اطمینان می‌دهم. هرچند موضوع مهمی نیست.»

سیدنی کارتن، با همان شیوه ماشینی تکرار کرد: «هر چند مهم نیست... هر چند مهم نیست... خیر، مهم که نیست. خیر. مع الوصف آن بابا را

هم شناختم.»

جاسوس گفت: «تصور نمی‌کنم. مطمئنم که این طور نیست. امکان

ندارد.»

سیدنی، درحالی که حوادث گذشته را از نظر می‌گذراند و گیلاش را،

که خوشبختانه این بار کوچک بود پر می‌کرد، جویده جویده گفت:

«امکان - ندارد. امکان - ندارد. فرانسه خوب صحبت می‌کرد. معه‌ذا

مثل اینکه ته لهجه خارجی داشت.»

جاسوس گفت: «ته لهجه ولایتی.»

کرتن گفت: «نه، خارجی بود!» و یناگاه بارقه‌ای ذهنش را روشن

داشت. دستش را بر میز فرودآورد و افزود: «کلای! قیافه‌اش را تغییر

داده بود، ولی خودش بود. قبلاً او را هم در اولدیلی دیده بودم.»

بارساد باتبسمی که برانحراف بینی عقابیش می‌افزود گفت: «آقا، اینجا

قدری عجله کردید! در «اقم یک امتیاز به من دادید. کلای - که پس از گذشت

این سالیان دراز اعتراف می‌کنم یک وقتی همکارم بود - چندین سال از

ما گشت می‌گذرد. در آخرین بیماریش خودم شخصاً از او پرستاری کردم؛ در

لندن در کلیسای «سنت پائول» این دفیلدز دفن شد. البته به علت نفرتی

که ما دم‌کوچه و خیابان از او داشتند، من آنوقت نتوانستم جنازه‌اش

را مشایعت کنم، منتها موقعی که در تابوتش می‌گذاشتند من شخصاً کمک

کردم.»

سخن که بدینجا رسید آقای نوری از همانجایی که نشسته بود متوجه -

سایه غریبی شد که بر دیوار افتاد، و وقتی ردآن را گرفت و به سرمشائش

رساند، متوجه شد ناشی از کله آقای کرانچر است، که تمام موهایش ناگهان

سیخ شد بود.

جاسوس گفت: «اجازه بدهید جانب عقل و انصاف را از دست ندهیم.

بنده به ای اینکه به شما ثابت کنم که تا چه حد در اشتباه هستید و این توهم

چه اندازه بی اساس است همین الان جواز دفن کلای را، که تصادفاً از آن وقت تا بحال در دفتر یادداشتیم بوده، جو سرکاری گذارم.» جواز دفن را با عجله درآورد، و همچنانکه آن را می گشود افزود:

« بفرمایید. اوه، هر قدر می خواهید نگاهش کنید! می توانید آن را در دستان بگیرید؛ جعلی در کار نیست.»

د. اینجا آقای لوری دید که سایه روی دیوار قد کشید، و آقای کرانچر از جا برخاست و قدم پیش گذاشت. موهایش حتی اگر با شاخ گره گره گاو «خانه ای که جك ساخت»^۱ هم قشوشده بود از این سیختر نمی شد.

آقای کرانچر، بی آنکه جاسوس او را ببیند، مانند اجل معق در کنارش جای گرفت، دستی به شانه اش زد و با قیافه ای خشک که حکایت از غمض کلام داشت پرسید: « ارباب، اون راجر کلایی که گفتین شما خودتون تو تابوت گذاشتن؟ »

« بله، من گذاشتم.»

« پس کی اونو از اون تو درآورد؟ »

بارساد به پشتی صندلی تکیه داد و تمجیم کنان گفت: « منظورنونی نمی فهمم.»

آقای کرانچر گفت: « منظور عرضم اینه که اون اصلاً تو تابوت نبود. همچی کسی که تو میگی تو تابوت نبود.»

جاسوس به پیرامون، و به آقای لوری و سیدنی نگریست، و آن دو با بهت و حیرتی که به وصف نمی آمد در جری خیره شدند. جری در ادامه سخن گفت: « اطمینان داشته باش که تو اون تابوت سگ و خاک دفن کرده بودن. ببخود نگو کلایوتوش گذاشتم - حقه بازی بود. علاوه برمن دو نفر دیگه هم میدونن.»

(۱) اشاره به یکی از داستانهای کودکان.

آقای د انچر غری زدو گفت: «این دیگه به تو مربوط نیست. بین! پس تو بودی سر کاسبهای شریفو شیره می مالیدی! حتی به خاطر یک گینه هم حاضرم گلو تو اونقدر فشار بدم تا خفه شی!»

در اینج سیدنی کارتن که مانند آقای لوری غرق در حیرت و شگفتی بود از آقای کرانچر خواهر کرد که آرامشش را حفظ کند و توضیح بیشتری بدهد.

آقای کرانچر طفره زنان گفت: «آقا، باشه برای یه وقت دیگه. حالا ای توضیح مناسب نیست. فعلاً حسن قدر خاطر جمع باشین که همین شخص میدونه که کلاهی هیچوقت تسو اون تابوتی که میگه نبوده. حالا راست میگه جنت داره یذارین نشت بگه بوده تا به خاطریه نیم گینه هم که شده گنوشو اونقدر فشار بدم تا خفه شه، یا فوری ازش خبر بدم!» آقای کرانچر طوری روی این مسأله تکیه می کرد که انگار پیشنهاد بسیار کریمانه ای است.

کارتن گفت: «هو! بیه، آقای بارساد، اجازه بدید بینم؛ بله، یک برگه برنده دیگر هم داریم. در اینجا، در این پاریس دیوانه، که هوا آکنده از سوء - خلق است برای سر کارامکان ندارد از این اعلام جرم جان به سلامت ببرید؛ درحالی که می دانید که با جاسوس دیگری که مزدور یک حکومت اشرافی بوده و سوابقی مثل سوابق شما دارد ارتباط دارید؛ مضافاً اینکه رازی هم زندگی این جاسوس را آلوده... دروغکی مرده و زنده شده! نوطه در داخل زندان، آن عه نوطه خارجی، بر علیه جمهوری! یک ورق برنده - و ق گیتینی! خوب، باز هم بازی می کنید؟»

جاسوس جواب داد: «خیر، کنار می روم. اذعان می کنم از بس بی - وجهه بودیم و مرده از ما نفرت داشتند که من خودم با قبول این خطر که سرم را زیر آب بکنند از انگلستان در رفتم. کلاهی هم مثل من، عرصه را طوری به او تنگ کرده بودند، که اگر آن حقه را نمی زد هیچوقت جان به

سلامت نمی برد - هر چند این مسأله که این آقا از کجا فهمیده حقه بوده، برایم از عجایب روزگار است. »

آقای کرانچر با قیافه و لحنی ستیزه جو جواب داد: « در این مورد زیاد خودتو ناراحت نکن؛ با این آقا ناراحتی به قدر کافی داری، » و چون چیزی نمی توانست مانع از ابراز گشاده دستی و کرمش گردد افزود: « و باز هم بهت میگویم، درست گوشت و واکن! به خاطریه نیم گینه هم، ها، گلو تو او نقدر فشار میدم که خفه شی! »

گوسفند زندان روبه سیدنی کارتن کرد و با لحنی مصمم گفت: « حالا آقا، بالاخره باید تصمیم بگیرید. من کشیک هستم و نمی توانم زیاد اینجا بمانم. فرمودید پیشنهادی دارید؛ آن پیشنهاد چیست؟ البته از من نباید زیاد توقع داشته باشید. هر کاری که در حیطة عمل و تواناییم باشد و بفرمایید انجام می دهم، ولو خطر مرگ هم در بر داشته باشد؛ چاره ای ندارم، بهتر است به احتمال خطر تن در دهم تا خطر مسلم. خلاصه، ناگزیر از آنم. از بدی اه ضاع و بیچارگی صحبت فرمودید. ما در اینجا همه بیچاره ایم. به خاطر داشته باشید، که من هر وقت متقاضی بدانی می توانم از شما خبر بدهم، و به زور قسم به زندانها راه بیابم؛ دیگران هم می توانند. خوب، حالا از من چه می خواهید؟ »

« زیاد نمی خواهم. شما در کونسیرژری کلیددار هستید؟ »
جاسوس به لحنی استوار گفت: « اطمینان داشته باشید که فرار به هیچ وجه امکان ندارد. »

« شما چرا چیزی را عنوان می کنید که من سؤالی درباره اش نکرده ام؟ می پسندم شما در کونسیرژری کلیددار هستید؟ »
« گاهی اوقات. »
« هر وقت بخواهید می توانید باشید؟ »
« هر وقت بخواهم می توانم داخل و خارج بشوم. »

سیدنی کرتن گیلانی را از براندی برگرد، و آهسته آهسته آن را برگ
اجاق ریخت، و به تماشای قطراتی که فرو می چکید پرداخت، وقتی محتوی
گیلاس ته کشید از جا برخاست و گفت :
و تا اینجا مذاکره را در حضور این دو انجام دادیم، چون بهتر بود
که جز ما دوتا، دیگران هم به ارزش ورقها واقف باشند. حالا تشریف بیاورید
به آن یکی اتاق تا یکی دو دلمه خصوصی با هم صحبت کنیم. »

فصل نهم

بازی انجام شد

دراثنایی که سیدنی کارتن و گوسفند زندان در اتاق تارمجاور بودند و چنان آهسته صحبت می کردند که حتی يك کلمه از سخنانشان شنیده نمی شد آقای لوری پابدگمانی وعدم اعتماد بسیار به جری می نگریست. نحوه برخورد کاسب شریف با این نگاه، منهم اعتماد و اطمینان نبود؛ مدام از این پابده آن پا تکیه می کرد، توگویی بنجاه پا داشت و یکایکشان را می آزمود؛ ناخندیش را با دقتی آمیخته به تردید فراوان معاینه می کرد، و هرگاه که نگاه آقای لوری بانگاش تلاقی می نمود به نحو عجیبی سرفه اش می گرفت، از آن سرفه هایی که آدم ناگزیر است گودی کف دست را در مقابل دهن بگیرد، از آن سرفه هایی که به ندرت راست و بی ریایی را ملازمت می کنند، تازه اگر بکنند.

آقای لوری گفت: « جری، بیا اینجا. »

آقای کرانچر یکبری جاوآمد. درحالی که شاندهایش جلوتر از خودش بود.

« تو علاوه بر اینکه پیک بودی، دیگه چکاره بودی؟ »

آقای کرانچر پس از قدری تأمل که ضمن آن سه دقت در قیافه ارباب

« کساورز آقا »

آقای لوی درحالی که انگشتش را به شیوه‌ای تهدیدآمیز رو به او تکان می‌داد گفت: « من بیم دارم از اینکه تو مؤسسه محترم و آبرومندی مثل بانک تلسن را به عنوان پرده استار مورد استاده قرار داده و در پس آن کار نامشروع و ننگینی را دنبال کرده باشی. اگر چنین است متوقع نباشم که وقتی به انگلستان برگشتم از تو حمایت کنم. اگر چنین است از من انتظار نداشته باش که این راز را حفظ کنم. تلسن را نمی‌شود و نباید فریب داد. »

کرانچر که سخت شرمزده و سراسیمه بود اظهار داشت: « امیدوارم که آقای محترم می‌مثل شما، که مدتها افتخار خدمت شما را داشتم و موهام و در خدمت شما شوق منید کرده‌ام، حتی اگر اونچه که فرمودید درست باشد - ننده عرض نمی‌کنم که این طور است، عرض می‌کنم حتی در اون صورت هم - در تصمیمی که می‌گیرند تأمل بنمایند تا به بنده هم ضلیمی نشده باشد. ضمناً این را هم باید در نظر گرفت که حتی در اون صورت هم قضیه نمی‌تونه فقط به جنبه داشته باشد. قضیه دو جنبه داره. شاید در همین ساعت باشند دکترهایی که مشتش گینه به جیب میزنن، حال اونکه به کاسب شریف حتی به شیر هم گیرش نمیداد - عرض کردم شیر از به غازه هم گیرش نمیداد. اونوقت همین دکترها بولهاشونو مثل ریگ تو تلسن انبار میکنن، و چپکی به همون کاسبه نگاه میکنن، با درشکه شخصی مثل باد میان و میرن. چه فرق میکنه این هم به نوع کلاهبرداریه. برای اینکه نمی‌شه این روی قضیه را دید و اون یکی روندید. از طرف دیگه خانم که انچه بود - یا بهتر عرض کرده باشم اونوقتیهایی که تو انگلستان بودیم و شاید اگه پا بده فردا هم پیش بیاد - بله، خانه کرانچر که چندک میزنه و اونقد، دعای شرمیکنه که کار و کاسبی بکلی میخوابه - حقیقت عرض می‌کنم، بکلی. حال اونکه زن دکتر عامی چوقت دعای شرم نمی‌کنن - یعنی، به دونه اش هم نمی‌بینن! تازه اگه به وقتی هم چندک بزنن و دعا کنن دعای خیر میکنن، دعا میکنن

که روزبه روز مریض بیشترشده. بااین وصف آدم میتونه این جنبه را ببیند و چشمهاشو بسته و اون یکی جنبه را نبیند؟ بعدش، خواه به علت وجود مقاطعه کارهای کفن و دفن و خواه به علت وجود منشیای کلیسا یا قبرکنهایا نگهبانهای قبرستون (که همه آدمهای طمع کاری هستند و همه همه از دم دستشون توکاره) حتی اگه اونطور که شما می فرمایین باشه این کارا و تقدیرها استفاده نداره؛ اون چند مرغازی هم که گیرمیاد تازه برکت نداره، خیری ازش عاید نمیشه. اینم عرض کنم، آدم همینکه دستش بندشد از خدا می خواد اگه راه درروی باشه گریبانشو هرچه زودتر از جنگ این کار خلاص کنه - یعنی به فرض اینکه اونی که سرکار می فرمایین درست باشه. »

آقای لوری، درعین حال که قدری به نرمی گراییده بود گفت: « اه! من که از ریخت و قیافه ات متفرم! »

آقای کرانچر دردنباله بیانات خود گفت: « حالا بنده، آقا، به تقاضای عاجزانه دارم، حتی اگه اونچه که می فرمایین دسب باشه... بنده عرض نمی کنم که اینطور... »

آقای لوری گفت: « مغلطه نکن! »

آقای کرانچر انگار باچنین چیزی روحاً و عملاً هیچگونه انس و الفتی نداشته باشد گفت: « خیر آقا، بنده مغلطه نمی کنم... بنده عرض می کنم که اینطور... منتها تقاضای عاجزانه ای که دارم اینکه اجازه بفرمایین پسر که بزرگ شده و یواش یواش برای خودش مردی شده، و اون چارپایه کنار « تمپل بار » بشینه، فرمون شما را بیره، و اوامری که می فرمایین انجام بده و سرش اه نجایی باشه که پای شما هست، یعنی اگه مایل باشین. حتی اگه اونطوری هم که شما می فرمایین باشه، که البته بازهم عرض نمی کنم که هست (چون بنده، آقا، خلاف به شما عرض نمی کنم) اجازه بفرمایین اون پسر جای باباشو بگیره و از مادرش نگهداری کنه؛ و آقا، پدرش هم پیش سر و همسر خفیف نکنین - اینکارو نکنین آقا، و اجازه بفرمایین پدرش بره و درسته

به قبر کن بشه، و با فرض اینکه جریان اونطوره که شما فرمودین باشه، به جبران اون چیزهایی که از زیر خاک کشیده بیرون مرده‌ها را درست و حسابی و طوری چال کنه که دیگه کسی نتونه دست به ترکیشون بزنه. »

در اینجا آقای کرانچر به علامت اینکه به پایان نطق خود رسیده ست با آستین عرق پیشانی‌ش را خشک کرد و درخاتمۀ بیانات خود افزود:

« آقای لوری، این پیشنهادی بود که می‌خواستم حضورتون عرض کنم. یوا، بفرمایین آدم وقتی این چیزهای وحشتناکی را که در اطرافش می‌گذره می‌بینه، و این همه سر بی‌تن می‌بینه، که در بانی‌پشش سلطنته، جداً نمی‌تونه توفکر نره. و به همین جنت، حتی با فرض اینکه اون چیزهایی که فرمودین درست باشه، بنده از جناب‌عالی تمنا می‌کنم که عرایضی را که کردم در نظر داشته باشین، و ضمناً در نظر داشته باشین که اگر بلند شدم و اون چیزها و گفتم به نیت خوب گفتم، و گنه می‌تونستم نگم. »

آقای لوری گفت: «خوب لا اقل این حدت درسته؛ باشد فعلاً دیگر صحبتی نکن. شاید اگر لیاقتش را داشته باشی و در عمل، نه در حرف، نشان بدهی که واقعاً پشیمان هستی شاید من هم بتوانم حسن ظن سابق را حفظ کنم. اما فعلاً نمی‌خواهم بیش از این صحبت کنی. »

آقای کرانچر همچنان مشغول خشک کردن عرق پیشانی بود که سیدنی کارتن و جاسوس از اتاق تار باز گشتند. کارتن گفت:

« خدا حافظ آقای بارساد. با این قراری که گذاشتیم دیگر از بابت من و احمه‌ای نداشته باشید. »

سپس در موندلی کنار بخاری، روبه روی آقای لوری نشست. هنگامی که تنها ماندند آقای لوری پرسید: « کاری صورت دادید؟ »

« نه چندان. قرار گذاشتیم اگر وضع دارنی ناجور شد او را ببینم، آن هم فقط يك بار. »

قیانۀ آقای لوری درهم رفت.

کارتن گفت: «بیشتر از این کاری نمی‌شد کرد. توقع بیش از این سرش را زیر تیغه گیوتین می‌داد؛ و همان طور که خودش گفت تازه اگر از او خبر هم بدسیم و معرفی‌ش هم بکنیم، این منتیای کاری است که با او می‌کنند. البته این نقطه ضعف کار بود، اما چاره چیست؟»

آقای لوری گفت: «ولی اگر نتیجه کار محکمه مساعد نباشد، سه دسترسی به این شخص و دیدنش دارنی را نجات نخواهد داد.»

«بنده هم عرض نکردم که خواهد داد.»

چشمان آقای لوری که کمک در شعله‌های آتش به کندوکاو پرداخته؛ علاقه مغرط به لوسی و تلخکامی شدید ناشی از بازداشت اخیر، اندک‌اندک دید گانش را به رقت کشید؛ اکنون با نگرانی و اضطرابی که این اواخر بر روحش سنگینی کرده بود احساس کفولت می‌کرد، اشک از چشمانش سرازیر شد.

کارتن با لحن و آهنگ صدایی که دگرگون گشته بود گفت: «شما مردی خوب و دوستی حقیقی هستید. مرا ببخشید اگر می‌بینم متأثر شده‌اید؛ نمی‌توانم بینم پدرم اشک می‌ریزد و بیخیال بنشینم و تماشا کنم. و قبول بفرمایید اگر پدرم هم بودید، تا به این حد به غم و ناراحتی‌تان به دیده احترام نمی‌نگریستم. ولی به هر حال، خوشبختانه از این بدبختی که پدر همچو من آدمی باشید معاف هستید.» هرچند به هنگامی که آخرین کلمات را ادا می‌نمود شیوه و حالت معمولی خویش را بازیافته بود، مع الوصف در نحوه بیان و لحن کلامش احساس و احترام بی‌شائبه‌ای بود که آقای لوری که تاکنون جنبه خوب طبیعتش را ندیده بود هرگز انتظارش را نداشت. دستش را به سوی او دراز کرد. کارتن به نرمی و مهربانی آن را فشرد و گفت:

«برگردیم سرجریان دارنی بینوا، راجع به این مذاکره و قراری که گذاشته شده چیزی به لوسی نفرمایید. چون از این راه موفق نخواهد شد به ملاقاتش برود. شاید فکر کند این یک چاره‌اندیشی است، تا هرگاه کز به

حای باریک کشید و سیله کلا را به او برسانیم که قبل از اجرای حکم خود کشی کند. آقای لوری به این موضوع نیندیشیده بود، برای اینکه مطمئن شود که در تن جز این منظور و مقصودی ندارد نگاه سریعی به وی افکند - ظاهراً در آنجه که می گفت جدی بود: چشمان کارتن به ملاقات نگاش شتافت و منظورش را به وضوح دریافت.

کارتن در دنبالهٔ بیانات خود گفت: «اگر بفرمایید، امشب ممکن است هزاران خیال بکند، و هر یک از این خیالات تنها حسنی که خواهد داشت این است که بر ناراحتیش بیفزاید. از من هم صحبتی نفرماید. همانطور که اول عرض کردم بهتر است او را نبینم. بدون این هم می توانم چنانچه خدمتی از دستم برآید مضایقه نکنم. قطعاً امشب پیش او تشریف می برید؟ قطعاً امشب خیلی پریشان است.»

«بله، همین حالا می روم.»

«خوشوقتم که تشریف می برید. چون علاقه و اعتماد عجیبی به شما دارد. از لحاظ قیانه ظاهر چطور است؟»

«بسیار دلواپس و افسرده، اما به هر حال بسیار هم زیبا.»

«آه!»

ان صدا مانند هر آهی بلند و غمالود، و تقریباً شبیه حق حق گریه بود؛ و موجب شد توجه آقای لوری به چهره اش که متوجه آتش گشته بود معطوف گردد. روشنایی یا سایه ای، با همان سرعت که سایه ابری در روزی آفتابی از فراز تپه ای می گذرد، بر چهره اش گذشت - اما بیرمرد نتوانست به درستی معلوم کند که آیا سایه اندوه بود یا بارقه شادی - و برای اینکه اخگت را که از توده آتش ریزش کرده بود به محل خود بازگرداند باینش را بلند کرد. لباس سواری به تن - چکمه ساق بسد، که در آن ایام باب بود، به داشت و نور آتش که بر آنها می تابید و به چهره اش باز می تابید قیانه اش اندر احاطهٔ موهای بلند بلوطی رنگی که از اطراف فرو ریخته بود سخت

دریده رنگ جلوه می داد. این سهل انگاری آن قد، ادامه یافت که آقای لوری زبان به ملامت گشود. پایش هنوز بر اخگر فروزانی بود که در زیر فشار خرد گشته بود.

کارتن د، پاسخ اعتراض گفت: « فراموش کرده بودم. »
نگاه آقای لوری باز متوجه چهره اش گشت. وقتی حالت یبکاری را که بر خطوط طبیعتاً زیبای آن سایه افکنده بود از نظر گذراند، چون یاد حالت خطوط چهره دارنی هنوز در ذهنش زنده بود مجدداً به یاد آن افتاد.
کارتن رو به سوی او کرد و پرسید: « آقا، کارهایی که می بایست در اینجا انجام می دادید تمام شده؟ »

« بله، همانطور که دیشب، موقعی که لوسی به طرز غیرمنتظره ای سر رسید، داشتم می گفتم لااقل کارهایی را که می توانستم انجام داده ام و امیدوار بودم که آنها را به سلامت و پاریس را با خیال راحت ترک کنم. جواز عبور هم گرفته ام. آماده حرکت بودم. »
هر دو خاموش ماندند.

لحظه ای بعد، کارتن به لحنی سرشار از اشتیاق گفت: « آقا، لابد وقتی به گذشته و زندگیتان نظر می اندازید می بینید عمری است، نیست آقا؟ »

« چرا، در هفتاد و هشتمین سنین عمر هستم. »
« ولی خوب، تمام مدت عمرتان آدم مفید و بدرد بخوری بوده اید؛ مدام وبا پشتکار تمام کار کرده اید، مورد اعتماد و احترام و محل امید بوده اید، این طور نیست آقا؟ »

« چرا، از آن وقتی که خودم را شناختم، در واقع می توانم بگویم از بچگی آدمی بودم اهل کار و حساب و کتاب. »

« قطعاً می بینید که در هفتاد و هشت سالگی عمر، چه مقام و موقعیتی دارید و وقتی این محل را خالی بگذارید چه بسیار اشخاصی که جایتان را خالی می کنند و فقدانان را حس می کنند! »

آقای لوری سر تکان داد و گفت: « پیرمرد عزب و بی کس و کاری هست، کسی را ندارم که بر مرگم اشک بریزد. »
 « این چه فرمایشی است که می فرمایید! یعنی لوسی هم در غم مرگتان اشک نخواهد ریخت؟ بچه هایش بر مرگتان نخواهند گریست؟ »
 « چرا، چرا، خدا را شکر. منظورم این نبود. »
 « یعنی این در واقع چیزی نیست که ارزش شکرگزاری داشته باشد؟ »
 « چرا، البته. »

« اگر می توانستید امشب در گوش قلب منزوی خود با صداقت و خلاص بگویید: من عشق و محبت و علاقه و حشمتی و احترام هیچ احدی را تحصیل نکرده ام و هیچ کس به دیده محبت بر من تنگریسته است و عمل مفید و خدمتی انجام نداده ام تا دیگران به خاطر آن از من یاد کنند - در آن صورت این هفتاد و هشت سال عمر هفتاد و هشت طوق لعنت می بود، درست عرض می کنم؟ »

« بله، کاملاً درست است. بله، فکر می کنم همان طور می بود. »
 سیدنی باز چشم بر آتش دوخت، پس از لحظه ای چند که در سکوت گذشت گفت: « می خواستم سؤال کنم: آیا دوران کودکی در نظر تان بی عجله می کند؟ آن ایامی که بر زانوی مادر تان می نشستید خیلی دور به نظر تان می رسد؟ »

آقای لوری که بر اثر لحن به رقت گراییده کارتن سخت متأثر گشته بود جواب داد: « در بیست سال قبل، چرا! اما در این مرحله از عمر، نه. چون هر قدر که به مقصد راهپیمایی نزدیکتر می شویم به مبدأ حرکت عمر نزدیکتر می شویم، چون روی دایره ای حرکت می کنیم. و ظاهراً این هم یکی از همان چیزهایی است که ناراحتی را بر طرف می کند و راه را هموارتر می سازد. حالاکه با شما صحبت می کنم خاطرات بسیاری که مدت ها خفته بودند جان گرفته اند و یاد مادر جوان و زیبایم - و من با این سن و سال! - و انبوه

خاطرات دیگری از روزگارانی که روزگار سرسازش بیشتری داشت و خطای و معایبم در وجودم جا نیفتاده بود دلم را بدرد می آورد. «
 کارتن با قیافه‌ای برافروخته گفت: « این احساس را درک می کنی، قطعاً وقتی چنین احساسی به شما دست می دهد احساس آرامش بیشتری می کنید، « بله، مثل اینکه. »

چون صحبت به اینجا رسید کارتن برای اینکه در پوشیدن پالتو به وی کمک کند از جای برخاست و به گفتگو پایان داد، ولی آقای لوری مجدداً به موضوع صحبت عطف کرد و گفت: « ولی شما که جوان هستید. »
 کارتن گفت: « بله، پیر که نیستم، متها راه و رسم جوانیم هرگز راهی نبوده است که به پیری و جا افتادگی منتهی شود. من دیگر از این زندگی خسته شده ام. »

آقای لوری گفت: « من هم مثل شما. پیرم می روید؟ »
 « قدم زنان با شما تا در خانه شان می آیم. شما که به اخلاق من واردید و می دانید که به ولگردی و پرتی عادت دارم. اگر دیدید شب زیاد توکوچه ها مانده ام نگران نباشید، صبح حتماً برمی گردم. فردا به محکمه تشریف می برید؟ »
 « بله، بدبختانه. »

« من هم خواهم آمد، متها به عنوان یک تماشاچی. جاسوسم جایی بر نه تهیه خواهد کرد. آقا، بازویم را بگیرید. »
 آقای لوری بازویش را گرفت، از پله ها پایین آمدند و قدم در کوچه ها و خیابانها نهادند، و پس از چند دقیقه راهپیمایی به مقصد رسیدند. در آنجا کارتن از او جدا شد، اما چند قدم آنطرفتر ایستاد و قدری پایا کرد و وقتی در بسته شد برگشت و در را لمس کرد. شنیده بود که لوسی ه روز به زندان می رود. همچنانکه به پیرامون خویش می نگریست با خود گفت: « می آمد اینجا! از اینطرف می پیچید، باید اغلب از روی این سنگها رد شده باشد؛

و ردتش را بگیرم.» ساعت ده شب بود که به مقابل زندان لافورس رسید، اینجا که لوسی صدها بار ایستاده بود. هیزم شکن ریز نقش دکانش را بسته و ده در نشسته بود و چپق می کشید.

چون دید که او را به دقت برانداز می کند ایستاد و گفت :

« سلام، هموطن.»

« جمهوری در چه حاله؟ »

« گیوتینومیگی؟ ای، بلك نیست. امروز شصت و سه تا. به همین ده دنیا به صدمی رسه. سامسون و کارگرانش نق می زنند، میخن خسته می شیم. ها، ها، ها! جداً این سامسون هم آدم عجیبه. از اون سلما نیه است! »
« زیاد میری تماشا؟ »

تماشای ریشتراش؟ همیشه میرم، هر روز میرم. نمی دونی چه دلاکی ا
'ونو عیوقت موقع کار دیدی؟'
نه، ندیدم.

« امروز که مشتری زیاد داره بروبین. هموطن، حالا خودت حسابشو بکر: امروز شصت و سه تارو خر کمتر از مدتی که بشه دوتا چپق کشید تراشید. میبونی. دوتا چپق، باور کن! »

هنگامی که مرد ریز نقش در توضیح روشی که در اندازہ گیری زمان اعدام به دارمی برد پوز خنده زنان چپقش را پیشش آورد، کارتن احساس کرد که میل و خواهشی شدید، مبل به اینکه بر کتف این مرد یکوبد و وی را از پای در آورد. وجوش را در پنجه گرفت، و ناچار از او روی گرداند و دور شد.

هیزم شکن گفت: « هر چند لباساتون شکل انگلیسیه است ولی مثل بنده انگلیسی نیستی، نه؟ »

نه، تن مکت کرد و از فرازشانہ گفت: « چرا. »

ولی فرانسه رو مثل یه فرانسوی حرف میزنی. »
اینجا مدتها محصل بودم.

« اها! پس یه پا فرانسوی هستی! شب به خیر، آقای انگلیسی..»

« شب به خیر هموطن.»

مرد ریزنقش از پشت سر او را صدا زد و گفت: «ولی حتماً بس، واون بابا روبین، یه چپق هم با خودت ببر!» سیدنی، چندان راهی از آنجا دور نشده بود که در وسط خیابان، در زیر چراغی کورسو، ایستاد و بامداد بر تکه‌ای کاغذ چیزی نوشت. سپس همچون کسی که راه را خوب بشناسد با گامهای استوار چندین کوچه تنگ و کثیف را زیر پا نهاد. (کوچه هساکشیتر از معمول بودند، زیرا در آن ایام حتی شوارع عام را هم نظافت نمی کردند)، و در مقابل داروخانه‌ای که صاحبش مشغول جمع و جور کردن آن بود از راه رفتن باز ایستاد. داروخانه، دکانی بود کوچک، تارو بیتواره که در خیابان پرپیچ و خم و سر بالایی واقع بود و مدیر آن مردی بود کوتاه بالا و بدقیافه.

شب به خیری هم به این هموطن گفت و به سوی پیشخوان رفت و تکه کاغذ را جلوش گذاشت. مدیر داروخانه وقتی آن را خواند سوتی کشید:

«فیوت!» و بعد خندید: «هی! هی! هی!»

کارتن اعتنایی نکرد؛ مدیر داروخانه گفت: «برای خودتون می‌خواهید»

«بله، برای خودم می‌خواهم.»

«هموطن، پس دقت کنید این دوتا با هم مخلوط نشند. لایه می‌زنید

اگه مخلوط بشند چی میشه؟»

«می‌زنم.»

مدیر داروخانه دارو را در چند بسته کوچک آماده کرد و به دستش داد؛ کارتن آنها را، جدا جدا، در جیب بغلش جای داد، پول را پرداخت و با تامل و بی هیچگونه شتابی از داروخانه خارج شد. سر بالا کرد و به ماه نگریست، با خود گفت: «دیگر تا فردا کاری ندارم، خواب هم که هیچ.»

وضع رفتارش به هنگامی که این سخنان را در سایه ابرهائی که شتابان بهته آسمان را در می‌نوردیدند ادا نمود، حاکی از بی‌باکی نبود. و همانگونه

که نشانی از لاقیدی و بی‌مبالاتی در آن به چشم می‌خورد از سرکشی و طغیان نیز اثری در آن مشهود نبود؛ نحوه رفتار مرد خسته‌ای بود که آواره گشته و تلا کرده و ره‌گه کرده و سر انجام در راهی افتاده بود که پایان آن را به چشم می‌دید.

مدتها قبل، هنگامی که در قیافه جوانی خوش‌آتیه در میان رفتای ایام جوانی شهرت و معروفیتی داشت جنازه پدر را تا مزار تشییع کرده بود. مادرش ساها پش از آن از جهان رفته بود. اکنون همچنانکه کوچه تار را زیبا می‌نهاد و از درون سایه‌های غلیظ، یا ماه و ابرهائی که بر فرازش پهنه آسمان را درمی‌نوردیدند، می‌گذشت کلمات با شکوه و مهیمنی که بر مزار پدرش قرائت شده بود در خاطرش جای می‌گرفت:

« عیسی به وی گفت من قیامت و حیات هستم. هر که به من ایمان آورد اگر مرده باشد زنده گردد و هر که زنده باشد و به من ایمان آورد هرگز نخواهد مرد. »

در این شهری که تیغه گیوتین بر آن سایه افکنده بود، در تنهایی چنین تپی و با اندوهی که بیخاطر شصت و سه نفری که آن روز به قتل رسیده بودند و کسانی که فدا قربانی می‌شدند و در زندان به انتظار سرنوشت بودند و باز مردمی که فردا و بازهم فردا ره زوال می‌بمودند، در وجودش رخنه کرده بود، رشته معانی که این سخنان را همچون لنگر زنگزده کشتی فرسوده‌ای از اعماق درونش بیرون کشیده و به ذهنش دعوت کرده بود به سهولت قابل تشخیص بود. اما او در صدد یساقتن این سر رشته نبود؛ کلمات را تکرار می‌کرد و به راه خود می‌رفت.

پیش می‌رفت و با علاقه وافر به پنجره‌های عمارتی که ساکنانشان در شرف استراحت بودند و ساعتی چند خوف و وحشتی را که در برشان گرفته بود به فراموشی می‌سپردند، می‌نگریست؛ برج کلیساهایی را که نمایی در آنها خوانده نمی‌شد (زیرا عکس العمل قاطبه مردم در قبال سالها شیادی و

غارت و هرزگی و نابکاری روحانیان تا بدان حد بود که این تباهی را به جان خریدار بودند) نظاره می کرد؛ بر گورستانهای دوردستی که بنا بر نوشته ... درشان به خواب ابدی اختصاص داشتند می نگریست؛ خیابانها، کوچه های را از نظر می گذراند که هر روز گروههای شصت و چند نفری را در آنها عبور می دادند و به جانب مرگی می بردند که چنان عمومیت یافته و به صورت چنان امر عادی و پیش پا افتاده ای درآمده بود که حتی از خلال عمه سختکامی های گیوتین، داستان اسفبار روحی دردمند خاطر کسی را آزرده نمی داشت... باری، همچنانکه با علاقه وافر، مجموعه مرگ و زندگی شهری را از نظر می گذراند که در بحبوحه خشم و شوریدگی، شبانگاهان به مدتی کوتاه از فعالیت باز ایستاده بود، مجدداً از رودخانه سن گذشت و وارد کوچه ها و خیابانهای روشن شد.

عده معدودی کالسکه در خیابانها به چشم می خورد، چون کالسکه نشینان در مظان تهست بودند و زود مورد سوءظن قرار می گرفتند؛ نجبا و اشراف که خود را در زیر کلاه سرخ مخفی می نمودند و کثرت و کلفت می پوشیدند و پیاده رفت و آمد می کردند. اما تماشاخانه ها همه پر از تماشاچی بود، مردم خوش و خوشحال به کوچه و خیابان می ریختند و گپ زنان به خانه های خود می رفتند. در جلو دریکی از این تماشاخانه ها دختری خرد - سال بامادرش ایستاده بود و در میان گل و شل راهی می جستند. کارتن، دختر که را بغل کرد و پیش از آنکه زمینش گذارد از او بوسه ای خواست.

« عیسی به وی گفت من قیامت و حیات هستم. هر که بدمن ایمان آورد اگر مرده باشد زنده گردد و هر که زنده باشد و به من ایمان آورد هرگز نخواهد مرد. اکنون که خیابانها خلوت بود و شب کم کمک می فرسود این کلمات در آهنگ گامهایش راه می یافت و در حوای پیرامنش موج می زد. سرانجام آرام و استوار، همچنانکه می رفت، گاهی این کلمات را پیش خود تکرار می نمود ولی آهنگشان مدام در گوشش طنین افکن بود. سرانجام شب بسرآمد، و

هنگامی که او بر روی پل ایستاده بود و به زمزمه خیزابه‌هایی که بر دیواره جزیره یاریس می‌خوردند و می‌شکستند گوش فرا می‌داد - آنجا که توده خیال-انگیز عمارت و کیساعا در پرتو نور ماه می‌درخشیدند - روز برآمد و همچون چهره مرده‌ای که از کرانه افق سر برآورده باشد بی‌حالت و سرد فرا رسید؛ سپس شب، با ماه و ستارگان، رنگ باخت و مرد - لحظه‌ای چند چنان بود که گویی عالم خلقت به قنبر و مرگ تسلیم شد.

اما خورشید شکوهمند که در کز برخاستن بسود می‌نمود که همراه با اشعه گرم، بلند و رخشان خویش کلمات مذکور را - ترجیع بند شب را - در دلش نفوذ می‌داد؛ و هنگامی که با دست بر صورتش سایه افکند و بر این اشعه تابناک نگرست می‌نمود که پلی از نور بر فضای میان او و خورشید بسته شد و آن دورا به هم پیوست، حال آنکه رودخانه در زیر آن برق می‌زد.

در سکوت و خوت بامدادی، این رود ژرف که شتابان و پیگیر می‌گذشت، همچون یازی موافق و دمساز بود. دور از عمارات، در کنار رود چندی قدم زد، سپس در پرتو نور و گرمای جانبخش خورشید در حاشیه آن به خواب رفت. هنگامی که بیدار شد باز مدتی در آنجا پایه‌ها کرد و به تماشای گردابی پرداخت که بی‌هدف و منظور می‌چرخید تا موجی آن را در ربود و به جانب دریا برد... «مثل من!»

سپس کرجی بارکشی با شراعهایی که به رنگ برگ مرده بود به میدان دیدش لغزید. از کنارش گذشت و از نظرناپدید گشت آنگاه که روگاه آن محو شد دعایی که در طلب بخشایش و رحمت بر نادانیها و لغزشها در قبش جاری بود با این کلمات به پایان رسید: «من قیامت و حیات هستم.»

وقتی به خانه بازگشت آقای لوری بیرون رفته بود و حدس در این باره که پیرمرد پاکدل به کجا رفته بود دشوار نبود. سیدنی، جز جرعه‌ای چند قهوه چیزی ننوشید؛ قدری نان خورد، برای اینکه از کسالت بدرآید، سر و

رویش را شست و لباس عوض کرد، و پس آنگاه راه محکمه را درپیش گرفت. هنگامی که گوسفند گر، که بسیاری از اشخاص با خوف و وحشت خوبشتن را از او کنار می کشیدند، هرطور بود او را درکنج خلوتی درمیان جمعیت جای داد، تالاریکپارچه هممه و غوغا بود. آقای لوری آنجا بود؛ دکترمانت هم بود؛ لوسی هم آنجا بود، درکنار پدرش نشسته بود.

وقتی شوهرش را به محکمه آوردند نگاهی که به وی افکند چنان آکنده ازروح حمایت وتشویق و سرشار ازعشق و آمیخته به دلسوزی ومع الوصف، به رعایت حال او، به حدی آمیخته به شجاعت بود که خون به چهره اش آورد و نگاهش را بر افروخت و قلبش را برانگیخت. اگرکسی به تأثیری که این نگاه بر سیدنی کرتن داشت توجه می کرد عین همین تغییر را در چهره و احوال او نیز می دید.

در این محکمه ناحق، اصول و رویه ای وجود نداشت که حق دفاع را برای هیچ متهمی تأمین کند. بی شک اگر نظام قدیم، قوانین و رویه ها وتشریفات را با آن گستاخی زیر یا نمی نهاد چنین انقلابی به وقوع نمی پیوست تا آن چنین به تلاقی برخیزد و به زیان خویش، حقوق و قوانین را این چنین بامال کند.

نظرها همه متوجه هیئت منصفه گشت. همان هموطنان شایسته و جمهوریخواهان مؤمنی بودند که دیروز و پریروز بر مسند قضا تکیه داده بودند و فردا و پس فردا هم تکیه می دادند - در میانشان مشخصتر از همه مردی بود که چهره اش در آتش خواغشی می سوخت و انگشتان بیقرارش مدام بر گرد لبانش می لولید. تماشاچیان از دیدن این تیافه سخت خرسند می نمودند. مردی بود تشنه زندگی، آدمخوارنما و خونخوار. این شخص ژاک شماره ۳ و از اهالی سن آنتوان بود. همه اعضای هیئت منصفه به سگان شکاری می مانستند که برگزیده شده باشند تا گوزنی را محاکمه کنند.

سپس نظرها متوجه پنج قاضی و دادستان گردید. آن روز نرمنی در آن

سو به چشم نمی خورد؛ آنچه بود انعطاف ناپذیری و سختی و خشونت بود. پس آنگاه تماشاچیان به هم نگریستند و با زبان نگاه ابراز خرسندی نمودند و پس از آنکه با دقت به جلو متعایل شوند به نشان موافقت رو به هم سرتکان دادند.

شارل اورموند، معروف به دارنی. دیروز آزاد گردید و دیروز مجدداً بازداشت شد و دیشب ادعانامه دادستان به وی 'بلاغ گردید. ادعانامه می گفت که بنا بر اعلام جرمی که علیه او شده او شخصی است مضنون و دشمن جمهوری، آریستوکرات، عضو یکی از خاندانهای مستبد، یکی از افراد سلسله ای که از آن سبب حقوق شده، زیرا امتیازات منسوخ خود را بنحو بیشرماندای برای ستم بر مردم مورد استفاده قرار می دادند، و لذا به موجب فرمانی که اینگونه اشخاص را خارج از حمایت قانون قرار می دهد، شارل اورموند معروف به دارنی از نظر قانون مرده محسوب می شود. چنین بود مضمون ادعانامه دادسان.

ریاست محکمه پرسید آیا این اعلام جرمی که علیه متهم شده با ذکر صریح نام است یا کسی به طور ناشناس به این کار میادرت ورزیده است؟

« با ذکر صریح نام. »

« چه کسی؟ »

« سه نفر. ارنست دفارژ، میخانه دار، ساکن محله سن آنتوان. »

« دیگر؟ »

« ترزا دفارژ، زنش »

« دیگر؟ »

« الکساندرمانت، طیب. »

غوغای عظیمی در تالار در گرفت، و در بجهوحه این غوغا دیدند که دکتر مانت با رتگ و روی پریده و درحالی که می لرزید از جا برخاست.

Therese (۱)

« ریاست محترم دادگاه، من با خشم فراوان، قویاً علیه این جعل و دسیسه‌کاری اعتراض می‌کنم. ریاست محترم دادگاه اطلاع دارند که متهم داماد من است. دختره و عزیزان او از جانم گرامیترند. این دسیسه‌کاری که می‌گویند من علیه او اعلام جرم کرده‌ام کیست و کجاست؟ »

« هموطن مانت، آرام باشید. سرپیچی ز مقررات محکمه موجب سلب حمایت قانون از شما خواهد بود. و اما آنچه که از جانتان گرامیتر است - توجه داشته باشید که برمی‌یاب هموطن صدیق چیزی گرامیتر از جمهوری وجود ندارد. »

با این اخصار سرزنش‌آمیز هلهله جمعیت به‌هوا خاست. ریاست محکمه برای اعاده نظم زنک را به صدا درآورد و با حرارت به سخن ادامه داد: « اگر جمهوری از شما طلب کند که خود و فرزندان را فدا کنید وظیفه شماست که به این خواست گردن نهید. به مطالبی که خواهد آمد گوش دهید، و در این ضمن سعی کنید حرفی نزنید! »

باز فریاد و غریو جمعیت به‌هوا خاست. دکتر مانت بر جای خود نشست، حال آنکه نگاهش در اطراف آواره بود و لبانش می‌لرزید؛ دخترش به او نزدیکتر شد؛ عضو هیئت متصفه، مردی که در آتش و آرزوی خونریزی می‌سوخت، دست به هم سود و باز همچنانکه عادت وی بود دستش را به - دمان برد.

وقتی آن قدر آرامش بر تالار حکمفرما شد که صدایی شنیده شود دفرژ در جایگاه شهود قرار گرفت و داستان ورود به خدمت دکتر را به هنگامی که کودکی بیش نبود، و ماجرای زندانی شدن و آزادی و وضع و حال مزاجی دکتر را به هنگامی که از زندان آزاد گشته و به وی سپرده شده بود به اختصار شرح داد. سپس ریاست محکمه چند سؤال کوتاه از او کرد؛ زیرا اختصار و سرعت لازمه کار محکمه بود:

هموطن، آیا شما در فتح باستیل خدمت قابل توجهی هم انجام دادید؟

و پله، گمان می‌کنم. »

در اینجا زنی شوریده از میان جمعیت فریاد برآورد: « شما آن روز یکی از بهترین هموطنان بودید. چرا جریان را آنچنانکه باید به محکمه نمی‌گویید؟ شما آن روز توپچی بودید، و از جمله اولین افرادی بودید که وارد آن قلعه لعنتی شدید... این عین حقیقت است! »

این «انتقام» بود که در میان ابراز احساسات حضار، در جریان بازجویی شرک می‌نمود. ریاست محکمه زنگ را به صدا درآورد، ولی انتقام که ابراز احساسات تماشاچیان او را به هیجان آورده بود جیغ زنان گفت: « من از زنگ شما اطاعت نمی‌کنم! » باز غریو تماشاچیان به هوا خاست. « هموطن، کارهایی را که آن روز در باستیل کردید برای محکمه توضیح دهید. »

دفاژ، به زنگ که در پای جایگاه شهود ایستاده و سر بالا کرده و چشم به صورتش دوخته بود نظر افکند، و گفت: « من می‌دانستم که زندانی که از او صحبت می‌کنم در سلولی که معروف به سلول شماره ۱۰۵ برج شمالی بود زندانی بوده - این را از خودش شنیده بودم؛ چون وقتی او را به من سپردند، و کفش می‌دوخت، جز به این نام خود را به نام دیگری نمی‌شناخت. آن روز که پشت توپ بودم تصمیم داشتم وقتی قلعه سقوط کرد آن سلول را خوب بگردم. قلعه سقوط کرد. به راهنمایی زندانبان و همراه یکی از هموطنانی که عضو هیئت منصفه است به آن سلول رفتم و آن را خوب گشتم. در دودکش بخاری، در حفره‌ای که در زیر سنگی که برداشته و دوباره سر جای خود گذاشته بودند تعبیه شده بود، کاغذی پیدا کردم. کاغذی که عرض کردم این است. من مدت‌ها در نوشته‌هایی که به خط دکتر مانت بوده‌اند دقت کرده‌ام - این نوشته به خط دکتر مانت است، که من آن را تقدیم مقام ریاست می‌کنم. »

« نوشته را قرائت کنید. »

در سکوتی محض، که طی آن متهم با عشق و محبت فراوان به زنش می‌نگریست و زنش اگر نگاه از وی بر نمی‌گرفت فقط برای این بود که با دلواپسی در چهره پدر بنگرد حال آنکه پدر محو تماشای خواننده نامه بود و مادام دفارژ چشم بر متهم دوخته بود و دفارژ چشم از زنش که سخن خرسند بود بر نمی‌گرفت و همه نظرها متوجه دکتر بود و دکتر به هیچ‌کس توجه نداشت، نوشته مزبور به شرحی که خواهد آمد قرائت شد.

فصل دهم

ماهیت سایه

« من دکتر الکساندرمانت، طبیب بینوا که اهل بووه بودم وبعدها درپاریس اقامت گزیدم، این یادداشت دردناک را درسلول غبارخود درباستیل، درآخرین ماه سال ۱۷۹۷ می نویسم. این را دراوقاتی که گاه بگاه چشم زندانبان را دور می بینم باتحمل دشواری فراوان می نویسم. قصد دارم آن را دردیوار دودکش بخاری که درآن اندک اندک وبه زحمت مخفیگاهی برایش فراهم کرده ام بنهان کنم، شاید روزی که ازمن ورنجهایم جزخاک اثری باقی نمانده است دست رحیم ومهربانی آن را بیابد.

« من این کلمات را درماه آخردهمین سال زندان، ومانوک آهن زنگزده ای که دردوده وگردذغال آمیخته به خون فرومی برم بااشکال بسیارمی نویسم. هرگونه امیدی ازوجودم رخت بر بسته است. بنابر علائم و آثاری که درخود دیده ام می دانم که سلامت عظم چندان دوام نخواهد کرد، ولی جداً اعلام می کنم که دراین لحظه که می نویسم ازمنتهای صحت عقلی برخوردارم و حافظه ام سالم است وجزئیات ودقایق را به یاد می آورم وحقیقت را، خواه کسی سرانجام آنرا بخواند یا نخواند، چنان می نویسم که درپیشگاه عدل- الهی شهادت تواند داد.

« در یکی از شبهای مهتابی و در عین حال ابرآلود سومین هفته ماه دسامبر ۱۷۵۷ (گمان می‌کنم بیست و دوم ماه بود) در محل خلوتی در حوالی اسکله «سن» قدم می‌زدم و هوا خوری می‌کردم؛ محلی که در آن قدم می‌زدم به قدریک ساعت راه از خانه‌ام که در خیابان مدرسه طب واقع بود فاصله داشت. قدم می‌زدم که درشکه‌ای به سرعت از پیش سرفرا رسید. وقتی خمد را کنار کشیدم تا بگذرد - چون می‌ترسیدم در غیر این صورت زیرم کند - سری از پنجره کالسکه بیرون آمد و صدایی به کالسکه‌ران فرمان توقف داد.

«کالسکه‌ران هر طور بود سراسیمه‌ها را جمع کرد و کالسکه متوقف شد؛ سپس همان صدا مرا به نام خواند. جواب دادم. کالسکه آن قدر از من جلو زده بود که تا به آن برسم دو آقایی که در آن بودند پیاده شدند. دیدم هر دو خود را در شنلهایی پیچیده‌اند. به نظر می‌رسید می‌خواستند قیافه‌شان را از نظر پنهان دارند. همان طور که پیشو به پهلوی در کنار کالسکه استاده بودیم دیدم تقریباً به سن و سال من، یا شاید قدری جوانتر از من هستند؛ از لحاظ قد و قامت و از نظر رفتار و لحن صدا، و تا آنجا که می‌توانستم بینم حتی از نظر قیافه خیلی بهم شبیه بودند.

«یکی از آن دو گفت: شما دکتر مات هستی؟»

«گفتم: بله»

«دیگری گفت: دکتر مانتی که سابق برای در بووه بود؟ طبیب جوانی که در اصل متخصص در جراحی بود و در همین یکی دو سال اخیر شهرت و معروفیتی در پاریس کسب کرد؟»

«جواب دادم: آقایان، من همان دکتر مانتی هستم که شما با این همه لطف و محبت از او سخن می‌دارید.

«اولی گفت: به خانه‌تان رفتیم، و چون متأسفانه تشریف نداشتید و گفتند احتمال دارد این طرفها باشید به امبد اینکه پیدایتان کنیم از بی‌تان

آمدیه. ممکن است لطفاً سوار شوید؟

« رفتار هردو آمرانه و تحکم‌آمیز بود؛ وقتی این کلمات گفته شد هردو به حرکت درآمدند، به قسمی که مرا بین خود و در کالسکه قرار دادند. هردو مسبح بودند، اما من سلاحی با خود نداشتم.

و گفتم: آقایان، معذرت می‌خواهم ولی من معمولاً نام اشخاصی را که افتخار خدمتگزاریشان را پیدا می‌کنم می‌پرسم و ماهیت کاری را که برای انجام آن احضار می‌شوم سؤال می‌کنم.

« جواب به این سؤال را دومی داد: دکتر، همین‌قدر بدانید که مراجعین شما اشخاص با اسم و رسمی هستند. و اما ماهیت کار - با اعتمادی که به حذاقت شما داریم مطمئنیم که خود شما بهتر از هر شرح و بسطی که ما در این زمینه بدهیم ماهیت آن را معلوم خواهید داشت. فعلاً پیش از این صحبتی نکنیم. ممکن است لطفاً سوار شوید؟ »

« جز اینکه دعوتش را اجابت کنم چاره‌ای نداشتم. بی آنکه حرفی بزنم سوار شدم. آنها هم به دنبال من سوار شدند، در واقع دومی پس از آنکه رکاب کالسکه را بالا کشیدند به درون جهید. کالسکه دورزد و با همان سرعتی که آمده بود دور شد.

« من این گفتگو را درست به همان نحوی که صورت گرفت بازگو می‌کنم؛ و تردید ندارم که کلمه به کلمه همان است که در آن موقع صورت گرفت. مآوقع را همچنان که بود نقل می‌کنم و سعی می‌کنم ذره‌ای از حقیقت انحراف حاصل نکنم. هرگاه که نشان تعلیق می‌گذارم به معنای آن است که موقتاً از نوشتن دست می‌کشم و نوشته را در مخفیگاه می‌گذارم...

« کالسکه، خیابانها را پشت سر نهاد، از دروازه شمال گذشت و وارد یکی از راههای خارج شهر شد. در حدود دوفرسخی از دروازه ده ر شده بودیم البته آنوقت درست متوجه نشدم، ولی بعدها که برگشتم آنها را مسافتی در

این حدود تخمین زدم - باری، دوفرسخی از دروازه دور شده بودیم که کالسکه از راه اصلی منحرف شد و اندکی بعد در مقابل درتک عمارتی توقف کرد. هر سه پیاده شدیم و از باریکه راهی که از میان باغچه‌ای می‌گذشت که بر اثر سرریز کردن حوض فواره خیس و گل آلود بود به سوی در عمارت رفتیم. در بلافاصله به صدای زنگ باز نشد، به همین جهت وقتی سرانجام گشوده شد، یکی از دو راهنمای من دستکش چرمی کت و کفتش را بر چهره خدمتکاری که آن را گشوده بود نواخت.

« این عمل چیزی نبود که توجهم را به خصوص به خود جلب کند، چون اغلب دیده بودم که با مردم عادی بدتر از سنگ رفتار شده بود. ولی دومی که مانند اولی عصبانی بود با سیلی به صورتش نواخت؛ در آن موقع قیافه و رفتار و حرکات دو برادر به حدی بهم شبیه بود که برای نخستین بار گمان کردم دوتلو باشند.

« از لحظه‌ای که دم دروازه خارجی، که قتل بود و یکی از دو برادر آن را گشوده و دوباره قتل کرده بود، پیاده شدیم صدای فریادهایی را که از یکی از اتاقهای فوقانی می‌آمد شنیده بودم. مرا یکر است به این اتاق هدایت کردند. از یله‌ها که بالا رفته صدای فریاد رسا تر شد؛ بیماری را دیدم که بر بستری خوابیده و در آتش تب و التهاب دماغ بود.

« بیمار زنی بود بغایت زیبا، جوان - که اندکی بیش از بیست سال از عمرش می‌گذشت. موهایش کنده و گیسوانش آشفته بود؛ دستهایش بانوارها و دستمالهایی به بهلوهایش بسته شده بود. دیدم که این نوارها تکه‌هایی از لباس یک نجیبزاده بودند. بر روی یکی از آنها که شال گردن ریشک‌دار لباس تشریفات بود، نشان نجابت خانوادگی خانواده ویک حرف « الف » را مشاهده کردم.

« این را ضمن نخستین نگاهی که به بیمارافکندم دیدم، زیرا بیمار در تقلائی که می‌کرد و بی‌تابی که به خرج می‌داد به لبه تخت خواب به رو در -

افتاده و انتهای شالگردن در دهانش قرار گرفته و در معرض خفگی بود. نخستین کاری که کردم این بود که راه نفش را آزاد کنم، وقتی شالگردن را کنار زدم چشمم به نفش برودری دوزی شده افتاد.

«بسیار را به ملایمت برگردانده و برای اینکه آرامش کنم دستم را روی سینه‌اش گذاشتم و در چهره‌اش نگریستم. چشمانش باد کرده و مغشوش بودند، پایی جیغ می‌زد و این کلمات ۱۰ تکرار می‌کرد: «شوهرم، پدرم، برادرم!» سپس تا دوازده می‌شمرد و می‌گفت «هیس!» لحظه‌ای، نه بیشتر، مکث می‌کرد و گوش فرا می‌داد، سپس فریاد گوشخراش را از سر می‌گرفت و می‌گفت: «شوهرم، پدرم، برادرم» بعد دوباره تا دوازده می‌شمرد و می‌گفت: «هیس!» در نظم و نحوه تکرار این کلمات تغییری راه نمی‌یافت، و جزمی که گفتم دامنۀ این فریادها و تکرار این کلمات هرگز قطع نمی‌شد.

«نرسیدم: چه مدت است به اینحال افتاده؟»

«با ای اینکه برادرها را از هم متمایز کنم آنها را برادر بزرگتر و برادر کوچکتر می‌نامم. منظورم از برادر بزرگتر آن یکی است که لحن سخن و رفتارش آمرانه‌تر بود. همین بود که جواب داد: «از دیشب همین وقت.»

«شوهر و پدر و برادری دارد؟»

«یک برادر دارد.»

«سرکار برادرش هستید؟»

«با لحنی بسیار تحقیرآمیز جواب داد: نه»

«آیا جدیداً واقعه‌ای اتفاق افتاده که با عدم دوازده ارتباط داشته

باشد»

«برادر کوچکتر بایی صبری جواب داد: با ساعت دوازده.»

«درحالی که دستم همچنان روی سنۀ بیمار بود گفتم: آقایان، ملاحظه می‌نمایند که با این وضعی که مرا آوردید کاری از دستم ساخته نیست! اگر زود، حال بیمار اطلاع داشتم وسایل لازم را باخودم می‌آوردم. باین

کیفیت، نتیجه جز اتلاف وقت نیست. اینجا، در این محسّرت و دور افتاد، دارویی پیدا نمی شود.

« برادر بزرگتر به برادر کوچکتر نگرست، و او در جواب به لحنی تفرعن آمیز گفت: اینجا يك جعبه دوا هست - و آن را از اشکافی درآورد و روی میز گذاشت.

« چند تا از شیشه ها را باز کردم، آنها را بو کردم، و چوب پنبه ها را زبان زدم. اگر جز داروهای مخدر، که فی نفسه سمی بودند، چیز دیگری می خواستم نبود تا به بیمار بدهم.

« برادر کوچکتر پرسید: شك دارید؟

« جواب دادم: حضرت آقا، می بینید که می خواهم از آنها استفاده کنم. و جز این چیزی نگفتم.

« با هر زحمتی بود مقداری را که می خواستم به بیمار خوراندم. چون می خواستم همین مقدار را اندکی بعد تکرار کنم و چون لازم بود میزان تأثیر را بدقت ببینم در کنار بستر نشستم. زن هراسان و وحشت زده ای (زن همان مردی که در پایین دیده بودیم) از بیمار پرستاری می کرد. این زن اکنون عقبتر رفته و در گوشه ای ایستاده بود. اتاق مرطوب بود و بوی ناوپوسیدگی می داد، و اثاثه آن درهم و آشفته بود - پیدا بود که اخیراً به طور موقت مورد استفاده قرار گرفته است. برای اینکه صدای فریاد بیمار به خارج نفوذ نکند پرده های کلفتی را به پنجره میخ کرده بودند. اما فریاد بیمار با همان نظم و ترتیبی که گفتم ادامه داشت: «سوهرم، پدرم، برادرم!» و دامنه شمارش اعداد تا دوازده و بعد هم «هیسرا» قطع نمی شد. این شوریدگی به حدی بود که بندهای دستش را باز نکردم، منتها دقت کردم که در اثر فشارشان آسیبی نبیند. تنها مایه دلگرمی این بود که می دیدم تماس دستم یا سینه بیمار تأثیر آرام بخش داشت به قسمی که بیمار گاهی چند دقیقه پشت سر هم آرام می گرفت، اما به هر حال تأثیری بر فریادهایش نداشت؛ حرکت هیچ رقصه

ساعتی منظمتر از نظم این فریادها نبود.

« به علت همین تأثیری که تمام دستم با سینه‌اش داشت نیمساعتی بود که در کنار بسترش نشسته بودم و دو برادر هم ایستاده بودند و نگاه می‌کردند که برادر بزرگتر گفت:

« يك مريض ديگر هم هست.

« يکه خوردم، پرسیدم: وضع او هم وخیم است؟

« با بی‌اعتنائی جواب داد: بهتر است او را ببینید .. و چراغ را

برداشت ...

« بیمار دیگر درمتهای الیه پلکان دیگری در پستویی که يك نوع انباری و بالای اصطبل بود خوابیده بود. يك قسمت از سقف که کوتاه بود از گچ بود و مابقی از سفال و تیر بود. در این قسمت مقداری یونجه و هیزم و سیب درختی، که روی ماسه ریخته بودند انبار شده بود. برای رسیدن به آن قسمت دیگری بایست از این بخش می‌گذشتم. حافظه‌ام صحیح و سالم است و همه چیز را به یاد می‌آورد. دقت و قدرتش را با این دقایق می‌آزمایم. همه این جزئیات را در همین سلولم، در بایستیل، در پایان دهمین سال زندانم با همان دقت و وضوحی در پیش روی خود می‌بینم که آن شب دیدم.

« یركف اتاقلك، بر روی مقداری علف، دهقان جوان و زیبایی که حد-

اکثریش از هفده سال از سنین عمرش نمی‌گذشت خوابیده بود؛ بالشی زیرش انداخته بودند؛ بر پشت خوابیده بود، دندانهایش را برهم فشرده و دست راستش را گره کرده و بر سینه نهاده و چشمان خیره‌اش را بر سقف دوخته بود. ناگهان زدم و به رویش خم شدم. محل زخمش را نمی‌دیدم، ولی می‌دانستم که برائريك زخم کاری مشرف به موت است.

« گفتیم: پسر، من طبیب هستم، بگذار زخمت را ببینم.

« جواب داد: نمی‌خواهم ببینی، بگذار باشد.

« جراحت زیر دستش بود، دلداریش دادم تا شاید قبول کند دستش را

کنار بزنم. جراحت ناشی از ضربه شمشیری بود که در حدود بیست و چهار ساعت قبل بر او وارد آمده بود، ولی اگر حاذقترین طبیب هم بلافاصله پس از آن یربالتینش حاضر شده بود قادر به نجاتش نمی بود. به سرعت سراسیمه مرگ را می پیمود. نگاهم را که برگرداندم و متوجه به ادر بزرگتر کردم، دیدم طوری به این جوان محتضر می نگریست که گفתי پرنده یا خرگوشی زخمی است و همنوع او نیست.

«گفتم: آقا این واقعه چگونه اتفاق افتاد؟»

«گفت: توله سگ و لگرد دیوانه! رعیت است! برادرم را مجبور که دست به شمشیر ببرد، و بر اثر ضربه شمشیر او از پای درآمد مثلیک نجیب - زاده».

«ذره ای از رحم و شفقت و تأسف یا انصافیت در این جواب نبود. می نمود که ناراحت بود از اینکه چنین موجودی در زیر سقف خانه اش می - میرد و بهت بود اگر به سیاق معمول طبقه بی نوا ی خود در گمنامی جان می - سرد. غازی از هر گونه احساس ترحمی نسبت به او و سرنوشت او بود. «د، اثنایی که او حرف می زد چشمان جوان به آرامی متوجه او گشته بود، اکنون به آرامی متوجه من شدند.

«دکتر، این اشراق زاده ها خیلی مغرورند، ولی ما مردم عامی هم گاهی غروری داریم. غارتان می کنند، به ناموسمان دست اندازی می کنند، کتکمان می زنند، ما را می کشند ... ولی با این اوصاف، باز بعضی وقتها ته مانده غروری داریم. آن ... دکتر، او را دیدید؟»

«هر چند فاصله زیاد بود ولی صدای فریاد به گوش می رسید. جوان، طوری به این فریادها اشاره می کرد که گویی آن زن در حضور ما است.

«گفتم: بله، دیدمش»

«دکتر، او خواهر من است. این آقایان نجبا سالهاست که از این حی - ننگین که به خواه اتمان تجاوز کنند استفاده می کنند؛ ولی دختران خوب»

مجبای هم بن مایدا می‌شوند. من این را می‌دانم، از پدرم هم شنیده‌ام. خواهرم دخترخویی بود، با جوانی نامزد شد که او هم خوب بود... رعیت همین مرد بود... ما همه رعیتش بودیم... همین مردی که اینجا ایستاده. آن یکی برادر اوست، و در این خانواده بدتر از خودش نیست.

«به خود فشار می‌آورد و با منتهای دشواری سخن می‌گفت، اما ره‌حش با قدرت و قوت هرچه بیشتریان مقصود می‌کرد.

«این مردی که اینجا ایستاده طوری ما را چایید - یعنی این موجودات فوق انسانی همه ما مردم عامی و بی‌سروپا را می‌چاپند... بیرحمانه از ما خراج می‌گرفت، ما را مجبور می‌کرد بدون مزد پریش کار کنیم، مجبورمان می‌کرد غله‌مان را در آسیابش آرد کنیم، مجبورمان می‌کرد صدمه مرعش را از حاصل ناچیزمان دانه بدهیم، تدغن کرده بود که خودمان حتی يك مرغ هم نگه نداریم، تا آن حد ما را چاپیده بود که اگر تصادفاً يك تکه گوشت گیر می‌آوردیم آن را با ترس و لرز می‌خوردیم، قبلاً در و پنجره را می‌بستیم که مبادا آدمهایش ببینند و آن ۱۰ از دستان بگیرند - می‌گم طوری ما را چایید و روزی به روز گارمان آورد که پدرم می‌گفت بچه دار شدن عین بدبختی است و باید دعا کنیم زنهامان عقیم بشوند تا این نسل بیچاره ما معدوم شود! «من قبل از آن هیچوقت ندیده بودم ظلم و ستم یعنی چه، و ندیده بودم که چگونه مثل آتش جستن می‌کند. حدس می‌زدم درجایی میان مردم باشد، ولی هرگز جوشش و طغیانش را ندیده بودم، تا آن را در این جوان مشرف به موت دیدم.

«به هر حال، دکتر، خواهرم شوهر کرد. نامزدش طفلك، آنوقت‌ها مریض بود و خواهرم برای این زنش شد که شاید بتواند در کلبه خودمان - یا به قول این مرد، در لانه سگمان - از او پرستاری کند. هنوز چند هفته از ازدواجش نگذشته بود که برادر همین مرد او را دید و از او خوش آمد و از شوهرش خواست که او را به او امانت بدهد.... چون به نظراینها شوهر در میان

ما مردم معنی ندارد! شوهرش شاید بی میل نبود، منتها خواهرم زن عقیف و شجاعی بود و نفرتش نسبت به برادر این مرد به قدرت و شدت بغض، نفرتی بود که من از او داشتم. آن وقت می دانید که این دو برای اینکه شوهرش را وادار کنند که خواهرم را به این کار راضی کند چه کردند؟

«چشمان جوان که تا این لحظه به چشمان من دوخته شده بود به آرامی متوجه چهره مردی شد که ایستاده بود و تماشا می کرد، و من در قیافه هر دو صحت گناتار جوان را باز دیدم. من حتی، در همین باستیل نیز می توانم دو نوع غرور متضاد را که با هم به مقابله برخاسته بودند ببینم: غرور نجیبزاده همه بی اعتنایی و لاقیدی و غرور دهقان، احساسات سرکوفته و خواهش شدید به انتقام بود.

«می دانید، دکتر، یکی از حقوق و امتیازات این نجیبزاده ها این است که ما مردم بی سرو پا را به گاری ببندند و برانند. شوهر خواهرم را هم به گاری بستند. لابد می دانید که این هم از حقوق آنهاست که ما را از سر شب تا صبح بیدار نگهدارند که قورباغه ها را ماکت کنیم تا آقایان خوابشان بهم نخورد. شبها او را در هوای بارانی بیدار نگه می داشتند و روزها به گاری می بستند. اما تسلیم نشد. نشد که نشد! ظهیریکی از رهزها که او را از گاری باز کردند که غذایی بخورد - یعنی اگر چیزی بود تا بخورد - دوازده بار - با هرزنگی که ساعت می زد - حق زد و در آغوش خواهرم مرد.

«جز اراده و تصمیم راسخ به اینکه شرح مظالمی را که بر او رفته بود بازگوید چیزی قادر به نگهداشتن حیات در وجودش نبود. سایه های مرگ را که هر دم غلظت بیشتری می یافت و نزدیکتر می شد پس می زد، و مدام در تقلا بود که دستش همچنان گره کرده بماند. روی زخمش را بوشانند.

«بعد، با اجازه همین مرد و حتی با کمک او برادرش خواهرم را به زور برد، عبیرغم اینکه می دانم که خواهرم به برادرش چه گفت - و خلاصه، اگر تا حالا هم از شما مخفی مانده باشد حالا دیگر می دانید که به هر حال

خواهرم را به زور برد که با او کیف کند. در راه خواهرم را که می گذشت دیدم. وقتی این خبر را به خانه پرده پدرم از غصه دق کرد، حتی نتوانست عقده دلش را پیش ما خالی کند. من خواهر کوچکم را - چون يك خواهر دیگر عمه دارم - به جایی بردم که دور از دسترس این مرد باشد، یا لااقل رعیتش نباشد. بعد، برادرش را تعقیب کردم و به اینجا آمدم، دیشب از همینجا بالا آمدم يك آدم بی سروپا، اما شمشیر بدست - پنجه انباری کجاست؟ همین جاها بود.

«اتاق، در تشرش تیره و تار و جهان در پیرامونش تنگ می شد. نگاهی به اطرافم انداختم. دیدم کاه و علف کف اتاق لنگد مال شده است، پیدا بود کشمکشی در گرفته بود.

«خواهرم صدایم را شنید و دوان دوان آمد تو. به او گفتم تا این مدگشته نشود نباید جلو بیاید. او هم آمد، ابتدا چندسکه جلوم انداخت؛ بعد با شلاق حمله کرد، ولی من هر چند آدم بی سروپایی بودم طوری به او حمه بردم که ناچار از عقب نشینی شد. بگذار شمشیری را که به خون تا - فایده من آلوده است تکه تکه کند - همان طور که می دانم می کند. اما بالاخره هر چه بود برای دفاع از خودش آن را از غلاف کشد و از ترس جان، آن را با منتهای مهارت خود در بدتم فرو کرد.

«چند لحظه قبل نگاهم، در میان عنفها، به قطعات شمشیری قرار گرفته بود - شمشیر از آن يك نجیبزاده بود. قدری آنطرفتر شمشیر کهنه ای بود که ظاهراً شمشیر نظامیان بود.

«حالا، دکتر بلند کنید... بلندم کنید. کجاست؟

«در حالی که نگهش داشته بودم به گمان اینکه منظورش آن یکی برادر است گفتم: اینجا نیست.

«او! که مثل همه نجبا مغرور است می ترسد برویه نگاه کند. آن مردی ده آنجا بود کجا رفت؟ صورتم را به طرف او برگردانید. «همچنانکه خواسته

بود عمل کردم. سرش را بر زانویم تکیه دادم. ولی در این لحظه نیروی خارق العاده ای یافت و خود را کاملاً بالا کشید و من هم ناگزیر از جا برخاستم، و گرنه نمی توانستم نگهش دارم.

« جوان، با چشمان گشوده و درحالی که دست راستش را بالا آورده بود رو به سوی او کرد و گفت: مارکی. در آن روزی که جواب تمام این اعمال را باید داد من شما و تمام افراد خاندانتان را، ده بدترین افراد طبقه خود هستند، به پیشگاه عدل الهی می کشم تا جواب این اعمال را بدعید. من به نشانه اینکه چنین کاری می کنم این علامت صلیب را بر شما رسم می کنم.» در آن روزی که جواب این اعمال را باید داد من به پدر شما را، که بدترین فرد طبقه شماست، به محکمه عدل الهی دعوت می کنم که جواب این اعمال را شخصاً بدهد. و به نشانه اینکه چنین کاری را می کنم این نشان صلیب خونی را بر او رسم می کنم.

« دو یار دستش را بر زخمی که بر سینه داشت نهاد و با انگشت سیاه در فضا علامت صلیب کشید. لحظه ای چند با همان انگشتی که بلند کرده بود ماند، هنگامی که انگشت فرو افتاد خود نیز به يك سو افتاد، او را روی تخت خواباندم - مرده بود.

« وقتی به بالین زن جوان باز گشتم دیدم همچنان در آتش تب می سوزد و با همان نظم و دقت و مداومت سابق کلماتی را که گفته بود تکرار می کند. می دانستم که این وضع ممکن است ساعتها دوام کند، و احتمال منتهی به سکوت مرگ گردد.

« دواهایی را که داده به دم تکرار کرده « شب تا دیرگاه بر بالینش نشستم. آهنگ فریادش هرگز پستی نگرفت و کمترین لغزشی در نظم و دقت و فواصل کلماتی که می گفت راه نیافت. همیشه همان بود: شوهرم، پدرم، برادرم، يك، دو، سه، چهار، پنج، شش، هفت، هشت، نه، ده، یازده، دوازده! هیس! « این وضع، از هنگامی که به بالینش آمده بودم، بیست و شش ساعت

دوام یافت: دو بار رسته و بازآمده و بر بالینش نیسته بودم نه اندك اندك
در سرایش مرگ افتاد. آن مختصری که از دستم برمی آمد انجام دادم؛ که که
بدنش سرد شد و عمچون مردگان در اغماء فرو رفت.

« چنان بود که گویی پس از طوفانی سخت و مهیب، باد و باران فرو-
نشسته و آرامش حکمفرما شده بود. بند دستهایش را گشودم و زنی را که آنجا
بود صدا زدم و به کمک او وضع بیمار و لباسهایی را که پاره کرده و دریده بود
مرتب کردم. آن وقت بود که دریافتیم حمامه است، و آن وقت بود که اندك
امیدی را که به نجاتش داشتم از دست دادم.

« مارکی، که باز او را به عنوان برادر بزرگتر وصف می کنم و تازه از
اسب پیاده شده بود یگراست به اتاق آمد و پرسید: مرده؟
« گفتم: خیر، هنوز خیر؛ ولی مثل این است که مرده باشد.

« در حالی که بدقت نگاهش می کرد گفتم: این مرد عامی عجب قدرتی دارند!
« در جواب گفتم: نه، مصیبت و نومیدی نیروی شگفتی در خود نهفته دارد.
« مارکی، ابتدا گفته هایم را با تمسخر و خنده تلقی کرد، سپس ابرو
درهم کشید. با پا یکی از صندلیها را جلو کشید و آن را به صندلی من نزدیک
کرد و به زن خدمتکار دستور داد از اتاق برود. سپس بدلیحی فرموده افتاده گفتم:
« دکتر، وقتی دیدم برادر این ناراحتی را با این مردم بی سرو پا
پیدا کرده به او توصیه کردم از شما کمک بگیرد. شما آدمی هستید صاحب
آوازه، و به عنوان جوانی که ثروت و مکتبی بیند زبده طبعاً به منافع خود
توجه دارید. چیزهایی که در اینجا دیدید چیزهایی است که باید دید نه چیزهایی
که از آن صحبت کرد.

« من به تنفس بیمار گوش می دادم، و به این طریق از جواب طفره رفته.
« دکتر، متوجه عرضم شدید؟

« گفتم: آقا، در حرفه و کار من مطالبی که بیمار می گوید همیشه محرمانه
بلقی می شود.

« مواضع محبت بودم، زیرا با آنچه دیده و شنیده بودم ذهنم پاک آشفته بود.

« تشخیص تنفس مریض به حدی دشوار بود که ناچار برای حصول اطمینان، به دقت تبضش را می‌گرفتم و به قلبش گوش می‌دادم. زنده بود. همین هنگامی که به جایم نشستم و سر بر گرداندم دیده هر دو برادر سخت در من دقیق شده‌اند...

« یا دشواری فراوان می‌توهم، زیرا هوا فوق‌العاده سرد است، چون بیم دارم از اینکه یکوقت مرا در این حال ببینند و به زندان تاریک زیر زمین منتقله کنند ناگزیر به اختصار می‌پردازم. اختلال و نقصی به حافظه‌ام راه نیافته است، سخنانی را که بن من و آن دو گذشت جزء به جزء و کلمه به کلمه به یاد می‌آورم.

« بیمار مدت یک هفته به همان حال ماند، در آخرهای کار، توانستم چند کلمه‌ای را از آنچه که گفتم بفهمم: سرم را جلو دهنش بردم پرسید که کجاست و من کیستم. گفتم که کجاست و من کیستم. نام خانوادگی‌اش را پرسیدم ولی به عیب. سرش را برپا نش تکان داد؛ او نیز مانند برادر جوانش این راز را در سینه مدفون ساخت.

« فرصتی دست نمی‌داد تا سؤالی از او بکنم، تا اینکه به برادرها گفتم که حالش به سرعت به وخامت می‌گراید و روز را به شب نخواهد برد. تا آن وقت هر چند بیمار جز از وجود من و مستخدمه از وجود شخص ثالثی در اتاق عیب و اطلاع نداشت معذک موافقی که من در اتاق بودم یکی از برادرها پشت پرده، بر بالین بیمار، می‌ایستاد. متنها وقتی حالش به این درجه از وخامت رسید ظاهراً دیگر مثل اینکه اعتنای چندانی به آنچه ممکن است میان ما بگذرد نداشتند. آنوقت احساس کردم که گفتمی در نظرشان من نیز مشرف به موت.

« همیشه می‌دیدم که غروزشان از این باب که برادر کوچکتر با یک

دهقان، آن هم يك بسر بچه، دست و پنجه نرم كرده سخت حریجه‌دار شده است. تنها ناراحتی که به نظر می‌رسید فکر و خیالشان را به خود مشغول داشته همین بود که این عمل را دون شأن خانواده و در عین حال مضحک و مسخره می‌دانستند. هر بار که نگاهم با نگاه برادر کوچکتر تلاقی می‌کرد در حالت چشمانش می‌خواند که به خاطر مطالبی که از جوان روستایی شنیده بودم سخت از من متنفر است. او بسیار مہذبتر و مؤدبتر از برادر بزرگتر بود، ولی این حالت را در چشمانش می‌دیدم و نیز می‌دیدم که مایه ناراحتی خاطر برادر بزرگتر هم هستم.

«نیمار ساعت ده شب فوت کرد؛ با ساعت من تقریباً در همان ساعت و دقیقه‌ای که برای نخستین بار به بالینش آمده بودم. هنگامی که سرجوان و بریشان و بی‌کسش به نرمی بر یکسو قره افتاد و رنجها و آلاء این جهانیش باین پذیرفت جز من کسی در اتاق نبود...»

«برادرها در اتاقی، در طبقه پایین، با بی‌صبری انتظار می‌کشیدند - می‌خواستند به سواری بروند. می‌شنیدم که باشلاق به چکمه‌هایشان می‌نوازند و در اتاق قدم می‌زنند.»

«هنگامی که سه درون رفته برادر بزرگتر پرسید: بالاخره مرد؟»

«گفتم: بله، مرد.»

«برادر بزرگتر روبه برادر کوچکتر کرد و گفت: برادر، به شما تبریک می‌گویم.»

«قبلاً به من پول تعارف کرده بود، منتها من گرفتن آن را به تعویق انداخته بودم. اکنون لوله‌ای محتوی سکه زر به دستم داد. آن را از او گرفتم و روی میز گذاشتم. قبلاً به این مسأله اندیشیده و تصمیم گرفته بودم چیزی قبول نکنم.»

«گفتم: خیلی ببخشید، با شرایط و اوضاع حاضر پول قبول نمی‌کنم.»

«نگاهی باعیه رد و بدل کردند، ولی وقتی سر فرود آوردم آنها نیز سر

فرد آوردند، و بی آنکه کلمه دیگری در این میان رده بدل شود از هم جدا شدیم.

«حسته‌ام، خسته - این مصیبت مرا از سای درآورده است. آنچه را که با این دستهای ناتوان نوشته‌ام نمی‌توانم بخوانم.

«فردای همان شب، صبح زود، لوله محتوی سکه زر را در جعبه کوچکی که نامم را بر آن نوشته بودند دم درخانه‌ام گذاشتند. از همان ابتدای امر به اقدامی که در این زمینه باید به عمل می‌آوردم اندیشیده بودم. همان روز تصمیم گرفتم نامه‌ای خصوصی به وزیر مسئول بنویسم. طی آن وضع و حال دو بیماری را که بر بالینشان دعوت شده بودم و نیز محل واقعه را به تفصیل تشریح کنم و موقوف را چنانکه بود بازگویم. از نفوذ درباریان و مصونیت نجبا و اشراف اطلاع داشتم و می‌دانستم که ترتیب اثری به این شکایت داده نمی‌شود، اما می‌خواستم وجدانم را آسوده کنم. از این موضوع با احدی، حتی با زنم، صحبت نکرده بودم؛ تصمیم گرفتم در نامه‌ام به این موضوع هم اشاره کنم. از این یابست که ممکن است خطری برای خودم داشته باشد بیمناک نبودم، ولی می‌ترسیدم وقوف بر این چیزها دیگران را به خطر اندازد و برایشان ایجاد مزاحمت کند.

«آن روز سخت گرفتار بودم، شب هم نتوانستم نامه را تمام کنم. به منظور اینکه آن را تمام کنم صبح روز بعد خیلی زودتر از معمول از خواب برخاستم. آخرین روز سال بود. نامه را تازه تمام کرده بودم که گفتند خانمی آمده است و مایل است مرا ببیند...

«هرچه می‌گذرد بیشتر احساس می‌کنم که قادر نیستم از عهده این وظیفه‌ای که برای خود معین کرده‌ام برآیم. هوا بسیار سرد و اتاق بسیار تاریک است. حواسم به کلی کخت شده، و افسردگی لحظه به لحظه شدت می‌یابد.

«باری، خانمی که می‌خواست مرا ببیند جوان و جذاب بود ولی

نیافته‌اش نشان می‌داد که عمر چندانی نخواهد کرد. دستخوش هیجانی شدید بود. خود را به عنوان زن مارکی «سن اورموند» معرفی کرد. من این عنوان را با عنوانی که جوانک روستایی در خطاب به برادر بزرگتر به کار برده بود و نیز با نخستین حرف نامی که بر شالگردن برودری دوزی شده بود مربوط ساختم و به سهواً به این نتیجه رسیدم که تجبیزاده مزبور را همین اخیراً دیده‌ام.

«حافظه‌ام هنوز از دقت و سلامت کامل برخوردار است، ولی نمی‌توانم گفتگویی را که بین ما گذشت بنویسم. حس می‌کنم با دقتی بیش از سابق مواظب اعمالم هستم و درست نمی‌دانم چه اوقاتی مراقبم هستند. به هر حال خانم مزبور حقیقی این قصه دردناک را قسمتی به حدس دریافته و مقداری از آن را کشف کرده و نقشی را که شوهرش در این میان داشت و مساجرای مراجعه به مرا فهمیده بود. با ناراحتی و تألم بسیار گفت که امیدوار بوده در خفا با بیمار تماس بگیرد و رحم و شفقت زنانه‌اش را به او بنماید، به امید اینکه خشم و غضب خداوندی را از این خانه، که مدت‌ها مورد نفرت بسیاری از ستمکشان بوده است، دور نگهدارد.

«گفت دلایی در دست دارد که بر مبنای آنها مطمئن است که بیمار خواهر کوچکتری دارد و منتهای آرزویش این است که به این خواهر کمک کند. من در این باب اطلاعی نداشتم، سوای اینکه می‌دانستم چنین شخصی وجود دارد، و همین را نیز به او گفتم: گفت که علت مراجعه و اعتمادش به من این بوده است که شاید بتوانم نام و محل اقامت این خواهر را به او بگویم. منتهای من تا به این لحظه نه اسمش را می‌دانم و نه می‌دانم کجا است...»
 «این خرده‌کاغذها هم منظور را برآورده نمی‌کند. یکی را دیروز گرفتند، و از این بابت جداً اخطار کردند. هر طور شده باید این یادداشتها را تا امروز تمام کنم.

خانم خوب و مهربانی بود، و پیدا بود زندگی زناشوییش قرین سعادت

نیست. چگونه می‌توانست باشد! برادر شوهرش به او بدگمان بود و از او نفرت داشت و نفوذش را همیشه علیه او به کار می‌انداخت؛ این خانم از او و همچنین از شوهرش سخت بیمناک بود. وقتی او را تا دم در مشایعت کردم کودک را، پسر بچه دوساله زیبایی را در کالسکه‌اش دیدم.

«خانم در حالی که اشت می‌ریخت و به کودک اشاره می‌کرد گفت: دکتر، به خاطر این بچه، برای جبران این متمهار عملی را که بتوانم انجام می‌دهم. وگرنه با این میراثی که به او می‌رسد عمر گزرویی خوشبختی نخواهد دید. به دل‌بیرات شده است که اگر این عمل جبران نشود عواقب آن، ریزی گریبانگیر این بچه خواهد شد. وصیت می‌کنم پس از مرگم مایمکم را که چند قطعه جواهر بیش نیست همراه با تأسف و ترحم مادر متوفایش به این خانواده رنج‌دیده. به این خواهر، اگر پیدا شد، تسیم کند.

«کودک را بوسید و در حالی که وی را نوازش می‌کرد گفت: عزیزم، به خاطر تست. شارل کوچولو، تو آدم درستی خواهی بود، نه؟ کودک دلیرانه جواب داد: بله! دست خانم را بوسیدم، اونیز کودک را بغل گرفت و همچنانکه نوازشش می‌کرد دور شد.» دیگر او را ندیدم.

«هون اسم شوهرش را به تصور اینکه می‌دانه گفته بود. لذا در این باب چیزی به نامه ای که نوشته بودم نیفزودم. نامه را در پاکت گذاشتم و چون اعتماد نمی‌کردم آن را به کسی بسپرم شخصاً به مقصد رساندم.

«همان شب، که آخرین شب سال بود، در حدود ساعت نه مرد میاهوشی زنگ زد و تقاضای ملاقات با مرا نمود و از پی مستخدم جوانم، ارنست دفارژ، بالا آمد. وقتی مستخدم به اتاقی که من و زنم نشسته بودیم آمد... او زنم! محبوب دلما زن انگلیسی زیبایم! ... همان مرد را که قاعدتاً می‌بایست دم در مانده باشد دیدم که پشت سرش ایستاده بود.

«گفت بیماری در کوچه «سن اونوره» به کمک شما نیازمند است و

افزود: معطل هم نمی‌شوید. چون در شبکه‌ای با خود آورده‌ام.
 «مرا به اینجا، به این گور آورد. وقتی از خانه بیرون آمدم از پشت سر
 دهن‌بندم زدند و کتیه‌ایم را محکم بستند. دو برادر، از کج تاروی بیرون
 آمدند، از عرض خیابان گذشتند و با حرکتی هویتم را تصدیق کردند. مارکی
 نامه‌ای را که من نوشته بودم از جیب درآورد و نشان داد، سپس آن را در
 یک سوراخ فانی که گرفته بودند آتش زد و خاکسترش را لگدمال کرد.
 کلمه‌ای رد و بدل نشد. مرا به اینجا آوردند، به گورم، تا در آن زنده زنده
 مدفون شوم.

«اگر خداوند رحم کرده و در این سالهای وحشتناک به دل هر یک از
 آن دو برادر آورده بود که خبری از زن عزیزم به من بدهند، همین قدر که
 می‌دانستم زنده یا مرده است، شاید فکر می‌کردم که آنها را بکلی از ساحت
 رحمت خویش برانده است. اما اکنون معتقدم که علامت صلیب خونین
 موجب تباهی آنها گشته و محلی در ساحت رحم و بخشایش خداوند ندارند.
 من نیز، الکساندرمانت، زندانی تیره‌بخت، در این آخرین شب سال ۱۷۶۷
 در این شکنجه و درد تحمل ناپذیر، این دو برادر و اعقابشان را، تا آخرین
 بازمانده نسلشان را در روزی که حساب تمام این اعمال پس داده خواهد
 شد به محکمه عدل الهی دعوت می‌کنم. من، هم در پیشگاه خداوند و هم
 در پیشگاه مردم از آنها تظلم می‌کنم.»

هنگامی که قرائت این مدرک به پایان رسید هنگامه‌ای پیاشد، غریبی
 در تالار در گرفت - غریبی سهمگین و سرشار از خواهش و شوق، که در
 آن جز کلمه خون کلمه دیگری به وضوح شنیده نمی‌شد.

شرح این واقعه، جوشش خشم انتقام‌جو را به اوج خود رسانید؛ درین
 آحاد ملت کسی نبود که با این تندباد خشم و احساس تند، روبه‌رو گردد و
 - فرود نیاورد.

توضیح این نکته که چرا دفارژ این نامه را با سایر یادگاریهایی که از باستیل جمع آوری کرده بودند علنی نکرده و با دسته ها در خیابانها نگردانیده و آن را این همه مدت نزد خودنگه داشته و مترصد فرصت نشسته است در چنین محکمه ای و با این چنین تماشاچیهایی زائد و بیهوده بود. در ضمن لازم به توضیح هم نبود که نام متفور این خاندان از مدت ها قبل مورد نفرت و کینه اهالی سن آنتوان بود و در دفتر مخوف مادام دفارژ ثبت بود. آن کسی که خدمات و فضائلش قادر باشد در چنان روزی و چنان محلی و با چنان اعلام جرمی متهم را از مرگ نجات دهد، هنوز دیده به جهان نگشوده بود. و از بخت بد متهم، کسی که علیه اش اعلام جرم کرده بود يك هموطن با اسم و رسم بود؛ دوست صمیمی او، و پدر زنش بود. به علاوه، یکی از عوسهای جنون آمیز توده، ابراز تمایل به رعایت و تجدید حیات سنتهای مشكوك باستانی و میل به قربانی در محراب خلق بود. بناء عیبهذا، وقتی ریاست محکمه - که اگر جز این می گفت سرش بر تن زیادی می کرد - گفت که طبیب نیکوکار یا ریشه کن کردن یکی از خانواده های ستمگر و نفرت - انگیزیش از پیش خویشتن را شایسته احترام جمهوری ساخته است و بی شك با بیوه کردن دختر و یتیم کردن فرزندش شور و شوق میهنپرستانه و شادی مقدسی در قلب خویش احساس می کند غریب عامه، که عاری از هر گونه همدردی انسانی بود، تالار را به لرزه درآورد.

مادام دفارژ لبخند زنان زیر لب خصب به «انتقام» گفت: «آره، دکتر خیلی نفوذ داره، نه؟ خوب، دکتر جون، حالا اگه می تونی نجاتش بده - حالا!» با اعلام رای هر يك از اعضای هیئت منصفه غریب جمعیت به هوا می خاست. يك رای، و يك رای دیگر - غریبی و باز غریب دیگر. هیئت منصفه به اتفاق آراء اعلام کرد که متهم شخصاً و تسلاً دشمن جمهوری و خلق است و به مرگ محکوم می گردد، و به کونسیرژری بازگردانده می شود تا ظرف بیست و چهار ساعت اعدام شود.

فصل بازدهم

تیرگی شامگاهی

زن بینوای مرد بیگناهی که بدینسان به مرگ محکوم گردید، انگار
بر اثر ضربه‌ای مرگبار، به شتیدن حکم ازپای درآمد. اما صدا از او در نیامد؛
ندای درون که به وی می‌گفت این اوست که باید در این مصیبت وی را
بویدل گرداند و با ضعف خود بر گرانی مصیبتش نیفزاید چنان نیرومند بود
که موجب شد حتی از آن تکان عظیم به زودی به خود آید.

چون قضات می‌بایست دریکی از تظاهرات عمومی شرکت کنند تشکیل
جسات محکمه به وقت دیگر موکول شد. جنبش و سروصدای تالار، که
راهروهای متعدد آن را به سرعت از جمعیت تخلیه می‌نمود، هنوز فرو-
نشسته بود که لوسی درحالی که هردو دستش را به سوی شوهرش پیش
آورده بود و در چهره‌اش جز تسلی و عشق و محبت نبود بپا خاست.

« بگذارید به اونزدیک شوم! اجازه بدهید يك بار او را در آغوش
کشم. اوه، هموطنان مهربان، رحم کنید، اجازه بدهید فقط يك بار او را در-
آغوش کشم! »

جزیک زندانبان و دو نفر از چهار نفری که دیشب او را بازداشت کرده
بودند و نارساد کسی در تالار نمانده بود. تماشاچیان برای شرکت در تظاهرات

خیابانی محکمه را به سرعت ترك گفته بودند. بازساز به سایرین پیشنهاد کرد: « بگذارید او را در آغوش کشد؛ يك لحظه بیشتر نمی کشد. » همراهین با سکوت با این پیشنهاد موافقت کردند و راه دادند که لوسی از میان ردیف صندلیها به سوی محلی که از سایر قسمتهای تالار بلندتر بود برود. از آنجا می توانست به روی جایگاه متهمین خم شود و او را در آغوش کشد. شورش در حالی که او را در آغوش می فشرد گفت:

« خدا حافظ، عزیز دلم. عشق و دعای خیرم بدرقه راحت باد. آنجا که تنهای خسته می آسایند همدیگر را باز خواهیم دید! »
 « چارلز عزیز، غصه نخور، می توانم این مصیبت را تحمل کنم. خداوند به من کمک می کند. غصه مرا مخور. دعای خیری هم در حق بچه مان بکن. »

« عشق و محبت را به وسيله تو نثارش می کنم. ترا به جایی او می بوسم. و به عوض او با تو تودیع می کنم. »
 هنگامی که چارلز می خواست خویشتن را از میان بازوانش رها سازد لوسی گفت: « شوهرم. نه! يك لحظه دیگر هم صبر کن. ما مدت مدیدی از هم دور نخواهیم بود. احساس می کنم که غم این فقدان روحم را به تدریج خواهد فرسود؛ ولی تا آنجا که بتوانم وظیفه ام را انجام می دهم، و وقتی هم لوسی کوچولو را ترك کنه خداوند دوستانی برایش فراهم خواهد کرد، همان طور که برای من کرد. »

دکتر از پی اش آمده بود، می خواست در مقابلشان زانو زند، اما دارنی دستش را پیش آورد و او را گرفت و فریاد زد:

« نه، نه. خواهش می کنم! شما کاری نکرده اید که به حاضران بخواهید در مقابل ما زانو بزنید! ما حالا می دانیم که شما با چه رنجی دست به گریبان بوده اید. ما حالا می فهمیم که وقتی پی به اصل ونسیم بردید و یتیم حاصل کردید که من کیستم چه ها کشیدید. من ماعت کینه و نفرت طبیعی را

که به خاطر لوسی با آن مبارزه می کردید و سرانجام بر آن فایز آمدید حالا درك می كنم . ما از صمیم قلب و با منتهای محبت و حق شناسی از شما تشكر می كنیم . خداوند همیشه یار و مددكار شما باشد.»

تنها پاسخ دکتر این بود که دست در موهای سید خود فرو برد و با فریادی سرشا، ازدرد سینه سوزی در آنها چنگ زد.

زندانی در ادامه سخن گفت : « جز این نمی توانست باشد. عوامل کار . همه دست به دست هم دادند و سرانجام این نتیجه را به بار آوردند. سعی و مجاهدتم در انجام وظیفه ای که مادرم به من محول نموده و به خاطر آن من تیره بخت را به حضور شما آورده بود همیشه قرین عدم موفقیت بود . يك چنین عمل غیر انسانی و زشتی هرگز نمی توانست نتیجه خوب به بار آورد : چنان سر آغازی هرگز نمی توانست سرانجامی بهتر از این داشته باشد . مرا ببخشید ، ناراحت نیاشید . خداوند شما را حفظ کند! »

وقتی حرکش دادند زنش او را رها ساخت و ایستاد و در حالی که دستهایش را به شیوه کسانی که نماز می خوانند پرهم قرار داده بود با روی گشاده که حتی لبخندی آرام بخش بر آن بود با نگاه بدرقه اش کرد . هنگامی که از در مخصوص ورود و خروج زندانیان گذشت برگشت و سرش را با محبت بسیار بر سینه پدر فشرد؛ کوشید با او حرف بزند؛ اما نتوانست و در پیش پایش بر زمین افتاد.

آنگاه سیدنی کارتن که تا کنون از جایش تکان نخورده بود از همان کنجی که ایستاده بود پیش آمد و او را از زمین برداشت. فقط پدرش و آقای لوری با او بودند. بازوانش به هنگامی که او را از زمین بر گرفت و سرش را بر سینه خود تکیه داد ، می لرزید. با این همه ، حالتی که در چهره اش به چشم می خورد همه رحم و دلسوزی نبود ، بارقه ای از غرور نیز در آن مشهود بود.

« او را به درشکه برسانم؟ زیاد سنگین نیست. »

او را به چابکی به دم دربرد و در درشکه ای جای داد. پدرش و دوست

دیرینه‌شان سوار شدند، و سیدنی در کنار کالسکه ران نشست. هنگامی که به دم درخانه رسیدند - همانجا که سیدنی همین چند ساعت پیش ایستاده بود تا پیش خود مجسم کند که لوسی کدامیک از سنگهای ناهموار سنگفرش را زیر پا می‌گذارد - او را باز در میان بازوان خویش گرفت و به طبقه بالا برد و روی تخت خواباند تا کودک خرد سال و میس پراس بر بالای سرش شیون - کنند.

خطاب به میس پراس گفت: «به هوشش نیارید. همین طور که هست بهتر است. مادام که فقط بیهوشی است، به هوشش نیارید.»

لوسی کوچولو از جا پرید و دستهای کوچکش را به دور زانوان کارتین حلقه کرد و گریه کنان گفت: «کارتین، کارتین جون! حالا که اومدی فکرمی - کنم بتونی به ماما کمک کنی، فکر می‌کنم بتونی کساری برای پاپا بکنی، کاری بکنی که پاپا نجات پیدا کنه! اوه کارتین، کارتین جون. نگاش کن! یعنی شما دلت میاد اونو به این حال ببینی!»

کارتین به روی کودک خردسال خم شد و گونه ترو تازه‌اش را بر چهره خویش نهاد، سپس او را از خود دور کرد و بر مادرش که بیهوش افتاده بود نظر افکند.

گفت: «پیش از آنکه بروم...» و مکث کرد. «میتونم او را ببوسم!» بعدها گفتند که هنگامی که به رویش خم شد و لب‌اتش را به چهره‌اش نزدیک کرد زیر لب چیزهایی گفت. کودک که از همه به او نزدیکتر بود، بعدها گفت و سالها بعد از آن که زنی سالخورده بود. برای نوه‌عایش تعریف کرد که شنید کارتین گفت: «... جانی که تو دوست داری.»

در اثنايي که به اتاق مجاور می‌رفتند جلوپای آقای لوری و دکتر، که از پی‌اش روان بودند، مکث کرد و خطاب به دکتر گفت: «دکترمانت، شما تا همین دیروز خیلی نفوذ داشتید؛ باز هم آن را به کار بیندازید. این قضات، و تمام اشخاصی که در رأس کارند، همه روایتشان با شما حسنه است.»

قدر خدماتتان را می‌دانند؛ مگر این طور نیست؟»

«در این جریان چارلز، نکته‌ای بر من پوشیده نبود. اطمینان کامل داشتم که او را نجات می‌دهم - ونجاتش هم داد - سخت آشفته بود و خیلی آهسته صحبت می‌کرد.

«باز هم آزمایشی بکنید. درست است، از حالا تا فردا بعد از ظهر وقتی نیست، اما به هر حال تلاشی بکنید.»

«این تصمیم را دارم. لحظه‌ای هم قرار نخواهم گرفت.»
 «بسیار حساسی است. قبل از این که انرژی و قدرت شما کارهای خاصی صورت داده است.»

و بعد همراه با لبخندی و آهی افزود: «هر چند کار هیچوقت تا به این حد خطر نبوده است. ولی خوب، شما سعیتان را بکنید؛ زندگی، هر چند وقتی به صورت نا مناسبی از آن استفاده کنیم ارزش ندارد، معذک به این تلاش می‌ارزد. اگر نداشت آن وقت ارزش ندادن هم نداشت.»

دکترمانت گفت: «همین حالا یکر است بیش دادستان و رئیس محکمه می‌روم، بیش اشخاص دیگری هم که بهتر است فعلاً اسمشان را نبرم خواهم رفت ... به ... ولی بگذارد بینم! امروز در خیابانها مراسمی است و تا شب کسی را نمی‌شود دید.»

«همینطور است. بله! جریان درمتهای خودش امیدبخش که نیست، با این وضع هم که تا شب به تعویق می‌افتد دیگر بدتر. به هر حال، خیلی مایلیم بدانم که چه کارهایی کرده‌اید - هر چند امیدی هم ندارم! فکر می‌کنید چه وقت بته‌انید این اشخاص را ببینید؟»

«بلافاصله بعد از غروب آفتاب - یعنی امیدوارم. یک یا دو ساعت دیگر.»

«حالاها دیگر بعد از ساعت چهار هوا تاریک است. حالا ما یکی دو ساعت هم حاشیه قاتل می‌شویم. یعنی اگر من ساعت نه پیش آقای توری

بروم فکر می‌کنید بتوانم از نتیجه اقداماتی که به عمل آورده‌اید، خواه به وسیله ایشان یا خودتان، مطلع شوم؟»

«بله.»

«امیدوارم موفق باشید!»

آقای لوری تا دم در بدرقه‌اش کرد، وقتی به دم در رسید دستی بر شانه‌اش زد؛ سیدنی برگشت. آقای لوری با صدای فریادناگه و غمناک گفت: «من که هیچ امیدوار نیستم.»

«من هم مثل شما.»

«تازه به فرض اینکه هر يك از اعضای محكمه يك همه آنها مسعد این باشند و بخواهند از اعدامش درگذرند - که این هم تازه خودش فرضی است محال چون مگر زندگی او یا امثال او در نظر آنها چه اهمیتی دارد - باز من تردید دارم که با آن تظاهراتی که در محكمه شد جرئت اقدام به چنین کاری را داشته باشند.»

«من هم تردید دارم. من صدای فرود آمدن تیغه گوتین را در آن غوغا حس کردم.»

آقای لوری، بازویش را بر چارچوب در نهاد و صورتش را بر آن تکیه داد. کارتن به لحنی ملایم گفت:

«ناراحت نباشید. ناراحت نباشید. من به این منظور دکتر را به این عمل تشویق کرده‌ام که شاید روزی مایه تسکین و تسلی خاطر دخترش باشد. در غیر این صورت ممکن است فکر کند زندگی شوهرش مفت و مسلم تباه شده و برای نجاتش تلاشی نشده است، و این فکر موجب و مایه پریشانی و ناراحتی خاطرش گردد.»

آقای لوری، درحالی که اشکهایش را پاک می‌کرد گفت: «بله، درست است، حق با شما است. اما به هر حال، از دست خواهد رفت؛ امیدی نیست.»

کارتن، سحنش را تکرار کرد و گفت: «بله، از دس خواهد رفت.

میدی نیست.»

این را گفت و با گامهای استوار پایین رفت.

فصل دوازدهم

تاریکی

سیدنی کزتن، درکوچه ایستاد؛ مردد بود، نمی دانست به کجا برود. با قیافه‌ای تفکرآمیز با خود گفت: «ساعت نه که باید در بانک تلسن باشم. ولی آیا در این فاصله صلاح است خودم را به کسی نشان بدهم؟ فکر می‌کنم ضرری نداشته باشد. بهتر است این اشخاص بدانند يك همچو کسی هم اینجا است. عمل احتیاطی بجایی است، شاید اقدام لازمی باشد. ولی باید مواظب بود، باید مواظب بود! بگذار کمی فکر کنم!»

از حرکت به سوی مقصدی که در نظر گرفته بود باز ایستاد و در خیابانی که به تازی می‌گرایید يك دودوری زد و نتایج و عواقب اقدامی را که در پیش روی داشت به دقت سنجید. باز به همان فکری که نخستین بار از خاطرش گذشته بود رسید. سرانجام وقتی در این تصمیم راسخ شد با خود گفت: «بله، بهتر است این اشخاص بدانند که يك همچو کسی هم اینجا است» و به جانب محله سن آنتوان به راه افتاد.

دفارژآن روز در محکمه خود را به عنوان میخانه دار، ساکن محله سن آنتوان معرفی کرده بود. برای کسی که با شهر آشنا بود یافتن این میخانه بی آنکه به پرسش از این و آن نیاز باشد، دشوار نبود. کارنن س از اینکه

موقعیت محل را به درستی معین کرد. کوچه‌های بوناك را ترك گفت و در رستورانی شاه خورد و پس از شام به خوابی عمیق فرو رفت. برای نخستین بار، طی سالیان دراز، مشروب قوی ننوشید. از دیشب به بعد جز اندکی شراب رقیق چیزی نخورده بود، دیشب هم در خانه آقای لوری همچون کسی که به مشروب قطع علاقه کرده باشد كنيك را كم كمك بر سنگ بیش بخاری ریخته بود.

ساعت هفت بود که خستگی در کرده از خواب بیدار شد و باز در کوچه‌ها و خیابانها گام نهاد. در راه به سوی محدث سن آنتوان، در مقابل ویتترین مغازه‌ای که آینه‌ای در درون آن بود، مكث کرد و وضع کراوات و یقه و موهای آشفته‌اش را قدری مرتب کرد. از این کار که فراغت یافت یگراست به جانب میخانه دفارژ به راه افتاد - و به درون رفت.

اتفاقاً مشتری در میخانه نبود. جز ژاك شماره ۳، همان مردی که انگشتان بیقرار و صدای گرفته داشت. این شخص که همان روز از اعضای هیئت منصفه بود در کنار پیشخوان كوچك میخانه ایستاده بود و ضمن صحبت با مادام دفارژی نوشید. «انتقام» نیز همچون عضو ثابت دستگاه، در مذاکرات شرکت داشت.

هنگامی که کارتن داخل شد و پشت میزی جای گرفت و به زبان فرانسه شکسته بسته، مقداری شراب خواست، مادام دفارژ ابتدا نگاهی بی‌اعتنا و بعد نگاهی دقیقتر و باز نگاهی دقیقتر به وی افکند، پس آنگاه شخصاً به نزدش آمد و پرسید که چه خواسته است.

کارتن مشرب بی‌را که قبلاً سفارش داده بود تکرار کرد. مادام دفارژ در حالی که با کنجکاوی بسیار ابروان سیاهش را بالا نکلنده بود پرسید: «انگلیسی هستید؟»

کارتن محضه‌ای چند د. قیافه‌اش نگریست، گویی حتی نهم و درك يك کلمه فرانسه هم برایش دشوار بود سپس با همان ته‌لهجه غلیظ خارجی

جواب داد: « نه، مادام، بله. انگلیسی هستم! »

مادام دفارژ به سوی پیشخوان بازآمد تا شرابی را که خواسته بود بیاورد و کارتن روزنامه «ژاکوبین» را برداشت و درحالی که در آن دقیق سده بود و وانمود می کرد که می کوشد معنا و مفهوم مندرجات آن را درمابد شنید که گفت:

عیناً شکل اوزموند!

آقای دفارژ شراب را برایش آورد و شب بخیری به وی گفت؛ کارتن گفت: « چه گفتید؟ »

« سب به خیر. »

« آه! شب بخیر هموطن. » و همچنانکه شراب را در لیوان می ریخت

افزود: « آه، شراب خوبی هم هست. می خورم به پایداری جمهوری. »

دفارژ به کنار پیشخوان بازآمد و گفت: « آره، يك كمی شبیه. »

مادام دفارژ به تندی گفت: « نه يك كم، خیلی هم شبیه. »
ژاک شماره ۳ گفت: « میدونی مادام، طرف خیلی فکرت به خودش
مسئول داشته. »

« انتقام » با خنده افزود: « بله - چه حرفها! حتماً با خوشحالی چشم انتظار

هم هستی که فردا دوباره بییش، نه! »

کارتن، یا کمک انگشت سبابه و با قیافه ای که می نمود غرق مطالعه

است کلمات و سطور روزنامه را تعقیب می نمود. حضرات تنگه هم ایستاده

و آرنجهایشان را به پیشخوان تکیه داده بودند و به لحنی فرو افتاده سخن

می گفتند. چند لحظه سکوت کردند و به او که همچنان غرق مطالعه بود

نگریستند و سپس مذاکره را دنبال کردند.

ژاک شماره ۳ گفت: « مادام درست میگه. چرا توقف کنیم؟ این همه

خودش مسئله ای است؛ چرا توقف کنیم؟ »

(۱) Jacobin نام یکی از دسته های انقلابی افراطی در انقلاب کبیر فرانسه.

دفارژ گفت: «درسته؛ ولی بالاخره یتجایی باید توقف کرد، دراینکه حرف نیست. حرف در این است که در کجا؟»

مادام گفت: «وقتی به کلی یشه کن شدند.»

ژاک شما: «با همان صدای خرخری خود گفت: «عالی است!»

«انتقام» نیز سخت با این صرز فکر «وافق بود.

دفارژ با قدری ناراحتی گفت: «البته - اینی که گفتی درست. من به طو، کلی مخالفتی ندارم. ولی آخه دکتر مانت هم خیلی مراوت کشیده؛ امروز که او را دیدید و بعد وقتی آن نوشته را می خواندند، متوجه قیافه اش که بودید.»

مادام با خشم: «به لحنی تحقیرآمیز گفت: «متوجه قیافه اش بودید! بله، متوجه قیافه اش بودم. بله متوجه بودم و دیدم که این قیافه آدمی نیست که به جمهوری مؤمن باشد. باید خیلی مواظب این قیافه باشد!»

دفارژ به لحنی النماس آمیز گفت: «حتماً متوجه ناراحتی دخترش هم نسید؛ این هم خودش برای دکتر ناراحتی کوچکی نیست!»

مادام تکرار کرد: «بله، دخترش روهم دیدم، آن هم نه یتبار، بلکه چنین بار. نه امروز. بلکه روزهای دیگر هم دیده ام - او را هم در محکم و هم در کوچه های دوروبر زندان دیده ام. کافی است انگشتم را بلند کنم تا ...»

ظاهر انگشتش را بلند کرد، (کارتن همچنانکه چشم به روزنامه ده خسته بود)، آن را بر لبه پیشخوان فرود آورد، پیشخوان صدا کرد، گویی تیغه گیوتین بود که فرود آمده بود.

عضوهیت منصفه با همان صدای گرفته گفت: «جداً که هموطن نازنینی است!

«انتقام» گفت: «فرشته است!» و او را بوسید.

مادام دفارژ به لحنی آشتی ناپذیر خطاب به شوهرش به سخن ادامه داد و گفت: «ولی شما - آگه کارها دست شما بود - که خوشبختانه نیست

همین حالا این مردکه را آزاد می‌کردی. »

دفارژ در مقام اعراض گفت: « نه، هیچ هم این طور نیست. اگر به این آسونی که می‌توانم این لیوان را بلند کنم می‌توانستم او را آزاد کنم تازه همچی کاری نمی‌کردم. ولی، خوب، موضوع را به همین جاختم می‌کردم. من معتقدم که باید در همینجا توقف کرد. »

مادام دفارژ گفت: « گوش کن ژاک، بین چی می‌گم. «انتقام» توهم گوش کن. عردوتون گوش کنید! من اسم افراد این خانواده، مدت‌ها است به‌خاطر جنایتهای دیگری که مرتکب شده‌اند در دفتر مخصوص ثبت کرده‌ام، به این منظور که به‌کلی نابود و ریشه‌کُز شوند. از شوهرم پیرسید، پسند این طوره یا نه. »

دفارژ بی‌آنکه کسی از او سؤال کرده باشد تصدیق کرد و گفت: « همین طوره. »

« در همان ابتدای آن روز بزرگ، وقتی باستیل سقوط کرد، دفارژ سندی پیدا کرد که امروز تو محکمه خواندند؛ ستدوآه‌رد خونه، نصف شبها وقتی میخانه خلوت شد، درها را بستیم و آن را خواندیم - در همینجا و در زیر نور همین چراغ. سؤال کنید ببینید این طور بود یا نبود. »

دفارژ مجدداً تصدیق کرد و گفت: « همین طور بود. »

« اونشب وقتی نامه را تموم کردیم، نفت چراغ ته‌کشیده بود و روز داشت می‌دهید و نورش از میله‌های بالای کمره‌ای می‌ومد تو. به دفارژ گفتم رازی دارم که می‌خواهم با تو در میون بگذارم. سؤال کنید ببینید این طور بود یا نبود. »

دفارژ مجدداً تصدیق کرد و گفت: « بله، همین طور بود. »

« راز را باهاش در میون گذاشتم، با همین دوتا دست بر سینه‌ام کوفتم، همین طوره که حالا می‌گویم، » گفتم: دفارژ، من تو ماهیگیرهای کنار دریا بزرگ شده‌ام و آن خانواده دهقان که دو اورموند آن ظلم و جورری را که این

نوشته می‌که درحقیقت کردند خانواده من بود. دفارژ، آن خواهری که برادرش آن زخم را برداشته و روزمین افتاده بود خواهر من بود، آن، توهن خواهر من بود، آن بچه‌ای که تودلش بود، بچه‌شون بود، و آن برادر، برادر من بود، آن پدر، پدر من بود و آن اموات همه اموات منم. و آن دعوتی که این نوشته می‌کنه و می‌گه باید جواب این اعمالشون را بدند از من می‌کنه! ازش پرسید ببینید این‌طور بود یا نبود. »

دفارژ بار دیگر تصدیق کرد و گفت: « همین‌طور بود. »
مادام گفت: « خوب. پس به باد و آتش بگو که کجا بایستند و به من بگو. »

دو سونده از خشم مدعی‌ش که بر او استیلا یافته بود سخت لذت می‌بردند، کسارتن بی آنکه او را ببینند حس می‌کرد که رنگش جفدر پریده و چهره‌اش چگونه به سپیدی گراییده است. دفارژ که اقلیتی ضعیف بود، چند کلمه‌ای در باب رحم‌دلی زن مارکی بیان داشت، ولی مادام در پاسخ تکرار کرد: « گفتم به باد و آتش بگو که کجا بایستند ولی به من نگو. »

مشتریانی چند به درون آمدند و جلسه به هم خورد. مشتری انگلیسی بول میزش را برداشت و بر سر از اینکه با قیافه سرد، گم پول خدی را که داده بودند شمرد، همچون يك بیگانه ناآشنا پرسید: کاخ ملی کجاست. مادام دفارژ او را ده دربرد و درحالی که راه را نشان می‌داد دستش را بر بازویش قرار داد. در این ضمن مشتری انگلیسی نیز فارغ از فکر و خیال نبود، با خود می‌اندیشید چه خوب بود اگر می‌شد این دستی را که بر بازویش برار گرفته است بلند کند و ضربه محکم و کشنده‌ای بر تهیگاهش وارد آورد. « لی بهر حال به راه خود رفت و اندکی بعد سایه دیوار زندان وی را در کام خویش کشید. در ساعت مقرر به اقامتگاه آقای لوری بازگشت؛ موقعی که داخل شد پیرمرد با بی‌دل و دماغی در اتاق قدم می‌زد. گفت که تا چند لحظه قبل پیش لوسی بوده. » صرفاً برای اینکه خلف وعده‌ای نکرده

باشد به مدت چند دقیقه آمده است و افزود که دکتهم از ساعت چهار، فته و دیگر برنگشته و لوسی امیدواری ضعیفی دارد که شاید با درمیانی دکتر بتواند مؤثر واقع شود، اما به هر حال این امیدواری خیلی ضعیف است، و حالا بیش از پنج ساعت از رفتن دکتر می‌گذرد. کجا ممکن است باشد؟

آقای لوری تا ساعت ده صبر کرد و چون دکتر برنگشت و او هم نمی‌خواست لوسی را بیش از این تنها گذارد قرار بر این شد که به نزد لوسی زگرده نیمه شب سری به بانک بزند و در این فاصله، کارتن هم تا دکتر بر می‌گردد در کنار بخاری بنشیند.

ماند و ماند تا ساعت ضربۀ دوازده را نواخت، ولی از دکتر خبری نشد. آقای لوری باز گشت، اما خبری از دکتر نداشت، و لذا خبری هم با خود نیاورده بود. کجا بود؟

در این باره صحبت می‌کردند و جزیی امیدی هم بر این غیبت بنا نهاده بودند که صدای پایش بر پله‌ها به گوش رسید. از همان لحظه که به درون آمد پیدا بود که امیدها همه برباد رفته است.

هرگز معلوم نشد که آیا واقعاً به کسی مراجعه کرده یا در ته م این مدت در کوچه‌ها و خیابانها پرمه زده بود. ایستاده بود و خیره خیره در آنها می‌نگریست. کسی سؤالی نکرد، چون قیافه‌اش گویای همه چیز بود. گفت: «پیداش نکردم. هرطور شده باید پیداش کنم. کجاست؟»

سرویسینه‌اش برهنه بود، همچنانکه به درماندگی به اطراف می‌نگریست پالتوش را درآورد و آن را بر کف اتاق انداخت.

«میز کارم کجاست؟ دارم دنبالش می‌گردم، ولی هرچه می‌گردم پیداش نمی‌کنم. اون کاری که دستم بود چکارش کردند؟ آخر، وقت تنگه. من باید این کفشها را تمام کنم.»

کارتن و آقای لوری به هم نگاه کردند، و یکی توهم رفتند. دکتر با منتهای عجز و درماندگی گفت:

« اذیتہ نکنید، بگذارید کارم را بکنم. کارم را بهم پس بدید. »

و چون جوابی نشنید، همچون کودکی بر آشفته چنگ در موهایش زد و پا بر زمین کوفت و گریه کنان و به التماس گشت:

« یہ بیچرۂ بدبخت را این قدر شکنجه ندعید. کارم را بهم پس بدید! وای. چه میشه اگر این گفتهها امشب تمام نشه؟ » آری، پاک از دست رفته بود.

امیدی نبود به اینکه با او به زبان منطق صحبت کنند، یا بخواهند او را بر سر عقل آورند. هردو، انگار با توافق قبلی، دستی بر شانه‌اش نهادند و با زبان خوش کاری کردند که در کنار آتش بنشینند و قول دادند که کارش را به زودی به او پس بدهند. دکتر در صندلی راحتی فرو رفت و در حالیکه محو تماشای آتش و غرق در افکار و خیالات خویش بود اشک از چشمانش سرازیر شد. انگار وقایعی که پس از ایام اتانک زیر شیروانی اتفاق افتاده بود وهم و خیالی بیش نبوده. آقای لوری دید که باز قیافه دکتر در همان قیافه‌ای مستحیل گشت که در مراقبت دفارژ بود:

هر دو هر چند از دبدن این قیافه‌ای که درهم شکسته بود سخت متأثر شده و هراسان بودند، احساس می کردند که اکنون وقت این نیست که بخواهند تسلیم چنین احساساتی شوند. دختر بی کس و هربشانتر اکنون بیش از هر وقت احتیاج به کمک داشت. باز، انگار با توافق قبلی، به هم نگاه کردند؛ از حالت قیافه شان پیدا بود که فکر واحدی از ذهنشان گذشته است: کارتن، سکوت را شکست و گفت:

« آخرین امید هم بر باد رفت؛ هر چند امیدی هم نبود؛ بله، بهتر است او را پیش دخترش ببرید. اما قبل از اینکه تشریف ببرید ممکن است خواهش کنم لطفاً چند لحظه با متانت و به دقت به عرایضی که می کنم گوش بدهید؛ در باب شرایط و قیودی که عنوان می کنم سوالی نفرمایید و تقاضایی راکه از شما خواهم کرد با دقت و بدون چون و چرا انجام بدهید. چون

بی جهت عرض نمی کنم، دلایلی دارم - دلایل محکم. »

آقای لوری گفت: « تردید ندارم. بفرمایید. »

قیافه‌ای که در صندلی بین آن دو فرو رفته بود در تمام این مدت خویشتن را می جنباند و می نالید. طوری صحبت می کردند و لحن و آهنگ صدایشان چنان بود که گویی شب هنگام بر بالین بیماری پاس می دهند و صحبت می کنند.

کارتن خیم شد و پالتویی را که بر زمین بود و به پایش می گرفت برداشت. هنگامی که آن را برداشت جعبه کوچکی که دکتر معمولاً صورت بیمارانی را که می باید عیادت کند در آن جای می داد بر زمین افتاد. کارتن آن را برداشت؛ کاغذ تا شده‌ای در آن بود، گفت: « نگاهش کنیم ببینیم چه هست! » آقای لوری با اشاره سر موافقت کرد. کارتن کاغذ را گشود. « با تعجب گفت: « خدا را شکر! »

آقای لوری، ذوق زده پرسید: « چی چی هست؟ »

« يك لحظه تأمل بفرمایید! اجازه بدهید به موقعش توضیح بدهم. اولاً... » دست در جیبش کرد و کاغذ دیگری بیرون آورد و در ادامه سخن گفت: « اولاً این ورقه عبوری است که به اتکای آن می توانم از این شهر خارج شوم. ملاحظه می فرمایید؟ سیدنی کارتن، تبعه انگلیس. »

آقای لوری ورقه گشوده را در دست گرفت، در قیافه جدیش خیره شد. « این را تا فردا برایم نگهدارید، خودتان که می دانید، فردا او را می بینم و بهتر است این را با خودم به زندان ببرم. » « چرا؟ »

« نمی دانم، اما ترجیح می دهم آن را با خودم ببرم. خوب، حالا این نوشته‌ای را که تو جیب دکتر بود بگیرد. این هم ورقه عبوری است شبیه به مال من. که به او و دختر و نوه‌اش امکان می دهد هر وقت بخواهند از دروازه شهر و مرز کشور بگذرند - ملاحظه می فرمایید؟ »

« بله! »

« محتملاً این را دیروز منبأب احتیاط گرفته. تاریخش چه روزی هست؟ ولی مهم نیست: نمی‌خواهد بگردید: آن را پیش ورقه عبور خودتان و من نگه دارید. حالا به مصیبتی که عرض می‌کنم دست توجه بفرمایید! من تا یکی ده ساعت پیش هرگز از مخیله‌ام نمی‌گذشت که دکتر چنین ورقه عبوری را دارد. یا ممکن است داشته باشد. کار بسیار بجایی کرده. مگر اینکه لغوش کنند. و احتمال هم دارد خیلی زود این کار را بکنند، و دلایلی دارم که به زودی خواهند کرد. »

« خطری که تهدیدشان نمی‌کند؟ »

« چرا، خیلی جدی هم می‌کند. خطر این هست که مادام دفارژعلیه‌شان اعلام جرم کند. من این را از زبان خودش شنیدم. امشب تصادفاً چیزهایی شنیدم که خطرها درمتهای خود ارائه می‌داد. من هم البته وقتی تلف نکردم و رفتم و جاسوس را دیدم. او هم نظرم را تأیید می‌کند، و خبر دارد که هیزم شکنی در حوالی زندان زندگی می‌کند، و خدمت مادام دفارژاست و مادام دفارژ تعلیمش داده که شهادت بدهد که او... کارتن هرگز از لوسی به نام سخن نمی‌گفت » در بیرون زندان به زندانیان اشاره می‌کرده و به آنها علامت می‌داده است. و این صورت، ادعا هم که معلوم است: همان ادعای همیشگی. توطئه در داخل زندان، که البته به بهای جاننش - و حتی شاید جان فرزندش، و یحتمل جان پدرش تمام خواهد شد - چون هر دو را با او در آن محل دیده‌اند. زیاد ناراحت نباشید. شما می‌توانید همه رانجات بدهید. »

« خدا کند این‌طور باشد! اما چطور؟ »

« حالا عرض می‌کنم. این کار بسگی به شما خواهد داشت، و جز از شما از هیچ‌کس بر نمی‌آید. این اعلام جرم جدید مطمئناً بعد از فردا صورت خواهد گرفت، احتمالاً تا دو سه روز دیگر، به احتمال قوی تا یک هفته دیگر قطعاً می‌دانید که ماته گرفتن برای کسی که اعدام می‌شود یا حتی ابراز دلسوزی

نسبت به او جنایت محسوب می‌شود. مسلماً او و پدرش به چنین جنایتی متهم خواهند شد، و این زن هم که مثل اجس معلق بالای سرشان ایستاده صبر می‌کند تا به این وسیله قوتی به اعلاء جرمش بدهد، به قسمی که ردخور نداشته باشد - متوجه عرایض هستید؟ »

آقای لوری دستش را بر پستی صندلی دکتر قرار داد و گفت: «توجهم به حدی است و به آنچه می‌گویید به قدری اطمینان دارم که در حال حاضر حتی این مصیبت را فراموش کرده‌ام. »

« پول که دارید و می‌توانید سایل خنر را هرچه زودتر میفروشید، تدارک بازگشت شاهم به انگلستان که چند روز است کامل شده - فردا صبح زود بفرمایید اسبها را حاضر کنند، به قسمی که ساعت دو بعد از ظهر آماده حرکت باشند. »
« حتماً! »

حرکات و لحن سخنی چنان گرم و الهامبخش بود که شعله آن به وجود آقای لوری نیز راه می‌یافت و گرمی و شوق جوانی در او می‌دمید.
« شما مرد شریفی هستید. مثل اینکه عرض کردم که این کار جز از شما از کسی ساخته نیست؟ امشب او را در جریان خطری که بر خودش و فرزند و پدرش سایه افکنده است بگذارید، و بخصوص بر این نکته تکیه کنید - چون او به طیب خاطر حاضر است سرش را در کنار سر شوهرش زیر قیغ ببرد... » لحظه‌ای چند صدایش یاری نکرد، سر آنگاه با همان لحن سابق ادامه داد:

« به خاطر فرزندش و پدرش بخصوص روی لزوم اینکه به فوریت پاریس را ترك کند تکیه کنید و در این مورد اصرار بفرمایید. بفرمایید که این آخرین تقاضای شوهرش بوده است. و بفرمایید مسائل سر مهمی که او حتی جرئت اندیشیدن به آنها یا حتی امید به وقوعشان را نداشته بستگی به همین يك اقدام دارد. شما فکر می‌کنید که پدرش در این وضع اسفناك به او

تمکین کند - فکر نمی کنید؟»

« مطمئنم که خواهد کرد. »

« بله، فکر می کردم بکند. ترتیب کار را همان طور که عرض کردم بفرمایید بی سر و صدا، در همین حیاط، بدهند - حتی خودتان هم در همینجا سوار شوید. به محض اینکه آمده مرا هم سوار کنید و راه بیندازید. »

« اگر درست فهمیده باشم باید به هر قیمتی که هست و هر پیشامدی هم

که بکند منتظر باشیم تا شما بیایید؟ »

« ورقه عبور من که خدمت شما است، جایی هم برای من نگه دارید.

عمینکه جایم اشغال شد دیگر معطل نشوید و یکر است به طرف انگلستان حرکت کنید! »

آقای لوری در حالی که دستش را، که بکپارچه شوق و استعکام بود، در دست گرفته بود گفت: « پس با این تفصیل، انجام کار فقط به وجود یک پیرمرد بستگی نخواهد داشت، بلکه یک مرد جوان و با حرارت را نیز در کنار خود خواهید داشت. »

« به توفیق خدا! منتها باید به من قول بدهید که تحت هیچ شرایط و

اضاعی از این قول و قرار تخطی نمی کنید. »

« نه کارتن، مطمئن باشید. »

« این قولی را که دادید قردا هم به خاطر داشته باشید. کافی است به

« علت، تغییری در این قرار بدهید تا آن وقت ببینید نه تنها کسی نجات

نیافته بلکه چندین نفر هم فدا شده اند. »

« نه، اطمینان داشته باشید! امیدوارم بتوانم وظیفه ام را آنچنانکه

شاید و باید انجام بدهم. »

« من هم امیدوارم وظیفه ام را صدقانه انجام دهم. خوب، پس خدا حافظ! »

هرچند به هنگامی که این کلمه را ادا کرد لبخندی سنگین بر لبانش نقش

بست و گرچه حتی دست پیرمرد را به لب سرد مع الوصف در آن لحظه از

وی جدا نشد. به کمک هم پیرمرد را که در جلو آتش افسرده همچنان خوشتر
را می‌جنباند از جای بلند کردند و پالتوش را تشر کردند و کلاهش را سرش
گذاشتند و به این عنوان که می‌روند میز کارش را پیدا کنند حاکمش دادند و
او را به حیاط خانهای بردند که قلبی پریشان و غمین - قلبی که در آن روز
فراموش ناشدنی که عقده دل پریشانش را در مقابلش می‌گشود آن همه شاد
و شادمان بود - شب سهمنانک را پاس می‌داد. وارد حیاط شد، لحظه‌ای چند
بر نوری که از پنجره اتاقش به بیرون می‌تأوید نگریست و پیش از آنکه
به راه خود رود دعای خیر و بدرود همیشگی خود را بر آن دمید.

فصل هیزدهم

پنجاه و دو

در زندان سهمگین کونسیرژری، محکومین روز در انتظار سرنوشت بودند. تعدادشان به شماره هفته‌های سال بود. آری، بنا بود آن روز بعد از ظهر پنجاه و دو نفر بر امواج متلاطم زندگی شهر بلغزند و رهسپار دریای بیکران و جاوید گردند. هنوز سلول‌هایشان را ترك نکرده بودند که جانشینانشان تعیین شدند: هنوز خونشان با خونی که دیروز ریخته بودند، نیامیخته بود که خونی را که فردا باید با خونشان درآمیزد سواگردند. نام پنجاه و دو نفر را تك تك خواندند. از مستأجر هفتاد ساله مالیات گرفته که با ثروت و مکنش نتوانسته بود زندگی را باز خرید کند تا خیاطه بیست ساله‌ای که فقره مسکنت و گمنامیش به نجاتش کمک نکرده بود. امراض جسمی که از عیوب و قصور آدمی سرچشمه می‌گیرند بر افراد هر گروه و طبقه‌ای، از هر درجه و مقامی که باشند، چیره می‌شوند و بیماری مخوف روحی که زائیده رنج غیر قابل وصف و پیداد تحمل ناپذیر و بی‌اعتنایی عاری از احساسات باشد همه را بدون تبعیض و تمایز درهم می‌کوبد و له می‌کند. شارل دارنی، تك و تنها درسول خود بود و از محاکمه به بعد بی هیچ خود فریبی جریان را با متانت تحمل کرده بود؛ در هر سطر از داستانی

که خوانده بودند حکم محکومیت خویش را شنیده و به یقین فهمیده بودند که هیچ نفوذی قادر به نجاتش نیست و این میلیون‌ها نفرند که وی را محکوم به مرگ ساخته‌اند و آحاد را در این میان تأثیر نیست.

معدلك، با خاطره تازه‌ای که از همسر محبوبش داشت و مدام در پیش رویش برمی‌خاست آسان نبود که خود را به تحمل آنچه که می‌بایست تحمل نماید راضی کند. سخت دلبسته زندگی بود و گسستن این رشته امری به نهایت دشوار بود. هر چند گاه تقلابی می‌کرد و رشته علاقه را از جای برمی‌گذاشت، اما همین رشته گسسته با منتهای قدرت به محلی دیگر می‌آویخت و جدا نمی‌شد و هرگاه که با قوت و قدرت دستی را از دامن زندگی می‌گرفت دست دیگر با تمام نیرو در آن چنگ می‌زد. به علاوه، جریان سریع افکارش، تلاطم و هیجان و تب و تاب درونس، همه سخت مقاومت می‌کردند و تن به تسلیم نمی‌دادند. اگر لحظه‌ای دست از تقلا می‌گشاید و تن به قضا می‌داد زن و فرزندش، که می‌باید پس از او زنده بمانند، زبان به اعتراض می‌گشودند و وی را متهم به خود پرستی می‌کردند.

اما این کشمکش مدت چندانی نپایید. طولی نکشید که این فکر که رسوایی و تنگی در این سرنوشت نیست و قبل از او نیز کسان بسیاری بنا به حق همین راه را رفته‌اند و هر روز با گامهای استوار می‌روند در مخیله‌اش جان گرفت و او را برانگیخت. متعاقب آن، فکر دیگری در ذهنش به جولان درآمد، مبنی بر اینکه آسودگی آتی خاطر عزیزان بسنگی به تحمل وطاقت و متانت او خواهد داشت. به این ترتیب، اندك اندك آرامش بیشتری یافت و توانست افکارش را متوجه عالم بالا کند و از آنجا آرامش و تسکین فرود آورد.

تاریکی هنوز دامن نگسترده بود که وی این مسافت از آخرین منزل را پیمود. حال که اجازه داده بودند نوشت افزار و سمع بخرد تصمیم گرفت تا موقعی که چراغهای زندان خاموش می‌شوند یا نوشتن خود را سرگرم کند.

نامه بلندی به لوسی نوشت که طی آن می گفت تاموقعی که از خود، یعنی از لوسی، نشنیده علم و اطلاعی از ماجرای زندانی شدن پدرش نداشته و همچنین او، یعنی لوسی، کمترین علم و اطلاعی از عمل پدر و عمویش و سهمی که آن دو در آن مصیبت داشته اند نداشته او نیز از این بابت کمترین علم و اطلاعی نداشته - تا موقعی که نامه را قرائت کردند. البته قبلاً برایش توضیح داده بود که چرا نامی را که ترك گفته و عنوانی را که از آن چشم پوشیده بود از او کتمان می کرده و گفته بود که این امر ناشی از شرط و قیدی بوده که دکتر قائل شده و مبنی بر وعده ای بوده که دکتر حتی در روز عقدشان اصرار در وفای به آن داشته بود - و ماهیت این شرط و کیفیت این وعده اکنون محسوس و قابل درك بود ... از او تمنا می کرد که به خاطر پدرش هرگز در صدد بر نیاید و نخواهد که بداند آیا پدرش حقیقتاً وجود چنین نامه ای را به فراموشی سپرده یا آیا داستانی که او راجع به برج لندن، در زیر درخت کهنسال چنار باز گفت آن را موقتاً یا به طور قطع به خاطرش آورده است یا خیر. چه تازه اگر خاطره معین و مشخصی از آن هم در ذهنش بوده باشد تصور می کرده آن نیز با انهدام باستیل از بین رفته است زیرا در میان بقایا و آثار مکشوفه زندانیان که جزئیاتشان در سراسر جهان تشریح گشته بود نامی از آن در هیچ کجا نبود. می گفت هر چند لازم به توصیه نیست اما تمنا می کند که پدرش را تسلی دهد و با هر زبان و به هر نحوی که خود می داند به او بقبولاند که کاری نکرده است که به خاطر آن خود را مستوجب ملامت بداند، چه حتی با متانت بسیار کوشیده است به خاطر آن درخویشتر را فراموش نکند. علی الخصوص تأکید می کرد که برخویشتن مسلط شود و بر غم و درد خویش فایق آید و عشق و محبتش را وقف فرزند دلبندشان کند و از او تمنا می کرد که چون روانشان در سرای جاوید بنهم خواهد پیوست زیاد ناراحت نباشد و در تسلی پدرش بکوشد.

سپس نامه ای در همین زمینه به پدرش نوشت که در آن می گفت زن و

فرزندش را به وی می‌سپارد، به این امید که این ضیفه او را برانگیزد و از افسردگی به درآورد و توجهش را از جریانات گذشته منحرف سازد، چون می‌دید چنین چیزی احتمال دارد.

نامه‌ای نیز به آقای لوری نوشت که طی آن همه را به وی می‌سپرد و وی را در جریان امور دنیوی خویش قرار می‌داد. وقتی نامه را که متضمن ابراز مراتب محبت و علاقه و محبت گرم و آتشین بود به پایان رساند دیگر کاری نداشت بهرگز به یاد «کارتن» نبود، ذهنش طوری بادیگران مشغول بود که حتی یک لحظه هم به یاد او نینتاد. پیش از آنکه چراغها خاموش شوند نامه را تمام کرد و هنگامی که بر بستر پوشالی دراز کشید احساس کرد که کار این جهان را نیز به پایان رسانده است.

اما در عالم خواب، همین جهان بازپدیدار گشت و جویوهای درخشان از خوابش را به وی نمود. اکنون آزاد و شاد در خانه‌اشنای «سوهو» بود (هر چند از اثاثه‌اش در آن خبری نبود)، فوق‌العاده شاد و سبکبار بود. باز بالوسی بود و برایش تعریف می‌کرد که این ماجرا همه‌کابوسی پیش نبوده و او هرگز از کنارش دور نشده است. سپس حفاظتی پیش آمد که همه فراموشی بود. هر چند خالی از درد و رنج هم نبود، سس باز به سوی او بازگشت، اما دیگر مرده و برای همیشه آسوده بود، اما با وجود این تغییری نیافته بود، و باز لحظاتی فرارسیده که همه فراموشی بود. در تاریک روشنی صبحگاهی از خواب بیدار شد، بی خبر از اینکه کجاست و چه پیش آمده است، تا اینکه واقعیت تلخ آنرا بر ذهنش فرود آمد: امروز روز مرگ من است!

و بدین‌سان ساعات شب را از سر گذرانده و به روزی رسیده بود که بنا بود در آن پنجاه و دو سراز تن جدا گردند. اکنون اگر چه آرام بود و امید داشت بتواند با متانت و شهامت با مرگ روبه‌رو شود فعالیت جدیدی در افکار بیدارش در گرفت که تسلط بر آن سخت دشوار بود.

او هرگز بزاری را که بنا بود به زندگی‌اش پایان دهد ندیده بود.

ارتفاعش از زمین چقدر بود، چند پله داشت، او را در دجا نگه می‌داشتند، با او چگونه رفتار می‌کردند، آیا دستی که بروی قرار می‌گرفت آغشته به خون بود، رویش را به کدام طرف می‌کردند، آیا اولین با آخرین نفر خواهد بود؟ این سؤالات و سؤالات بسیاری از این قبل، که هیچگاه به اراده‌اش نبودند بارها و به دفعات سه زده می‌آمدند و مزاحم می‌شدند. و عجباً که با هیچکس نه ترس و هراسی پیوند نداشتند؛ اوترسی درخویشتن سراغ نداشت. بهت‌گشته یا سیم ناشی از خواهشی بودند که وجودش را در پنجه گرفته بود؛ می‌خواست بداند که وقتی لحظه موعود فرا می‌رسد چه خواهد کرد؛ این خواهش با لحظات زودگذری که با این لحظه پیوند می‌یافت و ذهنش را درمی‌نوردید به هیچ روی تناسب نداشت؛ نوعی سرگردانی و بتراری بود، شبیه به بتراری روحی که در درون روحش مأوا گزیده باشد.

همچنانکه قدم می‌زد و پیش و پس می‌رفت دقایق می‌گذشتند و ساعات، تعداد ضرباتی را که دیگر هرگز نمی‌شنید می‌نواختند. نه برای همیشه گذشته و نه به طور قصه سپری گشته و بازده‌الی لابد دور شده بود و دوازده آهسته آهسته پیش می‌آمد. باری، پس از کشمکش و تقلائی شدید سرانجام بر این افکار غریبی که در ذهنش به جنبش درآمده بودند فایق آمد. آرام آرام پیش و پس می‌رفت و نامشان را پیش خود تکرار می‌نمود. مرحله حادثه کشمکش سپری گشت؛ اکنون می‌توانست آزاد از قید افکار مشوش، پیش و پس رود و در حق خود و دیگران دعا کند. دوازده نیز برای همیشه گشت.

به هی گشته بودند که ساعت سه پایان ماجراست و می‌دانست که چون گردونده‌های حامل محکومین به کندی حرکت می‌کنند و عبور از خیابانها مدتی وقت می‌گیرد زودتر از موقع به سراغش خواهند آمد لذا تصمیم گرفت خود را برای ساعت دو آماده کند و در این ضمن سعی کند به خود قوت قلب دهد تا بتواند دیگران را هم فویدل گرداند.

دستهارا به روی سینه درهم افکنده بود و بی شباهت به محبوسیه که طول و عرض زندان لافورس را می‌بیمود همچنان پیش و پس می‌رفت که ضربه ساعت يك نواخته شد، و از کنارش گذشت، بی آنکه تعجبی به او دست دهد. این نیز مانند بیشتر اوقات دیگر گذشته و بسرآمده بود. خداوند رابه خاطر عنایتی که کرده و متانتی که به وی داده بود شکر گفت و باخود اندیشید: «حالا فقط يك ساعت مانده است.» و قدم زدن را از سر گرفت. صدای پایی بر سنگفرش راهرو شنیده شد. از ح. کت باز ایستاد.

کلید در جاگایدی جای گرفت و جرخید؛ هنوز در باز نشده بود - یا متازن باز شدن در - که کسی با صدای فرو افتاده و به انگلیسی گفت: «اوتا حالا مرا اینجا ندیده؛ همیشه از برخورد با او اجتناب کرده‌ام؛ تنهایرو تو. من همینجا منتظر می‌مانم. وقت را بیهوده تلف نکن!» در به سرعت باز بسته شد، دارنی «میدنی کارتن» را در مقابل خود دید که باتیافه بشاش و در حالی که انگشتانش را به علامت اخطار بر لب نهاده بود آرام اما به دقت در او می‌نگریست.

برقی که از نگاه و چهره‌اش می‌تراوید چنان خاصه جالب و قابل توجهی داشت که لحظه‌ای چند فکر کرد دچار توهم گشته است و آنچه می‌بیند مخلوق تصور و پندار است اما این پندار به سخن درآمد، و صدا نیز صدای او بود؛ دست زندانی را گرفت، فشار هم فشار دست او بود. گفت: «قطعاً هیچ انتظار نداشتید مرا اینجا ببینید!»

«باهر نمی‌کردم شما باشید. حالا هم به سختی باور می‌کنم...» و ناگهان فکر ناراحت‌کنندای از ذهنش گذشت و افزه د: «زندانی که نیستید، هاء» «نه. تصادفاً یکی از زندانبانهای اینجا را در اختیار دارم، و به موجب همین اختیار است که می‌بینید در مقابلتان ایستاده‌ام. من از طرف... از طرف زتان آمده‌ام.»

زندانی دستش را محکم فشرد.

«حامل پیامی از جانب او هسته.»

«چه هست؟»

«تقاضایی است بسیار جدی و مؤکد و فوری، به عنوان شما بامؤکدترین

لحن صدایی که خوب با آن آشنا هستید و این همه برایتان گرامی است.»

زندانی کمی رویش را برگرداند.

«وقت این نیست که از من بخواهید توضیح دهم که علت اینکه من

حامل این پیام هستم چیست یا منظور از آن چیست. این تقاضا را باید اجابت

کند - همین. چکمه‌هایتان را بکنید، چکمه‌های مرا بپوشید.»

هشت سرزندانی، نزدیک دیوار، یک صندلی بود. تا زندانی به خود

بچنبدکارتن به سرعت برق او را هل داده و به صندلی نشاند و با پای برهنه

بالای سرش ایستاده بود.

«چکمه‌های مرا بپوش؛ دستویه کاربنداز! اراده داشته باش. عجله

کن!»

«کارتن، فرار از اینجا امکان ندارد؛ این کارشدنی نیست. توهم بامن

از بین میری. دیوانگی است.»

«اگر می‌خواستم فرار کنی، بلکه حق یاتوبود، دیوانگی بود ولی من

مگر از شما خواستم فرار کنی؟ اگر از شما خواستم از این دربری بیرون

آنوقت بگو این کار دیوانگی است، و بمان. کراوات را با کراوات من عوض

کن. کنت را هم در بیاور. تا تو این کار را می‌کنی اجازه بده من هم آن نوار

را از موها باز کنم و موها تو مثل موهای خودم بهم بزنم.»

با سرعتی عجیب و با نیروی اراده و عملی که فوق انسانی می‌نمود

این تغییرات را به او تحمیل می‌نمود. دارنی مانند کودکی مطیع و سربراه

به او امرش تمکین می‌کرد.

«کارتن! کارتن جان! این دیوانگی است؛ این کار عملی نیست، شدنی

نیست، دیگران بارها به این عمل مبادرت کرده‌اند و همیشه هم با شکست

مواجهه شده‌اند. من از تو تمنا می‌کنم مرگت خودت را بر مرگ استناک من
تغییری.»

«دارنی جان، مگر من از تو خواستم که از این در بیرون بری. اگر
همچو تقاضایی کرده قبول نکن. اینجا روی این میز قلم و کاغذ هست. دستت
این قدر محکم هست که بتوانی بنویسی.»

«آنوقتی که تو آمدی محکم بود.»
«باز هم سعی کن محکم باشی؛ و آن‌چه را که می‌گم بنویس. عجب‌ه‌ن
دوست عزیز، معطل نکن!»

دارنی، ذهنش پاک‌آشفته بود، سرش را بر کف دست قرار داد و پشت
میز نشست. کارت‌ن، درست در کنارش ایستاده بود و دست راستش را به زیر لبه
کت برده بود.

«آنچه را که می‌گم بی‌کم و کاست بنویس.»

«به عنوان کی؟»

«به عنوان هیچ‌کس.» دستش همچنان زیر لبه کت بود.

«تاریخ بگذارم؟»

«نه.»

زندانی با هر سوالی که می‌کرد سر برمی‌داشت؛ نگاه کارت‌ن که دستش را
به زیر لبه کت برده بود متوجه پایین بود. مطلبی را که می‌خواست بگوید
این شرح املاء کرد:

«اگر سخنانی را که مدتها پیش بین ما گذشت به خاطر داشته باشید آنچه
را که خواهید دید به سهولت درمی‌یابید. اطمینان دارم که آن سخنان را به
یاد دارید؛ سرنیت شما این نیست که چنین چیزی را فراموش کنید.»

آرام آرام دستش را از زیر لبه کت درمی‌آورد. زندانی در این سراسیمگی
آمیخته به شگفتی ضمن نوشتن نصافاً سر برداشت. دستی هم که بر چیزی
قرار گرفته بود از حرکت باز ایستاد. پرسید:

«نوشتی: «چنین چیزی را فراموش کنید؟»

«بله، آن چیزی که تو دست‌گرفتی اسلحه است؟»

«نه؛ اسلحه‌ای با خودم ندارم.»

«سر آن چیه تودست؟»

«همین حالا می‌فهمی. بنویس؛ دوسه کلمه دیگر بیشتر نیست.»

دنباله‌مصلبی که گفته بود افزود: «خداوند را شکر می‌کنم که چنین فرصتی دست داد، با آنچه را که گفته بودم اثبات کنم. این کاری که می‌کنم ابداً جای تأسف و تألم نیست.»

هنگامی که این کلمات را بر زبان می‌راند در حالی که بر او چشم‌دوخته بود دستش آهسته‌آهسته به سوی چهره‌اش خزید. قلم از لای انگشتان دارنی فروغزید و بر میز افتاد؛ با قیافه‌گیج به پیرامون نگریست و پرسید:

«این بوحه بود؟»

«یو؟»

«مثل اینکه بویی به مشام خورد؟»

«من که چیزی احساس نمی‌کنم. اینجا چیزی نیست. قلم را بردار، و مطلب را تمام کن... عجله کن، زود باش!»

زندانی، انگار حافظه‌اش آسیب دیده یا قوای دماغیش مختل شده باشد کوشید حواس‌آشفته خود را متمرکز کند. درحالی که چشمانش به تازی گراییده و تغییر محسوسی در نظم تنفسش پدید آمده بود به کارتن می‌نگریست، اونیز درحالی که دستش همچنان در زیر لبه کت بود خیره‌خیره نگاهش می‌کرد: «عجله کن، زود باش!»

زندانی بار دیگر بر روی کاغذ خم شد.

«... اگر جز این هم بود...» باز دستش به آرامی وبا دقت و احتیاط فرو لغزید. «... اگر جز این هم بود از فرصتهای بیشتری که زندگی در اختیارم می‌گذاشت استفاده نمی‌کردم. اگر جز این بود...» اکنون دستش درست

معاذی چهره زندانی بود. «جوابگوی اعمال بیشتری می‌بودم ... اگر جز این بود...»

نگاهی به قلم افکند و دید که از اختیار نویسنده خارج شده و کلمات صورت ناخوانا به خود گرفته است. دیگر دستش را زیر لبه کت نبرد. زندانی با نگاهی سرزنش‌آمیز از جا جست، اما کارتن معطل نکرد: دست راستش را بر منخرینش نهاد، دست چپ را به دور کمرش حلقه کرد. لحظه‌ای چند با مردی که آمده بود تا جانش را فدایش کند در آویخت؛ تلاش و تقاضای ضعیفی در گرفت، اما لحظه‌ای نکشید که زندانی بهوش و بی‌حواس بر زمین افتاد. کارتن با چابکی و سرعت بسیار و با دستهایی که استحکامشان به قوت و استحکام قلبش بود لباسهای زندانی را تن کرد، موهایش را به جانب پس سرشانه کرد آنها را با روبانسی که دارنسی به سر بسته بود محکم کرد، سپس آهسته صدا زد: «اوی! بیا تو!» جاسوس به درون آمد.

کارتن که در کنار پیکر بی‌حس و بی‌هوش زانو زده بود سر برداشت و در حالی که تکه کاغذی را در جیبش می‌گذاشت گفت: «می‌بینی» این ریسکی که کردی خیلی بزرگه؟»

جاسوس گفت: «راستش آقای کارتن، اگر به قول وقراری که باهم داشتیم تا آخر وفادار بمانید جریان آنقدرها هم خطرناک نیست.»

«از بابت من نگرانی نداشته باش، تاپای مرگ سر قوله می‌ایستم.»
«اگ بناست که عده نجاه و دونفر باشد، باید هم پاسبانید. حالا که شما را با این قیافه می‌بینم هیچ نگرانی و ترسی ندارم.»

«نداری! به زودی شرم را از سرت می‌کنم، و دیگران هم به توفیق خدا به زودی از اینجا دور خواهند بود! خوب، بگویایند و مرا به درشکه برسانند.»

جاسوس با عصبانیت گفت: «شما را؟»
«م د حسابی، همین شخصی را می‌گویم که با او عوض شده‌ام. از

همان دری میروی که آمدیم؟»

«البته.»

«آنوقتی که آمدم به حاله خوش نبود. ضعف داشتم، حالا که مرا می -
بری حاله بدتر است. آخرین وداع منقلبم کرده. از این قبیل چیزها اینجا
زیاد اتفاق افتاده. حالا دیگر زندگیت دست خودته. عجله کن! بگو بیایند
کمکت کنند!»

جاسوس که چون بید می لرزید در آخرین لحظه مکث کرد و گفت: «قسم
می خورید مرا بکندهید؟»

کارتن پا بر زمین کوفت و گفت: «مرد حسابی، مگر قبلاً قسم نخوردم
وقول ندادم که این کار را تا به آخر دنبال می کنم؟ تو حالا داری این لحظات
گرانها را بیخود و بی جهت تلف می کنی. برش دار و به آن حیاطی که می -
دانی ببر، و شخصاً او را در کالسکه بگذار و به آقای لوری تحویل بده، و به او
بگو که جز هوا دوائی که او را به هوش بیاورد به او ندهد. و در ضمن
مطالبی را که به او گفتم و قولی را که به من داد فراموش نکند و راه بیفتند!»
جاسوس از اتاق بیرون رفت؛ کارتن پشت میز نشست و سر را در میان دو
دست گرفت. جاسوس لحظه ای بعد با دو نفر دیگر وارد شد.

یکی از آن دو در حالی که بر پیکر بیهوش می نگرست گفت: «چطوره؟
یعنی وقتی دیده رفیقش در لاطاری سن گیوتین برنده شده این قدر ناراحت
شده؟»

دیگری گفت: «به هموطن خوب حتی اگه این آریستوکرات یه قرعه
پوچ هم می کشید این قدر ناراحت نمی شد.»

پیکر بیهوش را از زمین برداشتند و بر تخت روانی که به
دم در آورده بودند قرار دادند؛ وقتی دولا شدند که آن را بردارند جاسوس
به لحنی اخطارآمیز گفت: «اورموند، وقت چندانی باقی نمانده.»

کارتن جواب داد: «می دانم. خواهش می کنم به دوستم برسید، و مرا

بارساد گفت: « خوب، بچه‌ها بیایید برش دارید بیارید بیرون! »
 در بسته شد و کارتن تنها ماند. شش‌دانگه حواش را جمع کرد و با
 منتهای دقت گوش به زنگه هر صدایی مانند که حکایت از سوء ظن یا اعلام
 خطر کند؛ اما صدایی به گوش نرسید. صدای چرخش کلیدهایی شنیده شد،
 درهایی بازو بسته شد و گامهایی راهروده‌ردستی را در نور دید. فریادی کشیده
 نشد و سراسیمگی و شتابی که دال بر غیرعادی بودن وضع باشد بر وزن نکرد. نفس
 راحتی کشید و پشت میز نشست و باز گوش فرا داد تا ساعت ضربه دو را
 نواخت.

اصواتی که وی از آنها ییمی به دل نداشت، زیرا مفهومشان را در می-
 یافت، اندک اندک رسا و رساتر گشتند. چندین درکی بس از دیگری گشوده
 شدند. زندانبانی با صورتی که در دست داشت نگاهی به درون افکند و گفت:
 « اورموند، از دنبال من بیا، سیدنی از بی اویه اتاق بزرگه تازی که مسافتی
 با سلولش فاصله داشت رفت. روزمستانی تیره و تازی بود؛ چه به علت تازی
 اتاق و چه به سبب تیرگی هوا، در ابتدا اشخاصی را که آورده بودند تا
 دستهایشان را ببندند دست تشخیص نداد. بعضی ایستاده بودند، برخی
 نشسته بودند و تعدادی می‌گریستند و قرار و آرام نداشتند، اما اینان چند
 نفری بیش نبودند. اکثریت خاموش و بی حرکت چشم بر زمین دوخته بودند.
 در کنار دیوار، در گوشه‌ای تار، ایستاده بود و مابقی به‌جاء و دونفر از بی‌اش
 به درون می‌آمدند؛ از آن میان مردی که او را می‌شناخت به مقابلش که رسید
 ایستاد و او را در آغوش گرفت. با این عمل، از ترس اینکه هویتش کشف شود،
 رعشه‌ای در وجودش دوید، ولی مرد مزبور به راه خود ادامه داد. چند لحظه
 بعد زن جوانی ده قیافه و اندام ظریف و دخترانه و چهره‌ای ملیح و لاغر و
 وید نگ و رو و چشمانی درشت و گشوده و آرام داشت از جای خویش برخاست
 و به نزدش آمد.

دست سردش را در دستش نهاد، گفت: «هموطن اورموند، من همان خیاطه‌ای هستم که در آنفورس باشما بودم.»

سیدنی زیر لب، جویده جویده گفت: «بله، درسته. راستی فد اموش کرده‌ام اتهام شما چه بود؟»

«توطئه. هرچند خدا به سرشاهد است روحم از این جریان خبر ندارد. مگر ممکن است؟ شما قبول می‌کنید يك موجود بیچاره‌ای مثل من توطئه چیده باشد؟» لبخند غم‌آلودی که این سخنان را همراهی می‌کرد وی را چنان متأثر ساخت که اشك از چشمانش جوشید.

«هموطن اورموند، من از مرگ باکی ندارم. ولی آخر کاری نکرده‌ام. من اگر بدانه که مرگم تنفی بحال جمهوری دارد، آن هم جمهوری که بنا است کارهای بزرگی در حق بینوایان انجام دهد، با کمال میل حاضرم بمیرم، ولی نمی‌دانم مرگ من چه تنفی عایدش می‌کند - آن هم بیچاره، ضعیفی مثل من!» وضع ترحم‌انگیز این دخترک برای آخرین بار در این جهان، حس تاحش را برانگیخت و احساسش به رفت گرایید.

هموطن اورموند، شنیدم آزاد شدید. صحت داشت؟»

«بله، آزاد شدم. ولی دوباره توقیفم کردند، و محکوم شدم.»

«هموطن اورموند، اگر با شما سوارگردونه شده اجازه می‌دهید دستان را بگیرم؟ من نمی‌ترسم، ولی کمی ضعیف هستم و این کار قوت قلب بیشتری به من می‌دهد.»

هنگامی که چشمان آرام دختر منوجه چهره‌اش گشتند، کارتن ابتداجهش تردیدی ناگهانی و سپس شگفتی فوق العاده‌ای را در آنها بازیافت. انگشتان جوانی را که کاروگرسنگی فرسوده و تحلیل برده بود در دست فشرد و انگشتش را به علامت سکوت بر لب نهاد.

دخترک به نجوا گفت: «تصمیم دارید به خاطر او بمیرید؟»

«بله، و به خاطر زن و فرزندش. هیس! حرف نزنید.»

«آقای بیگانه، اجازه می دهید دستان را بگیرم؟»

«عیس! بله؛ خواهر، تا آخرین لحظه.»

همان سایه‌هایی که بر فراز زندان دامن می گسترده بودند در همان ساعات بعد از ظهر زود هنگام بر دروازه شهر نیز که جمعیتی کثیر در پیرامونش ازدحام کرده بود و کالسکه‌ای به سوی آن پیش می‌راند تا بازرسی شود، فرومی افتاد.

«ایست! اون توکی‌ها هستند؟ ورقه عبور!»

اوراق را تسلیم می‌کنند.

«آنکسان درمانت، طبیب. فرانسوی. کدام یکی است؟»

این یکی. پیرمرد بینوا را که زیر لب سخنان نامنهوم ادا می‌کند نشان می‌دهند.

مثل اینکه هموطن دکتر حواسش بجا نیست؛ هیجان انقلاب ناراحتش کرده؟»

بله، فوق تحملش بوده.

«بله! خیلی‌ها تحملش را ندارند. لوسی. دخترش. فرانسوی. کدام یکی است؟»

این یکی.

«بله، ظاهراً باید این باشد. لوسی، زن اورموند، همان نیست؟»

چرا.

«ها! اورموند جای دیگر قرار ملاقات دارد. لوسی، دخترش. انگلیسی.

این کوچولو است؟»

بله.

دختر اورموند، منویوس. خوب، حالا به جمهوریخواه حسابی رو بوسیدی و این چیزیه که تو خانواده تون تازگی دارد. یادت باشه، ها؟ سیدنی کارتن. وکیل عدلیه. تبعه انگلیس. کده میکی است؟»

همان که در گوشه کالسکه خوابیده است. او را هم نشان می‌دهند.

«مثل اینکه وکیل انگلیسی هم ضعف کرده؟»

امید است هوای آزاد به سروگوشش بخورد و حالش جفا بیاید. وضع مزاجش چندان خوب نیست، چند لحظه قبل با دوستی که مورد بی مهری جمهوری است وداع کرده است.

فقط به این عت؟ اینکه چیزی نیست! خیلی‌ها مورد بی مهری واقع میشوند و باید از پنجره کوچک به بیرون نگاه کنند. جاویس لوری، بانکدار، انگلیسی. کدوم یکی است؟»

«منم؛ و آخرین نفر هم هستم.»

کسی که به این سؤالات پاسخ گفته آقای لوری است که از کالسکه پیاده شده و درحالی که دستش را بردر آن قراردادده است به سؤالات گروهی از مأموران جواب می‌گوید. این جمع باتأنی و سرفرصت جوانب و اطراف کالسکه را بازرسی می‌کنند و باتأنی و سرفرصت از آن بالامی‌روند و در جایگاه کالسکه ران می‌ایستند تا ببینند ائانه‌ای که بر طاق آن باربندی شده چیست. روستاییانی که در آن حوالی پرمه می‌زنند به کالسکه نزدیک می‌شوند و آزمندانه به درون می‌نگرند؛ کودکی خردسال، در بغل مادرش، دستهای کوچکش را پیش می‌آورد تا زن آریستوکراتی را که به زیرتیغه گئوتین رفته است لمس کند.

«جاویس لوری اوراقتان را بگیرید - امضاء شده‌اند.»

«هموطن می‌توانیم حرکت کنیم؟»

«بله، می‌توانید حرکت کنید. جلودارها - راه یفتید! به سلامت!»

«هموطنان، خدا حافظ شما... از اولین خطر جستم!»

این سخنان نیز از جاویس لوری است که آنها را درحالی که دستها را برهم نهاده و سربه‌سوی آسمان برداشته است بر زبان می‌راند. در درون کالسکه وحشت حکمفرماست، صدای گریه به گوش می‌رسد، صدای تنفس سنگین

۱) اشاره به سید (کیوتین) است که سر مقتول در آن می‌افتاد.

مسافر از هوش رفته شنیده می شود.

نوسی به پیرمرد نزدیکتر می شود و می پرسد: «خیلی یواش نمیریم؟
همیشه کاری کرد تندتر برند؟»

«عزیزه اگر تندتر برند شکار فرار پیدا می کنه. نمیتونم خیلی پیشون
فشار بیاورم؛ باعث سوءظن میشه.»

«به پشت سر نگاه کنید، به پشت سر نگاه کنید، مثل اینکه تعقیبان
می کنند!»

«عزیزم، کسی نیست. تا اینجا که کسی ما را تعقیب نمی کند.»
خانه هادود و دوسه سه، دعه های دهقانی منفرد و عبارات مخروبه و رنگ-
یزیه و دباغیه و چیزهایی از این قبیل و دشت و صحرا و خیابانهای مشجر و
درختان بی برگ و نوا از برای کالسکه می گذرند و دور می شوند. راه سخت
و ناهموار است و اطراف آن از هر سو گل و شل و باتلاقی است. گاهی کالسکه راه
گم می کند و به گل و شل می زند و زمانی در دست اندازها و شیار چالابه های
آن گیر می کند، آنوقت ناراحتی و بی صبری مسافران چنان بالا می گیرد که در
این هراس جانکاه و شتابی که وجودشان را در پنجه گرفته است می خواهند از
کالسکه به زیر آیند و پا به فرار گذارند و مخنی شوند و کاری نکنند اما
توقف نکنند.

دشت و دمن را پشت سر می نهند و باز عمارات مخروبه و قلعه های منفرد
دهقانی و کارگاههای رنگرزی و دباغی و از این قبیل و کلبه ها و خیابانهای
مشجر و درختان بی برگ و نوا از مقابلشان می گذرند و دور می شوند. هر چند -
گاه مسافران از خود می پرسند: نکند اینها ما را فریب داده و از یک راه دیگر
به محل قبلی بازگردانده باشند؟ این همان محلی است که قبلاً از آن گذشتیم؟
نه، خدا را شکر. این هم یک دهکده. به پشت سر نگاه کنید، نگاه کنید ببینید
تعقیبان نمی کنند! هیس! رسیدیم به چاپارخانه!

باتأنی و سرفرصت چهاراسب را از کالسکه باز می کنند؛ کالسکه بی اسب

با حوصله و بی هیچ شتابی، انگار قصد حرکت نداشته باشد، در کوچه‌های تنگ توقف می‌کند؛ آهسته و باتأنی تمام عوض‌ها يك به يك ظاهر می‌شوند؛ آهسته و باتأنی تمام جنودارها از پی اسبها بدیدار می‌گردند، دسته‌شلافشان را می‌مکنند یا زبانه‌اش را تا می‌کنند؛ جلوداران قبلی باتأنی و سرفرصت پولایشان را می‌شمارند، در محاسبه اشتباه می‌کنند، به نتایج نامطلوب می‌رسند؛ وطنی تمام این مدب قلوب آکنده از وحشت مسافران چنان می‌زند که نواخت سرعت آن از چهارنعل تیزروترین اسب درمی‌گذرد.

عاقبت، جلوداران جدید به پشت جلوهای خود قرار می‌گیرند و جلوداران سابق بر جای می‌مانند؛ کالسکه از دهکده می‌گذرد، و در زمینهای پست و آب‌گرفته به حرکت درمی‌آید. جلوداران ناگهان وبه شیوه‌ای هیجان‌آمیز سختانی چند با هم ردوبدل می‌کنند و دسته جلوها را می‌کشند، اسبها یک‌هواز حرکت باز می‌ایستند. تعجبشان می‌کنند؛

«اوی آنایون مسافرا - شما بگین!»

آتای لوری سرش را ازینجره پیدون می‌آورد و می‌پرسد: «چه می‌خواهید؟»

«گفتید چند نفر بودند؟»

«نمی‌فهمم چی می‌گید؟»

«توان یکی چاپارخونه - گفتند امروز چند نفر و با گیوتین کشتند؟»
«پنجاه و دوتا.»

«منم همینقدر گفتم! عالی است! این رفیق می‌گفت چهل و ده تا؛ ده تا سرکه چیزی نیست. گیوتین عالی کار می‌کنه! قربونش ببرم من! همین راه بیفت جونم!»

شب تاردامن می‌گستد، دازنی کم‌کم تکان می‌خورد و اندك اندك بهوش می‌آید و سختان نامشروع بر زمین می‌راند. گمان می‌کند هنوز با او ست، اما به نام می‌خواند و از او می‌پرسد آنکه در دست دارد چیست. اوه خدای

مهربان به ما رحم کن، به ما کمک کن! به پشت سر نگاه کنید، نگاه کنید ببینید
تعمیمان می کنند!

باد از پشت سر کالسه را به شلاق می بندد، ابرها از پشت سر در
بروازند، ماه در پشت سر در آغوش امواج ابرها غوطه می خورد و پیش می-
آید، شب مخوف و وهم انگیز با تمام قدرت در پی ما است، اما تاکنون چیز
دیگری در پی ما ناست.

فصل چهاردهم

پایان بافندگی

در همان هنگام که آن پنجاه و دو نفر در انتظار سر نوشت بودند مادام دفرژ با «انتقام» ژاک شماره سه، عضو هیئت منصفه محکمه انقلابی، شورای مننومی تشکیل داده بود. مادام دفرژ در میخانه با این وزراء مذاکره نمی کرد؛ در چنین مواقعی محل تشکیل شورا دکان محقر هیزم شکنی بود که سابقاً مأمور نگهداری راه بود. هیزم شکن در این مذاکره شرکت نداشت. همچون یکی از اتمار خرد که تا چیزی از وی نپرسیده اند جواب ندهد و تا نخواستند نظری اظهار نکند در مسافتی دور از آنها ایستاده بود.

ژاک شماره سه گفت: «هلی دفرژ بدون شك جمهورخواه مؤمنی است، نه؟»

«انتقام» در مقام اعتراض با صدای زیر گفت: «از اون بهتر تو تمام فرانسه پیدا نمی شه.»

مادام دفرژ ابرو درهم کشید و دستش را بر لبان معاون خود قرارداد و گفت: «آرام باش، دخترم. گوش کن بین چی می گم: شوهرم جمهورخواه مة من و مرد شجاعی است؛ حق اینست که جمهوری قدر خدمانشو بدونده و، خوب، از اعتماد جمهوری هم برخورداره. ولی با تمام این تفصیل غری

از نقاط ضعف هم نیست: ضعفش همین که برای این دکتر دلسوزی میکند.»
ژاک شماره سه با صدای خشن و گرفته خود، درحالی که به شیوه تردید آمیز سر می‌جنباند و انگشتان تشنه و بی‌قاروش بر گرد دهن پرتماش طواف می‌کرد، گفت: «واقعاً جای تأسفه. این از يك هموطن خوب بعیده - جداً جای تأسفه.»

مادام دفارژ در ادامه سخن گفت: «ولی من بشخصه یت ذره هم مقیدش نیستم. بود و نبودش برای من مهم نیست. ولی خانواده او رموندو باید از ریشه درآورد؛ زن و بچه‌اش هم باید به دنبال شوهر و باباشون برند.» ژاک شماره سه با همان صدای وزغی خود گفت: «کله زنش برای این در جون میده. من موی بور و چشم زاغ اونجا زیاد دیسه‌ام؛ وقتی ساسون اونهارو بلند می‌کرد و به جمعیت نشون می‌داد جداً تماشا داشت‌ها.» گرچه خود به قیافه غول بیابان بود همانند ایتور^۱ سخن می‌گفت.
مادام دفارژ سر فروافکند «لحظه‌ای چند تأمل کرد. ژاک شماره سه که از سخنان خویش سخت لذت می‌برد اظهار داشت:

«بچه‌اش هم موی بور و چشم زاغ داره، و ماهم به ندرت بچه‌ای نای‌گیوتین می‌بینیم. خیلی جالب میشه!»

مادام دفارژ سر از گریبان تفکر برآورد و گفت: «خلاصه، من درین مورد نمیتونم به شوهره اطمینان کنم. از دیشب نه فقط حس می‌کنم که صلاح نیست جزئیات نقشه‌هامونو بآهاش در میون بذارم بلکه احساس هم می‌کنم که اگه زود نجنبیم خطر این هست که بپشون خب بده و از چنگمون در رند.»

ژاک شماره سه گف: «این که هیچوقت نباید پیش بیاد. فرار، بی‌فرار. تازه با این وضع هم نصف غده لازم هم نداریم. ما باید هر روز صدویست

1) Epicurus حکیم یونانی که خوش بودن و خوب زندگی کردن را اصل نسکی و سعادت می‌دانست.

نفر داشته باشیم. »

مادامدفا. ژبه سخن ادامه داد و گفت: «خلاصه، شوهرم اون انگیزه‌ای
راکه من برای ریشه‌کن کردن این خانواده دارم نداره، من هم انگیزه‌ی او را
نداره که بتونه به حال این دکتر دلسوزی کنم. بنابراین تصمیم گرفته‌ام شخصاً
دست بکارشم. هموطن، بیا اینجا.»

همیزم‌شکن که احترام شایانی برایش قائل بود و در مقابلش همه اطاعت
و تسلیم بود و از او ترسی عظیم بدل داشت شبکلاه - خش را به‌منشور
ادای احترام از سر برگرفت و پیش‌آمد.

مادامدفاژ با نحی جدی گفت: «هموطن، راجع به اون اشاره‌هایی
که اون خانم به زندانیها می‌کرد تو حاضری امروز شهادت بدی؟»

همیزم‌شکن گفت: «بله، چا نباشم! هر روز، تو هر هوایی، از ساعت
دوتا چهار - همیشه هم علامت می‌داد. بعضی وقتها با اون کوچولو، بعضی
وقتها هم تنها. می‌دونه چی بگم. با این چشم‌هام دیدم.» و ضمن صحبت با سر
و دس اشاره می‌کرد، گویی اشارات و علائمی را که ه‌گز ندیده بود تقلید
می‌نمود.

ژالک شماره سه گفت: «در این که توطئه‌ای در کار بوده شکی نیست؛
مثل روز روشن!»

مادامدفاژ لبخند تلخی بر لب‌آورد، و رو به او کرد و پرسید:
«میشه از هیئت منصفه خاطر جمع بود؟»
«هموطن عزیز، از بابت هیئت منصفه خاصه تون جمع باشه. هیئت
منصفه یا من.»

مادامدفاژ باز لبخند تلخی کرد و گفت: «حالا اجازه بدید
ببینم. يك بار ديگه هم از شما سؤال می‌کنم! می‌دونه این دکتر را به شوهرم
بیخشم؟ بود و نبودش برای من غمی‌السویه است، ولی شما چی می‌تید؟»
ژالک شماره سه - صدای فرو افتاده گفت: «نوهم هم چی باشه يك هر

به سایر سرها اضافه می‌کند. ما حالا جدا کمبود داریم. به نظر من حیفه از سر بگذریم.»

مادام دفارژ در توجیه مطلب اظهار داشت: «وقتی دختر سو دیدم دکتر هم با او بود و به او علامت می‌داد. من نمی‌تونم علیه یکی اعلام جرم کنم و اون یکی را ندیده بگیرم. من نمی‌تونم سکوت کنم و قضیه را تمام و کمال به عهده این هموطن بگذارم چون من هم به شاهدی نیستم.»
«انتقام» ژاک شماره سه در اعتراض به این گفته با هم به رقابت برخاستند و گفتند که او، یعنی مادام دفارژ، معتبرترین و بهترین شاهد روزگار است. هموطن ریز نقش نیز برای اینکه از قفله عقب نمانده باشد اعلام کرد که مادام یک شاهد آسمانی است.

مادام گفت: «پس خوب، حالا دیگه خودش و بختش، من که نمیتونم از سر بگذرم! تو ساعت سه کار داری، میخواهی بری اعدام اون دسته را تماشا کنی - شما را میگم؟»

سوال خطاب به هیزم شکن بود، که با عجله جواب مثبت داد و از فرصت استفاده کرد و افزود که وی آتشین‌ترین هواخواه جمهوری است و نتیجتاً متأسف خواهد بود اگر چیزی مانع از رفتنش به تماشای مراسم گردد و نتواند چپقی چاق کند و سلمان با مرزه ملی را تماشا کند. به حدی در برابر میهن ترستی خویش غلو کرد که هر بیننده‌ای می‌دید که انگار مورد سوء ظن قرار گرفته باشد (و یا نگاههای تحقیرآمیزی که مادام به وی می‌افکند احتمال همین طور هم بود) در نتیجه ترس و وحشتی شدید قرار دارد و از این تا به آن ساعت از زندگی و سلامت خویش ایمن نیست.

مادام گفت: «خوب من هم مثل تو همونجا، عده داریم. بعد از اینکه تمام شد - میگم ساعت هشت - بیا سن آنتوان پیش من تا با هم بریم و تو همون «بخش» خودم بهشون اعلام جرم کنیم.»
هیزم سکن گفت که با کمال افتخار به حضور هموطن شرفیاب خواهد

شد. هموطن تگاهی به وی افکند و او مجدداً سراسیمه شد و در حالی که همچون توله سگی خطاکار چشم از نگاهش می‌دزدید به میان‌کنده‌های هیزم عقب نشست واره را به دست گرفت و سراسمگی خویش را با اشتغال به کار از نظر پنهان داشت.

مادام دفارژ به عضو هیئت منصفه و «انتقام» اشاره کرد که قدیمی‌جلوتر بروند، آنگاه نظریات خویش را با تفصیلی بیشتر به شرح زیر توضیح داد:

«زنه حالا حتماً خسونه است، و منتظر لحظه مرگش شوهره است. حتماً برایش عزا می‌گیره و گریه و زاری راه میندازه، و وضع روحیش طوری خواهد بود که نسبت به عدالت جمهوری ابراز بدبینی می‌کنه، و اونوقت است که با دشمنهای جمهوری همدردی کرده. من حالا میرم سر وقت او.»

ژاک شماره سه با لحنی که آکنده از جذبه شوق بود گفت: «جداً زن عجیبی هستی، واقعاً که سزاوار یرستشی!»

«انتقام» فریاد برآورد: «من قربون شکل ماعت میرم!» و او را در آغوش کشید.

مادام دفارژ ضمن اینکه بافتنی‌اش را به او می‌داد گفت: «بافتنی را بگیر، و اونو درصندلی که همیشه می‌شنم دم دست داشته باش، صندلیم را هم برام نگه دار. از همین جا یگراست برو اونجا، چون احتمالاً امروز از سایر روزها شلوغتر میشه.»

«انتقام» ضمن اینکه ورا می‌بوسید گفت: «چشم، اطاعت میشه، اوامر رئیس مطاعه، دیر که نمی‌کنی؟»

«قبل از اونکه شروع بشه اونجام.» این را گفت و به راه افتاد، و «انتقام» از پشت سر صدا زد:

«قبل از اینکه گا، یهای محکومین برسند اونجا باشی‌ها. حتماً بیای‌ها! قبل از اینکه گاریها برسند!»

مادام دفارژ به نشانه اینکه سخنانش را شنیده و می‌تواند اطمینان

داشته باشد که به موقع د. میعادگاه خواهد بود دستی تکان داد و از میان گلی و سبیل گذشت و از کنار دیوار زندان بیچید و از نظر ناپدید شد. انتقام و عضو هیئت منصفه او را با نگاه بدقه کردند، در حالی که محو قد و قامت زیبا و مجذوب مواهب اخلاقیش بودند.

در آن روزگار بسیار بودند زنانی که دست مخرب زمان مسخشان کرده بود، ولی د. این میان هیچ کس مهیتر و سنگدل تر از این زنی نبود که در این لحظه راه خود را از میان کوچه ها و خیابانها می گشود. زنی بود نیرومند و بی باک، سریع الانتقال و سریع العمل، فوق عاده مصمم و صاحب چنان زیبایی که نه تنها به دارنده خود صلابت و استحکام می بخشید بلکه واقعیت وجودش را بر دیگران نیز تحمیل می کند، و با چنین صفاتی طبیعی است که چنین روزگار آشفته ای تحت هر شرایط و اوضاعی، به وی امکان اعتلا می داد. منتها از آنجا که از دوران خردی و کودکی با احساس ناروایی مزمن و ریشه دار و تنفری دیرینه نسبت به طبقه ای خاص بار آمده و رشد کرده بود این شرایط و احوال همه دست به دست هم داده و او را به صورت ماده پیری خطرناک درآورده بود. ذره ای رحم و شفقت در سر تنش نبود، اگر يك وقتی هم از چنین خصلتی بهره ای داشته این خصیصه اکنون برای همیشه و به طور قطع از وجودش رخت بر بسته بود.

برای او مهم نبود که بیگناهی به گناه اجدادش به قتل رسد؛ آن ده او می دید این بیگناه نبود، اجداد گنهگار او بودند. برای او اهمیت نداشت که زنی بیوه و دخترش یتیم شود، تازه این مجازات کافی نبود، زیرا آنها دشمن طبیعی او و مایه رنج و آزار او بودند و لذا حق حیات نداشتند. توسل و التماس به او بیهوده بود، چون نسبت به خویشش عم شاری از احساس رحم و عصفت بود. اگر در هر يك از این برخوردهای خیابانی که او در آنها شرکت داشته بود از پای در می آمد هرگز بر خویشش دل نمی سوخت و اگر همین فردا او را به زیر تیغه گیوتین می فرستادند وقتی که به وی دست

می داد بیش از زمانی نبود که آم دستور را در موقعیت خویش می دید.
چنین بود قلبی که مدام دقارژ د، زیر جامه خشن خویش پنهان داشته بود. این جامه که به لاییدی پوشیده شده بود، نوع خود جامه مناسبی بود؛ خرمن موهای تپه اش در زیر کلاه سرخ دشت باف انبوه می نمود. در سینه اش طیانچه ای و بر کمرش خنجر تیز بود. با این تجهیزات، و با گامهای مطمئنی که به این خوی و خصال می برازید، و آزادی و نرمش زنی که در ده ران دوشیزگی پابرهنه ماسه های داغ ساحل را زیر پا گذاشته است کوچه ها و خیابانها را زیر پا می گذاشت و به جانب مقصد پیش می رفت.

در همین هنگام که سکه ای که عزم می برد داشت در حیات به انتظار آخرین مسافر خویش بود. شب قبل هنگامی که نقشه کار طرح می شد مشکل بردن میر براس سخت موجبات اشتغال خاطر آقای اوری را فراهم ساخته بود؛ چون نه تنها ضرورت ایجاب می کرد که کالسکه بیش از اندازه سنگین نباشد، تقلیل مدت یازرسی به حداقل نیز حائز کمال اهمیت بود، زیرا موقعیت عمل ممکن بود بستگی به چند ثانیه ای داشته باشد که اینجا و آنجا صرفه جویی می شد. سرانجام پس از تأمل آمیخته با دلوایسی تصمیم گرفت میر براس و جری را که آزاد بودند و می توانستند هر لحظه که بخواهند شهر را ترک گویند بگذارد که ساعت سه بعد از ظهر با کالسکه سبکی حرکت کنند. چون اثاثیه ای دست و پاگیرشان نبود می توانستند به زودی به کالسکه آنها برسند و از آن جلو بزنند، بروند و پیشاپیش عوض ها را آماده کنند و به این ترتیب حرکشان را طی ساعات گرانیهای شب که هر گونه تأخیری ممکن بود عواقب وخیم در پی داشته باشد تسهیل کنند.

میس براس به این امید که موافقت با این ترتیبات، در این وضع غیر-عادی و حاد، خدمتی گرانبها باشد پیشنهاد را حسن استقبال کرد. او و جری ناظر حرکت کالسکه بودند؛ هر دو فهمیده بودند که آنکه سالمون آورده بود کی بود، ده دقیقه ای را در انتظاری سخت و جانفرسا بسر آورده و اکنون

در این لحظاتی که مادام دفارژ کوجه‌ها و خیابانها را پشت سر می‌نهاد و به اقامتگاه متروک، که در آن جلسه مشاوره را ترتیب داده بودند، نزدیکتر و نزدیکتر می‌شد مشغول تهیه مقدمات سفر خویش بودند که تا هریچه زودتر از پی کالسکه به راه بیفتند.

میس پراس که چندان دستخوش هیجان بود که حتی قدرت حرکت و بیان از او سبب شده بود گفت: «خوب آقای کراچر، حالا چی فکر می‌کنی؟ فکر نمی‌کنی بهتر باشد از اینجا راه نیفتیم؟ یه کالسکه همین چند لحظه پیش از اینجا حرکت کرده، اگه یکی دیگه هم بره ممکنه ایجاد سوء ظن کنه.»

آقای کراچر اظهار داشت: «میس عئیده من اینه که درست می‌فرمایین.

به هر حال، درست یا نادرست، هر اتفاقی هم که بیفته باهاتون هستم.»

میس پراس د، حالیکه به شدت می‌گریست گفت: «برای این عزیزها طوری تو خوف و رجا هستم و حواسم بقدری پریشونه که هیچ راه حلی به فکرم نمی‌رسه. آقای کراچر مهربان، شما نمی‌تونین یه نقشه‌ی بریزین؟»

آقای کراچر جواب داد: «مسر، برای زندگی آینده، چرا؛ ولی راجع به اینکه حالا بتونم این کله کهنه رو به کار بندازم فکر نمی‌کنم. میس، ممکنه لطفاً به این دو وعده و تذری که کرده‌ام و دلبه می‌خواود در این وقت بحرانی تکرار شون کنم گوش کنین؟»

میس پراس که همچنان به شدت می‌گریست گفت: «اوه، شمارو بخدا، پس زودتر بگین و تموم کنین، مثل یه مرد خوب.»

آقای کراچر که از سر تا پا می‌سوزید و رنگه به رخسار نداشت با قیافه و لحنی جدی گفت: «اولاً، قول میدم اگه این طفلک به سلامت از این خطر بچن دیگه از اون کارها نکنم، دیگه نکنم.»

میس پراس گفت: «اطمینان دارم که نمی‌کنین، حالا این کار هرچی می‌خواود باشه؛ و خواهش می‌کنم فکر نکنین که لازمه حتماً بگین که این کار چی چی هست.»

جری در جواب گفت: «خیر، میس، گفتن نداره. ثانیاً قول میدم اگه این طفلکها به سلامت از خطر بجن هیچوقت مانع کنده زدن خانه کرانچر نشم. هیچوقت!»

میس براس درحالی که اشک چشمانش را پاک می کرد و می کوشید بر خود مسلط شود گفت: «این کاری که میکنی، حالا هر تدبیر خونه داری که میخواه باشه، بهتره شما باهاش کار نداشته باشین و بذارین خانه کرانچر خودش بهش برسه... او طفلکها!»

آقای کرانچر، با قیافه ای که گویی پشت میز خطابه است، در ادامه سخن گفت: «میس، حتی می خوام عرض کنم - و بذار این چیزهایی که میگم یادداشت بشن و از طریق خود شما به خانه کرانچر ابلاغ بشن - که عقیده ام راجع به کنده زدن و خالک رفتن به کلی عوض شده و تنها آرزوم اینه که در همین لحظه ای که ما داریم صحبت می کنیم خانه کرانچر خالک رفته باشه.»

میس براس بهمان سراسیمگی که وی را در پنجه گرفته بود گفت: «امیدوارم به کرم خدا! امیدوارم اینطور باشه، دوست عزیز - و امیدوارم خداوند انتظارات و آرزوهاشو برآورده کنه!»

آقای کرانچر با لحنی جدیتر و کندی بیشتر، درحالی که سخنانش شائبه وعظ داشت افزود: «امیدوارم خداوند دعا و آرزوی خیرمو برای این طفلکها به حساب گفتار و کردار سابقم نذاره! اگه حالا به خالک نمی افتیم که دعا کنیم که از این مهلکه جون سالم بدر برنند امیدوارم خداوند به حساب گناهامون تنوبسه (چون موقعیت مناسب نیست.)! امیدوارم میس! امیدوارم!»

آقای کرانچر پس از تلاش نسبتاً طویل اما بیهوده ای که به منظور حصول به نتیجه بهتری به عمل آورد سرانجام بدین شکل از اظهارات خویش نتیجه گرفت: حال آنکه در این ضمن مادام دنا رز د، کوچه ها و خیابانها به راه خویش ادامه می داد و نزدیک و نزدیکتر می شد.

میسرپ اس اظهار داشت: « اطمینان داشته باشین که اگه روی به مملکت خودمون رسیدیم این چیزهایی راکه شما با این لحن مؤثر گفتن، تا اونجا که یادم یاشه و فهمیده باشم، برای خانم کرانچر تعریف می‌کنم. در هر حال، میتونین خاطر جمع باشین، و بیش می‌گم که شاهد بودم این چیزهایی راکه در این لحظات بحرانی گفتن از ته دل گفتن. حالا اجازه بدین یه کمی فکر کنیم! آقای کرانچر محترم يك کمی فکر کنیم! »

و در این ضمن مادام دفارژ همچنان از کوچه‌ها و خیابانها یه راه خویش ادامه می‌داد و نزدیک و نزدیکتر می‌شد.

میسرپ اس گفت: « اگه شما جلوجلوی برین و نذارین کالسکه و اسبها اینجا بیان، و یه جایی منتظر من باشین - این بهتر نیست؟ »
چرا، یه نظر آقای کرانچر بهتر بود.

میسرپ اس پرسید: « خوب کجا منتظرم میشین؟ »

آقای کرانچر به حدی آشفته بود که جز « تمپل بار » جایی به خاطرش نمی‌رسید اما افسوس که تمپل بار عدها فرسنگ از اینجا دور بود و مادام دفارژ هم لحظه به لحظه نزدیکتر می‌شد.

میسرپ اس گفت: « دم د، کلیسا. اگه دم در کلیسا، بین دو تاجر، وایسم فکر نمی‌کنین زیاد دور باشه؟ »
« خیر، میس. »

« پس مثل یه مرد خوب، همین حالا یه راست برو چهارخانه و ترتیب کارو بده. »

آقای کرانچر با قیافه‌ای مردد و درحالی که سر تکان می‌داد گفت: « ولی می‌تسم شمارو تنهاتون بذارم. کی میده نه چه اتفاقی ممکنه بیفته. »
میسرپ اس گفت: « ماکه نمی‌دونیم. ولی از بابت من قرسی نداشته باشین. سه ساعت سه بیابین دم در کلیسا، یا جایی همون دور ووزاء، هر قدر تونستین نزدیکتر و سوارم کنین - مطمئن باشین خیلی بهتر از اینکه که از

اینجا راه بیغبنه. مطمئنم که بیهوشه. اوای آقای کرانچر، چه حرفها! فکر من نباشین، فکر اونهایی باشین که جوشون ممکنه به ما دوتا بستگی داشته باشه!»

این مقدمه و قیافه التماس آمیز میس پراس، که هر دو دسش را محکم گرفته بود، آقای کرانچر را به او آورد. منبای دلگرمی و دلتوازی یکی دوبار به علامت موافقت با تکان داد و نزد رفت که قرار قبلی را بهم زند، و او را ترک کرد تا در موعد مقرر به میعادگاهی که خود پیشنهاد کرده بود برود.

پس از این اقدام احتیاطی، که در مرحله اجرا بود، میس پراس احساس سبکبالی عجیبی کرد؛ لزوم مرتب کردن وضع ظاهر به منظور اینکه در خیابانها توجه کسی را به خود جلب نکند، احساس آرامش و سبکباری دیگری به همراه داشت. به ساعتش نگاه کرد، دو و بیست دقیقه بود. وقتی نبود که بخواهد تلف کند، باید فوراً آماده می شد.

در منتهای پریشانی و سراسیمگی ای که بر وجودش استیلا یافته و در حانی که سکوت و خلوت اتاقهای متروک و قیافههایی که از پشت هر دری سرک می کشیدند او را سخت متوحش ساخته بود نگنی آب سرد آورد و سه شستشوی چشمانش که سبک و ملتهب گشته بود پرداخت. چون در پنجه اضطرابی تب آلود بود هرگز به خود اجازه نمی داد عمل شستشو و آبی که از صورتش می چکید مانع دیدش شود؛ در فواصل عمل مکث می کرد به اطراف نظر می افکند تا ببیند آیا کسی مراقبش نیست. طبعی یکی از همین مکتها بود که فریادی برآورد و خود را عقب کشید، زیرا دید کسی در اتاق ایستاده است.

لگن بر زمین افتاد و شکست و آب آن به سوی پای مادام دفارژ جاری شد؛ و از عجایب روزگار اینکه این پاها سرانجام پس از عبور از جویهای خون به این آب برخورد.

مادام دفارژ نگاه سردی به او انداخت و گفت: «زن او رموند کجاست؟»
میس پراس ناگهان متوجه شد که درها همه بازند و این قطعا دلالت
بر فرار خواهد نمود؛ لذا نخستین کاری که کرد این بود که رفت و درها را
بست. در مجموع چهار در بودند، که همه را بست، و سپس در جلو در اتاقی
که در اختیار لوسی بود ماند.

مادام دفارژ، حرکت سریعش را با نگاه تعقیب کرد؛ هنگامی که از
این کار فراغت یافت در او خیره شد. میس پراس از ظرافت و زیبایی بهره‌ای
نداشت و گذشت سالها عمر نیز تندی و خشونت قیافه‌اش را به نرمی نکشیده
بود، ولی او هم در نوع خود زنی مصمم بود. مادام دفارژ او را از سرتا پا
بر انداز کرد.

همچنانکه نفس نفس می‌زد گفت: «اونطور که از قیافه‌ات پیداست باید
ن ابلیس باشی، ولی با این وجود هیچ غلطی نمیتونی بکنی. من به زن
انگلیسی هستم.»

مادام دفارژ با قیافه‌ای تحقیرآمیز نگاهش می‌کرد، منتها با حالتی که
می‌نمود او هم مانند میس پراس احساس می‌کند هر دو در تنگنا افتاده‌اند. در
مقابل خود زنی را می‌دید محکم، سرسخت و لاغر اما ورزیده - همچنانکه
سالها قبل آقای لوری دیده بود. او به خوبی می‌دانست که میس پراس از
دوستان سرسپرده خانواده است و میس پراس نیز به نوبه خود می‌دانست که
او از دشمنان سرسخت آن است. مادام دفارژ دستی به سوی محل اعدام
تکان داد و گفت: «داشته می‌رفتم اونجا... سپرده صندلی و بافتنی مویرام
نیگرددان. گفتم سر راه بیایم و بهش تبریک بگم. می‌خواستم او را ببینم.»
میس پراس گفت: «می‌دونه با نیت بد اومدی، خیالت راحت باشه،
نمی‌ذارم به مقصودت برسی.»

هریک به زبان خود سخن می‌گفت و هیچیک حرف دیگری را نمی‌فهمید
اما هر دو سخت مراقب بودند و در قیافه هم دقیق شده بودند تا آنچه را که

از کلمات نامفهوم در نمی یافتند از حالات و حرکات هم استنباط کنند.
 مادام دفارژ گفت: «براش نفعی نداره که بخواد درهمجو وقتی خودشو
 از من قایم کنه. یه هموطن خوب میدونه که این کار چه عواقبی داره. بذار
 او را بینم، برو بهش بگو که میخوام ببینمش. می شنوی؟»
 میس پرس: «جواب گفت: «تازه آگه اون چشات دوگه آتش بود
 و همه وجود من هم گاه بود نمی توانستی به برم هم کز بدی. آره، زنیکه خارجی-
 یه پا حریفتم.»

مادام دفارژ به احتمال قوی چیزی از این اصطلاح نفهمید اما آنچه فهمید
 این بود که احساس کرد این زن او را جای آدم نمی گذارد. ابروایش را درهم
 کشید و گفت: «زنیکه احمق خوک صفت! من نمیخوام تو جواب بدی. من
 میخوام اونو ببینم: یابش بگویا از جلوی در کنار برو که لا اقل خودم برم تو!»
 و دست راستش را به عنوان عملی توضیحی با عصبانیت تکان داد.
 میس پرس گفت: «من هیچ فکر نمی کردم که یه روزی بخوام این زبون
 مزخرفتو بفهمم! ولی حالا غیر از این لباس تنم حاضرم دار و ندارمو بدم که
 بدونم از جریان بویی بردی یا نه.»

نگاهشان سخت بهم آویخته بود و هیچیک حتی به مدت لحظه ای چشم
 از دیگری بر نمی گرفت. مادام دفارژ از محلی که میس پرس نخستین بار او
 را در آنجا دید تکان نخورده بود، اما اکنون قدمی فرا نهاد.
 میس پرس گفت: «من انگلیسی هستم و از جان گذشته، و یک جوهر
 مقید خودم نیستم. و می دونم هر قدر بیشتر معطلت کنم همونقدر امید به نجات
 دلبندم بیشتره. انگشت روم بلند کنی حتی یه مشت از اون موهای سیاهورو
 کلمات نمی دارم.»

بین هر یک از این جملاتی که ادا می کرد سری تکان می داد و برف از
 چشمانش می جھید و با هر جمله سریعی که بر زبان می راند نفس عمیقی
 می کشید، آن هم او که در تمام عمرش تلنگر به کسی نزده بود.

و منی این شهامت آنقدر آمیخته به هیجان بود که چشمانش از اشک پر شد؛ و این شهامتی بود که مادام دفارژ از ماهیت آن خبر نداشت، به قسمی که حتی آن را به ضعف تعبیر کرد. قاه قاه خندید و گفت: «تو، ای بدبخت بیچاره! تو که ارزش نداری! باشه، دکت و صدا می‌کنم.» سپس آهنگ صدا را بلندتر کرد و گفت: «هموطن دکت! زن اورموند! بچه اورموند! غیر از این زن خرفت کسی نیست به هموطن دفارژ جواب بده؟»

یختمل سکوتی که از بی این احوال آمد و شاید مشاهده حالتی در قیافه میس‌پراس یا شاید شبنه‌ای جدا از این دو در گوش مادام دفارژ گفت که جاتر است و بچه نیست. سه تا از درها را به سرعت گشود و اتاقها را از نظر گذراند. «وضع اتاقها همه به هم خورده؛ معلومه اثاثیه را هل‌هلکی جمع و جور کرده‌اند. خرت و پرتها، هنوز رو زمینند. تو اون اتاق پشت سرت کسی نیست! بذار بینم.»

میس‌پراس که مانعیت ناعاضا را با همان روشنی و وضوح دریافته بود که مادام دفارژ کیفیت جواب را دریافت، گفت: «محاله بذارم! مادام دفارژ باخود گفت: «اگه تو اون اتاق نباشن حتما رفتن، همیشه تعقیبشون کرد و برشون گردوند!»

میس‌پراس باخود گفت: «مادم که ندونی تو اون اتاق هستن یا نیستن تصمیم نمیتونی بگیری، و تا اونجایی که بتونم نمی‌ذارم بدونی، و میخوای بدون میخوای ندون، تا بتونه نمی‌ذارم پاتو از این در بیرون بذاری. مادام دفارژ گفت: «من از اون اول انقلاب تاحالا تو کوچه‌ها و خیابونیا بوده‌ام و کسی نتونسته جلوه ایسه - تکه تکه‌ات می‌کنم، و از جنواون در میکشمت کنار.»

میس‌پراس گفت: «تو این طبعه غیر از ما دوتا کسی نیست، حیاط هم خلوته، کسی هم مدامونو نمی‌شنه و در این وقت که هر دقیقه‌اش صدرا هزار

گینه برای دلبندم می‌ارزه تنها چیزی که از خدا می‌خوام اینه که بهم قوت بده که ترا اینجا نیگرت دارم.»

مادام دفارژ به سوی در پیش آمد. میسرپراس به سائقه غریزه هر دو دستش را در کمرش انداخت و محکم نگهش داشت. تلاش و تقلا پیهوده بود، میسرپراس با سماجت و نیرویی که زائیده محبت بود، و این چیزی است که همیشه از نفرت قویتر است، او را محکم گرفته و در این کشمکش حتی او را از زمین‌کنده بود. مادام دفارژ با هر دو دست به سر و کله‌اش می‌کوفت و چهره‌اش را می‌خراشید، ولی میسرپراس سرش را پایین انداخته و هر دو دستش را برگرد کمرش حلقه کرده بود و همچون غریقی که برای نجات خود چنگ در چیزی زده باشد محکم به او چسبیده بود.

چندی که گذشت دس‌های مادام دفارژ از زدن و کوفتن باز ایستادند و در کمری که در حلقه دس‌های میسرپراس بود به جستجو پرداختند. میسرپراس نفس نفس‌زنان گفت: «دستم رو شده، محاله بذارم. الحمدالله که از تو قویترم، این قدر نیگرت میدارم تا یکی ازما دوتا از حال بره یا بمیره!» مادام دفارژ دستش را به سینه برد، میسرپراس سر برداشت، و با دست قایم روی آن زد، برقی جستن کرد و صدای انفجار در اتاق پیچید و او را در پس پرده‌ای از دود تنها برجای گذاشت. همه این ماجرا در يك ثانيه رخ داد؛ سکوتی موحش دامن گسترده و پس از آن پرده دود کنار رفت و همچون روان زن شوریده که جسد بیجان‌ش بر زمین افتاده بود دور شد و در هوا معو گشت.

در نخستین امواج ترس و وحشتی که بر وجودش چیره گردیده بود، در حالی که تا می‌توانست از نزدیک شدن به جسد اجتناب می‌کرد، از آن گذشت و در طبیب کمکی که سودی نداشت، از پله‌ها پایین دوید، اما خوشبختانه به موقع متوجه عواقب امر گردید و بر خویشتن مسلط شده از راهی که آمده بود بازگشت. ولی باز آمدن به اتاق کار سهل و آسانی نبود. به هر حال داخل شد و حتی برای برداشتن کلاه و سایر چیزهایی که می‌خواست به جسد

نزدیک هم شد. این چیزها را در روی پنهان پوشید، آنگاه در را بست و قفل کرد و کلید را در جیب گذاشت. سپس برای اینکه نفس تازه کند و چند قطره اشکی بریزد روی پله ها نشست، بعد برخاست و شتابان از خانه بیرون رفت.

حسن تصادف 'چیت' به سرداشت و گرنه محال بود با آن قیافه از خیابان بگذرد و دستگیر نشود، و باز حسن تصادف قیافه ظاهرش طبیعتاً آنتدر غریب بود که از ریخت افتاد گش آن طور که در دیگران چشمگیر است به نظر نیاید. و البته بهر دوی این محاسن احیاج داشت، چون خراشیدی صورتش عمیق و موهای سخت آشفته و بریشان بود و لباسش که با عجله و دستی لرزان مرتب شده بود از صدجا چین و چروک برداشته بود.

وقتی از روی پل گذشت کلید خانه را در ره دخانه انداخت و چند دقیقه قبل از رسیدن آقای کرانچر بده کلید رسید. منتظر بود و با خود می اندیشید: «حالا، اگر کلید در یک تور ماهیگیری افتاده باشد و اگر آن را باز شناخته باشند چه؟ اگر در را باز کنند و جسد را کشف کنند چه؟ اگر او را دم دروازه توقیف کنند و به اتهام قتل روانه زندان کنند چه؟» با این افکار دست به گریبان بود که سروکله رفیق راه پیدا شد. او را سوار کرد و کالسکه دور شد. میسر براس از او پرسید: «تو خیابونها شلوغی و سروصدا نبود؟»

آقای کرانچر جواب داد: «همون سروصدای همیشگی.» و از این سؤال و همچنین از وضع قیافه اش ابراز شگفتی کرد.

میسر براس گفت: «صدا تو نمی شنوم... چی گفتی؟»

آقای کرانچر آنچه را که گفته بود به عبث تکرار کرد - اما به عبث - چون میسر براس نمی شنید. آقای کرانچر که مات و مبهوت مانده بود با خود گفت: «باشه حالا که نمی شنوم سر تکون میدم. بالاخره هرجی باشه می بینم.» سر تکان داد؛ فکر به قاعده ای بود، چون میسر براس متوجه شد.

میسر براس اندکی بعد دوباره پرسید: «تو کوجه ها و خیابونها عیج -

شلوغی و سر و صدا نیست؟»

آقای کرانچر با حرکت دست جواب مثبت داد.

« منکه نمی‌شنم. »

آقای کرانچر تأمل کنان و درحالی‌که ذهنش سخت آشفته بود گفت:

« یعنی در همین یک ساعت گذشته؟ چی سرش اومده؟ »

میس‌پراس گفت: « حس می‌کنم مثل اینکه یک چیزی برق زد و ترقی

صدا کرد و این صدا طوری بود که مثل اینکه دیگه باید تا عمر دارم چیزی

نشنم. »

آقای کرانچر که بیش از پیش آشفته بود گفت: « سبحان‌الله! وضع غریبی

پیدا کرده! چی چی خورده که یک همچو شهامتی پیدا کرده؟ بین؟ صدای چرخ

اون ارا به هاست‌ها! اونو می‌شنفی؟ »

میس‌پراس وقتی دید با او حرف می‌زند گفت: « نه آقای عزیز، هیچی

نمی‌شنم. اول یک چیز قایم صدا کرد! پشت سرش سکوتی برقرار شد که

فکر می‌کنم مثل اینکه تا عمر دارم نمی‌شکنه. »

آقای کرانچر زیرچشمی نگاهی به و کرد و با خود گفت: « آگه صدای

چرخ این ارا به‌ها رو که دارند به مقصدشون نزدیک میشندن نشنم فکرمی‌کنه

دیگه تو این دنیا چیزی نشنم » در واقع هم دیگر چیزی نشنید.

فصل پانزدهم

صدای گامها الی الابد فرو می میرند

ارابه‌های مرگ، با سیمای شوم و زننده‌ی خویش، تلخ تلخ کنان از خیابانهای پاریس می‌گذرند. شش گردونه، مصرف‌شراب روزانه‌ی مادام گیوتین را حمل می‌کنند. همه‌ی هیولاهای آزمند و سیری ناپذیر، از زمانی که بشر قدرت تخیل پیدا کرده و توانسته است تصور کند در يك واقعیت، در گیوتین هستی واحد یافته‌اند. با این حال در سرتاسر فرانسه، با خاک و آب و هوای متنوعش، ساقه‌ی علفی، برگی، ریشه‌ای، شاخه‌ای، و دانه‌ی فلفلی نیست که در شرایطی مطمئن‌تر از شرایطی که از این وحشت نتیجه شده است بروید و شکوفان شود و به ثمر رسد. یشریت را بار دیگر در زیر ضربات پتکهای مشابهی در هم بکوبید و از صورت اولیه‌ی خود خارج سازید. می‌بینید که کج و معوج می‌شود و به اشکال آزار دهنده در می‌آید. همین بذل‌لجام گسیختگی و جو رویداد را بینشانید تا ببینید که باز، بر حسب جنس، جزاین حاصلی نخواهد بود.

شش گردونه‌ی حامل محکومین، تلخ تلخ کنان از میان خیابانها می‌گذرند. تو ای افسونگر نیرومند، ای زمان، اینان را باز به آنچه بودند بدل ساز تا ببینیم که کالسکه‌های سلاطین مطلق العنانند؛ در سکه‌های نجای صاحب تیولند، میزهای آرایش زنان هرزه سرخاب مالند، کلیساهایی اند که نه خانه‌ی خدا بل

مکن دزدانند، میبوینها کلبه روستایان بی آب و نانند اما دریغ که ساحر بزرگی که نظم مقرر آفریدگار را طرح می ریزد هرگز این تغییراتی را که خود پیش می آورد فسخ نمی کند. درتقص حکیمانه عرب پیشگویان به افسون شدگان می گویند: « اگر به اراده خداوند تغییر صورت داده و به این قیافه درآمده ای به همین صورت بمان! اما اگر به نیروی سحری زودگذر چنین صورتی یافته ای به قیافه سابق بازگرد.» گردونه های دژم و تغییرناپذیر و درمانده تلخ تلخ کنان می گذرند و خیابانها را پشت سرمی نهند.

و همچنانکه می گذرند و می پیچند می نمایند که دل جمعیت را شیار می زنند. مردم از دو سو به اطراف رانده می شوند و خیشها همچنان پیش می روند. ساکنان عمارات طوری به این مناظر عادت کرده اند که در بسیاری از این پنجره ها کسی ظاهر نمی شود و در بعضی از آنها آن چند نفری هم که به تماشا می ایستند حتی آن قدر انتظار و دلوپسی ده خود نمی یابند که کارشان را از دست نهند. در قلبی از این عمارات دوستانی به تماشا گردآمده اند؛ در چنین منازلی صاحب خانه همچون موزه دار یا راهنمای نمایشگاه، با قیافه آمیخته به غرور و حالتی حاکی از خرسندی خاطر به این یا آن گردونه اشاره می کند. به نظر می رسد توضیح می دهد - که دیروز در این يك چه کسی و پریروز در آن يك چه کسی نشسته بود.

و اما سر نشینان گردوندها - بعضی آرام بر این چیزها و عمه چیزهایی که ضمن آخرین راهپیمایی خویش می دیدند خیره می شدند؛ برخی به رسم جهان وجهائیان با ته مانده علاقه ای به این چیزها می نگریستند؛ برخی سرفرو - افکنده و خاموش در دریای نومیدی غوطه می خوردند؛ و باز بودند تنی چند که سخت مواظب وضع ظاهر و قیافه خود بودند و نگاههایی از نوع همان نگاههایی که در تئاتر یا پرده های نقاشی دیده بودند به جمعیت می افکندند. تعدادی چشمانشان را برهم نهاده و به فکر فرو رفته بودند یا می کوشیدند افکار پراکنده خویش را جمع کنند. در این میان فقط موجود بینوای شوریده ای

است که حواش چنان مختل شده و ترس وی را چنان از خود بیخود کرده است که آواز می‌خواند و می‌کوشد برفسد، اما از این جمع، هیچ‌کس خواه با نگاه یا اشاره‌ای طلب ترحم از جمعیت نمی‌کند.

محافظانی چند، سوار بر اسب، در کنار گردونه‌ها در حرکتند؛ اغلب از میان جمعیت چهره‌هایی متوجه آنان می‌شود و سؤالاتی از ایشان می‌کنند. سؤال همه ظاهرأ یکی است، زیرا متعاقب آن جمعیت به سوی سومین گردونه هجوم می‌آورد و سوارانی که در کنار آن، پهلوی به پهلوی آن پیش می‌روند اغلب به اشاره شمشیرمردی را که در دره آن است نشان می‌دهند. همه می‌خواهند بدانند کدام یکی است. اما این شخص در عقب گردونه ایستاده و سرفرو افکنده و مشغول گفتگو با دخترکی است که دستش را در دست خود گرفته است و به آنچه در پیرامونش می‌گذرد اعتنا ندارد و همچنان بادخترک صحبت می‌کند. در تمام طول خیابان طویل «سن اونوره» اینجا و آنجا فریادهایی علیه «بی از جمعیت به هوا می‌خاست و بی تنها تأثیری که این فریادها داشت - اگر داشت - همین بود که لبخند ملایمی به لب آورد و سر را به نرمی تکان دهد و یا این عمل موهایی را که بر صورتش ریخته بود پس زند، چون هر دو دستش بسته است و نمی‌تواند به سهولت دست به صورت ببرد.

جاسوس، برپله‌های کنیسیایی ایستاده و به انتظار رسیدن گردونه‌هاست. اولی را نگاه می‌کند، آنکه او می‌خواهد در آن نیست: ده می‌رانگاه می‌کند، باز او را نمی‌یابد. از خود می‌پرسد: «یعنی مرا قدا کرده است؟» ولی هنگامی که به سومین گردونه نظر می‌افکند تیافته‌اش باز می‌شود. مردی که پشت سرش ایستاده است می‌پرسد: «اورموند کدام یکی است؟»

«اون - اون که ته‌گاری است.»

«اونی که اون دختره دستشو گرفته؟»

«آره.»

مرد فریاد برآورد: «مرده باد اورموند! همه اشراف رایه بیغه گوتین
بسارید! مرده باد اورموند!»

جاسوس با ترس و نازاحتی می گوید: «نه! این کارو نکنید»
«چرا نکنم، هموطن؟»

«می بینی داره به سزای اعمالش می رسه؛ پنج دقیقه دیگه سزای
اعمالشوکف دستر میذارن. بذار راحت باشه.»

وقتی طرف فریاد «مرده باد اورموند!» را از سر گرفت چهره او، موند
لحظه ای به سوی او چرخید و جاسوس را دید و با دقت در او نگریست؛
سپهر گردونه به راه خود رفت.

ساعتها با صدای زنگت خویش سه بعد از ظهر را اعلام می کنند و شیاری
که جمعیت را شکافته بود انحنای می یابد و متوجه محل اعدام و پایان داستان
می گردد. اکنون دوصفی که به اطراف رانده شده اند سربیه می آورند و بر
روگاه آخرین خیشی که به پیش می رود دره می فشرند و از پی آن به جانب
گیوتین به راه می افتند. روبه روی دستگاه تعدادی زن، همانگونه که در
پارکهای عمومی می نشینند بر تعدادی صندلی نشسته و سرگرم بافتن اند. «انتقام»
بریکی از صندلیهای ردیف جلو ایستاده است و در جستجوی دوستش به
اطراف می نگرند. با صدای تیز فریاد می زنند:
«ترز! کسی او را ندیده؟ ترز دقارژ!»

یکی از خواهران بافنده می گوید: «قبل از این همیشه به موقع می-
رسید.»

«انتقام، با اوقات تلخی می گوید: «آره. حالا هم بیدایش میشه.» و باز
صدا می زند «ترز!»

زن بافنده به او توصیه می کند: «بلندتر صداش بزن.»
ولی هیئات «انتقام» هر قدر بلندتر و بلندتر صداکشی باز او صداقت را
نخواهد شنید؛ بلندتر فریاد بزن و حتی ناسزایی نیز چاشنی فریاد کن اما این

صدا و ناسزا قادر به احضار او نخواهد بود. به این امید که در جایی پا به پا می‌کند زنان دیگری را در پی اش روانه کن، ولی هر چند این پیامبران، اعمال مخوف و وحشتناکی را انجام داده‌اند شك است در اینکه به طیب خاطر به محلی روند که او را در آن باز خواهند یافت!

«انتقام» پا بر صندلی می‌کوفت و می‌گفت: «واقعاً بدبختی است! گاریها هم اومدند و در يك چشم به هم زدن کار اورموند ساخته می‌شه و اونهم که نیومد! این هم صندلی و بافتنیش! آدم کفرش درمیاد!»

هنگامی که «انتقام» از صندلی پایین می‌آمد تا با سخکامی در آمیزد گردونه‌ها به تخلیه بار می‌پردازند. خدام آستان «سن گیوتین» در لباس مخصوص آماده خدمتند. تراق! - س ی را بند می‌کنند، و زنان بافنده که در لحظاتی که این سرمی توانست بیندیشد و سخن گوید نگاهی بدان نيفکنده بودند سر بر می‌دارند و می‌شمارند: یکی.

دومین گردونه را تخلیه می‌کنند، و دور می‌شوند؛ سومی جیومی آید. تراق! و زنان بافنده که سکت‌های در حرکات دست و وقفه‌ای در کارشان حاصل نیامده است، باز می‌شمارند: دوتا.

کسی که اورموندش می‌پندارند از گردونه پیاده می‌شود؛ خیاطه را پس از او پیاده می‌کنند؛ هنگامی هم که پیاده می‌شود دستش را رها نمی‌کند و همچنانکه به وی قول داده بود آن را همچنان در دست دارد، سپس او را با ملایمت، پشت به دستگاه خردکننده‌ای که لای تقطع بالا می‌ره د و فرو می‌افتد، نگه میدارد. زن جوان در چهره اش می‌نگرد و از او تشکر می‌کند:

«ناآشنای عزیز، اگر تو نبودی من نمی‌توانستم این قدر آرام باشم؛ چون بنیه‌ای ندارم، و قلبم ضعیف است؛ اگر تو نبودی حتی نمی‌توانستم افکارم را متوجه کسی کنم که کشته شد تا امروز ما از امید و آرامش بهره‌مند باشیم. فکرمی‌کنم خداوند شما را برای من فرستاد.»

سیدنی کارتن گفت: «یا شما را برای من. دخترم چشم‌ت به من باشد

و به چیز دیگری فکر نکن.»

«تا دست شما را در دست دارم به هیچ چیز اهمیت نمی‌دهم! وقتی هم دستت را رها کنم - اگر زود تمام کنند - باز مفید نیست.»

«نترس زود تمام می‌کنند»

در میان جمع محکومین، که به سرعت تهاش می‌پذیرد، ایستاده‌اند، اما چنان حرف می‌زنند که گویی تنها هستند. این دو فرزند «مادر جهان» که در موقعیتی جز این، از هم جدا و با هم اختلاف بسیار داشتند اینک در این شاهراه مظلوم به هم رسیده‌اند و همدل و هم‌زبان، دست در دست، به سوی منزلگه ابدی پیش می‌روند تا در آغوش این مادر بیایسایند.

«دوست شجاع و جوانمرد، اجازه می‌دهی سؤالی از شما بکنم؟ من آدم جاهلی هستم و این فکر قدری مرا معذب داشته است.»

«بگو.»

«دختر عمویی دارم که تنها خویش من، و مثل خودم یتیم است. و من به او بسیار علاقه‌مندم. او پنج سال از من کوچکتر است، و در جنوب، در خانه دهقانی زندگی می‌کند. فقر و بی‌چیزی ما را از هم جدا کرد، و او از سر نو شتم اطلاعی ندارد، چون سواد ندارم که به او بنویسم تازه اگر هم می‌داشته چگونه می‌توانستم این ماجرا را با او در میان بگذارم! - همین‌طور که هست بهتر است.»

«آره همین‌طور بهتر است.»

«در بین راه با خودم فکر می‌کردم، حتی حالا هم که به چهرهٔ مهربان و متین شما نگاه می‌کنم، فکر می‌کنم اگر جمهوری واقعاً به بینوایان خدمت کند و کاری کند که کمتر گرسنگی بکشند و از هر لحاظ کمتر از سابق رنج ببرند، عمو - زاده‌ام ممکن است زیاد عمر کند، و حتی به پیری هم برسد.»

«خوب، خواهر مهربان، گیریم به پیری هم رسید که چه؟»

حشمان آرام دخترک، که سرشار از تحمل و طاقتند از اشک لبریز

می‌شوند و لبانش اندکی از هم جدا می‌گردند و می‌لرزند:

« فکرمی کنی که این مدت، مادام که من و شما در دیار بهتری که یقین داریم یا ما بهتر از این رفتار می کنند هستیم، زیاد به نظر نیاید؟ »
 « دخترم، چنین چیزی ممکن نیست، چون در آنجا نه زمانی خواهد بود و نه رنجی. »

« این چیزهایی که می گویی برای من واقعاً تسلیی خاطر است! - من که چیزی نمی دانم. حالا باید شما را ببوسم؟ وقتش شده؟ »
 « آره. »

دخترک بر لبان او و او بر لبان دخترک بوسه می زند، و با یکدیگر وداع می کنند. به هنگامی که دست لاغرونزارش را رها می کند، لرزشی در آن باز نمی یابد و در چهره آرام و پردبارش جز استواری و استحکام دلیذیری که چشم را نوازش می دهد چیزی به چشم نمی خورد. پیش از او به پای گیوتین می رود و ... جان می سپارد. زنان که همچنان سرگرم بافتن اند می شمارند: بیست و دوتا.

« عیسی فرمود من قیامت و حیات هستم. - »

زمزمه صداهای بسیار، چرخش چهره های متعدد و صدای پاهای بیشمار در حاشیه جمعیت که یکباره چون موجی عظیم برمی خیزد، همه برق آسا می گذرد و شماره به بیست و سه می رسد.

آن شب در شهر همه جا صحبت از او بود؛ می گفتند این آرامترین قیافه ای بوده که تاکنون در آنجا دیده شده است؛ بسیاری می افزودند که قیافه اش بسیار احتیاط انگیز و نورانی بود.
 چندی پیش از میان جمعی که به پای گیوتین برده بودند زن متشخصی تقاضا کرده بود اجازه دهند افکاری را که آخرین لحظات حیات به وی الهام می کند به رشته تحریر درآورد. هرگاه کارتن نیز افکار خویش را که مسلماً خبر از آینده می داد، به رشته تحریر می کشید یقیناً بدین شرح بود:

«در پیش روی خود بار سادوکلای و دفارژ و انتقام، و اعضای هیئت منصفه و قاضی و انبوهی از ییادگران جدید را که بر نعش ستمگران قدیم بپا خاسته اند می بینم که با همین وسیله کیفر، پیش از آنکه استعمال آن منسوخ شود، هلاک می گردند. شهری زیبا و مردمی شادمان رami بینم که از درون این ورطه سر بر می آورند و در کشاکش مبارزه و مجاهده در راه نیل به آزادی واقعی و در عرصه شکستها و پیروزیهایشان و از خلال سالها و سالیان دراز آینه، تباهی این دوران و مفاسد روزگاران گذشته را که این وضع خلف صدق آن است. می بینم، و می بینم که به تدریج کفاره این وضع را می دهند و از میان می روند. «زندگیهای را می بینم که زندگیه را به خاطرشان فدا می کنم، و می بینم که آرام و سودمند و شاد در انگلستانی که هرگز باز نخواهم دید روزگار بسرمی آورند. او را می بینم که کودکی در آغوش دارد که همنام من است؛ پدرش را که سالخورده و خمیه پشت است و اما بهبود یافته و در کار و حرفه خود خدمتگزار همه است و زندگی آرامی دارد مشاهده می کنم؛ دوست دیرینه شان همان پیرمرد پاکدل و مهربان را می بینم که ده سال دیگر با اندوخته خویش آنان را مستغنی می سازد و با سری فارغ از غم رخت از جهان می برد.

«می بینم که جایی در نلویشان، و در قلوب اولاد و اعقاب اولادشان دارم. او را که پیرزنی است می بینم. و می بینم که هر سال در این روز برایم گریه می کند؛ او و شوهرش را که مسیر عمر را طی کرده و در جوار هم در آرامگاه ابدی خویش آرمیده اند می بینم و می دانم که هیچ کس در قلب هیچ يك از آن دو مقامی بر ترو مقدس تر از آنچه من در قلوبشان داشته ام نداشته است.

«و کودکی را می بینم که بر آغوشش می آرمید و همنام من بود؛ می بینم که به مردی رسیده و راهی را که یک وقتی راه زندگی من بود با موفقیت پیموده است و باز می بینم که در این طریق به کسب چنان موفقیتی نایل آمده که نامم از برکت وجودش شهره خاص و عام گشته است؛ و باز می بینم که لکه هایی که من بر این راه فکنده بودم رنگه باخته و ناپدید گشته اند. او را که

از نخبه قضات شریف است می‌بینم، و می‌بینم که صاحب فرزندی شده و نام مرا براو نهاده است. فرزندی با پیشانی و موهای زرینی که با آن خوبه آشنا هستم و تماشايش دل‌انگیز است، و حوادث امروز بر آن اثری برجای نگذاشته و آن را از شکل و قیافه نینداخته است و می‌شنوم که داستان مرا به لحنی سوزناك و صدایی لرزان برایش باز می‌گوید.

« این کاری که اکنون می‌کنم از هر چه تاکنون کرده‌ام به مراتب بهتر بوده و این آرامشی که به سوبش می‌روم از هر آرامشی که تاکنون به خود دیده‌ام به مراتب، به مراتب بهتر و برتر است.»

